

**ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ**

2

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ Β΄

**ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ**

**Ὑπὸ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ
Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου**

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ & ΣΤΕΡ. Ν. ΣΑΚΚΟΣ
Καθηγηταὶ Πανεπιστημίου

Ἐπιμεληταὶ

ΒΑΣ. Σ. ΨΕΥΤΟΓΚΑΣ & ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΝΗΣ
Διδάκτορες τῆς Θεολογίας

ΕΠΕ

ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1972

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

2

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ Β΄

Ζ'

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΔΥΤΙΚΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ

Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Βασιλείου πρὸς τοὺς δυτικούς ἐπισκόπους, ὅλαι πλὴν τῆς πρὸς τὸν Ἀμβρόσιον Μεδιολάνων, ἔχουν κοινὸν κίνητρον· νὰ ζητήσουν τὴν ἐπέμβασιν αὐτῶν πρὸς διόρθωσιν τῶν πραγμάτων τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας παρουσιάζεται εἰς αὐτάς θρηνῶν διὰ τὴν θλιβεράν κατάστασιν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἐκφράζων χαρὰν διὰ τὴν εἰρηρικὴν κατάστασιν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως καὶ διὰ τὴν ὁμοφροσύνην τῶν ἐκεῖ ἐπισκόπων καὶ διατυπῶνων τὸ παράπονον διὰ τὴν ἀδιαφορίαν των ὡς πρὸς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς.

Βέβαια ὑπῆρχε τότε εἰρήνη καὶ ὁμοφροσύνη εἰς τὴν Δύσιν, ἀλλ' ὁ Βασίλειος τὴν ὑπερεκτιμᾷ καὶ φαίνεται σὰν νὰ πιστεύῃ ὅτι ὑπῆρχε πάντοτε. Ἡ Ἐκκλησία αὐτῆς ἦτο εὐτυχής, διότι, ἂν ἐξαιρέσωμεν μόνον τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίου (350 — 361), καὶ φυσικὰ τὴν τοῦ Ἰουλιανοῦ (361 — 363), ὅλον τὸν ἄλλον καιρὸν ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ ὀρθοδόξους αὐτοκράτορας. Καθ' ὃν χρόνον δὲ ἔγραφεν ὁ Βασίλειος ἐβασίλευεν ἐκεῖ πρῶτα ὁ Οὐαλεντινιανὸς Α' καὶ ἔπειτα ὁ Γρατιανός.

Ἄλλ' ἐπὶ Κωνσταντίου τὰ πράγματα δὲν ἦσαν τόσον ὀμαλά. Ἦτο τόση ἡ πίεσις, ὥστε τὸ 358 ὁ ἐξόριστος ἀρχιεπίσκοπος Ρώμης Λιβέριος ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὸ σύμβολον τοῦ Σιρμιού, τῶν Ὀμοίων δηλαδὴ τῶν κεντρῶων Ἀρειανῶν. Κατὰ τὸ 360 εἰς ὅλας τὰς μετέπειτα πατριαρχικὰς ἑδρας οἱ ἀρχιεπίσκοποι ἦσαν ἢ ἀρειανοὶ ἢ ὑποτεταγμένοι εἰς τὴν ἀρειανικὴν ἐξουσίαν· εἰς τὴν Ρώμην ὁ Λιβέριος, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁ Γεώργιος ἀντὶ τοῦ ἐξορίστου Ἀθανασίου, εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ὁ Εὐζώιος ἀντὶ τοῦ

ἐξορίστου Μελετίου, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Εὐδόξιος, εἰς τὴν Παλαιστίνην (Καيسάρειαν) ὁ Ἀκάκιος. Φυσικὰ ἤλλαξαν κάπως τὰ πράγματα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντίου, πολὺ δὲ περισσότερον εἰς τὴν Δύσιν, ὅπου κύριον ὄχυρόν τῶν Ἀρειανῶν παρέμεναν τὰ Μεδιόλανα, ἔχοντα ἐπίσκοπον τὸν Καππαδόκην Αὐξέντιον.

Ὁ Βασίλειος εὐθύς μετὰ τὴν ἀνοδὸν του εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον ἀνέλαβε προσπάθειαν συναγερμοῦ ὄλων τῶν ὀρθοδόξων ἡγετῶν τῆς Ἀνατολῆς ἔναντι τοῦ ἀρειανικοῦ κινδύνου καὶ ἐπιδιώξεως τῆς ἀπὸ τὴν Δύσιν ἐνισχύσεως. Ἡ βοήθεια τῆς Δύσεως ἠδύνατο νὰ ἔχη τὴν ἐξῆς μορφήν. Πρῶτον νὰ καταδικάσουν οἱ ἐκεῖ ἐπίσκοποι τὴν διδασκαλίαν τοῦ Μαρκέλλου Ἀγκύρας, ὁ ὁποῖος εἶχε διολισθήσει εἰς τὸν μοναρχιανισμόν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπέφευγαν νὰ κάμουν ἐκεῖνοι· δεύτερον νὰ παύσουν ὑποστηρίζοντες εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τὸν ἀντιεπίσκοπον Παυλῖνον, τὸν ὁποῖον αὐτοὶ εἶχαν ἀναβιβάσει καὶ τὸν ὁποῖον ἐλάχιστοι ἀκολουθοῦσαν, οἱ ζηλωταὶ καὶ αὐστηροὶ ὀρθόδοξοι· τρίτον ν' ἀπαιτήσουν ἀπὸ τὸν ἀνατολικὸν αὐτοκράτορα Οὐάλεντα νὰ παύσῃ τὸν ἔναντίον τῶν ὀρθοδόξων διωγμόν. Ἐθεωροῦσε δὲ βέβαιον ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ, ὅταν εὐρίσκετο ἐνώπιον συγκροτημένης δυνάμεως, θὰ ὑποχωροῦσε.

Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ὁ Βασίλειος ἤρχισε τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς Δυτικούς τὸ 371, ἐπικαλεσθεὶς τότε τὴν βοήθειαν τοῦ ἄκρως σεβαστοῦ εἰς τὴν Δύσιν Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας καὶ ἀποστείλας πρὸς τοῦτο ἐπιστολὰς εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν Ρώμην διὰ χειρὸς τοῦ διακόνου τοῦ Μελετίου Ἀντιοχείας Δωροθέου, τὸ φθινόπωρον τοῦ 371 (ἐπιστολὴ 70 πρὸς Δάμασον, ἃν καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο δὲν φαίνεται εἰς τὸν τίτλον).

Ἀπὸ ἐκεῖ ἐστάλη ὁ διάκονος Σαβῖνος, ἐνῶ ὁ Βασίλειος εἶχε ζητήσῃ μεγαλυτέρου κύρους ἀντιπροσωπείαν πρὸς ἐξέτασιν τῶν πραγμάτων τῆς Ἀνατολῆς, μ' ἐπιστολὴν ἀπὸ σύνοδον συγκροτηθεῖσαν εἰς τὴν Ρώμην μὲ συμμετοχὴν 24 ἐπισκόπων καὶ καταδικάσασαν τὸν ἀρειανὸν ἐπίσκοπον Μεδιολάνων Αὐξέντιον. Ὁ Σαβῖνος ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν πρὸς τοῦ Πάσχα τοῦ 372 καὶ

μετέφερον εἰς τὴν Δύσιν νέας ἐπιστολάς τοῦ Βασιλείου πρὸς τὸν Δάμασον (ὑπ' ἀριθμὸν 90) καὶ πρὸς ἄλλους ἡγέτας ποῦ τοῦ εἶχαν γράφει, ὅπως ὁ Οὐαλεριανὸς Ἀκυληίας (ὑπ' ἀριθμὸν 91).

Τότε οἱ Δυτικοί, τὸ 374, ἔστειλαν τὸν πρεσβύτερον Εὐάγριον, Ἀντιοχέα, ὁ ὁποῖος πρὸ ἐτῶν εἶχεν ἀκολουθήσει τὸν Εὐσέβιον Βερκέλλης καὶ ἐζοῦσεν εἰς τὴν Δύσιν. Ὁ Εὐάγριος ἔφερεν ἀπὸ ἐκεῖ σύμβολον, διὰ νὰ τὸ υπογράψουν οἱ Ἀνατολικοὶ χωρὶς καμμίαν μεταβολήν, ὅπως ἐζητεῖτο δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Βασίλειον, διὰ τῆς ὁποίας ἐπίσης ἐζητεῖτο νὰ σταλῆ ἀντιπροσωπεῖα εἰς τὴν Ρώμην πρὸς συζήτησιν. Ὁ Βασίλειος ἠρνήθη νὰ δεχθῆ τὰς προτάσεις ποῦ περιεῖχεν ἡ ἀπολεσθεῖσα ἐκείνη ἐπιστολή, διότι τὰς ἐθεώρησε προσβλητικὰς. Ὅθεν ὁ Εὐάγριος, μεταβὰς εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ἦλθεν εἰς κοινωνίαν μὲ τὸν Παυλῖνον καὶ ὄχι μὲ τὸν ἐκπρόσωπον τοῦ Μελετίου, πρεσβύτερον τῶρα, Δωρόθεον. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Δύσιν εἰσηγήθη ἐπίσημον ἀναγνώρισιν τοῦ Παυλίνου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔγινε. Μετὰ δεκατετραετίαν αὐτὸς ὁ Εὐάγριος διεδέχθη τὸν Παυλῖνον, ὡς γνωστόν.

Ὁ Βασίλειος ἐταράχθη ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν τῆς Δύσεως. Ἐγράψεν εἰς τοὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ εἰς τὸν στρατηγὸν Τερέντιον ποῦ εὐρίσκετο ἐκεῖ καὶ εἶχεν ἀρχίσει νὰ κάμπτεται καὶ νὰ υποστηρίξῃ τὸν Παυλῖνον, ἀλλ' ἐπίσης ὠργάνωσε καὶ νέαν ἀποστολὴν εἰς τὴν Δύσιν. Τῶρα πάλιν ὁ Δωρόθεος, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Σαγκτίσσιμον, ἓνα πρεσβύτερον ποῦ δὲν γνωρίζει κανεὶς ποῦ νὰ τὸν τοποθετήσῃ, διότι εὐρίσκετο συνεχῶς μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, μετέβη ἐκεῖ φέρων ἐπιστολάς πρὸς τὸν Δάμασον (ὑπ' ἀριθμὸν 242) καὶ πρὸς τοὺς ἐπισκόπους Ἰταλίας καὶ Γαλλίας (ὑπ' ἀριθμὸν 243). Ἡγωνίζετο ὑπερανθρώπως νὰ κάμψῃ τὸ πείσμα τῶν Δυτικῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἤθελαν νὰ ἐπανορθώσουν ἓνα σφάλμα των, τὴν ἀρχικὴν ἀντικανονικὴν χειροτονίαν τοῦ Παυλίνου, καὶ ἔθεταν ἐμπόδια εἰς τὴν ἐνότητα τοῦ ἐπισκοπικοῦ σώματος τῆς Ἀνατολῆς.

Ἀπὸ τὴν Δύσιν ἦλθαν ἐνθαρρυντικαὶ ἐπιστολαί, ἀλλὰ τίποτε περισσότερον. Ἐζητεῖτο ἡ διατύπωσις ὁμολογίας ἐκ μέρους ἐκείνων τοὺς ὁποῖους αὐτοὶ ἐθεωροῦσαν ὑπόπτους. Τοῦτο ἔπραξαν.

Κατόπιν συνεχῶν ταξιδίων τοῦ Σαγκτισσίμου εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά κέντρα τῆς Ἀσίας συνεκεντρώθησαν πολυάριθμοι ὑπογραφαί. Μία τελευταία ἀποστολή τῶν δύο πρεσβυτέρων, Δωροθέου καὶ Σαγκτισσίμου, ἐπραγματοποιήθη τὸ ἐπόμενον ἔτος 377. Ὁ Βασίλειος δι' ἐπιστολῆς του (ὑπ' ἀριθμὸν 263) διεκτραγωδεῖ μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα τὴν κατάστασιν, ἣ ὁποία πράγματι εἶχεν ἐκτραχυνθῆ ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 374 καὶ κάθε μῆνα ἐχειροτέρευε, καὶ ζητεῖ ἀπεριφράστως καταδίκην τῶν αἰρετικῶν Ἀπολιναρίου Λαοδικεῖας καὶ Εὐσταθίου Σεβαστείας, ἀναγνώρισιν δὲ τοῦ Μελετίου ὡς ἀρχιεπισκόπου Ἀντιοχείας ἀντὶ τοῦ Παυλίνου.

Καὶ ὁ μὲν Ἀπολιναριος κατεδικάσθη διὰ συνόδου ἐν Ρώμῃ, τὸ θέμα τοῦ Εὐσταθίου δὲν προωθήθη καθόλου, διότι οἱ Δυτικοὶ τὸν εἶχαν ἀναγνωρίσει ὡς ὀρθόδοξον πρὸ δεκαεπταετίας καὶ δὲν ἤθελαν τώρα νὰ ὑπαναχωρήσουν, τὸ δὲ θέμα τῆς Ἀντιοχείας συζητηθὲν δὲν ἐπελύθη, διότι ὁ παρευρισκόμενος εἰς τὴν Ρώμην Πέτρος Ἀλεξανδρείας μὲ ἄκραν ἐπιπολαιότητα ἐδήλωσεν ὅτι θεωρεῖ ὡς ἀρειανοὺς τοὺς Μελέτιον Ἀντιοχείας καὶ Εὐσέβιον Σαμοσατών, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἐξόριστοι ἀπὸ τοὺς Ἀρειανοὺς! Ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Γότθων ἠμπόδισε τοὺς Δυτικούς νὰ στείλουν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν Ἀνατολήν πρὸς συμμετοχὴν εἰς σύνοδον, ὅπως εἶχε ζητήσῃ ὁ Βασίλειος.

Τὰ προβλήματα αὐτά, πλὴν τοῦ ἀντιοχειανοῦ, ἐλύθησαν τὸ 381 εἰς τὴν Β' οἰκουμενικὴν σύνοδον, ἀλλ' ὁ Βασίλειος δὲν ἐπέζησε διὰ νὰ ἴδῃ καρποφοροῦντας τοὺς κόπους του. Διότι ἡ ἀναγνώρισις τῆς Ὀρθοδοξίας τὸ 381 ἦτο κατὰ μέγιστον μέρος καρπὸς τῶν ἰδικῶν του κόπων πρὸς ἀνασυγκρότησιν τῶν δυνάμεων τῆς.

Ἡ ἐπιστολή 197 πρὸς Ἀμβρόσιον Μεδιολάνων ἔχει ἄλλο θέμα. Ὁ Ἀμβρόσιος, μέλος εὐγενοῦς ρωμαϊκῆς οἰκογενείας καὶ διοικητῆς τῆς Βορείου Ἰταλίας, ἐξελέγη τὸ 374 διὰ βοῆς τοῦ λαοῦ ἐπίσκοπος Μεδιολάνων. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἔγραψεν εἰς τὸν Βασίλειον νὰ διευκολύνη ἐκπροσώπους του νὰ παραλάβουν τὰ λείψανα τοῦ ἀποθανόντος (374) εἰς τὴν Καππαδοκίαν, ὅπου ἦτο ἐξόριστος, πρῶν ἐπισκόπου Μεδιολάνων Διονυσίου, ὅπερ καὶ ἐπραξεν οὗτος. Ὁ Ἀμβρόσιος ὄχι ἀπλῶς ἐσέβητο βαθύτατα τὸν

Βασίλειον, ἀλλὰ καὶ τὸν εἶχεν ὡς πρότυπον καὶ ὁδηγόν, ὅπως καὶ ἄλλους πατέρας τῆς Ἀνατολῆς, εἰς τὰ θεολογικὰ καὶ ἐρμηνευτικὰ ζητήματα. Οὕτω τὰ δογματικά του ἔργα περὶ πίστεως καὶ περὶ ἁγίου Πνεύματος ἐμπνέονται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὰ ἀνάλογα ἔργα τοῦ Βασιλείου καὶ αἱ ἐρμηνευτικαὶ ὁμιλίαι του εἰς τὴν Ἑξαήμερον ἀπὸ τὸ ὁμώνυμον ἔργον αὐτοῦ.

70. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΕΡΙ ΣΥΝΟΔΟΥ

Ἄρχαίαις ἀγάπης θεσμοῦς ἀνανεοῦσθαι καὶ πατέρων εἰρήνην, τὸ οὐράνιον δῶρον Χριστοῦ καὶ σωτήριον ἀπομαρανθὲν τῷ χρόνῳ, πάλιν πρὸς τὴν ἀκμὴν ἐπαναγαγεῖν ἀναγκαῖον μὲν ἡμῖν καὶ ὠφέλιμον, τερπνὸν δὲ εὖ οἶδα ὅτι καὶ τῇ σῇ φιλοχρίστῳ διαθέσει καταφανήσεται. Τί γὰρ ἂν γένοιτο χαριέστερον ἢ τοὺς τοσοῦτῳ τῷ πλήθει τῶν τόπων διηρημένους τῇ διὰ τῆς ἀγάπης ἐνώσει καθορᾶν εἰς μίαν μελῶν ἁρμονίαν ἐν σώματι Χριστοῦ δεδέσθαι; Ἡ Ἀνατολὴ πᾶσα σχεδόν, τιμιώτατε πάτερ, (λέγω δὲ Ἀνατολὴν τὰ ἀπὸ τοῦ Ἰλλυρικοῦ μέχρις Αἰγύπτου) μεγάλῳ χειμῶνι καὶ κλύδωνι κατασειέται, τῆς πάλαι μὲν σπαρείσης αἰρέσεως ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ τῆς ἀληθείας Ἀρείου, νῦν δὲ πρὸς τὸ ἀνάσχοντον ἀναφανείσης καὶ οἶονεὶ ῥίζης πικρᾶς καρπὸν ὀλέθριον ἀναδιδούσης, κατακρατούσης λοιπὸν διὰ τὸ τοὺς μὲν καθ' ἑκάστην παροικίαν προεστῶτας τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἐκ συκοφαντίας καὶ ἐπηρείας τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκπεσεῖν, παραδοθῆναι δὲ τοῖς

Ἐπιστολὴ 70. Ἐγρᾶφη τὸ φθινόπωρον τοῦ 371. Εἰς τὰ χειρόγραφα διατηρεῖται ἀνεπίγραφος, ἀλλὰ τόσοσ ἡ θέσις τῆς εἰς τὴν σειρὰν τῆς συλλογῆς ὅσον καὶ τὸ περιεχόμενόν τῆς δεικνύουν ὅτι πρόκειται περὶ γράμματος πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης Δάμασον. Εἶναι δὲ αὕτη ἀσφαλῶς τὸ γράμμα ποῦ μνημονεύει ὁ Βασιλεῖος εἰς τὴν προηγουμένην πρὸς Ἀθανάσιον ἐπιστολὴν (ὑπ' ἀριθ. 69, τ. Α'). Ζητεῖ ἀπὸ τὸν Δάμασον νὰ στείλῃ ἀνθρώπους του εἰς τὴν Ἀνατολὴν, διὰ νὰ ἐξακριβώσουν, ποῖοι εἶναι οἱ Ὀρθόδοξοι, ὥστε νὰ διατηροῦν μὲ αὐτοὺς κοινωνίαν. Σκοπὸς τοῦ Βασιλεῖου

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 70
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΕΡΙ ΣΥΝΟΔΟΥ

Ἡ ἀνανέωσις δεσμῶν παλαιᾶς ἀγάπης καὶ ἡ ἐπαναφο-
ρὰ εἰς ἰσχὺν τῆς εἰρήνης τῶν πατέρων, αὐτοῦ τοῦ οὐρανί-
ου καὶ σωτηρίου δώρου τοῦ Χριστοῦ ποῦ ἀπεμαράνθη μὲ
τὸν χρόνον, εἰς ἡμᾶς μὲν εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ὠφέλιμος, γνω-
ρίζω δὲ καλὰ ὅτι θὰ φανῆ εὐχάριστος καὶ εἰς τὴν φιλόχριστον
διάθεσίν σου. Διότι τί εἶναι χαριέστερον ἀπὸ τὸ νὰ βλέπη
κανεὶς δεμένους εἰς μίαν ἀρμονίαν μελῶν εἰς τὸ σῶμα τοῦ Χρι-
στοῦ τοὺς χωρισμένους ἀπὸ τὸ τόσον πλῆθος τῶν τόπων; Ὁ-
λόκληρος σχεδὸν ἡ Ἀνατολή, τιμιώτατε πάτερ, (ἐννοῶ δὲ
μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα τὰς περιοχὰς ἀνατολικῶς τῆς γραμμῆς Ἰλ-
λυρικοῦ καὶ Αἰγύπτου)¹, σείεται ἀπὸ τρομερὰν τρικυμίαν
καὶ ἀπὸ κυκλῶνα, διότι ἡ αἵρεσις ποῦ ἐσπάρη παλαιὰ ὑπὸ
τοῦ Ἀρείου καὶ τώρα ἐμεγάλωσεν ἀναισχύντως καὶ σὰν πι-
κρὰ ρίζα παράγει ὀλέθριον καρπὸν ἐπικρατεῖ πλέον. Καὶ ὁ
λόγος τῆς ὑπερισχύσεώς της εἶναι ὅτι οἱ μὲν προϊστάμενοι
τῆς ὀρθοδοξίας εἰς κάθε ἐπαρχίαν ἐξέπεσαν ἀπὸ τὰς Ἐκκλη-
σίας των κατόπιν συκοφαντιῶν καὶ ραδιουργιῶν, παρεδόθη δὲ ἡ
διακυβέρνησις τῶν πραγμάτων εἰς ἀνθρώπους αἰχμαλωτίζοντας
τὰς ψυχὰς τῶν ἀκεραιότερων. Ὡς τὴν μόνην δὲ λύσιν τῶν δυ-

εἶναι νὰ παύσῃ διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἡ ὑπὸ τῆς Ρώμης ὑποστήριξις τῆς
μικρᾶς μερίδος τῶν σχισματικῶν τῆς Ἀντιοχείας ὑπὸ τὸν Παυλίνον καὶ
κατόπιν τούτου νὰ ἐνωθοῦν ὅλαι αἱ ὀρθόδοξοι δυνάμεις κατὰ τῆς ἀρει-
ανικῆς αἵρέσεως.

1. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ἀνατολῆς Οὐάλης ἦτο φιλαρειανὸς, ὁ δὲ τῆς
Δύσεως Οὐαλεντινιανὸς ἦτο ὀρθόδοξος, ἐξ οὗ καὶ ἡ εἰρηνικὴ κατάστασις εἰς
τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως.

αίχμαλωτίζουσι τὰς ψυχὰς τῶν ἀκραιότερων τὴν τῶν πραγμάτων ἰσχύν. Τούτων μίαν προσεδοκίσαμεν λύσιν τὴν τῆς ὑμετέρας εὐσπλαγχνίας ἐπίσκεψιν. Καὶ ἐψυχαγώγησεν ἡμᾶς αἰεὶ τὸ παρὰδοξον τῆς ὑμετέρας ἀγάπης ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ, καὶ φήμη φαιδρότερα πρὸς βραχὺ τὰς ψυχὰς ἀνερωσθήμεν ὡς ἐσομένης ἡμῖν τινος ἐπισκέψεως παρ' ὑμῶν. Ὡς δὲ διημάρομεν τῆς ἐλπίδος, μηκέτι στέγοντες ἤλθομεν ἐπὶ τὴν διὰ τοῦ γραμματος ἡμῶν παρὰκλήσιν διαναστῆναι ὑμᾶς πρὸς τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν καὶ ἀποστεῖλαι τινὰς τῶν ὁμοψύχων, ἢ συμβιβάζοντας τοὺς διεστῶτας, ἢ εἰς φιλίαν τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ἐπανάγοντας, ἢ τοὺς γοῦν αἰτίους τῆς ἀκαταστασίας φανερωτέρους ὑμῖν καθιστῶντας, ὥστε καὶ ὑμῖν φανερὸν εἶναι τοῦ λοιποῦ πρὸς τίνος ἔχειν τὴν κοινωνίαν προσῆκε. Πάντως δὲ οὐδὲν καινὸν ἐπιζητοῦμεν, ἀλλὰ τοῖς τε λοιποῖς τῶν πάλαι μακαρίων καὶ θεοφιλῶν ἀνδρῶν σὴνθηδες καὶ διαφερόντως ὑμῖν. Οἶδαμεν γὰρ μνήμης ἀκολουθία, παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν αἰτηθέντων καὶ ἀπὸ γραμμᾶτων τῶν ἔτι καὶ νῦν πεφυλαγμένων παρ' ἡμῖν διδασκόμενοι, Διονύσιον ἐκεῖνον τὸν μακαριώτατον ἐπίσκοπον, παρ' ὑμῖν ἐπὶ τε ὀρθότητι πίστεως καὶ τῇ λοιπῇ ἀρετῇ διαπρέψαντα, ἐπισκεπτόμενον διὰ γραμμᾶτων τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν τῶν Καισαρέων καὶ παρακαλοῦντα τοὺς πατέρας ἡμῶν διὰ γραμμᾶτων καὶ πέμπειν τοὺς ἀπολυτρουμένους ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τὴν ἀδελφότητα. Ἐν χαλεπωτέρῳ δὲ νῦν καὶ σκυθρωποτέρῳ τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ πλείονος δεόμενα τῆς ἐπιμελείας. Οὐ γὰρ οἰκοδομημάτων γηίνων καταστροφὴν, ἀλλ' Ἐκκλησιῶν ἄλωσιν ὀδυρόμεθα· οὐδὲ δουλείαν σωματικὴν, ἀλλ' αἰχμαλωσίαν ψυχῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐνεργουμένην παρὰ τῶν ὑπερμαχοῦντων τῆς αἰρέσεως καθορῶμεν. Ὡστε, εἰ μὴ ἤδη διανασταίητε πρὸς τὴν ἀντίληψιν, μικρὸν ὕστερον οὐδὲ οἷς ὀρέξετε τὴν χεῖρα εὐρῆσετε, πάντων ὑπὸ τὴν ἐπικράτειαν τῆς αἰρέσεως γενομένων.

2. Πρόκειται περὶ τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης Διονυσίου, ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ὁ ὁποῖος ἀνῆλθε εἰς τὴν ἔδραν τὸ 259. Μετὰ τὴν καταστρεπτικὴν εἰσβολὴν τῶν Σκυθῶν εἰς τὴν Καππαδοκίαν ὁ Διονύσιος ἐβρόθήθη εἰς τὴν ἐξαγορὰν αἰχμαλώτων.

σκολιῶν αὐτῶν ἠλπίσαμεν τὴν παρὰ τῆς εὐσπλαγχνίας σας ἐπίσκεψιν.

Πάντοτε εἰς τὸ παρελθὸν μᾶς ἔδιδε παρηγορίαν τὸ μέγεθος τῆς ἀγάπης σας· ἀγαλλίασιν δὲ ἔδοκίμασαν αἱ ψυχαὶ μας ἐπ' ὀλίγον χρόνον ἀπὸ τὴν χαροποιὸν φήμην περὶ ἐπικειμένης ἐπισκέψεώς σας ἐδῶ. Ὅταν ὁμως ἡ ἐλπίς μας διεψεύσθη, δὲν ὑπεμείναμεν ἄλλο καὶ κατελήξαμεν εἰς τὸ νὰ ἀνακοινώσωμεν μὲ τὸ γράμμα τοῦτο τὴν παράκλησίν μας νὰ κινηθῆτε εἰς βοήθειάν μας καὶ νὰ στείλετε μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ὁμόφρονάς σας, οἱ ὅποιοι ἢ θὰ συμβιβάσουν τοὺς διεστῶτας ἢ θὰ συμφιλιώσουν τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ἢ τουλάχιστον θὰ καταστήσουν φανερωτέρους εἰς σᾶς τοὺς αἰτίους τῆς ἀκαταστασίας, ὥστε τοῦ λοιποῦ νὰ εἶναι καὶ εἰς σᾶς φανερόν μὲ ποίους νὰ ἔχετε κοινωνίαν.

Πάντως δὲν ζητοῦμεν τίποτε νέον, ἀλλὰ κάτι ποὺ ἦτο σύνηθες καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ἐκ τῶν παλαιῶν μακαρίων καὶ θεοφιλῶν ἀνδρῶν, καὶ ἰδιαιτέρως εἰς σᾶς. Διότι γνωρίζομεν κατὰ συνεχῆ παράδοσιν, διδαχθέντες ἀπὸ τοὺς πατέρας μας κατόπιν ἐρωτήσεώς μας καὶ ἀπὸ γράμματα ποὺ φυλάσσονται ἀκόμη εἰς τὰ ἀρχεῖά μας, ὅτι ὁ Διονύσιος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος διέπρεψεν εἰς τὴν ἔδραν σας δι' ὀρθοδοξίαν καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀρετὴν, ἐπεκοινωνήσε διὰ γραμμάτων μὲ τὴν ἰδικὴν μας Ἐκκλησίαν τῶν Καισαρέων καὶ παρηγόρησε μὲ γράμματα τοὺς πατέρας μας καὶ ἔστειλεν ἀνθρώπους νὰ λυτρώσουν ἀδελφοὺς ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν².

Τώρα δὲ ποὺ ἡ ἐδῶ κατάστασις εἶναι δυσκολωτέρα καὶ σκοτεινότερα, χρειάζεται ἀκόμη μεγαλυτέρα ἐπιμέλεια. Διότι τώρα δὲν κλαίομεν καταστροφὴν γήινων οἰκοδομημάτων, ἀλλ' ἄλωσιν Ἐκκλησιῶν· οὔτε δουλείαν σωματικὴν ἀλλ' αἰχμαλωσίαν ψυχῶν ποὺ βλέπομεν νὰ ἐνεργῆται καθημερινῶς ἀπὸ τοὺς ὑπερμάχους τῆς αἰρέσεως. Ὡστε, ἂν δὲν ἐγερθῆτε τώρα πρὸς βοήθειαν, ὀλίγον ἀργότερα δὲν θὰ εὑρετε οὔτε εἰς ποίους ν' ἀπλώσετε τὸ χέρι, διότι ὅλοι θὰ περιέλθουν εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῆς αἰρέσεως.

90. ΤΟΙΣ ΑΓΙΩΤΑΤΟΙΣ ΑΔΕΛΦΟΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΟΠΟΙΣ ΤΟΙΣ ΕΝ Τῃ ΔΥΣΕΙ

1. Ὁ ἀγαθὸς Θεός, ὁ αἰεὶ ταῖς θλίψεσι παραζευγνὺς τὰς παρακλήσεις, ἔδωκε καὶ νῦν ἡμῖν ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν ὀδυνῶν εὐρέσθαι τινὰ μετρίαν παράκλησιν ἐκ τῶν γραμμάτων, ἃ παρὰ τῆς ὑμετέρας ὀρθότητος ὁ τιμιώτατος ἡμῶν πατὴρ Ἐθανάσιος ὁ ἐπίσκοπος δεξιόμενος διεπέμψατο ἡμῖν, ὕγιουῶς πίστεως μαρτυρίαν καὶ τῆς ἀνεπηρέαστου ὁμονοίας καὶ συμπνοίας ἀπόδειξιν ἔχοντα, ὥστε καὶ ποιμένας ἀναδεικνύναι τοῖς ἴχνεσι τῶν πατέρων ἀκολουθοῦντας καὶ τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου μετ' ἐπιστήμης ποιμαίνοντας. Ταῦτα πάντα ἠδῶραν ἡμᾶς τοσοῦτον, ὥστε λῦσαι ἡμῶν τὴν κατήφειαν καὶ μεϊδιὰ μὰ τι βραχὺ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐμποιῆσαι ἀπὸ τῆς σκυθρωπῆς ταύτης τῶν πραγμάτων κινήσεως ἐν ἧ νῦν καθεστήκαμεν. Ἐπέτεινε δὲ ἡμῖν τὴν παράκλησιν ὁ Κύριος διὰ τοῦ εὐλαβεστάτου υἱοῦ καὶ συνδιακόνου Σαβίνου, ὃς καὶ τὰ παρ' ὑμῖν καλὰ διηγησάμενος ἀκριβῶς ἔθρεψεν ἡμῶν τὰς ψυχὰς καὶ τὰ ἡμέτερα δὲ τῇ πείρᾳ μαθῶν ἐναργῶς ὑμῖν ἀναγγελεῖ, ἵνα προηγουμένως μὲν διὰ τῆς ἐκτενοῦς καὶ φιλοπόνου δεήσεως τῆς πρὸς τὸν Κύριον συναγωνιζήσθε ἡμῖν, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν ἐνδεχομένην παραμυθίαν ταῖς καταπονουμέναις Ἐκκλησίαις εἰσενέγκασθαι μὴ παραιτήσησθε. Κέκμηκε γὰρ ἐνταῦθα, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, καὶ ἀπέληκε πρὸς τὰς συνεχεῖς προσβολὰς τῶν ἐναντίων ἡ Ἐκκλη-

Ἐπιστολὴ 90. Ἐγράφη πρὸ τοῦ Πάσχα τοῦ 372 καὶ ἐστάλη πρὸς τοὺς δυτικούς ἐπισκόπους διὰ τοῦ διακόνου Σαβίνου, ἃν καὶ εἰς χεῖρας τῶν παραληπτῶν ἔφθασε μετὰ πολλοὺς μῆνας, διότι ὁ διάκονος, περιοδεύσας εἰς πολλὰς περιοχὰς τῆς Ἀνατολῆς καθυστέρησε τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς τὴν Δύσιν. Παρὰ τὸν γενικὸν τίτλον τῆς, πιθανῶς προστεθέντα ἀργότε-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 90
 ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥΣ ΑΔΕΛΦΟΥΣ
 ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ

1. Ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ὁ ὁποῖος πάντοτε ζευγαρώνει τὰς παρηγορίας μὲ τὰς θλίψεις, ἔδωσε καὶ τώρα εἰς ἡμᾶς μέσα εἰς τόσον πλῆθος ὀδυνῶν νὰ εὕρωμεν κάποιαν μετρίαν παρηγορίαν ἀπὸ τὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα ὁ τιμιώτατος πατὴρ ἡμῶν Ἰθανάσιος ὁ ἐπίσκοπος ἔδέχθη ἀπὸ τὴν ὀρθοφροσύνην σας καὶ διεβίβασεν εἰς ἡμᾶς. Περιέχουν πράγματι μαρτυρίαν ὑγινοῦς πίστεως καὶ ἀπόδειξιν τῆς ἀμεταβλήτου ὁμοιοῦς καὶ συμπνοίας σας καὶ φανερώνουν ποιμένας ποῦ ἀκολουθοῦν τὰ ἴχνη τῶν πατέρων καὶ ποιμαίνουν τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου μὲ γνώσιν. Ὅλα αὐτὰ μᾶς ἠύφραναν τόσον πολὺ, ὥστε νὰ διαλύσουν τὴν κατῆφειάν μας καὶ νὰ ἐνσταλλάξουν εἰς τὰς ψυχὰς μας μικρὸν μεϊδίωμα ἀνάμεσα εἰς αὐτὴν τὴν σκυθρωπὴν κατάστασιν πραγμάτων εἰς τὴν ὁποῖαν εἴμεθα τοποθετημένοι.

Ἡῤῥησε δὲ τὴν εἰς ἡμᾶς παρηγορίαν ὁ Κύριος διὰ τοῦ εὐλαβεστάτου υἱοῦ καὶ συνδιακόνου Σαβίνου, ὁ ὁποῖος μὲ τὰς λεπτομερεῖς διηγῆσεις διὰ τὴν καλὴν κατάστασιν ποῦ ἐπικρατεῖ αὐτοῦ ἔθρεψε τὰς ψυχὰς μας. Ἀφοῦ δὲ μάθη καὶ τὰ ἰδικὰ μας μὲ τὴν προσωπικὴν του πείραν, θὰ σᾶς τὰ γνωστοποιήσῃ ἐναργῶς, οὕτως ὥστε κατὰ πρῶτον μὲν νὰ συναγωνίζεσθε μαζί μας διὰ τῆς ἐκτενοῦς καὶ φιλοπόνου δεήσεως πρὸς τὸν Κύριον, ἔπειτα δὲ νὰ μὴ ἀρνηθῆτε νὰ προσφέρετε εἰς τὰς καταπονημένας Ἐκκλησίας τὴν παραμυθίαν ποῦ εἶναι ἐντὸς τῶν δυνατοτήτων σας. Διότι ὅλα τὰ πράγματα ἐδῶ εἶναι ἄρρωστα, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, καὶ ἡ Ἐκκλη-

σία, ὥσπερ τι πλοῖον ἐν πελάγει μέσῳ ταῖς ἐπαλλήλοις πληγαῖς τῶν κυμάτων βασανιζόμενον, εἰ μὴ τις γένοιτο ταχεῖα ἐπισκοπὴ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Κυρίου. Ὡσπερ οὖν ἡμεῖς ἴδιον ἀγαθὸν ἑαυτῶν ποιούμεθα τὴν ὑμετέραν πρὸς ἀλλήλους σύμπνοιαν τε καὶ ἐνόητα, οὕτω καὶ ὑμᾶς παρακαλοῦμεν συμπαθῆσαι ἡμῶν ταῖς διαιρέσεσι καὶ μὴ, ὅτι τῇ θέσει τῶν τόπων διεστήκαμεν, χωρίζειν ἡμᾶς ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλ', ὅτι ἐνούμεθα τῇ κατὰ τὸ Πνεῦμα κοινωνίᾳ, εἰς τὴν ἐνὸς σώματος ἡμᾶς συμφωνίαν ἀναλαμβάνειν.

2. Γνώριμα δὲ τὰ θλίβοντα ἡμᾶς, κἄν ἡμεῖς μὴ λέγωμεν. Εἰς πᾶσαν γὰρ τὴν οἰκουμένην ἐκκέχυται. Καταπεφρόνηται τὰ τῶν πατέρων δόγματα, ἀποστολικαὶ παραδόσεις ἐξουθένηται, νεωτέρων ἀνθρώπων ἐφευρέματα ταῖς Ἐκκλησίαις ἐμπολιτεύεται τεχνολογοῦσι λοιπόν, οὐ θεολογοῦσιν οἱ ἄνθρωποι ἢ τοῦ κόσμου σοφία τὰ πρωτεῖα φέρεται παρωσαμένη τὸ καύχημα τοῦ σταυροῦ. Ποιμένες ἀπελαύνονται, ἀντεισάγονται δὲ λύκοι βαρεῖς, διασπῶντες τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ. Οἴκοι ἐδκτήριοι ἔρημοι τῶν ἐκκλησιαζόντων, αἱ ἔρημίαι πλήρεις τῶν ὀδυρομένων. Οἱ πρεσβύτεροι ὀδύρονται, τὰ παλαιὰ συγκρίνοντες τοῖς παροῦσιν· οἱ νέοι ἔλαεινότεροι, μὴ εἰδότες οἶων ἐστέρηται. Ταῦτα ἱκανὰ μὲν κινήσαι εἰς συμπάθειαν τοὺς τὴν Χριστοῦ ἀγάπην πεπαιδευμένους, συγκρινόμενος δὲ τῇ ἀληθείᾳ τῶν πραγμάτων ὁ λόγος ἀξίας πολὺ τῆς αὐτῶν ἀπολείπεται. «Εἰ τι οὖν παραμύθιον ἀγάπης, εἴ τις κοινωνία Πνεύματος, εἴ τινα, σπλάγχχνα καὶ οἰκτιρμοί», κινήθητε πρὸς τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν. Λάβετε ζῆλον εὐσεβείας, ἐξέλεσθε ἡμᾶς τοῦ χειμῶνος τούτου. Λαλείσθω καὶ παρ' ἡμῖν μετὰ παρησίας τὸ ἀγαθὸν ἐκεῖνο κήρυγμα τῶν πατέρων, τὸ καταστρέφον μὲν τὴν δυσώνυμον αἵρεσιν τὴν Ἀρειῶν, οἰκοδομοῦν δὲ

σία ἀπηύδησεν ἐνώπιον τῶν συνεχῶν προσβολῶν τῶν ἀντιπάλων, σὰν πλοῖον βασανιζόμενον εἰς τὸ μέσον τοῦ πελάγους ἀπὸ τὰ ἀλλεπάλληλα κτυπήματα τῶν κυμάτων, ἔκτος ἔαν συμβῆ ταχεῖα ἐπίσκεψις ἐκ μέρους τῆς ἀγαθότητος τοῦ Κυρίου.

Ὅπως λοιπὸν ἡμεῖς θεωροῦμεν ἰδικὴν μας εὐτυχίαν τὴν σύμπνοιαν καὶ ἐνότητά σας πρὸς ἀλλήλους, οὕτω παρακαλοῦμεν νὰ δείξετε καὶ σεῖς συμπάθειαν πρὸς τὰς διαιρέσεις μας· καὶ νὰ μὴ χωρίζη τὸ γεγονός ὅτι ἀπὸ ἀπόψεως γεωγραφικῆς τοποθετήσεως εἴμεθα εἰς ἀπόστασιν, ἀλλ' ἀντιθέτως νὰ μᾶς ὀδηγῆ εἰς τὴν ἁρμονίαν τοῦ ἐνὸς σώματος τὸ γεγονός ὅτι εἴμεθα ἠνωμένοι κατὰ τὴν κοινωνίαν τοῦ Πνεύματος.

2. Τὰ δεινὰ ποὺ μᾶς θλίβουν εἶναι γνωστὰ ἔστω καὶ ἂν δὲν τὰ διηγούμεθα ἡμεῖς τώρα, διότι ἀπὸ καιρὸν ἔχουν ἀκουσθῆ εἰς ὄλην τὴν οἰκουμένην. Τὰ δόγματα τῶν πατέρων ἔχουν καταφρονηθῆ, αἱ ἀποστολικαὶ παραδόσεις ἔχουν ἐξουθενωθῆ, εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἔχουν ἰσχὺν ἐφευρήματα πολυμηχάνων ἀνθρώπων· οἱ ἄνθρωποι τώρα πλεόν τεχνολογοῦν, δὲν θεολογοῦν, ἡ σοφία τοῦ κόσμου ἔχουσα ἀπωθήσει τὸ καύχημα τοῦ σταυροῦ κατέχει πλέον τὰ πρωτεῖα. Ποιμένες ἐξορίζονται, εἰσάγονται δὲ ἀντὶ αὐτῶν λύκοι βαρεῖς, κατασπῶντες τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ. Εὐκτήριοι οἴκοι εἶναι ἐρημωμένοι ἀπὸ ἐκκλησιαζομένους, αἱ ἐρημίαι εἶναι γεμᾶται ἀπὸ τοὺς ὀδυρομένους. Οἱ πρεσβύτεροι ὀδύρονται συγκρίνοντες τὰ παλαιὰ μὲ τὰ παρόντα, οἱ νέοι εἶναι ἔλεινότεροι, διότι δὲν γνωρίζουν ποίων ἀγαθῶν ἔχουν στερηθῆ.

Αὐτὰ τὰ γεγονότα βεβαίως εἶναι ἱκανὰ νὰ κινήσουν εἰς συμπάθειαν ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἐκπαιδευθῆ εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλὰ οἱ λόγοι συγκρινόμενοι μὲ τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων ὑπολείπονται πολὺ τῆς ἀξίας αὐτῶν. «Εἶ τι οὖν παραμύθιον ἀγάπης, εἶ τις κοινωνία πνεύματος, εἶ τινα σπλάγχνα οἰκτιρμῶν»,¹ κινήθητε πρὸς βοήθειαν ἡμῶν. Πάρετε τὸν ζῆλον τῆς εὐσεβείας, ἐξαγάγετέ μας ἀπὸ αὐτὴν τὴν τρικυμίαν. Ἄς ἐκφωνῆται καὶ μεταξύ ἡμῶν μὲ παρρησίαν τὸ ἀγαθὸν ἐκεῖνο κήρυγμα τῶν πατέρων, ποὺ καταστρέφει

τάς Ἐκκλησίας ἐν τῇ ὑγιαינוύσῃ διδασκαλίᾳ ἐν ἣ ὁ Υἱὸς ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ ὁμολογεῖται καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὁμοτίμως συναριθμεῖται τε καὶ συλλατρεύεται, ἵνα ἦν ὑμῖν ἔδωκεν ὁ Κύριος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας παρηρησίαν καὶ τὸ ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς θείας καὶ σωτηρίου Τριάδος καύχημα, τοῦτο καὶ ἡμῖν διὰ τῶν ὑμετέρων εὐχῶν καὶ τῆς συνεργίας ὑμῶν χαρίσεται. Τὸ δὲ καθέκαστον αὐτὸς ὁ προειρημένος συνδιάκονος ἀναγγελεῖ ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ. Καὶ πᾶσι δὲ τοῖς γενομένοις κανονικῶς παρὰ τῆς ὑμετέρας τιμότητος συνθεμέθεα, τὸν ἀποστολικὸν ὑμῶν ζῆλον ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ἀποδεξάμενοι.

73

91. ΟΥΑΛΕΡΙΑΝῶ ΕΠΙΣΚΟΠῶ ΙΑΛΥΡΙΩΝ

Χάρις τῷ Κυρίῳ, τῷ δόντι ἡμῖν ἀρχαίας ἀγάπης καρπὸν ἰδεῖν ἐν τῇ σῇ καθαρότητι, ὅς γε τοσοῦτον διεστῶς τῷ σώματι συνῆψας ἡμῖν σεαυτὸν διὰ γράμματος καὶ, τῷ πνευματικῷ σου καὶ ἀγίῳ πόνθῳ περιπτυσσόμενος ἡμᾶς, ἀμύθητόν τι φίλτρον ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐνεποίησας. Ἐργῶ γὰρ ἐμάθομεν τῆς παροιμίας τὴν δύναμιν, ὅτι («Ὡσπερ ψυχῇ διψώσῃ ψυχρὸν ὕδωρ, οὕτως ἀγγελία ἀγαθὴ ἐκ γῆς μακρόθεν»). Δεινὸς γὰρ ἐστὶ παρ' ἡμῖν λιμὸς ἀγάπης, ἀδελφὲ τιμιώτατε. Καὶ ἡ αἰτία πρόδηλος, ὅτι διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ἐψόγη τῶν πολλῶν ἡ ἀγάπη. Διὰ τοῦτο καὶ

Ἐπιστολὴ 91. Ἐγράφη πρὸ τοῦ Πάσχα τοῦ 372. Ὁ Βασίλειος ἀπαντᾷ εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Οὐαλεριανοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀκυλίας, τὴν ὁποίαν τοῦ εἶχε φέρει ὁ ἀπεσταλμένος τῆς Δύσεως διάκονος Σαβίνος μετὰ τὴν πρώτην ἀποστολὴν τοῦ Δωροθέου ἐκεῖ. Ὁ Οὐαλεριανὸς ἦτο ὄχι μόνον θαρραλέος ὑποστηρικτὴς τῆς Ὀρθοδοξίας κατὰ τοῦ ἀρειανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ποιμὴν ἐξαιρετός. Εἶχε δημιουργήσει κύκλον μορφωμένων Χριστιανῶν, μεταξύ τῶν ὁποίων διεκρίθη ὁ Ἰερώνυμος.

μὲν τὴν δυσώνυμον αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου, οἰκοδομεῖ δὲ τὰς Ἐκκλησίας εἰς τὴν γνησίαν διδασκαλίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Υἱὸς ὁμολογεῖται ὁμοούσιος τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον συναριθμεῖται καὶ συλλατρεύεται ὡς ὁμότιμον. Οὕτω τὴν παρρησίαν ποῦ ἔδωσεν εἰς σᾶς ὁ Κύριος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ τὸ καύχημα ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς θείας καὶ σωτηρίου Τριάδος, αὐτὰ νὰ χαρίσῃ καὶ εἰς ἡμᾶς διὰ τῶν εὐχῶν σας καὶ τῆς συνεργασίας σας.

Τὰς δὲ λεπτομερείας περὶ τῆς καταστάσεως πραγμάτων θὰ γνωστοποιήσῃ εἰς τὴν ἀγάπην σας ὁ προειρημένος συνδιάκονος. Ἄλλωστε συνεφωνήσαμεν μὲ ὅλα ὄσα κανονικῶς ὠρίσθησαν ἀπὸ τὴν τιμιότητά σας, ἀποδεχθέντες τὸν ἀποστολικὸν σας ζῆλον ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας.

73

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 91 ΠΡΟΣ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΙΛΛΥΡΙΩΝ

Εὐχαριστία ὀφείλεται εἰς τὸν Κύριον ποῦ μᾶς ἔδωσε νὰ ἴδωμεν εἰς τὴν καθαρότητά σου καρπὸν ἀρχαίας ἀγάπης, διότι, ἂν καὶ εἶσαι εἰς τόσον μακρυνὴν ἀπόστασιν σωματικῶς, συνεδέθης μὲ ἡμᾶς διὰ γράμματος καὶ, ἐναγκαλισθεὶς ἡμᾶς μὲ πνευματικὸν καὶ ἅγιον πόθον, ἐγέννησες εἰς τὰς ψυχὰς μας ἄρρητον ἔρωτα. Διότι ἀντελήφθημεν ἐν τῇ πράξει τὴν δύναμιν τῆς παροιμίας· «ὅ,τι εἶναι τὸ κρῦο νερὸ εἰς διψασμένην ψυχὴν, τὸ ἴδιον εἶναι εὐχάριστος εἶδησις ἀπὸ μακρυνὴν χώραν»¹.

Διότι εἰς τὰ μέρη μας ὑπάρχει πείνα ἀγάπης, τιμιώτατε ἀδελφέ. Καὶ ἡ αἰτία εἶναι προφανής· τὸ ὅτι λόγῳ πλησμονῆς τῆς ἀμαρτίας ἐκρύωσεν ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν. Διὰ τοῦτο ἀκρι-

1. Βλ. Παροιμ. 25,25 «ὡσπερ ὕδωρ ψυχρὸν ψυχῇ διψώσῃ προσηνές, οὕτως ἀγγελία ἀγαθὴ ἐκ γῆς μακρόθεν».

πολλοῦ ἄξιον ἡμῖν ἐφάνη τὸ γράμμα καὶ ἀμειβόμεθ' αὖτε διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀνδρός, τοῦ εὐλαβεστάτου συνδιακόνου ἡμῶν Σαβίνου, δι' οὗ καὶ γνωρίζομέν σοι ἑαυτοὺς καὶ παρακαλοῦμέν σε ἐπαγρυπνεῖν ταῖς ὑπὲρ ἡμῶν προσευχαῖς, ἵνα δῶ ποτε ὁ ἅγιος Θεὸς καὶ τοῖς ἐνταῦθα πράγμασι γαλήνην καὶ ἡσυχίαν καὶ ἐπιτιμήσῃ τῷ ἀνέμῳ τούτῳ καὶ τῇ θαλάσῃ, ὥστε παύσασθαι ἡμᾶς τοῦ σάλου καὶ τῆς ἀνατροπῆς ἐν ἣ νῦν καθεστήκαμεν, ἀεὶ καταποντισθῆσθαι παντελῶς ἀναμένοντες. Ἀλλὰ τοῦτο μέγας ἐν τοῖς παροῦσιν ὁ Κύριος ἡμῖν ἐχαρίσατο, τὸ ὑμᾶς ἀκούειν ἐν ἀκριβεῖ συμφωνίᾳ καὶ ἐνότητι εἶναι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀκωλύτως παρ' ὑμῖν τὸ κήρυγμα τῆς εὐσεβείας περιαγγέλλεσθαι· ὅτε δὴ ποτε γὰρ (εἶπερ μὴ συγκέκλεισται λοιπὸν ὁ χρόνος τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλ' ἔτι ἡμέραι τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ὑπολείπονται) ἀνάγκη παρ' ὑμῶν ἀνανεωθῆναι τὴν πίστιν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ὧν ἐλάβετε παρ' αὐτῆς ἀγαθῶν, τούτων ἐν καιρῷ παρασχέσθαι αὐτῇ τὴν ἀντίδοσιν. Τὸ γὰρ θγιαῖνον ἐνταῦθα μέρος καὶ τὴν τῶν πατέρων εὐσεβείαν ἐκδικοῦν ἱκανῶς κέκμηκε, πολλαῖς καὶ ποικίλαις μηχανημάτων προσβολαῖς ἐν τῇ ἑαυτοῦ μεθοδείᾳ τοῦ διαβόλου αὐτὸ κατασεύσαντος. Ἀλλ' εὐχαῖς ὑμετέραις, τῶν ἀγαπῶντων τὸν Κύριον, σβεσθεῖν μὲν ἢ πονηρὰ καὶ λαοπλάνος αἵρεσις τῆς Ἀρείου κακοδοξίας, ἀναλάμψει δὲ ἢ ἀγαθὴ τῶν πατέρων ἡμῶν διδασκαλία, τῶν συνελθόντων κατὰ τὴν Νίκαιαν, ὥστε σύμφωνον τῷ σωτηρίῳ βαπτίσματι τὴν δοξολογίαν ἀποπληροῦσθαι τῇ μακαρίᾳ Τριάδι.

2. Οἱ Δυτικοί, παρὰ τοὺς ἑπαίνοιους τοῦ Βασιλείου, εἶχαν ἐπίσης προβλημα αἰρέσεως, ὅπως ἀποδεικνύει τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὴν μεγαλυτέραν τότε μητρόπολιν τῆς Βορείου Ἰταλίας ἐπίσκοπος ἦτο ὁ ἀρειανὸς Αὐξέντιος, Καππαδόκης μάλιστα, καὶ ἡ ἀνάγκη συγκροτήσεως ἀντιαρειανικῶν συνόδων. Μία ἀπὸ αὐτὰς συνεκλήθη τὸ 381 εἰς τὴν Ἀκυληῖαν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Οὐαλεριανοῦ.

βῶς τὸ γράμμα σου μᾶς ἐφάνη ἀξιολογώτατον καὶ σοῦ ἀπαντῶμεν διὰ μέσου τοῦ ἰδίου ἀνδρός, τοῦ εὐλαβεστάτου συνδιακόνου ἡμῶν καὶ ἀδελφοῦ Σαβίνου. Δι' αὐτοῦ δὲ σοῦ καθιστῶμεν γνωστὴν τὴν κατάστασιν ἡμῶν καὶ σὲ παρακαλοῦμεν νὰ ἐπαγρυπνῆς εἰς τὰς ὑπὲρ ἡμῶν προσευχάς, διὰ νὰ δώσῃ κάποτε ὁ Θεὸς καὶ εἰς τὰ ἐδῶ πράγματα γαλήνην καὶ ἡσυχίαν καὶ νὰ ἐπιτιμήσῃ τὸν ἄνεμον τοῦτον καὶ τὴν θάλασσαν, ὥστε νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν τρικυμίαν καὶ τὴν ἀνατροπὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχομεν τῶρα ἐμπέσει, ἀναμένοντες πάντοτε νὰ καταποντισθῶμεν τελείως.

Ἄλλ' ὁ Κύριος εἰς τὴν παροῦσαν δυσχερῆ κατάστασιν μᾶς ἐχάρισε τὸ μέγα τοῦτο δῶρον, τὸ ν' ἀκούωμεν ὅτι σεῖς διάγετε μὲ ἀκριβῆ συμφωνίαν καὶ ἐνότητα πρὸς ἀλλήλους καὶ ὅτι τὸ κήρυγμα τῆς εὐσεβείας διεξάγεται μεταξὺ σας ἀνεμπόδιστα³. Διότι κάποτε (ἐὰν δὲν ἔχη ἤδη κλεισθῆ ὁ χρονικὸς κύκλος τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλ' ὑπολείπονται καὶ ἄλλαι ἡμέραι εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἀνθρωπότητος) πρέπει ν' ἀνανεωθῆ ἡ πίστις εἰς τὴν Ἀνατολὴν διὰ μέσου τῶν ἐνεργειῶν σας καὶ πρέπει ἐν καιρῷ νὰ παρουσιάσετε εἰς αὐτὴν ἕνα ἀντίδωρον δι' ὅσα ἀγαθὰ ἐλάβετε ἀπὸ αὐτὴν. Πράγματι ἡ ἐδῶ ὑγιὴς μερίς, ἡ ὁποία ὑπερασπίζεται τὴν εὐσέβειαν τῶν πατέρων, ἔχει κουρασθῆ ἄρκετά, διότι τὴν κατέρριψεν ὁ διάβολος μὲ τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας προσβολὰς πού μηχανεύεται καὶ μεθοδεύει.

Ἄλλ' εἶθε μὲ τὰς εὐχὰς ὑμῶν, οἱ ὁποῖοι ἀγαπᾶτε τὸν Κύριον, νὰ σβησθῆ μὲν ἡ πονηρὰ καὶ λαοπλάνος αἵρεσις τῆς κακοδοξίας τοῦ Ἀρείου, ν' ἀναλάμψῃ δὲ ἡ ἀγαθὴ διδασκαλία τῶν πατέρων ἡμῶν, οἱ ὁποῖοι συνῆλθαν εἰς τὴν Νίκαιαν, ὥστε ἡ δοξολογία ν' ἀποδίδεται εἰς τὴν μακαρίαν Τριάδα συμφώνως πρὸς τὴν τέλει τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος³.

3. Δηλαδή εἰς τὴν δοξολογίαν νὰ ἐκφράζεται ἡ ἰδία τριαδικὴ διδασκαλία, ἡ ὁποία διατυπώνεται εἰς τὴν εὐχὴν τοῦ βαπτίσματος, «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

242. ΤΟΙΣ ΔΥΤΙΚΟΙΣ

1. Θεοῦ τοῦ ἁγίου τὴν ἐκ πάσης θλίψεως διέξοδον τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπ' αὐτὸν ὑποσχομένον, εἰ καὶ ἐν μέσῳ πελάγει κακῶν ἀπελείφθημεν καὶ τρικυμiais ταῖς παρὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας ἐγειρομέναις ἡμῖν βασανιζόμεθα, ὅμως ἀντέχομεν ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι ἡμᾶς Χριστῷ καὶ οὐ παρελύσαμεν τὸν τόνον τῆς ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν σπουδῆς, οὐδὲ ὥσπερ ἐν χειμῶνι τοῦ κλύδωνος ὑπερέχοντος ἀπογνόντες τῆς σωτηρίας τὴν διάλυσιν ἀναμένομεν, ἀλλ' ἔτι ἐχόμεθα τῆς ἐνδεχομένης ἡμῖν σπουδῆς, εἰδότες ὅτι καὶ ὁ καταποθεὶς ὑπὸ τοῦ κήτους διὰ τὸ μὴ ἀπογνῶναι ἑαυτοῦ, ἀλλὰ βοῆσαι πρὸς Κύριον, τῆς σωτηρίας κατηξιώθη. Οὕτω δὴ καὶ αὐτοὶ πρὸς ἔσχατον ἤκοντες τῶν κακῶν τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος οὐκ ἀφιέμεθα, ἀλλὰ πανταχόθεν αὐτοῦ περισκοπούμεθα τὴν βοήθειαν. Ὅθεν καὶ πρὸς ὑμᾶς ἀπεβλέψαμεν νῦν, τιμιώτατοι ἡμῖν ἀδελφοί, οὓς πολλάκις μὲν ἐν καιρῷ τῶν θλίψεων ἐπιφανήσεσθαι ἡμῖν προσεδοκήσαμεν· ἀποπεσόντες δὲ τῆς ἐλπίδος εἴπομεν πρὸς ἑαυτοὺς καὶ ἡμεῖς ὅτι «Υπέμεινα συλλυπούμενον, καὶ οὐχ ὑπήρχε, καὶ παρακαλοῦντας, καὶ οὐχ εὖρον». Τοιαῦτα γὰρ ἡμῶν τὰ παθήματα ὡς καὶ τῶν περᾶτων ἐφικέσθαι τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκονομίας, καί, εἴπερ πάσχοντος μέλους ἐνὸς συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, ἔπρεπε δήπου καὶ ἡμῖν ἐν πολλῷ χρόνῳ πεπονηκόσι συν-

*Ἐπιστολὴ 242. Ἐγράφη κατὰ τὸ δέκατον τρίτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ ἀρειανοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος, τὴν ἀνοίξιν τοῦ 376. Ἐπειτα ἀπὸ διακοπῆν μερικῶν ἐτῶν ὁ Βασίλειος ἐπιχειρεῖ νέαν ἐπαφὴν μὲ τοὺς δυτικούς ἐπισκόπους. Ἐν συνεννοήσει μὲ τὸν Μελέτιον καὶ τὸν Εὐσέβιον στέλλει ἐπιστολὰς διὰ χειρὸς τοῦ Δωροθέου, ὁ ὁποῖος συνεταξίδευσεν μὲ τὸν Σαγκτίσσιμον, εἰς τὰς ὁποίας περιγράφει μὲ ἀρκετὴν ὑπερβολὴν τὰ

74

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 242
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΔΥΤΙΚΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ

1. Ἐφ' ὅσον ὁ ἅγιος Θεὸς ὑπεσχέθη εἰς τοὺς ἐλπίζοντας εἰς αὐτὸν τὴν διέξοδον ἀπὸ κάθε θλίψιν, καὶ ἡμεῖς, ἂν καὶ ἔχομεν ἀποκοπῆ εἰς τὸ μέσον τοῦ πελάγους τῶν κακῶν καὶ βασιανιζόμεθα ἀπὸ τρικυμίας ποῦ σηκώνουν τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας, ἀντέχομεν ἐν Χριστῷ ὁ ὁποῖος μᾶς ἐνδυναμώνει καὶ δὲν ἐμειώσαμεν τὴν ἔντασιν τοῦ ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν ζήλου οὔτε περιμένομεν τὴν καταστροφὴν ἀπελπισμένοι διὰ τὴν σωτηρίαν, σὰν νὰ μᾶς κατέκλυσαν τὰ κύματα εἰς καιρὸν θυέλλης. Διατηροῦμεν λοιπὸν ἀκόμη ὅσον ζῆλον δυνάμεθα, γνωρίζοντες ὅτι καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ κήτους καταποθεὶς ἠξιώθη τῆς σωτηρίας διὰ τὸ ὅτι δὲν ἀπηλπίσθη διὰ τὴν τύχην του, ἀλλ' ἐβόησε πρὸς τὸν Κύριον.

Οὕτω λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, ἔχοντες φθάσει εἰς τὸ τελευταῖον ὄριον τῶν κακῶν, δὲν χάνομεν τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ κυττάζομεν παντοῦ διὰ νὰ ἴδωμεν τὴν βοήθειάν του. Διὰ τοῦτο ἀποβλέπομεν τώρα καὶ πρὸς σᾶς, τιμιώτατοι ἀδελφοὶ ἡμῶν, τοὺς ὁποῖους ἀνεμέναμεν πολλάκις εἰς καιρὸν θλίψεων νὰ φανῆτε εἰς τὸ πλευρὸν μας, ἀλλ' ὅταν διεψεύσθησαν αἱ ἐλπίδες μας, εἶπαμεν καὶ ἡμεῖς πρὸς ἑαυτοὺς, ὅτι «ἀνέμενα συλλυπούμενον καὶ δὲν ὑπῆρχε κανεὶς, καὶ παρηγορητὰς καὶ δὲν εὔρον»¹. Διότι τὰ παθήματά μας εἶναι τοιαῦτα, ὥστε νὰ ἔχουν διαλαληθῆ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης καί, ἐὰν ὅταν πάσχη ἓνα μέλος πρέπει νὰ συμπάσχουν ὅλα τὰ μέλη, ἔπρεπε καὶ σεῖς βεβαίως

δεινὰ τῆς Ὀρθοδοξίας εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἀπὸ τὴν Δύσιν ἔρχονται ἐπιστολαὶ παραμυθίας, ἀλλὰ καμμία μεσολαβητικὴ ἐπέμβασις. Ἡ παρούσα ἐπιστολή, ἂν καὶ φέρεται ν' ἀπευθύνεται «τοῖς δυτικοῖς», φαίνεται ὅτι προωρίζετο διὰ τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης ὡς ἐκπρόσωπόν των. Εἰς τοὺς λοιποὺς ἐπισκόπους ἐστέλλετο ἄλλη ἐπιστολή, ἣ ὑπ' ἀριθμὸν 243.

1. Ψαλμ. 68,21.

διατεθῆναι τὴν εὐσπλαγχτίαν ὑμῶν. Οὐ γὰρ ἡ τῶν τόπων ἐγγύτης, ἀλλ' ἡ κατὰ πνεῦμα συνάφεια ἐμποιεῖν πέφυκε τὴν οἰκείωσιν ἢν ἡμῖν εἶναι πρὸς τὴν ἀγάπην ὑμῶν πεπιστεύκαμεν.

2. Τί δήποτε οὖν οὐ γράμμα παρακλήσεως, οὐκ ἀδελφῶν ἐπίσκεψις, οὐκ ἄλλο τι τῶν ὀφειλομένων ἡμῖν παρὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀγάπης γεγένηται; Τρισκαιδέκατον γὰρ ἔτος ἐστὶν ἀφ' οὗ ὁ αἰρετικὸς ἡμῖν πόλεμος ἐπανέστη, ἐν ᾧ πλείους γεγόνασι ταῖς Ἐκκλησίαις αἱ θλίψεις τῶν μνημονευομένων ἀφ' οὗ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ καταγγέλλεται. Ὡν τὰ καθ' ἕκαστον διηγείσθαι ὑμῖν παραιτούμεθα μὴ ποτε τὸ τοῦ λόγου ἡμῶν ἀσθενὲς τὴν ἐνάργειαν τῶν κακῶν ὑπεκλύσῃ· καὶ ἅμα οὐδὲ ἠγοῦμεθα ὑμᾶς διδασκαλίας προσδεῖσθαι τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων πάλαι τῇ φήμῃ δεδιδασμένους. Κεφάλαιον δὲ τοῦ κακοῦ· οἱ λαοὶ τοὺς τῶν προσευχῶν καταλιπόντες οἴκους ἐν ταῖς ἐρήμοις συνάγονται· θέαμα ἐλεεινόν, γυναῖκες καὶ παιδία καὶ γέροντες καὶ οἱ ἄλλως ἀσθενεῖς ἐν ὄμβροις λαβροτάτοις καὶ νιφετοῖς καὶ ἀνέμοις καὶ παγετῷ τοῦ χειμῶνος, ὁμοίως δὲ καὶ ἐν θέρει ὑπὸ τὴν φλόγα τὴν τοῦ ἡλίου, ἐν τῷ ὑπαίθρῳ ταλαιπωροῦντες. Καὶ ταῦτα πάσχουσι διὰ τὸ τῆς πονηρᾶς ζύμης Ἀρείου γενέσθαι μὴ καταδέχεσθαι.

3. Πῶς ἂν ὑμῖν ταῦτα λόγος ἐναργῶς παραστήσειεν, εἰ μὴ αὐτὴ ἡ πείρα καὶ ἡ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν θέα κινήσειεν ὑμᾶς πρὸς συμπάθειαν; Ὡστε παρακαλοῦμεν ὑμᾶς νῦν γοῦν χεῖρα ὀρέξει ταῖς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν Ἐκκλησίαις εἰς γόνυ κλιθείσαις ἤδη, καὶ ἀποστεῖλαί τινες τοὺς τῶν μισθῶν ὑπομιμνήσκοντας τῶν ἀποκειμένων ἐπὶ τῇ ὑπομονῇ τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων. Οὐ γὰρ

2. Τὸ δέκατον τρίτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Οὐάλεντος, ἀνελθόντος εἰς τὸν θρόνον τὸν Ἰανουάριον τοῦ 364.

3. Πρόκειται περὶ ὑπερβολῆς, ἀποσκοπούσης εἰς τὴν κίνησιν τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν Δυτικῶν.

νά ἐπιδείξετε τὴν εὐσπλαγχίαν σας πρὸς ἡμᾶς, οἱ ὅποιοι ὑποφέρομεν ἐπὶ πολὺν χρόνον. Διότι τὴν οἰκείωσιν ποὺ εἶχαμεν πιστεύσει ὅτι ὑπῆρχε μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῆς ἀγάπης σας, δὲν φέρει ἢ ἐγγύτης τῶν τόπων, ἀλλ' ἢ κατὰ τὸ πνεῦμα συνάφεια.

2. Διατί λοιπὸν οὔτε γράμμα παρηγορίας οὔτε ἐπίσκεψις ἀδελφῶν οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ ὀφειλόμενα εἰς ἡμᾶς παρὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀγάπης δὲν προσεφέρθη; Διότι εἶναι δεκατρία ἔτη ἀφ' ὅτου ἐκηρύχθη ἐναντίον μας ὁ αἰρετικὸς πόλεμος², κατὰ τὸν ὅποιον προεκλήθησαν εἰς τὰς Ἐκκλησίας περισσότεραι θλίψεις ἀπὸ ὅσας μνημονεύονται ἀφ' ὅτου κηρύσσεται τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ³. Παραιτούμεθα ἀπὸ τὸ νὰ σᾶς διηγηθῶμεν λεπτομερῶς τὰς θλίψεις αὐτάς, μὴ τυχὸν ἡ ἀσθένεια τοῦ λόγου μας παραστήσῃ μειωμένην τὴν ἔντασιν τῶν κακῶν, καὶ ἐξ ἄλλου δὲν νομίζομεν ὅτι ἔχετε σεῖς ἀνάγκην διαφωτίσεως, ἀφοῦ ἔχετε ἀπὸ καιρὸν πληροφορηθῆ τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων ἐκ τῆς φήμης.

Ἐπίτομος πάντως ἔκθεσις εἶναι αὕτη. Οἱ πληθυσμοὶ ἐγκαταλείψαντες τοὺς οἴκους τῶν προσευχῶν συναθροίζονται εἰς τὰς ἐρήμους· θέαμα ἔλεεινόν, γυναῖκες καὶ παιδιὰ καὶ γέροντες καὶ οἱ καθ' οἷονδῆποτε τρόπον ἀσθενεῖς ὑπὸ σφοδρὰν καταιγίδα καὶ χιονοθύελλαν καὶ ἄνεμον καὶ παγερὸν χειμῶνα, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ θέρος ὑπὸ τὴν φλόγα τοῦ ἡλίου νὰ ταλαιπωροῦνται εἰς τὸ ὑπαιθρον⁴. Καὶ πάσχουν ὅλα αὐτά, διότι δὲν ἐδέχθησαν νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὴν πονηρὰν ζύμην τοῦ Ἄρειου.

3. Πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τὰ παραστήσῃ ζωηρῶς ὁ λόγος, ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἐπιτόπιος πείρα καὶ ἡ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν θέα σᾶς κινήσῃ τὴν συμπάθειαν; Ὡστε σᾶς παρακαλοῦμεν, τώρα τούλάχιστον, νὰ δώσετε χεῖρα βοηθείας εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς ποὺ ἔχουν πλέον γονατίσει καὶ νὰ στείλετε μερικοὺς ποὺ θὰ ὑπενθυμίσουν εἰς τοὺς ἐδῶ περὶ τῶν μισθῶν ποὺ ἐπιφυλάσσονται διὰ τὴν ὑπομονὴν τῶν παθημάτων ὑπὲρ τοῦ

4. Ταῦτα, διότι πολλοὶ ναοὶ τῶν Ὀρθοδόξων εἶχαν κατασχεθῆ ἀπὸ τοὺς Ἄρειανούς.

τοσοῦτον ὁ συνήθης λόγος ἐνεργεῖν πέφυκεν ὅσον ἢ ξένη φωνὴ ἐμποιεῖν τὴν παράκλησιν, καὶ ταῦτα παρὰ ἀνδρῶν γινομένη ἐπὶ τοῖς καλλίστοις τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι γνωριζομένων, ὁποίους ὁμᾶς ἢ φήμη πᾶσιν ἀνθρώποις περιαγγέλλει, ἀτρώτους κατὰ τὴν πίστιν διαμείναντας, ἄσυλον τὴν ἀποστολικὴν παρακαταθήκην διαφυλάξαντας. Ἄλλ' οὐχὶ καὶ τὰ ἡμέτερα τοιαῦτα, ἀλλ' ἔσχομέν τινας ἐπιθυμία δόξης καὶ τῇ μάλιστα καταστρεφούσῃ Χριστιανῶν ψυχὰς φυσιώσει καταθαρσήσαντάς τινων καινοτομίας ῥημάτων, ὅθεν αἱ Ἐκκλησίαι σαθρωθεῖσαι, ὥσπερ ἀγγεῖα ἀραιωθέντα, τὴν αἰρετικὴν διαφθορὰν εἰσρνεῖσαν ἐδέξαντο. Ἄλλ' ὑμεῖς, ὦ ἀγαπητοὶ ἡμῖν καὶ περιπόθητοι, γένησθε τῶν μὲν τραυματιῶν ἰατροί, τῶν δὲ ὑγιαίνοντων παιδοτρίβαι· τὸ μὲν νεοσηκὸς ὑγιάζοντες, τὸ δὲ ὑγιαῖνον ἀλείφοντες εἰς εὐσέβειαν.

75

243. ΠΡΟΣ ΙΤΑΛΟΥΣ ΚΑΙ ΓΑΛΛΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ
ΚΑΙ ΣΥΓΧΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

1. Τοῖς ὡς ἀληθῶς θεοφιλεστάτοις καὶ ποθεινοτάτοις ἀδελφοῖς καὶ ὁμοψύχοις συλλειτουργοῖς, τοῖς κατὰ τὴν Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν ἐπισκόποις, Βασίλειος ἐπίσκοπος Καισαρείας τῆς

5. Ὁ Βασίλειος ἐπαινεῖ ὑπερβολικὰ τοὺς δυτικούς ἐπισκόπους, διὰ νὰ τοὺς κινήσῃ εἰς βοήθειαν. Εἰς ἐπιστολὰς του πρὸς ἄλλα πρόσωπα σημειώνει βεβαίως καὶ τὰ ἐλαττώματά των. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν 239 (τ.Α') πρὸς Εὐσέβιον Σαμοσάτων ἐδήλωνεν ὅτι ἐσκέπτετο νὰ τὰ εἰπῇ εἰς τὸν Ρώμης ἔξω ἀπὸ τὰ δόντια, ἀλλ' ἐδῶ βλέπομεν ὅτι δὲν τὸ πράττει.

Ἐπιστολὴ 243. Ἐγράφη τὴν ἴδιαν ἐποχὴν μὲ τὴν προηγουμένην

Χριστοῦ. Διότι ὁ συνηθισμένος λόγος δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἐνεργῇ τόσον ἀποτελεσματικά, ὅσον δύναται νὰ παρηγορήσῃ ἢ ξένη φωνή, καὶ μάλιστα ὅταν προέρχεται ἀπὸ ἄνδρας γνωστούς παντοῦ μετὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ διὰ τὰ κάλλιστα προσόντα, ὅπως ἀκριβῶς ἡ φήμη παρουσιάζει σᾶς εἰς ὄλην τὴν ἀνθρωπότητα, ὡς παραμείναντας ἀτρότους κατὰ τὴν πίστιν, ὡς διαφυλάξαντας ἄθικτον τὴν ἀποστολικὴν παρακαταθήκην⁵.

Ἡ ἰδική μας ὁμως κατάστασις δὲν εἶναι παρομοία· ἀλλ' ἡμεῖς ἔχομεν μερικούς, οἱ ὅποιοι ἀπὸ ἐπιθυμίαν δόξης καὶ ἀπὸ ὑπεροψίαν πού εἰδικῶς καταστρέφει τὰς ψυχὰς τῶν Χριστιανῶν ἐτόλμησαν νὰ διατυπώσουν ὠρισμένας νεωτεριστικὰς διδασκαλίας, μετὰ ἀποτέλεσμα αἱ Ἐκκλησίαι ἐρειπωθεῖσαι σάν τρυπημένα ἀγγεῖα ἐδέχθησαν τὴν αἰρετικὴν διαφθορὰν πού εἰσέρρευσεν εἰς αὐτάς.

Ἄλλὰ σεῖς, ἀγαπητοὶ καὶ περιπόθητοι εἰς ἡμᾶς, γίνετε τῶν μὲν τραυματιῶν ἰατροί, τῶν δὲ ὑγιῶν ἐκπαιδευταί, τὸ ἄρρωστον θεραπεύοντες, τὸ ὑγιὲς προπονοῦντες εἰς εὐσέβειαν.

75

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 243

ΠΡΟΣ ΙΤΑΛΟΥΣ ΚΑΙ ΓΑΛΛΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ

1. Πρὸς τοὺς ἀληθῶς θεοφιλεστάτους καὶ ἀγαπητοτάτους ἀδελφοὺς καὶ ὁμοψύχους συλλειτουργοὺς, τοὺς ἀνὰ τὴν Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν ἐπισκόπους, Βασίλειος ἐπίσκοπος Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας¹.

(242), δηλαδὴ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 376 καὶ ἐστάλη ὡς ἐγκύκλιος προφανῶς εἰς τοὺς πλέον διακεκριμένους δυτικούς ἐπισκόπους.

1. Ὁ Βασίλειος, λόγῳ τῆς φύσεως τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ἡ ὁποία θὰ ἐστέλλετο καὶ εἰς πρόσωπα ἄγνωστα, τηρεῖ τοὺς ἐπιστολογραφικοὺς τύπους τῆς ἐποχῆς εἰς τὴν προσφώνησιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σπανίως κάμνει.

Καππαδοκίας. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς σῶμα ἑαυτοῦ καταδεξάμενος ὀνομάσαι τὴν πᾶσαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ τοὺς καθ' ἓνα ἡμῶν ἀλλήλων ἀποδείξας μέλη, ἔδωκε καὶ ἡμῖν πᾶσι πρὸς πάντας ἔχειν οἰκειῶς κατὰ τὴν τῶν μελῶν συμφωνίαν. Διόπερ εἰ καὶ πλεῖστον ἀλλήλων διωρίσμεθα ταῖς οἰκήσεσιν, ἀλλὰ τῷ γε λόγῳ τῆς συναφείας ἐγγὺς ἀλλήλων ἐσμέν. Ἐπεὶ οὖν οὐ δύναται ἡ κεφαλὴ τοῖς ποσὶν εἰπεῖν· «Χρείαν ὑμῶν οὐκ ἔχω», πάντως οὐδὲ ὑμεῖς ἀνέξεσθε ἀποποιήσασθαι ἡμᾶς, ἀλλὰ τοσοῦτον συμπαθήσετε ἡμῶν ταῖς θλίψεσιν αἷς παρεδόθημεν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ὅσον καὶ ἡμεῖς συγχαίρομεν ὑμῖν δοξαζομένοις ἐν τῇ εἰρήνῃ ἣ ἔχαρίσατο ὑμῖν ὁ Κύριος. Ἦδη μὲν οὖν καὶ ἄλλοτε ἐπεβοησάμεθα τὴν ὑμετέραν ἀγάπην εἰς ἀντίληψιν ἡμῶν καὶ συμπάθειαν, ἀλλὰ πάντως διὰ τὸ μὴ ἀναπληρωθῆναι τὴν ἐκδίκεσιν ἡμῶν οὐ συνεχωρήθητε διαναστῆναι πρὸς τὴν ἀντίληψιν. Ἐπιζητοῦμεν γὰρ μάλιστα μὲν καὶ αὐτῷ τῷ κρατοῦντι τῆς καθ' ὑμᾶς οἰκουμένης φανερὰν γενέσθαι διὰ τῆς ὑμετέρας εὐλαβείας τὴν ὑμετέραν σύγχυσιν· εἰ δὲ τοῦτο δύσκολον, ἀλλ' ἐλθεῖν τινὰ παρ' ὑμῶν εἰς ἐπίσκεψιν καὶ παραμυθίαν τῶν θλιβομένων, ἵν' ὀφθαλμοῖς ὑποβάλωσι τὰ πάθη τῆς Ἀνατολῆς, ἅπερ ἀκοαῖς ἀδύνατον παραδέξασθαι τῷ μηδένα λόγον εὐρίσκεισθαι ἑναργῶς παριστῶντα ὑμῖν τὰ ἡμέτερα.

2. Διωγμὸς κατείληφεν ἡμᾶς, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, καὶ διωγμῶν ὁ βαρύτερος. Διώκονται γὰρ ποιμένες, ἵνα διασκορπισθῶσι τὰ ποίμνια. Καὶ τὸ βαρύτερον, ὅτι οἱ μὲν κακούμενοι ἐν πλη-

2. Τὸ 371 καὶ 372 ὁ Βασίλειος εἶχεν ἐπίσης ἀπευθυνθῆ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης καὶ τοὺς δυτικούς γενικῶς δι' ἐπιστολῶν (ὑπ' ἀριθμὸν 70 καὶ 92), τὰς ὁποίας πάλιν εἶχε μεταφέρει ὁ Δωρόθεος, διάκονος τότε. Ἡ προσπάθεια ἐκεῖνη εἶχεν ἀποβῆ σχεδὸν ἄκαρπος.

3. Αὐτοκράτωρ τοῦ δυτικοῦ κράτους ἦτο τότε ὁ νεαρὸς Γρατιανός,

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καταδεχθεὶς νὰ ὀνομάσῃ σῶμά του ὀλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ καταστήσας ἡμᾶς καθ' ἕκαστον μέλη ἀλλήλων, ἐπέτρεπεν εἰς ὅλους ἡμᾶς νὰ ἔχωμεν οἰκειότητα πρὸς ὅλους κατὰ τὴν συμφωνίαν τῶν μελῶν. Διὰ τοῦτο, μολονότι ἀπέχομεν πάρα πολὺ ἀλλήλων κατὰ τὸν τόπον διαμονῆς, ὅμως εἴμεθα ἐγγὺς ἀλλήλων τοῦλάχιστον κατὰ τὸν λόγον τῆς συναφείας.

Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν δύναται ἡ κεφαλὴ νὰ εἴπῃ εἰς τὰ πόδια, «δὲν σᾶς χρειάζομαι», ἀσφαλῶς οὔτε σεῖς θὰ ἀνεχθῆτε νὰ μᾶς παραβλέπετε· ἀντιθέτως θὰ συμπαθήσετε τόσον πολὺ εἰς τὰς θλίψεις μας, εἰς τὰς ὁποίας παρεδόθημεν, λόγῳ τῶν ἁμαρτιῶν μας, ὅσον καὶ ἡμεῖς συγχαίρομεν μὲ σᾶς τοὺς δοξαζομένους εἰς τὴν εἰρήνην ποὺ σᾶς ἐχάρισεν ὁ Θεός.

Καὶ ἄλλοτε βεβαίως ἐκάμαμεν ἔκκλησιν πρὸς τὴν ἀγάπην σας ² νὰ κινηθῆ εἰς βοήθειαν ἡμῶν καὶ συμπάθειαν, ἀλλὰ πάντως, ἐπειδὴ ἡ τιμωρία μας δὲν εἶχεν ὀλοκληρωθῆ, δὲν σᾶς ἐπετράπη νὰ ξεκινήσετε εἰς βοήθειάν μας. Ἐκεῖνο δὲ ποὺ ζητοῦμεν κυρίως τώρα εἶναι διὰ μέσου τῆς εὐλαβείας σας νὰ περιέλθῃ εἰς γνῶσιν τοῦ ἡγεμόνος τοῦ ἰδικοῦ σας τμήματος τῆς οἰκουμένης ³ ἡ συγκεχυμένη κατάστασις ἡμῶν. Ἐὰν δὲ τοῦτο εἶναι δύσκολον, τοῦλάχιστον νὰ ἔλθουν μερικοὶ ἀπὸ σᾶς ἐδῶ πρὸς ἐπίσκεψιν καὶ παρηγορίαν τῶν θλιβομένων, διὰ νὰ ἴδουν μὲ τὰ μάτια των τὰ πάθη τῆς Ἀνατολῆς, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀδύνατον νὰ πιστεύσετε, ὅταν μόνον τ' ἀκούετε ἀπὸ διηγήσεις ἄλλων, διότι δὲν ἔμπορεῖ νὰ εὑρεθοῦν λόγοι κατάλληλοι νὰ σᾶς παραστήσουν σαφῶς τὴν κατάστασίν μας.

2. Μᾶς κατέλαβε διωγμός, τιμιώτατοι ἀδελφοί, καὶ μάλιστα ὁ βαρύτερος διωγμός. Διότι διώκονται οἱ ποιμένες, διὰ νὰ διασκορπισθοῦν τὰ ποίμνια. Καὶ τὸ βαρύτερον εἶναι ὅτι

ἀνεψιὸς τοῦ Οὐάλεντος καὶ υἱὸς τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ Α', τὸν ὁποῖον διεδέχθη τὸ 375. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Γρατιανὸς καὶ ὁ πατέρας του ἦσαν ὀρθόδοξοι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἄρχοντα τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους Οὐάλεντα, ἡ Ἐκκλησία τῆς Δύσεως δὲν ὑπέφερεν ἀπὸ διωγμόν.

ροφορία μαρτυρίου τὰ πάθη δέχονται, οἱ δὲ λαοὶ οὐκ ἐν μαρτύρων τάξει τοὺς ἀθλητὰς θεραπεύουσι διὰ τὸ Χριστιανῶν ὄνομα τοῖς διώκουσι περικεῖσθαι. "Ἐν ἔστιν ἔγκλημα νῦν σφοδρῶς ἐκδικουμένον, ἢ ἀκριβῆς τήρησις τῶν πατρικῶν παραδόσεων. Διὰ τοῦτο ἀπελαύνονται μὲν τῶν πατρῶν οἱ εὐσεβεῖς, πρὸς δὲ τὰς ἐρημίας μετοικίζονται. Οὐδὲ ποτὶὰ παρὰ τοῖς κριταῖς τῆς ἀδικίας αἰδέσιμος, οὐκ ἄσκησις εὐσεβείας, οὐδὲ πολιτεία κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἐκ νεότητος εἰς γῆρας διανυσθεῖσα. Ἀλλὰ κακοῦργος μὲν οὐδεις ἄνευ ἐλέγχων καταδικάζεται, ἐπίσκοποι δὲ ὑπὸ μόνῃς συκοφαντίας ἐάλωσαν καὶ μηδεμιᾶς ἀποδείξεως τοῖς ἐγκλήμασιν ἐπενεχθείσης ταῖς τιμωρίαις ἐκδίδονται. Τινὲς δὲ οὔτε ἔγνωσαν κατηγοροῦν οὔτε εἶδον δικαστήρια οὔτε ἐσυκοφαντήθησαν τὴν ἀρχήν, ἀλλ' ἄωροὶ τῶν νυκτῶν βιαίως ἀναρπασθέντες εἰς τὴν ὑπερολίαν ἐφυγαδεύθησαν ταῖς ἐκ τῆς ἐρημίας κακοπαθείαις παραδοθέντες εἰς θάνατον. Τὰ δὲ τοῦτοις ἐπόμενα γνώριμα παντί, καὶ ἡμεῖς σιωπήσωμεν· φυγαὶ πρεσβυτέρων, φυγαὶ διακόνων, παντὸς τοῦ κλήρου λεηλασία· ἀνάγκη γὰρ ἢ προσκυνῆσαι τῇ εἰκόνι ἢ τῇ πονηρᾷ φλογὶ τῶν μαστίγων παραδοθῆναι· στεναγμοὺς λαῶν, δάκρυον διηνεκὲς καὶ κατ' οἴκους καὶ δημοσίᾳ πάντων πρὸς ἀλλήλους ὄδυρομένων ἃ πάσχουσιν, οὐδεις γὰρ οὕτω λίθινος τὴν καρδίαν ὥστε πατρὸς στερηθεὶς πρῶτος φέρειν τὴν ὄρφανίαν· ἤχος θρηγνούντων ἐν πόλει, ἤχος ἐν ἀγροῖς, ἐν ὁδοῖς, ἐν ἐρημίαις· μία φωνὴ ἔλεεινῆ πάντων τὰ σκυθρωπὰ φθεγγομένων, ἐξῆρται χαρὰ καὶ εὐφροσύνη πνευματικὴ· εἰς πένθος ἐστράφησαν ἡμῶν αἱ ἑορταί, οἴκοι προσευχῶν ἀπεκλείσθησαν, ἀργὰ τὰ θυσιαστήρια τῆς πνευματικῆς λατρείας· οὐκέτι σύλλογοι Χριστιανῶν, οὐκέτι διδασκάλων προεδραῖα, οὐδὲ διδάγματα σωτήρια,

4. Ὅπως εἰς τὴν διήγησιν τοῦ Δανιὴλ 3,10 ἔ.

5. Βλ. Ἀμῶς 8,10.

οὔτε οἱ κακουχούμενοι δέχονται τὰ πάθη μετὰ τὴν βεβαιότητα μαρτυρίου οὔτε οἱ πληθυσμοὶ ὑπολήπτονται τοὺς ἀθλητὰς σὰν ν' ἀνήκουν εἰς τὴν τάξιν τῶν μαρτύρων, διότι οἱ διώκοντες τώρα εἶναι περιβεβλημένοι μετὰ τὸ ὄνομα τῶν Χριστιανῶν. Ἐνα εἶναι τώρα τὸ ἔγκλημα ποὺ τιμωρεῖται σκληρῶς, ἡ ἀκριβὴς τήρησις τῶν πατερικῶν παραδόσεων. Διὰ τοῦτο οἱ εὐσεβεῖς ἐξορίζονται ἀπὸ τὰς πατρίδας των καὶ μεταφέρονται εἰς τὰς ἐρημίας. Οὔτε ἄσπρα μαλλιά εἶναι σεβαστὰ εἰς τοὺς κριτὰς οὔτε ἄσκησις τῆς εὐσεβείας οὔτε βίος κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον διαλυθεὶς ἀπὸ τὴν νεότητα ἕως τὸ γῆρας. Ἐνῶ δὲ κανεὶς κακοῦργος δὲν καταδικάζεται χωρὶς μαρτυρίας, ἐπίσκοποι ἔχουν συλληφθῆ μετὰ βίας μόνον τὴν συκοφαντίαν καὶ χωρὶς νὰ προσενηχθῆ καμμία ἀπόδειξις διὰ τὰς κατηγορίας παραδίδονται εἰς τὴν τιμωρίαν. Μερικοὶ δὲ οὔτε ἐγνώρισαν κατηγοροὺς οὔτε εἶδαν δικαστήρια οὔτε κἂν ἐσυκοφαντήθησαν, ἀλλ' ἀπαχθέντες βιαίως ἀργὰ τὴν νύκτα ἐστάλησαν εἰς τὴν ἐξορίαν καὶ παρεδόθησαν εἰς τὸν θάνατον ἀπὸ τὰς κακουχίας τῆς ἐρημίας.

Τὰ δὲ ἀκολουθοῦντα εἰς αὐτὰ εἶναι γνωστὰ εἰς τὸν καθένα, ἀκόμη καὶ ἂν σιωπήσωμεν ἡμεῖς· φυγαὶ πρεσβυτέρων, φυγαὶ διακόνων καὶ λεηλασίαι ὄλου τοῦ κλήρου, διότι εἶναι ἀνάγκη ἢ νὰ προσκυνήσουν τὴν εἰκόνα ἢ νὰ παραδοθοῦν εἰς τὴν πονηρὰν φλόγα τῶν μαστίγων ⁴ στεναγμοὶ πληθυσμῶν, συνεχῆς δάκρυον εἴτε ἰδιωτικῶς εἴτε δημοσίως, ἀφοῦ ὅλοι διηγοῦνται πρὸς ἀλλήλους μετὰ ὄδυρους ὅσα ὑποφέρουν καὶ κανεὶς δὲν εἶναι τόσοσιν λίθινος εἰς τὴν καρδίαν, ὥστε ἐνῶ ἐστερήθη τοῦ πατρὸς νὰ ὑποφέρῃ μετὰ ἡρεμίαν τὴν ὀρφανίαν· ἤχος θρηνοῦντων εἰς τὴν πόλιν, ἤχος εἰς τοὺς ἀγρούς, εἰς τὰς ὁδοὺς, εἰς τὰς ἐρημίας, μία γενικὴ φωνὴ ὄλων τῶν ἀνθρώπων, ἐξαγγελλόντων τὸ ἔλεεινόν καὶ σκυθρωπὸν κατάντημά των· ἡ χαρὰ καὶ ἡ πνευματικὴ εὐφροσύνη ἀφηρέθη, αἱ ἑορταὶ μας ἔχουν μετατραπῆ εἰς πένθη ⁵, οἱ οἴκοι τῆς προσευχῆς ἐκλείσθησαν, τὰ θυσιαστήρια τῆς πνευματικῆς λατρείας ἀργοῦν· δὲν πραγματοποιοῦνται πλέον συνελεύσεις Χριστιανῶν οὔτε προεδρίαὶ διδασκάλων οὔτε σωτήρια διδάγματα οὔτε πανηγύρεις οὔτε νυκτεριναὶ

οὐ πανηγύρεις, οὐχ ὑμνωδίαὶ νυκτεριναί, οὐ τὸ μακάριον ἐκεῖνο τῶν ψυχῶν ἀγαλλίαμα, δ' ἐπὶ ταῖς συνάξεσι καὶ τῇ κοινωνίᾳ τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων ταῖς ψυχαῖς ἐγγίνεται τῶν πιστευόντων εἰς Κύριον. Ἡμῖν πρέπει λέγειν ὅτι «Οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ἄρχων οὔτε προφήτης οὔτε ἡγούμενος οὔτε προσφορὰ οὔτε θυμίαμα, οὐ τόπος τοῦ καρπῶσαι ἐνώπιον Κυρίου καὶ εὐρεῖν ἔλεος».

3. Ταῦτα εἰδόσιν ἐπιστέλλομεν, διότι οὐδὲν μέρος ἐστὶ τῆς οἰκουμένης, δ' τὰς ἡμετέρας λοιπὸν ἡγγόησε συμφορᾶς. Ὡστε οὐ διδασκαλίας ἕνεκεν τοὺς λόγους τούτους ἡμᾶς ποιεῖσθαι νομίζειν προσῆκεν οὐδὲ τοῦ ὑπομῆσαι ὑμῶν τὴν ἐμμέλειαν. Οἶδαμεν γὰρ ὅτι οὐκ ἂν ποτε ἐπιλάβησθε ἡμῶν, οὐ μᾶλλον γε ἢ ἡ μήτηρ τῶν ἐκγόνων τῆς κοιλίας αὐτῆς. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὥσπερ οἱ ὀδύνη τιμὴ κατεχόμενοι διὰ τῶν στεναγμῶν κουφίζειν πως τὰς ἀλγηδόνας πεφύκασι, τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιοῦμεν, οἷον ἀποσκευαζόμεθα τῆς λύπης τὸ βάρος, δι' ὧν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην τὰς πολυειδεῖς ἡμῶν συμφορᾶς διαγγέλλομεν, εἴ πως ἂν σφοδρότερον εἰς τὰς ὑπὲρ ἡμῶν προσευχὰς κινηθέντες δυσωπήσετε τὸν Κύριον διαλλαγῆναι ἡμῖν. Εἰ μὲν οὖν αἱ θλίψεις ἦσαν μόναι αἱ καταπονοῦσαι ἡμᾶς, κἂν συνεβουλευσαμεν ἑαυτοῖς τὴν ἡσυχίαν ἄγειν καὶ χαίρειν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ παθήμασιν, ἐπειδὴ «Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆσθαι εἰς ἡμᾶς». Νῦν δὲ φοβούμεθα μή ποτε ἀξυνόμενον τὸ κακόν, ὥσπερ τις φλόξ διὰ τῆς καιομένης ὕλης βαδίζουσα, ἐπειδὴν καταναλώσῃ τὰ πλησίον, ἀψηται καὶ τῶν πόρρω. Ἐπινέμεται γὰρ τὸ κακόν τῆς αἰρέσεως, καὶ δέος ἐστὶ μὴ τὰς ἡμετέρας Ἐκκλησίας καταφαγοῦσα ἔρρη λειπὸν καὶ ἐπὶ τὸ ὕγι-

6. Δαν. 3,38 ἔ. (Μετ. Θεοδοτίωνος).

7. Βλ. Ἡσ. 49,15.

ὕμνωδιαί, οὔτε τὸ εὐλογημένον ἐκεῖνο ἀγαλλίαμα ψυχῶν ποῦ γεννᾶται εἰς τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν κατὰ τὰς συνάξεις καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων. Εἰς ἡμᾶς ταιριάζει νὰ λέγωμεν ὅτι «δὲν ὑπάρχει τὸν καιρὸν τοῦτον ἄρχων οὔτε προφήτης οὔτε ἡγούμενος οὔτε προσφορά οὔτε θυμίαμα οὔτε τόπος διὰ προσφορὰν θυσίας εἰς τὸν Κύριον καὶ ἐπίτευξιν ἐλέους»⁶.

3. Ἐκθέτομεν τὰ πράγματα αὐτὰ πρὸς ἀνθρώπους ποῦ τὰ γνωρίζουν, διότι δὲν ὑπάρχει κανένα μέρος τῆς οἰκουμένης, τὸ ὁποῖον ἀγνοεῖ ἀκόμη τὰς συμφορὰς μας. Ὡστε δὲν πρέπει νὰ νομίζετε ὅτι κάνομεν αὐτὴν τὴν ἔκθεσιν πρὸς πληροφορίαν σας ἢ πρὸς ὑπόμνησιν τῆς ἐμμελείας σας. Διότι γνωρίζομεν ὅτι δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ μᾶς λησμονήσετε, ὄχι περισσότερο ἀπὸ ὅσον ἡ μητέρα λησμονεῖ τὰ γεννήματα τῆς κοιλίας της⁷. Ἄλλὰ κάνομεν καὶ ἡμεῖς ὅ,τι οἱ κατεχόμενοι ἀπὸ ὄξυν πόνον, ποῦ συνηθίζουν νὰ ἀνακουφίζουν κάπως τὸ ἄλγος μὲ τοὺς στεναγμοὺς. Πόσον βάρος λύπης ἀποβάλλομεν μὲ τὸ νὰ διηγούμεθα εἰς τὴν ἀγάπην σας τὰς πολυειδεῖς συμφορὰς μας, μὲ τὴν ἐλπίδα, μήπως, κινηθέντες ἐντονώτερον εἰς τὰς δι' ἡμᾶς προσευχάς, ἐξιλεώσετε τὸν Κύριον νὰ συνδιαλλαγῇ μὲ ἡμᾶς!

Ἐὰν βεβαίως μόνον αἱ ἰδικαὶ μας θλίψεις ἦσαν ποῦ μᾶς καταπονοῦν, τότε θὰ συμβουλευάμεν ἑαυτοὺς νὰ μένωμεν ἡσυχοὶ καὶ νὰ εὐχαριστοῦμεθα διὰ τὰ παθήματα ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ «δὲν ἀξίζουν τίποτε τὰ παθήματα τοῦ παρόντος κόσμου συγκρινόμενα μὲ τὴν δόξαν ποῦ πρόκειται ν' ἀποκαλυφθῇ εἰς ἡμᾶς κατὰ τὸ μέλλον»⁸. Τώρα ὅμως φοβούμεθα, μήπως τὸ κακόν, αὐξανόμενον σὰν φλόγα ποῦ προχωρεῖ διὰ μέσου τοῦ καιομένου δάσους, ὅταν καταφάγη τὰ κοντινά, ἐγγίση καὶ τὰ μακρυνά. Διότι τὸ κακόν τῆς αἰρέσεως ἐπεκτείνεται καὶ ὑπάρχει φόβος, μήπως, ἀφοῦ αὐτὴ φάγη τὰς ἰδικὰς μας Ἐκκλησίας, προχωρήσῃ ἔρπουσα πρὸς τὸ μέρος τῆς ἰδικῆς σας περιοχῆς ποῦ εἶναι ὑγιές.

8. Ρωμ. 8,18.

αἶνον μέρος τῆς καθ' ὑμᾶς παροικίας. Τάχα μὲν οὖν διὰ τὸ παρ' ἡμῖν πλεονάσαι τὴν ἁμαρτίαν πρῶτοι παρεδόθημεν εἰς κατάβρωμα τοῖς ὤμοφάγοις ὁδοῦσι τῶν ἐχθρῶν τοῦ Χριστοῦ. Τάχα δέ, δ καὶ μᾶλλον ἐστὶν εἰκάσαι, ὅτι, ἐπειδὴ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἀπὸ τῶν ἡμετέρων τόπων ἀρξάμενον εἰς πᾶσαν ἐξῆλθε τὴν οἰκουμένην, διὰ τοῦτο ὁ κοινὸς τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἐχθρὸς τὰ τῆς ἀποστασίας ῥήματα, ἀπὸ τῶν αὐτῶν τόπων τὴν ἀρχὴν λαβόντα, εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διαδοθῆναι φιλονικεῖ. Ἐφ' οὗς γὰρ ἔλαμψεν ὁ φωτισμὸς τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ τούτους ἐλθεῖν καὶ τὸ τῆς ἀσεβείας σκότος ἐπινοεῖ.

4. Ὑμέτερα οὖν λογίσασθε τὰ πάθη ἡμῶν ὡς γνήσιοι μαθηταὶ τοῦ Κυρίου. Οὐχ ὑπὲρ χρημάτων, οὐχ ὑπὲρ δόξης, οὐχ ὑπὲρ ἄλλου τινὸς τῶν προσκαιρῶν πολεμούμεθα, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ κτήματος, τοῦ πατρικοῦ θησαυροῦ τῆς ὑγιαίνουσας πίστεως ἐστήκαμεν ἀγωνιζόμενοι. Συναλγήσατε ἡμῖν, ὦ φιλάδελφοι, ὅτι ἀποκέκλεισται μὲν παρ' ἡμῖν τῶν εὐσεβούντων τὰ στόματα, ἡγοίγη δὲ πᾶσα θρασεῖα καὶ βλάσφημος γλώσσα τῶν λαλούντων κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν. Οἱ στῦλοι καὶ τὸ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας ἐν διασπορᾷ ἡμεῖς, οἱ διὰ σμικρότητα παροφθέντες, ἀπαρηρσίαστοι. Ἀγωνιάσατε ὑπὲρ τῶν λαῶν, καὶ μὴ τὸ καθ' ἑαυτοὺς σκοπεῖτε μόνον ὅτι ἐν λιμέσιν ἐυδαίμοις ὀρμίζεσθε, τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος πᾶσαν ὑμῖν σκέπην χαριζομένης ἀπὸ τῆς ζᾶλης τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, ἀλλὰ καὶ ταῖς χειμαζομέναις τῶν Ἐκκλησιῶν χεῖρα ὀρέξατε μήποτε ἐγκαταλειφθεῖσαι παντελὲς ὑπομείνωσι τῆς πίστεως τὸ νανάγιον. Στενάξατε ἐφ' ἡμῖν ὅτι ὁ Μονογενὴς βλασφημεῖται, καὶ ὁ ἀντιλέγων οὐκ ἔστι. Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἀθετεῖται, καὶ ὁ δυνάμενος ἐλέγχειν ἀποδιώκεται. Πολυθεῖα κεκράτηκε. Μέγας Θεὸς παρ' αὐτοῖς καὶ μικρός. Ὁ Υἱὸς οὐχὶ φύσεως ὄνομα, ἀλλὰ τιμῆς τινος εἶναι προσηγορία νενόμι-

Ἴσως δηλαδή λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ ἁμαρτία εἶχε πλεονάσει μεταξύ μας, παρεδόθημεν πρῶτοι νὰ καταβροχθισθῶμεν μέ τὰ ὠμοφάγα δόντια τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ· Ἴσως δέ, καί αὐτό εἶναι πολύ πιθανόν, ἐπειδή τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, ἀφοῦ ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν περιοχὴν μας, διεδόθη εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, διὰ τοῦτο ὁ κοινὸς ἐχθρὸς τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἀγωνίζεται νὰ διαδώσῃ εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην τὰ σπέρματα τῆς ἀποστασίας, τὰ ὁποῖα πρωτοεμφανίσθησαν εἰς τὴν ἰδίαν περιοχὴν. Διότι εἰς ὅσους ἔλαμψεν ὁ φωτισμὸς τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ, εἰς αὐτοὺς μηχανεῦται ἐκεῖνος νὰ ἔλθῃ καί τὸ σκότος τῆς ἀσεβείας.

4. Ἴδικά σας λοιπὸν ὑπολογίσατε τὰ πάθη μας, ὡς γνήσιοι μαθηταὶ τοῦ Κυρίου. Δὲν καταπολεμοῦμεθα διὰ χρήματα οὔτε διὰ δόξαν οὔτε δι' ὀτιδὴποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ πρόσκαιρα, ἀλλὰ ἰστάμεθα εἰς τὸ στάδιον ἀγωνιζόμενοι διὰ τὸ κοινὸν κτήμα, τὸν πατρικὸν θησαυρὸν τῆς ὑγιουῦς πίστεως. Συμπονέσατέ μας, ὦ φιλάδελφοι, διότι ἐδῶ εἰς ἡμᾶς τῶν εὐσεβῶν τὰ στόματα ἔχουν κλεισθῆ, ἐνῶ ἔχει ἀνοιχθῆ κάθε θρασεῖα καὶ βλάσφημος γλῶσσα ἀνθρώπων ποὺ προφέρουν δυσσεβεῖς λόγους κατὰ τοῦ Θεοῦ. Οἱ στῦλοι καὶ τὰ στηρίγματα τῆς ἀληθείας εἶναι διασκορπισμένοι, ἡμεῖς δέ, παραβλεφθέντες λόγῳ ἀσημαντότητος, ἔχομεν στερηθῆ τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου. Ἀγωνισθῆτε ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ μὴ κυττάξετε μόνον τοὺς ἑαυτοὺς σας· μὴ κυττάξετε ὅτι εἴσθε προσωρμισμένοι εἰς ἡσύχους λιμένας, ἀφοῦ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ σᾶς ἐχάρισε κάθε προστάσιαν ἀπὸ τὴν θύελλαν τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας· ἀλλὰ δώσατε χεῖρα βοήθειας καὶ εἰς τὰς χειμαζομένας Ἐκκλησίας, μὴ τυχόν, ἐὰν ἐγκαταλειφθοῦν, καταντήσουν εἰς ὀλοκληρωτικὸν ναυάγιον τῆς πίστεως. Στενάξατε δι' ἡμᾶς, διότι ὁ Μονογενὴς Υἱὸς βλασφημεῖται καὶ δὲν ὑπάρχει κανεὶς νὰ φέρῃ ἀντίρρησην. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀπορρίπτεται, καὶ ὁ δυνάμενος νὰ ἀνασκευάσῃ τὴν ἀθέτησιν ἐξορίζεται. Ἔχει ἐπικρατήσῃ πολυθεΐα. Εἰς αὐτοὺς ὑπάρχει ἓνας μέγας καὶ ἓνας μικρὸς Θεός. Ὁ Υἱὸς θεωρεῖται ὄχι ὡς ὄνομα φυσικῆς ὑποστάσεως, ἀλλ' ὡς προσηγορία

σται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον οὐ συμπληρωτικὸν εἶναι τῆς Ἁγίας Τριάδος οὐδὲ κοινωνὸν τῆς θείας καὶ μακαρίας φύσεως, ἀλλ' ἐν τι τῶν ἐκ τῆς κτίσεως, εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε, Πατρὶ καὶ Υἱῷ προσερχεῖσθαι. «Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ καὶ τοῖς βλεφάροις μου πηγὴν δακρῶν»; Καὶ κλαύσομαι τὸν λαὸν ἡμέρας πολλὰς, τὸν ταῖς πονηραῖς ταύταις διδασκαλίαις πρὸς τὴν ἀπώλειαν συνωθούμενον. Παρασύρονται τῶν ἀκραιότερων αἱ ἀκοαί· εἰς συνήθειαν λοιπὸν ἤλθον τῆς αἰρετικῆς δυσσεβείας. Συνεκτρέφεται τὰ νήπια τῆς Ἐκκλησίας τοῖς λόγοις τῆς ἀσεβείας. Τί γὰρ καὶ ποιήσωσι; Βαπτίσματα παρ' ἐκείνων, προπομπαὶ τῶν ἐξοδούντων, ἐπισκέψεις τῶν ἀσθενούντων, παράκλησις τῶν λυπουμένων, βοήθεια τῶν καταπονουμένων, ἀντιλήψεις παντοδαπαί, μυστηρίων κοινωνίαι· ἃ πάντα δι' ἐκείνων ἐπιτελούμενα σύνδεσμος γίνεται τοῖς λαοῖς τῆς πρὸς αὐτοὺς ὁμονοίας· ὥστε μικροῦ χρόνου προελθόντος, μηδ' εἰ γένοιτό τις ἄδεια, ἐλπίδα λοιπὸν εἶναι τοὺς ὑπὸ τῆς χρονίας ἀπάτης κατασχεθέντας πάλιν πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἀνακληθῆναι.

5. Τούτων ἕνεκεν πολλοὺς ἡμᾶς ἐχορῆν συνδραμεῖν πρὸς τὴν ὑμετέραν σεμνότητα καὶ ἕκαστον τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων ἐξηγητὴν γενέσθαι. Νῦν δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτο δεῖγμα γενέσθω ὑμῖν τῆς κακοπαθείας ἐν ἣ διαγόμεν, ὅτι οὐδ' ἀποδημίας ἐσμὲν κύριοι. Εἰ γὰρ τις καὶ πρὸς τὸ βραχύτατον τῆς Ἐκκλησίας ἑαυτοῦ ἀποσταίῃ, ἐκδότους ἀφήσει τοὺς λαοὺς τοῖς ἐφεδρεύουσιν. Ἄλλὰ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἕνα ἀπεστείλαμεν ἀντὶ πολλῶν, τὸν εὐλαβέστατον καὶ ἀγαπητὸν ἡμῶν ἀδελφὸν Δωρόθεον τὸν συμπρεσβύτερον· δς καὶ ὄσα διαπέφευγεν ἡμῶν τὰ γράμματα τῇ παρ' ἑαυτοῦ διη-

9. Ἱερ. 9,1.

10. Εἰς τὰς θέσεις τῶν ἐξοριστῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων εἶχαν το-

κάποιας ἀπλήσ τιμῆς· τὸ Ἅγιον Πνεῦμα θεωρεῖται ὄχι ὡς συμπληρωματικὸν τῆς Ἁγίας Τριάδος οὔτε ὡς μέτοχον τῆς θείας καὶ μακαρίας φύσεως, ἀλλ' ὡς ἓνα ἀντικείμενον τῆς κτίσεως ποῦ ἔχει πεταχθῆ εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν.

«Ποῖος θὰ δώσῃ ὕδωρ εἰς τὴν κεφαλὴν μου καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου πηγὴν δακρῶν»; ⁹ Καὶ θὰ κλαύσω τὸν λαὸν ἡμέρας πολλάς, τὸν λαὸν ποῦ συνωθεῖται πρὸς τὴν ἀπώλειαν ἀπὸ τὰς πονηρὰς αὐτὰς διδασκαλίας. Παρασύρονται τὰ αὐτιά τῶν ἀπλοϊκωτέρων· τώρα πλέον συνήθισαν τὴν αἰρετικὴν δυσσέβειαν. Τὰ νήπια τῆς Ἐκκλησίας ἀνατρέφονται μὲ τοὺς λόγους τῆς ἀσεβείας. Τί ἡμποροῦν τάχα νὰ κάμουν; Ὅλα εἶναι εἰς τὰ ἰδικὰ των χέρια· βαπτίσματα, προπομπαὶ τῶν ἀποθνησκόντων, ἐπισκέψεις τῶν ἀσθενῶν, παρακλήσεις τῶν θλιβομένων, βοήθειαι πρὸς τοὺς ταλαιπωρουμένους, ἐνισχύσεις κάθε εἴδους, κοινωνία μυστηρίων¹⁰. Αὐτὰ, καθὼς ἐπιτελοῦνται ὅλα ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς, γίνονται σύνδεσμος ὁμοφροσύνης, μεταξὺ τοῦ λαοῦ καὶ αὐτῶν. Ὡστε, ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον ἀκόμη καιρὸν, καὶ ἂν ἀκόμη ἐκλείψῃ κάθε φοβία, δὲν θὰ ὑπάρχῃ ἐλπὶς ν' ἀνακληθοῦν πάλιν εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας αὐτοὶ ποῦ κατελήφθησαν ἀπὸ τὴν πολυχρόνιον ἀπάτην.

5. Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς πολλοὶ ἀπὸ ἡμᾶς ἔπρεπε νὰ τρέξουν πρὸς τὴν σεμνότητά σας καὶ ὁ καθένας νὰ γίνῃ ἐξηγητὴς τῶν ἰδικῶν του προβλημάτων. Τώρα ὁμως, ἄς σᾶς γίνῃ δείγμα τῆς κακοπαθείας ποῦ ὑφιστάμεθα, αὐτὸ τοῦτο τὸ γεγονός ὅτι δὲν εἴμεθα ἐλεύθεροι οὔτε νὰ ταξιδεύσωμεν. Διότι ἐὰν ἀπομακρυνθῆ κάποιος ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν του, διὰ συντομώτατον ἔστω χρόνον, θ' ἀφήσῃ τὸν λαὸν ἔκθετον εἰς τοὺς ἐνεδρεύοντας. Ἀλλὰ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἀπεστείλαμεν ἀντὶ πολλῶν ἓνα, τὸν εὐλαβέστατον καὶ ἀγαπητὸν ἀδελφὸν ἡμῶν Δωρόθεον τὸν συμπρεσβύτερον. Αὐτὸς εἶναι ἱκανὸς ν' ἀναπλη-

ποθετηθῆ ἀρειανοί, οἱ ὁποῖοι φυσικὰ μὲ τὰς ἐξυπηρετήσεις των ἐπηρέαζαν τὰς πεποιθήσεις τοῦ λαοῦ.

γήσει δυνατός ἐστὶν ἀναπληρῶσαι, παρηκολουθηκῶς πᾶσι μετὰ ἀκριβείας καὶ ζηλωτῆς ὑπάρχων τῆς ὀρθῆς πίστεως. Ὁν προσδεξάμενοι ἐν εἰρήνῃ διὰ ταχέων ἀποπέμψασθε ἀγαθὰ ἡμῖν εὐαγγέλια φέροντα τῆς σπουδῆς ὑμῶν, ἣν ἔχετε πρὸς τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι τῆς ἀδελφότητος.

76

263. ΤΟΙΣ ΔΥΤΙΚΟΙΣ

1. Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐφ' ὃν ἠλπίσαμεν, τοσαύτην ὑμῶν ἐκάστῳ παράσχοι χάριν εἰς τὸ ἐπιτυχεῖν τῆς προκειμένης ἐλπίδος, ὅσης αὐτοὶ χαρᾶς τὰς καρδίας ἡμῶν ἐνεπλήσατε ἔκ τε τῶν γραμμάτων ἃ ἐπεστείλατε ἡμῖν διὰ τῶν ποθεινοτάτων συμπροσβυτέρων ἡμῶν καὶ ἐκ τῆς συμπαθείας τῶν καθ' ἡμᾶς λυπηρῶν, ἣν συνεπαθήσατε ἡμῖν ὡς ἐνδεδυμένοι σπλάγχχνα οἰκτιρμοῦ, καθὼς ἀπήγγειλαν ἡμῖν οἱ προειρημένοι. Καὶ γὰρ εἰ καὶ τὰ τραύματα ἡμῶν δμοια διαμένει, ἀλλ' οὐδὲν φέρει τινὰ ἡμῖν ἔρασι τὸ ἐτοιμοὺς ἔχειν τοὺς ἰατροὺς δυναμένους, εἰ καιροῦ λάβοιντο, ταχεῖαν ἐπαγαγεῖν τῶν ἀλγημάτων τὴν ἴασιν. Διὸ καὶ πάλιν ὑμᾶς διὰ τῶν ἀγαπητῶν προσφθεγγόμεθα καὶ παρακαλοῦμεν, εἰ μὲν δίδωσιν ὑμῖν ὁ Κύριος ἄδειαν τοῦ ὡς ἡμᾶς πορεύεσθαι, μὴ ὀκνησαι ἡμῶν τὴν ἐπίσκεψιν· ἐντολῆς γάρ ἐστι τῆς μεγίστης ἢ τῶν ἀσθενούντων ἐπίσκεψις. Εἰ δὲ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς καὶ σοφὸς τῆς ζωῆς ἡμῶν οἰκονόμος τὴν χάριν ταύτην εἰς ἕτερον καιρὸν ταμιεύ-

Ἐπιστολὴ 263. Ἐγρᾶφῃ τὸ 377 καὶ διεβιβάσθη διὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἀνατολικῶν Δωροθέου καὶ Σαγκτισσίμου, οἱ ὅποιοι ἐστέλλοντο πάλιν εἰς τὴν Δύσιν, μὲ σκοπὸν νὰ προκαλέσουν καταδίκην τοῦ Ἀπολιναρίου καὶ τοῦ Εὐσταθίου Σεβαστείας, συμμόρφωσιν δὲ τοῦ Παυλί-

ρώση με προφορικήν ἔκθεσιν καὶ ὅσα τυχὸν διέφυγαν ἀπὸ τὸ γράμμα μας, διότι ἔχει παρακολουθήσει τὰ πάντα με προσοχὴν καὶ εἶναι ζηλωτῆς τῆς ὀρθῆς πίστεως. Ἄφοῦ τὸν ὑποδεχθῆτε ἐν εἰρήνῃ, ἀποστείλατέ τον ὀπίσω εἰς ἡμᾶς γρήγορα, φέροντα ἀγαθὰς εἰδήσεις, περὶ τοῦ ζήλου τὸν ὁποῖον ἔχετε πρὸς συμπαραστάσιν εἰς τοὺς ἀδελφούς.

76

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 263
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΔΥΤΙΚΟΥΣ

1. Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐλπίζομεν, εἶθε νὰ παράσχη εἰς τὸν καθένα ἀπὸ σᾶς τόσην χάριν πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐλπίδος ποὺ εὐρίσκεται ἐμπρὸς μας, ὅση εἶναι ἡ χαρὰ με τὴν ὁποῖαν ἐγεμίσατε τὰς καρδίας μας σεις, καὶ με τὰ γράμματα ποὺ μᾶς ἐστείλατε τῶν ἀγαπητοτάτων συμπρεσβυτέρων μας¹ καὶ ἀπὸ τὴν συμπάθειαν ποὺ ἐπεδείξατε εἰς ἡμᾶς διὰ τὰς κακοτυχίας μας· διότι εἴσθε ἐνδεδυμένοι με σπλαγγχνα οἰκτίρμονα², καθὼς μᾶς ἀνήγγειλαν οἱ προειρημένοι. Πράγματι, μολοντί τὰ τραύματά μας μένουσιν τὰ ἴδια, πάντως μᾶς φέρει κάποιαν ἀνάπαυσιν τὸ γεγονός ὅτι ἔχομεν ἐτοίμους τοὺς ἰατρούς, ποὺ ἠμποροῦν, ἐὰν εὔρουν εὐκαιρίαν, νὰ ἐφαρμόσουν ταχέως τὴν θεραπείαν τῶν πόνων. Διὰ τοῦτο πάλιν σᾶς χαιρετίζομεν διὰ τῶν ἀγαπητῶν καὶ σᾶς παρακαλοῦμεν, ἐὰν μὲν ὁ Κύριος σᾶς δώσῃ εὐκαιρίαν νὰ ἔλθετε εἰς ἡμᾶς, νὰ μὴ διστάσετε νὰ κάμετε τὴν ἐπίσκεψιν. Διότι ἡ ἐπίσκεψις τῶν ἀσθενούντων εἶναι μεγίστη ἐντολή. Ἐὰν δὲ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς καὶ σοφὸς οἰκονόμος τῆς ζωῆς μας ἔχη ταμιεύσει τὴν χάριν αὐτὴν δι' ἄλλον και-

νου Ἄντιοχείας. Παραλήπτης τῆς ἦτο προφανῶς ὁ Δάμασος Ρώμης.

1. Ἐνοοῦνται οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες πρεσβύτεροι Δωρόθεος καὶ Σαγκτίσσιμος.

2. Βλ. Κολασ. 3,12.

εται, ἀλλ' ἐπιστείλατε ἡμῖν ὅσα παρ' ὑμῶν πρέπει γραφῆναι εἰς παράκλησιν μὲν τῶν θλιβομένων, διόρθωσιν δὲ τῶν συντετριμμένων. Πολλὰ γὰρ ἤδη τὰ συντρίμματα τῆς Ἐκκλησίας γέγονε, καὶ πολλή ἡμῖν ἐπ' αὐτοῖς ἡ θλίψις· καὶ προσδοκία βοηθείας ἐτέρωθεν οὐδαμῶθεν, ἐὰν μὴ ὁ Κύριος δι' ὑμῶν τῶν γνησίως δουλεύόντων αὐτῷ ἐξαποστείλῃ τὴν ἴασιν.

2. Τὸ μὲν οὖν ἰταμὸν καὶ ἀναίσχυντον τῆς αἰρέσεως τῶν Ἀρειανῶν φανερώς ἀπορραγὲν τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας μένει ἐπὶ τῆς ἰδίας πλάνης καὶ ὀλίγα ἡμᾶς λυμαίνεται διὰ τὸ πᾶσι πρόδηλον αὐτῶν τὴν ἀσέβειαν εἶναι. Οἱ δὲ τὴν δορᾶν τοῦ προβάτου περιβεβλημένοι καὶ τὴν ἐπιφάνειαν ἡμερον προβαλλόμενοι καὶ πρᾶξιαν, ἔνδοθεν δὲ σπαράσσοντες ἀφειδῶς τὰ Χριστοῦ ποίμνια καὶ διὰ τὸ ἐξ ἡμῶν ὠρμηθῆναι εὐκόλως ἐμβάλλοντες βλάβην τοῖς ἀπλουστέροις, οὗτοί εἰσιν οἱ χαλεποὶ καὶ δυσφύλακτοι. Οὕς ἀξιοῦμεν παρὰ τῆς ὑμετέρας ἀκριβείας πρὸς πάσας τὰς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν Ἐκκλησίας δημοσιευθῆναι, ἵνα ἡ ὀρθοποδήσαντες γνησίως ὧσι σὺν ἡμῖν ἢ μένοντες ἐπὶ τῆς διαστροφῆς ἐν ἑαυτοῖς μόνοις τὴν βλάβην ἔχωσι μὴ δυνάμενοι ἐκ τῆς ἀφυλάκτου κοινωνίας τῆς ἰδίας νόσου μεταδιδόναι τοῖς πλησιάζουσιν. Ἀνάγκη δὲ τούτων ὀνομαστὶ μνησθῆναι, ἵνα καὶ αὐτοὶ γνωρίσητε τοὺς τὰς ταραχὰς παρ' ἡμῖν ἐργαζομένους καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις ἡμῶν φανερόν καταστήσητε. Ὁ μὲν γὰρ παρ' ἡμῶν λόγος ὑποπτὸς ἐστὶ τοῖς πολλοῖς ὡς τάχα διὰ τινος ἰδιωτικᾶς φιλονικίας τὴν μικροψυχίαν πρὸς αὐτοὺς ἐλομένων. Ὑμεῖς δὲ ὄσον μακρὰν αὐτῶν ἀπωκισμένοι τυγχάνετε, τοσοῦτω πλέον παρὰ τοῖς λαοῖς τὸ ἀξιοπίστον ἔχετε, πρὸς τῷ καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ χάριν συναίρεσθαι ὑμῖν εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν καταπονουμένων ἐπιμέλειαν. Ἐὰν δὲ καὶ συμφώνως πλείονες ὁμοῦ τὰ αὐτὰ δογμα-

ρόν, τότε γράψατέ μας ὅσα πρέπει νὰ γραφοῦν ἀπὸ σᾶς, εἰς παρηγορίαν μὲν τῶν θλιβομένων, εἰς διόρθωσιν δὲ τῶν συντετριμμένων. Διότι πολλὰ εἶναι τὰ συντρίμματα ποῦ ἔγιναν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πολλή εἶναι ἡ θλίψις μας δι' αὐτά. Καὶ προσδοκία βοήθειας δὲν ὑπάρχει ἀπὸ πουθενὰ ἄλλοῦ, ἐὰν δὲν στείλῃ ὁ Κύριος τὴν ἴασιν μὲ σᾶς, οἱ ὁποῖοι τὸν ὑπηρετεῖτε γνησίως.

2. Λοιπὸν ἡ μὲν θρασεῖα καὶ ἀναίσχυντος αἴρεσις τῶν Ἀρειανῶν, φανερώς ἀποσπασθεῖσα τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, παραμένει εἰς τὴν πλάνην της καὶ δὲν μᾶς βλάπτει τόσον πολὺ, διότι ἡ ἀσέβειά των εἶναι εἰς ὅλους πρόδηλος. Ἐκεῖνοι δὲ ποῦ φοροῦν τὸ δέρμα τοῦ προβάτου καὶ προβάλλουν ἡρεμον παρουσιαστικὸν καὶ πρᾶον, ἐνῶ ἀπὸ μέσα σπαράσσουν ἀλύπητα τὰ ποίμνια τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐπειδὴ προέρχονται ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας παράταξιν, εὐκολα προκαλοῦν βλάβην εἰς τοὺς ἀπλουστέρους, αὐτοὶ εἶναι οἱ ἐπικίνδunoι καὶ δυσκολοφύλακτοι.

Δι' αὐτοὺς λοιπὸν ζητοῦμεν νὰ γίνῃ δημοσίᾳ γνωστὴ ἡ γνώμη τῆς ὀρθοφροσύνης σας εἰς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, μὲ σκοπὸν ἢ νὰ εἶναι πράγματι μαζί μας διορθώνοντες τὴν τακτικὴν των, ἢ μένοντες εἰς τὴν παρέκκλισίν των νὰ διατηροῦν μόνον διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των τὴν βλάβην, χωρὶς νὰ ἠμποροῦν μὲ τὴν ἐλευθέραν κοινωνίαν νὰ μεταδίδουν τὴν ἀσθένειάν των εἰς τοὺς πλησιάζοντας. Εἶναι δὲ ἀνάγκη νὰ μνημονεύσωμεν τούτους ὀνομαστικῶς, ὥστε καὶ σεῖς νὰ γνωρίσετε αὐτοὺς ποῦ μᾶς προκαλοῦν ταραχὰς καὶ εἰς τὰς Ἐκκλησίας μας νὰ καταστήσετε φανεράν τὴν ἀπέναντί των στάσιν σας. Διότι αἱ ἰδικαὶ μας δηλώσεις εἶναι ὑποπτοι εἰς τοὺς πολλοὺς, λόγῳ τοῦ ὅτι τάχα τηροῦμεν μικρόψυχον πρὸς αὐτοὺς στάσιν διὰ προσωπικὰς ἀντιζηλίας· σεῖς δέ, ὅσον μακρότερον κατοικεῖτε ἀπὸ αὐτοῦς, τόσον περισσοτέραν ἀξιοπιστίαν ἔχετε ἔναντι τῶν πληθυσμῶν, πλὴν τοῦ ὅτι καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ συνεργάζεται μὲ σᾶς εἰς τὴν φροντίδα ὑπὲρ τῶν κοπιαζόντων. Ἐὰν δὲ ἐξαγγείλετε πολλοὶ μαζί ἐν συμφωνίᾳ τὰς αὐτὰς ἀπο-

τίσητε, δῆλον ὅτι τὸ πλῆθος τῶν δογματισάντων ἀναντίρρητον πᾶσι τὴν παραδοχὴν κατασκευάσει τοῦ δόγματος.

3. Ἔστι τοίνυν εἷς τῶν πολλῶν ἡμῖν κατασκευαζόντων λύπην, Εὐστάθιος ὁ ἐκ τῆς Σεβαστείας τῆς κατὰ τὴν μικρὰν Ἀρμενίαν, ὃς πάλαι μαθητευθεὶς τῷ Ἀρείῳ, καὶ ὅτε ἤκμαζεν ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας τὰς πονηρὰς κατὰ τοῦ Μονογενοῦς συνθεῖς βλασφημίας ἀκολουθῶν ἐκείνῳ καὶ τοῖς γνησιωτάτοις αὐτοῦ τῶν μαθητῶν ἐναριθμούμενος, ἐπειδὴ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ, τῷ μακαριωτάτῳ ἐπισκόπῳ Ἐρμογένει τῷ Καισαρείας κρίνοντι αὐτὸν ἐπὶ τῇ κακοδοξίᾳ ὁμολογίαν ἔδωκε πίστεως ὑγιоῦς. Καὶ οὕτω τὴν χειροτονίαν ὑπ' αὐτοῦ δεξάμενος Εὐστάθιος μετὰ τὴν ἐκείνου κοίμησιν εὐθὺς πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Εὐσέβιον ἔδραμεν, οὐδενὸς ἔλαττον καὶ αὐτὸν τὸ δυσσεβὲς δόγμα τοῦ Ἀρείου πρесеβύοντα. Εἶτα ἐκείθεν δι' ἃς δήποτε αἰτίας ἀπελαθεὶς ἐλθὼν τοῖς ἐπὶ τῆς πατρίδος ἀπελογήσατο πάλιν τὸ μὲν δυσσεβὲς ἐπικρυπτόμενος φρόνημα, ῥημάτων δέ τινα ὀρθότητα προβαλλόμενος. Καὶ τυχὼν τῆς ἐπισκοπῆς, ὡς ἔτυχεν, εὐθὺς φαίνεται γράψας ἀναθεματισμὸν τοῦ ὁμοουσίου ἐν τῷ κατὰ Ἀγκύραν γενομένῳ αὐτοῖς συλλόγῳ. Κάκειθεν ἐπὶ τὴν Σελεύκειαν ἐλθὼν ἔγραψε μετὰ τῶν ἑαυτοῦ ὁμοδόξων ἅ πάντες ἴσασι. Ἐν δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει συνέθετο πάλιν τοῖς ἀπὸ τῶν αἰρετικῶν προταθεῖσι. Καὶ οὕτως ἀπελαθεὶς τῆς ἐπισκοπῆς διὰ τὸ ἐν τῇ Μελιτηνῇ προκαθηρῆσθαι ὁδὸν ἑαυτῷ τῆς ἀποκαταστάσεως ἐπενόησε τὴν ὡς ἡμᾶς ἄφιξιν. Καὶ τίνα μὲν ἔστιν ἡ προετάθη αὐ-

3. Πρόκειται περὶ τοῦ Εὐσεβίου, πρώην ἐπισκόπου Νικομηδείας καὶ ἔπειτα Κωνσταντινουπόλεως, συγγενοῦς τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ φανατικοῦ ὄπαδοῦ τοῦ Ἀρείου.

4. Ἡ ἀρειανικὴ σύνοδος τῆς Ἀγκύρας τὸ 358 ἔδογματίσεν ἀντὶ τοῦ ὁμοουσίου τὸ ὁμοιούσιον καὶ κατεδίκασεν ὅλους ὅσοι δὲν τὸ ἐδέχοντο.

5. Ἡ σύνοδος Σελευκείας (359) ἔμεινεν ἀναποφάσιτος εἰς τὸ τρι-

φάσεις, τότε είναι φανερόν ὅτι τὸ πλῆθος τῶν ἀποφασισάντων θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν χωρὶς ἀντιρρήσεις παραδοχὴν τῶν ἀποφάσεων ἀπὸ ὅλους.

3. Ἐνας λοιπὸν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐπροξένησαν εἰς ἡμᾶς πολλὴν λύπην εἶναι ὁ Εὐστάθιος Σεβαστείας, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀρμενίαν. Μαθητεύσας ἄλλοτε εἰς τὸν Ἄρειον, ὅταν αὐτὸς ἤκμαζεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ συνέθετε τὰς πονηρὰς κατὰ τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ βλασφημίας, ἀκολουθῶν αὐτὸν καὶ συγκαταλεγόμενος μεταξὺ τῶν γνησιωτάτων μαθητῶν αὐτοῦ, ὅταν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα, ἔδωσεν εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ἑρμογένην τῆς Καισαρείας, ποὺ τὸν ἔκριεν ἐπὶ κακοδοξίᾳ, ὁμολογίαν γνησίας πίστεως.

Λαβῶν δὲ οὕτω ὁ Εὐστάθιος τὴν χειροτονίαν ἀπὸ ἐκείνων, μετὰ τὸν θάνατόν του ἔσπευσε πρὸς τὸν Εὐσέβιον Κωνσταντινουπόλεως³, ὁ ὁποῖος ἐδέχετο καὶ ὁ ἴδιος τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρείου ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ αὐτόν. Ἐπειτα ἀπομακρυνθεὶς ἀπὸ ἐκεῖ διὰ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην αἰτίαν καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα ἀπελογήθη ἐκ νέου καὶ ἔκρυψε τὸ δυσσεβὲς φρόνημα, προβάλλων ἓνα εἶδος φραστικῆς ὀρθοδοξίας. Ἐπιτυχῶν δὲ τὴν ἐπισκοπικὴν ἔδραν, μὲ ὁποῖον τρόπον τὴν ἐπέτυχεν, ἔγραψεν εὐθύς ἀναθεματισμόν τοῦ ὁμοουσίου εἰς τὴν σύνοδον ποὺ συνεκρότησαν αὐτοὶ εἰς τὴν Ἄγκυραν⁴. Ἀπὸ ἐκεῖ δὲ ἐλθὼν εἰς τὴν Σελεύκειαν ἔκαμε μαζὶ μὲ τοὺς ὁμοδόξους τοῦ ὅσα γνωρίζουν ὅλοι⁵. Εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν δὲ συνεφώνησε πάλιν μὲ τὰς προτάσεις τῶν αἰρετικῶν⁶. Οὕτω κηρυχθεὶς ἐκπτωτος τῆς ἐπισκοπῆς, λόγῳ τῆς προηγουμένης καθαιρέσεώς του εἰς τὴν Μελιτηνήν, ἐπενόησεν ὡς μέσον ἀποκαταστάσεως τὴν εἰς σᾶς ἐπίσκεψιν⁷. Ποῖα δὲ εἶναι τὰ προταθέντα εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν

αδικὸν πρόβλημα. Ὁ Εὐστάθιος ἔπαιξεν ἡγετικὸν ρόλον εἰς αὐτὴν καὶ ἐστάλη μὲ ἄλλους δέκα ἀντιπροσώπους εἰς τὴν πρωτεύουσαν, διὰ νὰ δώσῃ ἀναφορὰν εἰς τὸν Κωνσταντῖον.

6. Εἰς τὴν σύνοδον Κωνσταντινουπόλεως τὸ 360.

7. Ὁ Εὐστάθιος μετέβη τότε εἰς τὴν Ρώμην.

τῷ παρὰ τοῦ μακαριωτάτου ἐπισκόπου Λιβερίου, τίνα δὲ ἂ ἀυ-
τὸς συνέθετο ἀγνοοῦμεν, πλὴν ὅτι ἐπιστολὴν ἐκόμισεν ἀποκαθιστῶ-
σαν αὐτόν, ἣν ἐπιδείξας τῇ κατὰ Τύανα συνόδῳ ἀποκατέστη τῷ
τόπῳ. Οὗτος νῦν πορθεῖ τὴν πίστιν ἐκείνην ἐφ' ἣ ἐδέχθη καὶ τοῖς
ἀναθεματίζουσι τὸ ὁμοούσιον σύνεστι καὶ πρωτοστάτης ἐστὶ τῆς
τῶν Πνευματομάχων αἰρέσεως. Ἐπεὶ οὖν αὐτόθεν γέγονεν αὐ-
τῷ ἡ δύναμις τοῦ ἀδικεῖν τὰς Ἐκκλησίας καὶ τῇ παρ' ἡμῶν δε-
δομένη αὐτῷ παρηγοία κέχρηται εἰς καταστροφὴν τῶν πολλῶν,
ἀνάγκη αὐτόθεν ἐλθεῖν καὶ τὴν διόρθωσιν καὶ ἐπισταλῆναι ταῖς
Ἐκκλησίαις τίνα μὲν ἐστὶν ἐφ' οἷς ἐδέχθη, πῶς δὲ νῦν μεταβλη-
θεις ἀκροῖ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ διὰ τῶν τότε πατέρων.

4. Δεύτερος μετ' αὐτόν ἐστὶν Ἀπολινάριος οὐ μικρὰ καὶ αὐ-
τὸς τὰς Ἐκκλησίας παραλυπῶν. Τῇ γὰρ τοῦ γράφειν εὐκολία
πρὸς πᾶσαν ὑπόθεσιν ἔχων ἀρκοῦσαν αὐτῷ τὴν γλῶσσαν ἐνέπλη-
σε μὲν τῶν ἑαυτοῦ συνταγμάτων τὴν οἰκουμένην παρακούσας
τοῦ ἐγκλήματος τοῦ λέγοντος ὅτι «Φύλαξαι ποιῆσαι βιβλία πολ-
λά» ἐν δὲ τῷ πλήθει δηλονότι πολλὰ καὶ ἡμάρτηται. Πῶς γὰρ
δυνατὸν ἐκ πολυλογίας ἐκφυγεῖν ἁμαρτίαν; Ἔστι μὲν οὖν αὐτοῦ
καὶ τὰ τῆς θεολογίας οὐκ ἐκ γραφικῶν ἀποδείξεων, ἀλλ' ἐξ ἀν-
θρώπων ἀφορμῶν τὴν κατασκευὴν ἔχοντα. Ἔστι δὲ αὐτῷ καὶ
τὰ περὶ ἀναστάσεως μυθικῶς συγκείμενα, μᾶλλον δὲ Ἰουδαϊ-
κῶς, ἐν οἷς φησι πάλιν ἡμᾶς πρὸς τὴν νομικὴν ὑποστρέφειν
λατρείαν καὶ πάλιν ἡμᾶς περιτμηθήσεσθαι καὶ σαββατίζειν καὶ
βρωμάτων ἀπέχεσθαι καὶ θυσίας προσοίσειν Θεῷ καὶ προσ-
κνήσειν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τοῦ ναοῦ καὶ δλωσ⁸ ἀπὸ Χριστια-
νῶν Ἰουδαίους γενήσεσθαι. Ὡν⁹ τί ἂν γένοιτο καταγελαστότε-
ρον, μᾶλλον δὲ ἄλλοτριώτερον τοῦ εὐαγγελικοῦ δόγματος; *Εἶτα*

8. Ὁ Λιβέριος διεδέχθη εἰς τὴν ἔδραν τῆς Ρώμης τὸν Ἰούλιον Α' τὸ
352.

μακαριώτατον ἐπίσκοπον Λιβέριον ⁸ καὶ εἰς ποῖα συνεφώνησεν ὁ ἴδιος, ἀγνοοῦμεν ἡμεῖς, πλὴν τοῦ ὅτι ἔφερον ἐπιστολὴν ἢ ὁποῖα τὸν ἀποκαθιστοῦσε καὶ τὴν ὁποῖαν ἐπιδείξας εἰς τὴν σύν-
 οδον τῶν Τυάνων κατέλαβε πάλιν τὴν ἔδραν του. Αὐτὸς λοι-
 πὸν διώκει τὴν πίστιν ἐκείνην, βάσει τῆς ὁποίας ἔγινε δεκτός,
 καὶ συμμαχεῖ μὲ τοὺς ἀναθεματίζοντας τὸ ὁμοούσιον καὶ εἶναι
 πρωτοστάτης τῆς αἰρέσεως τῶν Πνευματομάχων. Ἐπειδὴ
 λοιπὸν ἀπὸ αὐτοῦ ἤντησε τὴν δύναμιν ν' ἀδικῆ τὰς Ἐκκλησίας
 καὶ χρησιμοποιεῖ τὸ κῦρος ποῦ τοῦ ἐδόθη ἀπὸ σᾶς πρὸς κα-
 ταστροφήν τῶν πολλῶν, ἀπὸ αὐτοῦ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθῃ καὶ
 ἡ διόρθωσις καὶ νὰ σταλῆ γράμμα πρὸς τὰς Ἐκκλησίας περὶ τῶν
 ὄρων ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἔγινε δεκτός καὶ περὶ τοῦ πῶς τώρα
 μεταβαλὼν γνώμην ἀκυρῶνει τὴν χάριν ποῦ τοῦ ἐδόθη ἀπὸ
 τοὺς τότε πατέρας.

4. Δεύτερος μετὰ ἀπὸ αὐτὸν εἶναι ὁ Ἀπολινάριος ποῦ
 προκαλεῖ στενοχωρίαν ὄχι μικρᾶς ἐκτάσεως εἰς τὰς Ἐκκλησίας.
 Διότι μὲ τὴν ἀνεσιν ποῦ ἔχει εἰς τὴν συγγραφὴν καὶ διαθέτων
 γλῶσσαν ἱκανὴν διὰ κάθε θέμα ἐγέμισε τὴν οἰκουμένην μὲ τὰ
 συγγράμματά του, παρακούσας εἰς τὴν παραίνεσιν τοῦ λέγον-
 τος, «νὰ ἀποφύγῃς νὰ συγγράψῃς βιβλία πολλά» ⁹. Πράγματι
 εἶναι φανερὸν ὅτι μὲ τὸ πλῆθος αὐτῶν ἔχει ὑποπέσει εἰς πολλὰς
 πλάνας. Διότι πῶς εἶναι δυνατὸν «ἐκ πολυλογίας ἐκφυγεῖν
 ἁμαρτίαν»; ¹⁰ Οὕτως ὄχι μόνον τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀνά-
 στασιν εἶναι συντεταγμένα κατὰ μυθικὸν τρόπον, μᾶλλον
 δὲ κατὰ Ἰουδαϊκόν, διότι εἰς αὐτὰ λέγει ὅτι θὰ ἐπιστρέψωμεν
 πάλιν εἰς τὴν νομικὴν λατρείαν καὶ θὰ περιτεμνώμεθα πάλιν
 καὶ θὰ τηρῶμεν τὸ Σάββατον καὶ θ' ἀπέχωμεν ὠρισμένων
 τροφῶν καὶ θὰ προσφέρωμεν θυσίας εἰς τὸν Θεὸν καὶ θὰ προσ-
 κυνῶμεν εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἱεροσολύμων καὶ γενικῶς ἀπὸ Χρι-
 στιανῶν θὰ μεταβληθῶμεν εἰς Ἰουδαίους. Τί ἡμπορεῖ νὰ εἶναι
 περισσότερον καταγέλαστον ἀπὸ αὐτὰ, μᾶλλον δὲ περισσό-

9. Ἐκκλ. 12,12.

10. Παροιμ. 10,19.

καὶ τὰ περὶ σαρκώσεως τοσαύτην ἐποίησε τῇ ἀδελφότητι τὴν ταραχὴν, ὥστε ὀλίγοι λοιπὸν τῶν ἐντετυχηκότων τὸν ἀρχαῖον τῆς εὐσεβείας διασώζουσι χαρακτῆρα· οἱ δὲ πολλοὶ ταῖς καινοτομίαις προσέχοντες ἐξετράπησαν εἰς ζητήσεις καὶ φιλονίκους ἐφευρέσεις τῶν ἀνωφελῶν τούτων ῥημάτων.

5. Ὁ μέντοι Παυλῖνος εἰ μὲν τι καὶ περὶ τὴν χειροτονίαν ἐπιλήψιμον ἔχει αὐτοὶ ἂν εἴποιτε. Ἡμᾶς δὲ λυπεῖ τοῖς Μαρκέλλου προσπεπονηθῶς δόγμασι καὶ τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ ἀδιακρίτως εἰς τὴν κοινωνίαν ἑαυτοῦ προσιέμενος. Οἴδατε δέ, ἀδελφοὶ τιμώτατοι, ὅτι πάσης ἡμῶν τῆς ἐλπίδος ἀθέτησιν ἔχει τὸ Μαρκέλλου δόγμα, οὔτε Υἱὸν ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει ὁμολογοῦν, ἀλλὰ προενεχθέντα καὶ πάλιν ὑποστρέψαντα εἰς τὸν ὄθεν προῆλθεν, οὔτε τὸν Παράκλητον ἰδίως ὑφεστηκέναι συγχωροῦν, ὥστε οὐκ ἂν τις ἁμάρτοι Χριστιανισμοῦ μὲν παντελῶς ἄλλοτριαν ἀποφαίνων τὴν αἴρεσιν, Ἰουδαϊσμόν δὲ παρεφθαρμένον αὐτὴν προσαγορεύων. Τούτων τὴν ἐπιμέλειαν γενέσθαι παρ' ὑμῶν ἐπιζητοῦμεν. Γένοιτο δ' ἂν, εἰ ἐπιστεῖλαι καταξιώσετε πάσαις ταῖς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν Ἐκκλησίαις, τοὺς ταῦτα παραχαράσσοντας, εἰ μὲν διορθοῖντο, εἶναι κοινωνικούς· εἰ δὲ ἐπιμένειν φιλονίκως βούλονται ταῖς καινοτομίαις, χωρίζεσθαι ἀπ' αὐτῶν. Καὶ ὅτι μὲν ἔδει ἡμᾶς συνεδρεύοντας μετὰ τῆς ὑμετέρας φρονήσεως ἐν κοινῇ σκέψει τὰ περὶ τούτων διαλαβεῖν οὐδὲ αὐτοὶ ἀγνοοῦμεν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ καιρὸς οὐκ ἐνδίδωσι καὶ τὸ ἀναβάλλεσθαι βλαβερόν τῆς ἀπ' αὐτῶν βλάβης ἐρριζωμένης, ἀναγκαίως ἀπεστείλαμεν τοὺς ἀδελφούς, ἵνα, ὅσα καὶ τὴν ἐκ τοῦ γράμματος διδασκαλίαν παρέλαθε, ταῦτα παρ' ἑαυτῶν ἀναδιδάξαντες κινήσωσιν ὑμῶν τὴν ἐδλάβειαν παρασχέσθαι τὴν ἐπιζητουμένην βοήθειαν ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις.

11. Ὁ Βασίλειος ὑπονοεῖ ὅτι ἡ χειροτονία τοῦ Παυλίνου (361) ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Καλάρεως Λουκίφερος ἦτο ἀντικανονικὴ, ἀφοῦ ὑπῆρχεν ἤδη ἄλλος ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ὁ Μελέτιος, ἀλλ' ἀπὸ λεπτότητα δὲν τὸ λέγει διὰ νὰ μὴ λυπήσῃ τοὺς Δυτικούς.

12. Ὁ Μάρκελλος Ἀγκύρας, ἂν καὶ ἦτο ὑποστηρικτὴς τοῦ δόγματος τῆς Νικαίας, ἔκλινε πρὸς τὸν μοναρχιανισμόν τοῦ Σαβελλίου.

τερον ξένον πρὸς τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν; Ἐπειτα καὶ τὰ περὶ σαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ διδάγματα του τόσῃν ταραχῇν προεκάλεσαν εἰς τοὺς ἀδελφούς, ὥστε ὀλίγοι ἀπὸ ἐκείνους πού τὰ ἀνέγνωσαν διατηροῦν τὸν ἀρχαῖον χαρακτῆρα τῆς εὐσεβείας· οἱ δὲ πολλοί, δίδοντες προσοχὴν εἰς τὰς καινοτομίας, ἔχουν ἐκτραπή εἰς ἀναζητήσεις καὶ ἰσχυρογνώμονας διερευνήσεις τῶν ἀνωφελῶν τούτων λόγων.

5. Ὁ δὲ Παυλῖνος, ἂν ἔχη κάτι τὸ ἐπιλήψιμον καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς χειροτονίας του ¹¹, σεις εἰσθε οἱ δυνάμενοι νὰ τὸ εἴπουν· ἡμᾶς πάντως μᾶς στενοχωρεῖ, διότι κλίνει πρὸς τὰ δόγματα τοῦ Μαρκέλλου ¹² καὶ διότι δέχεται ἀδιακρίτως εἰς κοινωνίαν τοὺς ἀκολουθοῦντας ἐκείνον. Γνωρίζετε δέ, τιμω-
 ταιτοὶ ἀδελφοί, ὅτι τὸ δόγμα τοῦ Μαρκέλλου ἀποτελεῖ ἀθέτησιν ὅλης τῆς ἐλπίδος μας, διότι οὔτε τὸν υἱὸν παραδέχεται ὡς ἰδιαιτέραν ὑπόστασιν ἀλλὰ μόνον ὡς ἔχοντα προέλθει καὶ πάλιν ὡς ἐπιστρέφοντα ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου προῆλθεν, οὔτε τὸν Παράκλητον δέχεται ὡς ὑφιστάμενον ἰδιαιτέρως. Ὡστε κα-
 νεὶς δὲν θὰ σφάλῃ ἂν ἀνακηρύξῃ τὴν αἵρεσιν αὐτὴν ὡς ἐντελῶς ξένην τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὴν ὀνομάσῃ παρεφθαρμένον ἰου-
 δαϊσμόν. Αὐτῶν τὴν φροντίδα ζητοῦμεν ν' ἀναλάβετε σεις. Καὶ θὰ τὴν ἀναλάβετε, ἂν καταξιώσετε νὰ γράψετε εἰς ὅλας τὰς Ἐκ-
 κλησίας τῆς Ἀνατολῆς τοῦτο ἐν σχέσει πρὸς τοὺς παραχαράσ-
 στοντας μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν διδασκαλίαν· ἂν μὲν διορθω-
 θοῦν, νὰ τοὺς δεχθοῦν εἰς κοινωνίαν, ἐὰν δὲ θέλουν νὰ ἐπιμέ-
 νουν πεισμόνως εἰς τὰς καινοτομίας, νὰ χωρισθοῦν ἀπὸ αὐτοῦς.

Καὶ ὅτι μὲν ἔπρεπε νὰ καθορίσωμεν τὰ πράγματα αὐτὰ ἡμεῖς μαζί μὲ τὴν φρόνησίν σας εἰς κοινὴν σύνοδον, εἶναι κάτι πού δὲν ἀγνοοῦμεν οἱ ἴδιοι· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ καιρὸς δὲν ἐπιτρέπει, ἡ δὲ ἀναβολὴ των εἶναι ἐπιβλαβής, κατ' ἀνάγκην ἀπεστείλαμεν τοὺς ἀδελφούς, ὥστε, δίδοντες πληροφορίας προφορικῶς καὶ δι' ὅσα θέματα παρελείφθησαν ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς, νὰ κινήσουν τὴν εὐλάβειάν σας εἰς τὸ νὰ παράσχῃ τὴν ζητουμένην βοήθειαν εἰς τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ.

197. ΑΜΒΡΟΣΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΜΕΔΙΟΛΑΝΟΥ

1. Μεγάλοι και πολλοί τοῦ Δεσπότην ἡμῶν αἱ δωρεαὶ καὶ οὔτε τὸ μέγεθος αὐτῶν μετρητὸν οὔτε τὸ πλῆθος ἀριθμητὸν. Μία δὲ τῶν μεγίστων δωρεῶν ἐστὶ τοῖς εὐδαισθητῶς δεχομένοις, τὰς χάριτας καὶ ἡ παροῦσα αὐτή, ὅτι πλεῖστον ἡμᾶς τῇ θέσει τοῦ τόπου διηρημένους ἔδωκεν ἀλλήλοις συνάπτεσθαι διὰ τῆς ἐν τοῖς γράμμασι προσφωνήσεως. Καὶ γνώσεως τρόπον διττὸν ἡμῖν ἐχαρίσατο· ἓνα μὲν διὰ τῆς συντυχίας, ἕτερον δὲ τὸν διὰ τῆς τοῦ γράμματος ὁμιλίας. Ἐπεὶ οὖν ἐγνωρίσαμεν σε δι' ὧν ἐφθέγξω, καὶ ἐγνωρίσαμεν οὐ τὸν σωματικὸν χαρακτήρα ταῖς μνήμαις ἡμῶν ἐντυπωσάμενοι, ἀλλὰ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου τὸ κάλλος ποικίλλει λόγων καταμαθόντες, ὅτι ἕκαστος ἡμῶν ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας λαλεῖ, ἔδοξάσαμεν τὸν Θεὸν ἡμῶν τὸν καθ' ἐκάστην γενεὰν ἐκλεγόμενον τοὺς αὐτῷ εὐαρεστοῦντας· ὅς πρότερον μὲν ἐκ τῶν ποιμνίων τῶν προβάτων ἡγείρειν ἄρχοντα τῷ λαῷ αὐτοῦ, καὶ τὸν Ἀμῶς ἐκ τοῦ αἰπολίου ἐνδυναμώσας διὰ τοῦ Πνεύματος ὕψωσεν εἰς προφήτην, νῦν δὲ ἄνδρα ἐκ τῆς βασιλευούσης πόλεως, ἀρχὴν ὄλου ἔθνος πεπιστευμένον, ὑψηλὸν τῷ φρονήματι, γένους λαμπρότητι, περιφανείᾳ βίου, λόγων δυνάμει, πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν βίον περιέβλεπτον, εἰλκυσεν εἰς τὴν τῶν ποιμνί-

*Επιστολὴ 197. Ἐγράφη τὸ 375. Ὁ Ἀμβρόσιος, γόνος εὐγενοῦς ρωμαϊκῆς οἰκογενείας καὶ διοικητῆς μεγάλου τμήματος τῆς Βορείου Ἰταλίας μὲ ἔδραν τὸ Μεδιόλανον, ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῆς πόλεως αὐτῆς διὰ βοῆς ἐπίσκοπος τὸ 374. Κατέστη διάσημος, ὄχι μόνον διὰ τὰ λαμπρὰ κηρύγματα καὶ συγγράμματά του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐξαίρετον ὀργάνωσιν τῆς Ἐκκλησίας του καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν παρρησίαν ἐνώπιον τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων. Ἐγραψεν εἰς τὸν Βασίλειον ἐπιστολὴν ἀγγέλλουσαν τὰ

77

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 197
ΠΡΟΣ ΑΜΒΡΟΣΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΜΕΔΙΟΛΑΝΟΥ

1. Μεγάλοι και πολλοί είναι πάντοτε αἱ δωρεαὶ τοῦ Δεσπότητος ἡμῶν και οὔτε τὸ μέγεθος των εἶναι μετρητὸν οὔτε τὸ πλῆθος των ἀριθμητὸν. Μία δὲ τῶν μεγίστων δωρεῶν δι' ὅσους δέχονται τὰς εὐεργεσίας μ' εὐαισθησίαν εἶναι και ἡ παροῦσα, τὸ ὅτι δηλαδὴ, ἂν και εἴμεθα πολὺ ἀπομακρυσμένοι ἀλλήλων κατὰ τὴν θέσιν τῶν τόπων διαμονῆς, μᾶς ἐχορήγησε τὸ ἀγαθὸν νὰ συνδεθῶμεν με τὴν ἐπικοινωνίαν δι' ἐπιστολῶν. Και μᾶς ἐχάρισε διπλὸν τρόπον γνωριμίας· ἓνα μὲν διὰ τῆς προσωπικῆς συναντήσεως, ἄλλον δὲ διὰ τῆς ἐπιστολικῆς ἐπικοινωνίας.

Ἄφοῦ λοιπὸν σὲ ἐγνωρίσαμεν με ὅσα εἶπες — και σὲ ἐγνωρίσαμεν, ὄχι δι' ἐντυπώσεως τοῦ σωματικοῦ χαρακτήρος σου εἰς τὰς μνήμας ἡμῶν, ἀλλὰ διὰ κατανοήσεως τοῦ κάλλους τοῦ ἔσω ἀνθρώπου με τὴν ποικιλίαν τῶν λόγων, διότι καθένας ἀπὸ ἡμᾶς ὁμιλεῖ ἀπὸ τὸ περίσσευμα τῆς καρδίας¹, ἐδοξάσαμεν τὸν Θεὸν ἡμῶν, ὁ ὁποῖος εἰς κάθε γενεὰν ἐκλέγει ἐκείνους ποὺ τὸν εὐαρεστοῦν. Αὐτὸς παλαιότατα μὲν ἀνύψωσεν ἄρχοντα διὰ τὸν λαόν του ἀπὸ τὰ ποιμνία προβάτων² και τὸν Ἄμωσ³ ὑψωσεν εἰς προφήτην ἀπὸ τὴν βόσκησιν τοῦ ποιμνίου τῶν αἰγῶν, ἀφοῦ τὸν ἐδυνάμωσε διὰ τοῦ Πνεύματος· τῶρα δὲ εἴλκυσεν εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ποιμνί-

τῆς χειροτονίας του και ζητοῦσαν νὰ διευκολύνῃ ἀντιπροσωπεῖαν του ποὺ ἐστέλλετο διὰ νὰ παραλάβῃ τὰ λείψανα τοῦ ἐξορίστου ἐπισκόπου Μεδιολάνων Διονυσίου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀποθάνει εἰς τὴν Καππαδοκίαν τὸ 374.

1. Βλ. Ματθ. 12,34 «ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ».

2. Τὸν βασιλέα Δαβίδ.

3. Τὸν προφήτην και συγγραφέα Ἄμωσ (Ἄμ. 1,1).

ων τοῦ Χριστοῦ ἐπιμέλειαν. Ὅς, πάντα ῥίψας τὰ τοῦ βίου πλεονεκτήματα καὶ ἠγησάμενος αὐτὰ ζῆμιαν ἵνα Χριστὸν κερδήσῃ, τοὺς οἴκας ἐπετρόπη τῆς μεγάλης καὶ περιβοήτου ἐπὶ τῆ εἰς Θεὸν πίστει τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ἄγε τοίνυν, ὦ Θεοῦ ἀνθρῶπε, ἐπειδὴ οὐ παρ' ἀνθρώπων παρέλαβες ἢ ἐδιδάχθης τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' αὐτός σε ὁ Κύριος ἀπὸ τῶν κριτῶν τῆς γῆς ἐπὶ τὴν προεδρίαν τῶν ἀποστόλων μετέθηκεν, ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα, διόρθωσαι τὰ ἄρρωστήματα τοῦ λαοῦ, εἴ τινος ἄρα τὸ πάθος τῆς ἀρειανῆς μανίας ἤφατο, ἀνανέωσαι τὰ ἀρχαῖα τῶν πατέρων ἴχνη, καὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης δὴν κατεβάλον τοῦτον θεμέλιον ἐποικοδομεῖν σπουδαῖζε τῆ συνεχείᾳ τῶν προσρήσεων. Οὕτω γὰρ δυνησόμεθα ἐγγὺς ἀλλήλων εἶναι τῷ πνεύματι, εἰ καὶ τῆ οἰκῆσει τῆ ἐπὶ τῆς γῆς παμπληθὲς ἀπωκίσαμεθα.

2. Ἡ δὲ περὶ τὸν μακαριώτατον Διονύσιον τὸν ἐπίσκοπον φιλοτιμία σου καὶ σπουδὴ πᾶσάν σοι μαρτυρεῖ ἀγάπην πρὸς τὸν Κύριον, τιμὴν εἰς τοὺς προλαβόντας, σπουδὴν περὶ τὴν πίστιν. Ἡ γὰρ πρὸς τοὺς εὐνοὺς τῶν ὁμοδούλων διάθεσις τὴν ἀναφορὰν ἐπὶ τὸν Δεσπότην ἔχει ὧς δεδουλεύκασι, καὶ ὁ τοὺς διὰ πίστιν ἠθληκότας τιμῶν δῆλός ἐστι τὸν ἴσον ζῆλον ἔχων τῆς πίστεως, ὥστε μία αὕτη πράξις πολλῆς ἀρετῆς ἔχει τὴν μαρτυρίαν. Γνωρίζομεν δὲ σου τῆ ἐν Χριστῷ ἀγάπῃ ὅτι οἱ σπουδαιότατοι ἀδελφοί, οἱ παρὰ τῆς εὐλαβείας σου εἰς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἔργου διακο-

4. Ἐνοεῖ τὴν Ρώμην, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν κατήγετο ὁ Ἀμβρόσιος, μολοντί βασιλεύουσα τῶρα πλέον ἦτο ἡ Κωνσταντινούπολις.

5. Ὁ Διονύσιος καταλαβὼν τὴν ἐπισκοπικὴν ἔδραν Μεδιολάνων τὸ 346, ἀνemieύθη εἰς τὸν ἀντιαρειανικὸν ἀγῶνα, διὸ καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὴν Καππαδοκίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 374.

ων τοῦ Χριστοῦ ἄνδρα ἀπὸ τὴν βασιλεύουσαν πόλιν⁴, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐμπιστευμένην εἰς ἑαυτὸν διοίκησιν ὀλοκλήρου ἔθνους, ὑψηλὸν εἰς τὸ φρόνημα, τὴν λαμπρότητα καταγωγῆς, τὴν κοινωνικὴν διάκρισιν, τὴν δύναμιν τῆς ρητορείας, περίβλεπτον καθ' ὅλα τὰ κοσμικὰ προσόντα. Καὶ αὐτὸς ἀπορρίψας ὅλα τὰ πλεονεκτήματα τοῦ βίου καὶ θεωρήσας αὐτὰ ὡς ζημίαν διὰ τὴν κερδίσει τὸν Χριστὸν ἔλαβε τὸ πηδάλιον τοῦ μεγάλου καὶ φημισμένου διὰ τὴν εἰς τὸν Θεὸν πίστιν πλοίου, τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἐμπρὸς λοιπόν, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, διότι δὲν παρέλαβες οὔτε ἐδιδάχθης ἀπὸ ἀνθρώπων τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Κύριος σὲ μετέθεσεν ἀπὸ τοὺς κριτὰς τῆς γῆς εἰς τὴν καθέδραν τῶν ἀποστόλων· ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα, διόρθωσε τὰ ἀρρωστήματα τοῦ λαοῦ, ἐὰν ἴσως ἠγγίσει κανένα τὸ πάθος τῆς ἀρειανικῆς μανίας, ἀνανέωσε τὰ ἀρχαῖα ἴχνη τῶν πατέρων, καὶ φρόντισε μὲ τὴν συνέχισιν τῆς ἀλληλογραφίας νὰ οἰκοδομήσῃς τὸ κτίριον τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης ἐπάνω εἰς τὸ θεμέλιον ποῦ κατέβαλες. Διότι οὕτω θὰ δυνηθῶμεν νὰ εἴμεθα πλησίον ἀλλήλων πνευματικῶς, ἔστω καὶ ἂν κατὰ τὰς ἐπιγείους κατακτήσεις μας εἴμεθα χωρισμένοι ἀπὸ μεγάλην ἀπόστασιν.

2. Τὸ δὲ ἐνδιαφέρον καὶ ὁ ζῆλος σου διὰ τὸν μακαρίτην Διονύσιον, τὸν ἐπίσκοπον⁵, μαρτυρεῖ ὅλην τὴν ἀγάπην σου διὰ τὸν Κύριον, τὴν τιμὴν εἰς τοὺς προκατόχους σου, τὸν ζῆλον διὰ τὴν πίστιν. Διότι ἡ διάθεσις τῶν ἀνθρώπων πρὸς τοὺς εὐμενεῖς ἐκ τῶν ὁμοδούλων διαβαίνει πρὸς τὸν Δεσπότην, τὸν ὁποῖον ὑπηρέτησε. Καὶ ἐκεῖνος ποῦ τιμᾷ τοὺς ἀθλήσαντας διὰ τὴν πίστιν δεικνύει ὅτι ἔχει παρόμοιον ζῆλον διὰ τὴν πίστιν· ὥστε ἡ εὐγενὴς αὐτῆ πρᾶξις περιέχει μαρτυρίαν ἐξαιρετικῆς ἀρετῆς.

Γνωρίζομεν δὲ εἰς τὴν ἐν Χριστῷ ἀγάπην σου ὅτι οἱ σπουδαιότατοι ἀδελφοί, οἱ ἐπιλεγέντες ἀπὸ τὴν εὐλάβειάν σου εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀγαθοῦ τούτου ἔργου, πρῶτον μὲν μὲ τὴν εὐγένειαν τῶν τρόπων προεκάλεσαν τὸν ἔπαινον πρὸς

νίαν προτιμηθέντες, πρῶτον μὲν παντὶ τῷ κλήρῳ ἔπαινον ἤνεγκαν διὰ τῆς ἐμμελείας τῶν τρόπων· ἐν γὰρ τῇ καθ' ἑαυτοὺς εὐσημοσύνῃ τὸ κοινὸν πάντων εὐσταθὲς κατεμήνουν. Ἔπειτα πάσῃ σπουδῇ καὶ ἐμμελείᾳ χρησάμενοι κατετόλμησαν μὲν χειμῶνος ἄβάτου, ἔπεισαν δὲ μετὰ πάσης εὐτονίας τοὺς πιστοὺς φύλακας τοῦ μακαρίου σώματος τὰ φυλακτήρια τῆς ἑαυτῶν ζωῆς παραχωρῆσαι τούτοις. Καὶ γίνωσκε ὅτι οὔτε ἀρχαὶ οὔτε δυναστεῖαι ἀνθρώπων ἐξίσχυσαν ἂν ποτε βιάσασθαι τοὺς ἀθρώπους ἐκείνους, εἰ μὴ τὸ εὐτονον τῆς προαιρέσεως τῶν ἀδελφῶν τούτων ἐξεδυσώπησεν αὐτοὺς πρὸς τὴν συγχώρησιν. Συνήργησε δὲ μάλιστα πρὸς τὸ καταπραχθῆναι τὰ σπουδαζόμενα καὶ ἡ παρουσία τοῦ ποθεινοτάτου καὶ εὐλαβεστάτου υἱοῦ ἡμῶν Θερασίου τοῦ συμπρεσβυτέρου, ὃς αὐθαιρέτως τὸν κόπον τῆς ὁδοιπορίας ὑποδεξάμενος ἔπαυσε μὲν τὸ σφοδρὸν τῆς ὁρμῆς τῶν ἐκεῖ πιστῶν, λόγῳ δὲ συμπείσας τοὺς ἀντεχομένους, ἐπὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων καὶ ἄλλων πολλῶν τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον μετὰ τῆς προπούσης εὐλαβείας ἀνελόμενος τὰ λείψανα, συνδιέσωσε τοῖς ἀδελφοῖς· ἃ μετὰ τσαύτης χαρᾶς ὑποδέξασθε μεθ' ὅσης λύπης προέπεμψαν οἱ φυλάσσοντες. Μηδεὶς διακρινέσθω, μηδεὶς ἀμφιβαλλέτω· οὗτός ἐστιν ἐκεῖνος ὁ ἀήττητος ἀθλητής. Ταῦτα γνωρίζει τὰ ὄστα ὁ Κύριος τὰ συνδιαθλήσαντα τῇ μακαρίᾳ ψυχῇ. Ταῦτα μετ' αὐτῆς στεφανώσει ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδόσεως αὐτοῦ τῇ δικαίᾳ, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ὅτι «δεῖ ἡμᾶς παραστῆναι τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος πρὸς ἃ ἔπραξε διὰ τοῦ σώματος». Μία λάραξ ἦν ἡ ὑποδεξαμένη τὸ τίμιον ἐκεῖνο σῶμα, οὐδεὶς ὁ πλησίον αὐτοῦ κατακείμενος, ἐπίσημος ἢ ταφή, μάρτυρος ἢ τιμῆ. Χριστιανοὶ οἱ ξενίσαντες ταῖς ἰδίαις

ὀλόκληρον τὸν κληρὸν σας· διότι μὲ τὴν κοσμιότητά των ἐμαρτύρησαν τὴν κοινὴν εἰς ὅλους εὐστάθειαν. Ἐπειτα ἐπιδεικνύοντες πολὺν ζῆλον καὶ εὐγένειαν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐτόλμησαν εἰς ἐποχὴν ἀφορήτου χειμῶνος, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ τὸν ὄλον ζῆλόν των ἔπεισαν τοὺς πιστοὺς φύλακας τοῦ μακαρίου σώματος νὰ παραχωρήσουν εἰς αὐτοὺς τὰ φυλακτήρια τῆς ζωῆς των. Καὶ γνώριζε ὅτι οὔτε ἀρχαὶ οὔτε δυναστεῖαι ἀνθρώπων θὰ κατώρθωναν ποτέ νὰ βιάσουν τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, ἐὰν δὲν τοὺς ἐσυγκινοῦσεν ἡ σοβαρότης τῆς προαιρέσεως τῶν ἀδελφῶν τούτων. Συνήργησε δὲ παρὰ πολὺ εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ καὶ ἡ παρουσία τοῦ ἀγαπητοτάτου καὶ εὐλαβεστάτου υἱοῦ ἡμῶν Θηρασίου, τοῦ συμπρεσβυτέρου, ὁ ὁποῖος ἀναλαβὼν ἐθελοντικῶς τὸν κόπον τῆς ὁδοιπορίας, ἔκαμψε τὴν σφοδρότητα τῆς ὁρμῆς τῶν ἐκεῖ πιστῶν, ἔπεισε μὲ λόγους τοὺς ἀντιτιθεμένους εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ λειψάνου, παρέλαβε τὰ λείψανα μὲ τὴν πρέπουσαν εὐλάβειαν ἐνώπιον πρεσβυτέρων καὶ διακόνων καὶ πολλῶν ἄλλων πιστῶν εἰς τὸν Κύριον καὶ ἐβοήθησε τοὺς ἀδελφούς νὰ τὰ παραλάβουν. Λοιπὸν, ὑποδεχθῆτέ τα μὲ τόσῃν χαρὰν μὲ ὅσῃν τὰ προέπεμψαν οἱ φύλακές των. Κανεὶς νὰ μὴ ἀμφισβητῆ, κανεὶς νὰ μὴ ἀμφιβάλλῃ· αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ὁ ἀήττητος ἀθλητής. Αὐτὰ τὰ ὁστ' ἀναγνωρίζει ὁ Κύριος, τὰ ὁποῖα ἠθλησαν μαζὶ μὲ τὴν μακαρίαν ψυχὴν. Αὐτὰ μαζὶ μ' ἐκείνην θὰ στεφανώσῃ κατὰ τὴν δικαίαν ἡμέραν τῆς ἀνταποδόσεως αὐτοῦ σύμφωνα μὲ τὰ γεγραμμένα, ὅτι «πρέπει νὰ παραστῶμεν εἰς τὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ λάβῃ ἕκαστος σύμφωνα πρὸς ὅσα ἔπραξε διὰ τοῦ σώματος»⁶.

Μία λάρναξ ἦτο ποὺ εἶχε δεχθῆ τὸ τίμιον ἐκεῖνο σῶμα· κανεὶς δὲν ἦτο τοποθετημένος πλησίον αὐτοῦ· ἡ ταφὴ ἦτο ἐπίσημος· ἡ τιμὴ ἦτο ἡ ἀρμόζουσα εἰς μάρτυρα. Χριστιανοὶ ἦσαν αὐτοὶ ποὺ τὸν ἐφιλοξένησαν καὶ τὸν κατεβίβασαν μὲ τὰ ἴδια των τὰ χέρια τότε καὶ τὸν ἐσήκωσαν τώρα. Αὐτοὶ ἔκλαυσαν μὲν σὰν νὰ τοὺς ἀφαιροῦσαν πατέρα καὶ προστάτην, τὸν προέπεμψαν δὲ θεωρήσαντες προτιμωτέραν τὴν

χερσὶ καὶ κατέθεντο τότε καὶ ἀνείλοντο νῦν. Οὗτοι ἔκλαυσαν μὲν ὡς πατρὸς καὶ προστάτου στερούμενοι, προέπεμψαν δὲ τὴν ὑμετέραν χαρὰν τῆς ἰδίας παρακλήσεως προτιμότεραν θέμενοι. Οἱ παραδόντες τοίνυν εὐλαβεῖς, οἱ ὑποδεξάμενοι ἀκριβεῖς. Οὐδαμοῦ ψεῦδος, οὐδαμοῦ δόλος, μαρτυροῦμεν ἡμεῖς· ἀσυκοφάντητος ἔστω παρ' ὑμῶν ἡ ἀλήθεια.

7. Ἡ προσπάθεια τοῦ Βασιλείου νὰ τονίσῃ ἐπιμόνως τὴν γνησιότητα τοῦ λειψάνου τοῦ Διονυσίου δεικνύει ὅτι εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τότε ἡ παρουσίασις μὴ γνησίων λειψάνων ἀπὸ ἀσυνειδήτους ἀνθρώπους.

Ιδικήν σας χαράν ἀπό τήν ιδικήν των παρηγορίαν. Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ τὸν παρέδωσαν εἶναι εὐλαβεῖς, αὐτοὶ ποὺ τὸν παρέλαβαν εἶναι φιλαλήθεις. Πουθενὰ ψεῦδος, πουθενὰ δόλος· εἴμεθα μάρτυρες ἡμεῖς· ὅς μείνη ἀναμφισβήτητος ἡ ἀλήθεια ἐκ μέρους σας⁷.

Η'

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΠΡΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΝ ΣΕΒΑΣΤΕΙΑΣ

Ἡ πρώτη ἀπὸ τὰς δημοσιευομένας ἐδῶ ἐπιστολάς πρὸς τὸν Εὐστάθιον (ὑπ' ἀριθμὸν 79) προέρχεται ἀπὸ τὰς παλαιότερας καλὰς ἡμέρας. Ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 223 ἐπιστολὴ εἶναι ἡ ἀξιολογωτέρα ὄλων, διότι προσφέρει πλήρη ἔκθεσιν περὶ τῆς πορείας τῶν σχέσεων τοῦ Βασιλείου πρὸς τὸν Εὐστάθιον καὶ περὶ τῶν λόγων τῆς διακοπῆς αὐτῶν. Αἱ δὲ ἐπόμεναι δύο ἐπιστολαὶ πρὸς Θεόφιλον (ὑπ' ἀριθμὸν 245) καὶ πρὸς Πατρόφιλον Αἰγῶν (ὑπ' ἀριθμὸν 250) εἶναι ἀπαντήσεις εἰς γράμματα τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι ἐξέφραζαν τὴν ἐκπληξίν των διὰ τὴν διακοπὴν τῶν σχέσεων καὶ ἐξεδήλωναν τὴν πρόθεσιν νὰ μεσολαβήσουν διὰ τὴν ἐπανασύνδεσιν.

Κανένα ἄλλο ἐπεισόδιον δὲν κατέθλιψε τόσο πολὺ τὸν Βασίλειον ὅσον αὐτὸ μὲ τὸν Εὐστάθιον, ἐπίσκοπον Σεβαστείας τῆς Ἀρμενίας· διότι αὐτὸ τοῦ συνέτριψε τὴν πίστιν εἰς τὸν θεσμόν τῆς φιλίας, τὸν ὁποῖον αὐτὸς ἐτιμοῦσε τόσο πολὺ. Εἶχεν ἀνέκαθεν φιλικὰς σχέσεις μὲ τὸν Εὐστάθιον, τὸν ὁποῖον ἐκτιμοῦσε βαθύτατα διὰ τὸν ἀσκητικὸν βίον του καὶ τὴν συμβολὴν εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ μοναχικοῦ βίου εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Τὸν ἐμιμήθη δὲ εἰς τὰ πρῶτα ἀσκητικὰ του βήματα.

Βέβαια ὁ Εὐστάθιος αὐτὸς δὲν φαίνεται νὰ ἤτο πολὺ σοβαρὸν πρόσωπον καὶ εἶναι παράδοξον πῶς δὲν τὸ εἶχε καταλάβει ἐνωρίτερα ὁ Βασίλειος. Οἱ λόγοι διὰ τὴν πλάνην τοῦ Βασιλείου ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τούτου εἶναι ἴσως τὸ ὅτι δὲν ἤθελε ποτὲ νὰ πιστεύσῃ εἰς τὴν κακοπιστίαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἰδίως τῶν φίλων του, καὶ τὸ ὅτι εἶχε γνωρίσει τὸν Εὐστάθιον μόνον ὡς παράγοντα τοῦ ἀσκητισμοῦ, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἀσκητικῆς

του ζωῆς, ὅποτε ἔβλεπε τὰ πάντα μὲ ἰδεολογικὸν πρῖσμα. Διὰ τὸν Εὐστάθιον μαρτυρεῖται ὅτι ὑπέγραψεν ὅλα τὰ σύμβολα ποῦ εἶχαν ἐκδώσει κατὰ καιροῦς ὅλαι αἱ χριστιανικαὶ παρατάξεις, ἀπὸ τῆς Ὁρθοδοξίας μέχρι τοῦ ἄκρου ἀρειανισμοῦ.

Εἰς τὴν σύνοδον τῆς Λαμψάκου (364), βασικῶς ἐλεγχομένην ἀπὸ τὴν παράταξιν τῶν Ὁμοιουσιανῶν, ἐτήρησε στάσιν κλίνουσαν πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν, διότι κατὰ τὴν πρὸς τὰ ἐκεῖ μετὰβασιν μετὰ φίλων του ἐπισκόπων διῆλθαν ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν καὶ εἶχαν μακρὰς συζητήσεις μὲ τὸν Βασίλειον, πρεσβύτερον τότε, εἰς τὴν Εὐσινὸν. Ταχυγράφοι δὲ κατέγραψαν τὰς ἀπόψεις τοῦ Βασιλείου, ὥστε νὰ τὰς χρησιμοποιήσουν οἱ ἐπίσκοποι ἐκεῖνοι εἰς τὴν σύνοδον. Μετ' αὐτὴν λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ Οὐάλης ἐτάχθη ἀναφανδὸν ὑπὲρ τῶν Ἀνομοίων, τρεῖς ἐπίσκοποι, λαβόντες ἐξουσιοδοτήσεις τοπικῶν συνάξεων εἰς τὴν Ἰωνίαν, τὴν Λυκίαν, τὴν Παμφυλίαν καὶ τὴν Κιλικίαν, μετέβησαν εἰς τὴν Δύσιν διὰ νὰ ζητήσουν ἐνίσχυσιν τόσον ἀπὸ τὸν ἐκεῖ αὐτοκράτορα Οὐαλεντινιανὸν ὅσον καὶ ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης Λιβέριον. Οὗτοι ἦσαν ὁ Εὐστάθιος, ὁ Σιλουανὸς Ταρσοῦ καὶ ὁ Θεόφιλος Κασταβάλων. Καὶ τὸν μὲν Οὐαλεντινιανόν, ἀπησχολημένον εἰς τὴν γαλατικὴν ἐκστρατείαν, δὲν συνήντησαν, περιορίσθησαν δὲ εἰς τὸν Λιβέριον. Οὗτος τοὺς προέτεινε νὰ ἀποδεχθοῦν τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας καὶ νὰ καταδικάσουν κάθε ἀντίθετον διδασκαλίαν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔπραξαν αὐτοί. Ἐφωδιασμένοι δὲ μὲ ἔγγραφα ἀναγνωρίσεως ἀπὸ τὴν Ρώμην ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Εἰς τὴν πραγματικότητα ὁ Εὐστάθιος παρέμεινε πάντοτε ἡμιαιρειανὸς καὶ τὸ ἀπέδειξεν, ὅταν τὸ θέμα περὶ τῆς θεότητος τοῦ Πνεύματος κατέστη ὀξύ. Δὲν ἐδέχετο τὴν θεότητα αὐτοῦ.

Ὁ Βασίλειος ὁμοῦς παρέμεινε πάντοτε ἀφωσιωμένος φίλος καὶ τοῦτο τοῦ ἐστοίχισεν ἐπὶ τινα χρόνον τὴν διακοπὴν ἐπαφῆς μὲ τὸν Θεόδοτον Νικοπόλεως τῆς Ἀρμενίας, ὁ ὁποῖος πάντοτε ὑπωπτεύετο τὰ φρονήματα τοῦ Εὐσταθίου καὶ ἦτο ἔτοιμος νὰ ὑποπτευθῇ τὰ φρονήματα καὶ παντὸς κληρικοῦ διατηροῦντος μὲ αὐτὸν φιλίαν καὶ κοινωσίαν. Ὑπῆρχαν δὲ καὶ ἄλλοι Ὁρθόδοξοι

πού δὲν ἐνέκριναν αὐτὴν τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ Βασιλείου πρὸς τὸν ἀμφιταλαντευόμενον ἐπίσκοπον τῆς Σεβαστείας.

Εἰς τὰ μέσα Ἰουνίου τοῦ 372 ὁ Βασίλειος εἶχε προσκληθῆ ὑπὸ τοῦ Θεοδότου εἰς πανήγυριν καὶ εἰς συνακολουθοῦσαν σύναξιν. Ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι ὁ Θεόδοτος θὰ ἔθετε θέμα Εὐσταθίου κατὰ τὴν σύναξιν, διῆλθεν ἀπὸ τὴν Σεβάστειαν, διὰ νὰ συζητήσῃ μὲ αὐτὸν ἐπὶ τῶν θεολογικῶν προβλημάτων. Μετὰ διήμερον συζήτησιν ἔμεινεν ἱκανοποιημένος.

Ἡ δυσκολία μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Εὐστάθιος ἐσύρετο πρὸς τὰς ὀρθοδόξους ἀπόψεις, ἀφοῦ ἐχρειάσθη δύο ἡμέρας διὰ νὰ πεισθῆ, δὲν ἴσχυσε νὰ προκαλέσῃ τὰς ὑποψίας τοῦ Βασιλείου.

Πάντως ἡ συνάντησις αὐτὴ ἤρκεσε διὰ νὰ ψυχράνῃ τὸν Θεόδοτον, ὁ ὁποῖος ἐφοβήθη ὅτι οἱ δύο ἄνδρες ἠτοίμαζαν ἓνα εἶδος συνωμοσίας. Ὁ Βασίλειος ἠσθάνθη μείωσιν ἐκ τοῦ ὅτι, ἂν καὶ προσκεκλημένος, δὲν ὠδηγήθη εἰς τὴν σύναξιν καὶ ἔφυγεν ἀμέσως. Ἡ παρεξήγησις αὐτὴ δὲν διελύθη οὔτε διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Μελετίου Ἀντιοχείας, διὰ τοῦτο δὲ ἐματαιώθη καὶ ἡ ἀποστολὴ εἰς τὴν Ἀρμενίαν πρὸς ἐκλογὴν καὶ χειροτονίαν ἐπισκόπων κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος, ἂν καὶ ὁ Βασίλειος μετέβη ἐκεῖ μόνος.

Ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ Βασιλείου πρὸς τὸν Εὐστάθιον ἦτο τόσον ἰσχυρά, ὥστε μόνον ἔπειτα ἀπὸ σειρὰν ἐπεισοδίων ἤρχισε νὰ κλονίζεται. Διὰ πρώτην φοράν μετέβη οὗτος εἰς τὴν Ἀρμενίαν τὸ 373. Τότε πολλοὶ παράγοντες τῆς Νικοπόλεως τὸν ἐπίεσαν νὰ ζητήσῃ ὁμολογίαν πίστεως ἀπὸ τὸν Εὐστάθιον, οὗτος δὲ πράγματι ὑπέγραψεν ὁμολογίαν, διατηρουμένην μεταξὺ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Βασιλείου (ὑπ' ἀριθμὸν 125).

Ἐπειδὴ δὲ οἱ ψίθυροι ἐσυνεχίζοντο, διότι ἡ ὑπογραφή τοῦ Εὐσταθίου δὲν ἐσήμαινε τίποτε, ὁ Βασίλειος ἠθέλησε νὰ συναντηθῆ πάλιν μὲ αὐτόν, ἐνῶ δὲ εἶχαν ὀρισθῆ καὶ ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος, ἐκεῖνος δὲν ἐφάνη. Προσπάθειαι τοῦ Εὐσεβίου Σαμοσάτων νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν ἄνδρα εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν ἀπέτυχαν. Ἡ δὲ πλήρης ἀπομάκρυνσις συνωδεύθη μὲ πάταγον. Ὁ Εὐστάθιος κατηγόρησε τὸν Βασίλειον ὡς ἀπολιναριστὴν, βάσει τοῦ γεγονότος ὅτι πρὸ

εικοσαετίας εἶχεν ἀνταλλάξει μὲ αὐτὸν ἐπιστολάς, καὶ τὸν διέσυρε μὲ γράμματα κυκλοφοροῦντα ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα.

Διατί τὸ ἔκαμεν αὐτὸ ὁ Εὐστάθιος; Βέβαια βασικὸν αἴτιον εἶναι τὸ γεγονός ὅτι αὐτὸς ἦτο ἡμιαρειανὸς καὶ ὁ Βασίλειος ὀρθόδοξος. Τὸ ὅτι προσφάτως εἶχε μεταβάλει τὸν δοξολογικὸν τύπον, «Δόξα τῷ Πατρὶ διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι» εἰς «Δόξα τῷ Πατρὶ μετὰ τοῦ Υἱοῦ σὺν Ἀγίῳ Πνεύματι», εἶχε προκαλέσει περισσότερον τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ ἡμιαρειανοῦ Εὐσταθίου, ὁ ὁποῖος ἠδύνατο νὰ δεχθῆ τὴν θεότητα τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ὄχι καὶ τοῦ Πνεύματος.

Τὴν πίστιν ὅμως αὐτὴν τοῦ Βασιλείου συνεμερίζοντο πλήθη ἱεραρχῶν καὶ κληρικῶν, ἐνῶ ὁ Εὐστάθιος κατηύθυνε τὰ πυρὰ τοῦ ἐκλεκτικῶς ἐναντίον τοῦ παλαιοῦ φίλου καὶ ὑποστηρικτοῦ του. Ὑπάρχουν προφανῶς ἄλλοι λόγοι, κυρίως λόγοι φιλοτιμίας. Ἦτοι, ὅτι ὁ Βασίλειος μὲ τὴν ἐπιμονὴν του νὰ τοῦ ἀποσπάσῃ ὑπογραφὴν εἰς ὀρθόδοξον σύμβολον τὸν προσέβαλε καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐκτεθῆ ὅτι οὗτος ἐφαίνετο νὰ ἐκτιμᾷ περισσότερον αὐτοῦ ἄλλα πρόσωπα, ἀφοῦ δὲν ἤρκειτο νὰ πεισθῆ εἰς τὴν σύστασιν αὐτοῦ πρὸς χειροτονίαν τοῦ Φαύστου εἰς ἐπίσκοπον Ἀρμενίας (ἂν ὁ Εὐστάθιος εἶναι ὁ «πάπας» τῆς ἐπιστολῆς 121) καὶ ἐζητοῦσε τὴν διαβεβαίωσιν ἄλλων ὅτι οὗτος τὸν εἶχεν ὑπερβῆ εἰς ἐπιρροὴν κατὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ μοναχικοῦ βίου καὶ κατὰ τὴν ρύθμισιν τῶν πραγμάτων τῆς Ἀρμενίας, ἂν καὶ δὲν ἦτο τῆς δικαιοδοσίας του αὐτῆ.

Ὁ Βασίλειος ἐκράτησε κρυφὸν τὸν πόνον του ἀπὸ τὴν σκληρότητα τοῦ παλαιοῦ φίλου, μόνον δὲ ἀφοῦ παρῆλθε τριετία, ἀπεφάσισε νὰ ὑπερασπίσῃ ἑαυτὸν διὰ τῆς ἐκτενεστάτης ἐπιστολῆς 223. Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι τὸν Εὐστάθιον ἀποθανόντα μετ' ὀλίγον χρόνον διεδέχθη εἰς τὴν ἔδραν τῆς Σεβαστείας ὁ ἀδελφὸς τοῦ Βασιλείου Πέτρος.

79. ΕΥΣΤΑΘΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΣΕΒΑΣΤΕΙΑΣ

Καὶ πρὸ τοῦ δέχεσθαι τὰ γράμματα ἦδειν τὸν πόνον ὃν ἔχεις ὑπὲρ πάσης ψυχῆς, ἐξαιρέτως δὲ ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως, διὰ τὸ προβεβληθῆσαι ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ, καὶ δεξάμενος δὲ παρὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου Ἐλευσινίου τὰ γράμματα καὶ αὐτὴν αὐτοῦ τὴν παρουσίαν θεασάμενος, ἐδόξασα τὸν Θεόν, τὸν τοιοῦτον παραστάτην καὶ συνασπιστήν, διὰ τῆς πνευματικῆς βοήθειας, ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσι χαρισάμενον ἡμῖν. Γινώσκέτω δὲ ἡ ἀνυπερβλητός σου θεοσέβεια μέχρι νῦν προσβολὰς μὲν τινὰς παρὰ τῶν μεγάλων ἀρχόντων ἡμῖν γεγενῆσθαι, καὶ ταύτας σφοδράς, τοῦ τε ὑπάρχου καὶ τοῦ περὶ τὸν κοιτῶνα διαλεχθέντων ἰδιοπαθῶς καὶ ὑπὲρ τῶν ἐναντίων· τέως δὲ ἀτρέπτως ἡμᾶς πᾶσαν προσβολὴν ὑπομεῖναι τῷ ἑλέει τοῦ Θεοῦ, τῷ χαριζομένῳ ἡμῖν τὴν συνεργίαν τοῦ Πνεύματος καὶ ἐνδυναμώσαντι ἡμῶν δι' αὐτοῦ τὴν ἀσθένειαν.

Ἐπιστολή 79. Ἐγράφη τὸ 371. Φιλικὸν γράμμα μὲ πληροφορίας περὶ τῶν ἐναντίων τοῦ Βασιλείου ἐπιθέσεων ἐκ μέρους φιλαρειανῶν ἀρχόντων.

1. Ὁ Μόδεστος. Ὑπαρχος εἶναι ὁ ἀμέσως μετὰ τὸν αὐτοκράτορα ἐρχόμενος κρατικὸς λειτουργός, εἶδος πρωθυπουργοῦ (prefectus praeto-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 79
ΠΡΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΣΕΒΑΣΤΕΙΑΣ

Πρὶν ἀκόμη λάβω τὸ γράμμα σου, ἐγνώριζα τὸν πόνον ποῦ ἔχεις διὰ κάθε ψυχὴν, ἔξαιρέτως δὲ ὑπὲρ τῆς ταπεινότητος ἡμῶν οἱ ὅποιοι εἴμεθα ἐκτεθειμένοι εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον. Ὅταν δὲ ἔλαβα τὸ γράμμα διὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου Ἐλευσινίου καὶ εἶδα αὐτὸν παρόντα ἐνώπιόν μου, ἐδόξασα τὸν Θεὸν ποῦ μᾶς ἐχάρισε τοιοῦτον παραστάτην καὶ συναγωνιστὴν διὰ τῆς πνευματικῆς βοηθείας εἰς τοὺς ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας. Ἄς γνωρίζῃ δὲ ἡ ἀνυπέρβλητος θεοσέβειά σου ὅτι ἕως τῶρα ἔγιναν μὲν μερικαὶ ἐπιθέσεις ἐναντίον ἡμῶν ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἄρχοντας, καὶ μάλιστα σφοδραί, διότι καὶ ὁ ὑπαρχος¹ καὶ ὁ προϊστάμενος τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος² ὠμίλησαν μὲ συμπάθειαν ὑπὲρ τῶν ἀντιπάλων, ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑπεμείναμεν κάθε προσβολὴν μὲ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, τοῦ χαριζομένου εἰς ἡμᾶς τὴν βοήθειαν τοῦ Πνεύματος καὶ ἐνδυναμώσαντος δι' αὐτοῦ τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν.

ριο). Ἡ ἀδίαireτος αὐτοκρατορία εἶχε τέσσαρας ὑπάρχους, ἓνα εἰς κάθε τμήμα της (Κωνσταντινούπολις, Θεσσαλονίκη, Μεδιόλανον, Τρέβηρα) ἢ εἰς κάθε αὐτοκρατορικὴν ἔδραν.

2. Ἴσως πρόκειται περὶ τοῦ Δημοσθένους, τοῦ μετέπειτα βικαρίου Πόντου.

223. ΠΡΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΝ ΤΟΝ ΣΕΒΑΣΤΗΝΟΝ

1. «Καιρός, φησί, τοῦ σιγᾶν καὶ καιρός τοῦ λαλεῖν», τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ λόγος. Οὐκοῦν καὶ νῦν, ἐπειδὴ αὐτᾶρκης ὁ τῆς σιωπῆς ἐγένετο χρόνος, εὐκαιρον λοιπὸν ἀνοῖξαι στόμα εἰς φανέρωσιν τῆς ἀληθείας τῶν ἀγνοουμένων. Ἐπεὶ καὶ ὁ μέγας Ἰώβ πολὺν χρόνον τὰς συμφορὰς ἤνεγκε σιωπῇ, αὐτῷ τούτῳ τὴν ἀνδρείαν ἐπιδεικνύμενος τῷ ἐγκαρτερεῖν τοῖς δυσφορωτάτοις πάθειν, ὅτε δὲ ἰκανῶς ἐν τῇ σιωπῇ διήλθε καὶ διέμεινεν ἐν τῷ βάθει τῆς καρδίας ἀποστέγων τὴν ἀληθῆνα, τότε ἀνοίξας τὸ στόμα ἐφθέγγετο ἐκεῖνα ἃ πάντες ἴσασι. Καὶ ἡμῖν τοίνυν τρίτον τοῦτο ἔτος τῆς σιωπῆς ζηλωτὸν ἐγένετο τοῦ προφήτου τὸ καύχημα λέγοντος: «Ἐγενόμην ὡσεὶ ἄνθρωπος οὐκ ἀκούων καὶ οὐκ ἔχων ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ἐλεγμούς». Διὸ ἐναπεκλείσαμεν τῷ βάθει τῆς καρδίας ἡμῶν τὴν ἐκ τῆς συκοφαντίας ἡμῖν ἐγγυνομένην ὀδύνην. Τῷ ὄντι γὰρ συκοφαντία ἄνδρα ταπεινοῖ καὶ συκοφαντία περιφέρει πτωχόν. Εἰ οὖν τοσοῦτον τὸ ἐκ τῆς συκοφαντίας κακὸν ὥστε καὶ τὸν τέλειον ἤδη (τοῦτο γὰρ διὰ τῆς προσηγορίας τοῦ ἀν-

Ἐπιστολὴ 223. Ἐγράφη τὸ 375. Ἀφοῦ ἐπὶ τρία ἔτη ὑπέφερε τὰς διαβολὰς τοῦ Εὐσταθίου Σεβαστείας καὶ τῶν ὁπαδῶν του ὁ Βασίλειος ἀπεφάσισε τέλος ν' ἀπαντήσῃ εἰς αὐτάς. Ἦτο τόσον πολὺ ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Εὐστάθιον, ὀδηγὸν του εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, ὥστε κατ' ἀρχὰς δὲν ἤθελε νὰ πιστεύσῃ καμμίαν κατηγορίαν εἰς βάρος τῶν θεολογικῶν του πεποιθήσεων. Ἐπειτα δὲν ἤθελε νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὁ Εὐστάθιος ὠργάνωσε τὰς συκοφαντίας κατ' αὐτοῦ καί, ὅταν τὸ ἐπίστευσε, δὲν ἀπῆντησεν, ἐλπίζων ὅτι εἶναι δυνατὸν ἐκεῖνος ν' ἀνακαλέσῃ. Ἀφοῦ ὁμως ἡ σιγὴ δὲν ἔφερεν ἀποτέλεσμα, ἔγραψε τὸ παρὸν κείμενον.

Δὲν πρόκειται περὶ ἐπιστολῆς ἀλλὰ περὶ δοκιμίου, ἡ δὲ ἐπιγραφή «Πρὸς Εὐστάθιον τὸν Σεβαστηνόν» πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀναιρέσεως τῶν διαδιδομένων ὑπ' αὐτοῦ κατηγοριῶν περὶ δῆθεν συμφωνίας τοῦ Βασιλείου πρὸς τὰς ἀπόψεις τοῦ Ἀπολιναρίου. Προφανῶς ἐκυκλοφο-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 223
ΠΡΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΝ ΣΕΒΑΣΤΗΝΟΝ

1. «Καιρὸς τοῦ σιγαῖν καὶ καιρὸς τοῦ λαλεῖν», λέγει ὁ λόγος τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ¹. Οὕτω καὶ τώρα, ἀφοῦ ὁ χρόνος τῆς σιωπῆς παρετάθη ἀρκετά, εἶναι πλέον καιρὸς ν' ἀνοίξω τὸ στόμα, διὰ ν' ἀποκαλύψω τὴν ἀλήθειαν περὶ τῶν πραγμάτων ποῦ ἀγνοοῦνται. Διότι καὶ ὁ μέγας Ἰώβ ὑπέφερε μὲν πολὺν χρόνον τὰς συμφορὰς μὲ σιωπὴν, ἐπιδεικνύων τὴν ἀνδρείαν μὲ αὐτὴν τὴν πρᾶξιν ἀκριβῶς, μὲ τὴν ἐγκαρτέρησιν εἰς τὰ ἀνυποφορώτατα πάθη, ὅταν ὁμως ἠγωνίσθη ἀρκετά εἰς τὴν σιωπὴν καὶ ἔμεινεν ἀρκετά μὲ τὸν πόνον κρυμμένον εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας του, τότε ἤνοιξε τὸ στόμα καὶ ἐπρόφερεν ἐκεῖνα ποῦ ὅλοι γνωρίζουν.

Καὶ εἰς ἡμᾶς λοιπὸν ἦτο ζηλευτὸν ἐπὶ τρία ἕως τώρα ἔτη σιωπῆς² τὸ καύχημα τοῦ προφήτου λέγοντος, «ἔγινα ὡς ἄνθρωπος ποῦ δὲν ἀκούει καὶ δὲν ἔχει εἰς τὸ στόμα του ἀντιλογίας»³. Διὰ τοῦτο εἶχαμεν κλεισμένην εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας ἡμῶν τὴν ὀδύνην ποῦ προεκαλεῖτο εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὴν συκοφαντίαν. Διότι πράγματι ἡ συκοφαντία ταπεινώνει τὸν ἄνδρα καὶ ἡ συκοφαντία ταράσσει τὸν πτωχόν. Ἄν καὶ βεβαίως τὸ κακὸν ἀπὸ τὴν συκοφαντίαν εἶναι τόσον μέγα, ὥστε καὶ τὸν τέλειον ἀκόμη (διότι ὁ λόγος αὐτὸ ἀκριβῶς ὑπαινίσσεται μὲ

ρήθη εὐρέως καὶ ἐστάλη εἰς πολλὰ πρόσωπα. Διὰ τοῦτο ὁμιλεῖ εἰς τρίτον πρόσωπον συνήθως, μόνον δὲ εἰς ὠρισμένα σημεῖα ἀπευθύνεται εἰς δεύτερον πρόσωπον ρητορικῶς. «Ἐρώτησον σεαυτὸν» ποσακίς ἡμεῖς ἐπεσκέψω ἐπὶ τῆς μονῆς τῆς ἐπὶ τῷ Ἰριδι ποταμῷ; . . .».

1. Ἐκκλησ. 3, 7.

2. Οἱ πρῶτοι κατὰ τοῦ Βασιλείου ψίθυροι ἐκ μέρους τῶν κύκλων τοῦ Εὐσταθίου ἤρχισαν τὸ 372, ὅταν ὁ πρῶτος ἠθέλησε ν' ἀποσπᾶσθαι τὴν ὑπογραφὴν τοῦ δευτέρου εἰς ὀρθόδοξον ὁμολογίαν, διὰ νὰ ἄρῃ τὰς ὑποψίας πολλῶν ὀρθόδοξων ἡγετῶν περὶ τῆς γνησιότητος τῆς πίστεώς του. Ὁ Εὐστάθιος ἐθίγη τότε.

3. Ψαλμ. 37, 15.

δρὸς ὁ λόγος αἰνίσσεται) κατάγειν ἀπὸ τοῦ ὕψους, καὶ τὸν πτωχόν, τουτέστι τὸν ἐνδεῶς ἔχοντα τῶν μεγάλων δογμάτων (καθὼς καὶ τῷ προφήτῃ δοκεῖ λέγοντι· «Ἴσως πτωχοὶ εἰσι, διὰ τοῦτο οὐκ ἀκούουσι, πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἄδρούς»), πτωχοὺς δὲ τοὺς περὶ τὴν σύνεσιν ἐνδεῶς ἔχοντας λέγων καὶ ἐνταῦθα δηλονότι, τοὺς οὐπω κατηρτισμένους τὸν ἔσω ἄνθρωπον, οὐδὲ εἰς τὸ τέλειον ἐφθακότας τῆς ἡλικίας μέτρον· τούτους περιφέρεισθαι καὶ σαλεύεσθαι ἢ παροιμία φησίν), ἀλλ' ὁμως ᾧμην χρῆναι σιωπῆ φέρειν τὰ λυπηρὰ ἐκδεχόμενός τινα δι' αὐτῶν τῶν ἔργων ἐπανόρθωσιν. Οὐδὲ γὰρ κακία τινί, ἀλλ' ἀγνοία τῆς ἀληθείας ἡγούμην ἐκεῖνα καθ' ἡμῶν εἰρησθαι. Ἐπειδὴ δὲ ὄρω τῷ χρόνῳ συμπρωϊοῦσαν τὴν ἔχθραν καὶ μὴ μεταμελομένους ἐπὶ τοῖς ἐξ ἀρχῆς λαληθεῖσι, μῆδ' ὅπως τὰ παρελθόντα ἐξιᾶσαιτο ποιουμένους τινὰ φροντίδα, ἀλλ' ἐπεξεργαζομένους καὶ πρὸς τὸν ἐξ ἀρχῆς σκοπὸν συντεταγμένους ὃν ἐνεστήσαντο, κακῶσαι ἡμῶν τὴν ζωὴν καὶ χρᾶναι τὴν ὑπόληψιν παρὰ τοῖς ἀδελφοῖς μηχανώμενοι, οὐκέτι μοι τὸ τῆς σιωπῆς ἀσφαλὲς καταφαίνεται. Ἄλλ' εἰσηλθέ με τὸ τοῦ Ἡσαίου λέγοντος· «Ἐσιώπησα, μὴ καὶ αἰεὶ σιωπήσομαι καὶ ἀνέξομαι; Ἐκαρτέρησα ὡς ἡ τίκτουσα). Γένοιτο δὲ καὶ ἡμᾶς καὶ τὸν ἐπὶ τῇ σιωπῇ μισθὸν δέξασθαι καὶ λαβεῖν τινα ἐν τοῖς ἐλεγμοῖς δύναμιν, ὥστε ἐλέγξαντας ἡμᾶς ξηρᾶναι τὸν πικρὸν τοῦτον τῆς καθ' ἡμῶν ῥυείσης ψευδηγορίας χεῖμαρρον, ὥστε ἂν εἰπεῖν καὶ ἡμᾶς· «Χεῖμαρρον διῆλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν», καὶ τό· «Εἰ μὴ ὅτι Κύριος ἦν ἐν ἡμῖν ἐν τῷ ἐπαναστῆναι ἀνθρώπους ἐφ' ἡμᾶς, ἄρα ζῶντας ἂν κατέπιον ἡμᾶς, ἄρα τὸ ὕδωρ ἂν κατεπόντισεν ἡμᾶς»).

4. Βλ. Ἱερ. 5, 4 ἔ. «Καὶ ἐγὼ εἶπα, ἴσως πτωχοὶ εἰσι, διότι οὐκ ἐδυνάσθησαν, ὅτι οὐκ ἔγνωσαν ὁδὸν Κυρίου καὶ κρίσιν Θεοῦ. Πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἀνδρας καὶ λαλήσω αὐτοῖς, ὅτι αὐτοὶ ἐπέγνωσαν ὁδὸν Κυρίου καὶ κρίσιν Θεοῦ».

5. Ἱερ. 42, 14.

6. Ψαλμ. 123, 4.

τὴν λέξιν «ἄνδρα») νὰ καταβιβάζη ἀπὸ τὸ ὕψος του, καὶ τὸν πτωχόν, δηλαδή ἐκεῖνον ποὺ στερεῖται τῶν μεγάλων δογμάτων, (καθὼς νομίζει καὶ ὁ προφήτης λέγων, «ἴσως εἶναι πτωχοί· διὰ τοῦτο δὲν ἀκούουν· θὰ μεταβῶ πρὸς τοὺς ἀδρούς»⁴, ὡς πτωχοὺς ἐννοῶν τοὺς ὑστεροῦντας εἰς σύνεσιν καὶ ἰδιαιτέρως ἐδῶ ἐννοῶν σαφῶς τοὺς μὴ τελειοποιημένους ἀκόμη κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον καὶ μὴ φθάσαντας ἀκόμη εἰς τὸ τέλειον μέτρον τῆς ἡλικίας· τούτους παρουσιάζει ἡ παροιμία νὰ ταρασσωνται καὶ νὰ σαλεύονται), ἀλλ' ὁμως ἐνόμισα ὅτι πρέπει νὰ ὑποφέρω τὴν λύπην μὲ σιωπὴν, ἐλπίζων εἰς κάποιαν ἐπανόρθωσιν διὰ τῶν ἰδίων των τῶν ἔργων. Διότι εἶχα τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἐκεῖνα εἶχαν λεχθῆ ἔναντιον ἡμῶν ὄχι ἀπὸ κακίαν, ἀλλ' ἀπὸ ἀγνοίαν τῆς ἀληθείας.

Ἐπειδὴ ὁμως βλέπω ὅτι ἡ ἔχθρα των συμπορεύεται μὲ τὸν χρόνον καὶ ὅτι αὐτοὶ δὲν μετανοοῦν διὰ τὰ ἐξ ἀρχῆς λαληθέντα, καὶ ὄχι μόνον δὲν λαμβάνουν φροντίδα πῶς νὰ θεραπεύσουν τὰ περασμένα, ἀλλὰ τὰ ἐπαυξάνουν καὶ συντάσσονται διὰ νὰ ἐξορμήσουν πρὸς τὸν σκοπὸν τὸν ὁποῖον καθώρισαν ἐξ ἀρχῆς, μηχανευόμενοι νὰ κακώσουν τὴν ζωὴν ἡμῶν καὶ νὰ συντρίψουν τὴν ὑπόληψιν ἡμῶν μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν, διὰ τοῦτο δὲν μοῦ φαίνεται πλέον ἀσφαλῆς ἡ σιωπὴ μου. Μοῦ ἦλθε πλέον τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Ἡσαίου, «ἐσιώπησα· μήπως θὰ σιωπήσω καὶ θὰ ἀνεχθῶ διαπαντός; Ὑπέμεινα μὲ καρτερίαν σὰν ἡ γυναῖκα ποὺ γεννᾷ»⁵. Εἶθε νὰ μᾶς συμβοῦν καὶ τὰ δύο· καὶ τὸν διὰ τὴν σιωπὴν μισθὸν νὰ δεχθῶμεν καὶ δύναμιν ν' ἀποκτήσωμεν διὰ τοὺς ἐλέγχους, ὥστε ἐλέγχοντες νὰ ξηράνωμεν τὸν πικρὸν τοῦτον χεῖμαρρον τῆς ψευδολογίας ποὺ ἐπλημμύρησεν ἐπάνω μας, ὥστε νὰ εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς ὅτι «χεῖμαρρον διῆλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν»⁶ καὶ «ἐὰν δὲν ᾔτο ὁ Κύριος εἰς τὸ πλευρόν μας τὴν ὥραν τῆς ἐπιθέσεως ἀνθρώπων ἔναντιον μας, ἀσφαλῶς θὰ μᾶς εἶχαν καταπείε ζωντανούς, ἀσφαλῶς θὰ μᾶς εἶχε καταποντίσει τὸ ὕδωρ»⁷.

7. Ψαλμ. 123, 2 - 4.

2. Ἐγὼ πολὺν χρόνον προσαναλώσας τῇ ματαιότητι, καὶ πᾶσαν σχεδὸν τὴν ἔμμαντοῦ νεότητα ἐναφανίσας τῇ ματαιοπονίᾳ, ἣν εἶχον προσδιατρίβων τῇ ἀναλήφει τῶν μαθημάτων τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ μωρανθείσης σοφίας, ἐπειδὴ ποτε, ὥσπερ ἐξ ὕπνου βαθεὸς διαναστάς, ἀπέβλεψα μὲν πρὸς τὸ θαυμαστὸν φῶς τῆς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου, κατεῖδον δὲ τὸ ἄχρηστον τῆς σοφίας τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων, πολλὰ τὴν ἐλευσίην μου ζωὴν ἀποκλαύσας ἠϋχόμεν δοθῆναί μοι χειραγωγίαν πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν τῶν δογμάτων τῆς εὐσεβείας. Καὶ πρό γε πάντων ἐπιμελὲς ἦν μοι διόρθωσίν τινα τοῦ ἥθους ποιήσασθαι, πολὺν χρόνον ἐκ τῆς πρὸς τοὺς φαύλους ὀμίλιας διαστραφέντος. Καὶ τοίνυν ἀναγνοὺς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ θεασάμενος ἐκεῖ μεγίστην ἀφορμὴν εἰς τελείωσιν τὴν διάπρασιν τῶν ὑπαρχόντων καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς τῶν ἀδελφῶν κοινωνίαν, καὶ ὅλως τὸ ἀφροντίστως ἔχειν τοῦ βίου τούτου καὶ ὑπὸ μηδεμιᾶς συμπαθείας πρὸς τὰ ὧδε τὴν ψυχὴν ἐπιστρέφεισθαι, ἠϋχόμεν εὐρεῖν τινα τῶν ἀδελφῶν ταύτην ἐλόμενον τὴν ὁδὸν τοῦ βίου, ὥστε αὐτῷ συνδιαπεραιωθῆναι τὸν βαθὺν τοῦτου τοῦ βίου κλύδωνα. Καὶ δὴ πολλοὺς μὲν εὖρον κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, πολλοὺς δὲ κατὰ τὴν λοιπὴν Αἴγυπτον καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιστίνης ἑτέρους καὶ τῆς κοίλης Συρίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας· ὧν ἐθαύμαζον μὲν τὸ περὶ δίαιταν ἐγκρατές, ἐθαύμαζον δὲ τὸ καρτερικὸν ἐν πόνοις, ἐξεπλάγην τὴν ἐν προσευχαῖς εὐτονίαν ὅπως τε ὕπνου κατεκράτουν ὑπ' οὐδεμιᾶς φυσικῆς ἀνάγκης κατακαμπτόμενοι, ὑψηλὸν ἀεὶ καὶ ἀδούλωτον τῆς ψυχῆς τὸ φρόνημα διασώζοντες ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι, μὴ ἐπιστρεφόμενοι πρὸς τὸ σῶμα, μηδὲ καταδεχόμε-

8. Α' Κορ. 2, 6.

9. Ἐδῶ ὁ Βασίλειος ὀμιλεῖ μὲ ἄκραν ταπείνωσιν διὰ τὸν ἑαυτὸν του.

2. Ἐγὼ ἔδαπάνησα πολὺν χρόνον εἰς τὴν ματαιότητα καὶ ἠφάνισα ὅλην σχεδὸν τὴν νεότητά μου εἰς τὴν ματαιοπονίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεδύθην ἀσχολούμενος μὲ τὴν πρόσληψιν τῶν διδαγμάτων τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μωρανθείσης σοφίας. Ὅταν δὲ κάποτε, σὰν νὰ ἐσηκώθην ἀπὸ βαθῶν ὕπνου, ἐκύτταξα μὲν πρὸς τὸ θαυμαστὸν φῶς τῆς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου, εἶδα δὲ τὸ ἄχρηστον τῆς σοφίας τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων⁸, ἐθρήνησα διὰ τὴν ἐλεινήν μου ζωὴν καὶ ηὐχήθην νὰ μοῦ προσφερθῇ χειραγωγία, διὰ νὰ εἰσαχθῶ εἰς τὰ δόγματα τῆς εὐσεβείας. Καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα ἐφρόντισα νὰ διορθώσω κάπως τὸ ἦθος μου, τὸ ὁποῖον εἶχε διαστραφῆ ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν μου μὲ τοὺς φαύλους⁹. Ἀναγνώσας λοιπὸν τὸ Εὐαγγέλιον καὶ συναντήσας ἐκεῖ τὴν διδασκαλίαν ὅτι ἡ σπουδαιότερα προϋπόθεσις πρὸς τὴν τελείωσιν εἶναι ἡ πώλησις τῶν ὑπαρχόντων καὶ διάθεσις αὐτῶν εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀδελφοὺς καὶ γενικῶς ἡ ἀμεριμνησία διὰ τὸν παρόντα βίον καὶ ἡ ἔλλειψις συμπαθείας τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου, προσηυχόμεν νὰ εὕρω κάποιον ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς, ὁ ὁποῖος νὰ εἶχεν ἐκλέξει αὐτὴν τὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς, ὥστε νὰ διαπεράσω μαζὶ μὲ αὐτὸν τὴν σύντομον ταύτην τρικυμίαν τοῦ βίου.

Καὶ πράγματι ηὔρα πολλοὺς εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, πολλοὺς εἰς τὴν ὑπόλοιπον Αἴγυπτον καὶ ἄλλους εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ εἰς τὴν Κοίλην Συρίαν καὶ εἰς τὴν Μεσοποταμίαν. Ἐθαύμασα δὲ τὴν ἐγκράτειάν των εἰς τὴν τροφήν, ὅπως ἐπίσης ἐθαύμασα τὴν καρτερικότητά των εἰς τοὺς κόπους, καὶ ἐξεπλάγην διὰ τὸν ζῆλόν των εἰς τὰς προσευχάς, πῶς ἐκυριαρχοῦσαν τοῦ ὕπνου, μὴ καμπτόμενοι ἀπὸ καμμίαν φυσικὴν ἀνάγκην, διατηροῦντες πάντοτε ὑψηλὸν καὶ ἀδούλωτον τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς, εἰς πείναν καὶ δίψαν, εἰς ψῦχος καὶ γυμνότητα, μὴ

Εἰς τὴν πραγματικότητά κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν σπουδῶν του εἰς τὰς Ἀθήνας ἦτο ὑπόδειγμα σεμοῦ φοιτητοῦ, ὡς διηγείται ὁ Γρηγόριος Θεολόγος.

νοι αὐτῷ προσαναλῶσαι τινα φροντίδα, ἀλλ' ὡς ἐν ἀλλοτρίᾳ τῇ σαρκὶ διάγοντες ἔργῳ ἔδειξαν τί τὸ παροικεῖν τοῖς ᾧδε καὶ τί τὸ πολίτευμα ἔχειν ἐν οὐρανῷ. Ἐκεῖνα θαυμάσας καὶ μακαρίσας τῶν ἀνδρῶν τὴν ζωὴν, ὅτι ἔργῳ δεικνύουσι τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, ἠὲ χόμην καὶ αὐτός, καθόσον ἐμοὶ ἐφικτόν, ζηλωτῆς εἶναι τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων.

3. Τοῦτου γοῦν ἔνεκεν θεασάμενός τις ἐπὶ τῆς πατρίδος ζηλοῦν τὰ ἐκείνων ἐπιχειροῦντας ἐνόμισά τινα βοήθειαν εὖρηκέναι πρὸς τὴν ἔμμαντοῦ σωτηρίαν, καὶ ἀπόδειξιν ἐποιούμεν τῶν ἀφανῶν τὰ δρώμενα. Ἐπεὶ οὖν ἄδηλα τὰ ἐν τῷ κρυπτῷ ἐκάστου ἡμῶν, ἠγούμην αὐτάρκη μηνύματα εἶναι τῆς ταπεινοφροσύνης τὸ ταπεινὸν τοῦ ἐνδύματος, καὶ ἤρκει μοι πρὸς πληροφορίαν τὸ παχὺ ἱμάτιον καὶ ἡ ζώνη καὶ τῆς ἀνεψήτου βύρσης τὰ ὑποδήματα. Καὶ πολλῶν ἀπαγόντων με τῆς πρὸς αὐτοὺς συνηθείας οὐκ ἠνείχόμην ὄρων αὐτοὺς τοῦ ἀπολαυστικοῦ βίου τὸν καρτερικὸν προτιμῶντας, καὶ διὰ τὸ παρηλλαγμένον τῆς πολιτείας ζηλοτύπως εἶχον πρὸς αὐτοὺς. Ὅθεν οὐδὲ τὰς περὶ τῶν δογμάτων διαβολὰς προσιέμην, καίτοι πολλῶν διαβεβαιουμένων μὴ ὀρθὰς εἶχειν περὶ Θεοῦ τὰς ὑπολήψεις, ἀλλὰ τῷ προστάτῃ τῆς νῦν αἵρέσεως μαθητευθέντας τὰ ἐκείνου λάθρα κατασπείρειν διδάγματα ἃν ἐπειδὴ οὐδέποτε αὐτήκοος ἐγενόμην, συκοφάντας ἠγούμην τοὺς ἀπαγγέλλοντας. Ἐπεὶ δὲ λοιπὸν ἐκλήθημεν εἰς τὴν προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς μὲν παραδοθέντας ἡμῖν φύλακας καὶ σκοπευτὰς τοῦ βίου, ἐν προσποιήσει δῆθεν βοηθείας καὶ κοινωνί-

10. Βλ. Β' Κορ. 4, 10.

11. Ἐννοεῖ ἐδῶ τὸν Εὐστάθιον, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἰδρῦσει μοναχικὰς ἀδελφότητας.

12. «Εἰσηγητῆς τῆς παρούσης αἵρέσεως» εἶναι ὁ Ἄρειος, ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ ὁποῖου ἀπέρρευσε σειρὰ αἱρέσεων.

13. Ὡς ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας Καππαδοκίας.

προσέχοντες εἰς τὸ σῶμα καὶ μὴ καταδεχόμενοι ν' ἀφιερῶσουν εἰς αὐτὸ καμμίαν φροντίδα, καὶ πῶς, σὰν νὰ ἐζοῦσαν εἰς ξένην σάρκα, ἐδείκνυαν εἰς τὴν πράξιν, τί σημαίνει τὸ νὰ παροικῆ κανεὶς εἰς τὸν κόσμον τοῦτον καὶ τί τὸ νὰ εἶναι πολίτης τῶν οὐρανῶν.

Θαυμάσας λοιπὸν ἐκεῖνα καὶ καλοτυχίσας τοὺς ἄνδρας διὰ τὴν ζωὴν των, διότι δεικνύουν μὲ ἔργα ὅτι περιφέρουν εἰς τὸ σῶμα τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ¹⁰, ἠυχήθη νὰ γίνω ζηλωτὴς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος, ὅσον θὰ μοῦ ἦτο ἐφικτόν.

3. Οὕτω λοιπὸν, ὅταν παρετήρησα μερικοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν πατρίδα προσπαθοῦντας νὰ μιμηθοῦν τὸ παράδειγμα ἐκείνων, ἐνόμισα ὅτι ἡῦρα κάποιαν βοήθειαν διὰ τὴν ἰδικήν μου σωτηρίαν, καὶ ἔθεωροῦσα τὰ βλεπόμενα ὡς ἀπόδειξιν περὶ τῶν ἀοράτων. Ἐπειδὴ δὲ αἱ κρύφιαί σκέψεις τοῦ καθενὸς ἀπὸ ἡμᾶς εἶναι ἀδηλοί, ἔθεωροῦσα ὅτι τὸ ταπεινὸν ἔνδυμα εἶναι κατάλληλον δεῖγμα τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ πρὸς διαβεβαίωσίν μου ἦτο ἄρκετόν τὸ χονδρὸν ἱμάτιον καὶ ἡ ζώνη καὶ τὰ ὑποδήματα ἀπὸ ἀκατέργαστον δέρμα. Καὶ μολονότι πολλοὶ ἐπιχειροῦσαν νὰ μὲ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν μὲ αὐτούς, δὲν τὸ ἀνειχόμεν, καθὼς τοὺς ἔβλεπα νὰ προτιμοῦν τὸν καρτερικὸν ἀπὸ τὸν ἀπολαυστικὸν βίον· καὶ λόγῳ τῆς ἑξαιρετικῆς ποιότητος τοῦ βίου των ἤμην ἀφωσιωμένος εἰς αὐτούς μὲ ζῆλον¹¹.

Διὰ τοῦτο οὔτε τὰς κατηγορίας περὶ τῶν δογματικῶν των πεποισήσεων ἔδεχόμεν, μολονότι πολλοὶ ἐβεβαίωσαν ὅτι αὐτοὶ δὲν ἔχουν ὀρθοδόξους ἀντιλήψεις περὶ Θεοῦ, ἀλλὰ μαθητεύσαντες εἰς τὸν εἰσηγητὴν τῆς παρούσης αἰρέσεως¹² διασπείρουν κρυφίως τὰ διδάγματα ἐκείνου. Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶχα ἀκούσει ποτὲ μὲ τ' αὐτιά μου τοιαῦτα πράγματα, ἔθεωροῦσα συκοφάντας τοὺς καταγγέλλοντας αὐτά.

Ἀργότερα δὲ ἐκλήθημεν εἰς τὴν διαποίμανσιν τῆς Ἐκκλησίας¹³. Δι' ἐκείνους, οἱ ὅποιοι μᾶς ἐδόθησαν ὡς φύλακες καὶ ἀσκοποὶ τοῦ βίου μας, μὲ τὸ πρόσχημα βοηθείας καὶ ἀγαπητῆς κοινωνίας, σιωπῶ, διὰ νὰ μὴ ἐμφανισθῶ εἴτε διαβάλλον τὸν

ας ἀγαπητικῆς, σιωπῶ, ἵνα μὴ δόξω ἢ ἄπιστα λέγων ἑμᾶντὸν διαβάλλειν, ἢ πιστευόμενος μισανθρωπίας ἀφορμὴν τοῖς πιστεύουσιν ἔμποιεῖν. Ὁ καὶ ἐμοὶ μικροῦ συνέβη, εἰ μὴ με ταχὺ προκατελάβοντο οἱ οἰκτιρμοὶ τοῦ Θεοῦ. Μικροῦ γὰρ εἰς τὴν κατὰ πάντων ἐξέπεσον ὑποψίαν, οὐδὲν ἠγούμενος εἶναι παρ' οὐδενὶ πιστόν, ἐκ τῶν δολερῶν πραγμάτων τὴν ψυχὴν πεπληγμένος. Ἄλλ' ὁμως ἐδόκει τέως εἶναι τι ἡμῖν σχῆμα τῆς πρὸς αὐτοὺς συνηθείας. Καὶ προβολαὶ δὲ ἐγένοντο ἡμῖν περὶ δογμάτων ἀπαξ καὶ δίς, καὶ ἐδόξαμεν μὴ διακρίνεσθαι συμφωνήσαντες. Ὡς γὰρ εὐρισκὸν ἡμᾶς τὰς αὐτὰς ἀφιέντας φωνὰς περὶ τῆς εἰς Θεὸν πίστεως, ἃς παρὰ πάντα τὸν χρόνον ἤκουσαν παρ' ἡμῶν . . . Εἰ γὰρ καὶ τᾶλλα ἡμῶν στεναγμῶν ἄξια, ἀλλ' ἔν γε τοῦτο τολμῶ καυχᾶσθαι ἐν Κυρίῳ, ὅτι οὐδέποτε πεπλανημένας ἔσχον τὰς περὶ Θεοῦ ὑπολήψεις, ἢ ἐτέρως φρονῶν μετέμαθον ὕστερον. Ἄλλ' ἦν ἐκ παιδὸς ἔλαβον ἔννοιαν περὶ Θεοῦ παρὰ τῆς μακαρίας μητρὸς μου καὶ τῆς μάμμης Μακρίνης, ταύτην αὐξηθεῖσαν ἔσχον ἐν ἑμᾶντῶ· οὐ γὰρ ἄλλα ἐξ ἄλλων μετέλαβον ἐν τῇ τοῦ λόγου συμπληρώσει, ἀλλὰ τὰς παραδοθείσας μοι παρ' αὐτῶν ἀρχὰς ἐτελείωσα. Ὡσπερ γὰρ τὸ αὐξανόμενον μεῖζον μὲν ἀπὸ μικροῦ γίνεται, ταῦτ' οὐδὲ ἐστὶν ἑαυτῶ, οὐ κατὰ γένος μεταβαλλόμενον, ἀλλὰ κατ' αὐξησιν τελειούμενον· οὕτω λογίζομαι ἐμοὶ τὸν αὐτὸν λόγον διὰ τῆς προκοπῆς ἠϋξῆσθαι . . . Ὡστε ἐρευνάτωσαν μὲν τὸ ἑαυτῶν συνειδός, ἐνθυμείσθωσαν δὲ τὸ τοῦ Χριστοῦ δικαστήριον, εἴ ποτε ἄλλο τι ἤκουσαν παρ' ἡμῶν παρ' ὃ νῦν λέγομεν, οἱ νῦν ἡμᾶς διαθρυλήσαν-

14. Ὁ Βασίλειος ἐννοεῖ ὅτι ἀπέφυγε ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰς συκοφαντίας, διότι, ἂν ἔλεγεν ὅτι τὸν συκοφαντεῖ ὁ Εὐστάθιος, θὰ ἐφαίνετο λέγων ἀπίστευτα πράγματα· τόσον στενὸς ἦτο ὁ σύνδεσμος μαζί του. Ἐξ ἄλλου, ἐὰν ἐγένετο πιστευτός, ὅλοι θὰ ἐγίνοντο μισάνθρωποι, διότι θὰ κατέρρεε μέ-

ἑαυτὸν μου μὲ τὸ νὰ λέγω ἀπίστευτα πράγματα εἶτε, ἔὰν γίνω πιστευτός, παρέχων ἀφορμὴν μισανθρωπίας εἰς τοὺς πιστεύοντας ταῦτα¹⁴. Τοῦτο δὲ παρ' ὀλίγον νὰ συνέβαινεν εἰς ἐμέ, ἔὰν δὲν μὲ προελάμβανεν ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ. Διότι παρ' ὀλίγον νὰ φθάσω εἰς τὸ σημεῖον νὰ θεωρῶ ὑπόπτους ὅλους τοὺς ἀνθρώπους μὴ εὐρίσκων εἰς κανένα τίποτε τὸ ἀξιόπιστον, διότι εἶχα τὴν ψυχὴν πληγωμένην ἀπὸ τὰ δολερά τραύματα.

Ἐπὶ ὠρισμένον χρονικὸν διάστημα πάντως ἐφαίνετο ὅτι εἶχαμεν κάποιον εἶδος ἐξοικειώσεως πρὸς αὐτούς. Καὶ εἶχαμεν μὲν ἔλθει εἰς συζητήσεις περὶ δογματικῶν ζητημάτων καὶ ἀπαξ καὶ δὶς, καὶ ἐνομίσαμεν ὅτι δὲν διαφέρομεν εἰς τὰς ἀπόψεις, ἀφοῦ συνεφωνήσαμεν. Ὅταν ὁμως ἠῦραν ὅτι ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν τὴν ἰδίαν εἰς Θεὸν πίστιν, τὴν ὁποῖαν καθ' ὅλον τὸν χρόνον ἤκουσαν ἀπὸ ἡμᾶς . . . Διότι ἤμπορεῖ ὄλαι αἱ ἄλλαι ἐνέργειαι μας νὰ εἶναι ἀξιοθρήνητοι, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ συγκεκριμένον τοῦτο σημεῖον τολμῶ νὰ καυχῶμαι ἐν Κυρίῳ ὅτι δὲν εἶχα ποτέ πεπληνημένας τὰς περὶ Θεοῦ ἀπόψεις οὔτε εἶχα παλαιότερον διάφορα φρονήματα καὶ τὰ μετέβαλα ἀργότερα. Ἀντιθέτως ἐκράτησα μέσα μου, ἠϋξημένην τώρα, τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν, ὅπως τὴν παρέλαβα ἀπὸ τὴν μακαρίτισαν μητέρα μου καὶ τὴν μάμμην μου Μακρίναν. Δὲν ἤλλαξα λοιπὸν ἀπὸ μίαν γνώμην εἰς ἄλλην μὲ τὴν ὠρίμανσιν τῆς σκέψεώς μου, ἀλλ' ἐτελειοποίησα τὰς ἀρχὰς ποὺ μοῦ παρεδόθησαν ἀπὸ αὐτάς. Ὅπως δηλαδὴ τὸ πνεῦμα αὐξανόμενον γίνεται μὲν μεγαλύτερον ἀπὸ μικρὸν ἀλλὰ καθ' ἑαυτὸ παραμένει τὸ ἴδιον, μὴ μεταβαλλόμενον κατὰ γένος ἀλλὰ τελειούμενον κατ' ἀνάπτυσιν, οὕτω νομίζω ὅτι καὶ εἰς ἐμέ ἡ ἴδια περὶ Θεοῦ ἀντίληψις ἠϋξήθη διὰ τῆς ἀναπτύξεως καὶ ὅτι ἡ τώρα ὑπάρχουσα δὲν διεμορφώθη ἐκ τῶν ὑστέρων εἰς ἀντικατάστασιν τῆς ἀρχικῆς. Ὡστε, ἄς ἐρευνήσουν τὴν συνειδησίην των, ἄς ἐνθυμηθοῦν δὲ τὸ δικαστήριον τοῦ Χριστοῦ· ἄς ἐξετάσουν ἔὰν ἤκουσαν ποτέ ἀπὸ ἡμᾶς τίποτε

σα των ἢ εἰκῶν περὶ τῆς καλωσύνης τῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ ἓνας φίλος, ὅπως ὁ Εὐστάθιος, συμπεριφέρεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

τες ἐπὶ κακοδοξία, καὶ ταῖς στηλιτευτικαῖς ἐπιστολαῖς ἃς συνέγραψαν καθ' ἡμῶν πᾶσαν περικτυπήσαντες ἀκοήν. Ὅθεν καὶ ἡμεῖς πρὸς τὴν ἀνάγκην ἤλθομεν τῆς ἀπολογίας ταύτης.

4. Ἐγκαλούμεθα γὰρ τὴν εἰς Θεὸν βλασφημίαν οὔτε ἀπὸ συγγραφῆς ἧς προεβαλλόμεθα, ἣ ὅσα ἀγράφως ἀπὸ στόματος ἀεὶ ἐν τῷ φανερῷ ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ διελέχθημεν. Ἄλλ' οὐδὲ μάρτυς εὐρέθη ὁ λέγων παρ' ἡμῶν ἀκηκοῖναι τι τῶν ἀσεβῶν ἐν παραβύστῳ φθεγξαμένων. Πόθεν οὖν κρινόμεθα, εἰ μήτε συγγράφομεν ἀσεβῶς, μήτε δημηγοροῦμεν ἐπιβλαβῶς, μήτε ἐν ταῖς κατ' οἶκον ὀμιλίαις τοὺς ἐντυγχάνοντας διαστρέφομεν; Ὡ τοῦ καινοῦ δράματος! («Ὁ δεῖνα, φησὶν, ἐπὶ τῆς Συρίας ἔγραψέ τινα ὡς οὐκ εὐσεβῶς· σὺ δὲ ἐπέστειλας αὐτῷ πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν καὶ πλειόνων. Κοινωνὸς ἄρα σὺ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὰ ἐκείνου κατηγορήματα καὶ σὰ γινέσθω»). Ἄλλ', ὦ φίλε τῆς ἀληθείας ἀνθρώπε, ὁ τὸ ψεῦδος γέννημα εἶναι τοῦ διαβόλου δεδιδαγμένος, πῶς ἐπέισθης ἐμὴν εἶναι τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην; Οὐ γὰρ ἀπέστειλας, οὐδ' ἠρώτησας, οὐδὲ παρ' ἐμοῦ, τοῦ δυναμένου σοι τὰ ληθῆς εἰπεῖν, ἐδιδάχθης. Εἰ δὲ καὶ ἐμὸν τὸ γράμμα, πόθεν δῆλον ὅτι τοῦτο τὸ νῦν σοι ἐμπεσὸν σύνταγμα σύγχρονον τοῖς ἐμοῖς γράμμασι; Τίς σοι ὁ εἰπὼν ὅτι εἴκοσιν ἐστὶν ἐτῶν ἢ συγγραφὴ αὕτη; Πόθεν δὲ δῆλον ὅτι ἐκείνου ἐστὶ τοῦ ἀνθρώπου τὸ σύνταγμα πρὸς δὲν καὶ ἢ παρ' ἐμοῦ ἐπιστολὴ διεπέμφθη; Εἰ δὲ κάκεινος ὁ συγγραφεὺς καὶ γὰρ ἐκείνῳ ἐπέστειλα καὶ χρόνος εἰς τῶν τ' ἐμῶν γραμμάτων καὶ τοῦ συγγράμματος, ὅτι παρεδεξάμην αὐτὸ τῇ διανοίᾳ καὶ ἔχω ἐν ἑμαυτῷ ἐκεῖνο τὸ φρόνημα, τίς ἢ ἀπόδειξις;

15. Πρόκειται περὶ τοῦ Ἀπολινάρου, ἐπισκόπου Λαοδικείας, ὀρθοδόξου μὲν ἀρχικῶς, βραδύτερον ὁμῶς εἰσηγητοῦ ἰδίας αἰρέσεως.

16. Σώζονται δύο γράμματα τοῦ Βασιλείου πρὸς τὸν Ἀπολινάριον, τὰ ὅποια ὁμῶς δὲν φαίνεται νὰ εἶναι γνήσια. Τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο γράμμα μᾶλλον ἐχάθη.

ἄλλο, διάφορον ἀπὸ ὅ,τι λέγομεν τώρα, αὐτοὶ ποῦ μᾶς ἔχουν τώρα διασύρει ἐπὶ κακοδοξίᾳ καὶ ἔχουν ταραξεί τὰ αὐτιὰ τοῦ κόσμου μὲ τὰς ἐπιστολὰς ποῦ ἔγραψαν ἐναντίον μου· δι' αὐτὸ καὶ ἐφθάσαμεν εἰς τὴν ἀνάγκην αὐτῆς τῆς ἀπολογίας.

4. Διότι κατηγοροῦμεθα διὰ βλασφημίαν κατὰ τοῦ Θεοῦ, ἂν καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλεγχθῶμεν βάσει συγγράμματος τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύσαμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι οὔτε ἐπὶ τῇ βάσει προφορικῶν λόγων τοὺς ὁποίους κατὰ καιροὺς ἐξεφωνήσαμεν φανερά εἰς τὰς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ. Οὔτε δὲ εὐρέθη μάρτυς λέγων ὅτι ἔχει ἀκούσει κάτι ἀσεβῆς προφερθὲν ἀπὸ ἡμᾶς εἰς ἰδιωτικὰς συνομιλίας. Μὲ ποῖαν λοιπὸν βάσιν κρινόμεθα, ἂν οὔτε συγγράφωμεν ἀσεβῶς, οὔτε δημηγορῶμεν ἐπιβλαβῶς, οὔτε εἰς τὰς κατ' οἶκον συνομιλίας διαστρέφωμεν τοὺς συναντῶντας ἡμᾶς;

Ἐπάρχει βέβαια μία παράδοξος ραδιουργία. «Ὁ δεῖνα, λέγει, εἰς τὴν Συρίαν ἔγραψεν ἀσεβῶς δι' ὠρισμένα θέματα¹⁵, ἔσὺ δὲ πρὸ εἴκοσι καὶ πλέον ἐτῶν τοῦ ἔστειλες ἓνα γράμμα¹⁶. Ἐπομένως ἔσὺ εἶσαι κοινωνὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ αἰ ἐναντίον ἐκείνου κατηγορίαι ἅς γίνουσι καὶ ἰδικαί σου». Ἀλλά, ὦ φίλε τῆς ἀληθείας ἄνθρωπε, ποῦ ἐδιδάχθης ὅτι τὸ ψεῦδος εἶναι γέννημα τοῦ διαβόλου, πῶς ἐπέισθης ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη εἶναι ἰδική μου; Διότι οὔτε μοῦ ἔστειλες γράμμα οὔτε μὲ ἠρώτησες οὔτε ἐπληροφορήθης ἀπὸ ἐμὲ ὁ ὁποῖος ἤμπορῶ νὰ σοῦ εἶπω τὴν ἀλήθειαν. Ἐὰν δὲ πάλιν τὸ γράμμα εἶναι ἰδικόν μου, ἀπὸ ποῦ συνάγεται ὅτι τὸ σύγγραμμα ἐκείνου ποῦ ἔπεσε τώρα εἰς χεῖράς σου εἶναι σύγχρονον μὲ τὸ γράμμα μου; Ποῖος σοῦ εἶπεν ὅτι ἡ συγγραφή αὐτὴ εἶναι εἴκοσι ἐτῶν; Ἀπὸ ποῦ συνάγεται ὅτι τὸ σύγγραμμα εἶναι ἐκείνου τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπηυθύνθη καὶ ἡ ἰδική μου ἐπιστολή; Ἐὰν δὲ καὶ ἐκεῖνος εἶναι ὁ συγγραφεὺς καὶ ἐγὼ ἔστειλα γράμμα πρὸς ἐκεῖνον, καὶ τὸ γράμμα μου καὶ τὸ σύγγραμμά του εἶναι σύγχρονα, ποῖα εἶναι ἡ ἀπόδειξις ὅτι παρεδέχθην τὰς ἀπόψεις του μὲ τὴν σκέψιν μου καὶ ὅτι τὰς διατηρῶ μέσα μου;

5. Ἐρώτησον σεαυτὸν ποσάκις ἡμᾶς ἐπεσκέψω ἐπὶ τῆς μονῆς τῆς ἐπὶ τῷ Ἰριδι ποταμῷ, ὅτε δὴ συμπαρήν μοι ὁ θεοφιλέστατος ἀδελφὸς Γρηγόριος τὸν αὐτὸν μοι τοῦ βίου σκοπὸν διανύων; Εἰ ἤκουσάς τι τοιοῦτον ἢ ἔλαβες ἔμφασιν μικρὰν ἢ μείζονα; Πόσας δὲ ἡμέρας ἐπὶ τῆς ἀντιπέραν κώμης παρὰ τῆ μητρὶ μου, ἔνθα ὡς φίλοι μετ' ἀλλήλων διάγοντες, καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ λόγων κινουμένων ἡμῖν; Εἰ εὐρέθημέν τι συγγενὲς ἔχειν τῇ διανοίᾳ; Ὅτε δὲ τὸν μακάριον Σιλουανὸν κατὰ ταῦτὸν ἐπεσκεπτόμεθα, οὐχ ἢ ὁδοὺς ἡμῖν τοὺς περὶ τούτων εἶχε λόγους; Ἐπὶ δὲ τῆς Εὐσινόης, ὅτε, μετὰ πλειόνων ἐπισκόπων μέλλοντες ὁρμᾶν ἐπὶ Λάμφακον, προσεκαλέσασθέ με, οὐ περὶ πίστεως ἦσαν οἱ λόγοι; Οὐχὶ δὲ πάντα τὸν χρόνον οἱ σοὶ ταχυγράφοι παρήσαν ἐμοὶ ὑπαγορεύοντι τὰ πρὸς τὴν αἴρεσιν; Οὐ τῶν σῶν μαθητῶν οἱ γνησιώτατοι πάντα μοι τὸν χρόνον συνῆσαν; Οὐ τὰς ἀδελφότητος ἐπισκεπτόμενος καὶ διανυκτερεύων αὐταῖς ἐν ταῖς προσευχαῖς, λέγων καὶ ἀκούων ἀεὶ τὰ περὶ Θεοῦ ἀφιλονίκως, οὐκ ἀκριβεῖς παρῆχον τῆς ἐννοίας ἐμαντοῦ τὰς ἀποδείξεις; Πῶς οὖν ἢ ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ πεῖρα ἐλάττων ἐφάνη τῆς οὕτω σαθρᾶς καὶ ἀδρανοῦς ὑπονοίας; Τίνα δὲ ἔδει πρὸ σοῦ μάρτυρα εἶναι τῆς ἐμῆς διαθέσεως; Τὰ ἐπὶ Χαλχηδόνας λαληθέντα ἡμῖν περὶ πίστεως, τὰ ἐν Ἡρακλείᾳ πολλάκις, τὰ πρότερον ἐπὶ τῆς Καισαρείας ἐν τῷ προαστείῳ, εἰ μὴ πάντα σύμφωνα παρ' ἡμῶν; Εἰ μὴ πάντα ἀλλήλοις συμβαίνοντα; Ἐκτὸς τοῦ, ὅπερ εἶπον, ἐκ προκοπῆς τινα αὐξήσιν ἐπιθεωρεῖσθαι τοῖς λεγομένοις, ὅπερ οὐχὶ μεταβολὴ ἐστὶν ἐκ τοῦ χειρόνος πρὸς τὸ βέλτιον, ἀλλὰ συμπλήρωσις τοῦ λείποντος κατὰ τὴν προσθήκην τῆς γνώσεως. Πῶς δὲ κάκεινο οὐκ ἐνθυμῆ ὅτι πατὴρ οὐ λήφεται ἁμαρτίαν παιδός, οὐδὲ υἱὸς λήφεται ἁμαρτίαν πατρός, ἕκαστος δὲ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἁμαρτία

5. Ἐρώτησε τὸν ἑαυτὸν σου. Πόσας φορὰς μᾶς ἐπεσκέφθης εἰς τὴν μονήν, ἐπάνω ἀπὸ τὸν Ἴριον ποταμὸν, ὅταν μάλιστα ἦτο μαζί μου ὁ θεοφιλέστατος ἀδελφός Γρηγόριος, ἀκολουθῶν τὸ ἴδιον μὲ ἐμὲ στάδιον βίου; Ἦκουσες τίποτε τέτοιο ἐκεῖ; Ἐλαβες καμμίαν σχετικὴν ἔνδειξιν, μικρὰν ἢ μεγάλην; Πόσας δὲ ἡμέρας εἰς τὴν ἀντίπεραν κώμην, πλησίον τῆς μητρός μου, ὅπου ζῶντες μεταξύ μας ὡς φίλοι, διεξηγάγομεν συζητήσεις νύκτα καὶ ἡμέραν; Εὐρέθημεν νὰ ἔχωμεν εἰς τὸν νοῦν μας καμμίαν δοξασίαν συγγενῆ μ' ἐκείνας; Ὅταν δὲ ἐπεσκέφθημεν μαζί τὸν μακάριον Σιλουανόν¹⁷, δὲν περιέλαβε τοιαύτας συζητήσεις ἢ ὁδοιπορία μας; Εἰς δὲ τὴν Εὐσινόην, ὅταν προκειμένου νὰ ξεκινήσετε διὰ τὴν Λάμψακον μὲ πολλοὺς ἄλλους ἐπισκόπους μὲ προσεκαλέσατε, αἱ συζητήσεις μας δὲν ἦσαν περὶ πίστεως; Καὶ δὲν ἦσαν παρόντες ὅλην τὴν ὥραν οἱ ταχυγράφοι σου, καθὼς ὑπηγόρευα ἐπιχειρήματα ἐναντίον τῆς αἰρέσεως; Δὲν ἦσαν πλησίον μου ὅλον τὸν καιρὸν οἱ γνησιώτατοι ἀπὸ τοὺς μαθητάς σου; Ὅταν ἐπεσκεπτόμην τὰς μοναχικὰς ἀδελφότητας καὶ διενυκτέρευα μαζί μὲ αὐτάς εἰς τὴν προσευχὴν, λέγων καὶ ἀκούων πάντοτε τὰ περὶ Θεοῦ χωρὶς ἀντιγνώμιαν, δὲν προσέφερα ἀκριβεῖς ἀποδείξεις περὶ τῆς γνώμης μου; Πῶς λοιπὸν ἢ τόσον πολυχρόνιος πείρα ἐφάνη κατωτέρα τῆς τόσον σαθρᾶς καὶ ἀσθενοῦς ὑπονοίας; Ποῖος δὲ ἔπρεπε νὰ εἶναι καλύτερος ἀπὸ ἐσὲ μάρτυς περὶ τῆς διαθέσεώς μου; Αἱ γνώμαι πού ἐξεφράσαμεν οἱ δύο μας κατὰ τὰς συζητήσεις περὶ πίστεως εἰς τὴν Χαλκηδόνα, αἱ εἰς τὴν Ἡράκλειαν συχνάκις, αἱ εἰς τὸ προάστειον τῆς Καισαρείας προηγουμένης, δὲν ἦσαν καθ' ὅλα σύμφωνοι; Δὲν ἦσαν ὅλα συνεπῆ πρὸς ἄλληλα; Ἐκτὸς τοῦ ὅτι, ὅπως εἶπα, διὰ τῆς ἀναπτύξεως παρατηρεῖται κάποια αὐξησις τῶν λεγομένων ὑφ' ἡμῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι μεταβολὴ ἀπὸ τὸ χειρότερον πρὸς τὸ καλύτερον, ἀλλὰ συμπλήρωσις τοῦ ἐλλείποντος κατὰ τὴν τελειοποίησιν τῆς γνώσεως ἡμῶν.

Πῶς δὲ δὲν ἐνθυμεῖσαι καὶ ἐκεῖνο, ὅτι ὁ πατήρ δὲν θ' ἀναλάβῃ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ παιδὸς καὶ ὁ υἱὸς δὲν θ' ἀναλάβῃ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ πατρὸς, ἀλλ' ὁ καθένας θ' ἀποθάνῃ μὲ τὴν ἰδι-

ἀποθανεῖται; Ἐμοὶ δὲ οὐτε πατήρ ὁ παρὰ σοὶ διαβαλλόμενος οὐθ' υἱός. Οὐτε γὰρ διδάσκαλός μου γέγονεν οὐτε μαθητής. Εἰ δὲ δεῖ τὰς τῶν γεννησάντων ἁμαρτίας ἐγκλήματα τοῖς τέκνοις γίνεσθαι, πολὺ δικαιότερον τὰ Ἄρειον κατὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ γίνεσθαι καὶ εἴ τις Ἄετιον ἐγέννησε τὸν αἰρετικόν, ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ πατρὸς ἀναβαίνει τοῦ παιδὸς τὰ ἐγκλήματα. Εἰ δ' οὐ δίκαιον ἐπ' ἐκείνοις ἐγκαλεῖσθαι τινα, πολλῶν δὴ πον δικαιότερον ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς μηδὲν ἡμῖν προσήκουσι μὴ λόγων ἔχειν εὐθύνας, εἴ γε καὶ ἡμαρτον ὄλως, εἴ τι καὶ γέγραπται αὐτοῖς ἄξιον κατακρίσεως. Συγγνώμη γάρ μοι ἀπιστοῦντι τοῖς κατ' αὐτῶν λεγομένοις, ἐπειδὴ ἢ κατ' ἔμοῦ πείρα τὸ πρὸς συκοφαντίαν εὐκολον τῶν κατηγορούντων συνίστησι.

6. Καὶ γὰρ εἰ μὲν ἀπατηθέντες καὶ νομίσαντες ἑμὲ κοινωνὸν εἶναι τῆς γνώμης τῶν συγγραψάντων ἐκεῖνα τὰ Σαβελλίου ῥήματα ἅπερ αὐτοὶ περιφέρουσιν, ἐπὶ τὴν κατ' ἔμοῦ διαβολὴν ἦλθον, οὐδ' οὕτω μὲν ἦσαν συγγνώμης ἄξιοι, πρὸ ἐναργῶν ἀποδείξεων εὐθύς ταῖς βλασφημίαις βάλλοντες καὶ τιτρώσκοντες τοὺς μηδὲ συνδιατρέψαντας, ἵνα μὴ εἴπω ὅτι καὶ τοὺς εἰς τὴν ἄκραν αὐτοῖς φιλίαν συνδεδεμένους, καὶ ὅτι ἀπόδειξις τοῦ μὴ Πνεύματι ἄγεσθαι Ἄγιω τὸ ψευδεῖς ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς τὰς ὑπολήψεις. Πολλὰ δεῖ μεριμνῆσαι καὶ πολλὰς ἀγρύπνους νύκτας διενεγκεῖν καὶ μετὰ πολλῶν δακρῶν ἐκζητῆσαι παρὰ Θεοῦ τὴν ἀλήθειαν, τὸν μέλλοντα φιλίας ἀδελφοῦ διατέμνεσθαι. Εἰ γὰρ οἱ τοῦ κόσμου

18. Βλ. Ἰεζ. 18, 20. Ἐκαστος εἶναι ὑπεύθυνος τῶν ἰδικῶν του πράξεων καὶ μόνον.

19. Ὁ Εὐστάθιος θεωρεῖται μαθητῆς τοῦ Ἄρειου. Βλ. καὶ ἀνωτέρω.

20. Ὁ Ἄετιος ἐπροχώρησε περισσότερο ἀπὸ τὸν Ἄρειον καὶ ἐδίδαξε τὸ ἀνόμοιον τοῦ Υἱοῦ ἀπὸ τὸν Πατέρα. Οὕτως ἐγένετο ἀρχηγὸς τῶν Ἀνομοίων. Ὡς πρὸς τὴν περὶ Πνεύματος διδασκαλίαν θεωρεῖται μαθητῆς τοῦ Εὐσταθίου.

21. Ὁ Βασίλειος, ἐξακολουθῶν νὰ πιστεύῃ εἰς τὴν καλωσύνην παλαιῶν

κήν του ἁμαρτίαν¹⁸; Ἐκεῖνος δὲ τὸν ὅποιον κατηγορεῖς ἐσύ, δὲν εἶναι εἰς ἐμέ οὔτε πατήρ οὔτε υἱός. Διότι οὔτε διδάσκαλός μου ἔγινεν οὔτε μαθητής. Ἐὰν δὲ πρέπει αἱ ἁμαρτίαι τῶν γονέων νὰ γίνουν κατηγορία κατὰ τῶν τέκνων, πολὺ δικαιότερον εἶναι νὰ γίνουν αἱ τοῦ Ἄρειου κατὰ τῶν μαθητῶν του¹⁹. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς γεννήσεως τοῦ αἰρετικοῦ Ἄετιου τὰ ἐγκλήματα τοῦ παιδὸς ἀναβαίνουν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ πατρός²⁰. Ἐὰν δὲ δὲν εἶναι δίκαιον νὰ κατηγορηθῇ κανεὶς δι' ἐκεῖνα, πολὺ δικαιότερον εἶναι νὰ μὴ ἔχωμεν ἡμεῖς εὐθύναις διὰ λογαριασμὸν ἀνθρώπων μὲ τοὺς ὁποίους δὲν ἔχομεν κανένα δεσμόν, ἂν βεβαίως ἡμάρτησαν κατὰ κάποιον τρόπον, ἂν δηλαδὴ ἔχουν γράψει κάτι ἄξιον κατακρίσεως. Διότι ἄς μοῦ συγχωρηθῇ νὰ δυσπιστῶ εἰς τὰ ἐναντίον αὐτῶν λεγόμενα²¹, καθ' ὅσον ἡ πείρα ἀπὸ τὰς εἰς βάρος μου σκευωρίας ἀποδεικνύει πόσον εὐκολα τείνουν οἱ κατήγοροι πρὸς τὴν συκοφαντίαν.

6. Πράγματι, ἐὰν ἔφθασαν νὰ μὲ διαβάλουν πλανηθέντες καὶ νομίσαντες ὅτι εἶμαι κοινωνὸς τῆς γνώμης τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἔγραψαν ἐκείνους τοὺς λόγους τοῦ Σαβελλίου²², τοὺς ὁποίους αὐτοὶ περιφέρουν, καὶ πάλιν δὲν θὰ ἦσαν ἄξιοι συγγνώμης, ἀφοῦ χωρὶς σαφεῖς ἀποδείξεις βάλλουν ἀμέσως μὲ βλασφημίας καὶ πληγώνουν ἡμᾶς οἱ ὅποιοι δὲν τοὺς ἠδίκησαμεν εἰς τίποτε, διὰ νὰ μὴ προσθέσω ὅτι βάλλουν ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος ἦτο συνδεδεμένος πρὸς αὐτοὺς μὲ ἄκραν φιλίαν, καὶ ὅτι ἀπόδειξις τοῦ ὅτι δὲν ὀδηγοῦνται ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ὅτι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔχουν ἐσφαλμένας ἀντιλήψεις. Διότι ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ διασπάσῃ φιλίαν μὲ ἀδελφὸν πρέπει νὰ φροντίσῃ πολὺ καὶ νὰ περάσῃ πολλὰς νύκτας ἀγρυπνος καὶ μὲ πολλὰ δάκρυα νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Θεὸν τὴν ἀλήθειαν. Καὶ αὐτοῦ

φίλων του, δυσπιστεῖ εἰς τὰ λεγόμενα κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας τοῦ Ἀπολιναρίου.

22. Ὁ Εὐστάθιος ἀπὸ τὸ σύστημα τοῦ Ἀπολιναρίου, τὸ ὅποιον ὡς συνήθως δὲν εἶχε κατανοήσει καλῶς, ἀπεμόνωσεν, ὅπως φαίνεται, χωρὶα ποὺ τὸν παρουσιάζουν ὡς σαβελλιανιστὴν, ἐνῶ δὲν ἦτο.

τούτου ἄρχοντες, ὅταν τινὰ τῶν κακούργων θανάτῳ καταδικάζειν μέλλωσιν, ἐφέλκονται τὰ παραπετάσματα, καλοῦσι δὲ τοὺς ἐμπειροτάτους πρὸς τὴν ὑπὲρ τῶν προκειμένων σκέψιν, καὶ πολὺν ἐνσχολάζουσι χρόνον, νῦν μὲν τοῦ νόμου τὸ αὐστηρὸν ὁρῶντες, νῦν δὲ τὴν κοινωνίαν τῆς φύσεως δυσωπούμενοι, καὶ πολλὰ στενάξαντες καὶ τὴν ἀνάγκην ἀπολοφυρόμενοι πάνδημοι πᾶσι γίνονται πρὸς ἀνάγκην ὑπηρετοῦντες τῷ νόμῳ, οὐ κατ' οἰκίαν ἡδορὴν ἐπάγοντες τὴν κατάκρισιν· πόσῳ χρὴ πλείονος σπουδῆς ἄξιον ἡγεῖσθαι καὶ μερίμνης καὶ τῆς μετὰ πλείονων βουλῆς τὸν μέλλοντα φιλίας ἀδελφῶν ἀπορρήγνυσθαι τῆς ἐν πολλῷ χρόνῳ βεβαιωθείσης; Ἄλλὰ μία ἐπιστολή, καὶ αὕτη ἀμφίβολος. Οὐδὲ γὰρ ἂν εἶποι ἐκ τῶν τῆς ὑπογραφῆς συμβόλων αὐτὴν ἐπεγνωκέναι, ὅς γε οὕτω τὴν πρῶτως γραφεῖσαν, ἀλλὰ τὴν μεταγραφεῖσαν εἰς χεῖρας ἔλαβεν. Ἐξ ἐνὸς τοίνυν γράμματος καὶ τούτου παλαιοῦ. Εἴκοσι γὰρ ἔτη ἐστὶν εἰς τὸν νῦν χρόνον ἀφ' οὗ γέγραπται τι πρὸς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τούτῳ χρόνῳ οὐδένα τοιοῦτον ἔχω μάρτυρα τῆς ἐμαυτοῦ προαιρέσεως καὶ τοῦ βίου, ὡς τοὺς νῦν ἐφεστῶτάς μοι κατηγοροῦς.

7. Ἄλλ' οὐ γὰρ ἡ ἐπιστολή τοῦ χωρισμοῦ αἰτία, ἐτέρα δὲ ἐστὶ τῆς διαστάσεως ἢ ὑπόθεσις ἣν ἐγὼ λέγειν αἰσχύνομαι, καὶ εἰγήσα δὲ πάντα τὸν χρόνον, εἰ μὴ τὰ νῦν πεπραγμένα ἀναγκαίαν μοι καθίστη διὰ τὸ τῶν πολλῶν λυσιτελὲς τῆς ὄλης αὐτῶν προαιρέσεως τὴν φανέρωσιν. Νομιζέτωσαν οἱ χρηστοὶ ἐμπόδιον αὐτοῖς εἶναι πρὸς τὴν τῆς δυναστείας ἀνάληψιν πρὸς ἡμᾶς τὴν κοινωνίαν. Καὶ ἐπειδὴ ὑπογραφῇ τινι πίστεως προελήφθησαν ἣν ἡμεῖς αὐτοῖς προετείναμεν, οὐκ αὐτοὶ ἀπιστοῦντες αὐτῶν τῷ φρονήματι, ὁμολογῶ γάρ, ἀλλὰ τὰς ἐπ' αὐτοῖς ὑπονοίας ἃς πολλοὶ τῶν

23. Ἦσαν καὶ οἱ δύο λαϊκοὶ ὅταν ὁ Βασίλειος ἔγραψε τὴν ἐν λόγῳ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἀπολιναρίου, «τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον».

τοῦ κόσμου ἀκόμη οἱ ἄρχοντες, ὅταν πρόκηται νὰ καταδικάσουν κάποιον κακοῦργον εἰς θάνατον, ἀνοίγουν τὰ παραπετάσματα, καλοῦν τοὺς ἐμπειροτάτους πρὸς διάσκεψιν περὶ τῆς προκειμένης ὑποθέσεως καὶ δαπανοῦν πολὺν χρόνον, ἀπὸ τὸ ἓνα μὲν μέρος ἀποβλέποντες εἰς τὴν αὐστηράν ἐπιβολὴν τοῦ νόμου, ἀπὸ τὸ ἄλλο δὲ συγκινούμενοι ἀπὸ τὴν κοινὴν εἰς ὅλους ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ μὲ πολὺν στεναγμὸν καὶ θρῆνον διὰ τὴν δύσκολον θέσιν των καθιστοῦν εἰς ὅλον τὸν κόσμον γνωστὸν ὅτι ἐπιβάλλουν τὴν καταδίκην ἀπὸ ὑποχρέωσιν νὰ ὑπηρετήσουν τὸν νόμον, ὄχι ἀπὸ εὐχαρίστησιν των. Πόσον περισσοτέραν προσοχὴν λοιπὸν καὶ φροντίδα καὶ ἀνταλλαγὴν σκέψεων μὲ πολλοὺς ἄλλους πρέπει νὰ νομίζωμεν ὅτι χρειάζεται ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ διακόψῃ φιλίαν ἀδελφῶν, ἢ ὅποια ἔχει στερεωθῆ ἀπὸ τὴν πολυχρονίαν; Καὶ ὅμως ἤρκεσε μία ἐπιστολή, καὶ αὕτῃ ἀμφίβηλος· διότι δὲν δύνανται νὰ εἴπουν ὅτι τὴν ἀναγνωρίζουν ἀπὸ τὰ συμβολικὰ σημεῖα τῆς ὑπογραφῆς μου, ἀφοῦ ἔχουν εἰς χεῖράς των ὄχι τὸ πρωτότυπον ἀλλὰ ἓνα ἀντίγραφον. Ἦρκεσε λοιπὸν ἓνα γράμμα, καὶ αὐτὸ παλαιόν. Διότι ἐπέρασαν ἕως σήμερα εἴκοσιν ἔτη, ἀφ' ὅτου ἐγράψαμεν κάτι πρὸς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον ²³. Εἰς τὸν ἐνδιάμεσον δὲ τοῦτον χρόνον δὲν ἔχω κανένα τόσο ἐνημερωμένον μάρτυρα περὶ τῶν πεποιθήσεών μου καὶ τοῦ βίου μου, ὅσον τοὺς τῶρα ἐπιτιθεμένους ἐναντίον μου κατηγοροῦς.

7. Ἀλλὰ βεβαίως δὲν εἶναι ἡ ἐπιστολὴ αἰτία τοῦ χωρισμοῦ· ἄλλος εἶναι ὁ λόγος τῆς διαστάσεως, τὸν ὅποιον ἐγὼ ἐντρέπομαι καὶ νὰ εἴπω, καὶ θὰ ἐτηροῦσα δὲ σιγὴν διαπαντός, ἐὰν αἱ πρόσφατοι ἐνέργειαι των δὲν καθιστοῦσαν ἀναγκαίαν τὴν ὑπ' ἐμοῦ φανέρωσιν ὅλης τῆς προθέσεώς των χάριν τοῦ συμφέροντος τῶν πολλῶν. Ἐνόμισαν οἱ λαμπροὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι ὅτι ἡ κοινωνία των μὲ ἡμᾶς τοὺς εἶναι ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀνάκτησιν δυνάμεως. Καὶ ἐπειδὴ ἦσαν ἐκτεθειμένοι ἀπὸ τὴν ὑπογραφὴν μιᾶς ὁμολογίας πίστεως, τὴν ὅποιαν ἡμεῖς προετείναμεν εἰς αὐτούς, ὄχι διότι δὲν εἶχαμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ φρόνημά των, τὸ ὁμολογοῦμεν, ἀλλὰ διότι ἠθέλαμεν νὰ θεραπεύ-

ὁμοψύχων ἡμῶν ἀδελφῶν εἶχον θεραπεῦσαι βουλόμενοι, ἵνα μηδὲν ἐκ τῆς ὁμολογίας ἐκείνης δόξῃ αὐτοῖς ἐμπόδιον ἀπαντᾶν πρὸς τὸ ὑπὸ τῶν νῦν κρατούντων παραδεχθῆναι, ἀπείπαντο τὴν πρὸς ἡμᾶς κοινωνίαν, καὶ ἡ ὑπόθεσις τῆς ἀπορρηξέως, τὸ γράμμα τοῦτο, ἐπενοήθη. Σημεῖον δὲ τῶν λεγομένων ἐναργέστατον, ὅτι, ἀποστήσαντες ἡμᾶς καὶ συνθέντες τὰς μέμψεις ὡς ἠβούλοντο καθ' ἡμῶν, πρὶν ἡμῖν ἀποστεῖλαι τὰ γράμματα περιέπεμπον πανταχοῦ — ἑπτὰ γὰρ πρότερον ἡμέραις τοῦ εἰς τὰς ἐμὰς ἀφικέσθαι χειρὰς ἐφάνη ἢ ἐπιστολή—, οἱ ἐξ ἐτέρων διαδεξάμενοι ἐτέροις ἔμελλον παραπέμπειν. Οὕτω γὰρ ἐπενόησαν ἕνα ἐνὶ παραδιδόναι, ἵνα ταχεῖα αὐτῆς κατὰ πᾶσαν τὴν χώραν γένηται ἢ διάδοσις. Καὶ ταῦτ' ἐλέγετο μὲν ἔτι τότε παρὰ τῶν σαφέστατα ἡμῖν τὰ ἐκείνων ἐξαγγελλόντων. Ἐκρίναμεν δὲ σιωπᾶν, ἕως ἂν ὁ ἀποκαλύπτων τὰ βαθέα σαφεστάτοις καὶ ἀναντιρρήτοις ἐλέγχοις δημοσιεύσῃ τὰ κατ' αὐτούς.

80

245. ΘΕΟΦΙΛΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Πάλαι δεξάμενος τὰ παρὰ τῆς ἀγάπης σου γράμματα ἀ-

24. Ὁ Βασίλειος ὑποπτεύεται ὅτι λόγος τῆς ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου διακοπῆς σχέσεων μὲ αὐτὸν εἶναι ὅτι οὗτος ἠθελε νὰ φανῇ εὐάρεστος πρὸς τοὺς κρατοῦντας φιλαρειανούς, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ὁ Βασίλειος κατεῖχεν εἰς χεῖράς του τὴν ὑπογραφὴν τούτου εἰς ὀρθόδοξον ὁμολογίαν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ φανῇ εὐάρεστος. Διέκοψε λοιπὸν τὰς σχέσεις μὲ αὐτὸν διὰ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ ἡ ὑπογραφή ἐκείνη ἐλήφθη παραπλανητικῶς. Ὡς κρατοῦντες δὲ ἐνοοῦνται ἀφ' ἐνὸς μὲν ὁ αὐτοκράτωρ Οὐάλης, ἀφ' ἐτέρου δὲ ὁ ἀρειανὸς ἐπίσκοπος

σωμεν τὰς ὑποψίας πού εἶχαν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὁμοψύχους ἀδελφούς μας, διὰ νὰ μὴ ὑπάρχη λοιπὸν φόβος ὅτι θὰ συναντήσουν κανένα ἐμπόδιον λόγῳ τῆς ὁμολογίας ἐκείνης πρὸς τὴν ἀναγνώρισίν των ἀπὸ τοὺς τώρα κρατοῦντας ²⁴, διέκοψαν τὴν πρὸς ἡμᾶς κοινωνίαν, καὶ ὡς ἀφορμὴ τῆς διαρρήξεως ἐπενοήθη τὸ γράμμα ἐκεῖνο.

Σαφεστὰτῃ δὲ ἀπόδειξις τῶν λεγομένων εἶναι ὅτι, ἀφοῦ μᾶς ἀπεκήρυξαν καὶ συνέθεσαν εἰς βᾶρος μας ὅσας κατηγορίας ἤθελαν, ἔστειλαν παντοῦ τὸ γράμμα, πρὶν τὸ ἀποστείλουν εἰς ἡμᾶς. Πράγματι ἡ ἐπιστολή, ἑπτὰ ἡμέρας πρὶν φθάσῃ εἰς χεῖράς μας, ἐνεφανίσθη εἰς ἄλλους, οἱ ὅποιοι πάλιν, ἀφοῦ τὴν εἶχαν παραλάβει ἀπὸ ἄλλους, ἐπρόκειτο νὰ τὴν διαβιβάσουν εἰς ἄλλους. Διότι ἐπενόησαν τὴν μέθοδον νὰ τὴν παραδίδῃ ὁ καθένας εἰς κάποιον ἄλλον, διὰ νὰ διαδοθῇ ἡ ἐπιστολή των ταχύτατα εἰς ὀλόκληρον τὴν χώραν.

Ταῦτα δὲ ἀνεφέροντο εἰς ἡμᾶς ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἐξηγήγειλαν εἰς ἡμᾶς σαφέστατα τὰς κινήσεις των, ἀλλ' ἐκρίναμεν σκόπιμον νὰ σιωπήσωμεν, ἕως ὅτου ὁ ἀποκαλύπτων τὰ βᾶθη τῶν συνειδήσεων δημοσιεύσῃ τὰ περὶ τῶν ἐνεργειῶν των μὲ σαφεστάτας καὶ ἀναντιρρήτους μαρτυρίας.

80

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 245
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΘΕΟΦΙΛΟΝ

Ἄν καὶ ἔλαβα πρὸ καιροῦ τὸ γράμμα ἀπὸ τὴν ἀγάπην

²⁴ Ἀντιοχείας Εὐζώιος, ἀπὸ τὸ 361, ὁ ὅποιος εἶχε τώρα ἀποκτήσει τὴν εὐνοίαν τοῦ αὐτοκράτορος.

²⁵ Ἐπιστολή 245. Ἐγράφη τὸ 375 μετὰ τὴν ὀριστικοποίησιν τῆς ρήξεως μεταξὺ Βασιλείου καὶ Εὐσταθίου. Ὁ Θεόφιλος, ἐπίσκοπος Ἐλευθεροπόλεως τῆς Παλαιστίνης ἀρχικῶς καὶ βραδύτερον τῶν Κασταβάλων τῆς Κιλικίας, ἦτο ἡμιαιρειανός, ὡς καὶ ὁ ἀμεσος προϊστάμενός του Σιλουανός

νέμενον διὰ γνησίου προσώπου ἀντεπιστεῖλαι, ἵνα καὶ ὄσα τὴν ἐπιστολὴν διαφύγη ὁ διάκονος τῶν γραμμάτων ἀναπληρώσῃ. Ἐπεὶ οὖν παρεγένετο ἡμῖν ὁ ποθεινότατος καὶ εὐλαβέστατος ἀδελφὸς ἡμῶν Στρατήγιος, αὐτῷ ἐνόμισα δίκαιον εἶναι χρῆσασθαι διακόνῳ, τῷ καὶ εἰδῶτι τὴν ἡμετέραν γνώμην καὶ δυναμένῳ γνησίως τε ἅμα καὶ εὐλαβῶς διακομίσει τὰ παρ' ἡμῶν. Γίνωσκε τοίνυν, ποθεινότατε ἡμῖν καὶ τιμιώτατε, πολλοῦ ἀξίαν τίθεσθαι ἡμᾶς τὴν πρὸς σὲ ἀγάπην, ἧς, ἔνεκα μὲν τῆς κατὰ ψυχὴν διαθέσεως, οὐδεμίαν ἡμέραν ἀπολειφθεῖσιν ἑαυτοῖς συνεγνώκαμεν, εἰ καὶ ὅτι πολλαὶ καὶ μεγάλαι λύπης εὐλόγου γεγόνασιν ἀφορμαί. Ἄλλ' οὖν ἐκρίναμεν τοῦτο, ὡσπερ ἐν τρυτάνῃ, τὰ χρηστότερα τοῖς ἀηδεστέροις ἀντιτιθέντες τῇ τῶν ἀμεινόνων ῥοπῇ προσθέσθαι τὴν γνώμην. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πράγματα ἠλλοιώθη παρ' ὧν ἤκιστα ἐχρῆν τοῦτο γενέσθαι, συγγίνωσκε καὶ ἡμῖν οὐχὶ τὴν γνώμην ἀλλοιωθεῖσιν, ἀλλὰ τὴν τάξιν μεταθεμένοις. Μᾶλλον δὲ ἡμεῖς μὲν ἐπὶ τῆς αὐτῆς μενοῦμεν τάξεως, ἕτεροι δὲ εἰσιν οἱ συνεχῶς μετατιθέμενοι, νῦν δὲ καὶ φανερῶς πρὸς τοὺς ἐναντίους ἀτομολοῦντες· ὧν ὄσου ἀξίαν ἐτιθέμεθα τὴν κοινωνίαν, ἕως ἣσαν ἐπὶ τῆς ὑγιαινούσης μερίδος, οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοεῖς. Νῦν δὲ εἰ μήτε ἐκείνοις συνεπόμεθα καὶ τοὺς τὰ αὐτὰ φρονοῦντας αὐτοῖς ἐκκλίνομεν, συγγνώμης ἂν δικαίως τύχοιμεν μηδὲν προτιμότερον τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἑαυτῶν ἀσφαλείας τιθέμενοι.

Ταρσοῦ καὶ ὁ Εὐστάθιος Σεβαστείας. Ὅταν μετὰ τὴν σύνοδον τῆς Λαμψάκου (364) ὁ Οὐάλης ἐτάχθη ὑπὲρ τῶν ἄκρων Ἀρειανῶν, οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἄνδρες ἠθέλησαν νὰ τὸν μεταπέισουν διὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως Οὐαλεντινιανοῦ. Μετέβησαν εἰς τὴν Δύσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ αὐτοκράτωρ εἶχεν ἀρχίσει τὴν γαλατικὴν ἐκστρατείαν, ἠρκέσθησαν νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης Λιβέριον, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπέβαλαν ὁμολογίαν πίστεως φιλορθοδόξου καὶ οὕτως ἔγιναν ὑπ' αὐτοῦ δεκτοί, τὸ 365. Ἄλλ' αἱ ἀπόψεις τῶν διέφεραν πάντοτε ἀπὸ τῶν Ὀρθοδόξων, πολὺ δὲ περισσότερον ἀπὸ

σου, ἐπερίμενα ν' ἀπαντήσω διὰ καταλλήλου προσώπου, οὕτως ὥστε ὁ κομιστής τοῦ γράμματος νὰ συμπληρώσῃ ὅσα τυχόν θὰ παρελείποντο ἀπὸ αὐτό. Τώρα λοιπὸν ποὺ ἐπεσκέφθη ἡμᾶς ὁ ἀγαπητὸς καὶ εὐλαβέστατος ἀδελφὸς ἡμῶν Στρατήγιος, ἐνόμισα ὀρθὸν νὰ χρησιμοποιοῦμαι αὐτὸν ὡς γραμματοκομιστήν, διότι καὶ γνωρίζει τὴν γνώμην μας καὶ δύναται γνησίως καὶ εὐλαβῶς νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰς ὑποθέσεις μας.

Γνώριζε λοιπὸν, ἀγαπητέ μας καὶ τιμιώτατε, ὅτι δίδομεν μεγάλην ἀξίαν εἰς τὴν πρὸς σὲ ἀγάπην μας, τὴν ὁποίαν ἀπὸ ἀπόψεως ψυχικῆς διαθέσεως δὲν ἀντελήφθημεν ὅτι τὴν παρημέλησαμεν οὔτε στιγμὴν, μολονότι ἐδημιουργήθησαν πολλαὶ καὶ μεγάλαὶ ἀφορμαὶ εὐλόγου λύπης. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα κατελήξαμεν εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην, δηλαδὴ ἀπεφασίσαμεν νὰ προσθέσωμεν τὴν γνώμην μας εἰς τὴν πλευρὰν τῶν καλυτέρων, θέτοντες σὰν εἰς ζυγαριὰν τὰ καλὰ ἀπέναντι τῶν δυσἀρέστων.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ πράγματα ἠλλοιώθησαν ἀπὸ ἐκείνους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐλάχιστα ἐταίριαζε νὰ γίνῃ τοῦτο, ἐπίτρεψε καὶ εἰς ἡμᾶς, ὅχι νὰ ἔχωμεν ἀλλάξει τὴν γνώμην, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν ἀλλάξει τὴν θέσιν. Μᾶλλον ἡμεῖς μὲν θὰ μείνωμεν εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν, ἄλλοι δὲ εἶναι οἱ συνεχῶς μετατιθέμενοι, τώρα δὲ καὶ φανερὰ αὐτομολοῦντες πρὸς τοὺς ἀντιθέτους. Πόσον μεγάλην δὲ ἐκτίμησιν εἶχαμεν εἰς τὴν κοινωνίαν μὲ αὐτούς, ὅσον καιρὸν ἦσαν μὲ τὸ μέρος τῆς ὑγιοῦς μερίδος, δὲν τὸ ἀγνοεῖς οὔτε σύ. Τώρα δέ, ἐὰν οὔτε ἐκείνους ἀκολουθοῦμεν, ἀποφεύγομεν δὲ καὶ τοὺς ἔχοντας τὸ ἴδιον μὲ αὐτούς φρόνημα, δικαίως θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιτύχωμεν συγχώρησιν, διότι δὲν θεωροῦμεν τίποτε ἄλλο προτιμότερον ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν σωτηρίαν μας.

τῶν Δυτικῶν. Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἄνδρες εἰς τὴν Λάμψακον ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, τοῦ ὁποίου τὰς ἀπόψεις εἶχαν στενογραφῆσαι κατὰ πολυήμερους συζητήσεις ποὺ εἶχαν προηγηθῆ (βλ. Ἐπιστολὴν 223, 5). Ὁ Θεόφιλος εἰς ἐπιστολὴν του ἐξέφραξε τὴν ἐκπληξίν του διὰ τὴν ρῆσιν μὲ τὸν Εὐστάθιον καὶ ὁ Βασίλειος ἀπαντᾷ καταλλήλως.

250. ΠΑΤΡΟΦΙΛΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΑΙΓΩΝ

Ὅψὲ μὲν ἔδεξάμην τὰς ἐπὶ τοῖς προτέροις γράμμασιν ἀποκρίσεις· ἔδεξάμην δ' οὖν ὅμως διὰ τοῦ ποθεινοτάτου Στρατηγίου, καὶ ἠὲ χαρίστησα τῷ Κυρίῳ ὅτι διαμένεις ὁ αὐτὸς ἐν τῇ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπῃ. Ἄ δὲ νῦν κατηξίωσας περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἐπιστεῖλαι ἀπόδειξιν ἔχει τῆς ἀγαθῆς σου προαιρέσεως, ὅτι φρονεῖς τὰ δέοντα καὶ συμβουλεύεις ἡμῖν τὰ λυσιτελεῖ. Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ πάλιν ὁρῶ μακρόν μοι τὸν λόγον γινόμενον, εἰ μέλλοιμι πρὸς ἕκαστον τῶν ἐπεσταλμένων παρὰ τῆς σῆς συνέσεως ἀποκρίνεσθαι, τοσοῦτον λέγω ὅτι τὸ τῆς εἰρήνης καλόν, εἰ μὲν ἐν τῷ ὀνόματι τῆς εἰρήνης περιγράφεται μόνῳ, καταγέλαστόν ἐστι τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα ἐκλεγομένους τούτοις μόνον μεταδιδόναι τοῦ εἰρηναίου, ἑτέρους δὲ μυρίους ἀποκλείειν τῆς πρὸς τὸ καλὸν κοινωνίας. Εἰ δὲ ἡ πρὸς τοὺς βλαβεροὺς συμφωνία ἐν εἰρήνης προσχήματι τὰ τῶν πολεμίων τοὺς προσδεχομένους ἐργάζεται, σκόπησον τίνες εἰσὶν οἷς ἀνέμιξαν ἑαυτοὺς οἱ τὸ ἄδικον μῖσος ἐμίσησαν ἡμᾶς, ἀλλ' οἱ τῆς μερίδος τῶν ἀκοινωνήτων ἡμῖν· οὐδὲ γὰρ δέομαι νῦν ὀνομαστὶ μεμνησθαι. Οὗτοι καὶ ἐκλήθησαν παρ' αὐτῶν εἰς τὴν Σεβάστειαν καὶ παρέλαβον τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐλειτούργησαν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τοῦ ἰδίου ἄρτου παντὶ μετέδωκαν τῷ λαῷ, ἐπίσκοποι κηρυσσόμενοι παρὰ τῷ ἐκεῖ κλήρω καὶ διὰ πάσης τῆς χώρας ὡς ἅγιοι παρ' αὐτῶν καὶ κοινωνι-

Ἐπιστολὴ 250. Ἐγράφη τὸ θέρος τοῦ 376. Ὁ Πατρόφιλος ἦτο φίλος καὶ τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Εὐσταθίου Σεβαστείας, ἐπομένως ἐστενοχωρήθη ὅταν διεπίστωσε τὴν διάστασιν μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν, καὶ ἔγραψε πρὸς τὸν Βασίλειον μεσολαβητικῶς. Αὐτὸς ἀπήντησε διὰ τῆς ἐπιστολῆς 244 καὶ

81

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 250
ΠΡΟΣ ΠΑΤΡΟΦΙΛΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΑΙΓΩΝ

Ἄργα μὲν ἔλαβα ἀπάντησιν εἰς τὸ προηγούμενον γράμμα μου, ἀλλὰ πάντως ἔλαβα διὰ τοῦ ἀγαπητοτάτου Στρατηγίου, καὶ ηὐχαρίστησα τὸν Κύριον διὰ τὸ ὅτι παραμένεις ἀμετακίνητος εἰς τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην. Ὅσα δὲ κατηξίωσες νὰ μᾶς γράψης διὰ τὴν ἰδίαν ὑπόθεσιν, ἀποτελοῦν ἀπόδειξιν περὶ τῆς ἀγαθῆς σου προαιρέσεως, ὅτι δηλαδὴ φρονεῖς τὰ δέοντα καὶ μᾶς συμβουλεύεις τὰ ὠφέλιμα.

Πάντως, ἐπειδὴ προβλέπω ὅτι πάλιν ὁ λόγος μου θὰ γίνῃ μακρότερος¹, ἐὰν ἀρχίσω ν' ἀπαντῶ εἰς κάθε σημεῖον τῶν γραφέντων ἀπὸ τὴν σύνεσίν σου, λέγω μόνον τόσον· ὅτι, ἐὰν τὸ καλὸν τῆς εἰρήνης περιορίζεται μόνον εἰς τὴν ἔννοιαν εἰρήνη, εἶναι καταγέλαστον νὰ ἐκλέγωμεν τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα, καὶ μόνον μὲ αὐτούς νὰ συμεριζώμεθα τὴν εἰρήνην, μυρίους δὲ ἄλλους ν' ἀποκλείωμεν ἀπὸ τὸ ἀγαθὸν τῆς κοινωνίας· ἐὰν δὲ ἡ συμφωνία μὲ τοὺς ἐπιβλαβεῖς ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς εἰρήνης προκαλεῖ εἰς τοὺς ἀποδεχομένους αὐτὴν ὅ,τι προκαλοῦν οἱ ἐχθροί, τότε κύτταξε μὲ ποίους ἀνεμίχθησαν οἱ ἄνθρωποι ποὺ μᾶς ἐμίσησαν μὲ μῖσος ἄδικον καὶ ποὺ ἀνήκουν εἰς τὴν μερίδα τῶν ἀκοινωνήτων πρὸς ἡμᾶς· δὲν χρειάζεται νὰ τοὺς ἀναφέρω ὀνομασί. Οὗτοι προσεκλήθησαν ἀπὸ αὐτούς εἰς τὴν Σεβαστείαν καὶ παρέλαβαν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐλειτούργησαν εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ μετέδωσαν εἰς ὅλον τὸν λαὸν ἀπὸ τὸν ἴδιον ἄρτον, διακηρυσσόμενοι ὡς ἐπίσκοποι ἀπὸ τὸν ἐκεῖ κλῆρον καὶ συνοδευόμενοι ἀπὸ αὐτούς διὰ μέσου ὅλης τῆς χώρας ὡς ἅγιοι καὶ ὡς ἔχοντες κοινωνίαν μὲ αὐτούς. Ἐὰν ἔ-

ὁ Πατρόφιλος μὲ καθυστέρησιν ἔγραψεν ἐκ νέου. Διεδήλωσε τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν Βασίλειον, ἀλλὰ πάλιν ἔθιξε τὸ θέμα τῆς συμφιλίωσεως μὲ τὸν Εὐστάθιον.

1. Ἡ ἐπιστολὴ 244 εἶναι πολὺ ἐκτενής.

κοὶ παραπεμπόμενοι. Ὡν εἰ χρὴ ἐλέσθαι τὴν μερίδα, καταγέλαστον ἔστιν ἐκ τῶν ὀνύχων ἄρχεσθαι καὶ μὴ αὐταῖς αὐτῶν ταῖς κεφαλαῖς προσδιαλέγεσθαι. Εἰ μὲν οὖν οὐδένα δεῖ καθόλου αἰρετικὸν νομίζειν οὐδὲ ἐκτρέπεσθαι, ἀντὶ τίνος, εἰπέ μοι, σεαυτὸν ἀφορίζεις σὺ καὶ ὑποστέλλῃ τὴν τινων κοινωνίαν; Εἰ δέ εἰσὶ τινες φευκτοὶ κατὰ τὸν τῆς ἀκριβείας λόγον, εἰπάτωσαν ἡμῖν, οἱ πάντα ἀκριβεῖς, τῆς ποίας εἰσὶ μερίδος οὗς ἐκ τῆς Γαλατίας πρὸς ἑαυτοὺς προσηγάγοντο. Ταῦτα εἰ μὲν ἄξια λύπης σοι καταφαίνεται, τοῖς αἰτίοις τούτων λογίζου τὸν χωρισμὸν· εἰ δὲ ἀδιάφορα κρίνεις, συγγνώσει ἡμῖν μὴ καταδεχομένοις τῆς ζύμης γενέσθαι τῶν ἑτεροδιδασκαλούντων. Ὡστε, εἰ δοκεῖ, τῶν εὐπροσώπων ἐκείνων ἀφέμενος λόγων ἐν πάσῃ παρηρησίᾳ ἔλεγχε τοὺς μὴ ὀρθοποδοῦντας πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου.

2. Ὁ Βασίλειος ἐννοεῖ ὅτι, ἐὰν πρόκηται νὰ προσέλθῃ εἰς συμφωνίας μὲ τοὺς Ἄρειανούς, διατὶ νὰ συνεννοῆται μὲ ἀσημάντους ἐπισκόπους, ὅπως ἔπραττεν ὁ Εὐστάθιος Σεβαστείας, καὶ νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν ἀπ' εὐθείας μὲ τοὺς ἡγέτας τοῦ ἀρειανισμοῦ, τὸν Εὐζώιον καὶ τὸν Εὐνόμιον;

πρεπε νά προτιμήσωμεν τήν παράταξιν τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, θά ἦτο καταγέλαστον ν' ἀρχίσωμεν ἀπό τοὺς δυνχας καί νά μὴ ἀπευθυνθῶμεν ἀμέσως πρὸς τὰς κεφαλὰς των ².

Ἐάν φυσικὰ κατ' ἀρχὴν δὲν ἔπρεπε νά θεωρῶμεν οὔτε ν' ἀποφύγωμεν κανένα ὡς αἰρετικόν, διὰ ποῖον λόγον, εἶπέ μου, ἐσύ ξεχωρίζεις τὸν ἑαυτὸν σου καί ἀποφεύγεις τὴν κοινωνίαν μὲ μερικοὺς ³; Ἐάν δὲ μερικοὶ εἶναι φευκτοὶ κατὰ τοὺς κανονισμοὺς τῆς δογματικῆς ἀκριβολογίας, ἃς μᾶς εἶπουν αὐτοὶ οἱ ἀκριβολόγοι εἰς ὅλα, ποίας μερίδος εἶναι αὐτοὶ τοὺς ὁποίους ἐκάλεσαν πλησίον των ἀπὸ τὴν Γαλατίαν ⁴;

Ἐάν μὲν θεωρῆς ταῦτα ἄξια λύπης, ν' ἀποδίδης τὸν χωρισμὸν εἰς τοὺς δι' αὐτὰ ὑπευθύνους· ἐάν δὲ τὰ κρίνης ἀδιάφορα, νά μᾶς συγχωρήσης πού δὲν δεχόμεθα νά καταστῶμεν ἐκ τῆς ζύμης τῶν ἑτεροδιδασκάλων. Ὡστε, ἐάν τὸ θεωρῆς ὀρθόν, ἐγκατάλειψε τὰ ἐξεζητημένα ἐπιχειρήματα καί ἔλεγχε μὲ ὅλην τὴν παρρησίαν ἐκείνους πού δὲν βαδίζουσι εὐθέως πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου.

3. Γράφει εἰς δεύτερον πρόσωπον ρητορικῶς, ἀλλ' ἐννοεῖ τὸν Εὐστάθιον Σεβαστείας καὶ ὄχι τὸν Πατρόφιλον.

4. Πρόκειται περὶ ἐπισκόπων ἀπὸ τὴν Γαλατίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, οἱ ὁποῖοι εἶχαν μετάσχει καὶ εἰς σύνοδον συγκληθεῖσαν εἰς τὴν Ἄγκυραν ἀπὸ τὸν βικάριον τοῦ Πόντου Δημοσθένην.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ
ΕΠΙ ΘΕΜΑΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΜΕΝΙΑΣ

Κατὰ τὴν πολυτάραχον ἐκείνην ἐποχὴν τὸ ὀργανωτικὸν σύστημα τῆς Ἐκκλησίας εἶχε κλονισθῆ, λόγῳ ἰδίως τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐκπτώσεων καὶ ἐξοριῶν τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων. Ὁ Βασίλειος ἐθεωροῦσεν ἑαυτὸν ὑπεύθυνον δι' ὅλας τὰς Ἐκκλησίας καὶ ὄχι μόνον διὰ τὴν τῆς Καππαδοκίας, καὶ οἱ λοιποὶ δὲ ὀρθόδοξοι ἠγέται τοῦ ἀνεγνώριζαν τοιαύτην εὐθύνην.

Ἡ πρώτη ἐπιστολὴ τῆς σειρᾶς αὐτῆς εἶναι ἀπλῶς συμβατικὴ (ὑπ' ἀριθμὸν 49). Ὁ ἐπίσκοπος Ἀρκάδιος τὸν συνεχάρη ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ του καὶ τὸν ἐπληροφόρησε περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀνεγέρσεως ναοῦ. Ὁ Βασίλειος εὐχαριστεῖ καὶ συγχαίρει.

Ἡ ἐπιστολὴ 62 ἀπευθύνεται πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Παρνασσῶ τῆς Βορείου Καππαδοκίας, πρὸς τὸν Πόντον, ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἐπισκόπου των. Μαζὶ μὲ τὰς παρηγορίας του ὁ Βασίλειος συνιστᾷ νὰ ἐκλέξουν γρήγορα νέον ἐπίσκοπον, διὰ νὰ μὴ προλάβουν καὶ ἐγκαταστήσουν οἱ Ἀρειανοὶ ἰδικὸν των, οἱ δὲ Παρνασσεῖς ἐνήργησαν κατὰ τὰς συμβουλὰς τοῦ Βασιλείου.

Εἰς τὴν Νεοκαισάρειαν τοῦ Πόντου, δευτέραν πατρίδα τοῦ Βασιλείου, ἐπίσκοπος ἦτο ὁ συγγενὴς του Ἀτάρβιος. Εἰς μάτην ἀνέμενεν ὁ Βασίλειος ἐπιστολὴν ἐκ μέρους του καὶ τέλος ἀπεφάσισε νὰ τοῦ γράψῃ πρῶτος (ἐπιστολὴ 65), ὑποδεικνύων εἰς αὐτὸν πόσον ἐπικίνδυνον εἶναι νὰ ἀπομονώνεται κανεὶς καὶ νὰ μένη χωρὶς ἀδελφούς. Φαίνεται σὰν νὰ πιστεύῃ ὅτι ὁ Ἀτάρβιος ἀπὸ ἐγωισμὸν ἢ ἀπὸ ἰδιορρυθμίαν δὲν θέλει νὰ ἐπικοινωνῇ μὲ ἄλλους ἐπισκόπους, ἐνῶ γνωρίζει καλὰ ὅτι οὗτος ἔχει ταχθῆ εἰς τὸ ἀντίθετον

ἀπὸ τὸν ἀρειανισμόν ἄκρον, εἰς τὸ πλευρὸν τῶν ὀπαδῶν τοῦ Μαρκέλλου Ἀγκύρας, ποὺ ἐδέχοντο τὸν σαβελλιανικὸν μοναρχιανισμόν. Πολὺ τοῦ ἐστοίχισεν ἡ ἀποξένωσις αὐτῆ καὶ ἡ ἐκ μέρους τοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως ἐκείνης ἐχθρότης, τῆς πόλεως ἡ ὁποία πρὶν ἀπὸ 12 χρόνια τὸν εἶχε ζητήσει ἐπιμόνως ὡς καθηγητὴν τῆς ρητορικῆς. Αὐτὸν τὸν πόνον, μαζί μὲ πολλὰς παρατηρήσεις περὶ τῆς διαγωγῆς του καὶ τῆς πίστεώς του, ἐκθέτει εἰς τὴν πρὸς τοὺς κληρικοὺς τῆς Νεοκαισαρείας ἐπιστολὴν του (ὑπ' ἀριθμὸν 207), καθὼς καὶ εἰς ἄλλας.

Ὁ γέρον ἑπίσκοπος Ἰννοκέντιος ἀναθέτει τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἐπισκοπῆς του εἰς τὸν Βασίλειον. Τὸν παρακαλεῖ νὰ τοῦ στείλῃ ὠρισμένον ἄνδρα τοῦ περιβάλλοντός του, μὴ ὀνομαζόμενον, διὰ νὰ τὸν χειροτονήσῃ βοηθὸν ἐπίσκοπον καὶ διάδοχόν του. Ὁ Βασίλειος ὅμως τοῦ συνιστᾷ ἄλλο πρόσωπον καταλληλότερον (ἐπιστολὴ 81).

Ὁ διάσημος στρατηγὸς καὶ κόμης Τερέντιος εἶχε πείσει τὸν αὐτοκράτορα Οὐάλεντα, παρὰ τὰς δυσμενεῖς διαθέσεις τούτου ἔναντι τοῦ Βασιλείου, νὰ ἀναθέσῃ εἰς τὸν Βασίλειον καὶ εἰς τὸν ἐπίσκοπον Νικοπόλεως Θεόδοτον τὴν ἐκλογὴν καὶ χειροτονίαν ἐπισκόπων τῆς βυζαντινῆς Ἀρμενίας. Διὰ τῆς ἐπιστολῆς 99 ὁ Βασίλειος δικαιολογεῖ εἰς τὸν Τερέντιον, διατί δὲν ἐξεπλήρωσεν εἰς ὄλην τὴν γραμμὴν τὴν ἐντολὴν, ἡ ὁποία διεβιβάσθη δι' ἐπιστολῆς τοῦ ἰδίου τοῦ Τερεντίου. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι ὁ Θεόδοτος δὲν ἐδέχθη νὰ συνεργασθῇ μαζί του, διότι ἐθεώρει ἀσυγχώρητον τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ Βασιλείου πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Σεβαστείας Εὐστάθιον, ὁ ὁποῖος ἦτο πάντοτε ἡμιαρειανός, ἂν καὶ εἶχεν ὑπογράψει ὅλα τὰ σύμβολα ποὺ εἶχαν κατὰ καιροὺς συντάξει αἱ διαφόρων ἀποχρώσεων σύνοδοι. Τοῦτον ὑπωπτεύοντο καὶ ὁ Θεόδοτος καὶ πολλοὶ ἄλλοι, δικαίως δέ. Ὁ Βασίλειος, θέλων νὰ συμφιλιώσῃ τοὺς δύο ἄνδρας, ἐπωφελήθη προσκλήσεως ἐκ μέρους τοῦ Θεοδότου νὰ παραστῇ εἰς σύναξιν τῆς ἐπαρχίας του. Ἐπέρασεν ἀπὸ τὸν Εὐστάθιον καὶ κατόπιν διημέρου συζητήσεως τὸν ἔπεισε νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὰς ὀρθοδόξους ἀπόψεις του· ἀλλ' ὁ Θεόδοτος μαθὼν τὰ περὶ τῆς συναντήσεως ταύτης ἀπηξίωσε νὰ τὸν δεχθῇ εἰς τὴν

σύναξιν. Ἐν συνεχείᾳ, ὅταν ὁ Βασίλειος μετέβαινεν εἰς τὴν Ἀρμενίαν διὰ τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν, μὲ μεσολάβησιν τοῦ Μελετιίου Ἀντιοχείας, ἐξορίστου εἰς χωρίον τῆς πατρίδος του Μελιτηνῆς Ἀρμενίας, συνεζήτησαν τὰς διαφορὰς των οἱ δύο ἄνδρες, ὁ Βασίλειος δηλαδὴ καὶ ὁ Θεόδωτος, ἀλλ' ὁ δεύτερος δυσαρεστηθεὶς ἀπὸ τὴν ἐπιμονὴν τοῦ πρώτου νὰ ὑπερασπίζεται τὸν Εὐστάθιον καὶ ἴσως ὑποπτευθεὶς ὅτι διὰ τὰς ἐπισκοπικὰς ἔδρας θὰ προτιμήσῃ πρόσωπα φιλικὰ πρὸς ἐκεῖνον, δὲν ἐδέχθη νὰ συνεργασθῇ μαζί του. Διὰ τοῦτο ὁ Βασίλειος, καθὼς ἦτο μόνος, διηυθέτησε μερικὰ θέματα ἀλλὰ φυσικὰ δὲν ἐχειροτόνησεν ἐπισκόπους.

Δὲν διήρκεσε πολὺ ἡ ψυχρότης μὲ τὸν Θεόδωτον. Ὁ Βασίλειος τοῦ ἔγραψεν (ἐπιστολὴ 121) συνιστῶν τὸν ἐκ Δύσεως ἐρχόμενον πρεσβύτερον Σαγκτίσσιμον καὶ πληροφορῶν περὶ τῆς ἀντικανονικῆς χειροτονίας τοῦ Φαύστου ὡς ἐπισκόπου εἰς τὴν Ἀρμενίαν ἐκ μέρους τοῦ Ἀνθίμου Τυάνων, κατόπιν συστάσεως τοῦ Εὐσταθίου Σεβαστείας πιθανῶς. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν τοῦ ἀνέφερε τίποτε περὶ τῆς ἐξελιξέως τῶν σχέσεών του μὲ τὸν Εὐστάθιον, ὁ Θεόδωτος τοῦ ἐζήτησε πληροφορίας, καὶ τότε αὐτὸς τοῦ γνωστοποιεῖ ὠρισμένας κακοβούλους ἐνεργείας τοῦ Εὐσταθίου εἰς βάρος του (ἐπιστολὴ 130).

Ἡ ἐπιστολὴ 195 εἶναι φιλικὴ πρὸς τὸν Εὐφρόνιον, ἐπίσκοπον Κολωνίας. Μὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ συνδέονται ὠρισμένα συμβάντα τῆς περιοχῆς ἐκείνης. Ὅταν ἀπέθανεν ὁ Θεόδωτος, μετέβη εἰς τὴν Νικόπολιν ὁ Ποιμένιος, τὸν ὁποῖον εἶχε χειροτονήσει ἐπίσκοπον Σατάλων ὁ Βασίλειος, καὶ ἐγκατέστησε τὸν Εὐφρόνιον ὡς νέον ἐπίσκοπον. Γράφει λοιπὸν τῶρα πρὸς τοὺς Νικοπολίτας ὁ Βασίλειος (ἐπιστολὴ 229) ὅτι ὀρθῶς ἐνήργησε μὲ τόσην ταχύτητα ὁ Ποιμένιος, διότι ἄλλως θὰ ἐπικρατοῦσεν ὁ χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου φιλαρειανὸς Φρόντων, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ βικαρίου Πόντου Δημοσθένους. Συγχρόνως δὲ ἔγραψε καὶ πρὸς τοὺς Κολωνιάτας (ἐπιστολὴ 228), ἐξηγῶν τοὺς λόγους, οἱ ὁποῖοι ἐπέβαλαν νὰ μετατεθῇ ἀπὸ τὴν πόλιν των ὁ Εὐφρόνιος.

Ὁ Δημοσθένης ἐνήργησεν, ὥστε οἱ ναοὶ τῆς Νικοπόλεως ν' ἀφαιρεθοῦν ἀπὸ τοὺς Ὀρθοδόξους καὶ παραδοθοῦν εἰς τοὺς Ἀ-

ρειανούς, ὁ δὲ Βασίλειος τοὺς γράφει νὰ ὑπομείνουν τὴν θλιψὴν αὐτὴν μὲ θάρρος (ἐπιστολαὶ 246, 247).

Σχετικαὶ μὲ τὴν σύγκλησιν συνόδου εἰς τὰ παράλια τοῦ Πόντου εἶναι αἱ δύο ἐπιστολαὶ τοῦ Βασιλείου πρὸς τὸν Ἐλπίδιον (ἐπιστολαὶ 205, 206). Προσπάθεια τοῦ Βασιλείου εἶναι νὰ ὀργανωθῇ καὶ εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν τὸ ὀρθόδοξον μέτωπον.

49. ΑΡΚΑΔΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Ἡὐχαρίστησα τῷ ἁγίῳ Θεῷ γράμμασιν ἐντυχῶν τῆς εὐλαβείας ὑμῶν, καὶ εὐχομαι αὐτός τε τῆς ἐλπίδος ἣν ἔχετε ἐφ' ἡμῖν ἄξιος εἶναι καὶ ὑμᾶς τὸν ἐπὶ τῇ τιμῇ ἡμῶν, ἣν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τιμᾶτε ἡμᾶς, μισθὸν τέλειον κομίσασθαι. Ὑπερήσθημεν δὲ ὅτι καί, μέριμναν πρέπουσαν Χριστιανῶ ἀναλαβόντες, εἰς δόξαν τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ οἶκον ἡγείρατε καὶ ἡγαπήσατε τῷ ὄντι, κατὰ τὸ γεγραμμένον, εὐπρέπειαν οἴκου Κυρίου, εὐτρεπίσαντες ἑαυτοῖς τὴν οὐράνιον μονήν, τὴν ἡτοιμασμένην ἐν τῇ ἀναπαύσει τοῖς ἀγαπῶσι τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Ἐὰν δὲ δυνηθῶμεν περινοῆσαι λείψανα μαρτύρων, εὐχόμεθα καὶ αὐτοὶ συμβαλέσθαι ὑμῶν τῇ σπουδῇ. Εἰ γὰρ «εἰς μνημόσνον αἰώνιον ἔσται δίκαιος», κοινωνοὶ ἐσόμεθα δηλονότι τῆς ἀγαθῆς μνήμης τῆς δοθησομένης ὑμῖν παρὰ τοῦ Ἁγίου.

62. Τῆ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ

Καὶ ἔθει ἐπόμενοι παλαιῶ ἐκ μακρᾶς τῆς ἀκολουθίας κε-

Ἐπιστολὴ 49. Ἐγράφη τὸ 370. Ὁ Βασίλειος εὐχαριστεῖ τὸν Ἀρκάδιον διὰ τὰ συγχαρητήριά του ἐπὶ τῇ ἀνόδῳ εἰς τὴν ἐπίσκοπικὴν ἔδραν καὶ τὸν συγχαίρει διὰ τὴν οἰκοδόμησιν ναοῦ.

1. Ψαλμ. 25, 8.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 49
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΑΡΚΑΔΙΟΝ

Ἠὐχαρίστησα τὸν ἅγιον Θεόν, ποὺ ἔλαβα γράμμα τῆς εὐλαβείας σας, εὐχομαι δὲ καὶ ἐγὼ νὰ εἶμαι ἄξιος τῆς ἐλπίδος τὴν ὁποίαν στηρίζετε εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ σεῖς ποὺ τιμᾶτε ἡμᾶς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ λάβετε διὰ τὴν τιμὴν πλήρη μισθόν. Ἰδιαιτέρως δὲ ἠὐχαριστήθημεν διότι, ἀναλαβόντες φροντίδα ἀρμόζουσας εἰς Χριστιανόν, ἠγείρατε οἶκον εἰς δόξαν τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ καὶ πράγματι ἠγαπήσατε, κατὰ τὴν Γραφήν, «εὐπρέπειαν οἴκου Κυρίου»¹. Οὕτω προητοιμάσατε διὰ τὸν ἑαυτὸν σας τὴν οὐράνιον μονὴν τὴν ἠτοιμασμένην κατὰ τὴν ἀνάπαυσιν διὰ τοὺς ἀγαπῶντας τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ.

Ἐὰν δὲ δυνηθῶμεν νὰ ἀνακαλύψωμεν λείψανα μαρτύρων, εὐχόμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ συμβάλωμεν εἰς τὸν ζῆλόν σας. Διότι, ἐὰν «εἰς μνημόσυνον αἰώνιον ἔσται δίκαιος»², θὰ εἴμεθα ἀσφαλῶς κοινωνοὶ τῆς ἀγαθῆς μνήμης, ἣ ὁποία θὰ σᾶς χαρισθῇ ἀπὸ τὸν ἅγιον Θεόν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 62
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ

Ἄκολουθοῦντες τὴν παλαιὰν συνήθειαν, ποὺ ἔχει ἐπικρα-

2. Ψαλμ. 112, 6.

Ἐπιστολή 62. Ἐγράφη ἴσως τὸ 371. Εἶναι παρηγορητικὴ ἐπιστολή, γραφεῖσα ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἐπισκόπου Παρνασσού, πόλεως τῆς Βορείου

κρατηκότι και τὸν καρπὸν τοῦ Πνεύματος, τὴν κατὰ Θεὸν ἀγάπην, ὑμῖν ἐπιδεικνύμενοι, διὰ τοῦ γράμματος τὴν εὐλάβειαν ὑμῶν ἐπισκεπτόμεθα, κοινωνοῦντες ὑμῖν τῆς τε ἐπὶ τῷ συμβάντι λύπης καὶ τῆς φροντίδος τῶν ἐν χερσίν. Ὑπὲρ μὲν οὖν τῶν λυπηρῶν τοσοῦτον λέγομεν ὅτι καιρὸς ἡμῖν ἀποβλέψαι πρὸς τὰ τοῦ ἀποστόλου παραγγέλματα καὶ μὴ λυπεῖσθαι («Ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα»), οὐ μὴν οὐδ' ἀπαθῶς ἔχειν πρὸς τὸ συμβάν, ἀλλὰ τῆς μὲν ζημίας αἰσθάνεσθαι, ὑπὸ δὲ τῆς λύπης μὴ καταπίπτειν, τὸν μὲν ποιμένα τοῦ τέλους μακαρίζοντας, ὡς ἐν γήρῳ πλοῦσι τὴν ζωὴν καταλύσαντα καὶ ταῖς μεγίσταις παρὰ τοῦ Κυρίου τιμαῖς ἐναναπανασάμενον. Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἐκεῖνα παραινεῖν ἔχομεν, ὅτι προσήκει, πᾶσαν ἀποθεμένους κατήφειαν, ἐαυτῶν γενέσθαι καὶ πρὸς τὴν ἀναγκαίαν πρόνοιαν τῆς Ἐκκλησίας διαναστῆναι, ὅπως ἂν ὁ ἅγιος Θεὸς ἐπιμεληθείη τοῦ ἰδίου ποιμνίου καὶ παράσχοιτο ὑμῖν ποιμένα κατὰ τὸ αὐτοῦ θέλημα, ποιμαίνοντα ὑμᾶς μετ' ἐπιστήμης.

84

65. ΑΤΑΡΒΙΩ

Καὶ τί πέρασ ἔσται τῆς σιωπῆς, εἰ ἐγὼ μὲν τὰ ἐκ τῆς ἡλι-

Καππαδοκίας εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Ἄλυος. Σημασίαν ἔχει ἡ προτροπὴ νὰ ἐκλέξουν οἱ Παρνασσεῖς γρήγορα νέον ἐπίσκοπον, διὰ νὰ μὴ προλάβουν οἱ Ἀρειανοὶ νὰ διορίσουν ἰδικόν των μετὰ τὴν βοήθειαν τῆς ἀρειανικῆς πολιτείας, πράγμα τὸ ὁποῖον καὶ ἐπραξάν. Ὁ οὕτως ἐκλεγείς Ὑψις ἐξεθρονίσθη μετ' ὀλίγα ἔτη, τὸ 375, ἀπὸ τοῦς Ἀρειανούς, διὰ νὰ ἀνυψωθῆ εἰς τὴν ἔδραν ὁ φίλος των Ἐκδίκιος.

1. Β' Θεσσαλ. 4, 13.

Ἐπιστολὴ 65. Ἐγράφη πιθανῶς τὸ 371. Ὁ Ἀτάρβιος, πιθανῶς συγγενὴς τοῦ Βασιλείου, ἦτο ἐπίσκοπος Νεοκαισαρείας, τῆς δευτέρας πατρί-

τήσει κατόπιν μακρᾶς ἐφαρμογῆς, καὶ ἐπιδεικνύοντες εἰς σᾶς τὸν καρπὸν τοῦ Πνεύματος, τὴν κατὰ Θεὸν ἀγάπην, ἐπισκεπτόμεθα τὴν εὐλάβειάν σας μετ' αὐτὸ τὸ γράμμα, μετέχοντες μαζί με σᾶς εἰς τὴν λύπην διὰ τὸ συμβάν καὶ εἰς τὴν φροντίδα διὰ τὰ πράγματα ποῦ ἀντιμετωπίζετε.

Καὶ διὰ μὲν τὰ λυπηρὰ λέγομεν μόνον τοῦτο, ὅτι εἶναι εὐκαιρία νὰ προσέξωμεν τὰ παραγγέλματα τοῦ ἀποστόλου καὶ νὰ μὴ λυπούμεθα «ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ποῦ δὲν ἔχουν ἐλπίδα»¹, οὔτε ὅμως νὰ δείξωμεν ἀπάθειαν διὰ τὸ συμβάν, ἀλλ' ἀντιθέτως νὰ συναισθανώμεθα μὲν τὴν ἀπώλειαν ποῦ ὑπέστημεν, νὰ μὴ κλονιζώμεθα δὲ ἀπὸ τὴν λύπην, μακαρίζοντες τὸν ποιμένα διὰ τὸ τέλος ποῦ εἶχεν, ἐγκαταλείψας τὴν ζωὴν εἰς ὠριμον γῆρας καὶ ἀπελθὼν ν' ἀναπαυθῆ εἰς τὰς μεγίστας ὑπὸ τοῦ Κυρίου διδομένας τιμὰς.

Κατὰ τὰ ἄλλα δὲ ἔχομεν νὰ παραινέσωμεν ἐκεῖνα, ὅτι προσήκει, ἀποβάλλοντες κάθε κατῆφειαν, ν' ἀποκτήσετε αὐτοκυριαρχίαν καὶ ν' ἀναλάβετε τὴν ἀναγκαίαν πρόνοιαν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, οὕτως ὥστε ὁ ἅγιος Θεὸς νὰ ἐπιμεληθῆ τοῦ ποιμνίου του καὶ νὰ παράσχη εἰς σᾶς ποιμένα κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος θὰ σᾶς ποιμάνη μετ' ὅσους.

84

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 65
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΤΑΡΒΙΟΝ

¹Ἔως ποῦ θὰ προχωρήσῃ αὐτὴ ἡ σιωπὴ, ἐάν ἐγὼ μὲν ἐπι-

δος τούτου. Δὲν ἠθέλησε νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικοινωνίαν μετ' αὐτόν, διό ὁ Βασιλεὺς κάμνει ἐδῶ τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν. Φαίνεται νὰ πιστεῦν ὅτι ὁ Ἀτάρβιος ἀποφεύγει τὴν ἐπικοινωνίαν ἀπὸ ἐγωισμὸν, ἢ τοῦλάχιστον κάμνει ὅτι πιστεῖται τοῦτο. Εἰς τὴν πραγματικότητα ὁ Ἀτάρβιος ἦτο αἰρετικὸς καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐφάνερωσε τὰ πραγματικά του φρονήματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν μοναρχιανὰ, σαβελλιανικά, ὅπως περιγράφεται εἰς ἄλλας ἐπιστολὰς τοῦ Βασιλείου.

κίας πρεσβεΐα ἀπαιτῶν ἀναμένοιμι παρὰ σοῦ γενέσθαι τὴν ἀρχὴν μοι τῆς προσφωνήσεως, ἢ δὲ σὴ ἀγάπη ἐπὶ πλεῖον βούλοιτο τῇ βλαβεραῖ κρίσει τῆς ἡσυχίας ἐγκαρτερεῖν; Ἄλλ' ὁμως ἐγώ, τὴν ἐν τοῖς φιλικοῖς ἤτταν νίκης ἔχειν δύναμιν ἠγησάμενος, ὁμολογῶ σοι μὲν παραχωρεῖν τῆς ἐπὶ τῷ δοκεῖν περιγεγενησθαι τῆς οἰκείας κρίσεως φιλοτιμίας. Αὐτὸς δὲ πρῶτος ἐπὶ τὸ γράφειν ἦλθον εἰδὼς ὅτι ἡ ἀγάπη «πάντα στέγει, πάντα ὑπομένει, οὐδαμοῦ ζητεῖ τὸ ἑαυτῆς» διὸ οὔτε ἐκπίπτει ποτέ. Ἀταπεινώτος γὰρ ὁ κατὰ ἀγάπην τῷ πλησίον ὑποτασσόμενος. "Ὅπως οὖν καὶ αὐτός, πρὸς γοῦν τὸ ἐξῆς τὸν πρῶτον καὶ μέγιστον καρπὸν τοῦ Πνεύματος ἐπιδεικνύμενος τὴν ἀγάπην, ἀπορρίψης μὲν τὸ τῶν ὀργιζομένων σκυθρωπὸν, ὅπερ ἡμῖν διὰ τῆς σιωπῆς ὑποφαίνεις, ἀναλάβης δὲ χαρὰν ἐν τῇ καρδίᾳ, εἰρήνην πρὸς τοὺς ὁμοψύχους τῶν ἀδελφῶν, σπουδὴν καὶ μέριμναν ὑπὲρ τῆς τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Κυρίου διαμονῆς. Γίνωσκε γὰρ ὅτι, εἰ μὴ τὸν ἴσον ἡμεῖς ἀγῶνα ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν ἀναλάβοιμεν ὅποσον ἔχουσιν οἱ ἀντικείμενοι τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ εἰς καθαίρεσιν αὐτῶν καὶ παντελῆ ἀφανισμόν, οὐδὲν τὸ κωλύον οἴχεσθαι μὲν παρασυρεῖσαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τὴν ἀλήθειαν, παραπολαῦσαι δέ τι καὶ ἡμᾶς τοῦ κρίματος, μὴ πάσῃ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ ἐν ὁμοιοῖα τῇ πρὸς ἀλλήλους καὶ συμπνοίᾳ τῇ κατὰ Θεόν, τὴν ἐνδεχομένην μέριμναν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιδειξαμένους. Παρακαλῶ οὖν, ἔκβαλε τῆς σεαυτοῦ ψυχῆς τὸ οἶεσθαι μηδεὶς ἐτέρου εἰς κοινωνίαν προσδεῖσθαι. Οὐ γὰρ κατὰ ἀγάπην περιπατοῦντος οὐδὲ πληροῦντός ἐστι τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ τῆς πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς συναφείας ἑαυτὸν ἀποτέμνειν. Ἄμα γὰρ κἀκεῖνο λογίζεσθαι τὴν ἀγαθὴν σου προαίρεσιν βούλομαι, ὅτι τὸ τοῦ πολέμου κακόν, κύκλω περιμόν, καὶ πρὸς ἡμᾶς ἔλθοι ποτέ, κὰν μετ' ἄλ-

καλούμενος τὰ πρεσβεῖα τῆς ἡλικίας, περιμένω ν' ἀρχίσῃς ἐσὺ πρῶτος τὸν χαιρετισμόν, ἢ δὲ ἀγάπη σου ἐπιθυμῆ νὰ ἐπιμείνη ἐπὶ μακρότερον χρόνον εἰς τὴν ἐπιβλαβῆ ἀπόφασιν τῆς μὴ ἐπικοινωνίας; Ἐγὼ ὁμως, φρονῶν ὅτι μία ἤττα εἰς ζητήματα φιλίας ἔχει τὴν ἀξίαν νίκης, ὁμολογῶ ὅτι εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν σοῦ παραχωρῶ τὸ δικαίωμα νὰ νομίζῃς ὅτι με ἐνίκησες. Ἀρχίζω δὲ νὰ γράφω πρῶτος, διότι γνωρίζω ὅτι «ἡ ἀγάπη ὅλα τὰ στέγει, ὅλα τὰ ὑπομένει, δὲν ζητεῖ καθόλου ὅσα τῆς ἀνήκουν» καὶ διὰ τοῦτο «δὲν ἐκπίπτει ποτέ»¹. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ὑποτάσσεται εἰς τὸν πλησίον δι' ἀγάπην εἶναι ἀταπεινωτος. Οὕτως ὥστε καὶ σὺ ἐπιδεικνύων εἰς τὸ ἐξῆς τὸν πρῶτον καρπὸν τοῦ Πνεύματος, τὴν ἀγάπην, ν' ἀπορρίψῃς μὲν τὸ σκυθρωπὸν ὕφος τῶν ὀργίλων ἀνθρώπων ποὺ παρουσιάζεις εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς σιωπῆς σου, ν' ἀναλάβῃς δὲ εἰς τὴν καρδίαν σου χαρὰν, εἰρήνην πρὸς τοὺς ὁμοψύχους ἀδελφούς σου, σπουδὴν καὶ μέριμναν διὰ τὴν διατήρησιν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Κυρίου. Νὰ γνωρίζῃς δὲ ὅτι, ἐὰν δὲν ἀναλάβωμεν ἡμεῖς ἀγῶνα ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν ἴσον μ' ἐκεῖνον ποὺ ἔχουν οἱ ἀντίθετοι πρὸς τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν, διὰ νὰ τοὺς κρημνίσωμεν καὶ τοὺς ἀφανίσωμεν τελείως, κανένα ἐμπόδιον δὲν θὰ ὑπάρχη νὰ χαθῆ μὲν ἡ ἀλήθεια, παρασυρθεῖσα ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, νὰ ὑποστῶμεν δὲ κάπως καὶ ἡμεῖς τὴν καταδίκην, διότι δὲν ἐδείξαμεν τὴν ἐπιβαλλομένην μέριμναν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν μὲ κάθε σπουδὴν καὶ προθυμίαν, μὲ ὁμόνοιαν πρὸς ἀλλήλους καὶ σύμπνοιαν κατὰ τὸ θέλημα.

Παρακαλῶ λοιπόν, ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴν ψυχὴν σου τὴν ἰδέαν ὅτι δὲν χρειάζεσαι κοινωνίαν μὲ κανένα ἄλλον. Τὸ ν' ἀποκόπτῃ κανεὶς ἑαυτὸν τοῦ συνδέσμου μὲ τοὺς ἀδελφούς δὲν εἶναι γνώρισμα ἀνθρώπου ποὺ ζῆ σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀγάπης καὶ ἐκπληρώνει τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ. Θέλω δὲ νὰ γνωρίσῃ ἡ ἀγαθὴ σου προαίρεσις καὶ ἐκεῖνο, ὅτι τὸ κακὸν τοῦ πολέμου, τὸ ὅποσον περιφέρεται γύρω ἀπὸ ἡμᾶς, κάποτε θὰ εἰσέλθῃ καὶ εἰς ἡμᾶς, καὶ ἂν μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ὑποστῶμεν καὶ ἡμεῖς τὰς ἐπιπτώσεις του, τότε δὲν θὰ εὐρωμεν ἀνθρώπους

λων καὶ ἡμεῖς τῆς ἐπηρείας παραπολαύσωμεν, οὐδὲ τοὺς συναλ-
γοῦντας εὐρήσομεν, διὰ τὸ ἐν καιρῷ τῆς εὐθηνίας ἡμῶν μὴ προ-
καταβαλέσθαι τοῖς ἡδικοημένοις τὸν τῆς συμπαθείας ἔρανον.

85

207. ΤΟΙΣ ΚΑΤΑ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΝ ΚΛΗΡΙΚΟΙΣ

1. Ἡ μὲν συμφωνία τοῦ καθ' ἡμῶν μίσους καὶ τὸ μέχρις
ἐνὸς πάντας ἀκολουθῆσαι τῷ προεστῶτι τοῦ καθ' ἡμῶν πολέ-
μου ἐπειθέ με ὁμοίως ἀποσιωπᾶν πρὸς ἅπαντας, καὶ μήτε γράμ-
ματος φιλικοῦ μήτε τινὸς ὁμιλίας κατάρχειν, ἀλλ' ἐν ἡσυχίᾳ πέσ-
σειν τὴν ἐμαντοῦ λύπην. Ἐπειδὴ δὲ χρὴ μήτε πρὸς τὰς διαβο-
λὰς ἀποσιωπᾶν, οὐχ ἵνα διὰ τῆς ἀντιλογίας ἡμᾶς αὐτοὺς ἐκδι-
κῶμεν, ἀλλ' ἵνα μὴ συγχωρήσωμεν εὐοδωθῆναι τῷ ψεύδει καὶ
τοὺς ἠπατημένους μὴ ἐναφῶμεν τῇ βλάβῃ, ἀναγκαῖον ἐφάνη μοι
καὶ τοῦτο προσθεῖναι τοῖς πᾶσι καὶ ἐπιστεῖλαι ὑμῶν τῇ συνέσει,
εἰ καὶ ὅτι πρώην κοινῇ παντὶ τῷ πρεσβυτερίῳ γράψαντες οὐ-
δεμιᾶς παρ' ὑμῶν ἀποκρίσεως ἠξιώθημεν. Μὴ κολακεῦετε, ἀ-
δελφοί, τοὺς τὰ πονηρὰ δόγματα ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐπάγοντας,
μηδὲ καταδέξεσθε περιορᾶν ἐν γνώσει ὑμετέρῳ τὸν λαὸν τοῦ Θε-

*Ἐπιστολή 207. *Ἐγράφη τὸ 375. Ὁ Βασίλειος εἶχεν ὀργανώσει ἐπι-
τυχῶς τὸ μέτωπον τῶν Ὁρθοδόξων εἰς τὴν Καππαδοκίαν καὶ εἰς πολλὰς
ἄλλας ἐπαρχίας τῆς Ἀσίας. Δὲν φαίνεται ὅμως νὰ εἶχε πολλὴν ἐπιτυχίαν
εἰς τὸν Πόντον. Διὰ τοῦτο τὸ 375 ἀνέλαβε μίαν προσπάθειαν συγκροτή-
σεως μικρῶν συνόδων εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ Πόντου. Διῆλθε τότε πλη-
σίον τῆς κυριωτέρας μητροπόλεως τῆς περιοχῆς αὐτῆς, τῆς Νεοκαισαρεί-
ας, ὅπου εἶχεν ἀνατραφῆ καὶ ὅπου εἶχε ζήσει ὡς ἀσκητὴς πολλὰ ἔτη. Ὁ
ἐπίσκοπος Νεοκαισαρείας Ἀτάρβιος, συγγενὴς του ὅπως εἶδαμεν, καὶ οἱ
γύρω του ἀνησύχησαν, φοβούμενοι ἐπίσκεψιν του εἰς τὴν πόλιν των καὶ

νά μετᾶσχουν τοῦ πόνου μας, διότι εἰς τὸν καιρὸν τῆς εὐθυμίας μας δὲν ἔσυνεισφέραμεν εἰς τοὺς ἀδικουμένους τὸν ἔρανον τῆς συμπαθείας.

85

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 207 ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΛΗΡΙΚΟΥΣ ΤΗΣ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

1. Ἡ μὲν ὁμοφωνία τοῦ ἐναντίον μας μίσους καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἀκολουθεῖτε ὅλοι μέχρις ἑνὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἐναντίον μας πολέμου ἔπρεπε νὰ μὲ πείσουν νὰ σιωπήσω ἀπέναντι ὅλων σας καὶ νὰ μὴ ἀρχίσω πρῶτος οὔτε φιλικὴν ἀλληλογραφίαν οὔτε συζήτησιν, ἀλλὰ νὰ κρατῶ τὴν λύπην μου σιωπηλῶς. Ἐπειδὴ ὁμως δὲν πρέπει νὰ σιωπῶμεν ἐνώπιον τῶν διαβολῶν, ὄχι διὰ νὰ ὑπερασπισθῶμεν τοὺς ἑαυτούς μας διὰ τῆς ἀντιλογίας, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐπιτρέψωμεν νὰ εὐοδωθῇ τὸ ψεῦδος καὶ διὰ νὰ μὴ ἀφήσωμεν τοὺς ἔξαπατηθέντας εἰς τὴν βλάβην, μοῦ ἐφάνη ἀναγκαῖον νὰ προσθέσω εἰς ὅλα καὶ τοῦτο καὶ νὰ γράψω εἰς τὴν σύνεσίν σας, μολονότι δὲν ἤξιώθημεν καμμιαῖς ἀποκρίσεως ἀπὸ σαῶς εἰς τὴν ἐπιστολὴν ποὺ πρὸ καιροῦ ἔστείλαμεν κοινῶς εἰς ὀλόκληρον τὸ πρεσβυτέριον σας¹.

Μὴ κολακεύετε, ἀδελφοί, ἐκείνους ποὺ εἰσάγουν εἰς τὰς ψυχὰς σας τὰ πονηρὰ δόγματα καὶ μὴ καταδεχθῆτε νὰ παρί-

ἐπέτειναν τὰς εἰς βάρος του διαβολὰς. Ὁ Ἀτάρβιος κατηγοροῦσε τὸν Βασίλειον καὶ δι' ἄλλα καὶ δι' ἔλαστικότητα πρὸς τοὺς Ἀρειανούς. Τότε ὁ Βασίλειος ἔγραψε μεταξύ ἄλλων καὶ τὴν παροῦσαν ἐπιστολήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνασκευάζει μερικὰς ἀναξίας λόγου κατηγορίας περὶ λειτουργικῶν νεωτερισμῶν καὶ περὶ εἰσαγωγῆς τοῦ μοναχικοῦ βίου, ἐπισημαίνει δὲ καὶ τὸν λόγον τῶν ἐναντίον του ἐπιθέσεων τοῦ Ἀταρβίου, ὁ ὁποῖος εἶναι ὅτι ὁ ἐπίσκοπος αὐτὸς ἔσαβελλιάνιζε.

1. Πρόκειται ἴσως περὶ τῆς ἐπιστολῆς 204.

οὐ διὰ τῶν ἀσεβῶν διδαγμάτων καταστρεφόμενον. Σαβέλλιος ὁ Λίβυς καὶ Μάρκελλος ὁ Γαλάτης μόνοι ἐκ πάντων ἐτόλμησαν καὶ διδάξαι ταῦτα καὶ γράφαι ἅπερ νῦν παρ' ὑμῖν, ὡς ἴδια ἑαυτῶν εὐρήματα, ἐπιχειροῦσι προφέρειν οἱ καθηγούμενοι τοῦ λαοῦ βαμβαίνοντες τῇ γλώσση καὶ οὐδέ εἰς πιθανὴν κατασκευὴν ἀγαγεῖν τὰ σοφίσματα ταῦτα καὶ τοὺς παραλογισμοὺς ἐξαρκοῦντες. Οὗτοι ῥητὰ καὶ ἄρητα καθ' ἡμῶν δημηγοροῦσι καὶ πάντα τρόπον τὰς συντυχίας ἡμῶν ἐκκλίνουσι. Τίνος ἕνεκεν; Οὐχὶ τὸν ἐν τοῖς πονηροῖς ἑαυτῶν διδάγμασιν ἐλεγχον ὑφορώμενοι; Οἱ γε ἐπὶ τοσοῦτον ἡμῶν κατηναισχύντησαν, ὥστε καὶ ὄνειρους τινὰς ἐφ' ἡμᾶς συμπλάσαι διαβάλλοντες ἡμῶν τὰς διδασκαλίας ὡς βλαβεράς· οἱ, κὰν πάντα τὰ τῶν φυλλοχόων μηνῶν φαντάσματα ταῖς ἑαυτῶν κεφαλαῖς ὑποδέξωνται, οὐδεμίαν ἡμῖν βλασφημίαν δυνήσονται προστρέψασθαι, πολλῶν ὄντων ἐφ' ἑκάστης Ἐκκλησίας μαρτυρούντων τῇ ἀληθείᾳ.

2. Κὰν τὴν αἰτίαν ἐρωτηθῶσι τοῦ ἀκηρύκτου τούτου καὶ ἀσπόνδου πολέμου, ψαλμοὺς λέγουσι καὶ τρόπον μελωδίας τῆς παρ' ὑμῖν κεκρατηκυίας σνηθείας παρηλλαγμένον, καὶ τοιαῦτά τινα ἐφ' οἷς ἐχρῆν αὐτοὺς ἐγκαλύπτεσθαι. Ἐγκαλούμεθα δὲ ὅτι καὶ ἀνθρώπους ἔχομεν τῆς εὐσεβείας ἀσκητᾶς, ἀποταξαμένους τῷ κόσμῳ καὶ πάσαις ταῖς βιοτικαῖς μερίμναις, ἃς ἀκάνθαις παρεικάζει ὁ Κύριος, εἰς καρποφορίαν ἔλθειν τὸν λόγον μὴ συγχωρούσαις. Οἱ τοιοῦτοι τὴν νεκρότητα τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέρουσι καὶ ἄραντες τὸν ἑαυτῶν σταυρὸν ἔπονται τῷ Θεῷ.

2. Ὁ αἰρεσιάρχης τοῦ 3ου αἰῶνος Σαβέλλιος ἐκήρυσσε τὴν ἀπόλυτον μοναρχίαν τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν ἐδέχετο ὅτι τὰ τρία πρόσωπα, Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ Πνεῦμα, ἀποτελοῦν χωριστὰς ὑποστάσεις. Τὴν διδασκαλίαν του ἀκολουθοῦσεν ἀργότερα ὁ ἐπίσκοπος Ἀγκύρας Μάρκελλος, τὴν ἴδιαν δὲ διδασκαλίαν ἐδέχετο καὶ ὁ Ἀτάρβιος Νεοκαισαρείας.

3. Ἐννοεῖται ὁ ἐπίσκοπος Ἀτάρβιος.

δετε ἐν γνώσει σας τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ ποὺ καταστρέφεται διὰ τῶν ἀσεβῶν διδαγμάτων. Σαβέλλιος ὁ Λίβυς καὶ Μάρκελλος ὁ Γαλάτης², μόνοι αὐτοὶ ἀπὸ ὅλους, ἐτόλμησαν νὰ διδάξουν καὶ νὰ διατυπώσουν ἐγγράφως αὐτὰ τὰ ὁποῖα τώρα ἐπιχειροῦν νὰ προφέρουν μεταξύ σας σὰν ἰδικὰ των ἐφευρήματα οἱ ἡγέται τοῦ ποιμνίου³, μὲ τραυλίζουσιν γλῶσσαν, μὴ κατορθώνοντες νὰ φέρουν εἰς ἀληθοφανῆ διατύπωσιν αὐτὰ τὰ σοφίσματα καὶ αὐτοὺς τοὺς παραλογισμούς. Αὐτοὶ οἱ ἡγέται διαδίδουν ρητὰ καὶ ἄρρητα ἐναντίον ἡμῶν καὶ μὲ κάθε τρόπον ἀποφεύγουν νὰ μᾶς συναντήσουν. Διὰ ποῖον λόγον; Ὁχι τάχα διότι φοβοῦνται τὸν ἔλεγχον διὰ τὰ πονηρὰ των διδάγματα; Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἔφθασαν εἰς τοιοῦτο σημεῖον ἀναισχυντίας ἀπέναντι ἡμῶν, ὥστε νὰ πλάσουν καὶ ὠρισμένας ὄνειροφαντασίας εἰς βάρος μας διαβάλλοντες τὰς διδασκαλίας μας ὡς βλαβεράς. Καὶ ὅμως, ἀκόμη καὶ ἂν ὑποδεχθοῦν εἰς τὰς κεφαλὰς των ὅλα τὰ φαντάσματα τῶν χειμερινῶν μηνῶν, καμμίαν βλασφημίαν δὲν θὰ κατορθώσουν νὰ μᾶς ἐπιρρίψουν, διότι εἰς κάθε Ἐκκλησίαν εἶναι πολλοὶ ποὺ θὰ μαρτυρήσουν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας.

2. Καὶ ἂν ἐρωτηθοῦν διὰ τὴν αἰτίαν τοῦ ἀκηρύκτου τούτου καὶ ἀσπόνδου πολέμου, ἀναφέρουν τρόπον ἀπαγγελίας ψαλμῶν καὶ μελωδίας διαφορετικὸν ἀπὸ τὴν ἐπικρατοῦσαν εἰς σᾶς συνήθειαν καὶ ἄλλα παρόμοια διὰ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ ἐντρέπωνται. Κατηγοροῦμεθα δὲ ὅτι ἔχομεν καὶ ἀνθρώπους ἀσκητὰς τῆς εὐσεβείας, οἱ ὁποῖοι ἐγκατέλειψαν τὸν κόσμον καὶ ὅλας τὰς βιοτικὰς μερίμνας, ποὺ ὁ Κύριος παρομοιάζει μὲ ἀκάνθας μὴ ἐπιτρεπούσας νὰ φθάσῃ ὁ λόγος εἰς καρποφορίαν⁴. Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι περιφέρουν εἰς τὸ σῶμά των τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ καὶ σηκώσαντες τὸν σταυρὸν των⁵, ἀκολουθοῦν τὸν Θεόν⁶.

4. Ματθ. 13, 7· 22. Μάρκ. 4, 7· 18 ἔ. Λουκ. 8, 7· 14.

5. Β' Κορ. 4, 10.

6. Ματθ. 16, 24. Μάρκ. 8, 34. Λουκ. 9, 23.

Ἐγὼ δὲ παντὸς ἂν τιμησαίμην τοῦ ἔμαντοῦ βίου ἐμὰ εἶναι τὰ ἀδικήματα ταῦτα καὶ ἔχειν ἄνδρας παρ' ἔμαντῶ, ὅπ' ἐμοὶ διδασκάλῳ, τὴν ἀσκησιν ταύτην προελομένους. Νῦν δὲ ἐν Αἰγύπτῳ μὲν ἀκούω τοιαύτην εἶναι ἀνδρῶν ἀρετήν, καὶ τάχα τινὲς καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιστίνης τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον πολιτείαν κατορθοῦσιν. Ἀκούω δὲ τινὰς καὶ ἐπὶ τῆς Μέσης τῶν ποταμῶν τελείους καὶ μακαρίους ἄνδρας. Ἡμεῖς δὲ παῖδές ἐσμεν πρὸς γε τὴν τῶν τελείων σύγκρισιν. Εἰ δὲ καὶ γυναῖκες εὐαγγελικῶς ζῆν προελόμεναι παρθενίαν μὲν γάμον προτιμῶσαι, δουλαγωγοῦσαι δὲ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς καὶ ἐν πένθει ζῶσαι τῶ μακαριζομένῳ, μακάριαι τῆς προαιρέσεως, ὅπου ἂν ὦσι τῆς γῆς. Παρὰ δὲ ἡμῶν μικρὰ ταῦτα στοιχειουμένων ἔτι καὶ εἰσαγομένων πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Εἰ δὲ τίνα ἀκοσμίαν τῶ βίῳ τῶν γυναικῶν ἐπιφέρουσιν, ἀπολογεῖσθαι μὲν ὑπὲρ αὐτῶν οὐ καταδέχομαι. Ἐκεῖνο δὲ ὑμῖν διαμαρτύρομαι, ὅτι, ἃ μέχρι νῦν ὁ Σατανᾶς ὁ πατὴρ τοῦ ψεύδους εἶπεῖν οὐ κατεδέξατο, ταῦτα αἱ ἄφοβοι καρδίαι καὶ τὰ ἀχαλίνωτα στόματα φθέγγεται ἀδεῶς. Γινώσκειν δὲ ὑμᾶς βούλομαι, ὅτι ἡμεῖς εὐχόμεθα καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν συντάγματα ἔχειν, ὧν τὸ πολίτευμά ἐστιν ἐν οὐρανοῖς, τῶν τὴν σάρκα σταυρωσάντων σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, οἳ οὐ μερμῶσι περὶ βρωμάτων καὶ ἐνδυμάτων, ἀλλ' ἀπερίσπατοι ὄντες καὶ εὐπάρεδροι τῶ Κυρίῳ νυκτὸς καὶ ἡμέρας προσμένουσι ταῖς δεήσεσιν. Ὡν τὸ στόμα οὐ λαλεῖ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ψάλλουσιν ὕμνους τῶ Θεῷ ἡμῶν διηνεκῶς, ἐργαζόμενοι ταῖς ἐαυτῶν χερσίν, ἵνα ἔχωσι μεταδιδόναι τοῖς χρεῖαν ἔχουσι.

3. Πρὸς δὲ τὸ ἐπὶ ταῖς ψαλμωδίαις ἔγκλημα, ᾧ μάλιστα

7. Α' Κορ. 9, 27.

8. Ματθ. 5, 4.

Ἐγὼ δὲ θὰ ἔδιδά ὅλον τὸν βίον μου διὰ νὰ γίνουιν ἰδικά μου αὐτὰ τὰ ἀδικήματα καὶ νὰ ἔχω πλησίον μου ἄνδρας ποὺ ἀκολουθοῦν αὐτὴν τὴν ἄσκησιν μὲ ἐμέ ὡς διδάσκαλον. Βεβαίως ἀκούω ὅτι ὑπάρχει εἰς τὴν Αἴγυπτον τοιαύτη ἀρετὴ ἀνδρῶν, ἴσως δὲ μερικοὶ καὶ εἰς τὴν Παλαιστίνην πραγματοποιοῦν τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον πολιτείαν. Ἀκούω δὲ ὅτι ὑπάρχουιν καὶ εἰς τὴν Μεσοποταμίαν μερικοὶ τέλειοι καὶ μακάριοι ἄνδρες. Ἡμεῖς ὅμως εἴμεθα παιδιὰ ἐν συγκρίσει μὲ τοὺς τελείους. Ἐὰν δὲ ὑπάρχουιν καὶ γυναῖκες ποὺ ἀκολουθοῦν τὴν εὐαγγελικὴν ζωὴν καὶ προτιμοῦν τὴν παρθενίαν ἀπὸ τὸν γάμον, δουλαγωγοῦν δὲ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ⁷ καὶ ζοῦν εἰς τὸ μακαριζόμενον πένθος ⁸, αὐταὶ εἶναι μακάριαι διὰ τὴν ἐκλογὴν των, ὅπου τῆς γῆς καὶ ἂν εὕρισκωνται. Ἀπὸ ἡμᾶς ὅμως μικρὰ βήματα ἔχουιν γίνει πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν, διότι εἴμεθα ἀκόμη μαθητευόμενοι καὶ καθοδηγούμενοι πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Ἐὰν δὲ αὐτὰ φέρουιν κάποιαν ἀνωμαλίαν εἰς τὸν βίον τῶν γυναικῶν, ἐγὼ δὲν ἔχω τὴν διάθεσιν ν' ἀπολογηθῶ ὑπὲρ αὐτῶν. Ἐκεῖνο δὲ σᾶς διαβεβαιῶνω, ὅτι ὅσα ἕως τῶρα ὁ Σατανᾶς, ὁ πατὴρ τοῦ ψεύδους, δὲν κατεδέχθη νὰ εἴπη, αὐτὰ προφέρουιν ἀδίστακτα αἱ ἄφοβοι καρδίαι καὶ τὰ ἀχαλίνωτα στόματα. Θέλω δὲ νὰ γνωρίζετε ὅτι ἡμεῖς εὐχόμεθα νὰ ἔχωμεν τάγματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, τῶν ὁποίων ὁ τρόπος βίου ἀνήκει εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ποὺ ἔχουιν σταυρώσει τὴν σάρκα μαζί μὲ τὰ πάθη καὶ τὰς ἐπιθυμίας ⁹, ποὺ δὲν φροντίζουν διὰ τροφᾶς καὶ ἐνδύματα, ἀλλὰ ἀπερίσπαστοι καὶ εὐπαρουσίαστοι ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ἀσχολοῦνται νύκτα καὶ ἡμέραν μὲ τὴν προσευχὴν. Αὐτῶν τὸ στόμα δὲν ἀπαγγέλλει τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ψάλλουιν συνεχῶς ὕμνους εἰς τὸν Θεὸν ἡμῶν, ἐργαζόμενοι μὲ τὰ χέρια των, διὰ νὰ ἔχουιν νὰ μεταδώσουιν εἰς τοὺς ἐνδεεῖς.

3. Ὡς πρὸς δὲ τὴν σχετικὴν μὲ τὰς ψαλμωδίας κατηγορίαν, μὲ τὴν ὁποίαν μάλιστα φοβίζουιν τοὺς ἀπλουστέρους

9. Γαλ. 5, 24.

τοὺς ἀπλουτέρους φοβοῦσιν οἱ διαβάλλοντες ἡμᾶς, ἐκεῖνο εἰπεῖν ἔχω, ὅτι τὰ νῦν κεκρατηκότα ἔθη πάσαις ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις συνωδά ἐστι καὶ σύμφωνα. Ἐκ νυκτός γὰρ ὀρθρίζει παρ' ἡμῖν ὁ λαὸς ἐπὶ τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς, καὶ ἐν πόνῳ καὶ ἐν θλίψει καὶ συνοχῇ δακρῶν ἐξομολογούμενοι τῷ Θεῷ, τελευταῖον ἐξαναστάντες τῶν προσευχῶν εἰς τὴν ψαλμωδίαν καθίστανται. Καὶ νῦν μὲν διχῇ διανεμηθέντες ἀντιβάλλουσιν ἀλλήλοις, ὁμοῦ μὲν τὴν μελέτην τῶν λογίων ἐντεθεῖν κρατύνοντες, ὁμοῦ δὲ καὶ τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἀμετεώριστον τῶν καρδιῶν ἑαυτοῖς διοικούμενοι. Ἐπειτα πάλιν ἐπιτρέψαντες ἐνὶ κατάρχειν τοῦ μέλους οἱ λοιποὶ ὑπηχοῦσι καὶ οὕτως ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῆς ψαλμωδίας τὴν νύκτα διενεγκόντες μεταξὺ προσευχόμενοι, ἡμέρας ἤδη ὑπολαμπούσης πάντες κοινῇ, ὡς ἐξ ἐνὸς στόματος καὶ μιᾶς καρδίας, τὸν τῆς ἐξομολογήσεως ψαλμὸν ἀναφέρουσι τῷ Κυρίῳ, ἴδια ἑαυτῶν ἕκαστος τὰ ῥήματα τῆς μετανοίας ποιούμενοι. Ἐπὶ τούτοις εἰ ἡμᾶς ἀποφεύγετε, φεύξεσθε μὲν Αἰγυπτίους, φεύξεσθε δὲ Λίβυας ἀμφοτέρους, Θηβαίους, Παλαιστινοὺς, Ἀραβας, Φοίνικας, Σύρονς καὶ τοὺς πρὸς τῷ Εὐφράτῃ κατωκισμένους, καὶ πάντας ἀπαξαιπῶς παρ' οἷς ἀγρυπνίαι καὶ προσευχαὶ καὶ αἱ κοιναὶ ψαλμωδίαί τετίμηται.

4. Ἄλλ' οὐκ ἦν, φησί, ταῦτα ἐπὶ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου. Ἄλλ'

10. Ἡ εἰσαγωγή εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ συστήματος τῆς ἀντιφωνικῆς ψαλμωδίας ἔφερε κάποιαν ἀνατροπὴν τῆς παλαιᾶς λειτουργικῆς τάξεως. Αἱ ἀκολουθίαι ἔγιναν περισσότεραι, ἐκτενέστεραι καὶ πλουσιώτεραι, ἡ μουσικὴ κατέστη μελωδικωτέρα. Ἦτο ἐποχὴ θριάμβου τῶρα διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ὄχι διωγμοῦ.

11. Πρόκειται περὶ τῆς ἀκολουθίας τοῦ ὁρθρου, ὅπως ἦτο συγκροτημένη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Εἰς τὴν ἐπίσκοπὴν τοῦ Βασιλείου, καθὼς καὶ εἰς ὅσα ἄλλα μέρη εἶχεν ἤδη διαδοθῆ εὐρέως ὁ μοναχικὸς βίος, ἡ ἀκολουθία

οί διαβολεῖς ἡμῶν, ἔχω νὰ εἶπω ἐκεῖνο, ὅτι αἱ ἐπικρατήσασαι τῶρα συνήθειαι εἰς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀντίστοιχοι καὶ σύμφωνοι¹⁰. Πράγματι εἰς ἡμᾶς ὁ λαὸς ἐξυπνᾷ νύκτα ἀκόμη διὰ νὰ μεταβῆ εἰς τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς· ἐκεῖ, ἐξομολογούμενοι μὲ πόνον καὶ θλίψιν καὶ συνεχῆ δάκρυα, εἰς τὸ τέλος σηκώνονται ἀπὸ τὰς προσευχὰς διὰ ν' ἀρχίσουν τὴν ψαλμωδίαν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν διανεμηθέντες εἰς δύο ὁμάδας ψάλλουν ἀντιφωνικῶς μεταξύ των, ἄφ' ἑνὸς μὲν ἐνισχύοντες μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τὴν μελέτην τῶν θείων λογίων, ἄφ' ἑτέρου δὲ διευθετοῦντες μέσα των τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἀμετεώριστον τῶν καρδιῶν.

Ἐπειτα δὲ πάλιν ἀναθέσαντες εἰς ἓνα ν' ἀρχίζη τὴν μελωδίαν οἱ ἄλλοι ὑπηχοῦν τὰ ἐφύμνια. Οὕτω λοιπόν, ἀφοῦ περάσωμεν τὴν νύκτα μὲ ποικιλίαν ψαλμωδίας καὶ προσευχῶν ἐνδιαμέσως¹¹, καθὼς φαίνεται ἡ αὐγὴ τῆς ἡμέρας, ὅλοι μαζί, σὰν μὲ ἓνα στόμα καὶ μίαν καρδίαν ἀναπέμπουν εἰς τὸν Κύριον τὸν ψαλμὸν τῆς ἐξομολογήσεως¹² καθιστῶντες ὁ καθένας ἰδικὰ του τὰ λόγια τῆς μετανοίας.

Ἐὰν ἀποστρέφεσθε ἡμᾶς ἐξ αἰτίας αὐτῶν, τότε πρέπει ν' ἀποστραφῆτε τοὺς Αἰγυπτίους, ν' ἀποστραφῆτε δὲ ἐπίσης καὶ τοὺς Λίβυας ἀμφοτέρων τῶν ἐπαρχιῶν, τοὺς Θηβαίους¹³, τοὺς Παλαιστίνους, τοὺς Ἄραβας, τοὺς Φοίνικας, τοὺς Σύρους, τοὺς κατοίκους τῶν περιοχῶν παρὰ τὸν ποταμὸν Εὐφράτην, καὶ γενικῶς ὅλους ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἔχουν εἰς ἰδιαιτέραν ἐκτίμησιν τὰς ἀγρυπνίας καὶ τὰς προσευχὰς καὶ τὰς κοινὰς ψαλμωδίας.

4. Ἄλλά, λέγει, αὐτὰ δὲν ὑπῆρχαν ἐπὶ τοῦ μεγάλου Γρη-

ἐτελεῖτο τὴν νύκτα, ὀλίγας ὥρας μετὰ τὰ μεσάνυκτα, ὅπως συμβαίνει καὶ σήμερα εἰς τὰ κοινόβια μοναστήρια. Ἡ πρωινή αὐτὴ προσευχὴ παλαιότερα ἤρχιζε μάλιστα κατὰ τὴν αὐγὴν, δηλαδὴ τὴν ὥραν ποῦ τῶρα ἐτελεῖωνεν.

12. Εἶναι ὁ πεντηκοστός ψαλμὸς (ν').

13. Θηβαῖοι ἐλέγοντο καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Θηβαίδος, ἐπαρχίας τῆς Αἰγύπτου, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἰδιαιτέραν εὐδοκίμησιν ὁ μοναχισμός.

οὐδὲ αἱ λιτανεῖαι ἅς ὑμεῖς νῦν ἐπιτηδεύετε. Καὶ οὐ κατηγορῶν ὑμῶν λέγω· ἠὲρόμην γὰρ πάντας ὑμᾶς ἐν δάκρυσιν ζῆν καὶ μετανοία διηγεκεῖ, ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς οὐδὲν ἕτερον ἢ λιτανεύομεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, πλὴν ὅσον οὐκ ἀνθρωπίνους ῥήμασιν, ὡσπερ ὑμεῖς, ἀλλὰ τοῖς λογίοις τοῦ Πνεύματος τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐξιλεούμεθα. Ὅτι δὲ οὐκ ἦν ταῦτα ἐπὶ τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου τίνας ἔχετε μαρτυρίας; Οἱ γε οὐδὲν τῶν ἐκείνου μέχρι νῦν διεσῶσασθε. Γρηγόριος οὐ κατεκαλύπτετο ἐπὶ τῶν προσευχῶν. Πῶς γάρ; Ὁ γε τοῦ ἀποστόλου μαθητῆς γνήσιος τοῦ εἰπόντος· «Πᾶς ἀνὴρ προσευχόμενος ἢ προφητεύων κατὰ κεφαλῆς ἔχων κατασχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ», καὶ («Ἀνὴρ μὲν οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι εἰκῶν καὶ δόξα Θεοῦ ὑπάρχων»). Ἐφευγε τοὺς ὄρκους ἢ καθαρὰ ἐκείνη ψυχὴ καὶ ἀξία τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κοινωνίας, ἀρκουμένη τῷ ναὶ καὶ τῷ οὐδὲ διὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου εἰπόντος· («Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι ὄλωσ»). Οὐκ ἠνείχετο εἰπεῖν τὸν ἀδελφὸν ἑαυτοῦ μωρὸν ἐκεῖνος· ἐφοβεῖτο γὰρ τὴν ἀπειλὴν τοῦ Κυρίου. Θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ πικρία ἐκ τοῦ στόματος ἐκείνου οὐκ ἔξεπορεύετο. Λοιδορίαν ἐμίσει ὡς εἰς βασι-

14. Μέγας Γρηγόριος ἐλέγετο εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος Νεοκαισαρείας ὁ καὶ θαυματουργὸς ὀνομαζόμενος. Μαθητῆς τοῦ Ὠριγένους, κατῶρθωσε νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἐκχριστιάνισιν ὄχι μόνον τῆς Ἑδρας του, ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρου τοῦ Πόντου. Ὁ Βασίλειος ἐσέβητο ἰδιαιτέρως τὸν Γρηγόριον τοῦτον, διότι ἡ μάμμη καὶ τροφὸς του Μακρίνα ἦτο μαθήτριά του.

15. Οἱ Νεοκαισαρεῖς διατηροῦσαν τὸ παλαιὸν «τυπικόν», θὰ ἐλέγαμεν, τῆς λατρείας, τὸ ὅποῖον ἐχρησιμοποιοῦσε πολὺ ἀραιῶς βιβλικούς ψαλμούς, ἀλλ' εἶχε πολλὰς χριστιανικὰς εὐχὰς, συντεθειμένας ἀπὸ τοὺς κατὰ τόπους ἐκκλησιαστικούς ἡγέτας. Τὸ νέον τυπικὸν μὲ τὴν ἀντιφωνίαν ἔκαμεν εὐρυτάτην χρῆσιν τῶν ψαλμῶν, «τῶν λογίων τοῦ Πνεύματος», καὶ αὐτὸ ἐπεκράτησεν ἀρχικῶς κυρίως μὲν μεταξύ τῶν μοναχικῶν κοινοτήτων, ἔπειτα δὲ καὶ μεταξύ τῶν κοινοτήτων τῆς Ἐκκλησίας τοῦ κόσμου. Μὲ τὴν φράσιν «οὐκ ἀνθρωπίνους ῥήμασιν» ἴσως ὑπαινίσσεται ὁ Βασίλειος τὴν ὑπὸ τοῦ

γορίου¹⁴. Τότε όμως δεν υπήρχαν επίσης και αὐτὴς λιτανεῖαι τὰς ὁποίας χρησιμοποιοῦτε ἔσεῖς τώρα. Καὶ δὲν τὰ λέγω διὰ τὴν ἑσῶς κατηγορήσω· διότι θὰ ἡυχόμεν ὅλοι σας νὰ ζῆτε μὲ δάκρυα καὶ μὲ συνεχῆ μετάνοιαν, ἔπειδὴ καὶ ἡμεῖς δὲν κάνομεν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ προσευχώμεθα ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν μας, ἀλλὰ πάντως ζητοῦμεν νὰ ἐξιλεώσωμεν τὸν Θεὸν ἡμῶν, ὄχι μὲ ἀνθρώπινα λόγια, ὅπως ἔσεῖς, ἀλλὰ μὲ τὰ λόγια τοῦ Πνεύματος¹⁵.

Ὅτι δὲ αὐτὰ δὲν υπήρχαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου, ποίας μαρτυρίας ἔχετε; Ἐσεῖς δὲν ἔχετε διασώσει τίποτε ἀπὸ τὰ θέσμιμα ἐκείνου. Παραδείγματος χάριν ὁ Γρηγόριος δὲν ἐκάλυπτεν τὴν κεφαλὴν του κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν προσευχῶν¹⁶. Πῶς ἦτο δυνατόν νὰ τὸ κάμη αὐτὸς ὁ γνήσιος μαθητὴς τοῦ ἀποστόλου ποὺ εἶπε· «κάθε ἄνδρας ποὺ προσεύχεται ἢ προφητεῖ μὲ καλυμμένην τὴν κεφαλὴν του, καταισχύνει τὴν κεφαλὴν του»¹⁷ καὶ «ὁ ἄνδρας δὲν πρέπει νὰ καλύπτῃ τὴν κεφαλὴν του, διότι εἶναι εἰκὼν καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ»¹⁸. Ἀπέφευγε τοὺς ὄρκους ἐκείνη ἡ καθαρὰ καὶ ἀξία τῆς κοινωνίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ψυχὴ ἀρκευμένη εἰς τὸ ναὶ καὶ τὸ ὄχι, συμφώνως πρὸς τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου ποὺ εἶπεν· «ἐγὼ δὲ ἑσῶς παραγγέλλω νὰ μὴ ὀρκίζεσθε καθόλου»¹⁹. Δὲν ἠνείχετο ἐκεῖνος νὰ εἴπῃ τὸν ἀδελφόν του μωρόν, διότι ἐφοβεῖτο τὴν ἀπειλήν τοῦ Κυρίου²⁰. Θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ πικρία δὲν ἐξεφράζοντο ἀπὸ τὸ στόμα ἐκείνου. Ἐμισοῦσε τὴν λοιδορίαν ὡς ἐμποδίζουσαν τὴν εἰ-

¹⁴ Ἀταρβίου σύνθεσιν εὐχῶν. Βεβαίως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Βασίλειος συνέταξεν εὐχὰς καὶ διεμόρφωσεν ὁλόκληρον λειτουργίαν, ἀλλ' ἐδῶ ὀμιλεῖ περὶ τῆς ἐωθινῆς προσευχῆς μόνον.

16. Φαίνεται ὅτι ὁ Ἀτάρβιος καὶ οἱ κληρικοὶ του ἐκάλυπταν τὴν κεφαλὴν των κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς προσευχῆς.

17. Α' Κορ. 11, 4.

18. Α' Κορ. 11, 7.

19. Ματθ. 5, 34· 37.

20. Ματθ. 5, 22.

λείαν οὐρανῶν οὐκ εἰσάγουσαν. Φθόνος καὶ ὑπερηφανία τῆς ἀδόλου ψυχῆς ἐκείνης ἀπελήλατο. Οὐκ ἂν παρέστη τῷ θυσιαστηρίῳ πρὶν καταλλαγῆναι τῷ ἀδελφῷ. Ψευδῆ λόγον καὶ τεχνικὸν ἐπὶ διαβολῇ τινων μεμηχανημένον οὕτως ἐβδελύσσετε ὡς εἰδῶς ὅτι τὸ ψεῦδος ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται καὶ ὅτι Κύριος ἀπολεῖ πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος. Τούτων εἰ μηδὲν ἔστιν ἐν ὑμῖν, ἀλλὰ καθαρεύετε πάντων τῷ ὄντι ἔστε μαθηταὶ τοῦ μαθητοῦ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου. Εἰ δὲ μή, σκοπεῖτε μὴ τὸν κώνωπα διωλίζετε, περὶ μὲν ἤχου φωνῆς τοῦ κατὰ τὰς ψαλμωδίας ἀκριβολογούμενοι, τὰς δὲ μεγίστας τῶν ἐντολῶν παραλύοντες. Εἰς τούτους με τοὺς λόγους ἤγαγεν ἡ ἀνάγκη τῆς ἀπολογίας, ἵνα διδαχθῆτε ἐκβάλλειν τὴν δοκὸν τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν καὶ τότε ἐξαίρειν τὰ ἀλλότρια κάρφῃ. Πλὴν ἀλλὰ πάντα συγχωροῦμεν, εἰ καὶ ὅτι οὐδὲν ἀνεξέταστον παρὰ Θεῷ. Μόνον ἐρρώσθω τὰ προηγούμενα καὶ τὰς περὶ τὴν πίστιν καινοτομίας κατασιγάσατε. Τὰς ὑποστάσεις μὴ ἀθετεῖτε. Τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ μὴ ἀπαρνεῖσθε. Τὰς Γρηγορίου φωνὰς μὴ παρεξηγεῖσθε. Εἰ δὲ μή, ἕως ἂν ἐμπνέωμεν καὶ δυνώμεθα φθέγγεσθαι, ἀμήχανον ἡμᾶς ἐπὶ τσαύτῃ λύμῃ ψυχῶν σιωπᾶν.

21. Ματθ. 5, 23- 24.

22. Ψαλμ. 5, 7.

23. Τοῦ Γρηγορίου τοῦ θαυματουργοῦ δηλαδή.

24. Ματθ. 23, 24.

25. Ματθ. 7, 3 ἐξ.

26. Ἐδῶ ὁ Βασίλειος εἰσέρχεται ἀκροθιγῶς εἰς τὴν οὐσίαν τῆς διαφωνίας. Ὁ Ἀτάρβιος καὶ οἱ ἰδικοί του εἰς τὴν Νεοκαισάρειαν παρεχάρασαν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν μὲ μοναρχιανίζουσας ἀντιλήψεις, τὰς ὁποίας εἶχαν παραλάβει προφανῶς μέσῳ τοῦ Μαρκέλλου Ἀγκύρας. Δὲν ἐδέχοντο χωριστὰς τὰς τρεῖς τριαδικὰς ὑποστάσεις, ἀλλὰ ἐθεωροῦσαν τὸν Θεὸν ὡς μίαν ἐνιαίαν ὑπόστασιν· ἐπομένως ὁ Χριστὸς δι' αὐτοὺς δὲν ἀποτελοῦσεν ἰδιαίτερον πρόσωπον. Πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ τῶν ἀπόψεων τῶν παρερμη-

σοδον εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Φθόνος καὶ ὑπερηφάνεια εἶχαν ἐκδιωχθῆ ἀπὸ τὴν ἄδολον ἐκείνην ψυχὴν. Δὲν θὰ προσήγγιζε τὸ θυσιαστήριον πρὶν νὰ συνδιαλλαγῆ με τὸν ἀδελφὸν του ²¹. Ψευδῆ καὶ πλαστὸν λόγον κατεσκευασμένον πρὸς διαβολὴν ἄλλων ἐβδελύσσετο ἀπολύτως, διότι ἐγνώριζεν ὅτι τὸ ψεῦδος ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν διάβολον καὶ ὅτι ὁ Κύριος θ' ἀπολέσῃ ὅλους τοὺς προφέροντας τὸ ψεῦδος ²².

Ἐὰν δὲν παρατηρῆτε μεταξὺ σας κανένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα, ἀλλ' εἴσθε ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ ὅλα αὐτά, τότε πράγματι εἴσθε μαθηταὶ τοῦ μαθητοῦ ²³ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει προσέχετε μὴ διυλιζετε τὸν κῶνωπα ²⁴, λεπτολογοῦντες περὶ τοῦ ἤχου τῆς φωνῆς κατὰ τὰς ψαλμωδίας, ἐνῶ παραλύετε τὰς μεγίστας τῶν ἐντολῶν. Εἰς τοὺς λόγους τούτους με ὠδήγησεν ἡ ἀνάγκη τῆς ἀπολογίας, διὰ νὰ διδαχθῆτε νὰ ἐκβάλλετε τὴν δοκὸν ἀπὸ τοὺς ἰδικούς σας ὀφθαλμοὺς πρῶτα καὶ ἔπειτα νὰ ἐξάγετε τὰ ξένα κάρφη ²⁵. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡμεῖς συγχωροῦμεν τὰ πάντα, μολονότι τίποτε δὲν θὰ μείνῃ ἀνεξέταστον ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἄρκεϊ μόνον νὰ τηροῦνται ἐν ἰσχύϊ τὰ πρωταρχικά καὶ νὰ παύσετε τὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν πίστιν καινοτομίας ²⁶. Μὴ ἀθετεῖτε τὰς ὑποστάσεις. Μὴ ἀπαρνεῖσθε τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Μὴ παρερμηνεύετε τοὺς λόγους τοῦ Γρηγορίου. Ἄλλως, ἕως ὅτου ἀναπνέομεν καὶ δυνάμεθα νὰ ὀμιλῶμεν, θὰ μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ σιωπῶμεν ἐμπρὸς εἰς τόσον μεγάλην βλάβην ψυχῶν.

νευαν καὶ τοὺς λόγους τοῦ Γρηγορίου θαυματουργοῦ. Εἰς τὴν Ἐκθεσιν πίστεως ὁ Γρηγόριος ἔλεγε ὅτι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι «ἐπινοία μὲν δύο, ὑποστάσει δὲ ἓν». Αὐτὸ οἱ τοῦ Ἀταρβίου ἐρμήνευαν ὡς σημαῖνον ἀπόλυτον μοναρχίαν τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ τὰ δύο πρόσωπα κατὰ τὴν ὑπόστασιν εἶναι ἓνα. Ὁ Βασίλειος (ἐπιστολὴ 210, 5) ἐξηγεῖ τὴν ἔκφρασιν αὐτὴν τοῦ Γρηγορίου ἀπὸ τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας διεμορφώθη. Ἡ ἔκφρασις δὲν εἶναι «δογματικὴ» ἀλλὰ «ἀγωνιστικὴ», ἀντιρρητικὴ. Θέλων νὰ πείσῃ ἓνα εἰδωλολάτρην ὁ Γρηγόριος ἤμποροῦσε νὰ χρησιμοποίησῃ ἐκφράσεις ποὺ θὰ ἐτόνιζαν τὸ ἐνιαῖον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' αὐταὶ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἤμποροῦν νὰ χρησιμεύσουν ὡς ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῶν μοναρχιανικῶν ἀπόψεων.

81. INNOKENTIΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

“Ὅσον εὐθύμησα δεξάμενος γράμματα τῆς ἀγάπης σου, τοσοῦτον ἐλυπήθην διτι βάρος ἐπέθηκας ἡμῖν φροντίδος τῆς ὑπερβαίνουσας ἡμᾶς. Πῶς γὰρ δυνήσασθαι ἀπὸ τοσοῦτου διαστήματος τοσαύτης ἡμεῖς οἰκονομίας περιγενέσθαι; Ἐως μὲν γὰρ ὑμᾶς ἔχει ἡ Ἐκκλησία, ὡς ἰδίους στηρίγμασιν ἐπαναπαύεται. Ἐὰν δέ τι περὶ τῆς ὑμετέρας ζωῆς ὁ Κύριος οἰκονομήσῃ, τίνας δύναμαι ὁμοτίμους ἐντεῦθεν ὑμῖν εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν αὐτοῦ ἀδελφῶν ἐκπέμπειν; Ὅπερ σὺ ἐπεζήτησας διὰ τῶν γραμμάτων, καλῶς ποιῶν καὶ ἐμφρόνως βουλόμενος ζῶν ἰδεῖν τὸν μετὰ σέ μέλλοντα κυβερνᾶν τὸ ἐκλεκτὸν ποίμνιον τοῦ Κυρίου· ὁ καὶ ὁ μακάριος Μωσῆς καὶ ἐπεθύμησε καὶ εἶδεν. Ἐπεὶ οὖν καὶ ὁ τόπος μέγας καὶ περιβόητος καὶ τὸ σὸν ἔργον παρὰ πολλοῖς ὀνομαστὸν καὶ οἱ καιροὶ χαλεποί, μεγάλου χρεῖαν ἔχοντες κυβερνήτου, διὰ τὰς συνεχεῖς ζάλας καὶ τοὺς ἐπανισταμένους κλύδωνας τῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐκ ἐνόμισα ἀσφαλὲς εἶναι τῇ ἐμῇ ψυχῇ ἀφωσιωμένως τῷ πράγματι χρῆσασθαι, μάλιστα μεμνημένος ὧν ἔγραψας, διτι μέλλεις ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἀντικαθίστασθαι μοι, δικαζόμενος πρὸς με ὑπὲρ τῆς ἀμελείας τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἴνα οὖν μὴ εἰσέλθω εἰς κρίσιν μετὰ σοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον κοινωνόν σε ἔξω τῆς ἀπολογίας μου, τῆς ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, περιβλεψάμενος ἐν τῷ συνεδρίῳ τῷ κατὰ τὴν πόλιν, ἐξελεξάμην τὸ τιμιώτατον σκεῦος, τὸν ἔκγονον

Ἐπιστολὴ 81. Ἐγρᾶφῃ πιθανῶς τὸ 372. Ὁ Ἰννοκέντιος, γέροντος ἐπίσκοπος εἰς περιοχὴν ἢ ὁποία δὲν ἦτο τῆς ἀμέσου ἐποπτείας τοῦ Βασιλείου, φαίνεται διτι ἔγραψεν εἰς τοῦτον ὑπὸ τὸ πνεῦμα διτι ἀνέθετεν εἰς αὐτὸν νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν ἐπαρχίαν του, τοῦ ἐζητοῦσε δὲ νὰ τοῦ στείλῃ ἕνα συγκεκριμένον πρόσωπον, διὰ νὰ τὸ προσλάβῃ ὡς βοηθὸν ἐπίσκοπον μὲ προ-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 81
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΙΝΝΟΚΕΝΤΙΟΝ

Ὅσον εὐθύμησα πού ἐδέχθην γράμμα ἀπό τήν ἀγάπην σου, ἄλλο τόσον ἐλυπήθην πού μάς ἐφόρτωσες βάρος φροντίδος ὑπερβαινούσης τὰς δυνάμεις μας. Διότι πῶς θά δυνηθῶμεν ἀπό τόσην ἀπόστασιν ν' ἀνταποκριθῶμεν εἰς τόσον μέγα ἐγχείρημα; Διότι ὅσον καιρόν σᾶς ἔχει ἡ Ἐκκλησία, ἐπαναπαύεται εἰς σᾶς σάν εἰς θεμέλιόν της, ἀλλ' ἂν ὁ Κύριος οἰκονομήσῃ κάτι σχετικῶς μέ τήν ζωήν σας, ποίους ἤμπορῶ νά στείλω ἀπό ἐδῶ ὁμοτίμους μέ σᾶς πρὸς ἐπιμέλειαν τῶν ἀδελφῶν;

Ἐζήτησες διὰ τῆς ἐπιστολῆς σου, καλῶς καί φρονίμως ποιῶν, θέλων νά ἴδῃς ὅσον ζῆς τὸν μέλλοντα νά κυβερνήσῃ ἔπειτα ἀπό σέ τὸ ἐκλεκτὸν ποιμνιον τοῦ Κυρίου, αὐτὸ πού καί ὁ μακάριος Μωυσῆς καί ἐπεθύμησε καί εἶδε, νά λάβωμεν περὶ αὐτοῦ φροντίδα. Ἐπειδὴ λοιπὸν καί ἡ θέσις σου εἶναι μεγάλη καί σπουδαία, καί τὸ ἔργον σου ὀνομαστὸν εἰς πολλοὺς καί οἱ καιροὶ χαλεποί, ἔχομεν ὡς ἐκ τούτου ἀνάγκην ἱκανοῦ ποιμενάρχου λόγῳ τῶν συνεχῶν τρικυμιῶν καί τῶν θυελλῶν πού σηκώνονται εἰς τήν Ἐκκλησίαν, δὲν ἐθεώρησα ἀσφαλές διὰ τήν ψυχὴν μου νά ἐνεργήσω εἰς τήν περίπτωσιν ἐπιπολαίως, ἀφοῦ μάλιστα ἐνεθυμούμην ὅσα ἔγραψες, ὅτι πρόκειται ἐνώπιον τοῦ Κυρίου νά γίνῃς ἀντίπαλός μου καί νά μέ κατηγορήσῃ δι' ἀμέλειαν πρὸς τὰς Ἐκκλησίας.

Διὰ νά μὴ εἰσέλθω λοιπὸν εἰς ἀντιδικίαν μέ ἐσέ, ἀλλὰ μᾶλλον νά σ' εὕρω συμμετοχόν τῆς ἀπολογίας μου πρὸ τοῦ Χριστοῦ, ρίψας τὰ βλέμματά μου γύρω εἰς τὸ πρεσβυτέριον τῆς πόλεως ἐξέλεξα τὸ πολυτιμότετον σκεῦος, γέννημα τοῦ μακαρίτου Ἑρμο-

οπτικὴν νά γίνῃ διάδοχός του ἀργότερα οὗτος. Ὁ Βασίλειος ἀπαντῶν προτείνει ἄλλο πρόσωπον, ὡς καταλληλότερον. Καί τὰ δύο πρόσωπα δὲν ἀναφέρονται ὀνομαστί, ἀλλὰ τὸ δεύτερον χαρακτηρίζεται ὡς «ἐκγονος» τοῦ Ἑρμογένους.

τοῦ μακαρίου Ἑρμογένους, τοῦ τὴν μεγάλην καὶ ἄρρηκτον πίστιν γραΰσαντος ἐν τῇ μεγάλῃ συνόδῳ, πρεσβύτερον τῆς Ἐκκλησίας ἐκ πολλῶν ἤδη ἐτῶν, εὐσταθῆ τὸν τρόπον, ἔμπειρον κανόνων, ἀκριβῆ τὴν πίστιν, ἐν ἐγκρατεία καὶ ἀσκήσει μέχρι νῦν διαγόντα, εἰ καὶ ὅτι τὸ εἶστονον αὐτοῦ τῆς σκληραγωγίας λοιπὸν κατεδαπάνησε τὴν σάρκα, πτωχὸν καὶ μηδένα πορισμὸν ἔχοντα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μηδὲ ἄρτου εὐπορεῖν αὐτόν, ἀλλὰ διὰ τῶν χειρῶν ἐκπλέκειν τὸν βίον μετὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν συνόντων αὐτῷ. Τοῦτον ἐμοὶ βουλευτόν ἐστιν ἀποστεῖλαι. Εἰ οὖν καὶ αὐτὸς τοιούτου χρήσεις ἀνδρὸς, ἀλλὰ μὴ αὐτὸ τοῦτο νεωτέρου τινὸς ἐπιτηδεῖον πρὸς τὸ πέμπεσθαι καὶ τὰς βιοτικὰς ἐξανύειν χρείας, ταχὺ μοι διὰ πρώτης ἀφορμῆς ἐπιστεῖλαι καταξίωσον, ἵνα πέμψω σοι τοῦτον τὸν ἄνδρα, ἐκλεκτὸν ὄντα τοῦ Θεοῦ καὶ τῷ πράγματι ἐπιτήδειον, αἰδέσιμον τοῖς ἐντυγχάνουσι καὶ ἐν πραότητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους. Ὅν ἠδυνάμην καὶ εὐθύς ἐκπέμψαι, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς προλαβὼν ἐπεζήτησας ἄνθρωπον τὰ μὲν ἄλλα καλὸν καὶ ἀγαπητὸν ἡμῖν, τοῦ δὲ προειρημένου ἀνδρὸς παραπολὸν ἀποδέοντα, ἠβουλήθη φανερὰν καταστήσαι σοὶ τὴν ἔμαντοῦ γνώμην, ἵν' εἰ χρήσεις ἀνδρὸς τοιούτου, ἢ ἐκπέμψης τινὰ τῶν ἀδελφῶν τὸν συμπαραληφόμενον αὐτὸν περὶ τὰς νηστείας ἢ ἐπιστείλης ἡμῖν, ἐὰν μηδένα ἔχῃς τὸν δυνάμενον τῆς μέχρις ἡμῶν ὀδοιπορίας τὸν κάματον ὑποστῆναι.

1. Ὁ Ἑρμογένης ἦτο ἐπίσκοπος Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας πρὸ τοῦ Διανίου. Κατὰ τὴν ἐδῶ μαρτυρίαν μετείχεν ὡς γραμματεὺς εἰς τὴν σύν-

γένους¹, ὁ ὁποῖος εἶχε καταγράψει τὸ μέγα καὶ ἄθραυστον σύμβολον πίστεως κατὰ τὴν μεγάλην σύνοδον. Εἶναι ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν πρεσβύτερος τῆς Ἐκκλησίας, σταθερὸς εἰς τὸν χαρακτήρα, γνώστης τῶν κανόνων, ἀκριβῆς εἰς τὴν πίστιν, καὶ διάγει ἕως τώρα μ' ἐγκράτειαν καὶ ἀσκησιν, ἂν καὶ ὁ ζῆλος πρὸς τὴν σκληραγωγίαν τοῦ κατέφαγε πλέον τὴν σάρκα, εἶναι πτωχὸς καὶ δὲν ἔχει κανένα πόρον ζωῆς εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, ὥστε νὰ μὴ ἔχη χρήματα οὔτε δι' ἄρτον, ἀλλὰ ἐξασφαλίζει τὰ τοῦ βίου του διὰ χειροτεχνίας μὲ τοὺς ἀδελφούς ποὺ ζοῦν μαζί του. Αὐτὸν τὸν ἄνδρα ἐπιθυμῶ νὰ στείλω.

Ἐὰν λοιπὸν καὶ σὺ τέτοιον ἄνδρα χρειάζεσαι, καὶ ὄχι κανένα νεώτερον, κατὰλληλον μόνον διὰ τὸ ἔργον ἀγγελιαφόρου καὶ τὴν ἐξυπηρέτησιν βιοτικῶν ἀναγκῶν, καταξίωσε νὰ μοῦ γράψης γρήγορα εἰς πρώτην εὐκαιρίαν, διὰ νὰ σοῦ στείλω αὐτὸν τὸν ἄνδρα, ποὺ εἶναι ἐκλεκτὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπιτήδειος διὰ τὸ λειτούργημα, σεβαστὸς εἰς τοὺς συναντῶντας αὐτὸν καὶ ἱκανὸς νὰ παιδεύσῃ τοὺς ἀντιθέτων φρονημάτων μὲ πραότητα. Αὐτὸν θὰ ἠδυνάμην νὰ τὸν στείλω καὶ ἀμέσως, ἀλλ' ἐπειδὴ μὲ προκατέλαβες ζητῶν ὠρισμένον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος κατὰ μὲν τὰ ἄλλα εἶναι καλὸς καὶ ἀγαπητὸς εἰς ἡμᾶς, ἀλλ' ὑπολείπεται πάρα πολὺ τοῦ προμνησθέντος ἀνδρός, ἠθέλησα νὰ σοῦ γνωστοποιήσω τὴν γνώμην μου, ὥστε, ἂν τέτοιον ἄνδρα χρειάζεσαι, ἢ νὰ στείλῃς κάποιον ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς νὰ τὸν παραλάβῃ κατὰ τὴν περίοδον τῶν νηστειῶν ἢ νὰ μᾶς γράψης σχετικῶς, ἔὰν δὲν ἔχῃς κανένα ἱκανὸν νὰ ὑποστῇ τὸν κόπον τῆς μέχρις ἡμῶν ὁδοιπορίας.

οδον τῆς Νικαίας καὶ κατέγραψε τὸ σύμβολόν της. «Ἐκγονος», γέννημα, τοῦ Ἑρμογένους σημαίνει μᾶλλον πνευματικὸν ἀνάστημα.

99. ΤΕΡΕΝΤΙΩ ΚΟΜΗΤΙ

1. Πάνυ πολλήν σπουδὴν ἐνστησάμενος πειθαρχῆσαι, μερικῶς γούν, καὶ τῷ βασιλικῷ προστάγματι καὶ τῷ φιλικῷ τῆς σῆς τιμότητος γράμματι, οὗ ἐγὼ πάντα λόγον καὶ πᾶσαν γνῶσιν γέμειν ὀρθῆς προαιρέσεως καὶ ἀγαθῆς διανοίας πεπίστευκα, εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὴν προθυμίαν οὐκ ἐπετρέπην. Αἴτιον δέ, τὸ μὲν πρῶτον καὶ ἀληθέστατον αἱ ἔμαι ἁμαρτίαι, πανταχοῦ μοι προαπαντῶσαι καὶ ὑποσκελίζουσαί μου τὰ διαβήματα, ἔπειτα καὶ ἡ τοῦ δοθέντος ἡμῖν εἰς συνεργίαν ἐπισκόπου πρὸς ἡμᾶς ἀλλοτριώσεις. Οὐκ οἶδα γὰρ ὅ τι παθῶν ὁ αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς ἡμῶν Θεόδοτος, ὁ ἐπαγγειλάμενος ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς πάντα συμπράξειν καὶ προθύμως ἡμᾶς ἀπὸ Γητάσων ἐπὶ Νικόπολιν καταγαγῶν, ἐπειδὴ εἶδεν ἡμᾶς ἐπὶ τῆς πόλεως, οὕτως ἐβδελύξατο καὶ οὕτως ἐφοβήθη τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ὥς μήτε εἰς ἐσθινὴν εὐχὴν μήτε εἰς ἐσπερινὴν ἀνασχέσθαι ἡμᾶς παραλαβεῖν, δίκαια μὲν ποιῶν ὥς πρὸς ἡμᾶς καὶ πρόποντα τῷ ἐμῷ βίῳ, οὐ λυσιτελοῦντα δὲ τῇ κοινῇ καταστάσει τῶν Ἐκκλησιῶν βουλευόμενος. Τὴν δὲ αἰτίαν τούτων

*Επιστολή 99. Ἐγράφη εἰς τὰ Σάταλα, μητρόπολιν τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας, τὸν Αὐγουστον τοῦ 372. Ὁ Τερέντιος, στρατηγὸς καὶ κόμης, εὐρίσκετο τότε εἰς τὴν Ἰβηρίαν, ὡς διοικητὴς 12 λεγεόνων. Ἦτο λαμπρὸς στρατιωτικὸς καὶ καλὸς Χριστιανός. Μάλιστα αἱ θυγατέρες του ἦσαν διακόνισσαι εἰς τὰ Σαμόσατα. Παρ' ὅλον ὅτι ἦτο Ὁρθόδοξος, εἶχε τὴν εὐνοίαν τοῦ φιλαρειανοῦ αυτοκράτορος Οὐάλεντος, λόγῳ τῆς ἀξίας του, ἀλλὰ καὶ ἐπηρέαζεν αὐτὸν πολὺ συχνὰ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν του πολιτικὴν. Ὁ Οὐάλης δύο περίπου ἔτη ἐνωρίτερον εἶχε διαμελίσει τὴν Καππαδοκίαν εἰς δύο ἐπαρχίας κατὰ τρόπον μειωτικὸν διὰ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Βασιλείου. Ἀργότερα ἔστειλε τὸν ὑπαρχον, ἦτοι πρωθυπουργόν, Μόδεστον μὲ ἀπειλητικὰς διαθέσεις καὶ τέλος μετέβη ὁ ἴδιος ἐκεῖ. Καὶ ὁ μὲν Μόδεστος ἐγινε τελικῶς

87

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 99
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΟΜΗΤΑ ΤΕΡΕΝΤΙΟΝ

1. Ἄν καί με προθυμίαν ἐφρόντισα νά πειθαρχήσω, μερικῶς τουλάχιστον, καί εἰς τό βασιλικόν πρόσταγμα καί εἰς τό φιλικόν γράμμα τῆς τιμιότητός σου ¹, τῆς ὁποίας ἐγὼ πιστεύω ὅτι κάθε λόγος καί κάθε γνώμη εἶναι γεμᾶτα ὀρθήν προαίρεσιν καί ἀγαθὴν διάθεσιν, δὲν μοῦ ἐπετράπη νά μεταβάλλω εἰς ἔργον τὴν προθυμίαν. Αἰτία δὲ τοῦ πράγματος, πρώτη μὲν καί ἀληθεστάτη εἶναι αἱ ἁμαρτίαι μου, αἱ ὁποῖαι με σταματοῦν καί με ὑποσκελίζουν εἰς ὅλα τὰ διαβήματά μου, ἔπειτα δὲ καί ἡ πρὸς ἡμᾶς ἀποξένωσις τοῦ ἐπισκόπου ποῦ μᾶς ἐδόθη ὡς συνεργάτης. Διότι δὲν γνωρίζω τί ἔπαθεν ὁ αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς ἡμῶν Θεόδοτος, ὁ ὁποῖος ἀρχικῶς μὲν ὑπεσχέθη ὅτι θὰ συμπράξῃ καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν καί προθύμως μᾶς κατεβίβασεν ἀπὸ τὰ Γήτασα ² εἰς τὴν Νικόπολιν, ἀλλὰ μόλις μᾶς εἶδεν εἰς τὴν πόλιν, τόσον μᾶς ἐβδελύχθη καί τόσον ἐφοβήθη τὰς ἁμαρτίας μας, ὥστε νά μὴ καταδεχθῆ νά μᾶς παραλάβῃ οὔτε εἰς πρωινήν προσευχὴν οὔτε εἰς ἑσπερινήν. Καί ἀπέναντι μὲν ἡμῶν δίκαια ἔπραξε καί πρέποντα εἰς τὴν διαγωγὴν μας, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν κοινὴν ὑπόθεσιν τῶν Ἐκκλησιῶν δὲν ἐσκέφθη τὰ

φίλος τοῦ Βασιλείου, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ δὲν ἐτόλμησε πλέον νά τὸν θίξῃ. Ἄντιθέτως τὸ 372 ἔστειλεν ἐντολὴν εἰς τὸν Βασίλειον καί τὸν Θεόδοτον Νικοπόλεως νά ἐκλέξουν κατὰ τὴν κρίσιν των ἐπισκόπους διὰ τὴν περιοχὴν τῆς Ἀρμενίας. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὁ Βασίλειος διηγεῖται τὰ τῶν ἐνεργειῶν του εἰς τὰ Σάταλα καί σημειώνει τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ ἐκλογή ἐπισκόπου καί ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἄρνησις τοῦ Θεοδότου νά συνεργασθῆ μαζί του.

1. Τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἐντολὴ τοῦ αὐτοκράτορος διεβιβάσθη μὲ προσωπικὴν ἐπιστολὴν τοῦ Τερεντίου εἶναι ἔνδειξις ὅτι ὁ Τερέντιος εἶχεν ἐκμαίψει ταύτην.

2. Εἰς τὸ χωρίον Γήτασα ἐξῆ ὁ ἐξόριστος ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας Μελέτιος.

προέφευρον ἡμῖν, ὅτι ἠνεσχόμεθα εἰς κοινωνίαν τὸν αἰδεσιμώτατον ἐπίσκοπον Εὐσταθίον παραδέξασθαι.

2. Τὸ μέντοι γενόμενον παρ' ἡμῶν τοιοῦτόν ἐστιν. Ἡμεῖς κληθέντες εἰς σύνοδον παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ Θεοδοῦτου τελουμένην καὶ ὀρμήσαντες δι' ἀγάπην ὑπακούσαι τῇ κλήσει, ἵνα μὴ δόξωμεν ἄπρακτον καὶ ἀργὴν ποιεῖσθαι τὴν συντυχίαν, ἐσπουδάσαμεν εἰς λόγους ἔλθειν τῷ προειρημένῳ ἀδελφῷ Εὐσταθίῳ. Καὶ προετίναμεν αὐτῷ τὰ περὶ τῆς πίστεως ἐγκλήματα ὅσα προφέρουσιν αὐτῷ οἱ περὶ τὸν ἀδελφὸν Θεόδοτον, καὶ ἠξιώσαμεν, εἰ μὲν ἐπιταί τῇ ὀρθῇ πίστει, φανερὸν ἡμῖν καταστῆσαι, ὥστε ἡμᾶς εἶναι κοινωνικούς· εἰ δὲ ἀλλοτρίως ἔχει, ἀκριβῶς εἰδέναι ὅτι καὶ ἡμεῖς ἔξομεν πρὸς αὐτὸν ἀλλοτρίως. Πολλῶν τοίνυν γενομένων λόγων πρὸς ἀλλήλους καὶ πάσης ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐν τῇ περὶ τούτων σκέψει δαπανηθείσης, καταλαβούσης λοιπὸν τῆς ἑσπέρας διεκριθήμεν ἀπ' ἀλλήλων εἰς οὐδὲν ὁμολογούμενον πέρας τὸν λόγον προαγαγόντες. Τῇ δὲ ἐξῆς πάλιν, ἔωθεν συγκαθεσθέντες περὶ τῶν αὐτῶν διελεγόμεθα, ἐπελθόντος ἤδη καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ποιμενίου, τοῦ πρεσβυτέρου τῆς Σεβαστείας, καὶ σφοδρῶς ἡμῖν τὸν ἐναντίον γυμνάζοντος λόγον. Κατὰ μικρὸν οὖν ἡμεῖς τε ὑπὲρ ὧν ἔδοξεν ἡμῖν ἐγκαλεῖν ἀπελυόμεθα κἀκείνους εἰς τὴν τῶν ἐπιζητουμένων ὑφ' ἡμῶν συγκατάθεσιν προσηγάγομεν, ὥστε χάριτι τοῦ Κυρίου εὐρεθῆναι ἡμᾶς μηδὲ εἰς τὸ μικρότατον πρὸς ἀλλήλους διαφερομένους. Οὕτω τοίνυν περὶ ἐνάτην ὥραν ἀνέστημεν ἐπὶ τὰς προσευχὰς εὐχαριστήσαντες τῷ Κυ-

3. Ὁ Θεόδοτος Νικοπόλεως εἶχε βασίμους ὑποφίας περὶ τοῦ ὀρθοδόξου φρονήματος τοῦ Εὐσταθίου Σεβαστείας καὶ ἐφοβεῖτο ὅτι ὁ Βασίλειος λόγῳ φιλίας θὰ ἐπηρεάζετο ἀπὸ αὐτὸν εἰς τὴν ἔκλογὴν τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀρμενίας.

4. Εἶναι παράδοξον πῶς ὁ Βασίλειος μετὰ τὰς τόσας δυσκολίας νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὸν Εὐσταθίον, κατὰ τὴν διήμερον συζήτησιν, δὲν ἀντελήφθη τὰ πραγματικά του φρονήματα.

συμφέροντα. Ὡς αἰτίαν δὲ αὐτῆς τῆς συμπεριφορᾶς προέβαλεν εἰς ἡμᾶς τὸ ὅτι ἐδέχθημεν εἰς κοινωνίαν τὸν αἰδεσιμώτατον ἐπίσκοπον Εὐστάθιον³.

2. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον ἐπράξαμεν ἡμεῖς εἶναι τὸ κατωτέρω. Προσκληθέντες εἰς σύναξιν συγκαλουμένην ἀπὸ τὸν ἀδελφὸν Θεόδοτον, καὶ προθυμοποιηθέντες διὰ λόγους ἀγάπης νὰ ὑπακούσωμεν εἰς τὴν πρόσκλησιν, ἐφροντίσαμεν προηγουμένως νὰ ἔλθωμεν εἰς συζήτησιν μὲ τὸν προαναφερθέντα ἀδελφὸν Εὐστάθιον, διὰ νὰ μὴ φανῶμεν ὅτι καθιστῶμεν ἄπρακτον καὶ ἄκαρπον τὴν συνάντησιν. Καὶ παρουσιάσαμεν εἰς αὐτὸν τὰς περὶ τῆς πίστεως του κατηγορίας, ὅσας τοῦ ἀπευθύνουν οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Θεοδότου, καὶ ἠξιώσαμεν, ἂν μὲν ἀκολουθῆ τὴν ὀρθὴν πίστιν, νὰ μᾶς τὸ καταστήσῃ φανερόν, διὰ νὰ διατηρήσωμεν κοινωνίαν μαζί του, ἂν δὲ εἶναι διαφορετικὰ διατεθειμένος, νὰ γνωρίζῃ καλὰ ὅτι καὶ ἡμεῖς θὰ εἴμεθα διαφορετικοὶ ἀπέναντί του.

Ἐπειτα λοιπὸν ἀπὸ πολλὴν συζήτησιν μεταξὺ μας καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀφιέρωσιν ὀλοκλήρου ἐκείνης τῆς ἡμέρας εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ζητημάτων τούτων, ἦλθεν ἑσπέρα καὶ ἀπεχωρίσθημεν ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον χωρὶς νὰ ἔχωμεν φέρει τὴν συζήτησιν εἰς κάποιον συμπέρασμα, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ εἴμεθα καὶ οἱ δύο σύμφωνοι. Τὴν δὲ ἐπομένην ἡμέραν ἀπὸ τὸ πρῶν ἐκαθίσσαμεν μαζί καὶ συνεχίσσαμεν τὴν συζήτησιν διὰ τὸ ἴδιον θέμα, ἐνῶ ἐν τῷ μεταξύ εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν καὶ ὁ ἀδελφὸς Ποιμένιος, ὁ πρεσβύτερος τῆς Σεβαστείας, ὁ ὁποῖος μάλιστα κατηύθυνε τὴν ἐναντίον μου ἐπιχειρηματολογία. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον λοιπὸν καὶ ἡμεῖς διεσαφηνίσσαμεν τὰ σημεῖα εἰς τὰ ὁποῖα ἐφαινετο νὰ μᾶς κατηγορῆ, καὶ ἐκείνους ἐφέραμεν εἰς συγκατάθεσιν περὶ τῶν προτάσεών μας, ὥστε μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ νὰ εὐρεθῶμεν ὅτι δὲν διιστάμεθα πρὸς ἀλλήλους οὔτε εἰς τὸ παραμικρόν. Οὕτω λοιπὸν κατὰ τὴν ἐνάτην περίπου ὥραν ἐσηκώθημεν διὰ προσευχὴν, διὰ νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν Κύριον ὁ ὁποῖος ἐχάρισεν εἰς ἡμᾶς τὸ αὐτὸ φρόνημα καὶ τὸν αὐτὸν λόγον⁴.

Εἰς βεβαίωσιν δὲ τούτων ἔπρεπε νὰ λάβω καὶ ἔγγραφον

ρίῳ τῷ δόντι ἡμῖν τὸ αὐτὸ φρονεῖν καὶ τὸ αὐτὸ λέγειν. Ἐπὶ τούτοις ἔδει με καὶ ἔγγραφόν τινα παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ὁμολογίαν λαβεῖν, ὥστε καὶ τοῖς ἐναντιούμενοις αὐτῷ φανερὰν γενέσθαι τὴν συγκατάθεσιν καὶ τοῖς λοιποῖς ἱκανὴν εἶναι τοῦ ἀνδρὸς τῆς προαιρέσεως τὴν ἀπόδειξιν. Ἄλλ' ἠβουλήθην αὐτὸς ὑπὸ πολλῆς ἀκριβείας, τοῖς ἀδελφοῖς συντυχῶν τοῖς περὶ Θεόδοτον, παρ' αὐτῶν λαβεῖν γραμματεῖον πίστεως καὶ αὐτὸ προτείνειν τῷ προειρημένῳ ἵνα ἀμφοτέρωθεν γένηται, ἢ τε ὀρθὴ πίστις παρ' αὐτοῦ ὁμολογηθῆ καὶ αὐτοὶ πληροφορηθῶσι μηδεμίαν ἔχοντες ἀντιλογίας ὑπόθεσιν ἐκ τοῦ τὰς παρ' αὐτῶν προτάσεις παραδεχθῆναι. Ἀλλὰ, πρὶν μαθεῖν τίνος ἔνεκεν συνετύχομεν καὶ τί ἡμῖν ἐκ τῆς ὁμιλίας κατώρθωται, οἱ περὶ τὸν ἐπίσκοπον Θεόδοτον οὐκέτι ἡμᾶς εἰς τὴν σύνοδον προτρέψασθαι κατηξίωσαν. Ἄλλ' ἀπὸ μέσης ἀνεζεύξαμεν τῆς ὁδοῦ ἀθυμήσαντες ὅτι ἀτελεῖς ἡμῖν ποιοῦσι τοὺς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τῶν Ἐκκλησιῶν καμᾶτους.

3. Μετὰ ταῦτα τοίνυν, ἐπειδὴ κατέλαβεν ἡμᾶς ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπὶ τὴν Ἀρμενίαν ὁδοῦ, εἰδὼς τοῦ ἀνδρὸς τὸ ἰδιότροπον καὶ βουλόμενος ἐπὶ μάρτυρι ἀξιόπιστῳ αὐτὸς τε ὑπὲρ τῶν πεπραγμένων ἀπολογήσασθαι κάκεινον πληροφοροῦσαι, ἦλθον ἐπὶ τὰ Γήτασα, τὸν ἀγρὸν τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Μελετίου, συμπαρόντος μοι καὶ αὐτοῦ τοῦ προειρημένου Θεοδότου· καὶ οὕτως ἐκεῖ, ἐπειδὴ ἐνεκλήθημεν παρ' αὐτοῦ περὶ τῆς πρὸς Εὐστάθιον συναφείας, εἶπον τὸ ἐκ τῆς συντυχίας κατόρθωμα, ὅτι ἔλαβον αὐτὸν εἰς πάντα ἡμῖν ὁμοδοξοῦντα. Ὡς δὲ διεβεβαιοῦτο ἕξαρον γεγενῆσθαι μετὰ τὴν ἀφ' ἡμῶν ἀναχώρησιν καὶ διαβεβαιοῦσθαι αὐτὸν τοῖς ἰδίῳ αὐτοῦ μαθηταῖς ἢ μὴν εἰς μηδὲν ἡμῖν περὶ τῆς πίστεως συν-

5. Δηλαδή νὰ ὁμολογήσῃ ὁ Εὐστάθιος καὶ νὰ διαβεβαιωθοῦν οἱ περὶ τὸν Θεόδοτον.

ὁμολογίαν ἀπὸ τὸν ἄνδρα, ὥστε καὶ εἰς ἐκείνους ποὺ τὸν πολεμοῦν νὰ γίνῃ φανερὰ ἡ συγκατάθεσις του καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς νὰ εἶναι ἱκανοποιητικὴ ἡ ἔκφρασις τῶν πεποιθήσεών του. Ἄλλὰ χάριν πλήρους ἀκριβείας ἠθέλησα νὰ συναντήσω τοὺς περὶ τὸν Θεόδοτον ἀδελφούς, νὰ λάβω ἀπὸ αὐτοὺς ἓνα γραπτὸν δείγμα ὁμολογίας πίστεως καὶ νὰ τὸ προτείνω εἰς τὸν προειρημένον, διὰ νὰ ἐπιτευχθοῦν καὶ τὰ δύο, δηλαδὴ καὶ ἡ ὀρθὴ πίστις νὰ ὁμολογηθῇ παρ' αὐτοῦ καὶ οἱ ἴδιοι⁵ νὰ διαβεβαιωθοῦν ὅτι δὲν ἔχουν καμμίαν ἀφορμὴν ἀντιλογίας, δεδομένου ὅτι δεκταὶ ἔγιναν ἀκριβῶς αἱ ἰδικαὶ τῶν προτάσεις. Ἄλλὰ πρὶν κἂν νὰ μάθουν διὰ ποῖον λόγον συνηντήθημεν καὶ ποῖον ἐπίτευγμα προῆλθεν ἐκ τῆς συνομιλίας μας, οἱ περὶ τὸν ἐπίσκοπον Θεόδοτον δὲν κατηξίωσαν νὰ μᾶς καλέσουν εἰς τὴν σύνοδον. Διὰ τοῦτο ἐγυρίσαμεν ὀπίσω ἀπὸ τὴν μέσσην τοῦ δρόμου, στενοχωρημένοι διότι μᾶς καθιστοῦσαν ἀσκόπους τοὺς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τῶν Ἐκκλησιῶν κόπους.

3. Μετὰ ταῦτα λοιπὸν, ὅταν ἠναγκάσθημεν νὰ ἀναλάβωμεν τὸ ταξίδιον εἰς τὴν Ἀρμενίαν⁶, γνωρίζων τὴν ἰδιοτροπίαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ θέλων καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ν' ἀπολογηθῶ διὰ τὰς πράξεις μου καὶ ἐκείνον νὰ πληροφορήσω ἐνώπιον ἀξιοπίστου μάρτυρος, ἦλθα εἰς τὰ Γήτασα, τὴν ἀγροικίαν τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Μελετίου· παρῶν ἐκεῖ, πλὴν ἐμοῦ, ἦτο καὶ ὁ προαναφερθεὶς Θεόδοτος. Οὕτω λοιπὸν ἐκεῖ, ἀφοῦ κατηγορήθημεν ἀπὸ αὐτὸν διὰ τὴν συναναστροφὴν μὲ τὸν Εὐστάθιον, ἀνέφερα τὸ ἐπίτευγμα τῆς συναντήσεως, ὅτι τὸν ἔφερα νὰ εἶναι ὁμόδοξος μὲ ἡμᾶς εἰς ὅλα τὰ σημεῖα. Καθὼς δὲ αὐτὸς διεβεβαίωνεν ὅτι ὁ Εὐστάθιος μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ἀπὸ ἡμᾶς ἠρνήθη τὰ πάντα καὶ ἐβεβαίωσε τοὺς μαθητάς του ὅτι εἰς τὴν πραγματικότητά κατὰ τίποτε δὲν συνεφώνησε μαζί μας περὶ τῆς πίστεως, ἐγὼ ἀπαντοῦσα εἰς αὐτὰ (καὶ πρόσεξε, θαυμασιώ-

6. Εἰς τὰ Σάταλα, τὴν ἐκκλησιαστικὴν πρωτεύουσαν τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας.

τεθεισθαι, ἀπήντων ἐγὼ πρὸς ταῦτα (καὶ σκόπει, θαυμασιώτατε, εἰ μὴ δικαιοσύνης καὶ ἀναντιρρήτους ἐπιποιούμην πρὸς τοῦτο τὰς ἀποκρίσεις) ὅτι ἐγὼ μὲν πέπεισμαι, εἰκάζων ἐκ τῆς λοιπῆς εὐσταθείας τοῦ ἀνδρός, μὴ οὕτως αὐτὸν κούφως περιτρέπεσθαι πρὸς τὰ ἐναντία μηδὲ νῦν μὲν ὁμολογεῖν, νῦν δὲ ὑπὲρ ὧν εἶπεν ἀρνεῖσθαι, ἄνδρα καὶ τὸ ὑπὲρ τῶν τυχόντων ψεῦδος ὡς φοβερὸν ἀποφεύγοντα, μὴ ὅτι γε περὶ τῶν τηλικούτων πραγμάτων καὶ οὕτω παρὰ πᾶσι βεβοημένων ἐλέσθαι ἂν ποτε ἐναντιωθῆναι τῇ ἀληθείᾳ. Εἰ δὲ ἄρα καὶ ἀληθῆ εἶναι συμβῆ τὰ θρυλούμενα παρ' ὑμῶν, προτεῖναι αὐτῷ γραμματεῖον πᾶσαν ἔχον τῆς ὀρθῆς πίστεως τὴν ἀπόδειξιν χρή. Ἐὰν μὲν οὖν εὖρω αὐτὸν συντιθέμενον ἐγγράφως, ἐπιμενῶ τῇ κοινωνίᾳ· ἔάν δὲ λάβω ἀναδύομενον, ἀποστήσομαι αὐτοῦ τῆς συναφείας. Ἀποδεξαμένου τὸν λόγον τοῦ ἐπισκόπου Μελετίου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Διοδώρου τοῦ συμπρεσβυτέρου (παρῆν γὰρ τοῖς γινομένοις), συνθέμενος ὁ αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς Θεόδοτος ἐκεῖ καὶ παρακαλέσας ἡμᾶς κατελθεῖν ἐπὶ Νικόπολιν, ἵνα καὶ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ ἐπισκεψόμεθα καὶ αὐτὸν λάβωμεν τῆς μέχρι Σατάλων ὁδοιοποιίας συνέμπορον, καταλιπὼν ἡμᾶς ἐν Γητάοις, ἐπειδὴ κατέλαβε τὴν Νικόπολιν, ἐπιλαθόμενος ὧν παρ' ἐμοῦ ἤκουσεν ὧν τε συνέθετο ἡμῖν, ἐκείναις ταῖς ὑβρεσι καὶ ταῖς ἀτιμίαις ἃς μικρῷ πρόσθεν διηγησάμην καταισχύνας ἡμᾶς ἀπέπεμψε.

4. Πῶς οὖν ἦν δυνατόν μοι, τιμιωτάτη κεφαλῇ, ποιῆσαι τι τῶν προστεταγμένων καὶ δοῦναι ἐπισκόπους τῇ Ἀρμενίᾳ, οὕτω πρὸς με τοῦ κοινωνοῦ τῆς φροντίδος διατεθέντος; Παρ' οὗ ἐγὼ

7. Ὁ Εὐστάθιος, ἀντιθέτως πρὸς ὅσα ὁ Βασίλειος ἐνόμιζε περὶ αὐτοῦ, ἦτο ἀκριβῶς ὅπως τὸν ἐχαρακτήριζεν ὁ Θεόδοτος· ἤλλασε διαρκῶς φρόνημα, ἦτο «ἀμφαλλάξ», ὅπως ἔλεγαν εὐρύτατα.

8. Ἐδῶ παρουσιάζεται καὶ ὁ Θεόδοτος μεταβάλλων γνώμην. Εἶναι

τατε, ἐὰν δὲν ἕκαμα τὰς δικαιοτάτας καὶ ἀναντιρρήτους πρὸς αὐτὰ ἀπαντήσεις), ὅτι ἐγὼ μὲν κρίνων ἀπὸ τὴν εἰς ἄλλα θέματα σταθερότητα τοῦ ἀνδρὸς εἶμαι πεπεισμένος ὅτι δὲν μεταστρέφεται τόσον ἐπιπολαίως πρὸς τὰ ἀντίθετα οὔτε ἄλλοτε μὲν ὁμολογεῖ ἄλλοτε δὲ ἀρνεῖται ὅσα εἶπεν ⁷. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἀποφεύγει καὶ τὸ διὰ τυχόντα πράγματα ψεῦδος ὡς φοβερὸν παράπτωμα, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ ἔφθανεν εἰς τὸ κατάντημα νὰ ἐναντιωθῇ εἰς τὴν ἀλήθειαν προκειμένου περὶ τόσον μεγάλων καὶ τόσον πολυσυζητημένων θεμάτων. Ἐὰν δὲ τυχὸν συμβῇ νὰ εἶναι ἀληθινὰ τὰ θρυλούμενα ἀπὸ σᾶς, πρέπει νὰ τοῦ προτείνωμεν ἕνα γραπτὸν ὑπόδειγμα περιέχον ὀλόκληρον τὴν ἔκθεσιν τῆς ὀρθῆς πίστεως. Ἐὰν μὲν λοιπὸν τὸν εὖρω συμφωνοῦντα ἐγγράφως, θὰ διατηρήσω τὴν κοινωνίαν· ἐὰν δὲ τὸν συλλάβω ὑπαναχωροῦντα, θὰ διακόψω τὴν συνάφειαν μὲ αὐτόν. Ἀφοῦ δὲ ὁ αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς Θεόδοτος μετὰ τὴν ἀποδοχὴν τῆς προτάσεως ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον Μελέτιον καὶ τὸν ἀδελφὸν Διόδωρον, τὸν συμπρεσβύτερον (διότι καὶ αὐτὸς ἦτο παρὼν εἰς τὴν σύσκεψιν), συνεφώνησεν ἐκεῖ καὶ μᾶς παρεκάλεσε νὰ κατέλθωμεν εἰς τὴν Νικόπολιν, διὰ νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ τὸν παραλάβωμεν ὡς συνοδοιπόρον εἰς τὸ ταξίδιον μέχρι Σατάλων, μᾶς ἄφησεν εἰς τὰ Γήτασα. Ὅταν δὲ ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Νικόπολιν, λησμονήσας ὅσα ἤκουσεν ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ὅσα συνεφώνησε μὲ ἡμᾶς, μᾶς ἀπέπεμψε μ' ἐκείνας τὰς προσβλητικὰς καὶ ὑποτιμητικὰς ἐνεργείας, τὰς ὁποίας ἀνέφερα εἰς τὴν ἀρχὴν ⁸.

4. Πῶς λοιπὸν θὰ μοῦ ἦτο δυνατὸν, τιμιωτάτη κεφαλῇ, νὰ κάμω κάτι ἀπὸ τὰ διαταχθέντα καὶ νὰ δώσω ἐπισκόπους εἰς τὴν Ἀρμενίαν, ἀφοῦ ὁ συνεργάτης εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἐπέ-

προφανὲς ὅτι ἐπηρεάσθη ὑπὸ τῶν συμβούλων του, ὅταν ἐφθασεν εἰς τὴν Νικόπολιν. Τὸ ἴδιον δὲ πιθανῶς συνέβαινε καὶ μὲ τὸν Εὐστάθιον Σεβαστείας, ὁ ὁποῖος περιεβάλλετο ἀπὸ ὠρισμένους φιλοδόξους ἀρειανίζοντας κληρικούς πού τὸν ἔσυραν πότε πρὸς τὰ ἐδῶ καὶ πότε πρὸς τὰ ἐκεῖ.

προσεδόκων τοὺς ἐπιτηδεῖους ἄνδρας εὐρήσειν διὰ τὸ εἶναι ἐν τῇ παροικίᾳ αὐτοῦ καὶ εὐλαβεῖς καὶ συνετοὺς καὶ τῆς γλώττης ἐμπείρους καὶ τὰ λοιπὰ ἰδιώματα τοῦ ἔθνους ἐπισταμένους· ὧν εἰδὼς τὰ ὀνόματα, ἐκὼν σιωπήσομαι, ἵνα μὴ τι ἐμπόδιον γένηται πρὸς τὸ ἐν ἑτέρῳ γοῦν χρόνῳ χρησιμευθῆναι τὴν Ἀρμενίαν. Καὶ νῦν γενόμενος μέχρι Σατάλων ἐν τοιοῦτῳ σώματι, τὰ μὲν λοιπὰ ἔδοξα τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι καθιστᾶν, εἰρηνεύσας τοὺς τῆς Ἀρμενίας ἐπισκόπους καὶ διαλεχθεῖς αὐτοῖς τὰ πρόποντα, ὥστε ἀποθέσθαι τὴν συνήθη διαφορὰν καὶ ἀναλαβεῖν τὴν γνησίαν τοῦ Κυρίου ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν σπουδήν, δοὺς αὐτοῖς καὶ τύπους περὶ τῶν ἀδιαφόρων κατὰ τὴν Ἀρμενίαν παρανομουμένων, ὅπως αὐτοῖς προσῆκεν ἐπιμελεῖσθαι. Ἐδεξάμην δὲ καὶ ψηφίσματα παρὰ τῆς Ἐκκλησίας Σατάλων παρὰ κλησιν ἔχοντα δοθῆναι αὐτοῖς παρ' ἡμῶν ἐπίσκοπον. Ἐπιμελὲς δὲ μοι ἐγένετο καὶ τὴν περιχεθεῖσαν βλασφημίαν τῷ ἀδελφῷ ἡμῶν Κυρίλλῳ, τῷ ἐπισκόπῳ Ἀρμενίας, ἀνερευνῆσαι, καὶ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ εὐρομεν αὐτὴν ψευδῶς κινήθεισαν ἐκ διαβολῆς τῶν μισούντων αὐτόν· ἦν καὶ φανερῶς ὠμολόγησαν ἐφ' ἡμῶν. Καὶ ἐδόξαμεν μετρίως ἡμεροῦν πρὸς αὐτόν τὸν ἐν Σατάλοις λαόν, ὥστε μηκέτι αὐτοῦ τὴν κοινωνίαν φεύγειν. Εἰ δὲ μικρὰ ταῦτα καὶ οὐδενὸς ἄξια, ἀλλὰ παρ' ἡμῶν οὐδὲν ἦν πλέον δυνατὸν γενέσθαι διὰ τὴν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου περιεργίας ἡμῶν αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους ἀσυμφωνίαν. Ταῦτα ἔδει μὲν σιωπᾶν, ἵνα μὴ δόξω δημοσιεύειν ἕμαντοῦ τὰ ὀνει-

9. Δηλαδή τῆς Ἀρμενίας καὶ τῆς ἀρμενικῆς γλώσσης, ἡ ὁποία ὠμιλεῖτο εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην παραλλήλως πρὸς τὴν ἑλληνικὴν.

δειξε τοιαύτην συμπεριφορὰν ἀπέναντί μου, αὐτὸς μάλιστα διὰ τοῦ ὁποίου ἐγὼ ἀνέμενα ν' ἀνεύρω τοὺς καταλλήλους ἀνδρας; Διότι εἰς τὴν ἐπαρχίαν του ὑπάρχουν καὶ εὐλαβεῖς ἄνδρες καὶ συνετοὶ καὶ κάτοχοι τῆς ἐπιτοπίας γλώσσης καὶ γινῶσται τῶν ἄλλων ἐθίμων τοῦ ἔθνους τούτου⁹. Μολονότι δὲ γνωρίζω τὰ ὀνόματα αὐτῶν, θὰ τὰ ἀποσιωπήσω ἐπίτηδες, διὰ νὰ μὴ δημιουργηθῇ κανένα ἐμπόδιον εἰς τὸ νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς τὴν Ἀρμενίαν κατ' ἄλλην εὐκαιρίαν.

Τώρα δὲ ποὺ ἔφθασα ἕως τὰ Σάταλα μὲ τόσον ταλαιπωρημένον σῶμα, τὰ ἄλλα νομίζω ὅτι ἐρρῦθμισα καλῶς μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ὅσον εἰρήνευσα τοὺς ἐπίσκοπους τῆς Ἀρμενίας μεταξύ των καὶ παρήνευσα αὐτοὺς τὰ πρέποντα, ὥστε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν συνηθισμένην ἀδιαφορίαν καὶ ν' ἀναλάβουν τὸν γνήσιον ζῆλον τοῦ Κυρίου ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν. Τοὺς ἔδωσα μάλιστα καὶ κανόνας περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ ἐπιμελῶνται ἐκείνων τῶν πραγμάτων εἰς τὰ ὁποῖα παρατηρεῖται καθ' ὅλην τὴν Ἀρμενίαν παρανομία λόγῳ ἀδιαφορίας. Ἐδέχθην δὲ καὶ ψηφίσματα ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Σατάλων περιλαμβάνοντα τὴν παράκλησιν νὰ τοὺς δοθῇ ἀπὸ ἡμᾶς ἐπίσκοπος. Προσείλκυσε δὲ καὶ τοῦτο τὴν φροντίδα μου, τὸ νὰ διερευνήσω τὴν συκοφαντίαν ἣ ὁποία προσήφθη εἰς τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν Κύριλλον, τὸν ἐπίσκοπον Ἀρμενίας. Καὶ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἠύραμεν ὅτι αὕτη ἐκινήθη χωρὶς καμμίαν βάσιν, ἀπὸ διαβολᾶς ἐκείνων ποὺ τὸν ἐμισοῦσαν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον οὗτοι ὠμολόγησαν φανερὰ ἐνώπιόν μας. Καὶ ἐσχηματίσαμεν τὴν γνώμην ὅτι μέχρις ἐνὸς βαθμοῦ συνεφιλιώσαμεν μὲ αὐτὸν τὸν λαὸν τῶν Σατάλων, ὥστε νὰ μὴ ἀποφεύγουν πλέον τὴν κοινωνίαν αὐτοῦ εἰς τὸ ἐξῆς.

Ἐὰν δὲ αὐτὰ εἶναι μικρὰ καὶ ἀνάξια λόγου, πάντως ἀπὸ ἡμᾶς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ τίποτε περισσότερον, λόγῳ τῆς πρὸς ἀλλήλους διαφωνίας ἡμῶν τῶν ἰδίων τὴν ὁποῖαν προκαλεῖ ἡ ἐπήρεια τοῦ διαβόλου. Αὐτὰ ἔπρεπε βέβαια ν' ἀποσιωπήσω, διὰ νὰ μὴ φανῶ ὅτι δημοσιεύω τὴν αἰσχύνην ἐμοῦ τοῦ ἰδίου· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχεν ἄλλος τρόπος ν' ἀπο-

δη, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἦν ἄλλως ἀπολογήσασθαι σου τῇ μεγαλοφυίᾳ, εἰς ἀνάγκην ἦλθον πᾶσαν τῶν γεγονότων τὴν ἀλήθειαν διηγῆσασθαι.

88

121. ΘΕΟΔΟΤΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

Πολὺς ὁ χειμὼν καὶ ἐπὶ τὸ μακρότατον παραταθείς, ὥς μηδὲ τὰς διὰ γραμμάτων παραμυθίας ῥαδίως ἡμῖν ὑπάρχειν. "Ὅθεν ὀλιγάκις οἶδα καὶ ἐπιστείλας τῇ εὐλαβείᾳ σου καὶ δεξάμενος γράμματα. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ ποθεινότατος ἀδελφὸς ἡμῶν Σαγκτίσσιμος ὁ συμπρεσβύτερος τὴν μέχρις ὑμῶν ὁδοιπορίαν ὑπέστη, δι' αὐτοῦ καὶ προσφθέγγομαί σου τὴν κοσμιότητα καὶ παρακαλῶ προσεύχεσθαι ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ χρῆσαι τὴν ἀκοὴν τῷ προειρημένῳ, ὥστε παρ' αὐτοῦ διδαχθῆναι τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν οἷς ἐστὶ καὶ τὴν δυνατὴν σπουδὴν εἰσενέγκασθαι εἰς τὰ προκείμενα. Γίνωσκε δὲ ὅτι Φαῦστος γράμματα ἔχων ἦκε πρὸς ἡμᾶς παρὰ τοῦ πάπα ἀξιοῦντα αὐτὸν γενέσθαι ἐπίσκοπον. Ἐπειδὴ δὲ ἠτήσαμεν ἡμεῖς μαρτυρίαν τῆς σῆς εὐλαβείας καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων, καταφρονήσας ἡμῶν πρὸς Ἄνθιμον ὄχρητο καὶ παρ' αὐτοῦ λαβὼν τὴν χειροτονίαν χωρὶς ἡμετέρας ὑπομνήσεως ἐπανῆκε.

Ἐπιστολὴ 121. Ἐγράφη τὸ 372 καὶ σχετίζεται μὲ τὴν ἐπιστολὴν 120 πρὸς Μελέτιον Ἀντιοχείας. Δύο ἀντικείμενα πραγματεύεται. Πρῶτον συνιστᾷ τὸν πρεσβύτερον Σαγκτίσσιμον, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει προσφάτως ἀπὸ τὴν Δύσιν, ἀλλ' εἶχε ζήσει τόσον εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὅσον καὶ εἰς τὴν Δύσιν ἐπὶ πολὺν χρόνον, τῶρα δὲ περιοδεύει τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς διὰ τὴν νὰ γνωρίσῃ τὴν κατάστασιν εἰς αὐτάς καὶ ἀναφέρει σχετικῶς εἰς τὴν Ρώμην. Δεύτερον δίδει πληροφορίαν περὶ ἀντικανονικῆς χειροτονίας τοῦ Φαύστου ὡς ἐπισκόπου πόλεως τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας. Ὁ Βασίλειος, ὁ ὁποῖος εἶχε κάποιαν ἐποπτεῖαν εἰς τὰς ἐπισκοπὰς ἐκείνης τῆς περιοχῆς, δὲν ἔδεδεχετο νὰ τὸν χειροτονήσῃ, ἀν δὲν ἔφερον ἐπιστολὰς ἀπὸ τοῦς ὀρθοδόξους ἐπισκόπους τῆς περιοχῆς του, τότε δὲ οὗτος μετέβη εἰς τὴν ἄλλην μητρόπολιν τῆς Καππαδοκίας, τὰ Τύανα, καὶ ἔλαβεν ἐκεῖ τὴν χειροτονίαν ἀπὸ τὸν Ἄνθιμον, χωρὶς συστατικά.

λογηθῶ πρὸς τὴν μεγαλοφυΐαν σου, περιῆλθα εἰς τὴν ἀνάγκην
νὰ διηγηθῶ ὀλόκληρον τὴν ἀλήθειαν τῶν γενομένων.

88

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 121
ΠΡΟΣ ΘΕΟΔΟΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

Βαρὺς εἶναι ὁ χειμῶν καὶ ἔχει παραταθῆ τόσον πολὺ, ὥσ-
τε νὰ μὴ διαθέτωμεν εὐκολα οὔτε τὴν διὰ τῶν γραμμάτων παρη-
γορίαν. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πού, τό γνωρίζω, καὶ ὀλίγα γράμ-
ματα ἔγραψα πρὸς τὴν εὐλάβειάν σου καὶ ὀλίγα ἔλαβα. Ἄλλ'
ἐπειδὴ ὁ ἀγαπητότατος ἀδελφὸς ἡμῶν Σαγκτίσσιμος ὁ συμ-
πρεσβύτερος ὑπεβλήθη εἰς τὴν ὀδοιπορίαν ἕως τὰ μέρη σας,
χαιρετίζω δι' αὐτοῦ τὴν κοσμιότητά σου καὶ παρακαλῶ νὰ
προσεύχεσαι ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ νὰ δώσης τὴν ἀκοήν σου εἰς τὸν
προμνημονευθέντα, ὥστε νὰ μάθης ἀπὸ αὐτὸν εἰς ποίαν κατά-
στασιν εὐρίσκονται τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ νὰ ἐπιδείξης τὸν
θερμότερον δυνατὸν ζῆλον διὰ τὰ προκείμενα.

Γνώριζε δὲ ὅτι ὁ Φαῦστος ἦλθε πρὸς ἡμᾶς φέρων γράμ-
ματα ἀπὸ τὸν πάπαν¹, τὰ ὁποῖα ἀξιῶνουν νὰ γίνῃ αὐτὸς ἐπί-
σκοπος. Ἐπειδὴ δὲ ἡμεῖς ἐζητήσαμεν μαρτυρίαν τῆς εὐλαβείας
σου καὶ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων, καταφρονήσας ἡμῶν μετέβη
εἰς τὸν Ἄνθιμον² καὶ λαβὼν ἀπὸ αὐτὸν τὴν χειροτονίαν χω-
ρὶς καὶ νὰ γίνῃ λόγος δι' ἡμᾶς, ἐπέστρεψεν.

1. Ἡ λέξις πάπας (=πατήρ) ἐχρησιμοποιεῖτο τότε σπανίως μὲν, ἀδι-
ακρίτως δὲ διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν ἐπισκόπων καὶ μοναχικῶν ἡγετῶν (ἀβ-
βᾶς). Ἐδῶ πρόκειται περὶ συγκεκριμένου γνωστοῦ προσώπου πού ἐχαρακτη-
ρίζετο κατὰ κοινὴν χρῆσιν ὡς πάπας. Ἴσως εἶναι ὁ ἐπίσκοπος Σεβαστείας
Εὐστάθιος, ὁ ὁποῖος ἦτο σπουδαῖος μοναχικὸς ἡγέτης.

2. Ὁ Ἄνθιμος, ἐπίσκοπος Τυάνων, ἐπιζητοῦσε μητροπολιτικὴν αὐ-
θεντίαν μετὰ τὴν διαίρεσιν τῆς Καππαδοκίας εἰς δύο ἐπαρχίας καὶ διὰ τοῦ-
το ἐπὶ τινα χρόνον δὲν εὐρίσκετο εἰς καλὰς σχέσεις μὲ τὸν Βασίλειον, ἐνῶ
βραδύτερον συνεφιλιώθη μαζί του.

130. ΘΕΟΔΩΤΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

1. Καλῶς καὶ προσηκόντως ἡμῶν καθήψω, τιμώτατε ὡς ἀληθῶς καὶ ποθεινότατε ἀδελφέ, ὅτι, ἐξ οὗ ἀνεχωρήσαμεν τότε τῆς σῆς εὐλαβείας τὰς περὶ τῆς πίστεως ἐκείνας προτάσεις τῷ Εὐσταθίῳ φέροντες, οὐδέν σοι οὔτε μικρὸν οὔτε μείζον τῶν κατ' αὐτὸν ἐδηλώσαμεν. Ἐγὼ δὲ οὐχ ὡς εὐκαταφρονήτων τῶν παρ' αὐτοῦ γενομένων εἰς ἡμᾶς ὑπερεῖδον, ἀλλ' ὡς εἰς πάντας λοιπὸν τοὺς ἀνθρώπους διαβοηθείσης τῆς φήμης καὶ οὐδενὸς τῆς παρ' ἡμῶν διδασκαλίας εἰς τὸ τὴν προαίρεσιν τοῦ ἀνδρὸς διδαχθῆναι προσδεομένου. Τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸς ἐπενόησεν, ὥσπερ φοβούμενος μὴ ὀλίγους σχῆ τῆς ἑαυτοῦ γνώμης μάρτυρας εἰς πᾶσαν ἐσχατιᾶν τὰς ἐπιστολὰς ἅς καθ' ἡμῶν συνέγραψε διαπεμπάμενος. Τῆς μὲν οὖν κοινωνίας ἡμῶν αὐτὸς ἀπέρρηξεν ἑαυτὸν μῆτε κατὰ τὸν ὠρισμένον τόπον συνδραμεῖν ἡμῖν ἀνασχόμενος μῆτε τοὺς μαθητὰς ἑαυτοῦ παραγαγών, ὅπερ ὑπέσχετο, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς στηλιτεύων ἐν πανδήμοις συνόδοις μετὰ τοῦ Κίλικος Θεοφίλου γυμνῆ καὶ ἀπαρακαλύπτῳ τῇ βλασφημίᾳ ὡς ἄλλότρια τῆς αὐτοῦ

Ἐπιστολὴ 130. Ἐγράφη ἀργὰ τὸ 373 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 374. Ἀντιληφθεὶς ὁ Βασίλειος τὸ πραγματικὸν πρόσωπον τοῦ Εὐσταθίου εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 373, τοῦ παρουσίασε προτάσεις ὁμολογιακὰς πρὸς ὑπογραφήν, τὰς ὁποίας καὶ ἐδέχθη ἐκεῖνος τὴν ἀνοιξιν τοῦ ἰδίου ἔτους. Καίτοι ὁμοῦ οὗτος ὑπεσχέθη νὰ ἔλθῃ μετὰ τῶν μαθητῶν του πρὸς συνάντησιν τοῦ Βασιλείου, δὲν τὸ ἔπραξε, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὁ τελευταῖος ἔκρινεν ὡς διακοπὴν κοινωνίας. Ἀκολουθῶς εἰς συναθροίσεις τοῦ ποιμνίου ἐπέκρινεν τὸν Βασίλειον ὡς διδάσκοντα πεπλανημένα, εἰς δὲ τὴν Κιλικίαν ἔφερε σύμβολον φιλαρειανόν. Αὐτὰ τὰ γεγονότα ἐκθέτει ὁ Βασίλειος πρὸς τὸν Θεόδοτον, μὲ κάποιαν καθυστέρησιν. Ἐπὶ τέλος ὁ Θεόδοτος, ὁ ὁποῖος παρ' ὀλίγον θὰ ἀπεξενούτο τοῦ Βασιλείου λόγῳ τῆς φιλίας τοῦ τελευταίου πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Σε-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 130
ΠΡΟΣ ΘΕΟΔΟΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

1. Καλῶς καὶ ὀρθῶς μᾶς ἐπετίμησες, τιμιώτατε ἀληθῶς καὶ ἀγαπητέ ἀδελφέ, διότι, ἀφ' ὅτου ἀνεχωρήσαμεν ἀπὸ τὴν εὐλάβειάν σου, φέροντες ἐκείνας τὰς προτάσεις περὶ πίστεως πρὸς τὸν Εὐστάθιον, δὲν σοῦ ἀνεφέραμεν τίποτε σχετικῶς μὲ αὐτόν, οὔτε μικρὸν οὔτε μέγα. Ἐγὼ δὲ παρέβλεψα τὰς εἰς βάρος μας ἐνεργείας του, ὄχι διότι ἦσαν ἀνάξια λόγου, ἀλλὰ διότι ἡ φήμη περὶ αὐτῶν εἶχε διαδοθῆ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ κανεὶς δὲν ἐχρειάζετο διδασκαλίαν ἀπὸ ἡμᾶς διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν προαίρεσιν τοῦ ἀνδρὸς αὐτοῦ. Διότι καὶ αὐτὸς ἐφρόντισε διὰ τοῦτο, ὥστε εἰς κάθε γωνίαν τῆς γῆς ἔστειλε τὰς ἐπιστολάς πού συνέγραψεν ἐναντίον ἡμῶν, σὰν νὰ ἐφοβεῖτο μὴ τυχὸν ἔχη ὀλίγους μάρτυρας περὶ τῆς γνώμης του.

Αὐτὸς ὁ ἴδιος λοιπὸν εἶναι πού ἀπεχώρισεν ἑαυτὸν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν μὲ ἡμᾶς, καθ' ὅσον οὔτε ἐφάνη συνεπῆς νὰ ἔλθῃ πρὸς συνάντησίν μας εἰς τὸν ὀρισθέντα τόπον οὔτε τοὺς μαθητάς του ἔφερεν, ὅπως ὑπεσχέθη. Ἀντιθέτως μάλιστα εἰς γενικὰς συναθροίσεις τοῦ ποιμνίου μαζί μὲ τὸν Κίλικα Θεόφιλον¹ μᾶς ἐστηλίτευσε μὲ γυμνήν καὶ ἀπροκάλυπτον βλασφημίαν

βαστείας, θὰ ἠσθάνθη ἱκανοποίησιν, διότι ἐδικαιώθη εἰς τὰς ἀπόψεις του καὶ ἐβεβαιώθη διὰ τῆς παρουσίας ἐπιστολῆς ὅτι ὁ πρῶτος δὲν ἦτο διαθεθεμένος νὰ συγχωρήσῃ τὸν δεύτερον.

1. Ὁ Θεόφιλος Ἱεραπόλεως ἢ Κασταβάλων τῆς Κιλικίας ἦτο φίλος μὲ τὸν Εὐστάθιον Σεβαστείας, ἄλλοτε δὲ καὶ μὲ τὸν Βασίλειον. Τὸ 365 ἐστάλη ὡς ἐκπρόσωπος τῆς συνόδου Λαμψάκου εἰς τὴν Ρώμην, μαζί μὲ τὸν Εὐστάθιον καὶ τὸν Σιλουανὸν Ταρσοῦ, ὅπου διεβεβαίωσαν τὸν ἐπίσκοπον Λιβέριον περὶ τῆς προσηλώσεώς των εἰς τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας. Τὴν ἴδιαν στάσιν εἶχαν τηρήσει οἱ τρεῖς ἐπίσκοποι εἰς τὴν σύνοδον τῆς Λαμψάκου, προφανῶς ἐπηρεασθέντες ἀπὸ τὸν Βασίλειον, πρεσβύτερον ἀκόμη τότε, τὸν ὁποῖον συνήντησαν εἰς τὴν Εὐσινίον μεταβαίνοντες εἰς τὴν σύνοδον. Τώρα ὁ Θεόφιλος τίθεται εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Εὐσταθίου.

διδασκαλίας ταῖς ψυχαῖς τοῦ λαοῦ ἐνσπείραντας δόγματα. Ἰκανὰ μὲν οὖν ἦν καὶ ταῦτα πᾶσαν ἡμῶν συνάφειαν τὴν πρὸς αὐτὸν διαλύσαι. Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς Κιλικίαν ἔλθων καὶ συντυχῶν Γελασίῳ τινὶ πίστιν αὐτῷ ἐξέθετο, ἦν μόνου ἦν Ἀρείου συγγράφαι καὶ εἴ τις αὐτοῦ γνήσιος μαθητῆς, τότε δὴ καὶ πλέον πρὸς τὸν χωρισμὸν ἐβεβαιώθημεν λογισάμενοι ὅτι οὔτε Αἰθίοψ ἀλλάξει ποτὲ τὸ δέσμα αὐτοῦ οὔτε πάρδαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς οὔτε ὁ ἐν διαστρόφοις δόγμασι συντραφεὶς ἀποτρέψασθαι δύναται τὸ κακὸν τῆς αἰρέσεως.

2. Ἐπενεανιεύσατο δὲ τούτοις καὶ γράφας καθ' ἡμῶν, μᾶλλον δὲ συγγράφας λόγους μακροὺς πάσης λουδορίας καὶ συκοφαντίας γέμοντας, ὑπὲρ ὧν οὐδὲν ἀπεκρινάμεθα τέως διὰ τὸ διδαχθῆναι παρὰ τοῦ ἀποστόλου μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικεῖν, ἀλλὰ διδόναι τόπον τῇ ὀργῇ, καὶ ἅμα ἐννοήσαντες τὸ βάθος τῆς ὑποκρίσεως μεθ' ἧς πάντα τὸν χρόνον ἡμῖν προσηνέχθη ἀφασία τινὶ ὑπ' ἐκπλήξεως κατασχεθῆναι. Εἰ δὲ καὶ μηδὲν ἦν ἐκείνων, τὸ ὑπόγυιον τοῦτο τολμηθὲν αὐτῷ τίνι οὐκ ἂν φρίκην καὶ ἀποστροφὴν παντελῆ τοῦ ἀνδρὸς ἐνεποίησεν; Ὅς γε, ὡς ἀκούω (εἶγε ἀληθῆς ὁ λόγος καὶ μὴ πλάσμα ἐστὶν ἐπὶ διαβολῇ συντεθέν), ὅτι καὶ ἀναχειροτονῆσαι τινὰς ἐτόλμησεν, ὃ μέχρι σήμερον οὐδεὶς τῶν αἰρετικῶν ποιήσας φαίνεται. Πῶς οὖν δυνατὸν πράως φέρειν ἡμᾶς τὰ τοιαῦτα καὶ ἰάσιμα εἶναι νομίζειν τοῦ ἀνδρὸς τὰ ἁμαρτήματα; Μὴ τοίνυν ψευδέσι λόγοις παράγεσθε μηδὲ ὑπονοίαις ἀνδρῶν πάντα εὐκόλως πρὸς τὸ κακὸν ἐκλαμβανόντων πείθεσθε, ὡς ἄρα ἡμεῖς ἀδιάφορα τιθέμεθα τὰ τοιαῦτα. Γίνωσκε γάρ, ποθεινότατε ἡμῖν καὶ τιμιώ-

2. Ἱερ. 13, 23.

3. Βλ. Ρωμ. 12, 19.

4. Παρὰ ταῦτα καὶ ἄλλοι αἰρετικοὶ ἀναχειροτονοῦσαν κληρικούς, ὅπως οἱ Δονατισταί.

ὡς ἐνσπείραντας διαφορετικὰ δόγματα ἀπὸ τὴν ἰδικὴν τοῦ διδασκαλίαν εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ λαοῦ.

Ἰκανὰ μὲν ἀσφαλῶς θὰ εἶναι καὶ μόνον αὐτὰ, διὰ νὰ διαλύσουν τὸν πρὸς αὐτὸν σύνδεσμόν μας. Ὄταν δὲ ἐπιπροσθέτως, ἔλθῶν εἰς Κιλικίαν καὶ συναντήσας κάποιον Γελάσιον, τοῦ παρουσίασεν ἓνα σύμβολον πίστεως πού μόνον ὁ Ἄρειος ἢ ὁποιοσδήποτε γνήσιος μαθητῆς τοῦ Ἀρείου ἠδύνατο νὰ συντάξῃ, τότε πλέον ἐβεβαιώθημεν ἀπολύτως περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ αὐτόν, κατανοήσαντες ὅτι οὔτε ὁ Αἰθίοψ θ' ἀλλάξῃ ποτὲ τὸ δῆμα του, οὔτε ἡ λεοπάρδαλις τὰς κηλίδας τῆς οὔτε ὁ ἀνατραφεὶς εἰς διεστραμμένα δόγματα ἠμπορεῖ ν' ἀποτινάξῃ τὸ κακὸν τῆς αἰρέσεως².

2. Εἰς αὐτὰς δὲ τὰς κακοβούλους ἐνεργείας προσέθεσε καὶ ἄλλην, ὅτι ἔγραψεν ἐναντίον μας, μᾶλλον δὲ συνέγραψε λόγους μακροῦς, γεμάτους ἀπὸ κάθε εἶδους ἐμπαιγμὸν καὶ συκοφαντίαν. Ἐναντι αὐτῶν δὲν ἐδώσαμεν ἕως τῶρα καμμίαν ἀπόκρισιν, διότι ἐδιδάχθημεν ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου νὰ μὴ ἐκδικούμεθα, ἀλλὰ νὰ δίδωμεν τόπον εἰς τὴν ὀργὴν³, καὶ ἐπίσης διότι, ὅταν ἀντελήφθημεν τὸ βάθος τῆς ὑποκρισίας, μὲ τὴν ὁποίαν συμπεριεφέρθη πρὸς ἡμᾶς ὄλον τὸν καιρὸν, κατελήφθημεν ἀπὸ ἓνα εἶδος ἀφασίας λόγῳ τῆς καταπλήξεως.

Ἄκόμη καὶ τίποτε νὰ μὴ εἶχε μεσολαβῆσει ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἐκεῖνα, εἰς ποῖον δὲν θὰ ἐπροκαλοῦσε φρίκην καὶ ὀλοκληρωτικὴν ἀποστροφὴν διὰ τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν αὐτὸ τὸ τελευταῖον τόλμημα; Ὅπως ἀκούω δὲ (ἂν εἶναι ἀληθινή ἡ φήμη καὶ δὲν ἐπλάσθη χάριν διαβολῆς), αὐτὸς ἐτόλμησε καὶ νὰ ἀναχειροτονήσῃ μερικοὺς κληρικοὺς, πρᾶγμα πού κανεὶς ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς δὲν φαίνεται νὰ ἔκαμε μέχρι σήμερον⁴. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποφέρωμεν μὲ πραότητα τοιαῦτα πράγματα καὶ νὰ θεωρήσωμεν ὅτι αἱ πλάναι τοῦ ἀνδρὸς εἶναι θεραπεύσιμοι; Μὴ παρασύρεσθε λοιπὸν ἀπὸ ψευδεῖς λόγους καὶ μὴ πείθεσθε εἰς ὑπονοίας ἀνδρῶν οἱ ὅποιοι εἶναι εὐκολοὶ εἰς τὸ νὰ ἐκλαμβάνουν τὰ πάντα πρὸς τὸ καλόν, ὅτι τάχα κρίνομεν ἀδιάφορα τὰ τοιαῦτα πράγματα ἡμεῖς. Διότι πρέπει νὰ γνω-

τατε, ὅτι οὐπω οἶδα τοσοῦτον πένθος ἄλλοτε τῇ ψυχῇ μου παραδεξάμενος ὅσον νῦν, ὅτε ἤκουσα τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν τὴν σύγχυσιν. Ἄλλὰ μόνον εἶχον, ἵνα δώῃ ἡμῖν ὁ Κύριος μηδὲν κατὰ θυμὸν ἐνεργεῖν, ἀλλ' ἔχειν τὴν ἀγάπην, ἣτις «οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ φρυσιοῦται». Ὅρα γὰρ ὅπως οἱ μὴ ἔχοντες ταύτην ἐπήρθησαν μὲν ὑπὲρ τὰ μέτρα τὰ ἀνθρώπινα, ἐνασχημονοῦσι δὲ τῷ βίῳ κατατολμῶντες πράξεων, ὧν ὁ παρελθὼν χρόνος οὐκ ἔχει τὰ ὑποδείγματα.

90

195. ΕΥΦΡΟΝΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΚΟΛΩΝΙΑΣ ΑΡΜΕΝΙΑΣ

Διὰ τὸ μακρὰν ἀπωκῆσθαι τῶν ὀδευομένων τόπων τὴν Κολωνίαν, ἣν ὁ Κύριος ἔδωκεν ὑπὸ σοὶ διυθύνεσθαι, πολλάκις, κἂν τοῖς ἄλλοις ἀδελφοῖς ἐπιστέλλωμεν τοῖς κατὰ τὴν μικρὰν Ἀρμενίαν, ὀκνηρῶς πέμπομεν γράμματα πρὸς τὴν εὐλαβειάν σου μηδένα ἐλπίζοντες εἶναι τὸν μέχρῃς ἐκείνων διακομίζοντα. Ἄλλὰ νῦν ἢ αὐτόν σε παρέσεσθαι προσδοκῶντες ἢ διαπεμφθῆσεσθαι τὴν ἐπιστολὴν παρὰ τῶν ἐπισκόπων οἷς ἐπεστείλαμεν, καὶ γράφομεν τῇ εὐλαβείᾳ σου καὶ προσαγορευόμεν σε διὰ τοῦ γράμματος, ὁμοῦ μὲν σημαίνοντες ὅτι δοκοῦμεν εἶναι ὑπὲρ τῆς γῆς, ὁμοῦ δὲ παρακαλοῦντες προσεύχεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα ὁ Κύριος ἐλαττώσῃ τὰς θλίψεις καὶ τὸ πολὺ τοῦτο βᾶρος τῆς ὀδύνης τῆς νῦν ἐπικειμένης ταῖς καρδίαις ἡμῶν, οἷόν τι νέφος, ἀφ' ἡμῶν ἀπαγάγῃ. Ἔσται δὲ τοῦτο, εἰ ταχεῖαν δῶ τὴν ἐπάνοδον τοῖς θεο-

5. Α' Κορ. 13, 4.

Ἐπιστολὴ 195. Ἐγρᾶφῃ τὸ 375 ἐπ' εὐκαιρίᾳ συνελύσεως, ἢ ὁποῖα

ρίξης, ποθεινότατε εἰς ἡμᾶς καὶ τιμιώτατε, ὅτι δὲν ἐνθυμοῦμαι νὰ ἐδέχθην ποτὲ ἄλλοτε τόσον μέγα πένθος εἰς τὴν ψυχὴν μου, ὅσον τῶρα ποὺ ἤκουσα τὴν σύγχυσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν. Ἄλλὰ μόνον νὰ εὐχέσαι νὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς ὁ Κύριος νὰ μὴ ἐνεργήσωμεν τίποτε εἰς κατάστασιν θυμοῦ, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν ἀγάπην ἢ ὅποια «δὲν ἀσχημονεῖ, δὲν ἐπαίρεται»⁵.

Διότι βλέπε πῶς οἱ ἄνθρωποι, ποὺ δὲν τὴν ἔχουν, ὑπερέβησαν τὰ ἀνθρώπινα μέτρα καὶ ἀσχημονοῦν εἰς τὴν ζωὴν τολμῶντες νὰ ἐκτελοῦν πράξεις τῶν ὁποίων ὑποδείγματα δὲν ὑπάρχουν εἰς τὸ παρελθόν.

90

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 195
ΠΡΟΣ ΕΥΦΡΟΝΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΚΟΛΩΝΙΑΣ

Ἐπειδὴ ἡ Κολωνία, τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος ἔδωκεν εἰς τὴν διοίκησίν σου, εὐρίσκεται μακρὰ ἀπὸ τοὺς κεντρικοὺς δρόμους, ἂν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀδελφοὺς τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας στέλλομεν συχνὰ γράμματα, πρὸς τὴν εὐλάβειάν σου γράφομεν διστακτικά, διότι δὲν ἐλπίζομεν ὅτι θὰ εὐρωμεν ἄνθρωπον νὰ τὰ μεταφέρῃ. Ἄλλὰ τῶρα, ἀναμένοντες ἢ ὁ ἴδιος νὰ εἶσαι παρῶν ἢ νὰ προωθηθῇ ἡ ἐπιστολὴ ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους πρὸς τοὺς ὁποίους τὴν ἐστείλαμεν, γράφομεν πρὸς τὴν εὐλάβειάν σου καὶ σὲ χαιρετίζομεν μὲ τὸ γράμμα τοῦτο, ἀφ' ἑνὸς μὲν πληροφοροῦντές σε ὅτι φαίνεται νὰ εἴμεθα ἀκόμη ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρακαλοῦντές σε νὰ προσεύχου ὑπὲρ ἡμῶν, ὥστε ὁ Κύριος νὰ ἐλαττώσῃ τὰς θλίψεις καὶ ν' ἀπομακρύνῃ τὸ μέγα τοῦτο βᾶρος τῆς ὀδύνης ποὺ σὰν σύννεφον πλακῶνει τὰς καρδίας μας.

Θὰ συμβῆῃ δὲ τοῦτο, ἂν δώσῃ ταχεῖαν ἐπάνοδον εἰς τοὺς

ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιηθῇ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας. Ὁ Εὐφρόνιος μετ' ὀλίγους μῆνας ἐπρόκειτο νὰ μετατεθῇ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Νικοπόλεως.

φιλεστάτοις ἐπισκόποις, οἱ νῦν εἰσιν ἐν τῇ διασπορᾷ δίκας διδόντες ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας.

91

229. ΤΟΙΣ ΚΛΗΡΙΚΟΙΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

1. Καὶ παρ' ἑνὸς εὐλαβοῦς καὶ δευτέρου γενόμενον ἔργον πληροφορεῖ ἡμᾶς τῇ συμβουλίᾳ τοῦ Πνεύματος πείθεσθαι γίνεσθαι. "Ὅταν γὰρ μηδὲν ἢ ἀνθρώπινον πρὸ ὀφθαλμῶν κείμενον, μηδὲ σκοπῶ οἰκείας ἀπολαύσεως πρὸς τὰς ἐνεργείας ὁρμῶσιν οἱ ὄσιοι, ἀλλ' οὐδὲν τοῦ εὐαρεστεῖν τῷ Θεῷ προθέμενοι, δῆλον ὅτι Κύριός ἐστιν ὁ τὰς καρδίας αὐτῶν κατευθύνων. "Ὅπου δὲ ἄνδρες πνευματικοὶ τῶν βουλευμάτων κατάρχουσιν, ἔπεται δὲ τούτοις λαὸς Κυρίου ἐν συμφωνίᾳ τῆς γνώμης, τίς ἀμφιβάλλει μὴ οὐχὶ κοινωνία τῇ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ τὸ αἷμα αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκχέαντος, τὴν βουλήν γεγενῆσθαι; "Ὅθεν καὶ αὐτοὶ καλῶς εἰκάσατε τὸν θεοφιλέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συλλειτουργὸν Ποιμένιον κατὰ Θεὸν κεκινήσθαι, ὃς καὶ ἐπέστη ὑμῖν ἐν καιρῷ καὶ ἦλθεν ἐπὶ τὸν τρόπον τούτον τῆς παραμυθίας. Ὅδ' ἐγὼ οὐχὶ τὴν εὐρεσιν μόνον τοῦ συμφέροντος ἐπαινῶ, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς γνώμης γενναῖον θαυμάζω, ὅτι μὴ εἰς ὑπερθέσεις ἀγαγὼν τὸ πρᾶγμα ἐξέλυσε μὲν τὴν σπουδὴν τῶν ἐπιζη-

*Ἐπιστολὴ 229. Ἐγράφη τὸ 375. Ὅταν ἀπέθανεν ὁ ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος Νικοπόλεως τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας Θεόδοτος, ὁ Εὐστάθιος Σεβαστείας μὲ τὴν προστασίαν τοῦ βικαρίου Πόντου Δημοσθένους χειροτόνησε τὸν Φρόντωνα διάδοχόν του, ὁ ὁποῖος τώρα ἔκλινε πρὸς τὸν ἀρειανισμόν. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ὁμῶς δὲν τὸν ἐδέχθησαν καὶ κατόπιν αἰτήσεώς των μετέβη ἐκεῖ ὁ ἐπίσκοπος Σατάλων Ποιμένιος, τὸν ὁποῖον εἶχε χειροτονήσει πρὸ τινων ἐτῶν ὁ Βασίλειος, πρὸς ἐξέτασιν τῆς καταστάσεως. Αὐτὸς δὲ

θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους, οἱ ὅποιοι εἶναι τῶρα διεσπαρμένοι, ὑφιστάμενοι τιμωρίας λόγῳ τῆς εὐσεβείας των.

91

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 229
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΛΗΡΙΚΟΥΣ ΤΗΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

1. Κάθε ἔργον, ἐπιτελούμενον ἔστω ἀπὸ ἓνα ἢ δύο εὐσεβεῖς ἀνθρώπους, εἴμεθα βέβαιοι ὅτι γίνεται μετὰ τὴν συνεργίαν τοῦ Πνεύματος. Διότι, ὅταν δὲν ὑπάρχη πρὸ ὀφθαλμῶν κανένας ἀνθρώπινος ὑπολογισμὸς καὶ οἱ ὅσοι ἀναλαμβάνουν τὰς ἐνεργείας ὄχι μὲν σκοπὸν τὴν ἰδικὴν των ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ μετὰ πρόθεσιν νὰ πράξουν ὅ,τι εἶναι εὐάρεστον εἰς τὸν Θεόν, εἶναι φανερὸν ὅτι ἐκεῖνος ποῦ κατευθύνει τὰς καρδίας των εἶναι ὁ Κύριος. Ὅπου δὲ τὴν πρωτοβουλίαν ἀναλαμβάνουν ἄνθρωποι πνευματικοί, τοὺς ἀκολουθεῖ δὲ ὁ λαὸς τοῦ Κυρίου μετὰ σύμφωνον γνώμην, ποῖος ἀμφιβάλλει ὅτι τὰ σχέδια ἔγιναν μετὰ τὴν κοινωνίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχυσε τὸ αἷμά του ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν;

Ἐπομένως καὶ σεῖς καλῶς εἰκάσατε ὅτι ὁ θεοφιλέστατος ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς ἡμῶν Ποιμένιος ἐκινήθη θεοπρεπῶς. Ἐφθασεν εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν πλησίον σας καὶ ἠκολούθησεν αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς παραμυθίας. Ἐγὼ δὲ ὄχι μόνον ἐπαινῶ τὴν εὐρεσιν τῶν συμφερόντων εἰς σᾶς ἀλλὰ καὶ θαυμάζω τὴν γενναιότητα τῆς γνώμης, καθ' ὅσον μετὰ τὸ νὰ μὴ παραπέμψῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς ἀναβολάς, δὲν διέλυσε τὸν ζῆλον τῶν ζητησάντων τὴν ἐπέμβασίν του οὔτε ἔδωσε και-

μ' ἐξαιρετικὴν ταχύτητα ἐπρότεινε εἰς τοὺς Νικοπολίτας τὴν μετάκλησιν τοῦ ἐπισκόπου Κολωνίας Εὐφρονίου, πράγμα τὸ ὁποῖον καὶ ἐγένετο. Ἀλλὰ φυσικὰ τοῦτο δυσηρέστησε τοὺς κατοίκους Κιλικίας, ἐνῶ παραλλήλως ἡ ταχύτης ἐνεργείας, ποῦ ἀσφαλῶς ὠφέλησε τὴν ὀρθόδοξον μερίδα, ἔδιδεν ἀφορμὴν κριτικῆς περὶ τῆς κανονικότητος αὐτῆς.

τούντων, ἔδωκε δὲ καιρὸν φυλακῆς τοῖς ἀντιποιοιμένοις, ἐπήγειρε δὲ τὰς ἐπιβουλάς τῶν ἐφεδρευόντων, ἀλλ' ἐθθὺς τῷ καλῷ βουλευμάτι τὸ τέλος ἐπήγαγεν. Ὁν πανέστιον φυλάξιεν ὁ Κύριος τῇ ἑαυτοῦ χάριτι, ὥστε τὴν Ἐκκλησίαν ὁμοίαν ἑαυτῇ διαμεῖναι ἐν τῇ ὁμοτίμῳ τοῦ προλαβόντος διαδοχῆ, καὶ μὴ δοῦναι χώραν τῷ πονηρῷ ὃς νῦν, εἴπερ ποτέ, τῇ καταστάσει τῶν Ἐκκλησιῶν δυσχεραίνει.

2. Τοὺς δὲ ἐν Κολωνίᾳ ἀδελφοὺς πολλὰ μὲν καὶ ἡμεῖς παρεκαλέσαμεν διὰ γραμμάτων, καὶ ὑμεῖς δὲ ἀποδέχεσθαι αὐτῶν ὀφείλετε τὴν διάθεσιν μᾶλλον ἢ παροξύνειν αὐτοὺς ὡς διὰ σμικρότητα παροφθέντας, μηδὲ τῇ καταφρονήσει προάγειν αὐτοὺς εἰς φιλονικίαν. Διότι πεφύκασί πως οἱ φιλονικοῦντες ἀβουλότεροι γίνεσθαι καὶ πολλὰ τῶν ἰδίων κακῶς διατίθεσθαι, ὑπὲρ τοῦ λυπῆσαι τοὺς ἐναντιουμένους. Οὐδεὶς δὲ οὕτω μικρὸς ὡς μὴ δύνασθαι νῦν κακῶν μεγάλων ἀφορμὴν παρασχεῖν τοῖς ἐθέλουσιν ἀφορμὴν. Καὶ τοῦτο οὐ στοχαζόμενοι λέγομεν, ἀλλὰ πείρα κακῶν οἰκείων δεδίδαγμένοι, ἃ παραγάγοι ὁ Θεὸς ταῖς ὑμετέραις προσευχαῖς. Συνεύξασθε δὲ καὶ ἡμῖν τὴν εὐδοίαν, ἵνα παραγενομένοι ὀρμισθῶμεν ὑμῖν ἐπὶ τῷ παρόντι ποιμένι καὶ συμπαρακληθῶμεν ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει τοῦ κοινοῦ πατρὸς ἡμῶν.

1. Σώζονται γράμματα τοῦ Βασιλείου καὶ πρὸς τοὺς κληρικοὺς Κολωνίας καὶ πρὸς τοὺς ἀξιωματούχους Κολωνίας, γραφέντα ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ (ἐπιστολαὶ 227 καὶ 228).

ρόν εἰς τοὺς ἀντιπάλους ν' ἀντιδράσουν οὔτε διήγειρε τὰς ἐπιβουλὰς τῶν ἐνεδρευόντων, ἀλλ' ἀμέσως ἐπεράτωσε τὴν ἐνέργειαν μὲ τὴν ὀρθὴν του ἀπόφασιν. Εἶθε δὲ ὁ Κύριος διὰ τῆς χάριτός του νὰ τὸν διαφυλάξῃ μαζὶ μὲ τὴν οἰκογένειάν του, ὥστε ἡ Ἐκκλησία νὰ μείνῃ χωρὶς μεταβολὰς διὰ τῆς διαδοχῆς τοῦ προηγούμενου ἐπισκόπου ἀπὸ ὁμότιμον ἄνδρα, καὶ νὰ μὴ δώσῃ ἕδαφος εἰς τὸν πονηρόν, ὁ ὅποιος περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην φορὰν τώρα ἐπιβουλεύεται τὴν καλὴν κατάστασιν τῶν Ἐκκλησιῶν.

2. Ὡς πρὸς δὲ τοὺς ἀδελφοὺς τῆς Κολωνίας, ἡμεῖς μὲν τοὺς παρηγορήσαμεν πολὺ μὲ γράμματα ¹, σεῖς δὲ ὀφείλετε νὰ δείξετε μᾶλλον κατανόησιν διὰ τὴν διάθεσίν των παρὰ νὰ τοὺς παροξύνετε δίδοντες εἰς αὐτοὺς τὴν ἐντύπωσιν ὅτι παρεμερίσθησαν λόγῳ τῆς ἀσημότητός των, καὶ νὰ μὴ τοὺς προκαλῆτε εἰς φιλονικίαν μὲ τὴν περιφρόνησίν σας. Διότι ἐκ φύσεως οἱ φιλονικοῦντες γίνονται κάπως ἀβουλότεροι καὶ διευθετοῦν κακῶς πολλὰ ἀπὸ τὰ ζητήματά των, διὰ νὰ λυπήσουν τοὺς ἀντιπάλους των. Κανεῖς δὲ δὲν εἶναι τόσον μικρός, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ δώσῃ ἀφορμὴν μεγάλων κακῶν εἰς τοὺς ἀναζητοῦντας ἀφορμὴν. Καὶ λέγομεν τοῦτο ὄχι θεωρητικῶς, ἀλλὰ διδαχθέντες ἀπὸ τὴν πείραν τῶν ἰδικῶν μας δεινῶν, τὰ ὅποια εἶθε διὰ τῶν προσευχῶν σας ν' ἀπομακρύνῃ ὁ Θεός.

Εὐχηθῆτε δὲ καὶ δι' ἡμᾶς καλὸν ἐρχομόν, ὥστε μὲ τὴν ἀφιξίν μας νὰ συγχαρῶμεν διὰ τὸν σημερινὸν ποιμένα καὶ νὰ συμπαρηγορηθῶμεν διὰ τὴν ἀποδημίαν τοῦ κοινοῦ πατρὸς ἡμῶν ².

2. Σημερινὸς ποιμὴν ὁ Εὐφρόνιος, ἀποδημήσας ὁ Θεόδοτος.

228. ΠΟΛΙΤΕΥΟΜΕΝΟΙΣ ΚΟΛΩΝΙΑΣ

Ἐδεξάμην τὰ γράμματα τῆς κοσμιότητος ὑμῶν καὶ ἡδ-
χαρίστησα τῷ παναγίῳ Θεῷ, ὅτι, ἄσχολοι ὄντες περὶ τὴν μέρι-
μναν τῶν δημοσιῶν, οὐκ ἐν παρέργῳ τίθεσθε τὰ τῶν Ἐκκλη-
σιῶν, ἀλλ' ἕκαστος, ὡς ὑπὲρ ἰδίου πράγματος καὶ συνέχοντος
αὐτοῦ τὴν ζωὴν, οὕτως ἐμερίμνησε, καὶ ἐπεστείλατε ἡμῖν ἀ-
νιώμενοι ἐπὶ τῷ χωρισμῷ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου ὑμῶν
Εὐφρονίου, ὃν οὐκ ἀφείλετο ὑμῶν ἡ Νικόπολις, ἀλλὰ δικαιο-
λογουμένη μὲν εἶποι ἂν ὅτι τὸν οἰκεῖον ἀπέλαβε, θεραπευομένη
δὲ φθέγγεται ὑμῖν φωνὴν μητρὶ φιλοστόργῳ πρέπουσαν, ὅτι κοι-
νὸν ἔξει πρὸς ὑμᾶς τὸν πατέρα, ὃς ἐν μέρει ἑκατέροις τῆς ἑαυ-
τοῦ μεταδώσει χάριτος, οὔτε ἐκείνους ἑάσει τι παθεῖν ἐκ τῆς
τῶν ἐναντίων ἐπιδρομῆς καὶ ὑμᾶς τῆς συνήθους κηδεμονίας οὐκ
ἀποστερήσει. Τοῦ τε οὖν καιροῦ τὴν χαλεπότητα λογισάμενοι
καὶ τὸ τῆς οἰκονομίας ἀναγκαῖον σῶφρονι γνώμῃ καταμαθόν-
τες, σύγγνωτε μὲν τοῖς ἐπισκόποις ἐπὶ ταύτην ἔλθοῦσι τὴν ὁ-
δὸν τῆς καταστάσεως τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ, παραινέσατε δὲ ἑαυτοῖς ὃ πρέπει ἀνδράσι τέλειον μὲν
τὸν οἰκεῖον νοῦν κεκτημένοις, εἰδόσι δὲ καὶ τὰς παρὰ τῶν ἀγα-
πῶντων ὑποθήκας προσίσθαι. Ὑμᾶς μὲν γὰρ εἰκὸς πολλὰ τῶν
κινουμένων ἀγνοεῖν διὰ τὸ ἐν ἔσχατιᾷ τῆς Ἀρμενίας τετάχθαι
ἡμεῖς δέ, οἱ μέσοις ἐμβεβηκότες τοῖς πράγμασι καὶ πανταχό-

Ἐπιστολὴ 228. Ἐγράφη τὸ 375, διὰ τὰ καθησυχάση τοὺς κατοίκους
τῆς Κολωνίας Μικρᾶς Ἀρμενίας διὰ τὴν μετάθεσιν τοῦ ἐπισκόπου τῶν Εὐ-
φρονίου εἰς τὴν Νικόπολιν. Ὁ Βασίλειος τοὺς δίδει τὴν ἐλπίδα ὅτι πιθανὸν
νά χειροτονήσῃ ἄλλον ἐπίσκοπον δι' αὐτούς, προτρέπει δὲ πρὸς τὸ παρὸν

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 228
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΞΙΩΜΑΤΟΥΧΟΥΣ ΤΗΣ ΚΟΛΩΝΙΑΣ

Ἔλαβα τὸ γράμμα τῆς τιμιότητός σας καὶ ἠὺχαρίστησα τὸν πανάγαθον Θεὸν ποῦ, ἐνῶ εἰσθε ἀπησχολημένοι μὲ τὴν ὑπὲρ τῶν δημοσίων φροντίδα, δὲν θεωρεῖτε πάρεργον τὴν ἐνασχόλησιν μὲ τὰς ὑποθέσεις τῶν Ἐκκλησιῶν ἀντιθέτως ὁ καθένας σας ἐφρόντισε τόσον πολὺ δι' αὐτάς, σὰν νὰ ἦτο ἰδική του ὑπόθεσις καὶ σὰν νὰ ἐξηρτάτο ἀπὸ αὐτάς ἡ ζωὴ του. Μᾶς ἐγράψατε λοιπὸν ἐκφράζοντες τὴν δυσaráσκεϊάν σας διὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου σας Εὐφρονίου, τὸν ὁποῖον δὲν σᾶς ἀφήρυσεν ἡ Νικόπολις. Πράγματι, ἂν ἀπελογεῖτο κατηγορουμένη ἀπὸ σᾶς, θὰ ἠδύνατο νὰ εἶπη ὅτι ἐπῆρεν ὀπίσω τὸν ἰδικὸν της, ἂν δὲ ἀπῆντα εἰς εὐγενεῖς παραστάσεις σας, θὰ σᾶς ἔλεγε μὲ φωνὴν ποῦ ταιριάζει εἰς φιλόστοργον μητέρα ὅτι θὰ ἔχη ἀπὸ κοινοῦ μὲ σᾶς τὸν πατέρα, ὁ ὁποῖος θὰ μεταδώσῃ τὴν χάριν του καὶ εἰς τὰς δύο πλευράς, διαμοιράζων δικαίως· οὔτε ἐκείνους θ' ἀφήσῃ νὰ πάθουν τίποτε ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν ἀντιπάλων καὶ σᾶς δὲν θὰ στερῆσῃ τῆς ἀπαραιτήτου κηδεμονίας.

Λαμβάνοντες λοιπὸν ὑπ' ὄψιν τὰς δυσκολίας τῶν καιρῶν καὶ κατανοοῦντες μὲ σῶφρονα κρίσιν τὴν ἀνάγκην τῆς διευθετήσεως τῶν πραγμάτων, συγχωρήσατε τοὺς ἐπισκόπους ποῦ ἐφήρμοσαν αὐτὸν τὸν τρόπον πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, παραινεῖσατε δὲ εἰς ἑαυτοὺς ὅσα ἀρμόζουν εἰς ἄνδρας ποῦ καὶ τὴν ἰδικήν των νοημοσύνην κατέχουν τελείαν καὶ τῶν ἀγαπῶντων αὐτοὺς τὰς ὑποδείξεις γνωρίζουν νὰ δέχωνται. Διότι σεῖς, εὐρισκόμενοι εἰς τὴν ἐσχατιάν τῆς Ἀρμενίας, εἶναι φυσικὸν ν' ἀγνοῆτε πολλὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα ποῦ ἀνακινοῦνται, ἡ-

ν' ἀρκοῦνται εἰς τὸ νὰ θεωροῦν τὸν Εὐφρόνιον ὡς ἰδικὸν των ἐπίσης ἐπίσκοπον.

θεν ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας ταῖς ἀκοαῖς βαλλόμενοι τῶν καταστρεφόμενων Ἐκκλησιῶν, ἐν πολλῷ ἄγωνί ἔσμεν, μήποτε ὁ κοινὸς ἐχθρὸς τῆ μακροῦ εἰρήνῃ τοῦ βίου ἡμῶν βασκίνας ἐπισπεῖραι δυναθῆ τὰ ἑαυτοῦ ζιζάνια καὶ τοῖς καθ' ὑμᾶς τόποις, καὶ γένηται καὶ τὸ τῶν Ἀρμενίων μέρος κατάβρωμα τῶν ὑπεναντίων. Ἀλλὰ νῦν μὲν ἡσυχάσατε, ὥσπερ σκεύους ἀγαθοῦ χρῆσιν κοινὴν ἔχειν πρὸς τοὺς γείτονας ὑμῶν καταδεξάμενοι. Μικρὸν δὲ ὕστερον, ἂν δῶ ὁ Κύριος τὴν ἐπιδημίαν ἡμῶν, καὶ τελεωτέραν παραμυθίαν τῶν γενομένων ἐκδέξεσθε, ἐὰν τοῦτο ὑμῖν ἀναγκαῖον καταφανῆ.

93

246. ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΑΙΣ

Ὅταν ἴδω καὶ τὸ κακὸν εὐδοούμενον καὶ τὴν ὑμετέραν εὐλάβειαν κεκμηκυῖαν καὶ ἀπαγορεύουσαν πρὸς τὸ συνεχῆς τῶν ἐπηρειῶν, ἀθυμίας πληροῦμαι. Ὅταν δὲ πάλιν τὴν μεγάλην χεῖρα τοῦ Θεοῦ ἐννοήσω καὶ ὅτι οἶδεν ἀνορθοῦν τοὺς κατερραγμένους καὶ ἀγαπᾶν δικαίους, συντρίβειν δὲ ὑπερηφάνους καὶ καθαιρεῖν ἀπὸ θρόνων δυνάστας, πάλιν μεταβαλὼν κουφότερος γίνομαι ταῖς ἐλπίσι καὶ οἶδα ὅτι διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν ταχεῖαν δείξει ἡμῖν ὁ Κύριος τὴν γαλήνην. Μόνον μὴ ἀποκάμητε προσευχόμενοι, ἀλλ' ὡν λόγοις ἐστὲ διδάσκαλοι, τούτων ἐπὶ τοῦ παρόντος καιροῦ ἔργω πᾶσιν ἐναργῆ σπουδάσατε προσθεῖναι τὰ ὑποδείγματα.

Ἐπιστολὴ 246. Ἐγρᾶφῃ τὸ θέρος τοῦ 376, πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους τῆς Νικοπόλεως. Διὰ τὰ περιστατικά βλέπε τὴν ἐπομένην ἐπιστολὴν 247.

μεις δὲ ποὺ ζῶμεν μέσα εἰς τὰ πράγματα καὶ καθημερινῶς κτυπώμεθα ἀπὸ παντοῦ εἰς τὰς ἀκοὰς ἀπὸ πληροφορίας περὶ τῶν καταστρεφόμενων Ἐκκλησιῶν, εἴμεθα εἰς πολλὴν ἀγωνίαν, μήπως ὁ κοινὸς ἐχθρὸς ζηλεύσας τὴν μακροχρόνιον εἰρήνην τοῦ βίου σας ἤμπορέσῃ νὰ σπεῖρῃ τὰ ζιζάνια του καὶ εἰς τοὺς ἰδικούς σας τόπους καὶ γίνῃ οὕτω καὶ ἡ χώρα τῶν Ἀρμενίων λεία τῶν ἀντιπάλων.

Ἄλλὰ τώρα ἡσυχάσατε, δεχόμενοι νὰ ἔχετε μαζί με τοὺς γείτονάς σας κοινὴν χρῆσιν ἑνός, οὕτως εἰπεῖν, ἀγαθοῦ σκεύους· ὀλίγον ἀργότερα δέ, ἐὰν δώσῃ ὁ Κύριος νὰ σᾶς ἐπισκεφθῶμεν, θὰ λάβετε καὶ πληρεστέραν παραμυθίαν δι' ὅ,τι συνέβη, ἐὰν τοῦτο σᾶς φανῇ ἀναγκαῖον.

93

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 246 ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΑΣ

Ὅταν βλέπω καὶ τὸ κακὸν νὰ εὐδοκιμῇ καὶ τὴν εὐλάβειάν σας νὰ εἶναι κουρασμένη καὶ ἀπογοητευμένη ἀπὸ τὰς συνεχεῖς συμφοράς, καταλαμβάνομαι ἀπὸ ἀθυμίαν. Ὅταν δὲ πάλιν σκεφθῶ πόσον μεγάλη εἶναι ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι αὐτὸς γνωρίζει νὰ ἀνορθώσῃ ὅσους ἔπεσαν κάτω συντετριμμένοι καὶ ν' ἀγαπᾷ τοὺς δικαίους, νὰ συντρίβῃ τοὺς ὑπερηφάνους καὶ νὰ καθαιρῇ τοὺς ἰσχυροὺς ἀπὸ τοὺς θρόνους¹, πάλιν ἀλλάσσω διάθεσιν, γίνομαι ἐλαφρότερος λόγῳ τῶν ἐλπίδων καὶ γνωρίζω ὅτι διὰ τῶν προσευχῶν σας ὁ Κύριος θὰ μᾶς δείξῃ τὴν γαλήνην.

Μόνον νὰ μὴ κουρασθῆτε προσευχόμενοι· ἀντιθέτως φροντίσατε εἰς τὴν παροῦσαν κρίσιν νὰ προσφέρετε εἰς ὅλους ἐμπράκτως σαφῆ παραδείγματα τῶν ἀρετῶν, τῶν ὁποίων εἴσθε διδάσκαλοι.

1. Βλ. Ψαλμ. 145, 8. Λουκ. 1, 52.

247. ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΑΙΣ

Ὅτε ἐνέτυχον τοῖς γράμμασιν ὑμῶν τῆς δσιότητος, ὅσον ἐστέναξα καὶ ὠδυνάμην, ὅτι καὶ ταῦτα τὰ κακὰ ταῖς ἔμαντοῦ ἀκοαῖς ὑπεδεξάμην, πληγὰς μὲν καὶ ὕβρεις εἰς ὑμᾶς αὐτοῦς, πρόρθησιν δὲ οἴκων καὶ ἐρήμωσιν πόλεως καὶ πατρίδος ὅλης ἀνατροπὴν, διωγμὸν Ἐκκλησίας καὶ φυγὴν ἱερέων, ἐπανάστασιν λύκων καὶ ποιμνίων διασποράν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐπανσάμην τοῦ στεναγμοῦ καὶ τῶν δακρῶν, πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Δεσπότην ἀποβλέψας, οἶδα καὶ πέπεισμαι, ὃ καὶ ὑμᾶς γινώσκειν βούλομαι, ὅτι ταχεῖα ἔσται ἡ ἀντίληψις καὶ οὐκ εἰς τέλος ἔστιν ἡ ἐγκατάλειψις. Ὁ μὲν γὰρ πεπόνθαμεν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν πεπόνθαμεν, τὴν δὲ αὐτοῦ βοήθειαν διὰ τὴν περὶ τᾶς Ἐκκλησίας ἑαυτοῦ ἀγάπην καὶ εὐσπλαγχνίαν ὁ φιλάνθρωπος ἐπιδείξεται. Οὐ μόντοι παρελίπομεν καὶ παρόντες τοὺς ἐν δυνάμει καθικετεύοντες καὶ ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου τοῖς ἀγαπῶσιν ἡμᾶς ἐπιστέλλοντες ἐπισχεθῆναι τῆς ὁργῆς τὸν λυσσῶντα. Καὶ οἶμαι παρὰ πολλῶν ἤξιεν αὐτῷ κατάγνωσιν, ἐὰν μὴ ἄρα ὁ καιρὸς θορόβου πεπληρωμένος μηδεμίαν δῶ σχολὴν περὶ ταῦτα τοῖς ἐπὶ τῶν πραγμάτων.

Ἐπιστολὴ 247. Ἐγράφη τὸ θέρος τοῦ 376, ὀλίγον μετὰ τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 246, κατόπιν νέων τρομερῶν πληροφοριῶν. Ὁ Εὐστάθιος Σεβαστείας, ὑποστηριζόμενος ἀπὸ τὸν βικάριον Πόντου Δημοσθένην, εἶχε χειροτονησῆαι ἐπίσκοπον Νικοπόλεως τὸν Φρόντωνα, ἐνῶ οἱ Ὀρθόδοξοι ἀντιδρῶντες ἐπέτυχαν τὴν ἐκεῖ μετὰκλησιν τοῦ Εὐφρονίου ἀπὸ τὴν Κολωνίαν. Ὁ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 247
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΑΣ

Ὅταν ἀνέγνωσα τὸ γράμμα τῆς ὀσιότητός σας, πόσον ἐστέναξα καὶ ἐθρήνησα, πού ἐπέπρωτο νὰ ἀκούσουν τ' αὐτιά μου καὶ αὐτὰ τὰ κακὰ· πληγὰς καὶ ὕβρεις εἰς βάρος σας, λεηλασίαν οἴκων καὶ ἐρήμωσιν πόλεως καὶ ἀνατροπὴν ὀλοκλήρου τῆς πατρίδος, διωγμὸν Ἐκκλησίας καὶ φυγὴν ἱερέων, ἐπανάστασιν λύκων καὶ διασποράν ποιμνίων. Ἀλλά, ὅταν ἔπαυσα τὸν στεναγμὸν καὶ τὰ δάκρυα καὶ ἀπέβλεψα πρὸς τὸν Δεσπότην εἰς τοὺς οὐρανοὺς, κατενόησα καὶ ἐπέισθην — καὶ θέλω νὰ τὸ γνωρίζετε καὶ σεῖς αὐτὸ — ὅτι ἡ βοήθεια θὰ εἶναι ταχεῖα καὶ ἡ ἐγκατάλειψις δὲν θὰ εἶναι παντοτινὴ. Ὅ,τι ἐπάθαμεν, τὸ ἐπάθαμεν λόγῳ τῶν ἁμαρτιῶν μας, τὴν δὲ βοήθειαν αὐτοῦ θὰ ἐπιδείξη ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς λόγῳ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εὐσπλαχνίας του πρὸς τὰς Ἐκκλησίας.

Πάντως δὲν παρελείψαμεν νὰ καθικετεύσωμεν τοὺς ἐν ἐξουσίᾳ, παρουσιασθέντες εἰς αὐτούς, καὶ νὰ γράψωμεν εἰς ὅσους ἀπὸ τὴν αὐλὴν μᾶς ἀγαποῦν νὰ συγκρατήσουν τὴν ὀργὴν τοῦ λυσσασμένου αὐτοῦ ἀνθρώπου. Καὶ νομίζω ὅτι θὰ ἔλθῃ ἀπὸ πολλοὺς ἐπιτίμησις εἰς βάρος του, ἐκτὸς ἔαν ὁ παρῶν χρόνος, ὅπως εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ σύγχυσιν¹, δὲν δώσῃ εὐκαιρίαν εἰς τοὺς κυβερνῶντας ν' ἀσχοληθοῦν μὲ τέτοια ζητήματα.

Δημοσθένης ἐνήργησεν ὥστε οἱ ναοὶ τῶν Ὀρθοδόξων νὰ περιέλθουν εἰς χεῖρας τῶν Ἀρειανῶν καὶ γενικώτερον ἐδίωξε τὸ ὀρθόδοξον πλήρωμα.

1. Οἱ Γότθοι πιεζόμενοι ἀπὸ τοὺς Οὐννοὺς κατήρχοντο ἀπειλητικοὶ πρὸς τὴν χερσόνησον τοῦ Αἴμου, τὸ 376, καὶ ὄλων ἡ προσοχὴ ἦτο ἐστραμμένη πρὸς τὸν ἐξ αὐτῶν κίνδυνον.

205. ΕΛΠΙΔΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Πάλιν ἡμεῖς τὸν ἀγαπητὸν καὶ συμπρεσβύτερον Μελέτιον ἐκινήσαμεν ἐπὶ τὴν σὴν ἀγάπην προσηγορίας ἡμῶν διακομίζοντα. Οὐ εἰ καὶ πάνυ ἐγνώκειμεν φείδεσθαι διὰ τὴν ἀσθένειαν, ἣν ἐκουσίως ἐαυτῷ ἐπηγάγετο δουλαγωγῶν τὴν σάρκα διὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ὁμως καὶ ἡμῖν αὐτοῖς πρέπον εἶναι κρίνοντες διὰ τοιούτων προσφθέγγεσθαι σε, τῶν δυναμένων ὅσα διαφεύγει τὸ γράμμα παρ' ἐαυτῶν ῥαδίως ἀναπληρῶσαι καὶ οἶονεὶ ἀντ' ἐπιστολῆς ἐμψύχου γενέσθαι τῷ τε γράφοντι καὶ τῷ δεχομένῳ, καὶ τὸν αὐτοῦ δὲ πόθον ἀναπληροῦντες ὃν ἔχει αἰεὶ περὶ τὴν σὴν τελειότητα ἀφ' οὗ εἰς πείραν ἀφίκετο τῶν ἐν σοὶ καλῶν, καὶ νῦν αὐτὸν ἐλθεῖν ὡς σὲ ἐδυσωπήσαμεν, δι' οὗ καὶ τὸ τῆς ἐπισκέψεως ἀποπληροῦμεν χρέος καὶ παρακαλοῦμεν προσεύχεσθαι σε ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, ἵνα δῶ ἡμῖν ὁ Κύριος ἥρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διαγειν, τῆς ἐκ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Εὐαγγελίου ἐπηρείας ἀπαλλαγείσιν. Εἰ δὲ καὶ τῇ σῇ συνέσει ἀκόλουθον καὶ ἀναγκαῖον καταφαίνεται εἰς ταῦτόν ἡμᾶς ἀλλήλοις ἐλθεῖν καὶ συντυχεῖν καὶ τοῖς λοιποῖς τιμιωτάτοις ἀδελφοῖς τοῖς τὴν παραλίαν κατοικοῦσιν ἐπισκόποις, αὐτὸς καὶ ἡμῖν ἀπόδειξον τόπον καὶ καιρὸν καθ' ὃν ἔσται τοῦτο καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ἐπίστελλον, ἵνα ἐπὶ ὠρισμένοις καταλιπόντες ἕκαστος τὴν ἐν χερσὶν ἀσχο-

*Επιστολή 205. *Εγράφη τὸ 375. Ὁ Ἐλπίδιος ἦτο ἐπίσκοπος εἰς παραλιακὴν πόλιν τοῦ Πόντου. Λόγω τῆς φιλίας τούτου πρὸς τὸν Βασίλειον ὁ Εὐστάθιος Σεβαστείας εἶχε διακόψει τὴν πρὸς αὐτὸν κοινωνίαν ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῶν δῆθεν φιλικῶν του σχέσεων μὲ τὸν φιλαρειανὸν ἐπίσκοπον Ἀμασείας. Ὁ Βασίλειος εἰς τὴν προσπάθειάν του νὰ ὀργανώσῃ τὸ ὀρθό-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 205
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΕΛΠΙΔΙΟΝ

Πάλιν ἐκινήσαμεν τὸν ἀγαπητὸν συμπρεσβύτερον Μελέτιον νὰ μεταφέρῃ τὸν χαιρετισμὸν μας εἰς τὴν ἀγάπην σου. Ἄν καὶ εἶχαμεν ἀποφασίσει νὰ τὸν προφυλάξωμεν λόγῳ τῆς ἀσθενείας, τὴν ὁποίαν ἐκουσίως προεκάλεσεν εἰς τὸν ἑαυτὸν του, δουλαγωγῶν τὴν σάρκα διὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ὅμως ἠλλάξαμεν γνώμην. Ἐπειδὴ ἐκρίναμεν πρέπον δι' ἡμᾶς τοὺς ἰδίους νὰ ἀπευθυνθῶμεν εἰς ἐσὲ διὰ τοιούτων ἀνδρῶν οἱ ὁποῖοι νὰ δύνανται εὐκόλα ν' ἀναπληρώσουν μόνοι μὲ τοὺς λόγους των ὅσα διαφεύγουν ἀπὸ τὸ γράμμα καὶ νὰ γίνουιν ἕνα εἶδος ἐμψύχου ἐπιστολῆς καὶ διὰ τὸν γράφοντα καὶ διὰ τὸν λαμβάνοντα, ἀλλ' ἐπίσης ἐπειδὴ ἠθελῆσαμεν νὰ ἱκανοποιήσωμεν τὸν πόθον ποὺ πάντοτε τρέφει διὰ τὴν τελειότητά σου, ἀφ' ὅτου ἀπήλαυσε τῶν ἀγαθῶν προσόντων σου, τὸν παρεκαλέσαμεν νὰ ἔλθῃ εἰς σὲ τώρα. Δι' αὐτοῦ λοιπὸν πληρῶνομεν καὶ τὸ χρέος τῆς ἐπισκέψεως καὶ παρακαλοῦμεν νὰ προσεύχῃσαι ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μᾶς δώσῃ ὁ Κύριος νὰ διάγωμεν ἡρεμον καὶ ἡσυχον βίον, ἀφοῦ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰς προσβολὰς τῶν ἐχθρῶν τοῦ Εὐαγγελίου.

Ἐὰν δὲ καὶ εἰς τὴν σύνεσίν σου φαίνεται πρέπον καὶ ἀναγκαῖον νὰ συναντηθῶμεν μεταξύ μας, νὰ συναντήσωμεν δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἀδελφοὺς ἐπισκόπους ποὺ διαμένουν εἰς τὴν παραλίαν, σὺ ὁ ἴδιος ὑπόδειξε τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ ἡδύνατο νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ συνάντησις καὶ γράψε εἰς τοὺς ἀδελφοὺς ν' ἀναθέσουν ὁ καθένας εἰς ὠρισμένον πρόσωπον τὰς τρεχοῦσας ὑποθέσεις, διὰ νὰ

δοξον μέτωπον προτείνει τὴν σύγκλησιν συνόδου εἰς τὴν περιοχὴν τῶν παραλίων.

λιαν δυνηθῶμέν τι τῶν εἰς οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ποιῆσαι, καὶ ἀνελεῖν μὲν τὰς ἐξ ὑπονοιῶν νῦν ἡμῖν πρὸς ἀλλήλους ἐγγνωμένας λύπας, κυρῶσαι δὲ τὴν ἀγάπην ἧς ἄνευ ἀτελεῖ εἶναι πάσης ἐντολῆς ἐργασίαν αὐτὸς ἡμῖν ὁ Κύριος διωρίσατο.

96

206. ΕΛΠΙΔΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ

Νῦν μάλιστα τῆς τοῦ σώματος ἀσθενείας αἰσθάνομαι, ὅτε ὀρῶ μοι τοσοῦτον ἐμποδίζουσιν τῇ τῆς ψυχῆς ὠφελείᾳ. Εἰ γάρ μοι κατὰ νοῦν ἐχώρει τὰ πράγματα, οὐκ ἂν δι' ἐπιστολῶν οὐδὲ διὰ μέσων ἀνθρώπων προσεφθεγγόμενην ὑμᾶς, ἀλλ' αὐτὸς ἂν δι' ἔμαντοῦ καὶ τὸ τῆς ἀγάπης ἀπεπλήρουν χρέος καὶ ἐγγύθεν ἀπέλανον τοῦ πνευματικοῦ κέρδους. Νῦν δὲ οὕτω διάκειμαι ὡς ἀγαπητῶς καὶ τὰς τῆς πατρίδος κινήσεις ὑφίστασθαι, ἃς ἀναγκαίως ποιούμεθα ἐπισκεπτόμενοι τὰς κατὰ τὴν χώραν ἡμῶν παροικίας. Ἄλλὰ παράσχοι ὁ Κύριος καὶ ὑμῖν ἰσχὺν καὶ προθυμίαν καὶ ἐμοὶ πρὸς τῇ σπουδῇ ἣν ἔχω νῦν καὶ δύναμιν, ὥστε, καθὼς παρεκάλεσα ὑμᾶς, πραγματεύεσθαι ἡμῖν τὴν ἀπόλαυσιν γενομένοις ἐπὶ τῆς Κομανικῆς ἐνορίας. Φοβοῦμαι δὲ περὶ τῆς σῆς κοσμιότητος μήπου σοι ἐμπόδιον γένηται ἢ περὶ τῶν οικείων λύπη. Καὶ γὰρ ἔμαθον ὅτι σε ἔθλιψε παιδίου τελευτή· οὐδὲ τὴν στέρησιν ὡς μὲν πάππῳ λυπηρὰν εἰκὸς εἶναι, ὡς δὲ ἀνδρὶ πρὸς τοσοῦτον ἤδη διαβεβηκότι τῆς ἀρετῆς καὶ ἐπισταμένῳ τῶν ἀνθρωπίνων τὴν φύσιν ἔκ τε τῆς κατὰ τὸν χρόνον ἐμπειρίας καὶ ἔκ τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας ἀκόλουθον μὴ πάντη

δυνηθῶμεν νὰ κάμωμεν κάτι πρὸς οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ ἄρωμεν μὲν δυσαρρεσκείας ποὺ προκαλοῦνται πρὸς ἀλλήλους λόγῳ ὑπονοιῶν, νὰ ἐπιβεβαιώσωμεν δὲ τὴν ἀγάπην, χωρὶς τὴν ὁποίαν ἡπραγμάτωσις κάθε ἐντολῆς εἶναι ἀτελής, ὅπως ὁ Κύριος ὤρισεν.

96

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 206
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΕΛΠΙΔΙΟΝ

Τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματος αἰσθάνομαι ἰδιαιτέρως τώρα ὅποτε βλέπω πόσον ἐμποδίζει τὴν πρόοδον τῆς ψυχῆς μου. Διότι, ἐὰν τὰ ζητήματα ἐβάδιζαν σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν μου, δὲν θὰ σᾶς ἐχαιρέτιζα δι' ἐπιστολῶν οὔτε διὰ μέσου ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐγὼ ὁ ἴδιος προσωπικῶς καὶ τὸ χρέος τῆς ἀγάπης θὰ ἐξεπλήρωνα καὶ ἀπὸ πλησίον θὰ ἀπήλαυα τὴν πνευματικὴν ὠφέλειαν. Τώρα ὅμως εἶμαι εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε μὲ δυσκολίαν νὰ ὑφίσταμαι καὶ εἰς τὴν πατρίδα ἀκόμη τὰς κινήσεις, τὰς ὁποίας κάμνομεν κατ' ἀνάγκην, ἐπισκεπτόμενοι τὰς ἐνορίας τῆς ἐπαρχίας μας. Ἄλλ' εἴθε νὰ δώσῃ ὁ Κύριος καὶ εἰς σᾶς ἰσχὺν καὶ προθυμίαν καὶ εἰς ἐμέ, πέραν τῆς προθυμίας ποὺ ἔχω τώρα, δύναμιν, ὥστε, ὅπως σᾶς παρεκάλεσα, νὰ πραγματοποιηθῇ ἀπὸ ἡμᾶς ἡ ἀπόλαυσις τῆς συναντήσεως, ὅταν θὰ ἔλθωμεν εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Κομάων.

Φοβοῦμαι δὲ μὴ τυχὸν γίνῃ ἐμπόδιον εἰς τὴν κοσμιότητά σου ἢ λύπη περὶ τῶν οἰκογενειακῶν σου πραγμάτων. Διότι ἔμαθα ὅτι σὲ ἐλύπησεν ὁ θάνατος ἐνὸς παιδιοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπώλεια εἶναι φυσικὰ λυπηρὰ εἰς σὲ τὸν πάππον του· ἀλλὰ δι' ἓνα ἄνδρα ὁ ὁποῖος ἔχει φθάσει εἰς τοιοῦτον σημεῖον ἀρετῆς καὶ γνωρίζει καλὰ τὴν φύσιν τῶν ἀνθρωπίνων

¹ Ἐλπίδιον διὰ τὴν ἀπώλειαν ἐγγονοῦ καὶ ἔκφρασις ἐλπίδος διὰ τὴν συνάντησίν των.

δύσφορον εἶναι τῶν οἰκειοτάτων τὸν χωρισμόν. Καὶ γὰρ οὐ τὰ αὐτὰ ἀπαιτεῖ ἡμᾶς τε καὶ τοὺς τυχόντας τῶν ἀνθρώπων ὁ Κύριος. Οἱ μὲν γὰρ σνηθεία ζῶσιν, ἡμεῖς δὲ κανόνι τῆς πολιτείας τῆ ἐντολῆ τοῦ Κυρίου κεχρήμεθα καὶ τοῖς προλαβοῦσι τῶν μακαρίων ἀνδρῶν ὑποδείγμασιν, ὧν τὸ μεγαλοφυῆς τῆς διανοίας ἐπὶ τῶν περιστατικῶν καιρῶν μάλιστα διεδείκνυτο. Ἴνα οὖν καὶ αὐτὸς ὑπόδειγμα ἀνδρείας καὶ τῆς ἐπὶ τοῖς ἐλπιζομένοις ἀληθινῆς διαθέσεως καταλίπῃ τῷ βίῳ, δεῖξον σαυτὸν μὴ καμπτόμενον τῷ πάθει, ἀλλ' ὑψηλότερον ὄντα τῶν λυπηρῶν, τῇ μὲν θλίψει ὑπομένων, τῇ δὲ ἐλπίδι χαίρων. Μηδὲν οὖν τούτων γένηται κώλυμα πρὸς τὴν ἐλπιζομένην ἡμῖν συντυχίαν. Τοῖς μὲν γὰρ νηπίοις ἀτάρακῆς ἢ ἡλικίας πρὸς τὸ ἀνέγκλητον, ἡμεῖς δὲ ὑπεύθυνοί ἐσμεν τὰ διατεταγμένα ἡμῖν ὑπηρετεῖν τῷ Δεσπότη καὶ εἰς πάντα εὐθετοὶ εἶναι τῇ οἰκονομίᾳ τῶν Ἐκκλησιῶν, ἧς μεγάλους τοὺς μισθοὺς τοῖς πιστοῖς καὶ φρονίμοις οἰκονόμοις ὁ Κύριος ἡμῶν ἐταμιεύσατο.

ἀπὸ τὴν πολυετῆ ἔμπειρίαν καὶ ἀπὸ τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, εἶναι ἀκόλουθον νὰ μὴ εἶναι τόσον ἀφόρητος ὁ χωρισμὸς τῶν οἰκείων. Διότι ὁ Κύριος δὲν ζητεῖ τὰ ἴδια ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ἀπὸ τοὺς συνήθεις ἀνθρώπους. Πράγματι ἐκεῖνοι μὲν ζοῦν κατὰ συνήθειαν, ἡμεῖς δὲ ὡς κανόνα τῆς διαγωγῆς χρησιμοποιοῦμεν τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου καὶ τὰ προηγηθέντα παραδείγματα τῶν μακαρίων ἀνδρῶν, τῶν ὁποίων ἡ μεγαλοφυΐα τῆς διανοίας κυρίως κατὰ τοὺς δυσχερεῖς καιροὺς ἐπιδεικνύεται.

Διὰ ν' ἀφήσης λοιπὸν καὶ σὺ εἰς τὸν κόσμον ὑπόδειγμα ἀνδρείας καὶ ὀρθῆς διαγωγῆς βασιζομένης εἰς τὰ ἐλπιζόμενα ἀγαθὰ, δεῖξε ὅτι δὲν κάμπτεσαι ἀπὸ τὸ πάθος, ἀλλ' εἶσαι ὑψηλότερα ἀπὸ τὰς λύπας, εἰς μὲν τὴν θλίψιν ὑπομένων, εἰς δὲ τὴν ἐλπίδα χαίρων. Ἄς μὴ γίνῃ λοιπὸν τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ἐμπόδιον πρὸς τὴν συνάντησιν τὴν ὁποίαν ἐλπίζομεν νὰ πραγματοποιήσωμεν. Διότι, ἐνῶ εἰς τὰ νήπια ἡ μικρὰ ἡλικία των εἶναι ἀρκετὴ πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ ἀκατηγορήτου, ἡμεῖς εἴμεθα ὑπεύθυνοι νὰ ὑπηρετῶμεν τὸν Δεσπότην σύμφωνα μὲ τὰ διατεταγμένα καὶ νὰ εἴμεθα καθ' ὅλα ἔτοιμοι διὰ τὴν διαχείρισιν τῶν ὑποθέσεων τῶν Ἐκκλησιῶν. Διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν δὲ τοῦ καθήκοντος αὐτοῦ ὁ Κύριος ἡμῶν ἔχει ἐπιφυλάξει μεγάλους μισθοὺς εἰς τοὺς πιστοὺς καὶ φρονίμους οἰκονόμους.

Γ'

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΠΡΟΣ ΔΙΑΦΟΡΟΥΣ ΚΛΗΡΙΚΟΥΣ

Δύο ἀπὸ τὰς ἐπιστολάς αὐτάς ἐκφράζουν τὰ φιλικὰ αἰσθήματα τοῦ Βασιλείου πρὸς τοὺς παραλήπτας κατὰ τρόπον ἄξιόθαύμαστον καὶ ζητοῦν συνέχισιν τῆς φιλικῆς ἐπικοινωνίας (ἐπιστολαὶ 118 καὶ 134).

Ἄξιοσημείωτος εἶναι ἡ ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Εὐσεβωνᾶν (ἐπιστολὴ ὑπ' ἀριθμὸν 31), διὰ τῆς ὁποίας παρακαλεῖται οὗτος νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν θεραπείαν τοῦ ἐπιφέροντος συγγενοῦς τοῦ Βασιλείου Ὑπατίου, ὁ ὁποῖος ἔπασχε προφανῶς ἀπὸ ψυχικὴν νόσον. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας ζητεῖ ἀπὸ τὸν παραλήπτην νὰ καλέσῃ ἀνθρώπους τῆς παροικίας του ποὺ εἶχαν θεραπευτικὸν χάρισμα, διὰ νὰ ἐφαρμόσουν αὐτὸ εἰς τὸν ἄρρωστον.

Αἱ δύο ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης Ἀσχόλιον (ὑπ' ἀριθμὸν 154 καὶ 164) διακρίνονται ἀπὸ τὰς ἀνωτέρω. Ὁ Βασίλειος ἠσθάνετο ἀγαλλίασιν, ὅταν ἐπικοινωνοῦσε μὲ συναδέλφους τοῦ ἀπομακρυσμένων περιοχῶν, καὶ μάλιστα τῶν πέραν τοῦ Αἰγαίου, αἱ ὁποῖαι τότε ἐζοῦσαν εἰς εἰρήνην. Αὐτὰ τὰ αἰσθήματα ἐκφράζει μὲ τὴν πρώτην ἐπιστολὴν ἀπαντῶν εἰς τὸν Ἀσχόλιον, ὁ ὁποῖος ἤνοιξε τὴν ἀλληλογραφίαν.

Ἡ ἀλληλογραφία τῶν δύο ἀνδρῶν ἐσυνεχίσθη. Εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν ὁ Ἀσχόλιος τοῦ εἶχε περιγράψῃ κατορθώματα μαρτύρων τῆς περιοχῆς του, καὶ παλαιότερων, ὅπως ὁ ἅγιος Δημήτριος, καὶ νεωτέρων, μαρτυρησάντων κατὰ τὰς τελευταίας ἐπιδρομὰς τῶν Γότθων. Ὁ Βασίλειος ἐκδηλώνει τὴν χαρὰν του διὰ τὰς πληροφορίας καὶ τὰς εὐχαριστίας διὰ τὴν ἀποστολὴν λειψάνων μάρτυρος, παρέχει δὲ καὶ αὐτὸς μὲ τὴν σειρὰν του πληροφορίας περὶ

τῆς θλιβεῶς καταστάσεως εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς (ἐπιστολή 164).

Ὁ Ἀσχόλιος μετ' ὀλίγα ἔτη ἐβάπτισεν εἰς τὴν ἔδραν τοῦ νέου αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Θεοδόσιον, ὁ ὁποῖος ἐτάχθη ἀμέσως μὲ τὴν παράταξιν τῶν Ὁρθοδόξων. Αὐτὴ ἡ ἀπόφασις μετέβαλε τελείως τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα καὶ ἐσήμαινε τὴν ἐπικράτησιν τῆς Ὁρθοδοξίας· ἀλλ' ὁ Βασίλειος δὲν ἐπέζησε διὰ τὴν ἴδην.

Ἡ τελευταία ἐπιστολὴ τῆς ομάδος αὐτῆς (ὑπ' ἀριθμὸν 135) εἶναι μία ἀπὸ τὰς σπουδαιότερας τῆς συλλογῆς ὁλοκλήρου. Γραμμένη πιθανῶς τὸ 373 ἀπευθύνεται πρὸς τὸν πρεσβύτερον Διόδωρον, διαπρεπῆ θεολόγον τῆς Ἀντιοχείας, συνιδρυτὴν τῆς θεολογικῆς σχολῆς τῆς πόλεως ταύτης, καθηγητὴν τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου καὶ μετέπειτα ἐπίσκοπον τῆς Ταρσοῦ, γενετείρας τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Τὰ συγγράμματα τοῦ Διοδώρου ἐξετιμῶντο βαθύτατα, ὅχι μόνον διὰ τὴν φιλολογικὴν καὶ θεολογικὴν ἐμβρίθειάν των, ἀλλ' ἐπίσης διὰ τὸ εἰς αὐτὰ ἐκφραζόμενον ὀρθόδοξον φρόνημα ὡς πρὸς τὸ τριαδολογικὸν πρόβλημα. Ἄλλ' ὅταν ἐξεδηλώθη ἡ νεστοριανικὴ αἵρεσις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ Χριστοῦ δὲν ἠνώθησαν εἰς μίαν προσωπικὴν ὁλότητα, ἀντιθέτως δὲ παρέμειναν χωρισταὶ καὶ αὐτοτελεῖς, διεπιστώθη ὅτι αὐτὴ ἡ διδασκαλία εἶχε τὰς ρίζας τῆς εἰς παλαιότερας ἀντιοχειανὰς ἀντιλήψεις. Ὁ Διόδωρος ἐθεωρήθη φυσικὰ ὡς πρόδρομός της, καὶ τὰ συγγράμματά του ἔπαυσαν νὰ διαβάζωνται, καὶ ἐπομένως ἔπαυσαν ἐπίσης νὰ ἀντιγράφωνται, διὰ τοῦτο δὲ ἐχάθησαν ὅλα.

Ἐδῶ ὁ Βασίλειος κρίνει μὲ εἰλικρίνειαν καὶ φιλικὸν ἐνδιαφέρον δύο ἔργα ποῦ τοῦ ἔστειλεν ὁ Διόδωρος. Ἐπαινεῖ δὲ μὲ πολὺ κολακευτικὸς λόγους τὸ ἓνα, καὶ διὰ τὰς ἄλλας ἀρετὰς του καὶ διὰ τὴν συντομίαν του, προβαίνει ὅμως εἰς ὠρισμένας παρατηρήσεις διὰ τὸ ἄλλο, τὸ ὁποῖον μάλιστα εὕρισκει ὑπερβολικὰ ἐκτενές. Θὰ τὸν ἔλεγε φλύαρον, ἂν δὲν ἦτο πολὺ εὐγενής. Ποῖα εἶναι τὰ δύο αὐτὰ κρινόμενα συγγράμματα δὲν γνωρίζομεν καὶ οὔτε θὰ εἶχεν ἀξίαν νὰ τὸ γνωρίζωμεν, ἐφ' ὅσον ἔχουν χαθῆ.

118. ΙΟΒΙΝΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΠΕΡΡΗΣ

Ἔχω σε χρεώστην ὀφλήματος ἀγαθοῦ. Ἐδάνεισα γάρ σοι χρεός ἀγάπης, ὃ χρεὴ με ἀπολαβεῖν σὺν τόκῳ, ἐπειδὴ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν τὸ τοιοῦτον εἶδος τῶν τόκων οὐ παραιτεῖται. Ἀπόδος τοίνυν, ὦ φίλη κεφαλὴ, ἐπιστὰς ἡμῶν τῇ πατρίδι. Τοῦτο μὲν οὖν ἐστὶν αὐτὸ τὸ κεφάλαιον. Τίς δὲ ἡ προσθήκη; Τὸ σὲ εἶναι τὸν παραγινόμενον ἄνδρα τοσοῦτω ἡμῶν διαφέροντα ὅσω πατέρες εἰσὶ βελτίους παίδων.

134. ΠΑΙΟΝΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

Ὅσον ἠψφρανας ἡμᾶς τοῖς γράμμασιν εἰκάζεις πῶς πάντως αὐτοῖς οἷς ἐπέστειλας· οὕτω τὸ καθαρὸν τῆς καρδίας, ἀφ' ἧς προ-

Ἐπιστολὴ 118. Ἐγράφη πρὸς τὸ τέλος τοῦ 372. Ὁ Βασίλειος εἰς μίαν περιοδείαν τοῦ εἶχεν ἐπισκεφθῆ τὸν Ἰοβίνον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον παρομοιάζει μὲ ἔντοκον δάνειον. Φυσικὰ τώρα ἀπαιτεῖ ἀπὸ αὐτὸν νὰ τοῦ ἀνταποδώσῃ τὴν ἐπίσκεψιν, σὰν νὰ τοῦ ἐπιστρέφῃ τὸ κεφάλαιον. Τόκος δὲ θὰ εἶναι ἡ διαφορὰ εἰς ἀξίαν τῆς προσωπικότητος τούτου ἀπὸ τὴν δῆθεν χαμηλότερας ποιότητος ἰδικῆν του προσωπικότητα, ὅπως μὲ ταπεινοφροσύνην ἰσχυρίζεται. Ἡ φιλικὴ αὐτῇ ἐπιστολῇ εἶναι ἐξαιρετικὸν δεῖγμα τῆς ρητορικῆς ἐπιστολογραφικῆς τέχνης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἐπιστολὴ 134. Ἐγράφη τὸ 373. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ τελευταία σημείωσις μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Βασίλειος δικαιολογεῖ τὸ ὅτι ἔγραψεν ἰδιοχε-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 118
ΠΡΟΣ ΙΟΒΙΝΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΠΕΡΡΗΣ

Σέ ἔχω χρεώστην ἐνὸς ἀγαθοῦ χρέους. Διότι σ' ἐδάνεισα μὲ ἓνα ποσὸν ἀγάπης, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ξαναπάρω μαζί μὲ τόκον, ἐπειδὴ ὁ Κύριος ἡμῶν δὲν ἀπαγορεύει τέτοιο εἶδος τόκων. Ἐπομένως, ὦ φίλη κεφαλή, ἀπόδοσέ το ἐρχόμενος εἰς τὴν πατρίδα μας.

Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ κεφάλαιον. Ποία δὲ εἶναι ἡ αὔξησις μὲ τὸν τόκον; Τὸ ὅτι αὐτὸς ποὺ θὰ ἔλθῃ εἶσαι σὺ, ἓνας ἄνδρας τόσο ἀνώτερος ἀπὸ ἡμᾶς ὅσον ἰκανώτεροι εἶναι οἱ πατέρες ἀπὸ τὰ παιδιά των.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 134
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΠΑΙΟΝΙΟΝ

Πόσον μᾶς ηὔφρανες μὲ τὸ γράμμα σου, τὸ εἰκάζεις ἀσφαλῶς καὶ σὺ ὁ ἴδιος ἀπὸ ὅσα ἔγραψες· μὲ τόσην εἰλικρίνειαν ἐξεδηλώ-

ρως τὴν ἐπιστολήν. Εἶχε μεγάλα ἐνδιαφέροντα διὰ τὴν στενογραφίαν, ὅπως δεινύεται ἀπὸ τὰς ἐπιστολάς ὑπ' ἀριθμὸν 135, 333 καὶ 334, καί, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὴν σημείωσιν αὐτῆν, εἶχεν ἐκπαιδεύσει ἀρκετοὺς καλλιγράφους καὶ ταχυγράφους διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Ἐκκλησίας καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰδίου. Ἄλλὰ προφανῶς τοὺς ἤθελεν ὅλους μοναχοὺς, ὥστε, ὅταν μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἠσθένησαν καὶ ἄλλοι ἐπέστρεψαν εἰς τὸν κοσμικὸν βίον, δὲν εἶχε πλησίον του κανένα. Βεβαίως αὐτὸ ἦτο κάτι τὸ πρόσκαιρον, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ὁ Βασίλειος ἐστερεῖτο ταχυγράφων ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Εἶναι φανερόν ὅτι τόσο ἀπὸ ἐπιστολαὶ τοῦ Βασιλείου ὅσον καὶ τὰ συγγράμματά του ἐγράφοντο δι' ὑπαγορεύσεως.

ἦλθεν ἐκεῖνα τὰ ῥήματα, ἀκριβῶς ἐκ τῶν γραμμάτων κατεμηνύετο. Καὶ γὰρ ὄγκος μὲν ὕδατος δείκνυσι τὴν οἰκείαν πηγὴν, λόγου δὲ φύσις τὴν προενεγκούσαν αὐτὸν καρδίαν χαρακτηρίζει. Ὡστε ἀτοπὸν τε καὶ πολὺ τοῦ εἰκότος παρηλλαγμένον πεπονηθεῖναι ὁμολογῶ. Σπουδάζων γὰρ αἰεὶ γραμμασιν ἐντυγχάνειν τῆς τελειότητός σου, ἐπειδὴ ἔλαβον εἰς χεῖρας τὴν ἐπιστολὴν καὶ ἀνέγγων αὐτήν, οὐχ ἤσθην μᾶλλον τοῖς ἐπεσταλμένοις ἢ ἠνιάθην, τὴν ζημίαν ὀπόση γέγονεν ἡμῖν κατὰ τὸν τῆς σιωπῆς χρόνον διαλογιζόμενος. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἤρξω γράφειν, μὴ διαλείψης τοῦτο ποιῶν. Εὐφρανεῖς γὰρ πλέον ἢ οἱ τὰ πολλὰ χρήματα τοῖς φιλοπλούτοις διαπεμπόμενοι. Τῶν δὲ γραφῶν οὐδεὶς μοι παρῆν οὔτε τῶν καλλιγραφούντων οὔτε τῶν ταχυγράφων. Οὐδὲ γὰρ ἔτυχον ἐξασκήσας, οἱ μὲν ἀνέδραμον ἐπὶ τὴν πρώτην τοῦ βίου συνθήειαν, οἱ δὲ ἀπειρήκασιν πρὸς τοὺς πόνους χρονίαις ἀρρωστίαις κεκακωμένοι.

99

31. ΕΥΣΕΒΩΝΑ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Οὐπω ἡμᾶς ὁ λιμὸς ἀνῆκε, διόπερ ἀναγκαία ἡμῖν ἐστὶν ἡ ἐπὶ τῆς πόλεως διαγωγὴ ἢ οἰκονομία ἐνεκεν ἢ συμπαθείας τῶν θλιβομένων. Ὅθεν οὐδὲ νῦν ἠδυνήθην κοινωνῆσαι τῆς ὁδοῦ τῷ αἰδεσιμωτάτῳ ἀδελφῷ Ὑπατίῳ, ὃν οὐκ αὐτὸ δὴ τοῦτο εὐφημίας ἐνεκεν ἀδελφὸν ἔχω προσαγορεύειν, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑποῦσαν ἡμῖν ἐκ φύσεως οἰκειότητα. Αἵματος γὰρ ἐσμεν τοῦ αὐτοῦ. Ὅς

¹Επιστολή 31. Ἐγράφη τὸ φθινόπωρον τοῦ 368. Εἶναι μεσολαβητικὴ περὶ ἐφαρμογῆς ἱαματικῆς θεραπείας ἐπὶ τοῦ συγγενοῦς του κληρικοῦ Ὑπατίου, ὁ ὁποῖος ἔπασχεν ἀπὸ ψυχικὴν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀσθένειαν. Ζητεῖται ἡ διὰ προσευχῆς θεραπεία.

νετο ἡ καθαρότης τῆς καρδίας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν προῆλθαν ἐκεῖνα τὰ ρήματα. Διότι, ὅπως ἓνα ρυάκι δεικνύει τὴν πηγὴν ἀπὸ ὅπου προέρχεται, οὕτω καὶ ἡ φύσις τοῦ λόγου χαρακτηρίζει τὴν καρδίαν πού τὸν περιέβαλεν. Ὡστε ὁμολογῶ ὅτι ἔχω πάθει κάτι ἄτοπον καὶ πολὺ ἀσυνήθιστον πρᾶγμα. Διότι, ἐνῶ ἐπιδιώκω νὰ λαμβάνω πάντοτε γράμματα τῆς τελειότητός σου, μόλις ἔλαβα εἰς χεῖρας τὴν ἐπιστολὴν καὶ τὴν ἐδιάβασα, δὲν ἠὺχαριστήθην διὰ τὰ νέα σου περισσότερον ἀπὸ ὅσον ἐλυπήθην ἀναλογιζόμενος τὸ μέγεθος τῆς ζημίας πού ὑπέστην κατὰ τὸν χρόνον τῆς σιωπῆς.

Ἄλλ' ἀφοῦ ἤρχισες νὰ γράφης, μὴ σταματήσης νὰ τὸ κάμης καὶ εἰς τὸ μέλλον. Διότι θὰ μὲ εὐχαριστήσης περισσότερον ἀπὸ ὅσον οἱ ἀποστέλλοντες ἄφθονα χρήματα εἰς τοὺς φιλαργύρους.

Δὲν ἦτο, σημειωτέον, κανεὶς γραφεὺς μαζί μου, οὔτε καλλιγράφος οὔτε ταχυγράφος. Διότι ἀπὸ ἐκείνους πού εἶχα ἐξασκήσει ἄλλοι μὲν ἐπέστρεψαν εἰς τὸ προηγούμενον βιοποριστικὸν τῶν ἐπάγγελμα, ἄλλοι δὲ ἐγκατέλειψαν τὸ ἔργον προσβληθέντες ἀπὸ χρονίας ἀσθενείας.

99

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 31

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΕΥΣΕΒΩΝΑΝ

Δὲν ἐπέρασεν ἀκόμη ἡ πείνα, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀκόμη ἀναγκαία ἡ παραμονή μου εἰς τὴν πόλιν, εἴτε χάριν τῆς διανομῆς τῶν ἐφοδίων εἴτε πρὸς παραμύθησιν τῶν θλιβομένων. Ὅθεν οὔτε τώρα δὲν ἠμπόρεσα νὰ συνοδεύσω τὸν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν Ὑπάτιον, τὸν ὁποῖον συνηθίζω ν' ἀποκαλῶ ἀδελφὸν ὄχι συμβατικῶς ἀλλὰ λόγῳ τῆς φυσικῆς συγγενείας πού ὑπάρχει μεταξύ μας· διότι εἴμεθα τοῦ αὐτοῦ αἵματος.

Ποία δὲ εἶναι ἡ φύσις τῆς ἀσθενείας του, αὐτὸ δὲν τὸ ἀγνοεῖ ἡ τιμιότης σου. Μᾶς λυπεῖ δὲ τὸ ὅτι ἔχει ἀποκλεισθῆ

ὅποια μὲν κάμνει οὐδὲ τὴν σὴν ἔλαθε τιμιότητα. Λυπεῖ δὲ ἡμᾶς ὅτι πᾶσα παραμυθίας ἐλπίς ἐπ' αὐτῷ περικέκοπται, τῶν ἐχόντων τὰ τῆς ἰάσεως χαρίσματα οὐδὲν ἐπ' αὐτοῦ τῶν συνήθων ἐνεργῆσαι συγχωρηθέντων. Διὸ πάλιν τῶν σῶν προσευχῶν τὴν βοήθειαν ἐπικαλεῖται. Σὺ δὲ τὰ συνήθη προστῆναι καὶ διὰ τὴν σεαυτοῦ περὶ τοὺς κάμνοντας εὐσπλαγχνίαν καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ πρесеβύοντας παρακλήθητι, καί, εἰ μὲν οἶόν τε, πρὸς εαυτὸν μεταστεῖλαι τοὺς εὐλαβεστάτους τῶν ἀδελφῶν, ὥστε ὑπὸ ταῖς σαῖς ὄψεσι προσαχθῆναι αὐτῷ τὴν ἐπιμέλειαν, εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, μετὰ γραμμάτων αὐτὸν προπέμψαι καὶ συστήσαι τοῖς ἔμπροσθεν καταξίωσον.

100

154. ΑΣΧΟΛΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Καλῶς ἐποίησας, καὶ κατὰ τὸν τῆς πνευματικῆς ἀγάπης νόμον, κατάρξας τῶν πρὸς ἡμᾶς γραμμάτων καὶ τῷ ἀγαθῷ ὑποδείγματι πρὸς τὸν ὅμοιον ζῆλον ἡμᾶς ἐκκαλεσάμενος. Καὶ γὰρ ἡ μὲν τοῦ κόσμου φιλία ὀφθαλμῶν δεῖται καὶ συντυχίας, ὥστε ἐκεῖθεν ἀρχὴν τῆς συνηθείας γενέσθαι· οἱ δὲ πνευματικῶς ἀγαπᾶν εἰδότες οὐ τῇ σαρκὶ προξένῳ κέχρηται τῆς φιλίας, ἀλλὰ τῇ τῆς πίστεως κοινωνίᾳ πρὸς τὴν πνευματικὴν συνάφειαν ἄγονται. Χάρις οὖν τῷ Κυρίῳ τῷ παρακαλέσαντι ἡμῶν τὰς καρδίας ἐκ τοῦ δεῖξαι ὅτι οὐκ ἐν πᾶσι κατέψυκται ἡ ἀγάπη, ἀλλ' εἰσὶ που τῆς οἰκουμένης οἱ τῆς Χριστοῦ μαθητείας τὸν χαρακτῆρα δει-

Ἐπιστολή 154. Ἐγράφη τὸ 373 εἰς ἀπάντησιν ἐπιστολῆς τοῦ Ἀσכולίου, ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης καὶ διακεκριμένου ἐκκλησιαστικοῦ ἡγέτου. Μερικὰ χειρόγραφα χαρακτηρίζουν τὸν Ἀσכולίον εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὡς μοναχὸν καὶ πρεσβύτερον ἀπλῶς· θὰ ἠδύνατο τοῦτο νὰ σημαίη ὅτι, ὅταν ἐγράφετο ἡ ἐπιστολή, οὗτος δὲν εἶχε καταλάβει ἀκόμη τὴν ἐπισκοπικὴν ἔδραν, ἐὰν ὠρισμένοι ἐκφράσεις δὲν ἐπεσήμαιναν τὸ ἀντίθετον.

1. Ὁ χαρακτήρ, τὸ γνῶρισμα τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ, ὅπως τὸ

δι' αὐτὸν κάθε ἐλπίς ἀνακουφίσεως, διότι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν τὰ χαρίσματα τῆς ἰάσεως δὲν ἐπετράπη νὰ ἐφαρμόσουν εἰς τὴν περίπτωσίν του τὰς συνηθισμένας θεραπείας. Διὰ τοῦτο ἐπικαλεῖται πάλιν τὴν βοήθειαν τῶν ἰδικῶν σου προσευχῶν. Σὲ παρακαλῶ λοιπὸν νὰ τοῦ προσφέρῃς τὴν συνήθη προστασίαν, καὶ λόγῳ τῆς ἰδικῆς σου εὐσπλαγχνίας πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ λόγῳ τῆς ἰδικῆς μας μεσιτεύσεως ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἐὰν εἶναι δυνατὸν, κάλεσε πλησίον σου τοὺς εὐλαβεστάτους τῶν ἀδελφῶν, ὥστε ἡ περιποίησις νὰ γίνῃ ἐνώπιόν σου· ἐὰν ὅμως τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, κάμε τὴν χάριν νὰ τὸν προπέμψῃς καὶ νὰ τὸν συστήσῃς μὲ γράμματα εἰς τοὺς ὡς ἄνω ἀδελφοὺς.

100

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 154

ΠΡΟΣ ΑΣΧΟΛΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ἐκαμες καλὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὸν νόμον τῆς πνευματικῆς ἀγάπης ποὺ ἤρχισες πρῶτος τὴν ἀλληλογραφίαν μὲ ἡμᾶς καὶ μὲ τὸ εὐγενὲς παράδειγμα προεκάλεσες καὶ ἡμᾶς εἰς παρόμοιον ζῆλον. Διότι ἡ μὲν κοσμικὴ ἀγάπη χρειάζεται ὀφθαλμοὺς καὶ συνάντησιν, ὥστε ἀπὸ ἐκεῖ νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἀφετηρία τῆς ἐξοικειώσεως, οἱ δὲ γνωρίζοντες ν' ἀγαποῦν πνευματικῶς δὲν χρησιμοποιοῦν τὴν σάρκα ὡς πρόξενον τῆς ἀγάπης, ἀλλὰ ὀδηγοῦνται εἰς τὸν πνευματικὸν σύνδεσμον διὰ τῆς κοινωνίας τῆς πίστεως.

Εὐχαριστία λοιπὸν πρέπει εἰς τὸν Κύριον ὁ ὁποῖος παρεμύθησε τὰς καρδίας μας μὲ τὸ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ ἀγάπη δὲν ἔχει καταψυχθῆ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ κάπου εἰς τὴν οἰκουμένην ὑπάρχουν καὶ ἄνθρωποι ποὺ ἐπιδεικνύουν τὸν χαρακτήρα τῆς μαθητείας εἰς τὸν Χριστόν¹. Λοιπὸν ἡ δραστη-

καθώρισεν ὁ ἴδιος μὲ ἔμφασιν, εἶναι ἡ ἀγάπη. Εἶπεν· «ἐν τούτῳ γνώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις» (1ω. 13, 35).

κνύντες. Καὶ τοίνυν ἔδοξέ μοι τὸ καθ' ὑμᾶς εἰκέναι πρῶγμα ἄστροις ἐν νυκτερινῇ συννεφίᾳ ἄλλοις κατ' ἄλλα μέρη τοῦ οὐρανοῦ διαλάμπουσι, ὧν χαρίεσσα μὲν ἢ λαμπρότης, χαριέστερον δὲ δῆπον τὸ ἀπροσδόκητον. Τοιοῦτοι δὲ καὶ ὑμεῖς, οἱ τῶν Ἐκκλησιῶν φωστῆρες, ὀλίγοι παντελῶς καὶ εὐαρίθμητοι ἐν τῇ σκυθρωπῇ ταύτῃ καταστάσει, οἷον ἐν σκοτομήνῃ διαφαινόμενοι, πρὸς τῷ ἐκ τῆς ἀρετῆς χαριεντι ἔτι καὶ τῷ σπανίῳ τῆς εὐρέσεως τὸ περιπόθητον ἔχοντες. Ἐγνώρισε δὲ σου τὴν διάθεσιν ἡμῖν τὸ γράμμα αὐτάρκως. Εἰ γὰρ καὶ μικρὸν ἦν τῷ πλήθει τῶν συλλαβῶν, ἀλλὰ τῇ γε ὀρθότητι τῆς διανοίας ἀρκοῦσαν ἡμῖν τῆς προαιρέσεως τὴν ἀπόδειξιν ἔδωκε. Τὸ γὰρ περὶ τὸν μακαριώτατον Ἀθανάσιον ἐσπουδακέναι δείγμα ἐναργέστατον τοῦ ὑγιῶς ἔχειν περὶ τὰ μέγιστα. Ἀντὶ οὖν τῆς ἐπὶ τοῖς γράμμασιν εὐφροσύνης πολλὴν οἶδαμεν χάριν τῷ τιμιωτάτῳ νίῳ ἡμῶν Εὐφημίῳ, ᾧ καὶ αὐτὸς εὐχομαι πᾶσαν ὑπάρξιν βοήθειαν ἐξ Ἁγίου, καὶ σὲ συνεύχεσθαι ἡμῖν παρακαλῶ ὅπως ἀπολάβοιμεν αὐτὸν ἐν τάχει μετὰ τῆς κοσμιωτάτης συζύγου αὐτοῦ, θυγατρὸς δὲ ἡμῶν ἐν Κυρίῳ. Παρακλήθητι δὲ καὶ αὐτὸς μὴ ἐν προοιμίῳις στήσαι τὴν εὐφροσύνην, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀεὶ παραπιπτούσης προφάσεως ἐπιστέλλειν καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς διάθεσιν τῷ πικρῷ τῆς ὀμιλίας αὐξῆσαι καὶ τὰ περὶ τῶν αὐτοῦ Ἐκκλησιῶν ὅπως ἔχει κατὰ τὴν συμφωνίαν σημαίνειν, περὶ δὲ τῶν ἐνταῦθα προσεύχεσθαι, ὥστε γενέσθαι καὶ παρ' ἡμῖν γαλήνην μεγάλην, ἐπιτημήσαντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν τῷ ἀνέμῳ καὶ τῇ θαλάσῃ.

2. Ἐάν, ὅπως ὑποθέτομεν, ἡ ἐπιστολὴ ἐγράφη τὸ 373, τότε ἐγράφη εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ θανάτου τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου, συμβάντος τὴν 2 Μαΐου 373, τὸν ὅποιον φυσικὰ δὲν προέβλεπαν καὶ δὲν ἀνέμεναν οἱ δύο ἀλληλογραφοῦντες ἱεράρχαι.

3. Ὁ Εὐφήμιος ἦτο κομιστὴς τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἀσχολίου πρὸς τὸν

ριότης σας μοῦ ἐφάνη ὡς κάτι παρόμοιον με ἀστέρας εἰς νυκτερινήν συννεφίαν· λάμπουν ἕνας εἰς αὐτὸ καὶ ἄλλος εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ οὐρανοῦ, καὶ χαρίεσσα μὲν εἶναι ἡ λαμπρότης των, χαριέστερον δὲ τὸ ἀπροσδόκητον τῆς ἐμφανίσεως. Τοιοῦτοι εἰσθε καὶ σεῖς οἱ φωστῆρες τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐντελῶς ὀλιγοὶ καὶ εὐαριθμητοὶ εἰς αὐτὴν τὴν σκυθρωπὴν κατάστασιν, λάμποντες σὰν εἰς σκοτεινὴν νύκτα καὶ ἔχοντες πλὴν τοῦ χαρίεντος τῆς ἀρετῆς καὶ τὸ περιπόθητον λόγῳ τῆς σπάνεως εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεσθε.

Ἐγνώρισε δὲ ἐπαρκῶς εἰς ἡμᾶς τὴν διάθεσίν σου τὸ γράμμα. Διότι, ἂν καὶ ἦτο μικρὸν ἀπὸ ἀπόψεως ἀριθμοῦ λέξεων, ἀλλὰ μετὰ τὴν ὀρθότητα τῆς σκέψεως μᾶς ἔδωκεν ἀρκετὴν ἀπόδειξιν τῆς προαιρέσεώς σου. Διότι ὁ ζῆλος σου διὰ τὸν μακαριώτατον Ἀθανάσιον ² εἶναι σαφέστατον δεῖγμα τοῦ ὅτι ἔχεις ὑγείαν εἰς τὰ σπουδαιότατα ζητήματα. Διὰ τὴν εὐφροσύνην λοιπὸν ποῦ μᾶς προεκάλεσε τὸ γράμμα ἐξεφράσαμεν θερμὰς εὐχαριστίας εἰς τὸν τιμιώτατον υἱὸν ἡμῶν Εὐφῆμιον ³, εἰς τὸν ὁποῖον εὐχομαι καὶ ἐγὼ νὰ χορηγηθῇ κάθε βοήθεια ἐκ μέρους τοῦ ἁγίου Θεοῦ. Παρακαλῶ δὲ καὶ σὲ νὰ εὐχεσῶμαζι μετὰ ἡμᾶς νὰ τὸν δεχθῶμεν πάλιν γρήγορα, συνοδευόμενον ἀπὸ τὴν κοσμιωτάτην σύζυγον αὐτοῦ, θυγατέρα δὲ ἡμῶν ἐν Κυρίῳ.

Ἐχε δὲ τὴν καλωσύνην καὶ ὁ ἴδιος νὰ μὴ σταματήσῃς τὴν χαρὰν μας εἰς τὴν ἀρχὴν της, ἀλλὰ νὰ γράφῃς εἰς κάθε παρουσιαζομένην εὐκαιρίαν καὶ ν' αὐξάνῃς τὴν πρὸς ἡμᾶς καλὴν σου διάθεσιν μετὰ τὴν πυκνὴν ἐπικοινωνίαν καὶ νὰ μᾶς πληροφορῆς περὶ τῆς καταστάσεως τῶν Ἐκκλησιῶν σου ἀπὸ ἀπόψεως ἀρμονίας. Ὡς πρὸς δὲ τὰ ἰδικά μας, νὰ προσεύχεσῶμαζι νὰ γίνῃ καὶ ἔδῳ μεγάλη γαλήνη, ἀφοῦ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐπιτιμῆσῃ τὸν ἄνεμον καὶ τὴν θάλασσαν.

Βασίλειον καὶ τῆς τοῦ δευτέρου πρὸς τὸν πρῶτον. Ὅπως φαίνεται, ἔκατοικοῦσεν εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν, ἀλλ' ἴσως ἦτο Καππαδόκης, ἀφοῦ ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Καισάρειαν, καὶ μάλιστα μαζὶ μετὰ τὴν σύζυγόν του αὐτὴν τὴν φορὰν.

164. ΑΣΧΟΛΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

1. Ὅσης ἡμᾶς εὐφροσύνης ἐνέπλησε τὰ γράμματα τῆς δ-
σιότητός σου ἡμεῖς μὲν οὐκ ἂν ῥαδίως ἐνδείξασθαι δυνηθείμεν
ἀσθενοῦντος τοῦ λόγου πρὸς τὴν ἐνέργειαν, αὐτὸς δὲ καὶ παρὰ
σεαυτῷ εἰκάζειν ὀφείλεις τεκμαιρόμενος τῷ κάλλει τῶν ἐπεσταλ-
μένων. Τί γὰρ οὐκ εἶχε τὰ γράμματα; Οὐδὲ τὴν πρὸς τὸν Κύριον
ἀγάπην; Οὐδὲ τὸ περὶ τοὺς μάρτυρας θαῦμα, οὕτως ἐναργῶς τὸν
τρόπον τῆς φύσεως ὑπογράφοντα ὥστε ὑπὲρ ὄψιν ἡμῶν ἀγαγεῖν
τὰ πράγματα; Οὐδὲ τὴν καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς τιμὴν καὶ διάθεσιν; Οὐχ
ὅτι ἂν εἴποι τις τῶν καλλίστων; Ὡστε, ὅτε εἰς χεῖρας τὴν ἐπι-
στολὴν ἔδεξάμεθα καὶ ἀνέγνωμεν αὐτὴν πολλάκις καὶ τὴν βρύ-
ουσαν ἐν αὐτῇ χάριν τοῦ Πνεύματος κατεμάθομεν, νομίσει ἡ-
μᾶς ἐπὶ τῶν ἀρχαίων καιρῶν γεγενῆσθαι, ἥνικα ἦνθουν αἱ Ἐκ-
κλησίαι τοῦ Θεοῦ ἐρριζωμέναι τῇ πίστει, ἠνωμένοι τῇ ἀγάπῃ
ὥσπερ ἐν ἐνὶ σώματι μιᾶς συμπνοίας διαφόρων μελῶν ὑπαρχού-
σης· ὅτε φανεροὶ μὲν οἱ διώκοντες, πολεμούμενοι δὲ οἱ λαοὶ πλεί-
ους ἐγίνοντο καὶ τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων ἄρδον τὰς Ἐκκλησίας
πολυπλασίονας τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς εὐσεβείας ἐξέτρεφε, τῷ ζή-
λῳ τῶν προλαβόντων ἐπαποδυομένων τῶν ἐφεξῆς. Τότε Χρι-
στιανοὶ μὲν πρὸς ἀλλήλους εἰρήνην ἠγομεν, εἰρήνην ἐκεῖνην ἣν
ὁ Κύριος ἡμῖν κατέλιπεν, ἥς νῦν οὐδ' ἕχνος ἡμῖν ὑπολέλειπται,
οὕτως αὐτὴν ἀπηνῶς ἀπ' ἀλλήλων ἀπεδιώξαμεν. Πλὴν ἀλλ' ὅτι

Ἐπιστολὴ 164. Ἐγράφη ἴσως τὸ 374. Ὁ Ἀσχόλιος Θεσσαλονίκης
ὄχι μόνον ἔγραψε πάλιν εἰς τὸν Βασίλειον, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἔστειλε λείψανα
μαρτύρων, ἀγνωστον ἂν ζητηθέντα ἀπὸ αὐτὸν ἢ αὐτοβούλως. Εἰς ἀπάν-
τησιν ὁ Βασίλειος ἐλεεινολογεῖ τὴν τότε κατάστασιν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς
Ἀσίας λόγῳ τῆς ἀρειανικῆς ἔριδος καὶ τῶν διαιρέσεων.

101

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 164
ΠΡΟΣ ΑΣΧΟΛΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

1. Μὲ πόσῃν εὐφροσύνην μᾶς ἐγέμισε τὸ γράμμα τῆς ὀσιότητός σου, ἡμεῖς μὲν δὲν εἶναι εὐκολὸν νὰ τὸ ἐκφράσωμεν, διότι ὁ λόγος εἶναι ἀσθενῆς νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς αὐτό, ἀλλὰ ὀφείλεις ὁ ἴδιος νὰ τὸ εἰκάσῃς μόνος σου κρίνων ἀπὸ τὴν ὠραιότητα τῶν ὄσων ἔγραψες. Διότι τί δὲν εἶχε τὸ γράμμα; Δὲν περιεῖχε τὴν θαυμασίαν ἔκθεσιν περὶ τῶν μαρτύρων¹, τῶν ὁποίων τὸν τρόπον ἀθλήσεως περιέγραψες τόσον ζωηρά, ὥστε νὰ φέρῃς τὰ γεγονότα ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας; Δὲν περιεῖχεν ἐκτίμησιν καὶ ἀγάπην πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἰδίους; Δὲν περιεῖχεν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ μνημονεύσῃ κανεὶς ἀπὸ τὰ κάλλιστα;

Διὰ τοῦτο, ὅταν ἐλάβαμεν εἰς τὰς χεῖράς μας τὴν ἐπιστολὴν καὶ τὴν ἀνεγνώσαμεν πολλακίς καὶ ἀντελήφθημεν τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ἣ ὁποία τὴν ἐπλήρωνεν, ἐνομίσαμεν ὅτι εὐρισκόμεθα εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὅποτε αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ ἀνθοῦσαν, ριζωμέναι εἰς τὴν πίστιν, ἠνωμέναι εἰς τὴν ἀγάπην, σάν νὰ ὑπῆρχε μία ἁρμονία διαφόρων μελῶν εἰς ἑνιαῖον σῶμα· ὅποτε ἦσαν φανεροὶ καὶ οἱ διώκοντες καὶ οἱ διωκόμενοι. Πολεμούμενοι τότε οἱ πιστοί, ἐγίνοντο περισσότεροι, καὶ τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων ποτίζον τὰς Ἐκκλησίας ἐξέτρεφε περισσότερους ἀγωνιστάς τῆς εὐσεβείας, διότι αἱ ἐπόμεναι γενεαὶ ἀνελάμβαναν τὸν ἀγωνιστικὸν ζῆλον τῶν προηγουμένων. Τότε οἱ Χριστιανοὶ εἶχαμεν εἰρήνην μεταξύ μας, ἐκείνην τὴν εἰρήνην ποὺ μᾶς ἄφησεν ὁ Κύριος, τῆς ὁποίας τῶρα δὲν ἔχει μείνει οὔτε ἴχνος πλέον· τόσον ἀπηνῶς τὴν ἔχομεν ἀπομακρύνει ἀπὸ μεταξύ μας.

Ἄλλὰ πάντως αἱ ψυχαὶ μας ἐπανῆλθαν εἰς τὴν παλαιάν

1. Πιθανὸν ὁ Ἀσχόλιος μὲ τὴν ἄλλην ἐκείνην ἐπιστολὴν τοῦ περιέγραφε τὸ μαρτύριον τοῦ μεγάλου Θεσσαλονικέως μάρτυρος, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἄλλων μαρτύρων.

αἱ ψυχαὶ ἡμῶν πρὸς τὴν παλαιὰν ἐκείνην μακαριότητα ἐπανήλθον, ἐπειδὴ γράμματα μὲν ἦλθεν ἐκ γῆς μακρόθεν ἀνθοῦντα τῷ τῆς ἀγάπης κάλλει, μάρτυς δὲ ἡμῖν ἐπεδήμησεν ἐκ τῶν ἐπέκεινα Ἰστροῦ βαρβάρων δι' ἑαυτοῦ κηρύσσων τῆς ἐκεῖ πολιτευομένης πίστεως τὴν ἀκριβείαν. Τίς ἂν τὴν ἐπὶ τούτοις εὐφροσύνην τῶν ψυχῶν ἡμῶν διηγῆσαιτο; Τίς ἂν ἐπινοηθεῖη δύναμις λόγου ἐναργῶς ἐξαγγεῖλαι τὴν ἐν τῷ καρπῷ τῆς καρδίας ἡμῶν διάθεσιν δυναμένη; Ὅτε μέντοι εἶδομεν τὸν ἀθλητὴν ἐμακαρίσαμεν αὐτοῦ τὸν ἀλείπτην, ὃς παρὰ τῷ δικαίῳ Κριτῇ τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον καὶ αὐτὸς ἀπολήφεται πολλοὺς εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐπιρρώσας ἀγῶνα.

2. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦ μακαρίου ἀνδρὸς Εὐτυχοῦς εἰς μνήμην ἡμᾶς ἤγαγες καὶ ἐσέμννας ἡμῶν τὴν πατρίδα ὡς αὐτὴν παρεχομένην τῆς εὐσεβείας τὰ σπέρματα, ἠΰφρανας μὲν ἡμᾶς τῇ ὑπομνήσει τῶν παλαιῶν, ἐλύπησας δὲ τῷ ἐλέγχῳ τῶν ὀρωμένων. Οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν Εὐτυχεῖ τὴν ἀρετὴν παραπλήσιος, οἷ γε τοσοῦτον ἀπέχομεν βαρβάρους ἐξημερῶσαι τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος καὶ τῇ ἐνεργείᾳ τῶν παρ' αὐτοῦ χαρισμάτων, ὥστε καὶ τοὺς ἡμέρους ἔχοντας τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐξηγηῶσθαι. Ἐαντοῖς γὰρ λογιζόμεθα καὶ ταῖς ἡμετέραις ἁμαρτίαις τὴν αἰτίαν τοῦ ἐπὶ τοσοῦτον χυθῆναι τῶν αἰρετικῶν τὴν δυναστείαν. Σχεδὸν γὰρ οὐδὲν μέρος ἔτι τῆς οἰκουμένης διαπέφευγε

2. Ἐννοεῖ ὅτι τοῦ ἔστειλε λείψανα μάρτυρος ἀπὸ τὴν πέραν τοῦ Δουνάβηως περιοχὴν, τὴν ὁποῖαν κατεῖχαν τότε τὰ γερμανικὰ φύλα τῶν Γότθων. Ὅμαδες Γότθων εἶχαν ἤδη διεισδύσει καὶ ἐντεῦθεν τοῦ Δουνάβηως.

3. Ὅταν λέγῃ «ἐκεῖ», ἐννοεῖ τὴν Θεσσαλονικίαν.

4. Ἐδῶ χρησιμοποιεῖται ἡ λέξις «ἀλείπτης». Ἀλείπται ἦσαν οἱ ἀλείφοντες μὲ ἔλαιον τοὺς ἀθλητὰς καὶ προγυμνάζοντες αὐτούς, οἱ προπονηταί. Πρόκειται πιθανῶς περὶ τοῦ μάρτυρος Σάββα, μαθητοῦ τοῦ Ἀ-

ἐκείνην μακαριότητα, ὅταν ἦλθε γράμμα ἀπὸ μακρὰ ἀνθισμένον μὲ τὸ κάλλος τῆς ἀγάπης, ἔφθασε δὲ εἰς ἡμᾶς μάρτυς ἀπὸ τοὺς πέραν τοῦ Δουνάβεως βαρβάρους², κηρύσσων ὁ ἴδιος πόσον ἀκριβὴς ἦτο ἡ ἐκεῖ τηρουμένη πίστις³. Ποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ διηγηθῆ τὴν εὐφροσύνην τῶν ψυχῶν μας δι' αὐτά; Ποία δύναμις λόγου, ἱκανὴ νὰ ἐξαγγεῖλη καθαρὰ τὴν διάθεσιν ποὺ εἶναι κρυμμένη εἰς τὴν καρδίαν μας, ἢμπορεῖ νὰ ἐπινοηθῆ; Ὅταν λοιπὸν εἶδαμεν τὸν ἀθλητὴν, ἐμακαρίσαμεν τὸν προπονητὴν του⁴, ποὺ θὰ λάβῃ καὶ αὐτὸς τὸν στέφανον τῆς δικαιοσύνης ἀπὸ τὸν δίκαιον Κριτὴν, ἐφ' ὅσον ἐνεδυνάμωσε πολλοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας.

2. Ὅταν δὲ ἔφερες εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τὸν μακάριον ἄνδρα Εὐτυχῆ⁵ καὶ ἐπήνεσες τὴν πατρίδα μας ποὺ τοῦ ἔδωσε τὰ σπέρματα τῆς εὐσεβείας, μᾶς ἐχαροποίησες μὲν μὲ τὴν ὑπόμνησιν τῶν παλαιῶν, μᾶς ἐλύπησες δὲ μὲ τὸν ἔλεγχον τῶν σήμερα φαινομένων. Διότι κανεὶς ἀπὸ ἡμᾶς δὲν εἶναι παραπλήσιος μὲ τὸν Εὐτυχῆ εἰς τὴν ἀρετὴν, ἀπὸ ἡμᾶς οἱ ὅποιοι τόσο ἀπέχομεν ἀπὸ τὸ νὰ ἐξημερώσωμεν βαρβάρους μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Πνεύματος καὶ τὴν ἐνέργειαν τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ, ὥστε μὲ τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μας νὰ ἔχωμεν κάμει ἀγρίους καὶ τοὺς ἡμερωμένους. Διότι τὴν αἰτίαν τοῦ ὅτι τόσο εὐρέως ἔχει ἐπεκταθῆ ἡ κυριαρχία τῶν αἰρετικῶν πρέπει νὰ καταλογίσωμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ εἰς τὰς ἁμαρτίας μας. Πράγματι δὲ κανένα σχεδὸν μέρος τῆς οἰκουμένης δὲν ἔχει διαφύγει τὸν ἐμπρησμόν ἀπὸ τὴν αἴρεσιν.

σχολίου, προσφάτως ἀπαχθέντος καὶ θανατωθέντος ὑπὸ τῶν εἰδωλολατρῶν Γόθων. Εἰς αὐτὸν θὰ ἀνῆκαν τὰ λείψανα.

5. Ὁ Εὐτυχῆς ἦτο Καππαδόκης. Εἶχεν αἰχμαλωτισθῆ κατὰ μίαν ἐπιδρομὴν τῶν Γόθων εἰς τὴν Καππαδοκίαν ἑκατὸν ἔτη ἐνωρίτερα, τὸ 260 ἐπὶ αὐτοκράτορος Γαλληνοῦ, μαζί μὲ ἄλλους κατοίκους τῆς ἐπαρχίας, Χριστιανούς καὶ μὴ. Αὐτοὶ οἱ αἰχμάλωτοι διέδωσαν πρῶτοι τὸν Χριστιανισμόν εἰς τοὺς Γόθους καὶ ἀπὸ τὸ κήρυγμά των προήλθεν ἡ πρώτη γοθθικὴ Ἐκκλησία. Ὁ πρῶτος γόθθος ἐπίσκοπος Οὐλφίλας ἦτο ἐκ μητρὸς Καππαδόκης. Ὁ Εὐτυχῆς καὶ μερικοὶ ἄλλοι αἰχμάλωτοι ἐμαρτύρησαν.

τὸν ἐκ τῆς αἰρέσεως ἐμπρησμόν. Τὰ δὲ σὰ διηγήματα, ἔνστασις ἀθλητική, σώματα ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας καταξαινόμενα, θυμὸς βαρβαρικός ὑπὸ τῶν ἀκαταπλήκτων τὴν καρδίαν καταφρονούμενος, αἱ ποικίλαι βάσανοι τῶν διωκόντων, αἱ διὰ πάντων ἐνστάσεις τῶν ἀγωνιζομένων, τὸ ξύλον, τὸ ὕδωρ, τὰ τελειωτικὰ τῶν μαρτύρων. Τὰ δὲ ἡμέτερα οἶα; Ἀπέφυκται ἡ ἀγάπη, πορθεῖται ἡ τῶν πατέρων διδασκαλία, νανάγια περὶ τὴν πίστιν πυκνά, σιγαῖ τῶν εὐσεβούντων τὰ στόματα, λαοὶ τῶν εὐκτηρίων οἴκων ἐξελαθέντες ἐν τῷ ὑπαίθρῳ πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Δεσπότην τὰς χεῖρας αἴρουσι. Καὶ αἱ μὲν θλίψεις βαρεῖαι, μαρτύριον δὲ σὺδαμοῦ διὰ τὸ τοὺς κακοῦντας ἡμᾶς τὴν αὐτὴν ἡμῖν ἔχειν προσηγορίαν. Ὑπὲρ τούτων αὐτὸς τε δεήθητι τοῦ Κυρίου καὶ πάντας τοὺς γενναίους ἀθλητὰς τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας προσευχὴν συμπαράλαβε, ἵνα, εἴπερ ἔτι χρόνοι τινὲς ὑπολείπονται τῇ συστάσει τοῦ κόσμου καὶ μὴ πρὸς τὴν ἐναντίαν φορὰν συνελαύνεται πάντα, διαλλαγείς ὁ Θεὸς ταῖς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαις ἐπαναγάγῃ αὐτὰς πρὸς τὴν ἀρχαίαν εἰρήνην.

102

135. ΔΙΟΔΩΡῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

1. Ἐνέτυχον τοῖς ἀποσταλεῖσι βιβλίαις παρὰ τῆς τιμιό-

6. Διώκται ἦσαν οἱ Ἀρειανοί, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο ἐπίσης χριστιανοί, ὅπως καὶ οἱ Ὀρθόδοξοι.

Ἐπιστολὴ 135. Ἐγράφη πιθανῶς τὸ 373, εἰς περίοδον ἀσθενείας τοῦ Βασιλείου. Ὁ πρεσβύτερος αὐτὸς Διόδωρος εἶναι ὁ διάσημος θεολόγος καὶ ἐρμηνευτὴς τῆς Ἀντιοχείας, ὁ ὁποῖος μαζί μὲ τὸν Καρτέριον ἱδρυσαν εἰς τὰ περίχωρα τῆς πόλεως αὐτῆς θεολογικὴν σχολήν, ὅπου ἐφοίτησε μεταξὺ πολλῶν ἄλλων καὶ ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος. Ὁ Διόδωρος ἔγινεν

Καί αἱ μὲν ἰδικαὶ σου διηγῆσεις εἶναι ἀθλητικοὶ ἀγῶνες, σώματα κομματιαζόμενα ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας, θυμὸς βαρβαρικὸς περιφρονούμενος ἀπὸ τοὺς ἔχοντας ἄτρομον καρδίαν, τὰ ποικίλα βασανιστήρια ὑπὸ τῶν διωκτῶν, ἢ παρ' ὅλα αὐτὰ σταθερότης τῶν ἀγωνιστῶν, τὸ ξύλον, τὸ ὕδωρ, ὅλα αὐτὰ τὰ μέσα διὰ τὴν τελείωσιν τῶν μαρτύρων.

Αἱ δὲ ἰδικαὶ μας ποῖαι εἶναι; Ἔχει καταψυχθῆ ἡ ἀγάπη, λεηλατεῖται ἡ διδασκαλία τῶν πατέρων, τὰ ναύαγια εἰς τὴν πίστιν εἶναι πυκνὰ, τὰ στόματα τῶν εὐσεβῶν σιγοῦν, οἱ πιστοὶ ἔξωσθέντες ἀπὸ τοὺς εὐκτηρίους οἴκους ὑψώνουν τὰς χεῖράς των πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Δεσπότην εἰς τὸ ὑπαιθρον. Καί αἱ μὲν θλίψεις εἶναι βαρεῖαι, πουθενὰ δὲ δὲν συμβαίνουν μαρτύρια, διότι οἱ κακοποιοῦντες ἡμᾶς ἔχουν τὴν ἴδιαν μὲ ἡμᾶς ὀνομασίαν⁶. Ἐπομένως καὶ σὺ νὰ προσεύχῃσαι χάριν αὐτῶν εἰς τὸν Κύριον καὶ ὅλους τοὺς ἀθλητὰς τοῦ Χριστοῦ νὰ παραλάβῃς μαζί σου εἰς τὴν προσευχὴν ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὥστε ἂν ὑπολείπωνται μερικοὶ χρόνοι διὰ τὴν παραμονὴν τοῦ κόσμου καὶ τὸ σύμπαν δὲν σύρεται εἰς τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν, νὰ διαλλαγῇ ὁ Θεὸς μὲ τὰς Ἐκκλησίας του καὶ νὰ τὰς ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν εἰρήνην.

102

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 135

ΠΡΟΣ ΔΙΟΔΩΡΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

1. Ἀνέγνωσα τὰ βιβλία πού μου ἐστάλησαν ἀπὸ τὴν τι-

ἐπίσκοπος Ταρσοῦ τὸ 378. Οἱ δύο ἄνδρες, Διόδωρος καὶ Βασίλειος, εἶχαν γνωρισθῆ τὸ 372, ὅταν ὁ πρῶτος διωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν κατέφυγεν εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀρμενίας. Ὁ Βασίλειος γράφει μὲ ἀπόλυτον εὐλικρίνειαν καὶ κατανόησιν τὰς ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν δύο βιβλίων πού τοῦ εἶχε στείλει ἐκεῖνος.

τητός σου. Καὶ τῷ μὲν δευτέρῳ ὑπερήσθη, οὐ διὰ τὴν βραχύτητα μόνον, ὡς εἰκὸς ἦν τὸν ἀργῶς πρὸς πάντα καὶ ἀσθενῶς λοιπὸν διακείμενον, ἀλλ' ὅτι πυκνὸν τε ἅμα ἐστὶ ταῖς ἐννοίαις καὶ εὐκρινῶς ἐν αὐτῷ ἔχουσιν αἱ τε ἀντιθέσεις τῶν ὑπεναντίων καὶ αἱ πρὸς αὐτὰς ἀπαντήσεις, καὶ τὸ τῆς λέξεως ἀπλοῦν καὶ ἀκατάσκευον πρέπον ἔδοξέ μοι εἶναι προθέσει Χριστιανοῦ οὐ πρὸς ἐπίδειξιν μᾶλλον ἢ κοινὴν ὠφέλειαν γράφοντος. Τὸ δὲ πρότερον τὴν μὲν δύναμιν ἔχον τὴν αὐτὴν ἐν τοῖς πράγμασι, λέξει δὲ πολυτελεστέρα καὶ σχήμασι ποικίλοις καὶ διαλογικαῖς χάρισι κεκομψευμένον, πολλοῦ μοι ἐφάνη καὶ χρόνου πρὸς τὸ ἐπελθεῖν καὶ πόνου διανοίαις πρὸς τὸ καὶ συλλέξει τὰς ἐννοίας καὶ παρακατασχεῖν αὐτὰς τῇ μνήμῃ δεόμενον. Αἱ γὰρ ἐν τῷ μεταξὺ παρεμβαλλόμεναι διαβολαὶ τῶν ὑπεναντίων καὶ συστάσεις, εἰ καὶ γλυκύτητάς τινας ἐπεισάγειν δοκοῦσι διαλεκτικὰς τῷ συγγράμματι, ἀλλ' οὖν τῷ σχολῆν καὶ διατριβὴν ἐμποιεῖν διασπῶσι μὲν τὸ συνεχές τῆς ἐννοίας καὶ τοῦ ἐναγωνίου λόγου τὸν τόνον ὑποχαννοῦσιν. Ἐκεῖνο γὰρ πάντως συνειδέ σου ἡ ἀγχίνουσα ὅτι καὶ τῶν ἔξωθεν φιλοσόφων οἱ τοὺς διαλόγους συγγράψαντες, Ἀριστοτέλης μὲν καὶ Θεόφραστος, ἐθθὺς αὐτῶν ἦσαν τοῦ πρᾶγματων, διὰ τὸ συνειδέναί ἐαυτοῖς τῶν πλατωνικῶν χαρίτων τὴν ἔνδειαν. Πλάτων δὲ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ λόγου ὁμοῦ μὲν τοῖς δόγμασι μάχεται, ὁμοῦ δὲ καὶ παρακωμῶδει τὰ πρόσωπα, Θρασυμάχον μὲν τὸ θρασὺ καὶ ἰταμὸν διαβάλλον, Ἰππίου δὲ τὸ κοῦφον τῆς διανοίας καὶ χαῦνον, Πρωταγόρου τὸ ἀλαζονικὸν καὶ ὑπέρογκον. Ὅπου δὲ ἀόριστα πρόσωπα ἐπεισάγει τοῖς διαλόγοις, τῆς μὲν

1. Δὲν εἶναι γνωστὸν ποῖα εἶναι τὰ βιβλία αὐτά. Ἄλλωστε, ὅπως ἔσημειώθη εἰσαγωγικῶς, ὀλοκλήρος ἡ συγγραφικὴ παραγωγή του ἔχει χαθῆ. Ὁ Διόδωρος, ἐνῶ ἤτο ὀρθόδοξος εἰς τὸ τριαδολογικὸν δόγμα, εἰς τὸ χριστολογικὸν ἤτο πρόδρομος τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας καὶ τοῦ Ne-

μιότητά σου¹. Καὶ ἠὺχαριστήθην ἰδιαιτέρως μὲ τὸ δεύτερον, ὄχι μόνον λόγῳ τῆς βραχύτητός του, ὅπως ἦτο φυσικὸν δι' εἶνα ἄνθρωπον εἰς ὅλα βραδύν καὶ ἐπὶ πλεόν ἔχοντα ἀσθενῆ κρᾶσιν, ἀλλ' ἐπίσης διότι συγχρόνως εἶναι πυκνὸν εἰς τὰς ἐννοίας καὶ παρουσιάζει σαφῆ ἔκθεσιν καὶ τῶν ἀντιρρήσεων τῶν ἀντιπάλων μας καὶ τῶν πρὸς αὐτοὺς ἀπαντήσεων ἡμῶν. Ἐπίσης δὲ ἡ ἀπλότης καὶ τὸ ἀπερίτεχνον τῆς φραστικῆς μου ἐφάνη ν' ἀρμόζη πολὺ εἰς τὴν πρόθεσιν ἑνὸς Χριστιανοῦ, ὁ ὁποῖος γράφει μᾶλλον πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν παρά πρὸς ἐπίδειξιν. Τὸ πρῶτον δὲ βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν ἰδίαν δύναμιν ὡς πρὸς τὴν ἐξέτασιν τῶν ζητημάτων, ἐνῶ εἶναι στολισμένον μὲ πλουσιωτέραν φραστικὴν καὶ μὲ ποικίλα σχήματα καὶ διαλογικὴν χάριν, μου ἐφάνη ὅτι χρειάζεται πολὺν χρόνον διὰ νὰ τὸ διεξέλθῃ κανεὶς καὶ κοπιαστικὴν σκέψιν διὰ νὰ συλλέξῃ τὰς ἐννοίας καὶ νὰ τὰς συγκρατήσῃ εἰς τὴν μνήμην. Διότι αἱ παρεμβαλλόμεναι εἰς τὴν ἔκθεσιν ἀντιρρήσεις καὶ ἐπιθέσεις τῶν ἀντιπάλων, ἂν καὶ φαίνονται νὰ εἰσάγουν κάποιον διαλεκτικὸν κάλλος εἰς τὸ σύγγραμμα, ἀλλ' ὅμως μὲ τὴν καθυστέρησιν καὶ ἐπιβράδυνσιν ποὺ προκαλοῦν, διασποῦν τὴν συνέθειαν τῆς σκέψεως καὶ χαλαρῶνουν τὸν τόνον τοῦ ἀντιρρητικοῦ λόγου.

Ἄσφαλῶς ἡ ἀγχίνοιά σου γνωρίζει ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα, ὅτι δηλαδὴ ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἔξωθεν φιλοσόφους ἔγραψαν διαλόγους, ὅπως ὁ Ἄριστοτέλης καὶ ὁ Θεόφραστος, ἀμέσως εἰσῆρχοντο εἰς τὰ πράγματα, διότι εἶχαν τὴν συναίσθησιν ὅτι τοὺς ἔλειπεν ἡ χάρις τῶν πλατωνικῶν διαλόγων. Ὁ δὲ Πλάτων ἐπιχειρεῖ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου του καὶ τὰ δύο συγχρόνως· πολεμεῖ μὲν τὰς ἀντιθέτους γνώμας, μαζὶ δὲ μὲ αὐτὸ γελοιοποιεῖ τὰ πρόσωπα ποὺ ἀντιλέγουν, διαβάλλων παραδείγματος χάριν τὴν θρασύτητα καὶ ἰταμότητα τοῦ Θρασυμάχου, τὴν κουφότητα καὶ χαννότητα τοῦ Ἰππίου, τὴν ἀλαζονείαν καὶ ὑπεροψίαν τοῦ Πρωταγόρου. Ὅπου δὲ εἰς τοὺς διαλόγους εἰσάγει ἀό-

στορίου Κωνσταντινουπόλεως. Ὃταν κατενοήθη τοῦτο, ἡ ἐκτίμησις πρὸς τὰ συγγράμματά του κατέπεσε καὶ ἡ ἀντιγραφή των ἔπαυεν.

εὐκρινείας ἔνεκεν τῶν πραγμάτων κέχρηται τοῖς προσδιαλεγομένοις, οὐδὲν δὲ ἕτερον ἐκ τῶν προσώπων ἐπεισκυκλεῖ ταῖς ὑποθέσεσιν ὅπερ ἐποίησεν ἐν τοῖς Νόμοις.

2. Δεῖ οὖν καὶ ἡμᾶς τοὺς οὐ κατὰ φιλοτιμίαν ἐρχομένους ἐπὶ τὸ γράφειν, ἀλλ' ὑποθήκας καταλιμπάνειν ὠφελίμων λόγων τῇ ἀδελφότητι προελομένους, ἐὰν μὲν τι πᾶσι προκεκηρυγμένον ἐπὶ αὐθαδεῖα τρόπον πρόσωπον ὑποβαλλώμεθα, χρεὴ τινα καὶ ἀπὸ προσώπου πεποιημένα παραπλέκειν τῷ λόγῳ, εἴπερ ὅλως ἐπιβάλλει ἡμῖν διαβάλλειν ἀνθρώπους τῶν πραγμάτων ἀφεμένους. Ἐὰν δὲ ἀόριστον ᾖ τὸ διαλεγόμενον, αἱ πρὸς τὰ πρόσωπα διαστάσεις τὴν μὲν συνάφειαν διακόπτουσι, πρὸς οὐδὲν δὲ πέρας χρήσιμον ἀπαντῶσι. Ταῦτα εἶπον, ἵνα δειχθῇ ὅτι οὐκ εἰς κόλακος χεῖρας ἀπέστειλάς σου τοὺς πόρους, ἀλλὰ ἀδελφῶ τῷ γνησιωτάτῳ ἐκοινωνήσας τῶν καμάτων. Εἶπον δὲ οὐ πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν γεγραμμένων, ἀλλὰ πρὸς φυλακὴν τῶν μελλόντων. Πάντως γὰρ ὁ τοσαύτη περὶ τὸ γράφειν ἔξει καὶ σπουδῇ κεχρημένος οὐκ ἀποκνήσει γράφων, ἐπειδὴ καὶ οἱ τὰς ὑποθέσεις παρέχοντες οὐκ ἀπολήγουσιν. Ἡμῖν δὲ ἀρκέσει μὲν ἀναγινώσκειν τὰ ὑμέτερα, τοῦ δὲ δύνασθαι γράφειν τι τοσοῦτον ἀποδόμεν ὄσον, μικροῦ δέω λέγειν, καὶ τοῦ ὑγιαίνειν ἢ τοῦ καὶ μετρίαν σχολὴν

2. Ἀπὸ ὅλην τὴν ἀνωτέρω διαπραγματεύσειν δεικνύεται ὅτι τὸ δευτερον καὶ ὀγκωδέστερον ἀπὸ τὰ δύο βιβλία πού εἶχε στείλει ὁ Διόδωρος πρὸς τὸν Βασίλειον ἦτο γραμμένον εἰς διαλογικὴν μορφήν καὶ ἦτο ἀντιρηθητικῶ περιεχομένου. Προφανῶς παρουσίαζε πρόσωπα ἐκ τοῦ ἀντιπάλου στρατοπέδου, εἴτε ἀρειανικοῦ εἴτε εἰδωλολατρικοῦ, καὶ ἐνῶ ἐνεφάνιζε ταῦτα δυσμενῶς, συγχρόνως ἀνέτρεπε τὰ ἐπιχειρήματά των δι' ἄλλων προσώπων ὑπερασπιζόντων τὴν ὀρθόδοξον χριστιανικὴν ἀποψιν.

3. Ὁ Βασίλειος κατὰ τὸν συνήθη τρόπον του τῆς ὑπερβολικῆς μετριοφροσύνης παρουσιάζει τὴν ἰκανότητά του εἰς τὴν συγγραφὴν ὡς πολὺ χαμηλῆς στάθμης. Φυσικὰ τοῦτο δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὰ πράγματα.

ριστα πρόσωπα, χρησιμοποιεῖ τοὺς συνομιλητάς πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ διευκρινίσῃ τὰ πράγματα καὶ δὲν φέρει τίποτε ἄλλο εἰς τὰ ἐπιχειρήματα παρά μόνον τὰ πρόσωπα. Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς ἔπραξεν εἰς τοὺς Νόμους.

2. Καὶ ἡμεῖς λοιπόν, οἱ ὅποιοι δὲν ἀναλαμβάνομεν τὴν συγγραφὴν ἀπὸ ματαιοδοξίαν, ἀλλὰ μὲ τὴν πρόθεσιν ν' ἀφήσωμεν εἰς τὴν ἀδελφότητα παραινέσεις ἐπὶ ὠφελίμων ζητημάτων, ἐὰν χρειάζεται νὰ εἰσαγάγωμεν πρόσωπον πασίγνωστον δι' αὐθάδειαν τρόπου, εἶναι ἀνάγκη νὰ πλέξωμεν εἰς τὴν πραγματείαν καὶ μερικὰ στοιχεῖα εἰλημμένα ἀπὸ τὴν ποιότητα τοῦ προσώπου, ἐὰν κατ' ἀρχὴν ἐπιτρέπεται ν' ἀφήσωμεν τὰ πράγματα καὶ νὰ ἐπικρίνωμεν τοὺς ἀνθρώπους. Ἐὰν ὁμως τὸ οὕτως εἰσαγόμενον εἰς τὸν διάλογον ὕλικὸν εἶναι ἀόριστον, τότε αἱ ἐπιθέσεις ἐναντίον προσώπων τὴν μὲν συνοχὴν διακόπτουν, ἐνῶ δὲν φθάνουν εἰς κανένα χρήσιμον ἀποτέλεσμα.

Εἶπα τὰ ἀνωτέρω, διὰ νὰ δειχθῇ ὅτι τοὺς κόπους σου δὲν ἀπέστειλες εἰς τὰς χεῖρας κόλακος, ἀλλ' ἔκαμες μέτοχον τῶν καμάτων σου ἓνα γνησιώτατον ἀδελφόν. Τὰ εἶπα δὲ ὄχι πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ὄσων ἔχουν γραφῆ, ἀλλὰ πρὸς προφύλαξιν εἰς μελλοντικὰ συγγράμματα. Διότι ὅπωςδὴποτε ἄνθρωπος ὁ ὅποιος ἔχει τόσῃν ἐπίδοσιν καὶ τόσον ζήλον εἰς τὴν συγγραφὴν δὲν θὰ κουρασθῇ νὰ γράφῃ, ἀφοῦ μάλιστα δὲν ὑπάρχει σπάνις καὶ τῶν προσώπων ποὺ δίδουν θέματα πρὸς διαπραγματεύσιν.²

Ἡμεῖς φυσικὰ θὰ ἀρκεσθῶμεν ν' ἀναγινώσκωμεν τὰ ἰδικά σας, τόσον δὲ ἀπέχομεν ἀπὸ τὴν ἱκανότητα νὰ συγγράφωμεν, ὅσον, θὰ ἠδυνάμην σχεδὸν νὰ εἶπω, ἀπέχομεν καὶ ἀπὸ τὴν ὑγείαν ἢ καὶ ἀπὸ τὸ νὰ εὐρίσκωμεν μετρίανσχόλην ἀπὸ τὰ καθήκοντα³.

Εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι τὰ βαρύτερα καθήκοντά του ὡς ἀρχιεπισκόπου καὶ ἡ ἀσθένειά του τὸν ἠμποδίζαν τώρα νὰ γράφῃ συστηματικὰ ἔργα καὶ ὅτι τὰ περισσότερα ἔργα του εἶχεν ἤδη γράφει προτοῦ γίνεῖ ἐπίσκοπος, μεταξύ 360 καὶ 370, ἀλλὰ πάντως τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα συγγράματά του εἶναι ἐξαιρετα

ἄγειν ἀπὸ τῶν πραγμάτων. Ἀπέστειλα δὲ νῦν διὰ τοῦ ἀναγνώ-
 στου τὸ μείζον καὶ πρότερον ἐπελθὼν αὐτὸ ὡς ἐμοὶ δυνατόν. Τὸ
 δὲ δεύτερον παρακατέσχον βουλόμενος αὐτὸ μεταγράψαι καὶ μὴ
 εὐπορῶν τέως τινὸς τῶν εἰς τάχος γραφόντων. Μέχρι γὰρ το-
 σαύτης ἦλθε πενίας τὰ ἐπίφθονα Καππαδοκῶν.

κείμενα ἀπὸ κάθε πλευράν. Ἐξ ἄλλου ἓνα ἔτος μετὰ τὴν σύνταξιν τῆς πα-
 ρούσης ἐπιστολῆς συνέγραψε ἓνα ἀπὸ τὰ ἀξιολογώτερα ἔργα του, τὸ δο-
 κίμιον Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

4. Ἐδῶ πάλιν παρουσιάζεται ὡς στερούμενος, ἐπὶ τοῦ παρόντος,

Σοῦ ἀπέστειλα δὲ τώρα διὰ τοῦ ἀναγνώστου τὸ πρῶτον καὶ ὀγκωδέστερον βιβλίον, ἀφοῦ τὸ ἀνέγνωσα, καθ' ὃν τρόπον ἠδυνάμην. Ἐκράτησα δὲ τὸ δεύτερον, ἐπειδὴ θέλω νὰ τὸ ἀντιγράψω καὶ πρὸς τὸ παρὸν δὲν ἔχω κανένα ταχυγράφων ἐδῶ. Διότι εἰς τόσην πτωχείαν ἔχει καταστήσει ἢ ἄλλοτε ἐπίφθονος κατάστασις τῶν Καππαδοκῶν ⁴.

ταχυγράφων. Ἡ παροῦσα πτωχεία τῶν Καππαδοκῶν ἐννοεῖται ὡς ἀναφερομένη εἰς τὴν παρακμὴν τῆς καππαδοκικῆς πρωτεύουσας μετὰ τὸν χωρισμὸν τῆς Καππαδοκίας εἰς δύο ἐπαρχίας.

ΙΑ΄
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ
ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΤΟΥ

Τὸ μέγα ἐκκλησιαστικὸν καὶ φιλανθρωπικὸν ἔργον τοῦ Βασιλείου εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, τοῦ ὁποίου τὴν ἐπιτέλεσιν κατὰ τίποτε δὲν ἠμπόδιζεν ἡ ἀγωνιώδης μέριμνά του διὰ τὰ γενικὰ προβλήματα ὀλοκλήρου τῆς Ἐκκλησίας, ἐπροκαλοῦσε, παραλλήλως πρὸς τὸν θαυμασμὸν τῶν εἰλικρινῶν ἀνθρώπων, τὴν ζηλοφθονίαν τῶν μικρῶν καὶ τῶν αἰρετικῶν.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐπισκοπικοῦ του σταδίου ἐπεδόθη εἰς αὐτὸ μὲ ἀδιάπτωτον ζῆλον, ἐντὸς ὀλίγου δὲ ἀνήγειρε καθεδρικὸν ναόν, ἐπισκοπεῖον μὲ κατοικίας δι' ὅλον τὸ προσωπικόν του, ἔθεσε δὲ καὶ τὰ θεμέλια διὰ τὴν ἀνέγερσιν ξενῶνος, πτωχοκομείου, νοσοκομείου. Οἱ φθονεροὶ τὸν κατήγγειλαν εἰς τὸν νέον τότε διοικητὴν Καππαδοκίας Ἡλίαν ὡς ἀνεγείροντα μεγαλοπρεπεῖς οἰκοδομὰς χωρὶς ἄδειαν καὶ ὡς ἀνταγωνιζόμενον τρόπον τινὰ αὐτὸν εἰς κτιριακὸν προγραμματισμόν.

Μὲ τὴν ἐπιστολὴν 94 ὁ Βασίλειος ἐξηγεῖ τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους δὲν εἶχεν εἰδοποιήσει σχετικῶς τὸν διοικητὴν καὶ περιγράφει τὸν προορισμὸν τῶν κτιρίων καὶ τῶν ἰδρυμάτων τὰ ὁποῖα ὠργάνωνεν. Αἱ μετέπειτα ἀγαθαὶ σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἡλίαν δεικνύουν ὅτι ὁ διοικητὴς ἐπέισθη καὶ ὄχι μόνον δὲν προέβη εἰς τὴν λῆψιν μέτρων ἐναντίον του, ἀλλ' ἀντιθέτως τοῦ προσέφερεν ἐνίσχυσιν. Τὸ ἴδιον ἄλλωστε εἶχε πράξει ἐνωρίτερον ὁ αὐτοκράτωρ Οὐάλης, ὁ ὁποῖος διῆλθε ἀπὸ τὴν Καισάρειαν ἀποφασισμένος νὰ ὑπογράψῃ διαταγὴν ἐξορίας τοῦ Βασιλείου, ἀλλ' ἐματαίωσε τὴν ἀπόφασίν του. Πράγματι κανεὶς δὲν ἐπεσκέπτετο τὴν Καισάρειαν χωρὶς νὰ ἐντυπωσιασθῇ ἀπὸ τὴν προσωπικότητα καὶ τὴν δραστηριότητα τοῦ ἀρχιεπισκόπου αὐτῆς.

Αἱ ὑπόλοιποι ἐπιστολαὶ τῆς σειρᾶς αὐτῆς εἶναι ἐπιτιμητικαὶ πρὸς ὑφισταμένους του. Ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 54 ἀπευθύνεται γενικῶς πρὸς τοὺς χωρεπισκόπους του, τοὺς βοηθοὺς ἐπισκόπους ποὺ ὑπηρετοῦσαν τότε εἰς ἀγροτικὰς περιοχὰς μὲ ἔδρας τὰς κωμοπόλεις. Τοὺς ἐπιπλήττει, διότι ἡνείχοντο νὰ δίδωνται κατώτεροι ἱερατικοὶ βαθμοὶ ἀπὸ πρεσβυτέρους ἢ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους εἰς ἀνθρώπους ἀναξίους, χωρὶς καὶ νὰ εἰδοποιῆται αὐτὸς ὡς ἀρχιεπίσκοπος. Ζητεῖ νὰ σταματήσῃ αὐτὴ ἡ ἀκαταστασία καὶ νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ παλαιὰ τακτικὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ βαθμοὶ ἐδίδοντο ἀπὸ τοὺς χωρεπισκόπους μετὰ ἐξέτασιν τοῦ βίου τῶν ὑποψηφίων, νὰ εἰδοποιῆται σχετικῶς ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ νὰ τηρῆται φάκελλος ὅλων τῶν ἀξιωματοῦχων.

Μὲ τὰς ἐπιστολάς 291 καὶ 170 νουθετοῦνται πρῶτον μὲν ὁ χωρεπίσκοπος Τιμόθεος, ὁ ὁποῖος ἐγκαταλείψας τὴν παλαιὰν σεμνότητα ἠσχολεῖτο ἐπιδεικτικῶς μὲ κοσμικὰς ὑποθέσεις, ἔπειτα δὲ ὁ εὐτράπελος διάκονος Γλυκέριος, ὁ ὁποῖος ἀντὶ νὰ ἐπιδίδεται εἰς ὠφέλιμα ἔργα εἶχε συγκροτήσῃ ὄμιλον νεανίδων τὰς ὁποίας ἐξεπαίδευεν εἰς τὴν μουσικὴν, τὸν χορὸν, τὰς διασκεδάσεις, καὶ ὠδηγοῦσεν εἰς πολυημέρους ἐκδρομὰς. Ὁ Γλυκέριος φαίνεται σὰν νὰ εἶχεν ἐπηρεασθῇ ἀπὸ τοὺς παραδόξους ἐκείνους Μασσαλιανούς, οἱ ὁποῖοι ἐταξίδευαν ἀκαταπαύστως ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν κατὰ ὀμάδας ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ἐνδεδυμένοι ὁμοιομόρφως, μὴ ἐργαζόμενοι, ἐπαιτοῦντες καὶ ἀσχολούμενοι μὲ τὸν χορὸν καὶ τὴν ἐκστατικὴν προσευχὴν.

94. ΗΛΙΑ ΑΡΧΟΝΤΙ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ

Ὁρμησα μὲν καὶ αὐτὸς καταλαβεῖν σου τὴν τιμιότητα, ὡς ἂν μὴ τῇ ἀπολείψει ἑλαττόν τι ἔχοιμι τῶν διαβαλλόντων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀρρωστία τοῦ σώματος διεκώλυσε σφοδρότερον πολλῶ τῆς συνηθείας ἐπιθεμένη, ἀναγκάως ἤλθον ἐπὶ τὸ γράμμα. Ἐγὼ τοίνυν, θαυμάσιε, συντυχὼν πρόωγ τῇ τιμιότητί σου ὥρμησα μὲν καὶ περὶ πάντων τῶν κατὰ τὸν βίον μου πραγμάτων ἀνακοινώσασθαί σου τῇ φρονήσει, ὥρμησα δὲ καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν ἕνεκα ποιήσασθαί τινα λόγον, ὡς ἂν μὴ ταῖς μετὰ ταῦτα διαβολαῖς χώρα τις ὑπολείποιο. Ἄλλ' ἐπέσχον ἑμαυτὸν λογιζόμενος περιεργον εἶναι παντελῶς καὶ πέρα τοῦ μέτρου φιλότιμον ἀνδρὶ τοσοῦτον πλήθος πραγμάτων ἐξηρητημένῳ ἔτι καὶ τὰς ἔξω τῶν ἀναγκαίων ἐπιβάλλειν φροντίδας. Ὁμοῦ τε, εἰρήσεται γὰρ τάληθές, καὶ ἄλλως ὤκησα μήποτε εἰς ἀνάγκην ἔλθωμεν ταῖς κατ' ἀλλήλων ἀντιλογίαις τρώσαι τὴν ψυχὴν σου ὀφείλουσαν ἐν τῇ καθαρᾷ περὶ τὸν Θεὸν εὐλαβεία τέλειον τὸν μισθὸν τῆς θεοσεβείας καρποῦσθαι. Τῷ ὄντι γάρ, εἰάν σε πρὸς ἑαυτοὺς ἐπιστρέψωμεν ἡμεῖς, ὀλίγην

Ἐπιστολὴ 94. Ἐγράφη τὸ 372. Πρὶν περάσουν δύο χρόνια ἀπὸ τὴν ἀνοδὸν του εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον, ὁ Βασίλειος εἶχεν ἤδη ἰδρῦσει μεγαλοπρεπῆ καθεδρικὸν ναὸν καὶ παρ' αὐτὸν τὸ ἐπίσκοπικὸν μέγαρον καὶ καταλύματα διὰ τοὺς κληρικοὺς τῆς Καισαρείας, εἶχε δὲ ἀρχίσει ἐν συνεχείᾳ τὴν ἀνέγερσιν ξενῶνος διὰ τοὺς περαστικούς καὶ νοσοκομείου μὲ ὄλα τὰ ἀπαιτούμενα ἐργαστήρια. Μερικοὶ ἐχθροὶ τοῦ Βασιλείου τὸν κατήγγειλαν τώρα εἰς τὸν διοικητὴν Καππαδοκίας Ἥλιαν ὅτι ἀνεγείρει

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 94
ΠΡΟΣ ΗΛΙΑΝ ΔΙΟΙΚΗΤΗΝ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ

Εἶχα μὲν καὶ ἐγὼ ἐπίσης πόθον νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν τιμιότητά σου, τοῦλάχιστον διὰ νὰ μὴ εὐρίσκωμαι εἰς χειροτέραν μοῖραν ἀπὸ τοὺς διαβολεῖς μου λόγῳ τῆς παραλείψεως· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀρρώστεια τοῦ σώματος, ποῦ μὲ προσέβαλε πολὺ σφοδρότερα ἀπὸ τὸ σύνηθες, μὲ ἠμπόδισε, κατ' ἀνάγκην κατέφυγα εἰς τὸ γράμμα.

Ἐγὼ λοιπόν, ὦ θαυμάσιε, ὅταν προσφάτως συνήντησα τὴν τιμιότητά σου, ἐπιθυμοῦσα ν' ἀνακοινώσω εἰς τὴν φρόνησίν σου ὅλας τὰς βιοτικὰς μου ὑποθέσεις, ἀλλ' ἰδίως ἐπιθυμοῦσα νὰ σοῦ κάμω λόγον σχετικῶς μὲ τὰς Ἐκκλησίας, οὕτως ὥστε νὰ μὴ μείνη χῶρος διὰ μεταγενεστέρως διαβολὰς. Ἀλλὰ τὸ ἀπέφυγα, διότι ἐσυλλογίσθητι ὅτι θὰ ἦτο πολὺ ἐπιπόλαιον καὶ ὑπερμέτρως ἐγωιστικὸν νὰ προσθέσω καὶ τὰς ἐκτὸς τῶν καθκόντων του φροντίδας εἰς ἓνα ἄνδρα ὁ ὁποῖος ἔχει ἐπιβαρυνθῆ μὲ τὴν διαχείρισιν τόσοσιν πλήθους ὑποθέσεων. Συγχρόνως δέ, διότι πρέπει νὰ λεχθῆ ἡ ἀλήθεια, ἐδίστασα καὶ δι' ἄλλον λόγον, μὴ τυχόν μὲ τὰς μεταξύ μας ἀντιλογίας σοῦ πληγώσω τὴν ψυχὴν, ἢ ὁποία μὲ τὴν καθαρὰν πρὸς τὸν Θεὸν εὐλάβειαν ἀξίζει νὰ θερίσῃ τὸν τέλειον μισθὸν τῆς θεοσεβείας.

Πράγματι δέ, ἐὰν σοῦ κινήσωμεν τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὰς ἰδικὰς μας ὑποθέσεις, ὀλίγην ἀνεσιν διὰ τὴν ἐνασχόλησιν μὲ τὰ δημόσια σοῦ ἀφήνομεν καὶ θὰ κάμωμεν κάπως παραπλη-

οικοδομήματα ἀνευ ἀδείας καὶ κρυφίως καὶ κατὰ κάποιον τρόπον ἀνταγωνιζόμενος τοῦτον. Ἡ ἐπιστολὴ ἀποτελεῖ ἀπάντησιν εἰς τὰς διαβολὰς αὐτάς.

σοι σχολήν πρὸς τὰ δημόσια καταλείφομεν καὶ παραπλήσιον ποιήσομεν ὡσπερ ἂν εἴ τις κυβερνήτην νεοπαγῆ ναῦν ἐν μεγάλῳ κλύδωνι διευθύνοντα τῇ προσθήκῃ τοῦ φόρτου καταβαρῦνοι, δεὸν ἀφαιρεῖν τι τῶν ἀγωγίμων καὶ συνεπικουφίζειν ὡς δυνατόν. "Ὅθεν μοι δοκεῖ καὶ βασιλεὺς ὁ μέγας τὴν πολυπραγμοσύνην ἡμῶν ταύτην καταμαθὼν ἐᾶσαι ἡμᾶς ἐφ' ἑαυτῶν τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομεῖν. Τοὺς μέντοι ταῖς ἀδόλοισ ἀκοαῖς σου παρενοχλοῦντας ἐρωτηθῆναι βούλομαι, τί χειρόν ἔχει τὰ δημόσια παρ' ἡμᾶς ἢ τί μικρόν ἢ μείζον τῶν κοινῶν ἐκ τῆς ἡμετέρας περὶ τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομίας ἡλάττωται, πλὴν εἰ μὴ τις λέγοι βλάβην τοῖς πράγμασι φέρειν οἶκον εὐκτῆριον μεγαλοπρεπῶς κατεσκευασμένον ἀναστῆσαι τῷ Θεῷ ἡμῶν καὶ περὶ αὐτὸν οἴκησιν, τὴν μὲν ἐλευθέριον ἐξηρημένην τῷ κορυφαίῳ, τὰς δὲ ὑποβεβηκυίας τοῖς θεραπευταῖς τοῦ θείου διανενημεμένας ἐν τάξει, ὧν ἡ χρῆσις κοινῇ πρὸς τε ὑμᾶς τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς παρεπομένους ὑμῖν. Τίνα δὲ ἀδικοῦμεν καταγώγια τοῖς ξένοις οἰκοδομοῦντες, οἷς ἂν κατὰ πάροδον ἐπιφοιτῶσι καὶ τοῖς θεραπειᾶς τινὸς διὰ τὴν ἀσθένειαν δεομένοις, καὶ τὴν ἀναγκαίαν τούτοις παραμυθίαν ἐγκαθιστῶντες, τοὺς νοσοκομοῦντας, τοὺς ἰατρούοντας, τὰ νοτοφόρα, τοὺς παρέμποντας; Τούτοις ἀνάγκη καὶ τέχνας ἔπεσθαι, τὰς τε πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίας καὶ ὅσαι πρὸς εὐσχῆμονα βίου διαγωγὴν ἐφευρέθησαν, οἴκους πάλιν ἐτέρους ταῖς ἐργασίαις ἐπιτηδείους, ἅπερ πάντα τῷ μὲν τόπῳ κόσμος, τῷ δὲ ἄρχοντι ἡμῶν σεμνολόγημα, ἐπ' αὐτὸν τῆς εὐφημίας ἐπανιούσης. "Ὅς γε οὐδὲ τούτου ἕνεκεν πρὸς τὴν ἐπιστάσιαν ἡμῶν ἐξεβιάσθης, ὡς μόνος ἐξαρκῶν τῷ μεγέθει

1. Ὁ αὐτοκράτωρ Οὐάλης, ὁ ὁποῖος παρέμεινε ἐπ' ἄρκετόν εἰς τὴν Καισάρειαν, ἐντυπωσιάσθη μεγάλως ἀπὸ τὴν δραστηριότητα αὐτὴν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ λαοῦ εἰς τὸν ποιμενάρχην του καὶ ὡς ἐκ τούτου ὄχι

σίως με τὸν ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος ἐπιβαρύνει με πρόσθετον φορτίον κυβερνήτην, πού διευθύνει νεότευκτον πλοῖον εἰς τὸ μέσον μεγάλης τρικυμίας, ἐνῶ ἔπρεπε ν' ἀφαιρέσῃ κάτι ἀπὸ τὰ μεταφερόμενα πράγματα, διὰ νὰ τὸ ἐλαφρώσῃ οὕτω κατὰ τὸ δυνατόν. Ὅθεν νομίζω ὅτι καὶ ὁ μέγας αὐτοκράτωρ μαθὼν αὐτὴν τὴν δραστηριότητά μας, μᾶς ἄφησε νὰ διοικῶμεν ἐλεύθεροι τὰς Ἐκκλησίας¹.

Θέλω πάντως νὰ ἐρωτηθοῦν αὐτοὶ πού ἐνοχλοῦν τὴν ἀδηλον ἀκοήν σου κατὰ τί παραβλάπτονται τὰ δημόσια ἀπὸ ἡμᾶς. Ἡ κατὰ τί μικρὸν ἢ μέγα ζημιώνονται τὰ κοινὰ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας διαχείρισιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων. Ἐκτὸς ἐὰν εἶπη κανεὶς ὅτι φέρει βλάβην εἰς τὴν πολιτείαν τὸ νὰ ἐγείρω οἶκον εὐκτῆριον εἰς τὸν Θεὸν ἡμῶν, μεγαλοπρεπῶς κατεσκευασμένον, καὶ οἰκήματα γύρω του, τὸ μὲν ὑψηλότερον δι' ἄνετον κατοικίαν τοῦ ἐπισκόπου, τὰ δὲ χαμηλότερα διὰ τοὺς ὑπηρέτας τοῦ θεοῦ, κατανεμημένα με τάξιν, τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις θὰ εἶναι κοινὴ καὶ εἰς σᾶς τοὺς ἄρχοντας καὶ εἰς τὴν συνουσίαν σας.

Ποῖον δὲ ἀδικοῦμεν με τὸ νὰ οἰκοδομῶμεν ξενῶνας διὰ τοὺς ξένους καὶ τοὺς περαστικούς ἀπὸ τὴν πόλιν, καὶ διὰ τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην θεραπείας λόγῳ ἀσθενείας, καθὼς καὶ με τὸ νὰ ἐγκαθιστῶμεν τὰς ἀπαιτουμένας δι' αὐτοὺς ὑπηρεσίας, δηλαδὴ νοσοκόμους, ἰατροὺς, μεταφορικὰ ζῶα, ὀδηγοὺς; Εἶναι δὲ ἀνάγκη νὰ ὑπάρχουν δι' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐπαγγέλματα, καὶ ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν πρὸς τὸ ζῆν καὶ ὅσα ἐφευρέθησαν δι' ἓνα πολιτισμένον τρόπον βίου· ἐπίσης δὲ νὰ ὑπάρχουν ἄλλοι οἴκοι κατάλληλοι διὰ τὰς ἐργασίας των, πράγματα τὰ ὁποῖα ὅλα διὰ μὲν τὸν τόπον ἀποτελοῦν στόλισμα, διὰ δὲ τὸν ἄρχοντα ἡμῶν ἀφορμὴν ὑπερηφανείας, διότι εἰς αὐτὸν μεταβαίνει ἡ εὐφημος δι' αὐτὰ μνεῖα. Δὲν ἐπιέσθης δὲ ἐσὺ ἀπὸ ἡμᾶς ν' ἀναλάβῃς ἄθελα φροντίδα χάριν ἡ-

μόνον παρητήθη τῆς προθέσεώς του νὰ τὸν ἐξορίσῃ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀφῆσεν ἐλεύθερον εἰς τὸ ἔργον του.

τῆς γνώμης τά τε κατερρηκόμενα τῷ χρόνῳ ἀναλαβεῖν καὶ οἰκίσαι τὰς ἀοικήτους καὶ ὄλως εἰς πόλεις τὰς ἐρημίας μετασκευάσαι. Τὸν οὖν εἰς ταῦτα συνεργοῦντα ἐλαύνειν καὶ ὑβρίζειν, ἢ τιμᾶν καὶ περιέπειν ἀκολουθότερον ἦν; Καὶ μὴ οἰηθῆς, ὡ ἄριστε, λόγον εἶναι μόνον τὰ παρ' ἡμῶν, ἤδη γὰρ ἔσμεν ἐν τῷ ἔργῳ τὰς ὕλας τέως συμποριζόμενοι. Τὰ μὲν οὖν πρὸς τὴν τοῦ ἄρχοντος ἀπολογίαὶν τοιαῦτα. Ἐὰν δὲ δεῖ πρὸς τὰς τῶν φιλαιτιῶν μέμψεις, ὡς Χριστιανῶ καὶ φίλῳ πεφροντικότη ἡμῶν τῆς ὑπολήψεως, ἀποκρίνασθαι ἀναγκαῖον νῦν ἀποσιωπῆσαι, ὡς καὶ μακρότερα τοῦ μέτρου τῆς ἐπιστολῆς καὶ ἄλλως οὐκ ἀσφαλῆ γράμμασιν ἀψύχοις καταπιστεύεσθαι. Ἴνα δὲ μὴ τὸν πρὸ τῆς συντυχίας χρόνον ταῖς διαβολαῖς τινῶν ὑπαχθεὶς ὑφεῖναι τι τῆς περὶ ἡμᾶς εὐνοίας ἀναγκασθῆς, τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ποιήσον. Καὶ γὰρ ἐκεῖνόν φασὶ διαβαλλομένου τινὸς τῶν συνήθων τὴν μὲν ἑτέραν τῶν ἀκοῶν ἀνεῖναι τῷ διαβάλλοντι, τὴν δὲ ἑτέραν ἐπιμελῶς ἐπιφράξασθαι τῇ χειρὶ, ἐνδεικνύμενον ὅτι δέοι τὸν ὀρθῶς κρίνειν μέλλοντα μὴ ὄλον εὐθὺς τοῖς προλαβοῦσιν ἀπάγεσθαι, ἀλλὰ τὸ ἡμισυ τῆς ἀκροάσεως ἀκέραιον διασώζειν πρὸς ἀπολογίαὶν τῷ μὴ παρόντι.

104

54. ΧΩΡΕΠΙΣΚΟΠΟΙΣ

Πάνυ με λυπεῖ ὅτι ἐπιλελοίπασιν λοιπὸν οἱ τῶν πατέρων κανόνες καὶ πᾶσα ἀκρίβεια τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπελήλαται, καὶ

¹Επιστολὴ 54. Ἐγράφη τὸ 372. Δίδει παραγγελίας περὶ τηρήσεως ὑπὸ τῶν χωρεπισκόπων τῶν κανονισμῶν περὶ ἐκλογῆς τῶν κληρικῶν κατωτέρων βαθμίδων.

μῶν ἀκριβῶς διὰ τοῦτο, ὅτι λόγῳ τῆς μεγαλοφυΐας σου εἶσαι ἱκανὸς ν' ἀναλάβῃς μόνος σου τὴν ἀναστήλωσιν τῶν ἐρειπωμένων κατασκευῶν, ν' ἀποικίσης ἀκατοικήτους περιοχὰς καὶ γενικῶς νὰ μετατρέψῃς τὰς ἐρημίας εἰς πόλεις. Αὐτὸν λοιπὸν τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος συνεργάζεται μαζί σου εἰς τοιαῦτα ἔργα, εἶναι δικαιότερον νὰ διώκῃ καὶ νὰ ὑβρίζῃ κανεὶς ἢ νὰ τιμᾷ καὶ νὰ σέβεται; Καὶ μὴ νομίσης, ὡς ἄριστε, ὅτι τὰ σχέδια ἡμῶν εἶναι ἀπλᾶ λόγια· διότι ἤδη εὕρισκόμεθα εἰς τὴν ἐφαρμογὴν προμηθεύομενοι εἰς τὸ μεταξὺ τὰ ὑλικά.

Ἡ μὲν ἀπολογία μας λοιπὸν πρὸς σὲ ὡς ἄρχοντα εἶναι αὐτή. Ἐκεῖνα δὲ ποῦ πρέπει ν' ἀποκριθῶμεν πρὸς σὲ ὡς Χριστιανὸν καὶ φίλον φροντίζοντα διὰ τὴν ὑπόληψίν μας ἐν σχέσει μὲ τὰς μέμψεις τῶν φιλοκατηγόρων εἶναι ἀναγκαῖον τῶρα ν' ἀποσιωπήσωμεν, διότι καὶ μακρότερα θὰ εἶναι ἀπὸ ὅ,τι τὸ μέτρον τῆς ἐπιστολῆς ἐπιτρέπει καὶ ἐξ ἄλλου ἀσφαλὲς δὲν εἶναι νὰ τὰ ἐμπιστευώμεθα εἰς ἄψυχα γράμματα.

Διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθῆς ὁμως ν' ἀφήσῃς μέρος τῆς πρὸς ἡμᾶς εὐνοίας σου, ἐπηρεαζόμενος πρὸ τῆς συναντήσεως ἀπὸ τὰς διαβολὰς διαφόρων, κάμε τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Διότι λέγουν ὅτι ἐκεῖνος, ὅταν κάποτε διεβάλλετο ἕνας φίλος του, τὸ μὲν ἕνα αὐτί του εἶχεν ἀνοικτὸν εἰς τὸν διαβάλλοντα, τὸ δὲ ἄλλο ἔφραξε προσεκτικὰ μὲ τὸ χέρι του, ὑποδεικνύων ὅτι ὁποῖος θέλει νὰ κρίνῃ ὀρθῶς πρέπει νὰ μὴ παραδίδεται ὀλόκληρος εἰς αὐτοὺς ποῦ προλαμβάνουν πρῶτοι, ἀλλὰ νὰ διατηρῇ τὸ ἡμισυ τῆς ἀκροάσεως διὰ τὴν ἀπολογίαν τοῦ ἀπόντος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 54 ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΧΩΡΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ

Πολὺ μὲ λυπεῖ ποῦ οἱ κανόνες τῶν πατέρων ἔχουν περιέλθει εἰς περιφρόνησιν τελευταίως καὶ κάθε εὐταξία ἔχει ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας, καὶ φοβοῦμαι μήπως, καθὼς

φοβοῦμαι μή, κατὰ μικρὸν τῆς ἀδιαφορίας ταύτης ὁδῶ προϊούσης, εἰς παντελῆ σύγχυσιν ἔλθῃ τὰ τῆς Ἐκκλησίας πράγματα. Τοὺς ὑπηρετοῦντας τῇ Ἐκκλησίᾳ ἢ πάλαι ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις ἐμπολιτευομένη συνήθεια μετὰ πάσης ἀκριβείας δοκιμάζουσα παρεδέχετο· καὶ ἐπολυπραγμονεῖτο πᾶσα αὐτῶν ἢ ἀναστροφῆ, εἰ μὴ λοῖδοροί εἰσιν, εἰ μὴ μέθυσοι, εἰ μὴ πρόχειροι πρὸς τὰς μάχας, εἰ παιδαγωγοῦσιν ἑαυτῶν τὴν νεότητα, ὥστε κατορθοῦν δύνασθαι («τὸν ἁγιασμόν», οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄφεται τὸν Κύριον). Καὶ τοῦτο ἐξήταζον μὲν πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι οἱ συνοικοῦντες αὐτοῖς, ἐπανέφερον δὲ τοῖς χωρεπισκόποις, οἱ, τὰς παρὰ τῶν ἀληθινῶς μαρτυρούντων δεξάμενοι ψήφους καὶ ὑπομνήσαντες τὸν ἐπίσκοπον, οὕτως ἐνηρίθμουν τὸν ὑπηρετήν τῷ τάγματι τῶν ἱερατικῶν. Νῦν δὲ πρῶτον μὲν ἡμᾶς παρωσάμενοι καὶ μηδὲ ἐπαναφέρειν ἡμῖν καταδεχόμενοι, εἰς ἑαυτοὺς τὴν ὄλην περιεστήσατε ἀθθεντίαν. Ἐπειτα καταρραθυμοῦντες τοῦ πράγματος πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις ἐπετρέψατε οὐς ἂν ἐθέλωσιν ἀπὸ ἀνεξετάστου βίου, κατὰ προσπάθειαν, ἢ τὴν ἀπὸ συγγενείας, ἢ τὴν ἐξ ἄλλης τινὸς φιλίας, ἐπεισάγειν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς ἀναξίους. Διὸ πολλοὶ μὲν ὑπηρεταὶ ἀριθμοῦνται καθ' ἑκάστην κώμην, ἄξιος δὲ λειτουργίας θυσιαστηρίου οὐδεὶς, ὡς ὑμεῖς αὐτοὶ μαρτυρεῖτε, ἀποροῦντες ἀνδρῶν ἐν ταῖς ψηφοφορίαις. Ἐπεὶ οὖν ὁρῶ τὸ πρᾶγμα λοιπὸν εἰς ἀνήκεστον προϊόν, μάλιστα νῦν, τῶν πλείστων φόβῳ τῆς στρατολογίας εἰσποιοῦντων ἑαυτοὺς τῇ ὑπηρεσίᾳ, ἀναγκαίως ἦλθον εἰς τὸ ἀνανεώσασθαι τοὺς τῶν πατέρων κανόνας, καὶ ἐπιστελλῶ ὑμῖν ἀποστεῖλαί μοι τὴν ἀναγραφὴν ἐκάστης κώμης τῶν ὑπηρετούντων καὶ ὑπὸ τίνος εἰσῆκται ἕκαστος καὶ ἐν ποίῳ

1. Ἐβρ. 12,14.

2. Ὁ Βασίλειος ἔννοεῖ ἐδῶ τοὺς κατωτέρους κληρικούς, καὶ ἰδίως τοὺς ὑποδιακόνους, τοὺς ἀναγνώστας καὶ τοὺς ἀκολούθους.

αὐτὴ ἡ ἀδιαφορία αὐξάνεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον, τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας καταντήσουν εἰς πλήρη σύγχυσιν. Ἡ ἀπὸ πολὺ παλαιὰ ἐπικρατοῦσα συνήθεια εἰς τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ἀπαιτοῦσε νὰ γίνωνται δεκτοὶ οἱ ὑπηρετοῦντες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἔπειτα ἀπὸ προσεκτικὴν δοκιμασίαν. Ἦρουν ἅτα ὅλη ἡ διαγωγὴ τῶν ἀπὸ κάθε πλευρᾶν, ὥστε νὰ γνωσθῆ, ἂν δὲν εἶναι λοιδόροι, ἂν δὲν εἶναι μέθυσοι, ἂν δὲν εἶναι φιλέριδες, ἂν συγκρατοῦν τὸ νεανικόν τῶν φρόνημα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ κατορθώσουν νὰ ἐπιτύχουν «τόν ἁγιασμόν, χωρὶς τὸν ὁποῖον κανεὶς δὲν πρόκειται νὰ ἴδῃ τὸν Κύριον»¹. Τὰ δὲ ἀποτελέσματα τῆς ἐξετάσεως ταύτης, τὴν ὁποῖαν ἐνεργοῦσαν πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι κατοικοῦντες πλησίον τῶν ὑποψηφίων, ἀνέφεραν εἰς τοὺς χωρεπισκόπους, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ ἐλάμβαναν τὰς γνώμας ἀξιοπύτων μαρτύρων καὶ ἀνεκοίνωναν εἰς τὸν ἐπίσκοπον, τέλος ἐνέγραφαν τὸν ὑπηρετήν εἰς τὸ ἱερατικὸν τάγμα².

Τώρα σεῖς, πρῶτον μὲν παραμερίσαντες ἡμᾶς καὶ μὴ καταδεχόμενοι οὔτε ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ μᾶς ἀνακοινώσετε, ἀνεθέσατε ὅλην τὴν αὐθεντίαν εἰς ἑαυτοὺς. Ἐπειτα ἀδιαφοροῦντες διὰ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ἐπετρέψατε εἰς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους νὰ εἰσάγουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοὺς ἀναξίους, ἐκλέγοντες ὁποῖους θέλουν αὐτοί, χωρὶς ἐξέτασιν τῆς διαγωγῆς τῶν, μὲ κριτήρια ὑποκειμενικὰ στηριζόμενα ἢ εἰς συγγένειαν ἢ εἰς φιλίαν. Διὰ τοῦτο πολλοὶ μὲν εἶναι οἱ ὑπηρεταὶ ποῦ ἀριθμοῦνται εἰς κάθε κώμην, ἄξιος δὲ νὰ ἀνυψωθῆ μέχρι τῆς λειτουργίας τοῦ θυσιαστηρίου δὲν εἶναι κανεὶς, ὅπως σεῖς οἱ ἴδιοι μαρτυρεῖτε, ἐφ' ὅσον δυσκολεύεσθε νὰ εὑρετε ὑποψηφίους κατὰ τὰς ἐκλογάς.

Ἐπειδὴ λοιπὸν βλέπω ὅτι τὸ πρᾶγμα ἔχει πλησιάσει εἰς ἀθεράπευτον κατάστασιν, εἰδικῶς τώρα ποῦ πάρα πολλοὶ ἀπὸ φόβον στρατολογίας πιέζουν ἑαυτοὺς νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν, ἀπεφάσισα ν' ἀνανεώσω τὸ κῦρος τῶν κανόνων τῶν πατέρων· καὶ παραγγέλλω νὰ μοῦ στείλετε κατάλογον τῶν ὑπηρετούντων εἰς κάθε κώμην μὲ σημείωσιν ἀπὸ ποῖον ἔγινε δεκτὸς ὁ καθένας καὶ ποῖον εἶναι

βίῳ ἐστίν. Ἐχετε δὲ καὶ αὐτοὶ παρ' ἑαυτοῖς τὴν ἀναγραφὴν, ὥστε συγκρίνεσθαι τοῖς παρ' ἡμῖν ἀποκειμένοις γράμμασι τὰ ὑμέτερα καὶ μηδενὶ ἐξεῖναι ἑαυτὸν ὅτε βούλεται παρεγγράφειν. Οὕτω μέντοι μετὰ τὴν πρώτην ἐπινέμησιν, εἴ τινες ὑπὸ πρεσβυτέρων εἰσῆχθησαν, ἐπὶ τοὺς λαϊκοὺς ἀπορριφῶσιν, ἄνωθεν δὲ γένηται αὐτῶν παρ' ὑμῶν ἐξέτασις, κἂν μὲν ἄξιοι ὦσι, τῇ ὑμετέρα ψήφῳ παραδεχθῆτωσαν. Ἐπικαθαρίσατε τὴν Ἐκκλησίαν τοὺς ἀναξίους αὐτῆς ἀπελαύνοντες, καὶ τοῦ λοιποῦ ἐξετάζετε μὲν τοὺς ἀξίους καὶ παραδέχεσθε, μὴ ἀριθμεῖτε δὲ πρὶν εἰς ἡμᾶς ἐπανενεγκεῖν, ἢ γινώσκετε ὅτι λαϊκὸς ἔσται ὁ ἄνευ ἡμετέρας γνώμης εἰς ὕπηρεσίαν παραδεχθεὶς.

105

291. ΤΙΜΟΘΕΩ ΧΩΡΕΠΙΣΚΟΠΩ

Καὶ τὸ πάντα γράφειν ὅσα φρονῶ ὅτε τῷ μέτρῳ τῆς ἐπιστολῆς ὁρῶ συμβαῖνον ὅτε ἄλλως πρέπον τῷ τῆς προσηγορίας εἶδει, καὶ τὸ σιωπῆ παρελθεῖν μικροῦ καὶ ἀδύνατόν ἐστὶ μοι, δικαίῳ θυμῷ τῷ κατὰ σοῦ φλεγμαινούσης μοι τῆς καρδίας. Μέσην ὄν βαδιοῦμαι τὰ μὲν γράφων, τὰ δὲ παρείς. Καθάπασθαι γὰρ σου βούλομαι, εἰ θέμις ἐστίν, ἐν ἰσηγορίᾳ φιλικῇ. Εἰ Τιμόθεος ἐκεῖνος,

3. Ἡ Ἰνδικτος ἦτο συμβατική περίοδος 15 ἐτῶν, ἡ ὁποία ἤρχισεν ἐπὶ βασιλείας τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, τὴν 4 Σεπτεμβρίου 312. Ἐπὶ ἀρχιερατείας δὲ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου πρῶτον ἔτος τῆς Ἰνδικτου, ποῦ ἐπισημαίνεται ἐδῶ, ἦτο τὸ 372 (1 Σεπτεμβρίου 372 ἕως 31 Αὐγούστου 373). Εἶναι λοιπὸν φανερόν ὅτι ἡ ἐπιστολὴ αὕτῃ ἐγράφη κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἴσως κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ ἔτους, μεταξύ Σεπτεμβρίου καὶ Δεκεμβρίου.

Ἐπιστολὴ 291. Ἀποτελεῖ θαυμάσιον δείγμα εὐγενοῦς καὶ πλήρους

τὸ ἐπάγγελμά του. Νὰ ἔχετε δὲ καὶ σεῖς εἰς τὸ γραφεῖόν σας ἀντίγραφον τοῦ καταλόγου, ὥστε τὸ ἀρχεῖον σας νὰ ἡμπορῇ νὰ παραβληθῇ μὲ τὸ ἰδικόν μας καὶ νὰ μὴ ἡμπορῇ κανεὶς νὰ ἐγγράφῃ τὸ ὄνομά του ἀντικανονικῶς. Οὕτω δέ, μετὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἰνδίκτου³, ὅσοι εἰσήχθησαν αὐθαιρέτως ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων νὰ ὑποβιβασθοῦν εἰς τὴν τάξιν τῶν λαϊκῶν, νὰ ἐξετασθοῦν δὲ ἀπὸ σᾶς ἐξ ἀρχῆς καί, ἂν μὲν εἶναι ἀξιοί, νὰ γίνουιν δεκτοὶ μὲ ἰδικὴν σας ἀπόφασιν. Νὰ ἐκκαθαρίσετε τὴν Ἐκκλησίαν ἀπομακρύνοντες ἀπὸ αὐτὴν τοὺς ἀναξίους καὶ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἐξετάζετε μὲν καὶ νὰ δέχεσθε τοὺς ἀξίους, νὰ μὴ τοὺς ἐγγράφετε δέ, πρὶν ἀνακοινώσετε σχετικῶς μὲ αὐτοὺς εἰς ἡμᾶς. Ἄλλως νὰ γνωρίζετε ὅτι, ὅποιος γίνεται δεκτὸς εἰς ὑπηρεσίαν χωρὶς τὴν ἰδικὴν μας ἔγκρισιν, θὰ θεωρῆται λαϊκός.

105

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 291
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΧΩΡΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΤΙΜΟΘΕΟΝ

Τὸ νὰ γράψω ὅλα ὅσα σκέπτομαι δὲν τὸ βλέπω οὔτε ταιριαστὸν εἰς τὰ μέτρα τῆς ἐπιστολῆς οὔτε γενικῶς πρέπον εἰς τὸ ἐπιστολικὸν εἶδος· ἀλλὰ πάλιν καὶ νὰ τὰ ἀποσιωπήσω τελείως μοῦ εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον, διότι ἡ καρδιά μου φλέγεται ἀπὸ δίκαιον θυμὸν ἐναντίον σου. Θὰ βαδίσω λοιπὸν τὴν μέσην ὁδόν, ἄλλα μὲν γράφων, ἄλλα δὲ παραλείπων. Διότι θέλω νὰ σὲ ἐπιπλήξω, ἐὰν εἶναι ἐπιτρεπτόν, μὲ φιλικὴν καὶ ἰσότημον γλῶσσαν.

Ἐὰν εἶσαι ἐκεῖνος ὁ Τιμόθεος, ὁ ὅποιος γνωρίζομεν ὅτι

ἀγάπης ἐπιτιμήσεως ἐνὸς χωρεπισκόπου, ὁ ὅποιος, ἐνῶ ἄλλοτε ἦτο πολὺ σεμνός, τώρα ἤρχισε ν' ἀσχολῆται πολὺ καὶ μὲ τὴν κοσμικὴν ζωὴν. Ἡ ἐπιστολή προέρχεται πιθανῶς ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου.

ὃν ἐκ παιδὸς οἶδαμεν τοσοῦτον πρὸς τὴν ὀρθότητα καὶ τὸν κατη-
 σκημένον βίον τῷ τόνῳ χρώμενον ὥστε ἐγκαλεῖσθαι τὴν ἐν τού-
 τοις ἀμετρίαν, ἀποστὰς νῦν τοῦ σκοπεῖν πάντα τρόπον ὃ τι χρῆ
 ποιῶντα τῷ Θεῷ προσοικειοῦσθαι ἀποβλέπεις πρὸς τὰ τῷ δεῖνι
 δοκοῦντα περὶ σοῦ καὶ τῆς ἐτέρων γνώμης τὴν ζωὴν ἔχεις ἐξηρ-
 τημένην καί, ὅπως μὴ φίλοις ἄχρηστος μηδὲ ἐχθροῖς καταγέλαστος
 ᾖς, ἐνθυμῆ καὶ τὴν παρὰ πολλῶν αἰσχύνην ὡς δεινόν τι φοβῆ καὶ
 οὐκ ἐννοεῖς ὅτι, ἐν ὄσῳ περὶ ταῦτα τρίβῃ, λανθάνεις σεαυτὸν τῆς
 προηγουμένης ζωῆς ἀμελῶν; "Ὅτι γὰρ οὐκ ἐγγωρεῖ ἀμφοτέρων
 ὁμοῦ περιγενέσθαι, τῶν τε κατὰ τὸν κόσμον τοῦτον πραγμάτων
 καὶ τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας, πλήρης μὲν ἡ θεία Γραφή ὧν ἐδί-
 दाξεν ἡμᾶς, πλήρης δὲ καὶ αὐτὴ ἡ φύσις τῶν τοιούτων ὑποδει-
 γμάτων ἐστίν. "Ἐν τε γὰρ τῇ κατὰ νοῦν ἐνεργείᾳ δύο νοῆσαι κατὰ
 ταῦτὸν νοήματα παντελῶς ἀμήχανον, ἔν τε ταῖς κατὰ τὴν αἰ-
 σθησιν ἀντιλήψεσι δύο φωνὰς ὁμοῦ προσπιπτούσας ταῖς ἀκοαῖς
 δέχεσθαι ἐν ταῦτῳ καὶ διακρίνειν ἀδύνατον, καὶ τοῦτο ἀκουστικῶν
 δύο πόρων ἡμῖν ἀνεφυγμένων. "Ὀφθαλμοὶ δέ, ἐὰν μὴ πρὸς ἓν τι
 τῶν ὄρατῶν ἀποταθῶσιν ἀμφοτέροι, ἐνεργεῖν τὸ ἑαυτῶν ἀκριβῶς
 οὐ δύνανται. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ παρὰ τῆς φύσεως, τὰ δὲ ἐκ τῶν Γρα-
 φῶν σοι διηγείσθαι οὐχ ἥττον ἐστὶ καταγέλαστον ἢ γλαῦκα, φη-
 σίν, "Ἀθηναῖοις ἄγειν. Τί οὖν τὰ ἄμικτα μίγνυμεν, θορύβους πο-
 λιτικούς καὶ εὐσεβείας ἀσκησιν, ἀλλ' οὐχὶ ἀποστάντες τῶν θο-
 ρύβων καὶ τοῦ πράγματα ἔχειν καὶ παρέχειν ἑτέροις ἡμῶν αὐτῶν
 γινόμεθα, καὶ ὃν πάλαι ὑπεθέμεθα τῆς εὐσεβείας σκοπὸν βεβαιοῦ-
 μεν τῷ ἔργῳ καὶ δείκνυμεν τοῖς ἐπηρεάζειν βουλομένοις ὅτι οὐκ

ἀκολουθεῖ ἀπὸ παιδὶ τόσον αὐστηρὰ τὴν ὀρθοφροσύνην καὶ τὸν ἀσκητικὸν βίον, ὥστε νὰ τὸν κατηγοροῦν δι' ἄμετρον αὐστηρότητα εἰς αὐτά, πῶς ἔπαυσες τώρα νὰ σκέπτεσαι τί ὀφείλεις νὰ κάμῃς μὲ κάθε τρόπον διὰ νὰ συνδεθῆς μὲ τὸν Θεόν, ἀντιθέτως δὲ ἀποβλέπεις εἰς τὸ ποῖαν γνώμην ἔχει δι' ἐσὲ ὁ δεῖνα καὶ ἔχεις τὴν ζωὴν σου ἐξηρητημένην ἀπὸ τὴν γνώμην τῶν ἄλλων καὶ ὑπολογίζεις πῶς νὰ μὴ εἶσαι ἄχρηστος εἰς φίλους οὔτε καταγέλαστος εἰς τοὺς ἐχθροὺς καὶ φοβεῖσαι τὴν ἐμπρὸς εἰς τὰ πλήθη ἐντροπὴν ὡς κάτι δεινὸν καὶ δὲν καταλαβαίνεις ὅτι, ἐν ὅσῳ ἀσχολεῖσαι μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα, ἀμελεῖς χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃς τὴν ὑψηλοτέραν ζωὴν; Διότι αἱ θεῖαι Γραφαὶ εἶναι δι' ἡμᾶς πλήρεις διδασμάτων περὶ τοῦ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διακρινώμεθα καὶ εἰς τὰ δύο πράγματα συγχρόνως, δηλαδὴ εἰς τὰς κοσμικὰς ὑποθέσεις καὶ εἰς τὴν κατὰ Θεὸν ζωὴν· ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ ἡ φύσις εἶναι ἐπίσης γεμάτη ἀπὸ τοιαῦτα παραδείγματα. Διότι καὶ τοῦ νοῦ ἡ ἐνέργεια εἶναι ἐντελῶς ἀκατόρθωτον νὰ συλλάβῃ ταυτοχρόνως δύο νοήματα καὶ αἱ κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεις εἶναι ἀδύνατον νὰ δεχθοῦν καὶ νὰ διακρίνουν ταυτοχρόνως δύο φωνὰς προσπιπτούσας μαζὶ εἰς τὴν ἀκοήν, μολονὶτι ἔχομεν δύο ἀκουστικούς πόρους ἀνοικτούς. Οἱ δὲ ὀφθαλμοί, ἐὰν δὲν προσηλωθοῦν καὶ οἱ δύο πρὸς ἓνα ὄρατὸν ἀντικείμενον, δὲν δύνανται ν' ἀσκήσουν μὲ ἀκρίβειαν τὴν λειτουργίαν των. Καὶ αὐτὰ μὲν εἶναι τὰ ἐκ τῆς φύσεως· τὸ νὰ ἐκθέσω δὲ τὰ ἐκ τῶν Γραφῶν δὲν θὰ εἶναι ὀλιγώτερον καταγέλαστον ἀπὸ τὸ νὰ κομίσω γλαῦκα εἰς Ἀθήνας, κατὰ τὴν παλαιὰν παροιμίαν.

Διατί λοιπὸν ἀναμιγνύομεν τὰ ἄμικτα, τοὺς κοσμικοὺς θορύβους καὶ τὴν ἄσκησιν τῆς εὐσεβείας, καὶ δὲν γινόμεθα κύριοι τοῦ ἑαυτοῦ μας ἀπομακρυνόμενοι τῶν θορύβων καὶ τῆς δημιουργίας στενοχωριῶν εἰς ἑαυτοὺς καὶ εἰς ἄλλους, καὶ δὲν ἐπιβεβαιώνομεν μὲ ἔργα τὸν σκοπὸν τῆς εὐσεβείας ποῦ ἀπὸ παλαιὰ ἐθέσαμεν ἐνώπιόν μας καὶ δὲν δεικνύομεν εἰς ἐκείνους ποῦ θέλουν νὰ μᾶς πειράξουν ὅτι δὲν εἶναι εἰς τὸ χέρι των

ἔστιν ἐπ' αὐτοῖς τὸ λυπεῖν ἡμᾶς ὅταν θέλωσι; Τοῦτο δὲ ἔσται ἐπειδὴν πάσης λαβῆς ἐλευθέρους ἑαυτοὺς ἀποδείξωμεν. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Εἴη δὲ ἡμᾶς ποτε καὶ ἐν ταύτῳ γενέσθαι καὶ ἀκριβέστερον βουλευσασθαι περὶ τῶν συμφερόντων ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, ἵνα μὴ ἐν τῇ περὶ τῶν ματαίων φροντίδι καταληφθῶμεν τῆς ἀναγκαίας ἐξόδου ἐπελθούσης ἡμῖν. Τοῖς δὲ ἀποσταλεῖσι παρὰ τῆς ἀγάπης σου ὑπερήσθη, οἷς ὑπῆρχε μὲν ἡδίστοις εἶναι καὶ κατὰ τὴν ἑαυτῶν φύσιν, πολλαπλασίουνα δὲ τὴν ἡδονὴν ἐποίει ἢ προσθήκη τοῦ ἀποστείλαντος. Τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ Πόντου, κηρούς καὶ ἄκοπα, ἡδέως δέξαι ὅταν ἀποστείλωμεν· νῦν γὰρ ἡμῖν οὐ παρῆν.

106

170. ΓΛΥΚΕΡΙΩ

Μέχρι τίνος ἀπονοῆ καὶ κακῶς βουλεύῃ περὶ σεαυτοῦ, κινεῖς μὲν ἡμᾶς, αἰσχύνεις δὲ τὸ κοινὸν τάγμα τῶν μοναστῶν; Ἐπάνελθε οὖν τῷ Θεῷ θαρρῶν καὶ ἡμῖν, οὗ τὴν φιλανθρωπίαν μιμούμεθα. Εἰ γὰρ καὶ πατρικῶς ἐπετιμήσαμεν, ἀλλὰ καὶ συγγνωσόμεθα πατρικῶς. Ταῦτά σοι παρ' ἡμῶν, ἐπειδὴ πολλοὶ τε ἱκετεύουσιν ἄλλοι καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ὁ σὸς πρεσβύτερος, οὗ τὴν πολιὰν αἰδούμεθα καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν. Εἰ δὲ μακρύνεις ἀφ' ἡμῶν, τοῦ

Ἐπιστολὴ 170. Ἐγρᾶφῃ τὸ 374. Ὁ μοναχὸς Γλυκέριος εἶχε χειροτονηθῆ διάκονος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Βηνέσης, ἀλλὰ πρὶν ἀρχίσῃ καλὰ καλὰ τὸ διακονικὸν τοῦ ἔργου, ἐπεδόθη εἰς ἄλλας ἀσχολίας, καὶ μάλιστα πολὺ παραδόξους. Συνέστησε μίαν ὁμάδα νεανίδων, τὰς ὁποίας ἐξεπαίδευ-

νά μᾶς λυποῦν ὅποτε θέλουν; Τοῦτο δὲ θὰ συμβῆ εὐθύς ὡς ἀποδείξωμεν ἑαυτοὺς ἐλευθέρους ἀπὸ κάθε προσβολῆν.

Ἄρκετὰ ὡς πρὸς τὸ θέμα αὐτό. Εἶθε δὲ νὰ συναντηθῶμεν κάποτε, διὰ νὰ συσκεφθῶμεν ἀκριβέστερον περὶ τῶν συμφερόντων εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν, οὕτως ὥστε νὰ μὴ εὐρεθῶμεν ὅτι φροντίζομεν περὶ ματαίων πραγμάτων, ὅταν μᾶς ἔλθῃ ἡ ὥρα τῆς ἀναγκαίας ἐξόδου.

Ἡὕχαριστήθην δὲ ἰδιαιτέρως διὰ τὰ ἀποσταλέντα ἀπὸ τὴν ἀγάπην σου, τὰ ὅποια καὶ κατὰ τὴν φύσιν των ἦσαν γλυκύτατα, ἀλλ' ἡ εὐγένεια τοῦ ἀποστολέως τὰ κατέστησε πολλαπλασίως γλυκύτερα. Τὰ δὲ κηρία καὶ τὰ δυναμωτικά φάρμακα ἀπὸ τὸν Πόντον νὰ δεχθῆς μὲ καλωσύνην, ὅταν σοῦ τὰ ἀποστείλωμεν, διότι ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν εἶχαμεν ἀπὸ αὐτά.

106

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 170
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΓΛΥΚΕΡΙΟΝ

Ἔως πότε θὰ συνεχίζεται ἡ παράνοιά σου; Ἔως πότε θὰ ἐνεργῆς ἀφρόνως διὰ τὸν ἑαυτόν σου, θὰ ἐρεθίζῃς ἡμᾶς καὶ θὰ ἐντροπιάζῃς ὀλόκληρον τὸ τάγμα τῶν μοναχῶν; Ἐπίστρεψε λοιπὸν καὶ στήριξε τὴν πεποίθησίν σου εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς ἡμᾶς οἱ ὅποιοι μιμούμεθα τὴν φιλανθρωπίαν του. Διότι, ἐὰν σὲ ἐπετιμήσαμεν πατρικῶς, πάλιν πατρικῶς θὰ σὲ συγχωρήσωμεν. Αὐτὴ θὰ εἶναι ἡ στάσις μας πρὸς σέ, ἐπειδὴ καὶ πολλοὶ ἄλλοι μᾶς παρακαλοῦν πρὸς χάριν σου καὶ ὑπεράνω ὄλων ὁ πρεσβύτερός σου, τοῦ ὁποίου σεβόμεθα τὰ γηρατεῖα καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν. Ἄλλ' ἐὰν συνεχίζῃς νὰ εἶσαι εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ ἡμᾶς, τότε ὅπωςδήποτε τοῦ μὲν βαθμοῦ ἔχεις ἐκπέσει,

σεν εἰς ψευδοευσέβειαν μὲ μελωδίας, χοροὺς καὶ πολυημέρους ἐκδρομάς. Ὁ Βασίλειος τὸν ἐπιπλήττει βαρέως.

βαθμοῦ μὲν πάντως ἐκπέπτωκας, ἐκπεσῆ δὲ καὶ τοῦ Θεοῦ μετὰ
τῶν μελῶν σου καὶ τῆς στολῆς, οἷς ἄγεις τὰς νέας οὐ πρὸς Θεὸν
ἀλλ' εἰς βάραθρον.

θά ἐκπέσης δὲ καὶ τοῦ Θεοῦ, μαζί μὲ τὰς μελωδίας σου καὶ τὴν κομψότητά σου, μὲ τὰ ὁποῖα ὀδηγεῖς τὰς νέας ὄχι εἰς τὸν Θεὸν ἀλλ' εἰς τὸ βάρσθρον.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ
ΠΡΟΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ ΑΡΧΟΝΤΑΣ

Αἱ φίλαι τοῦ Βασιλείου ἐξετείνοντο καὶ εἰς πολιτικούς ἄρχοντας, μὲ τοὺς ὁποίους διετηροῦσεν ἐπικοινωνίαν φιλικήν, ἀλλὰ καὶ κάτι περισσότερο, φιλανθρωπικήν. Διότι τὸ αἰώνιον μέλημα τοῦ Βασιλείου εἶναι νὰ ἐξυπηρετῇ τὴν κοινωνίαν γενικῶς καὶ τὰ μέλη τῆς κοινωνίας ἰδιαίτερος. Καὶ παρουσιάζεται ὡς ὁ ἀφυπνιστὴς τῶν ἀρχόντων διὰ τὴν κοινωνικὴν μέριμναν. Ἐφοβεῖτο ὅτι οἱ ἀνώτατοι κρατικοὶ λειτουργοί, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπηυθύνετο, θὰ τὸν ἐθεωροῦσαν φορτικὸν μὲ τὰ ἀτελείωτα αἰτήματά του, διὰ τοῦτο δὲ δικαιολογεῖ τὴν ἐπιμονὴν του. Δὲν εἶναι δυνατὸν, λέγει, νὰ συζητῶμεν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον μ' ἓνα ἱατρὸν καὶ μ' ἓνα τυχαῖον ἄνθρωπον· κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συζητῶμεν τὸ ἴδιον μ' ἓνα ἄρχοντα καὶ μ' ἓνα ἰδιώτην. Ἀντιθέτως πρέπει νὰ ἐπιχειρῶμεν νὰ κερδίσωμεν κάτι διὰ τὸν ἑαυτὸν μας — ἢ διὰ τοὺς γύρω μας — ἀπὸ τὴν τέχνην τοῦ πρώτου καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ δευτέρου. Τὰ αἰτήματα τῶν ἀρχομένων ἀκολουθοῦν τοὺς ἄρχοντας σὰν αἱ σκιαὶ των (ἐπιστολὴ 84).

Δὲν φαίνεται ὅμως νὰ δυσηρεστοῦντο καθ' οἷονδῆποτε τρόπον οἱ ἄρχοντες ἀπὸ τὰ αἰτήματα τοῦ Βασιλείου. Τὸν ἐσέβοντο τόσον πολὺ, ὥστε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τοῦ τὰ ἱκανοποιοῦσαν ὅλα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἄλλωστε τοῦ ἐπέτρεπε νὰ τὰ πολλαπλασιάσῃ.

Ἐδῶ τώρα παρουσιάζομεν πρῶτα τὴν ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν Μόδεστον. Εἶναι ὁ γνωστὸς ὑπαρχος (praefectus praetorio), δηλαδὴ πρωθυπουργὸς τοῦ κράτους, δεῦτερος εἰς τὸ προβάδισμα καὶ τὰς εὐθύναις μετὰ τὸν αὐτοκράτορα. Ἡ γνωριμία του μὲ τὸν

Βασίλειον συνδέεται με τὴν γνωστὴν παράδοξον ἱστορίαν. Εἶχε σταλῆ τὸ 370 προπομπὸς ἀπὸ τὸν Οὐάλεντα εἰς τὸν Βασίλειον, διὰ νὰ τοῦ ζητήσῃ νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὸν ἀρειανισμόν, ὅταν δὲ προέβαλε τὰς ἐντολάς του, ἠκολούθησεν ἐκείνη ἡ περίφημος στιχομυθία, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ὑποχωρεῖ εἰς τὰς ἀπειλάς. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον τὸν ἐνδιαφέρει εἶναι νὰ ὑπηρετῆ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἐγκατάλειψις δὲ τῆς ὑπηρεσίας αὐτῆς εἶναι προδοσία. Αἱ ἀπειλαὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸν ἐκτρέψουν ἀπὸ αὐτὸ τὸ καθῆκον, διότι ἄλλωστε δὲν ἤμποροῦν νὰ τὸν βλάψουν. Τί θὰ τοῦ κάμουν; Ἐξορίαν; Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. Δήμεισιν περιουσίας; Ἄλλ' αὐτὸς ὁ ἄλλοτε πλουσιώτατος πολίτης δὲν εἶχε παρὰ ἓνα ράσον καὶ μερικὰ βιβλία τώρα. Βασανιστήρια; Ἄλλὰ τὸ ἀσθενικὸν σαρκίον του θὰ κατέρρειεν ἀμέσως καὶ δὲν θὰ προελάμβανε νὰ τὰ αἰσθανθῆ. Θάνατον; Αὐτὸ τὸ σαρκίον θὰ εὑρισκεν ἐπὶ τέλους ἀνάπαυσιν καὶ ὁ ἴδιος θὰ προσήγγιζε τὸν Θεόν. Ἐτελείωσε τὸν λόγον του μετὰ τὴν θαρραλέαν παρατήρησιν· «ἀκουέτω ταῦτα καὶ βασιλεῦς». Ὁ Μόδεστος ἐντυπωσιάσθη βαθύτατα· «πρώτην φοράν συναντῶ ἐπίσκοπον μετέτοιαν παρρησίαν», εἶπε. Καὶ ὁ Βασίλειος ἀντεῖπε· «φαίνεται ὅτι πρώτην φοράν συναντᾷς ἐπίσκοπον», πραγματικὸν ἐπίσκοπον. Τὸ γεγονός ὅτι ὀλίγον ἀργότερα ὁ ἐλθὼν αὐτοπροσώπως εἰς Καισάρειαν αὐτοκράτωρ Οὐάλης δὲν ἐτόλμησε νὰ ὑπογράψῃ τὸ διάταγμα ἐξορίας του ὀφείλεται καὶ εἰς τὸν ἰδικὸν του θαυμασμόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μεσολάβησιν τοῦ Μοδέστου. Διότι ὁ ὑπαρχος ἀπὸ ἐκείνην τὴν στιγμήν εἶχε γίνῃ θαυμαστής τοῦ Βασιλείου.

Δημοσιεύομεν ἐδῶ τέσσαρας ἐπιστολάς πρὸς τὸν Μόδεστον (110, 279, 280, 281). Εἰς τὴν πρώτην ζητεῖ μείωσιν τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν κατοίκων τοῦ σιδηροπαραγωγοῦ ὄρους Ταύρου. Ὡς σοφὸς οἰκονομολόγος προσθέτει ὅτι ὑπὸ τὸ βάρος αὐτῆς ἡ παραγωγή θὰ καταστραφῆ καὶ τότε δὲν θὰ ζημιωθοῦν μόνον οἱ κάτοικοι ἐκεῖνοι, ἀλλὰ καὶ τὸ κράτος, τὸ ὅποιον δὲν θὰ ἔχῃ τί νὰ φορολογήσῃ. Αἱ ἄλλαι τρεῖς εἶναι συστατικαὶ καὶ μεσιτευτικαὶ ὑπὲρ ἀτόμων. Ἡ τελευταία μάλιστα ἀναφέρεται εἰς τὸν

εὐγενῆ Καισαρέα Ἑλλάδιον, ὁ ὁποῖος εἶχε ἐυεργετήσῃ ποικιλοτρόπως τὴν Ἐκκλησίαν.

Ὁ Βασίλειος εἶχε καὶ ἄλλους φίλους εἰς τὴν κυβερνητικὴν ἱεραρχίαν, ὅπως εἶναι παραδείγματος χάριν ὁ Σωφρόνιος. Συμπατριώτης, συμμαθητὴς καὶ φίλος του, κατέλαβε τὸ 365 τὸ ἀξιωμα τοῦ διοικητοῦ ὑπηρεσιῶν (magister officiorum), ἓνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ὑπουργεῖα τῆς αὐτοκρατορίας. Πολυάριθμοι εἶναι αἱ πρὸς αὐτὸν σωζόμεναι ἐπιστολαὶ τοῦ Βασιλείου. Μὲ τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 32 παρακαλεῖ νὰ μεσολαβήσῃ, ὥστε ν' ἀπαλλαγῇ ὁ φίλος Γρηγόριος ἀπὸ τὰς ὀχλήσεις τῶν δῆθεν δανειστῶν τοῦ ἀποθανόντος Καισαρίου, καὶ ὁ τρόπος ἀπαλλαγῆς εἶναι νὰ πάρῃ τὸ κράτος τὴν ἀπομείνασαν περιουσίαν καὶ ν' ἀντιμετωπίσῃ αὐτὸ τοὺς ἀπαιτητάς. Ἡ ἐπομένη (ὑπ' ἀριθμὸν 76) ἀναφέρεται εἰς τὴν διαίρεσιν τῆς Καππαδοκίας εἰς δύο ἐπαρχίας. Ἐξ ἄλλου τὸν παρακαλεῖ ν' ἀναλάβῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὸν παυθέντα διοικητὴν Καππαδοκίας Ἡλίαν, τὸν ὁποῖον ἄλλοι παράγοντες, φθονοῦντες τὴν θέσιν του, τὸν εἶχαν συκοφαντήσῃ (ἐπιστολὴ 96). Ὁ Ἡλίας εἶναι αὐτός, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε εἶχε ζητήσῃ λόγον ἀπὸ τὸν Βασίλειον διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν ἐπίδειξιν οἰκοδομικῆς δραστηριότητος.

Μία ἐπιστολὴ ἐπιδιώκει τὴν ἐξυπηρέτησιν ἐνὸς ἱερέως (ἐπιστολὴ 177) καὶ ἄλλη μία εἶναι εὐχαριστήριος διὰ σταλὸν δῶρον (ἐπιστολὴ 192). Ἄλλ' ἡ τελευταία (ὑπ' ἀριθμὸν 272) ἔχει γραφῆ με πόνον. Ὁ Σωφρόνιος εἶχε μάθει καὶ εἶχε διαμηνύσει σχετικῶς, ὅτι ὁ Βασίλειος ἐξεφράσθη δυσμενῶς εἰς βᾶρος του. Ἡ πληροφορία αὕτη συνετάραξε τὸν ἀρχιεπίσκοπον, διότι ἐσήμαινε τὴν κατάρρευσιν μιᾶς ἰσοβίου φιλίας. Ἐγραψε λοιπὸν ἀμέσως διὰ νὰ ἐξηγήσῃ, ὅτι πρόκειται περὶ συκοφαντιῶν πού ἐστηρίχθησαν εἰς παρερμηνευθέντας λόγους του.

Κατὰ τὸ ἥμισυ Καππαδόκης ἦτο καὶ ὁ στρατηγὸς Ἀβουργίος, τοῦ ὁποίου ὁ πατέρας ἦτο γότθος καὶ ἡ μητέρα καππαδόκισσα. Γεννημένος καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Καππαδοκίαν, ἐδείκνυε ζωηρὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὰς ὑποθέσεις της. Πολλαὶ εἶναι αἱ ὑποθέσεις διὰ τὰς ὁποίας ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν ἢ μεσολάβησιν τοῦ Ἀβουργίου ὁ Βασίλειος. Ζητεῖ ἐπέμβασιν, ὥστε ν' ἀπαλλαγῇ ὁ φίλος

Γρηγόριος από τὰς ὀχλήσεις τῶν ψευδοδανειστῶν τοῦ ἀδελφοῦ του Καισαρίου (ἐπιστολή 33), ὅπως ἐζήτησε τὸ ἴδιον καὶ ἀπὸ τὸν Σωφρόνιον· μεσολάβησιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα διὰ νὰ θεραπευθοῦν κάπως τὰ δημιουργηθέντα ἀπὸ τὴν διχοτόμησιν τῆς Καππαδοκίας δεινὰ (ἐπιστολή 75), ὅπως ἐπίσης ἐζήτησε καὶ πάλιν ἀπὸ τὸν Σωφρόνιον· παράκλησιν νὰ ἐνδιαφερθῇ διὰ τὸν ὑπὸ διωγμὸν τελοῦντα πρώην διοικητὴν Καππαδοκίας Μάξιμον πού μαζί μὲ τὸ ἀξίωμα ἔχασε καὶ τὴν περιουσίαν του (ἐπιστολή 147)· παρακλήσεις διὰ προσωπικὸν ζήτημα ἑνὸς ἱερέως ὀνόματι Εὐσεβίου (ἐπιστολή 178) καὶ κάποιου ἄλλου μὴ κατονομαζομένου προσώπου (ἐπιστολή 304). Ἡ ἐπιστολή 196 εἶναι καθαρῶς φιλική.

Κοινωνικὰς ἐξυπηρετήσεις ζητεῖ καὶ μὲ τὰς ὑπολοίπους ἐπιστολάς, σταλείσας πρὸς ὀνομαζομένους ἢ μὴ ἀξιωματούχους, ἦτοι ἓνα διοικητὴν (ἐπιστολή 84), πιθανῶς τὸν Ἡλίαν διοικητὴν Καππαδοκίας, τὸν Ἑλλάδιον (ἐπιστολή 109, σχετικὴ ἢ 107), τὸν μάγιστρον Ἰμέριον (ἐπιστολή 274). Ἡ πρὸς τὸν διοικητὴν Νεοκαισαρείας εἶναι ἀπλῶς ἐθιμοτυπικὴ (ἐπιστολή 63).

110. ΜΟΔΕΣΤΩ ΥΠΑΡΧΩ

Ὅσης ἡμῖν τιμῆς καὶ παρρησίας μεταδίδως τῇ ἡμερότητι τοῦ τρόπου καταβαίνειν πρὸς ἡμᾶς ἀνεχόμενος, τοσαύτην σοι καὶ ἔτι πλείω ἐν παντὶ τῷ βίῳ παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἡμῶν Δεσπότητος τὴν αὔξησιν γενέσθαι τῆς περιφανείας εὐχόμεθα. Ἐμὲ δὲ καὶ πάλαι ἐπιθυμοῦντα γράφειν καὶ ἀπολαύειν τῆς παρὰ σοῦ τιμῆς κατεῖχεν ἢ πρὸς τὸ ὑπερέχον αἰδῶς εὐλαβούμενον μήποτε νομισθῶ ἀμέτρως ἐμφορεῖσθαι τῆς παρρησίας. Νῦν δὲ ὁμοῦ μὲν καὶ τὸ λαβεῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐπιστέλλειν παρὰ τῆς ἀπαραβλήτου σου μεγαλοφυίας, ὁμοῦ δὲ καὶ ἡ χρεία τῶν καταπονουμένων ἐξεβιάσατό με πρὸς τὸ θαρσεῖν. Εἴ τις οὖν καὶ παρὰ τῶν μικρῶν ἐπὶ τοῖς μεγίστοις ἰκετηρίας ἰσχύς, παρακλήθητι, θαυμασιώτατε, φιλανθρώπῳ νεύματι ἐλεεινῇ ἀγροικίᾳ τὴν σωτηρίαν χαρίσασθαι καὶ τοῖς τὸν Ταῦρον οἰκοῦσι τὸν σιδηροφόρον φορητὴν προστάξαι γενέσθαι

Ἐπιστολή 110. Μὲ τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν ἀρχίζει ὁ Βασίλειος τὸ 372 τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ μὲ τὸν ὑπαρχον Μόδεστον, τὸν πρωθυπουργόν, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐπισκοπικοῦ σταδίου τούτου εἶχε σταλῆ ἀπὸ τὸν φιλαρειανὸν αὐτοκράτορα Οὐάλεντα νὰ τὸν ἀπειλήσῃ μὲ ἐξορίαν ἢ θάνατον, διὰ νὰ τὸν ἐξαναγκάσῃ νὰ σταματήσῃ τὸν ἀντιαρειανικὸν ἀγῶνα. Ἄλλ' αὐτὸς ἔμεινεν ἀνένδοτος. Τόσος δὲ ἦτο ὁ θαυμασμός τοῦ πρωθυπουργοῦ, ὥστε ἠκολούθησεν ἡ στιχομυθία τὴν ὁποῖαν παρεθέσαμεν

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 110
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΠΑΡΧΟΝ ΜΟΔΕΣΤΟΝ

Ὅσην τιμὴν καὶ παρρησίαν μᾶς μεταδίδεις καταδεχόμενος νὰ συγκαταβαίνης πρὸς ἡμᾶς μετὴν ἡμερότητα τῶν τρόπων, τόσην καὶ ἀκόμη μεγαλύτεραν αὐξησιν εὐχόμεθα νὰ λάβῃ ἡ φήμη σου ἀπὸ τὸν ἀγαθὸν μας Δεσπότην εἰς ὅλον τὸν βίον σου. Ἐμὲ δὲ, ἂν καὶ ἀπὸ καιρὸν ἐπιθυμοῦσα νὰ σοῦ γράφω καὶ ν' ἀπολαύω τῆς ἐκτιμήσεώς σου, με ἐσυγκρατοῦσεν ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ὑπερέχουσαν θέσιν σου, καθὼς ἐφοβούμεν μήπως νομισθῶ ὅτι κάμνω κατάχρησιν τῆς παρρησίας πού μοῦ ἐπέτρεψες.

Τώρα ὅμως με ἐπίεσαν δύο πράγματα μαζί νὰ λάβω τὸ θάρρος δι' αὐτό· πρῶτον μὲν τὸ ὅτι ἔλαβα τὸ δικαίωμα ἀπὸ τὴν ἀκατάβλητον μεγαλοψυχίαν σου νὰ σοῦ γράφω¹ καὶ δεύτερον ἡ ἀνάγκη ἐκείνων πού εὐρίσκονται εἰς ἀπελπισίαν. Ἐάν λοιπὸν ἔχουν κάποιαν ἰσχὺν καὶ τῶν μικρῶν αἱ παρακλήσεις πρὸς τοὺς ἐξοχωτάτους, εὐαρεστήσου, θαυμασιώτατε, διὰ τῆς φιλανθρώπου συγκατανεύσεώς σου νὰ χαρίσης τὴν σωτηρίαν εἰς μίαν ἑλεεινὴν ἀγροτικὴν περιφέρειαν καὶ νὰ προστάξης νὰ γίνῃ ἀνεκτὴ ἡ φορολογία τοῦ σιδήρου εἰς τοὺς κατοικοῦντας τὸν σιδηροπαραγωγὸν Ταῦρον, διὰ νὰ μὴ καταστραφοῦν ὅλοσχερῶς οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ νὰ εἶναι συνεχῆς ἡ συνεισφορά

εἰς τὰ εἰσαγωγικά. Ἐκτοτε οἱ δύο ἄνδρες ἀνέπτυξαν αἴσθημα θαυμασμοῦ πρὸς ἀλλήλους καὶ θερμὴν φιλίαν.

1. Ὁ Βασίλειος εἶχε ζητήσει ἀπὸ κοινὸν φίλον νὰ μεσολαβήσῃ εἰς τὸν Μόδεστον διὰ κάποιαν ὑπόθεσιν, διότι ὅπως ἔλεγεν, ἐδίσταζε νὰ τοῦ γράψῃ ὁ ἴδιος, ἀλλ' ὁ Μόδεστος τοῦ διεμήνυσε νὰ τοῦ γράψῃ ἐλεύθερα.

τὴν τοῦ σιδήρου συντέλειαν, ὡς μὴ εἰς ἅπαξ αὐτοὺς ἐκτριβῆναι, ἀλλὰ διαρκῆ αὐτῶν εἶναι τὴν ὑπηρεσίαν τοῖς δημοσίοις· οὗ μάλιστα πάντων μέλειν τῇ ἀξιαγάστῳ σου φιλανθρωπία πεπείσμεθα.

108

279. ΜΟΔΕΣΤΩ ΥΠΑΡΧΩ

Κἂν πολλοὶ ὧσιν οἱ γράμματα παρ' ἡμῶν προσκομίζοντες τῇ τιμιότητι σου, ἀλλὰ διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς σῆς περὶ ἡμᾶς τιμῆς ἠγοῦμαι τὸ πλῆθος τῶν γραμμάτων ὄχλον μηδένα παρέχειν τῇ μεγαλοφυῖᾳ σου. Διὰ τοῦτο προθύμως καὶ τῷ ἀδελφῷ τούτῳ τὴν ἐπιστολὴν ἔδωκα ταύτην εἰδὼς ὅτι καὶ αὐτὸς πάντων τεύξεται τῶν σπουδαζομένων καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς εὐεργέταις λογισθυσόμεθα παρὰ σοὶ ἀφορμὰς εὐποιῶν προξενούντες τῇ ἀγαθῇ προαιρέσει σου. Τὸ μὲν οὖν πρᾶγμα εἰς ὃ δεῖται τῆς προστασίας σου αὐτὸς ἐρεῖ, ἐὰν αὐτὸν εὐμενεῖ καταξιώσης προσιδεῖν τῷ βλέμματι καὶ δῶς αὐτῷ θάρσος, ὥστε φωνὴν ῥῆξι ἐπὶ τῆς μεγάλης σου καὶ ὑπερφυῶς ἐξουσίας. Ἡμεῖς δὲ τὸ ἡμέτερον διὰ τοῦ γράμματος παριστῶμεν, ὅτι τὸ εἰς αὐτὸν γινόμενον οἰκειὸν ἠγοῦμεθα κέρδος διὰ τὸ μάλιστα ἐκ τῆς Τυανέων αὐτὸν ἀναστάντα τούτου ἕνεκεν ἐλθεῖν πρὸς ἡμᾶς ὡς μέγα τι ἔξοντα κέρδος, εἰ τὴν ἡμετέραν ἐπιστολὴν ἀνθ' ἱκετηρίας προβάλοιτο. Ἴνα οὖν μήτε αὐτὸς τῶν ἐλπίδων ἐκπέση καὶ ἡμεῖς τῆς συνήθους τιμῆς ἀπολαύσωμεν καὶ σοὶ ἢ

2. Τὸ κοινωνικὸν αὐτὸ αἴτημα τοῦ Βασιλείου στηρίζεται εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ὑγιοῦς οικονομολογίας. Ἄν μειωθῇ ἡ φορολογία, ἡ παραγωγή θὰ αὐξηθῇ καὶ τὰ ἐκ φορολογίας ἔσοδα τοῦ κράτους θὰ εἶναι μεγάλα καὶ συνεχῆ, ἐνῶ παραλλήλως θὰ εὐεργετηθοῦν καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Ταύρου.

των εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον· αὐτὸ δὲ τὸ πρᾶγμα ἐνδιαφέρει περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο τὴν ἀξιοθαύμαστον φιλανθρωπίαν σου, καθὼς πιστεύομεν².

108

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 279
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΠΑΡΧΟΝ ΜΟΔΕΣΤΟΝ

Ἄν καὶ πολλοὶ εἶναι οἱ προσκομίζοντες γράμματα ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὴν ἐξοχότητά σου, ἀλλὰ λόγῳ τῆς ἐκτιμήσεώς σου πρὸς ἡμᾶς νομίζω ὅτι τὸ πλῆθος τῶν γραμμάτων δὲν προξενεῖ καμμίαν ἐνόχλησιν εἰς τὴν μεγαλοψυχίαν σου. Διὰ τοῦτο ἔδωσα καὶ εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦτον τὴν ἐπιστολὴν γνωρίζων ὅτι καὶ αὐτὸς θ' ἀποκτήσῃ ὅ,τι ζητεῖ καὶ ἡμεῖς θὰ ὑπολογισθῶμεν μεταξὺ τῶν εὐεργετῶν σου, ἐφ' ὅσον προκαλοῦμεν ἀφορμὰς ἀγαθοεργιῶν εἰς τὴν ἀγαθὴν σου προαίρεσιν.

Τὸ μὲν ἀντικείμενον διὰ τὸ ὁποῖον χρειάζεται τὴν προστασίαν σου θὰ τὸ εἶπῃ ὁ ἴδιος, ἐὰν καταξιώσῃς νὰ τὸν προσβλέψῃς μὲ εὐμενὲς βλέμμα καὶ τοῦ δώσης θάρρος νὰ ὁμιλήσῃ ἐνώπιον τῆς μεγάλης καὶ ὑψηλῆς ἐξουσίας σου. Ἡμεῖς δὲ διὰ τοῦ γράμματός ἐκθέτομεν τὸ ἰδικόν μας ἀντικείμενον, ὅτι δηλαδὴ τὸ κέρδος ποῦ θὰ ἔχῃ αὐτὸς θὰ θεωρήσωμεν ὡς ἰδικόν μας, ἀφοῦ μάλιστα ἐξεσηκώθη ὁ ἄνθρωπος νὰ ἔλθῃ εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὰ Τύανα ἀκριβῶς δι' αὐτό, ἐλπίζων ὅτι θὰ λάβῃ μέγα κέρδος, ἐὰν παρουσίαζεν ὡς μεσίτευσιν τὴν ἰδικὴν μας ἐπιστολὴν. Διὰ νὰ μὴ διαψευσθῇ λοιπὸν εἰς τὰς ἐλπίδας του αὐτὸς καὶ διὰ ν' ἀπολαύσωμεν ἡμεῖς τὴν συνηθισμένην τιμὴν, ἐπὶ πλεόν δὲ διὰ

² Ἄν ἡ φορολογία παραμείνῃ ἐπαχθῆς, ἡ παραγωγὴ θὰ μειωθῇ, μαζὶ τῆς δὲ θὰ μειωθοῦν καὶ τὰ δημόσια ἔσοδα.

³ Ἐπιστολὴ 279. Εἶναι συστατικὸν γράμμα ὑπὲρ ἐνὸς συγγενοῦς τοῦ Βασιλείου, γραφὲν πρὸς τὸν Μόδεστον εἰς ἄγνωστον χρόνον, πιθανῶς μετὰ τὸ 372.

περὶ τὰ ἀγαθὰ σπουδῆ καὶ ἐπὶ τῆς παρουσίας ὑποθέσεως πληρωθῆ, ἀξιούμεν δεχθῆναι αὐτὸν εὐμενῶς καὶ ἐναριθμῶν γενέσθαι τοῖς οἰκειοτάτοις σου.

109

280. ΜΟΔΕΣΤΩ ΥΠΑΡΧΩ

Εἰ καὶ τολμηρὸν ἀνδρὶ τοσοῦτῳ διὰ γραμμάτων ἰκεσίας προσάγειν, ἀλλ' οὖν ἢ προϋπάρχουσα περὶ ἡμᾶς παρὰ σοῦ τιμὴ ἀφαιρεῖται τῆς καρδίας ἡμῶν τὸ δειλὸν καὶ καταθαρσοῦμεν ἐπιστέλλειν ὑπὲρ ἀνθρώπων οἰκείων μὲν ἡμῖν κατὰ γένος, τιμῆς δὲ ἀξίων διὰ τῆν δεξιότητα τῶν ἡθῶν. Ὁ τοίνυν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἡμῶν ἐπιδιδούς ἐν υἱοῦ μοι τάξει καθέστηκεν. Ἐπεὶ οὖν δεῖται μόνης τῆς παρὰ σοῦ εὐμενείας εἰς τὸ γενέσθαι αὐτῷ τὰ ἐπιζητούμενα, καταξίωσον δέξασθαι μου τὸ γράμμα ὃ ἀνθ' ἰκετηρίας προτείνεται σοι ὃ προειρημένος καὶ δοῦναι αὐτῷ καιρὸν διηγῆσασθαι τὰ καθ' αὐτὸν καὶ διαλεχθῆναι τοῖς δυναμένοις αὐτῷ συνεργῆσαι, ἵνα τῷ προστάγματί σου ταχέως τύχη τῶν σπουδαζομένων καὶ ἐμοὶ ὑπάρχη καλλωπίζεσθαι ὅτι μοι δέδοται τοιοῦτος παρὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ προστάτης ὃς τοὺς ἐμοὶ προσήκοντας ἰδίους ἡγεῖται ἰκέτας καὶ πρόσφυγας.

Ἐπιστολὴ 280. Συστατικὴ πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν τοῦ κράτους, ὑπαρχὸν Μόδεστον, ὑπὲρ συγγενοῦς του.

νά εκπληρωθῆ καὶ ἡ ἰδική σου μέριμνα διὰ τὰ ἀγαθὰ καὶ εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν, παρακαλοῦμεν νά γίνῃ εὐμενῶς δεκτὸς καὶ νά συγκαταριθμηθῆ εἰς τοὺς οἰκειοτάτους σου.

109

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 280
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΠΑΡΧΟΝ ΜΟΔΕΣΤΟΝ

Ἄν καὶ εἶναι τολμηρὸν νά παρουσιάζωμεν μεσολαβητικὰ αἰτήματα μὲ γράμματα πρὸς ἓνα τόσον σπουδαῖον ἄνδρα, πάντως ἡ τιμὴ ποῦ ἐκδηλώνεται ἐκ μέρους σου πρὸς ἡμᾶς ἀπὸ πολὺν καιρὸν ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὴν καρδίαν μας τὴν δειλίαν καὶ λαμβάνομεν τὸ θάρρος νά γράφωμεν δι' ἀνθρώπους συγγενεῖς μὲν ἡμῶν ἐκ καταγωγῆς, ἀξίους δὲ τιμῆς καθ' ἑαυτοὺς διὰ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ἤθους.

Ὁ ἐπιδότης μάλιστα αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς μας κατέχει τὴν θέσιν υἱοῦ μου. Ἐπειδὴ λοιπὸν χρειάζεται μόνον τὴν εὐμένειάν σου, διὰ νά ἰκανοποιηθοῦν τὰ αἰτήματά του, καταξίωσε νά δεχθῆς τὸ γράμμα μου, τὸ ὅποῖον σοῦ παρουσιάζει ὁ προειρημένος ἀντὶ μεσολαβητοῦ, καὶ νά τοῦ δώσης τὴν εὐκαιρίαν νά ἐκθέσῃ τὰ προβλήματα του καὶ νά συζητήσῃ μὲ ὄσους εἶναι εἰς θέσιν νά τὸν βοηθήσουν, οὕτως ὥστε μὲ διαταγὴν σου νά ἐπιτύχῃ γρήγορα ὅσα ζητεῖ. Οὕτω καὶ ἐγὼ θὰ δικαιούμαι νά ὑπερηφανεύωμαι ὅτι μοῦ ἐδόθη ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τοιοῦτος προστάτης, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ ὡς ἱκέτας καὶ πρόσφυγας εἰς αὐτὸν τοὺς συγγενεῖς μου.

281. ΜΟΔΕΣΤΩ ΥΠΑΡΧΩ

Μέμνημαι τῆς μεγάλης σου τιμῆς, ὅτι μοι μετὰ τῶν ἄλλων ἔδωκας καὶ τὸ θαρσεῖν ἐπιστέλλειν σου τῇ μεγαλοφυΐᾳ. Κέχρημαι τοίνυν τῇ δωρεᾷ καὶ ἀπολαύω τῆς φιλανθρωποπάτης χάριτος ὁμοῦ μὲν ἔμαντὸν εὐφραίνων ἐκ τοῦ διαλέγεσθαι ἀνδρὶ τοσοῦτω, ὁμοῦ δὲ καὶ τῇ σῇ μεγαλονοίᾳ καιρὸν ἐνδιδοὺς σεμνύνειν ἡμᾶς ταῖς ἀποκρίσεσιν. Ἐπεὶ δὲ ἰκέτευσα τὴν σὴν ἡμερότητα ὑπὲρ τοῦ ἐταίρου ἡμῶν Ἑλλαδίου τοῦ πρωτεύοντος, ὥστε τῆς ἐπὶ τῇ ἔξιώσει φροντίδος αὐτὸν ἀναθέντα ἐν τοῖς πράγμασι τῆς πατρίδος ἡμῶν συγχωρηθῆναι μοχθεῖν, καὶ τινος εὐμενοῦς νεύματος ἠξιώθην, ἀνανεοῦμαι τὴν αὐτὴν πρεσβείαν καὶ σε καθικετεύω καταπεμφθῆναι πρόσταγμα τῷ ἄρχοντι τῆς ἐπαρχίας συγχωρηῆσαι αὐτῷ τὴν ἐνόχλησιν.

32. ΣΩΦΡΟΝΙΩ ΜΑΓΙΣΤΡΩ

1. Ἀπολαύει τοῦ καιροῦ καὶ ὁ θεοφιλέστατος ἀδελφὸς ἡμῶν

Ἐπιστολὴ 281. Ἐγράφη μετὰ τὸ 372. Ὁ Γρηγόριος Θεολόγος εἶχεν ἐξάδελφον ὀνομαζόμενον Ἑλλάδιον, ἀλλ' αὐτός, ὅπως φαίνεται, ἀπέθανε τὸ 371. Ἄλλος εἶναι ὁ εὐγενὴς πολίτης τῆς Καισαρείας φίλος τοῦ Βασιλείου καὶ ἐκλεκτὸς ἐργάτης τῆς Ἐκκλησίας Ἑλλάδιος. Ἡ κυβέρνησις τοῦ εἶχεν ἀναθέσει καθήκοντα φορολογικοῦ ἐφόρου τῆς Καισαρείας, ὁ δὲ Βασίλειος παρακαλεῖ τὸν Μόδεστον νὰ φροντίσῃ περὶ ἀπαλλαγῆς του ἀπὸ αὐτά, ὥστε νὰ ἐπιδοθῇ κατ' ἄλλον τρόπον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν κοινῶν,

110

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 281
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΠΑΡΧΟΝ ΜΟΔΕΣΤΟΝ

Ἐνθυμοῦμαι τὴν μεγάλην τιμὴν ποῦ μοῦ ἔκαμες μὲ τὸ νὰ μοῦ δώσης μεταξύ ἄλλων τὸ θάρρος νὰ γράφω εἰς τὴν μεγαλοφροσύνην σου. Ἐπωφελοῦμαι λοιπὸν τοῦ προνομίου καὶ ἀπολαμβάνω τὴν ἐξαιρετικῶς φιλόανθρωπον χάριν, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ ἱκανοποιῶ τὸν ἑαυτὸν μου μὲ τὸ νὰ διαλέγωμαι μὲ ἓνα τόσο σπουδαῖον ἄνδρα, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ δίδω εὐκαιρίαν εἰς τὴν μεγαλοφυΐαν σου νὰ μᾶς τιμᾷ μὲ τὰς ἀποκρίσεις της.

Ἐπειδὴ δὲ παρεκάλεσα τὴν εὐγένειάν σου ὑπὲρ τοῦ φίλου μας Ἑλλαδίου, τοῦ προκρίτου πολίτου τῆς κοινότητός μας, νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ καθήκοντα τοῦ φορολογικοῦ ἐφόρου, διὰ νὰ εὖρη καιρὸν ν' ἀσχοληθῇ μὲ τὰς ὑποθέσεις τῆς πατρίδος μας καὶ συνήντησα εὐνοϊκὴν ἀνταπόκρισιν ἐκ μέρους σου, ἀνανεῶνω τὴν ἰδίαν μεσίτευσιν καὶ σὲ καθικετεύω νὰ φροντίσης νὰ σταλῇ πρόσταγμα εἰς τὸν διοικητὴν τῆς ἐπαρχίας νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἐπιβάρυνσιν.

111

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 32
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΓΙΣΤΡΟΝ ΣΩΦΡΟΝΙΟΝ

1. Ἀκόμη καὶ ὁ θεοφιλέστατος ἀδελφὸς ἡμῶν Γρηγόριος, ὁ

ἰδιαιτέρως τῆς Ἐκκλησίας. Πρόκειται προφανῶς περὶ τοῦ Ἑλλαδίου, ὁ ὁποῖος διεδέχθη τὸν Βασίλειον εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπικὴν ἔδραν τῆς Καισαρείας τὸ 379.

Ἐπιστολὴ 32. Ὁ Σωφρόνιος, Καππαδόκης καὶ αὐτός, ἦτο συμμαθητὴς τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀκολουθήσας τὸ δημοσιοὑπαλληλικὸν στάδιον, κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ διοικητοῦ ὑπηρεσιῶν, ἓνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ὑπουργεῖα τῆς αὐτοκρατορίας (magister officiorum), τὸ 365. Ὁ Βασίλειος τοῦ ἀπηύθυνεν

Γρηγόριος ὁ ἐπίσκοπος. Ὅδυνᾶται γὰρ μετὰ πάντων καὶ αὐτὸς ἐπηρείαις ἐπαλλήλοις, ὥσπερ τισὶ πληγαῖς ἀπροσδοκῆτοις τυπτόμενος. Ἄνθρωποι γὰρ μὴ φοβούμενοι τὸν Θεόν, τάχα πού καὶ ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῶν κακῶν βιαζόμενοι, ἐπηρεᾶζουσιν αὐτῷ ὡς χρήματα Καισαρίου παρ' αὐτῶν εἰληφότος. Καὶ οὐ τὸ τῆς ζημίας βαρύν, πάλαι γὰρ ἔμαθε χρημάτων ὑπεροχῆν, ἀλλ' ὅτι, μικρὰ παντελῶς δεξάμενοι τῶν ἐκείνου, διὰ τὸ ἐπὶ οἰκέταις αὐτοῦ γενέσθαι τὸν βίον καὶ ἀνθρώποις οὐδὲν οἰκετῶν αἰρετωτέροις τὸν τρόπον, οἷ, κατὰ πολλὴν ἄδειαν τὰ πλείστου ἄξια διανεμίσαντες, ἐλάχιστα παντελῶς ἀπέσωσαν τούτοις· ἃ νομίζοντες μηδενὶ ὑποκεῖσθαι, εὐθὺς ἀνήλωσαν εἰς τοὺς δεομένους, καὶ διὰ τὴν ἐαυτῶν προαίρεσιν καὶ διὰ τὴν φωνὴν τοῦ κατοικομένου. Λέγεται γὰρ τοῦτο εἰπεῖν ἀποθνήσκων, ὅτι τὰ ἐμὰ πάντα βούλομαι γενέσθαι τῶν πτωχῶν. Ὡς οὖν διάκονοι τῆς ἐντολῆς τοῦ κυρίου εὐθὺς αὐτὰ ᾤκονόμησαν συμφερόντως, καὶ νῦν περιέστηκε πενία

ἀρκετὰ γράμματα. Ἐφορμὴν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ἐπιστολῆς ἔδωκεν ἡ σύγχυσις πού ἐπεκράτησε σχετικῶς μὲ τὴν περιουσίαν τοῦ Καισαρίου, ἀδελφοῦ τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου, μετὰ τὸν πρόωρον θάνατον αὐτοῦ (369). Ὁ Καισάρης εἶχε ἐκφράσει τὴν θέλησιν νὰ μοιρασθῆ ἡ περιουσία του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ τοῦτο θὰ ἐπραττεν ὡς ἐκτελεστῆς ὁ Γρηγόριος. Πρὶν ὅμως θέσῃ αὐτὸς ὑπὸ τὸν ἔλεγχόν του ὅλα τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖά του, οἱ ὑπῆρέται τοῦ Καισαρίου καὶ ἄλλα πρόσωπα εἶχαν ἀρπάσει τὰ ἀξιολογώτερα πράγματα. Ὁ Γρηγόριος εὔρε πολὺ ὀλίγα. Ἄλλ' ἐπειτα ἤρχισαν νὰ καταφθάνουν ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλον διάφοροι ἀπαιτηταί, οἱ ὅποιοι χωρὶς ἀποδείξεις ἰσχυρίζοντο ὅτι ὁ Καισάρης εἶχε δανεισθῆ ἀπὸ αὐτοὺς χρήματα. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ Γρηγόριος ἔδιδεν ὅσα τοῦ ἐζητοῦσαν, ὅταν ὅμως παρετήρησεν ὅτι τὸ κακὸν δὲν εἶχε τελειωμὸν, ἀπηυθύνθη πρὸς τὸν Σωφρόνιον τοῦτον ὁ ἴδιος (ἐπιστολὴ Γρηγορίου 29), ὀλίγον δὲ ἀργότερα ἔγραψε πρὸς αὐτόν καὶ ὁ Βασίλειος, ὁ ὅποιος ἔγραψε διὰ τὸ θέμα τοῦτο καὶ πρὸς ἄλλα πρόσωπα.

1. Ὁ Γρηγόριος κατὰ τὸν χρόνον συντάξεως τῆς ἐπιστολῆς (369) δὲν ἦτο ἀκόμη ἐπίσκοπος. Ἐπομένως ὁ παρῶν χαρακτηρισμὸς «ὁ ἐπί-

ἐπίσκοπος¹, ἔχει εὐεργετηθῆ ἀπὸ τὸν αἰῶνα εἰς τὸν ὁποῖον ζῶμεν². Πράγματι ὑποφέρει καὶ αὐτός, ὅπως καὶ κάθε ἄλλος, κτυπώμενος ἀπὸ ἀλλεπαλλήλους ἐνοχλήσεις ὡσάν ἀπὸ ἀπροσδοκίτους πληγὰς. Διότι ἄνθρωποι ποὺ δὲν φοβοῦνται τὸν Θεὸν καὶ ἴσως πιέζονται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν δυσχερειῶν των προβάλλουν εἰς αὐτὸν ἀπαιτήσεις, ἐπειδὴ τάχα ὁ Καισάριος εἶχε δανεισθῆ ἀπὸ αὐτοῦς χρήματα.

Καὶ ἡ μὲν ἀπώλεια χρημάτων δὲν εἶναι βαρὺ πρᾶγμα δι' αὐτὸν, διότι ἔχει μάθει ἀπὸ πολὺν καιρὸν νὰ περιφρονῇ τὰ χρήματα· ἀλλὰ στενοχωρεῖται, διότι ἔλαβαν πολὺ ὀλίγα ἀπὸ τὰ πράγματα ἐκείνου, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ περιουσία του περιήλθεν εἰς χεῖρας δούλων καὶ ἀνθρώπων ποὺ δὲν ἔχουν καλύτερον ἀπὸ τοὺς δούλους χαρακτηῖρα, οἱ ὅποιοι χωρὶς νὰ ἐμποδισθοῦν ἀπὸ κανένα ἐμοίρασαν μεταξὺ των ὅσα εἶχαν ἀξίαν καὶ ἐλάχιστα ἄφησαν δι' αὐτοῦς ὡς ἐκτελεστάς³. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ ὀλίγα, νομίζοντες ὅτι δὲν ὑπόκεινται εἰς ἐπιβάρυνσιν, τὰ ἐδᾶπάνησαν εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην καὶ λόγῳ τῆς ἰδικῆς των προαιρέσεως καὶ λόγῳ τῆς θελήσεως τοῦ μακαρίτου. Διότι λέγεται ὅτι τὴν ὥραν ποὺ ἀπέθνησκεν εἶπε τοῦτο, ὅτι «θέλω ὅλα τὰ ἀνήκοντα εἰς ἐμέ νὰ δοθοῦν εἰς τοὺς πτωχοῦς». Ὡς ἐκτελεσταὶ λοιπὸν τῆς ἐντολῆς τοῦ Καισαρίου ἀμέσως τὰ ἐμοίρασαν καταλλήλως. Καὶ τώρα τὰ πράγματα τὸν ἔχουν ἐμ-

σκοπος» παρεισέφρησε κατὰ τὴν μεταγενεστέραν ἀντιγραφὴν τῶν χειρογράφων.

2. Τοῦτο λέγεται εἰρωνικῶς. Ὁ ἀποστολεὺς θέλει νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ αἰὼν ἐκεῖνος τῆς καταπτώσεως προσέφερε τὰ κακά του καὶ εἰς τὸν φίλον του Γρηγόριον. Ἄλλὰ φυσικὰ ὁ αἰὼν δὲν ἦτο εἰς ὅλα χειρότερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

3. Ὁ ἐνικὸς ἀριθμὸς (ὁ Γρηγόριος) μεταβάλλεται ἐδῶ εἰς πληθυντικόν, διότι ἐκτελεσταὶ τῆς τελευταίας βουλήσεως καὶ διαχειρισταὶ τῆς περιουσίας τοῦ Καισαρίου τυπικῶς ἦσαν δύο, ὁ νεώτερος Γρηγόριος, ἀδελφὸς τοῦ Καισαρίου, καὶ ὁ γέρον Γρηγόριος, πατέρας τῶν δύο τούτων καὶ ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ. Ἄλλὰ λόγῳ τῆς προχωρημένης ἡλικίας τοῦ δευτέρου ὅλον τὸ βᾶρος ἐπιπτεν εἰς τὸν πρῶτον.

μὲν Χριστιανοῦ, πολυπραγμοσύνη δὲ τῶν ἀγοραίων ἑνός. Διὸ ἐπῆλθε πάντα τῇ ἐπαινετῇ σου καλοκάγαθία δηλῶσαι, ἵνα, καὶ τὸν ἄνδρα τιμῶν ὃν ἐκ παλαιοῦ γνωρίζεις, καὶ τὸν Κύριον δοξάζων τὸν εἰς ἑαυτὸν ἀναδεχόμενον τὰ τοῖς δούλοις αὐτοῦ γινόμενα, καὶ ἡμᾶς τιμῶν τοὺς ἐξαιρέτους σεαυτοῦ καὶ διαλεχθῆς τῷ κόμητι τῶν θησαυρῶν περὶ αὐτοῦ τὰ εἰκότα, καὶ τρόπον ἐπινοήσης τῇ μεγάλῃ σου συνέσει ἀπαλλαγῆς τῶν ἐφυβρίστων τούτων καὶ ἀφορητῶν ὀχλήσεων.

2. Πάντως δὲ οὐδεὶς οὕτως ἀγνοεῖ τὸν ἄνδρα ὥστε περὶ αὐτοῦ τι τῶν ἀπρεπῶν ὑπολαβεῖν, ὡς ἄρα τῶν χρημάτων περιεχόμενος σχηματίζεται τὰ τοιαῦτα. Ἐγγύθεν γὰρ τῆς ἐλευθεριότητος αὐτοῦ ἢ ἀποδείξεις. Ἡδέως ἐξίσταται τῶν λειψάνων τῆς οὐσίας αὐτοῦ τῷ ταμείῳ, ὥστε ὑποδεχθῆναι μὲν αὐτοῦ τὴν οὐσίαν, τὸν δὲ συνήγορον τοῦ ταμείου λέγειν τὰ πρὸς τοὺς ἐπιφυομένους καὶ ἀπαιτεῖν τὰς ἀποδείξεις διὰ τὸ ἡμέτερον πρὸς τὰ τοιαῦτα ἀνεπιτήδειον. Ἐξεστι γὰρ μαθεῖν τῇ τελειότητι σου ὅτι, ἕως ἐξῆν, οὐδεὶς ἀπῆλθεν ἀποτυχῶν ὃν ἐβούλετο, ἀλλὰ τὸ ἐπιζητούμενον ἀπονητὶ ἕκαστος ἐκομίσαστο, ὥστε καὶ μεταμέλειν τοῖς πολλοῖς διότι μὴ πλέον ἤτησαν ἀπ' ἀρχῆς· ὃ καὶ μάλιστα πολλοὺς ἐποίησε τοὺς ἐπηρεαστάς. Πρὸς γὰρ τὸ τῶν προλαβόντων ὑπόδειγμα ἀφορῶντες ἄλλος ἄλλον διαδέχεται συκοφαντῶν. Πρὸς οὖν πάντα ταῦτα τὴν σὴν σεμνότητα παρακαλοῦμεν στήναι καὶ ὥσπερ τι θεῦμα ἐπισχεῖν, καὶ διακόψαι τῶν κακῶν τὴν συνέχειαν. Οἶδας δὲ ὅπως βοηθήσης τῷ πράγματι, ὥστε μὴ ἀναμένειν παρ' ἡμῶν διδαχθῆναι τὸν τρόπον, οἷ, δι' ἀπειρίαν τῶν τοῦ βίου πραγμάτων,

4. Δύο ἀντίθετα· ὡς μοναχὸς καὶ ἱερεὺς ὁ Γρηγόριος ἀδιαφορεῖ διὰ τὰ χρήματα, ὡς διαχειριστὴς κληρονομίας ἀναγκάζεται νὰ ἔρχεται εἰς διαπραγματεύσεις μὲ ἐπιχειρηματίας.

πλέξει εἰς πτωχείαν μὲν Χριστιανοῦ μοναχοῦ, εἰς ἀσχολίας δὲ ἐπιχειρηματίου ⁴.

Διὰ τοῦτο ἐσκέφθην ν' ἀναφέρω τὰ πράγματα εἰς τὴν κατὰ πάντα ἐπαινετὴν καλοκαγαθίαν σου, ὥστε, καὶ τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ποὺ γνωρίζεις ἀπὸ παλαιὰ τιμῶν καὶ τὸν Κύριον ὁ ὁποῖος δέχεται εἰς τὸν ἑαυτὸν του ὅσα γίνονται εἰς τοὺς δούλους του δοξάζων καὶ ἡμᾶς τοὺς ἐκλεκτοὺς φίλους σου εἰσακούων, ἄφ' ἑνὸς μὲν νὰ εἴπῃς ὅσα χρειάζονται εἰς τὸν προϋστάμενον τῶν θησαυρῶν, ἄφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐπινοήσῃς μὲ τὴν μεγάλην σου σύνεσιν τρόπον ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὰς ὑβριστικὰς καὶ ἀφορήτους αὐτὰς ἐνοχλήσεις.

2. Ἀσφαλῶς δὲ κανεὶς δὲν ἀγνοεῖ τόσον πολὺ τὸν ἄνθρωπον, ὥστε νὰ τὸν ὑποπτευθῆ δι' ἀπρεπῆ διαγωγὴν, ὅτι δηλαδὴ ἐφευρίσκει αὐτὴν τὴν ἱστορίαν ὡς δῆθεν φιλάργυρος. Διότι ἡ ἀπόδειξις τῆς ἐλευθεριότητος αὐτοῦ εἶναι πολὺ κοντὰ· εὐχαρίστως δίδει τὰ ὑπολείμματα τῆς περιουσίας τοῦ Καισαρίου εἰς τὸ ταμεῖον, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι τοῦτο θὰ δεχθῆ μὲν τὴν περιουσίαν αὐτοῦ, ὁ δὲ συνήγορος τοῦ ταμείου θὰ διαπραγματεύεται μὲ τοὺς ἀπαιτητὰς καὶ θὰ ζητῆ τὰς ἀποδείξεις, διότι οἱ ἄνθρωποι τῆς ἰδικῆς μας τάξεως εἶναι ἀνίκανοι διὰ τοιαῦτα πράγματα. Εἶναι δὲ εὐκόλον νὰ μάθῃ ἡ τελειότης σου ὅτι, ἕως ὅτου ἦτο δυνατόν, κανεὶς ἀπαιτητῆς δὲν ἀπῆλθε χωρὶς νὰ λάβῃ ὅσα ἠθελεν, ἀλλὰ καθέννας ἔλαβε τὸ ζητούμενον ποσὸν χωρὶς ἀντίρρησην, μέχρι σημείου μάλιστα πολλοὶ νὰ μετανοήσουν διότι δὲν ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν περισσότερα. Τοῦτο δὲ ἐπολλαπλασίασε τοὺς ἐνοχλοῦντας· διότι ὁ ἕνας διαδέχεται τὸν ἄλλον εἰς τὰς ἀπαιτήσεις ἔχοντες ὡς παράδειγμα τοὺς προλαβόντας.

Παρακαλοῦμεν τὴν σεμνότητά σου νὰ σταθῆ ἐναντίον ὄλων αὐτῶν καὶ νὰ τὰ σταματήσῃ, ὅπως θὰ ἔκαμνεν εἰς περίπτωσιν ἑνὸς χειμάρρου, καὶ νὰ διακόψῃ τὴν συνέχειαν τῶν κακῶν. Γνωρίζεις δὲ ὁ ἴδιος μὲ ποῖον τρόπον θὰ βοηθήσῃς εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὥστε νὰ μὴ περιμένῃς νὰ διδαχθῆς ἀπὸ ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι λόγῳ ἀπειρίας εἰς τὰ βιοτικὰ πράγματα ἀγνοοῦμεν

καὶ αὐτὸ τοῦτο ἀγνοοῦμεν, πῶς ἂν γένοιτο ἡμῖν τῆς ἀπαλλαγῆς τυχεῖν. Καὶ σύμβουλος οὖν καὶ προστάτης αὐτὸς γενοῦ, τὸ εἶδος τῆς βοηθείας διὰ τῆς μεγάλης σεαυτοῦ φρονήσεως ἐξευρίσκων.

112

76. ΣΩΦΡΟΝΙΩ ΜΑΓΙΣΤΡΩ

Τὸ μὲν μέγεθος τῶν καταλαβουσῶν συμφορῶν τὴν πατρίδα ἡμῶν αὐτὸν ἐμὲ ἠνάγκαζε καταλαβόντα τὸ στρατόπεδον τῇ τε σῆ μεγαλοφυῖα διηγῆσασθαι τὴν κατέχουσαν ἡμῶν τὴν πόλιν κατήφειαν καὶ τοῖς λοιποῖς ὅσοι ἐπὶ μεγίστης ἐστὲ δυνάμεως τῶν πραγμάτων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τε τοῦ σώματος ἀρρωστία καὶ ἡ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιμέλεια κατέχει με, τέως διὰ γράμματος ἀποδύρασθαι πρὸς τὴν σὴν μεγαλόνοιαν ἠπείχθην, γνωρίζων ὅτι οὔτε σκάφος ἐν πελάγει πνεύμασι βίαιοις καταβαπτισθὲν οὕτως ἀθρόως ἠφανίσθη ποτέ, οὐ σεισμοῖς ἐκτριβεῖσα πόλις, οὐχ ὕδασι ἐπικλυσθεῖσα εἰς ἀπώλειαν ἐχώρησε παντελῆ οὕτως ὡς ἡ ἡμετέρα, τῇ καινῇ ταύτῃ τῶν πραγμάτων οἰκονομίᾳ καταποθεῖσα, εἰς ἀθρόον ἦλθεν ἀφανισμόν. Καὶ μῦθος γέγονε τὰ ἡμέτερα. Οἴχεται μὲν γὰρ τὸ πολίτευμα, πᾶν δὲ τὸ πολιτικὸν σύνταγμα, τῇ περὶ τοὺς κρατοῦντας ἀθυμίᾳ καταλιπὸν τὴν ἐν τῇ πόλει οἴκησιν, διὰ τῆς ἀγροικίας πλανᾶται. Ἐπιλέλοιπε δὲ λοιπὸν καὶ ἡ τῶν ἀναγκαίων διαθέσεις, καὶ ὄλως ἀωρότατον θέαμα γεγένηται ἢ πρότερον ἀνδράσι τε λογίοις ἐπαγαλλομένη καὶ τοῖς λοιποῖς οἷς εὐθηνοῦνται πόλεις

Ἐπιστολὴ 76. Ἐγρᾶφῃ διὰ τὸ θέμα τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Καππαδοκίας εἰς τὰ τέλη τοῦ 371. Αἱ ἐπιπτώσεις τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Καππαδοκίας εἰς δύο ἐπαρχίας ἦσαν προφανῶς σοβαραὶ διὰ τὴν εὐημερίαν τῆς Καισαρείας, ἀλλὰ βεβαίως ὁ Βασίλειος τὰς ὑπερβάλλει ἐδῶ. Πλὴν τοῦ Σωφρο-

ἀκόμη καὶ τοῦτο, πῶς δηλαδή θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀπαλλαγῶ-
μεν. Καὶ σύμβουλος λοιπὸν καὶ προστάτης γίνε ὁ ἴδιος, εὐ-
ρίσκων μὲ τὴν μεγάλην σου φρόνησιν τὸ εἶδος τῆς βοηθείας.

112

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 76
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΓΙΣΤΡΟΝ ΣΩΦΡΟΝΙΟΝ

Τὸ μὲν μέγεθος τῶν συμφορῶν τὸ ὁποῖον κατέλαβε τὴν πατρίδα μας μοῦ ἐπέβαλλε νὰ ἐπισκεφθῶ ὁ ἴδιος τὴν βασιλικὴν αὐλὴν καὶ νὰ διηγηθῶ καὶ εἰς τὴν μεγαλοφυΐαν σου τὴν κατή-
φειαν ποὺ κατέχει τὴν πόλιν μας, καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ὅσοι ἔχε-
τε ἔξαιρετικὴν ἐπιρροὴν εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα. Ἐπειδὴ
δὲ καὶ ἡ ἀρρώστεια τοῦ σώματος καὶ ἡ ἐπιμέλεια τῶν Ἐκκλη-
σιῶν μὲ κρατεῖ ἐδῶ, ὑπεχρεώθην ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ μεταδώ-
σω μὲ γράμμα τὸν θρήνον εἰς τὴν μεγαλοψυχίαν σου, γνω-
στοποιῶν ὅτι οὔτε σκάφος εἰς τὸ πέλαγος καταβαπτισθὲν
ἀπὸ βιαίους ἀνέμους δὲν ἠφανίσθη ποτὲ τόσον ἀπότομα, οὔ-
τε πόλις καταστραφεῖσα ἀπὸ σεισμούς ἢ πλημμυρισθεῖσα ἀπὸ
ὑδατα δὲν ἐγνώρισε τόσον ἐξαφνικὸν ἀφανισμόν, σὰν τὴν τε-
λείαν ἐρήμωσιν ποὺ ἐγνώρισεν ἡ ἰδικὴ μας πόλις καταβρο-
χθισθεῖσα ἀπὸ αὐτὴν τὴν νέαν διαρρῦθμισιν τῶν διοικητικῶν
πραγμάτων. Καὶ μῦθος εἶναι πλέον ὅλα ὅσα εἶχαμεν ἕως τώρα.
Διότι αἱ μὲν πολιτικαὶ ἀρχαὶ ἔφυγαν, ὀλόκληρος δὲ ἡ ἀνωτέρα
κοινωνικὴ τάξις, λόγῳ ἀπογοητεύσεως διὰ τὴν ἀπομάκρυν-
σιν τῶν κρατικῶν λειτουργῶν, ἐγκατέλειψε τὴν διαμονὴν εἰς
τὴν πόλιν καὶ περιπλανᾶται εἰς τὰς ἀγροικίας. Ὑπάρχει δὲ ἔλ-
λειψις καὶ τῶν ἀναγκαίων πραγμάτων εἰς τὴν ἀγοράν. Καὶ
ἐκείνη ἡ πόλις, ἡ ὁποία προηγουμένως ἦτο ὑπερήφανος διὰ
τοὺς λογίους ἀνδρας καὶ δι' ὅσα ἄλλα κάμνουν ν' ἀνθοῦν αἱ

νίου, Καισαρέως ὑπουργοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, οὗτος ἔγραψε
τότε καὶ εἰς ἄλλας προσωπικότητας διὰ τὸ ἴδιον θέμα.

ἀνενδεῶς διάγουσαι. Μίαν δὲ ἐνομίσαμεν, ὡς ἐν δεινοῖς, παραμυθίαν εἶναι τὸ ἐπιστενάξαι τοῖς πάθεισιν ἡμῶν πρὸς τὴν σὴν ἡμερότητα καὶ παρακαλέσαι, εἴ τις δύναμις, χεῖρα ὀρέξαι τῇ πόλει ἡμῶν εἰς γόνυ κλιθείη. Τὸν δὲ τρόπον δι' οὗ ἂν γένοιο ἐν καιρῷ τοῖς πράγμασιν αὐτὸς μὲν εἰσηγεῖσθαι οὐκ ἔχω, σοὶ δὲ πάντως καὶ εὐρεῖν διὰ τὴν σύνεσιν ῥάδιον καὶ χρήσασθαι τοῖς εὐρεθεῖσι διὰ τὴν παρὰ Θεοῦ δεδομένην σοι δύναμιν οὗ χαλεπόν.

113

96. ΣΩΦΡΟΝΙΩ ΜΑΓΙΣΤΡΩ

Καὶ τίς οὕτω φιλόπολις δὲ τὴν ἐνεγκοῦσαν καὶ θρεψαμένην πατρίδα ἴσα γονεῦσι τιμῶν, ὡς αὐτὸς σὺ, κοινῇ τε πάσῃ τῇ πόλει καὶ ἰδίᾳ ἐκάστῳ τὰ ἀγαθὰ συνευχόμενος, καὶ οὐκ εὐχόμενος μόνον, ἀλλὰ καὶ βεβαιῶν τὰς εὐχὰς διὰ σαυτοῦ; Δύνασαι γὰρ πον, σὴν Θεῷ, τὰ τοιαῦτα καὶ δύναίό γε ἐπὶ μήκιστον, οὕτω χρηστὸς ὢν. Ἄλλ' ὁμως ἐπὶ σοῦ ὄναρ ἐπλούτησεν ἡ πατρις ἡμῶν, ἄνδρα μὲν ἔχουσα τὸν τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῆς ἐπιτραπέντα, οἷον οὗ φασιν ἄλλον οἱ τὰ παλαιότατα τῶν παρ' ἡμῖν ἐπιστάμενοι ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν θρόνων πρότερον ἀναβῆναι, ἐπηρεῖα δὲ τινων ἀφαιρεθεῖσα

¹Ἐπιστολὴ 96. Ἡ παρούσα ἐπιστολὴ ἐγράφη τὸ 372 χάριν τοῦ διοικητοῦ τῆς Καππαδοκίας Ἡλία, ὁ ὅποιος λόγῳ διαφόρων συκοφαντιῶν ἐπαύθη ὀλίγον χρόνον μετὰ τὸν διορισμὸν του. Ὁ Βασίλειος εἶχε καὶ ὁ ἴδιος διαβληθῆ ὑπὸ ἐχθρῶν του πρὸς τὸν Ἡλίαν καὶ αὐτὸς, ὅπως φαίνεται, ἔδειξε κατανοήσιν. Τώρα μεσολαβεῖ ὑπὲρ τοῦ διοικητοῦ.

1. Ἐδῶ ὁ Βασίλειος ἐνοεῖ τὴν ἰδιαιτέραν των πατρίδα Καππαδο-

πόλεις αἱ ὁποῖαι ζοῦν ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὸν φόβον, κατήντησεν ἑλεεινότατον θέαμα.

Μοναδικὴν δὲ παραμυθίαν διὰ τὰ δεινὰ ἔθεωρήσαμεν τὸ νὰ κλαύσωμεν τὰ πάθη μας πρὸς τὴν εὐγένειάν σου καὶ νὰ παρακαλέσωμεν, ἔαν ἔχῃς τὴν δύναμιν, νὰ δώσῃς χεῖρα βοηθείας εἰς τὴν πόλιν μας ἢ ὁποῖα ἐγονάτισε. Τὸν δὲ τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον θὰ ἠδύνασο νὰ ἐπέμβῃς εἰς τὰ πράγματα, ἐγὼ δὲν ἔχω νὰ σοῦ εἰσηγηθῶ, ἀλλ' εἰς σὲ πάντως εἶναι καὶ εὐκολώτερον λόγῳ τῆς συνέσεώς σου νὰ τὸν εὕρῃς καὶ ὄχι δύσκολον λόγῳ τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δεδομένης εἰς σὲ δυνάμεως νὰ τὸν χρησιμοποιοῖσῃς, ἀφοῦ τὸν εὕρῃς.

113

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 96

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΓΙΣΤΡΟΝ ΣΩΦΡΟΝΙΟΝ

Ποῖος εἶναι τόσον καλὸς πατριώτης, ὁ ὁποῖος τιμᾷ τὴν πατρίδα ποῦ τὸν ἐγέννησε καὶ τὸν ἀνέθρεψε σὰν τοὺς γονεῖς του, ὅσον σὺ ὁ ἴδιος, ποῦ εὐχεσαι ἀγαθὰ εἰς ὅλην τὴν πόλιν καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὸν κάθε πολίτην χωριστὰ, ὄχι δὲ μόνον εὐχεσαι ἀλλὰ καὶ ἐπιβεβαιώνεις τὰς εὐχὰς μὲ τὰς προσωπικὰς ἐνεργείας σου; Διότι πράγματι μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ἔχεις τὴν δύναμιν νὰ κάμῃς τέτοια πράγματα, καὶ εἴθε νὰ τὴν ἔχῃς ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἀφοῦ εἶσαι τόσον χρηστός.

Ἐξ ἄλλου ἐπὶ τῆς διακυβερνήσεώς σου ἡ πατρίς¹ ἐπλούτησεν ὡσὰν εἰς ὄνειρον, ἀφοῦ εἶχεν ὡς διοικητὴν τῆς ἀνδρα τόσον ἰκανόν, ποῦ ὁμοῖός του δὲν ἀνέβη ἄλλος εἰς τὴν κυβερνητικὴν ἔδραν προηγουμένως, ὅπως λέγουν αὐτοὶ ποῦ γνωρίζουν καλὰ τὴν παλαιὰν ἱστορίαν. Τώρα ὁμως ἔστερήθη ταχέως τῶν ὑπηρεσιῶν του κατόπιν τῶν ἐνεργειῶν ἀνθρώπων

κίαν, καὶ δὴ προφανῶς τὴν ἀνατολικὴν ἐπαρχίαν, τῆς ὁποίας πρωτεύουσα ἦτο ἡ Καισάρεια.

ταχέως, οἱ τὸ ἐλεύθερον τοῦ ἀνδρός καὶ ἀθώπευτον τοῦ πρὸς αὐτὸν πολέμου ἀφορμὴν ἐποιήσαντο καὶ διαβολὰς αὐτῷ κατεσκεύασαν λαθόντες τὰς ἀκοὰς τῆς σῆς τελειότητος. Διὸ πανδημεὶ πάντες σκυθρωπάζομεν, ζημιωθέντες ἄρχοντα μόνον δυνάμενον εἰς γόνυ κλιθεῖσαν ἤδη τὴν πόλιν ἡμῶν ἀνορθῶσαι, ἀκριβῆ φύλακα τοῦ δικαίου, εὐπρόσιτον τοῖς ἀδικουμένοις, φοβερὸν τοῖς παρανομοῦσιν, ἴσον καὶ πένησι καὶ πλουσίοις, καί, τὸ μέγιστον, τὰ τῶν Χριστιανῶν πράγματα πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐπανάγοντα τιμὴν. Τὸ γὰρ ὅτι ἀδωρότατος ὢν ἴσμεν ἀνθρώπων καὶ οὐδὲν παρὰ τὸ δίκαιον χαριζόμενος, ὡς μικρότερα τῆς λοιπῆς ἀρετῆς τοῦ ἀνδρός, παρελίπομεν. Ταῦτα ὅπῃ μὲν τοῦ καιροῦ μαρτυροῦμεν, ὡςπερ οἱ μονωδοῦντες ἑαυτοὺς παραμυθούμενοι, οὐχὶ τοῖς πράγμασι τι ποιῶντες χρήσιμον. Πλὴν οὐδὲ τοῦτο ἄχρηστον, ἐν τῇ μεγάλῃ σου ψυχῇ τὴν μνήμην τοῦ ἀνδρός ἀποκεῖσθαι χάριν τε εἰδέναι ὡς εὐεργέτη τῆς ἐνεγκούσης, καί, εἴ τις ἐπιφύοιτο αὐτῷ τῶν διὰ τὸ μὴ προτιμηθῆναι τοῦ δικαίου χαλεπαινόντων, ὑπερμαχεῖν καὶ προίστασθαι, πᾶσι ποιήσαντα φανερὸν ὅτι οἰκειὸν σεαυτῷ τὸν ἄνδρα τίθεσαι, ἀρκοῦσαν ἀφορμὴν εἰς οἰκειότητα τὴν ἀγαθὴν περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν τιθέμενος καὶ τὴν τῶν πραγμάτων πείραν οὐ κατὰ τὴν τῶν χρόνων ἀναλογίαν ὑπάρχουσαν. Ἄ γὰρ οὐδ' ἂν ἐν πολλοῖς ἔτεσι παρ' ἄλλου γένοιτο, ταῦτα ἐν ὀλίγῳ παρ' αὐτοῦ κατώρθωται. Ἄρκοῦσα δ' ἡμῖν χάρις καὶ τῶν συμβάντων παραμυθία, ἐὰν καὶ βασιλεῖ συστήσης αὐτὸν καὶ τὰς ἐπενεχθείσας αὐτῷ διαβολὰς

2. Ἐναφέρεται ἐδῶ πάλιν εἰς τὴν παρακμὴν τῆς Καισαρείας, ἡ ὁποία προεκλήθη ἀπὸ τὸν διαμελισμόν.

οἱ ὅποιοι ἔλαβαν ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν γενναιοψυχίαν καὶ τὸ ἀθώπευτον τοῦ ἀνδρός, διὰ νὰ τοῦ κηρύξουν πόλεμον, καὶ ἔπλασαν συκοφαντίας εἰς βᾶρος του, καὶ οὕτως ἐξηπάτησαν τὰ αὐτιά τῆς τελειότητός σου. Διὰ τοῦτο ὅλος ὁ δῆμος ὁμοθύμως κατελήφθημεν ἀπὸ θλίψιν, διότι ἐχάσαμεν ἓνα ἄρχοντα πού μόνον αὐτὸς ἠδύνατο ν' ἀνορθώσῃ τὴν γονατισμένην ἤδη πόλιν μας², ἀληθινὸν φύλακα τοῦ δικαίου, εὐπρόσιτον εἰς τοὺς ἀδικουμένους, φοβερὸν εἰς τοὺς παρανομοῦντας, ἴσον καὶ εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ εἰς τοὺς πλουσίους, καί, τὸ σπουδαιότερον, ἐπαναφέροντα τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν εἰς τὴν παλαιὰν τιμὴν.

Παρελείψαμεν δὲ τὸ ὅτι εἶναι ὁ ἀδωρότατος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους πού γνωρίζομεν καὶ ὅτι δὲν χαρίζεται εἰς κανένα, ἂν τοῦτο ἀντιβαίνῃ εἰς τὸ δίκαιον· καὶ αὐτὰ τὰ παρελείψαμεν διότι εἶναι μικρότερα ἀπὸ τὴν ἄλλην ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός.

Μὲ αὐτὰς τὰς πληροφορίας δίδομεν μαρτυρίαν πολὺ καθυστερημένα, σὰν ἐκεῖνοι πού παρηγοροῦν τοὺς ἑαυτοὺς των μὲ μονωδίας καὶ δὲν κάμνουν τίποτε χρήσιμον πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεώς των. Ἄλλ' ὅμως οὔτε αὐτὸ δὲν εἶναι ἄχρηστον, δηλαδή τὸ νὰ ἀποθέσῃ εἰς τὴν ψυχὴν σου τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ἀνδρός καὶ νὰ ἀναγνωρίζῃς εἰς αὐτὸν χάριν ὡς εὐεργέτην τῆς πατρίδος σου, ὥστε, ἂν κανεὶς ἀπὸ ἐκείνους πού εἶναι δυσηρεσθημένοι, διότι δὲν προετιμήθησαν ἔναντι αὐτοῦ τοῦ δικαίου ἀνθρώπου, τὸν πολεμήσῃ, νὰ τὸν ὑπερασπισθῆς καὶ νὰ τὸν προστατεύσῃς καθιστῶν εἰς ὅλους φανερόν ὅτι θεωρεῖς τὸν ἄνδρα αὐτὸν οἰκεῖόν σου· ἔχεις δὲ ἄρκετόν διὰ τὴν οἰκειότητα στήριγμα τὴν ἀγαθὴν περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν καὶ τὴν πείραν ἀπὸ τὴν δραστηριότητά του, δραστηριότητα πού δὲν εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸν χρόνον ὑπηρεσίας. Διότι ὅσα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθοῦν ἀπὸ ἄλλον οὔτε κατὰ τὴν διάρκειαν πολλῶν ἐτῶν, αὐτὰ κατωρθώθησαν ἀπὸ αὐτὸν εἰς ὀλίγον χρόνον. Ἰκανοποιητικὴ δὲ χάρις καὶ παρηγορία θὰ εἶναι δι' ἡμᾶς, ἂν τὸν συστήσῃς καὶ εἰς τὸν ἴδιον τὸν

ἀποσκευάσῃ. Ταῦτά σοι πᾶσαν οἴου τὴν πατρίδα διὰ μιᾶς τῆς ἡμετέρας φωνῆς διαλέγεσθαι καὶ κοινὴν εἶναι πάντων εὐχὴν γενέσθαι τι τῷ ἀνδρὶ διὰ τῆς σῆς τελειότητος δεξιόν.

114

177. ΣΩΦΡΟΝΙΩ ΜΑΓΙΣΤΡΩ

Καταλέγειν μὲν πάντας τοὺς δι' ἡμᾶς εὐεργετηθέντας παρὰ τῆς σῆς μεγαλονοίας οὐ ῥᾶδιον, οὕτω πολλοὺς σύνοισμεν ἑαυτοῖς εὐπεποιηκόσι διὰ τῆς μεγάλης σου χειρός, ἣν ὁ Κύριος ἡμῖν σύμμαχον ἐπὶ τῶν μεγίστων καιρῶν ἔχαρίσατο. Δικαιοτάτος δὲ πάντων καὶ ὁ νῦν προσαγόμενος διὰ τοῦ γράμματος ἡμῶν τυγχάνει, ὁ αἰδεσιμώτατος ἡμῶν ἀδελφὸς Εὐσεβίος, παραλόγω συκοφαντία περιπεσών, ἣν ἀποσκευάσαι μόνης ἐστὶ τῆς σῆς ὀρθότητος. Διὸ παρακαλοῦμεν, καὶ τῷ δικαίῳ χαριζόμενον καὶ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον ἀφορῶντα καὶ ἡμῖν τὰς συνήθεις παρεχόμενον χάριτας, ἀντὶ πάντων γενέσθαι τῷ ἀνδρὶ καὶ προστῆναι αὐτοῦ μετὰ τῆς ἀληθείας. Ἐχει γὰρ οὐ μικρὰν συμμαχίαν τὴν ἀπὸ τοῦ δικαίου ἦν, εἰ μὴ ὁ παρῶν καιρὸς καταβλάψει, πάννυ ῥᾶδιον σαφῶς καὶ ἀναντιρρήτως ἐπιδειχθήσεται.

*Ἐπιστολὴ 177. Ἴσως ἐγράφη τὸ 374. Συστατικὴ πρὸς τὸν μάγιστρον Σωφρόνιον χάριν τοῦ ἱερέως Εὐσεβίου, ὁ ὁποῖος εἶχε πέσει θῦμα συκοφαντίας.

βασιλέα ἀκόμη καὶ ἀνασκευάσης τὰς ἐναντίον του ἐπιρριφθείσας διαβολάς.

Νὰ θεωρήσης δὲ ὅτι ταῦτα ἀπευθύνει πρὸς σὲ ὀλόκληρος ἡ πατρίς σου διὰ μιᾶς μόνον φωνῆς, τῆς ἰδικῆς μας, καὶ ὅτι κοινὴ ὄλων εὐχὴ εἶναι νὰ ληφθῆ διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῆς τελειότητός σου κάποιον εὐνοϊκὸν μέτρον ὑπὲρ τοῦ ἀνδρός.

114

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 177
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΓΙΣΤΡΟΝ ΣΩΦΡΟΝΙΟΝ

Τὸ ν' ἀπαριθμήσωμεν ὅλους ὅσοι εὐηργετήθησαν ἀπὸ τὴν μεγαλοψυχίαν σου πρὸς χάριν μας δὲν εἶναι εὐκόλον· τόσον πολλοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἀναγνωρίζομεν ὅτι τοὺς ἐκάμαμεν καλωσύνην διὰ τῆς μεγάλης σου χειρός, τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος ἐχάρισεν εἰς ἡμᾶς σύμμαχον εἰς τὰς κρισιμωτέρας περιστάσεις. Δικαιότατος δὲ μεταξὺ ὄλων εἶναι ὁ συνιστάμενος τώρα μὲ αὐτὸ τὸ γράμμα, ὁ αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς Εὐσέβιος, ὁ ὁποῖος ἔγινε θῦμα παραλόγου συκοφαντίας, τὴν ὁποίαν μόνον ἡ ὀρθοφροσύνη σου ἠμπορεῖ ν' ἀνασκευάσῃ.

Διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν νὰ γίνῃ τὸ πᾶν διὰ τὸν ἄνθρωπον αὐτόν καὶ νὰ τὸν προστατεύσῃς μαζί μὲ τὴν ἀλήθειαν, καὶ εἰς τὸ δίκαιον χαριζόμενος καὶ τὴν ἀνθρωπίνην τύχην λαμβάνων ὑπ' ὄψιν καὶ εἰς ἡμᾶς παρέχων τὰς συνήθεις χάριτας. Διότι διαθέτει ἀξιόλογον συμμαχίαν, τὸ ὅτι ἔχει τὸ δίκαιον μὲ τὸ μέρος του, τὸ ὁποῖον θὰ ἀποδείξῃ σαφῶς καὶ ἀναντιρρήτως μὲ πολλὴν εὐκολίαν, ἂν δὲν τὸ ἀχρηστεύσῃ ἡ κρίσις τῆς παρούσης ἐποχῆς.

192. ΣΩΦΡΟΝΙΩ ΜΑΓΙΣΤΡΩ

Εἰ αὐτὸς διπλὴν ἔλαβες χάριν, ὡς αὐτὸς τῇ ἀνυπερβλήτῳ προθυμίᾳ περὶ τὰ ἀγαθὰ ἔργα ἐπέστειλες ἡμῖν, μίαν μὲν τῷ δέξασθαι γράμματα, δευτέραν δὲ τῷ ὑπουργῆσαι τῇ χρείᾳ ἡμῶν, πόσῃν τινὰ χρῆ νομίζεις ἡμᾶς ἔχειν τὴν χάριν, γράμμασί τε τῆς ἡδίστης φωνῆς ἐντυχόντας καὶ τὴν ἐπιζητηθεῖσαν χρεῖαν τοσοῦτω τάχει πληρωθεῖσαν ὀρῶντας; Ὡστε ἡδέως δεξάμενοι τὸ ἀποσταλὲν διὰ τὴν οἰκείαν αὐτοῦ φύσιν, πολλῶ ἥδιον αὐτὸ προσηκάμεθα τῷ σέ εἶναι τὸν τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ προεσιῶτα. Παράσχοι δὲ ἡμῖν ὁ Κύριος ἰδεῖν σε ἐν τάχει, ὥστε ἀπὸ γλώττης ὁμολογήσαι τὴν χάριν καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν ἐν σοὶ καλῶν ἀπολαῦσαι.

272. ΣΩΦΡΟΝΙΩ ΜΑΓΙΣΤΡΩ

1. Ἀπήγγειλέ μοι Ἀκτίακος ὁ διάκονος ὅτι σέ τινες ἐλύπησαν καθ' ἡμῶν διαβάλλοντες ἡμᾶς ὡς οὐκ εὐνοϊκῶς πρὸς τὴν

Ἐπιστολὴ 192. Ἐγράφη τὸ 374 πρὸς τὸν φίλον μάγιστρον. Ὁ Σωφρόνιος εἶχεν ἱκανοποιήσει ταχέως αἴτημα τοῦ Βασιλείου. Ἡ ἐπιστολὴ ἀποτελεῖ εὐχαριστήριον διὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ αἰτηθέντος δώρου.

Ἐπιστολὴ 272. Ἐγράφη πιθανῶς τὸ 378 ἢ 379 πρὸς τὸν φίλον μάγιστρον. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ μαρτυρεῖ πόσῃν δυνάμει ἔχουν αἱ διαβολαί, ἀφοῦ ἡμποροῦν νὰ κλονίσουν καὶ τὰς στερεωτέρας καὶ διαρκεστέρας φιλίας. Συκοφάνται μετέφεραν εἰς τὸν Σωφρόνιον λόγους τοῦ Βασιλείου διαστρεβλωμένους, λεχθέντας εἰς περίστασιν τῆς ὁποίας δὲν δυνάμεθα νὰ διευκρινίσωμεν τὸν χαρακτῆρα σαφῶς. Ὁ Σωφρόνιος ἐγνωστοποίησε τὰ

115

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 192
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΓΙΣΤΡΟΝ ΣΩΦΡΟΝΙΟΝ

Ἐὰν ἐσύ ἔλαβες διπλὴν χάριν, ὅπως μᾶς ἔγραφες μὲ τὴν ἀνυπέρβλητον προθυμίαν σου διὰ τὰ ἀγαθὰ ἔργα, μίαν μὲν διότι ἐδέχθης γράμμα μας, δευτέραν δὲ διότι ἐξυπηρέτησες τὴν ἀνάγκην ἡμῶν, πόσῃν εὐγνωμοσύνην νομίζεις ὅτι πρέπει νὰ αἰσθανώμεθα ἡμεῖς ποὺ ἀνεγνώσαμεν γράμμα περιέχον εὐγενικώτατα λόγια καὶ βλέπομεν ἱκανοποιηθῆν τὸ αἶτημα ἡμῶν μὲ τόσῃν ταχύτητά; Ὡστε δεχθέντες τὸ ἀποσταλὲν δῶρον μ' εὐχαρίστησιν διὰ τὴν φύσιν του καθ' ἑαυτήν, τὸ ἀπεκτήσαμεν πολὺ περισσότερον εὐχάριστα, διότι ὁ λαβῶν τὴν πρωτοβουλίαν κατασκευῆς του εἶσαι σύ.

Εἶθε νὰ δώσῃ ὁ Κύριος νὰ σέ ἴδωμεν γρήγορα, ὥστε νὰ ἐκφράσωμεν καὶ προφορικῶς τὴν εὐγνωμοσύνην μας καὶ συγχρόνως ν' ἀπολαύσωμεν ὅλα τὰ ἀγαθὰ σου.

116

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 272
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΓΙΣΤΡΟΝ ΣΩΦΡΟΝΙΟΝ

1. Μοῦ ἀνέφερον ὁ διάκονος Ἀκτίακος, ὅτι κάποιοι ἄνθρωποι σέ ἐξηρέθισαν ἐναντίον ἡμῶν, διαβάλλοντες ἡμᾶς ὡς μὴ

παράπονά του εἰς τὸν διάκονον Ἀκτίακον καὶ ὁ Βασίλειος πικραμένος γράφει ἀμέσως διὰ νὰ τὸν διαβεβαιώσῃ περὶ τῆς ἀγάπης του. Ἡ ἀλληλογραφία μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν ἦτο ἕως τῶρα πυκνή, ἔστω καὶ ἂν δὲν σώζονται ὅλα τὰ ἀνταλλαγέντα γράμματα. Ἀπὸ τῶρα ὁμως καὶ εἰς τὸ ἐξῆς δὲν ὑπάρχει συνέχειά της, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἡμπορεῖ νὰ ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι δὲν ὑπῆρξε νέα ἀφορμὴ ἀλληλογραφίας κατὰ τὸ σύντομον μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Βασιλείου διάστημα καὶ ὄχι εἰς ἐνδεχομένην παράτασιν τῆς κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον δημιουργηθείσης ψυχρότητος. Ὁ Βασίλειος ἀπέθανεν, ὡς γνωστόν, τὸν Δεκέμβριον τοῦ 378.

σὴν διακειμένους σεμνότητα. Ἐγὼ δὲ οὐκ ἐθαύμασα εἴ τινές εἰσιν ἄνδρι τοσοῦτω παρεπόμενοι κόλακες. Πεφύκασι γάρ πως ταῖς μεγάλαις δυναστείαις αἱ ἀνελεύθεροι αὐται παραφύεσθαι θεραπεῖαι· οἱ δὲ διὰ τὸ ἀπορεῖν οἰκείου ἀγαθοῦ δι' οὗ γνωρισθῶσιν ἐκ τῶν ἀλλοτριῶν κακῶν ἑαυτοὺς συνιστῶσι, καὶ σχεδὸν ὥσπερ ἡ ἐρυσίβη τοῦ σίτου ἐστὶ φθορὰ ἐν αὐτῷ γινομένη τῷ σίτῳ, οὕτω καὶ ἡ κόλακεία τὴν φιλίαν ὑποδνομένη λύμη ἐστὶ τῆς φιλίας. Οὐ τοίνυν ἐθαύμασα, ὡς ἔφην, εἴ τινες, ὥσπερ οἱ κηφῆνες τὰ σμήνη, οὕτως αὐτοὶ τὴν λαμπρὰν σου καὶ θαυμαστὴν ἐστίαν περιβομβοῦσιν. Ἄλλ' ἐκεῖνό μοι θαυμαστὸν ἐφάνη καὶ παντελῶς παράλογον, τὸ σέ, ἄνδρα ἐπὶ τῷ βάρει τοῦ ἥθους μάλιστα διαφανῆ, ἀνασχέσθαι αὐτοῖς ἀμφοτέρας ἀνεῖναι τὰς ἀκοὰς καὶ διαβολὴν κατ' ἐμοῦ παραδέξασθαι, ὃς πολλοὺς ἀγαπήσας ἐκ τῆς πρώτης ἡλικίας μέχρι τοῦ γήρωσ τούτου οὐδένα οἶδα εἰς φιλίαν τῆς σῆς τελειότητος προτιμήσας. Καὶ γὰρ καὶ εἰ μὴ ὁ λόγος ἔπεισέ με ἀγαπᾶν τοιοῦτον ὄντα, ἐξήρκει ἡ ἐκ παιδὸς συνήθεια προσδεῖσάί με τῇ ψυχῇ σου. Οἶδας δὲ ὅσον δύναται πρὸς φιλίαν τὸ ἔθος. Εἰ δὲ οὐδὲν δείκνυμι τῆς προαιρέσεως ταύτης ἄξιον, σύγγνωθί μου τῇ ἀσθενείᾳ. Καὶ γὰρ οὐδὲ αὐτὸς ἔργον παρ' ἐμοῦ εἰς ἀπόδειξιν τῆς εὐνοίας ἐπιζητήσεις, ἀλλὰ προαίρεσιν δηλονότι τὰ βέλτιστά σοι συνενχομένην. Μὴ γάρ ποτε εἰς τοσοῦτον καταβαίῃ τὰ σὰ ὥστε τῆς παρὰ τῶν οὕτω σμικρῶν ὁποῖος αὐτός εἰμι εὐεργεσίας προσδεηθῆναι.

2. Πῶς οὖν ἔμελλον ἐγὼ ὑπεναντίον τί σοι λέγειν ἢ πράττειν ἐν τοῖς κατὰ Μεμνόνιον πράγμασι; ταῦτα γάρ μοι ἀπήγγειλεν ὁ διάκονος. Πῶς δὲ τὴν Ὑμητίου εὐπορίαν προτιμοτέραν ἐτιθέμην

διατεθειμένους εὐμενῶς πρὸς τὴν ἐξοχότητά σου. Ἐγὼ δὲ δὲν ἐθαύμασα ὅτι ὑπάρχουν μερικοὶ κόλακες εἰς τὸ περιβάλλον ἐνὸς τόσον διαπρεποῦς ἀνδρός. Διότι αἱ δουλικά αὐταῖ ἐξυπηρητήσεις φυτρῶνουν συνήθως ὡς παράσιτα εἰς ἀνθρώπους πού κατέχουν μεγάλα ἀξιώματα, καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι τὰς παρουσιάζουν, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ἰδικὰ των προσόντα διὰ νὰ καταστοῦν γνωστοί, συνιστοῦν ἑαυτοὺς δι' ἀναφορᾶς εἰς τὰ κακὰ τῶν ἄλλων. Καί, ὅπως ἡ ἐρυσίβη τοῦ σίτου εἶναι φθορὰ τοῦ σίτου ἀπὸ μέσα του, οὕτω σχεδὸν καὶ ἡ κολακεία, ὑποδουμένη τὴν φιλίαν, εἶναι καταστροφὴ τῆς φιλίας. Δὲν ἐκπλήσσομαι λοιπόν, ἂν μερικοὶ κάμουν ὅ,τι οἱ κηφῆνες γύρω ἀπὸ τὴν κυψέλην, βομβίζουν δηλαδὴ καὶ αὐτοὶ γύρω ἀπὸ τὴν λαμπρὰν καὶ θαυμαστὴν ἐστίαν σου.

Ἐκεῖνο ὅμως μοῦ ἐφάνη ἐκπληκτικὸν καὶ ἐντελῶς παράλογον, τὸ ὅτι σὺ, ἀνὴρ ἐξαιρετικῶς διακεκριμένος, διὰ τὴν σοβαρότητα τοῦ ἤθους, ἠνέχθης νὰ προσφέρῃς καὶ τὰ δύο αὐτιά σου καὶ ν' ἀποδεχθῆς διαβολὰς ἐναντίον ἐμοῦ, ὁ ὅποιος, ἐνῶ πολλοὺς ἠγάπησα ἀπὸ τὴν νεαρὰν μου ἡλικίαν μέχρις αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ γήρατος, δὲν γνωρίζω νὰ ἔδειξα προτίμησιν εἰς φιλίαν διὰ κανένα ἄλλον ἔναντι τῆς τελειότητός σου. Διότι καὶ ἂν δὲν μὲ ἔπειθεν ἡ λογικὴ νὰ σὲ ἀγαπῶ λόγῳ τῆς τοιαύτης ἀξίας σου, θὰ ἀρκοῦσεν ὁ παιδικὸς μας σύνδεσμος νὰ μὲ προσδέσῃ εἰς τὴν ψυχὴν σου. Γνωρίζεις δὲ πόσῃν ἰσχύϊν ἔχει διὰ τὴν φιλίαν ἡ συνήθεια. Ἐὰν δὲ ἐγὼ δὲν καταβάλλω καμίαν προσπάθειαν πού ν' ἀποδεικνύῃ τὴν ὑπαρξιν τῆς προαιρέσεως ταύτης, νὰ μοῦ συγχωρήσῃς τὴν ἀσθένειαν. Διότι καὶ σὺ ὁ ἴδιος δὲν θὰ ζητήσῃς ἀπὸ ἐμὲ συγκεκριμένον ἔργον εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἐκτιμῆσεώς μου πρὸς σέ, ἀλλ' ἀσφαλῶς προαίρεσιν, ἡ ὁποία σοῦ εὐχεται τὰ βέλτιστα. Διότι εὐχομαι ἡ εὐτυχία σου νὰ μὴ πέσῃ ποτὲ τόσον χαμηλά, ὥστε νὰ χρειάζεται εὐεργεσίαν ἀπὸ τόσον μικροὺς ἀνθρώπους, ὅπως εἶμαι ἐγώ.

2. Πῶς λοιπόν ἐπρόκειτο ἐγὼ νὰ εἶπω ἢ νὰ πράξω κάτι ἐναντίον σου εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Μεμνονίου; Διότι αὐτὰ μοῦ ἀνήγγειλεν ὁ διάκονος. Πῶς δὲ ἀντὶ τῆς ἰδικῆς σου φιλί-

τῆς σῆς οικειώσεως, ἀνδρὸς οὕτω δαπανῶντος τὴν οὐσίαν; Ἐπιπέδον οὐκ ἔστι τούτων οὐδὲν ἀληθές· οὐτε τι εἴρηται παρ' ἐμοῦ οὐτε πέπρακται ὑπεναντίον. Ἐκεῖνο δὲ ἴσως ἀφορμὴν ἔδωκε τοῖς τὰ ψευδῆ λέγουσι τὸ παρ' ἐμοῦ πρὸς τινὰς τῶν θορυβούντων λεχθέν, ὅτι «Εἰ μὲν προήρηται εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ὁ ἄνθρωπος, καὶ θορυβήσητε ὑμεῖς καὶ μὴ, γενήσεται πάντως καὶ λαλούντων ὑμῶν καὶ σιωπῶντων οὐδὲν ἦττον τὰ σπουδαζόμενα. Εἰ δὲ μεταβεβούλευται, μὴ παρασύρητε τὸ σεμνὸν ὄνομα τοῦ φίλου ἡμῶν μηδὲ ἐν προσχῆματι δῆθεν τῆς περὶ τὸν προστάτην ἡμῶν σπουδῆς ἑαυτοῖς τι κέρδος ἐντεῦθεν ἐξ ὧν ἐπανατείνεσθε φόβον καὶ ἀπειλήν καταπράττεσθε». Πρὸς δὲ αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν τὰς διαθέκας γράφοντα οὐτε δι' ἑαυτοῦ οὐτε δι' ἑτέρου ἐφθεγγάμην ἢ μικρὸν ἢ μείζον περὶ τοῦ πράγματος τούτου.

3. Καὶ τούτοις ἀπιστεῖν οὐκ ὀφείλεις, εἰ μὴ παντελῶς με ὡς ἀπεγνωσμένον ἠγῆ, καὶ καταφρονεῖν με τῆς μεγάλης ἁμαρτίας τοῦ ψεύδους. Ἐπιπέδον πάνν ἡμῖν αὐτὸς καὶ τὴν ἐπὶ τῷ πράγματι τούτῳ ὑπόνοιαν ἄφες καὶ τοῦ λοιποῦ πάσης διαβολῆς ὑψηλοτέραν ποιοῦ τὴν ἐμὴν περὶ σὲ διάθεσιν τὸν Ἀλέξανδρον μιμούμενος, ὃς ἐπιστολὴν κατὰ τοῦ ἱατροῦ δεξάμενος ὡς ἐπιβουλεύοντος, ἐπειδὴ ἔτυχεν ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ φάρμακον λαβὼν ὥστε πιεῖν, τοσοῦ-

1. Αὐτὰ τὰ πρόσωπα δὲν εἶναι γνωστὰ ἀπὸ ἄλλην ἀφορμῆν. Πιθανῶς ὁ μὲν Ὑμήτιος ἦτο πλούσιος Καππαδόκης, ὃχι τόσον εὐμενῶς διατεθειμένος ἐναντι τοῦ Σωφρονίου, ὁ δὲ Μεμνόνιος ἦτο κρατικὸς λειτουργός, παραδείγματος χάριν φορολογικὸς ἐπόπτης.

2. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη μὲ πολλὴν δυσκολίαν δύναται νὰ διευκρινισθῆι κάπως. Κάποιος «ἄνθρωπος» εἰς τὴν Καισάρειαν, κρατικὸς λειτουργός πιθανῶς, ἔδωκεν ὠρισμένας ἐντολάς σχετικῶς μὲ ρύθμισιν θέματος ἀπελευθερώσεως δεσμευμένης περιουσίας, προφανῶς τοῦ Ὑμητίου. Φαίνεται ὅμως ὅτι μὲ τὴν διευθέτησιν αὐτὴν ἐθίγοντο οἰκονομικὰ συμφέροντα ὠρισμένων φίλων καὶ κολάκων τοῦ Σωφρονίου καὶ αὐτοὶ παρενέβησαν διὰ νὰ τὴν μα-

ας θὰ ἐπροτιμοῦσα τὴν εὐπορίαν τοῦ Ὑμητίου¹, ἀνδρὸς δαπανῶντος μὲ τόσην ἀσωτίαν τὴν περιουσίαν του; Ἄλλὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶναι ἄληθές· οὔτε ἐλέχθη οὔτε ἐπράχθη ἀπὸ ἐμὲ τίποτε ἀντίθετον τούτων. Ἐκεῖνο δὲ ἴσως ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς ψευδολόγους, τὸ λεχθὲν δηλαδὴ ἀπὸ ἐμὲ εἰς μερικά πρόσωπα ποὺ ἐθορυβοῦσαν, ὅτι· «ἐὰν μὲν ὁ ἄνθρωπος ἔχει δώσει ἐντολήν νὰ πραγματοποιηθῆ ἡ γνώμη του, εἴτε θορυβήσετε σεῖς εἴτε ὄχι, ἐκεῖνο ποὺ ἐπιδιώκει θὰ γίνῃ ὅπως δῆποτε, καὶ νὰ ὁμιλῆτε σεῖς καὶ νὰ σιωπᾶτε. Ἐὰν δὲ ἔχη ἀλλάξει γνώμην, μὴ διασύρετε τὸ ἔξοχον ὄνομα τοῦ φίλου ἡμῶν, καὶ μὴ προσπαθήσετε ν' ἀποκομίσετε κάποιον κέρδος διὰ τοὺς ἑαυτοὺς σας, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς δῆθεν φροντίδος διὰ τὸν προστάτην σας, μὲ τὸ νὰ προκαλῆτε εἰς τὸν ἄνθρωπον φόβον διὰ τῶν ἀπειλῶν σας»². Πρὸς τὸν ἴδιον δὲ τὸν συντάσσοντα τὰς διαθήκας δὲν εἶπα περὶ τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς τίποτε, οὔτε μικρὸν οὔτε μέγα, οὔτε μόνος μου οὔτε δι' ἄλλου³.

3. Καὶ δὲν πρέπει ν' ἀπιστῆς εἰς αὐτὰς τὰς δηλώσεις μου, ἐκτὸς ἐὰν μὲ θεωρῆς ἐντελῶς παράλογον καὶ ὡς περιφρονοῦντα τὴν μεγάλην ἀμαρτίαν τοῦ ψεύδους. Ἄλλὰ πολὺ σὲ παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς ἀπαλλάξης ἀπὸ τὴν ὑποψίαν εἰς τὸ θέμα τοῦτο καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὴν ἰδικὴν μου ἀπέναντί σου διάθεσιν νὰ θεωρῆς ὑψηλοτέραν ἀπὸ κάθε διαβολὴν μιμούμενος τὸν Ἀλέξανδρον, ὁ ὁποῖος, ὅταν ἐδέχθη ἐπιστολὴν καταγγέλλουσαν τὸν ἰατρὸν του ὡς συνωμοτοῦντα, καθὼς ἔτυχεν αὐτὸν τὸ καιρὸν νὰ λάβῃ φάρμακον διὰ νὰ τὸ πῆ, τόσον ἀπείχεν ἀπὸ τὸ νὰ πιστεύσῃ τὸν συκοφάντην, ὥστε ἔπινε τὸ φάρ-

ταιώσουν, ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ ἀπειλοῦντες τοὺς ὑποστηρικτὰς τῆς ὡς ἀνω διευθετήσεως ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ Βασίλειος βλέπων νὰ διασύρεται τὸ ὄνομα τοῦ φίλου του μαγίστρου εἰς μίαν ὄχι καὶ τόσον καθαρὰν ὑπόθεσιν καὶ χάριν τῶν συμφερόντων μερικῶν κολάκων τοὺς ἐπετίμησε διὰ τὴν κατάχρησιν ταύτην. Καὶ αὐτοὶ μετέφεραν εἰς τὸν Σωφρόνιον τοὺς λόγους του διαστρεβλωμένους.

3. Οἱ συντάσσοντες τὰς διαθήκας ἀποτελοῦσαν ἰδιαιτέραν τάξιν συμβολαιογράφων.

τον ἀπέσχε πιστεῦσαι τῷ διαβάλλοντι, ὥστε ὁμοῦ τε τὴν ἐπιστολὴν ἀνεγίνωσκε καὶ τὸ φάρμακον ἔπινεν. Οὐδενὸς γὰρ τῶν ἐπὶ φιλίᾳ γνωρίμων ἀτιμότερον ἑμαντὸν ἀξιῶ τίθεσθαι τῷ μήτε ἀλῶναί ποτε εἰς φιλίαν ἑξαμαρτῶν καὶ ἔτι παρὰ τοῦ Θεοῦ μου λαβῶν τὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης, ἧς χρεώστης εἰμὶ οὐ μόνον κατὰ τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἰδίως εὐεργέτην σε γνωρίζω ἑμαντοῦ τε καὶ τῆς πατρίδος.

117

33. ΑΒΟΥΡΓΙΩ

Καὶ τίς οὕτω παλαιὰν ἑταιρείαν οἶδε τιμᾶν καὶ ἀρετὴν αἰδεῖσθαι καὶ κάμνουσι συναλγεῖν, ὡς αὐτὸς σύ; Ἐπεὶ οὖν τὸν θεοφιλέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν Γρηγόριον, τὸν ἐπίσκοπον, κατέλαβε πράγματα, οὔτε ἄλλως φορητὰ καὶ μάλιστα τῷ ἦθει αὐτοῦ ὑπεναντία, ἔδοξεν ἡμῖν κράτιστον εἶναι ἐπὶ τὴν σὴν καταφυγεῖν προστασίαν καὶ παρὰ σοῦ τινα εὐρεῖσθαι λύσιν τῶν συμφορῶν. Συμφορὰ γὰρ ἔστιν ἀφόρητος πράγματα ἀναγκάζεσθαι λέγειν τὸν μὴ πεφυκότα μηδὲ βουλόμενον, καὶ χρήματα ἀπαιτεῖσθαι τὸν πένητα, καὶ ἔλκεσθαι εἰς τὸ μέσον καὶ δημοκοπεῖσθαι τὸν πάλαι δι' ἡσυχίας τὸν βίον παρελθεῖν κρίναντα. Εἴτε οὖν τῷ κόμητι τῶν θησαυρῶν

4. Πλουτάρχου, Ἄλεξανδρος 19, 3.

Ἐπιστολὴ 33. Ἐγράφη τὸ 369. Ὁ Ἀβούργιος ἦτο στρατηγὸς τοῦ Βυζαντίου, γερμανὸς ἐκ πατρὸς καὶ Καππαδόκης ἐκ μητρός, μὲ μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν. Ὁ Βασίλειος, ὁ ὁποῖος συνεδέετο φιλικῶς μαζὶ του, τοῦ ἔστειλεν ἀρκετὰς ἀπὸ τὰς σωζομένας ἐπιστολάς του. Θέμα τῆς παρούσης ἐπιστολῆς εἶναι τὸ ἴδιον μὲ τὸ τῆς ὑπ' ἀριθμὸν 32 ἐπιστολῆς ποῦ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ἄλλον ἐπίσημον Καππαδόκην καὶ φίλον τοῦ Βασιλείου, τὸν Σωφρόνιον· ἡ ἀπαλλαγὴ τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου ἀπὸ τὰς ἐνοχλήσεις

μακον τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς ὥραν ποῦ ἀνεγίνωσκε τὴν ἐπιστολήν ⁴. Διότι δικαιοῦμαι νὰ μὴ θεωρῶ τὸν ἑαυτὸν μου ὀλιγώτερον τίμιον κανενὸς ἀπὸ τοὺς διασήμους διὰ φιλίαν ἀνδρας, ἀφοῦ ποτὲ δὲν εὑρέθην προδότης τῆς φιλίας καὶ ἐπὶ πλεον ἔλαβα ἀπὸ τὸν Θεὸν μου τὴν ἐντολήν τῆς ἀγάπης, εἰς τὴν ὁποίαν σοῦ εἶμαι χρεώστης, ὄχι μόνον κατὰ τὴν κοινήν φύσιν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ὅτι σὲ ἀναγνωρίζω εὐεργέτην καὶ ἐμοῦ τοῦ ἰδίου καὶ τῆς πατρίδος.

117

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 33
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΒΟΥΡΓΙΟΝ

Ποῖος γνωρίζει νὰ τιμᾷ τὴν παλαιάν φιλίαν καὶ νὰ σέβεται τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ συμπονεῖ μαζί μὲ τοὺς κοπιᾶζοντας τόσο πολὺ ὅσον ἐσύ; Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ θεοφιλέστατος ἀδελφὸς ἡμῶν Γρηγόριος, ὁ ἐπίσκοπος, περιεπλάκη εἰς ἐνοχλήσεις, αἱ ὁποῖαι καὶ γενικῶς εἶναι ἀφόρητοι, μάλιστα δὲ εἰς τὸν ἰδικὸν του χαρακτῆρα εἶναι ἀνάρμοστοι, ἐκρίναμεν καλὸν νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν ἰδικὴν σου προστασίαν καὶ νὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ εὐρωμεν λύσιν τῶν συμφορῶν μὲ τὴν βοήθειάν σου. Διότι εἶναι συμφορὰ ἀνυπόφορος τὸ νὰ ἀναγκάζεται νὰ διαπραγματεῦται ἐμπορικῶς ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἐκ φύσεως καὶ ἐκ θελήσεως ἀποφεύγει τοῦτο, καὶ τὸ νὰ ζητοῦνται χρήματα ἀπὸ αὐτὸν ποῦ ὑπεσχέθη πτωχείαν καὶ τὸ νὰ σύρεται εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ νὰ γίνεται ἀντικείμενον δημοκοπίας αὐτὸς ποῦ ἔχει ἀποφασίσει ἀπὸ καιρὸν νὰ περάσῃ ὅλην του τὴν ζωὴν εἰς μοναστικὴν ἡσυχίαν. Ἐπομένως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν σύνεσίν σου νὰ συζητήσῃς τὸ θέμα μὲ ὁποῖον

τῶν ψευδοδανειστῶν τοῦ Καισαρίου. Καὶ ἐδῶ ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Γρηγορίου ὡς ἐπισκόπου παρεισέφησεν ἀργότερα, διότι οὗτος ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος μόλις δύο ἔτη μετὰ τὴν σύνταξιν τῆς ἐπιστολῆς.

διαλεχθῆναι χρήσιμον εἶναι κρίνης, εἴτε τισὶν ἑτέροις, τῆς σῆς ἂν εἴη συνέσεως.

118

75. ΑΒΟΥΡΓΙΩ

Πολλῶν ὄντων ἃ τὸ σὸν ἦθος ὑπὲρ τοὺς ἄλλους εἶναι πεποιήκειν οὐδὲν οὕτως ἰδιόν ἐστι σὸν ὡς ἡ περὶ τὴν πατρίδα σπουδή, δικαίας αὐτῇ ἀποδιδόντος σου τὰς ἀμοιβάς, ἐξ ἧς ὁρμηθεὶς τοσοῦτος ἐγένου ὥστε διὰ πάσης τῆς οἰκουμένης γνώριμον εἶναι σου τὴν περιφάνειαν. Αὕτη τοίνυν ἡ πατρίς, ἡ σὲ ἐνεγκοῦσα καὶ θρηψαμένη, εἰς τὴν τῶν παλαιῶν διηγημάτων ἀπιστίαν περιελήλυθεν, καὶ οὐκ ἂν τις ἐπιστὰς ἡμῶν τῇ πόλει, οὐδὲ τῶν πάντων σινηθῶν, αὐτὴν γνωρίσειεν. Οὕτως εἰς πᾶσαν ἐρημίαν ἀθρόως μετεσκεύασται, πολλῶν μὲν καὶ πρότερον αὐτῆς ἀφαιρεθέντων τῶν πολιτευομένων, νῦν δὲ σχεδὸν ἀπάντων εἰς τὴν Ποδανδὸν μετοικισθέντων. Ὡς ἀκρωτηριασθέντες οἱ λειπόμενοι καὶ αὐτοὶ εἰς πᾶσαν ἀπόγνωσιν καταπεπτώκασι, καὶ πᾶσι τοσοῦτον ἐνεποίησαν τῆς ἀθυμίας τὸν ὄγκον, ὥστε σπανίζειν λοιπὸν καὶ τῶν οἰκητόρων τὴν πόλιν καὶ γεγενῆσθαι τὰ τῆδε ἐρημίαν δεινὴν, ἐλεεινὸν μὲν φίλοις θέαμα, πολλὴν δὲ χαρὰν καὶ εὐθυμίαν φέρον τοῖς πάλαι ἐφεδρεύουσιν ἡμῶν

Ἐπιστολὴ 75. Ἐγράφη κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 371 καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Καππαδοκίας εἰς δύο ἐπαρχίας καὶ τὰς ἐπιπτώσεις αὐτοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως Καισαρείας. Διὰ τὴν ἰδίαν ὑπόθεσιν ὁ Βασίλειος ἔγραψε καὶ εἰς ἄλλους σημαίνοντας Καππαδόκας. Σχετικαὶ εἶναι αἱ ἐπιστολαὶ ὑπ' ἀριθμὸν 74 πρὸς τὸν καθηγητὴν τῆς ρητορικῆς Μαρτινιανὸν καὶ ὑπ' ἀριθμὸν 76 πρὸς τὸν μάγιστρον Σωφρόνιον.

1. Ἡ λέξις πατρίς τίθεται ἐδῶ μὲ τὴν στενοτέραν ἔννοιαν τῆς γενετείρας. Ἡ Καισάρεια ἦτο γενέτειρα τοῦ Ἀβουργίου καὶ τῶν ἄλλων ἀνδρῶν

κρίνης χρήσιμον, εἴτε μέ τὸν προϊστάμενον τῶν θησαυρῶν εἴτε μέ ὅποιονδήποτε ἄλλον.

118

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 75
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΒΟΥΡΓΙΟΝ

Ἄν καί εἶναι πολλὰ τὰ προσόντα πού καθιστοῦν τὸν χαρακτήρὰ σου ἀνώτερον τῶν ἄλλων, κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν σοῦ εἶναι τόσον χαρακτηριστικὸν ὅσον ὁ ζῆλος σου διὰ τὴν πατρίδα¹. Τῆς προσφέρεις δικαίας ἀμοιβάς, διότι ἐξεκίνησες ἀπὸ αὐτὴν καὶ ἔγινες τόσον μέγας, ὥστε ἡ φήμη σου νὰ εἶναι γνωστὴ εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην². Αὐτὴ λοιπὸν ἡ πατρὶς πού σ' ἐγέννησε καὶ σέ ἀνέθρεψε, περιῆλθεν εἰς τὸ ἀπίστευτον κατάντημα τῶν παλαιῶν διηγήσεων. Καί, ἂν ἔλθῃ κανεὶς εἰς τὴν πόλιν μας, ἀκόμη καὶ καλὸς γνώστης αὐτῆς, δὲν θὰ τὴν ἀναγνωρίσῃ· τόσον τελείως ἔξαφνικὰ ἔχει μεταμορφωθῆ εἰς ἔρημιαν, ἀφοῦ ἀπὸ τοὺς πολιτικούς παράγοντας πολλοὶ μὲν εἶχαν ἀποσπασθῆ ἀπὸ αὐτὴν καὶ προηγουμένως, τώρα δὲ σχεδὸν ὅλοι αὐτοὶ μετεφέρθησαν εἰς τὴν Ποδανδόν. Οἱ δὲ ὑπόλοιποι παράγοντες ἀποχωρισθέντες αὐτῶν ἔχουν πέσει εἰς τελείαν ἀπόγνωσιν καὶ ἔχουν μεταδώσει εἰς ὅλους τόσον καταθλιπτικὴν ἀθυμίαν, ὥστε ἡ πόλις νὰ ὑποφέρῃ πλεον καὶ ἀπὸ μείωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων καὶ τὰ ἐδῶ νὰ ἔχουν μεταβληθῆ εἰς θλιβεράν ἔρημιαν, θέαμα εἰς μὲν τοὺς φίλους ἔλλεινόν, εἰς δὲ τοὺς ἐχθροὺς πού ἀνέκαθεν ἐνήδρευαν διὰ τὴν πτώσιν μας πρόξενον χαρᾶς καὶ εὐθυμίας.

πρὸς τοὺς ὁποίους ἔγραψεν ὁ Βασίλειος, ἦτο δὲ γενέτειρα καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰδίου, ἢ τοῦλάχιστον, σχεδὸν ἦτο.

2. Λέγοντες οἰκουμένην ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐνοοῦσαν τὴν πολιτισμένην ἀνθρωπότητα, ἡ ὁποία ἐταυτίζετο μέ τὸν χῶρον ἐπεκτάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡδη ἡ αὐτοκρατορία, ρωμαϊκὴ προηγουμένως, ὑπεβάλλετο εἰς ἔντονον διαδικασίαν ἐξελληνισμοῦ.

τῷ πτώματι. Τίνος οὖν ἐστὶ χεῖρα ἡμῖν ὀρέξαι ἢ τίνος συμπαθὲς ἐφ' ἡμῖν ἀφεῖναι δάκρυον, ἀλλ' οὐχὶ τῆς σῆς ἡμερότητος, ὅς καὶ ἀλλοτρίᾳ συμπαθοῖς πόλει τοιαῦτα καμνούσῃ, μὴ ὅτι τῇ σε παραγαγούσῃ εἰς τὸν βίον; Εἴ τις οὖν δύναμις, ταύτην νῦν ἐπὶ τῆς παρούσης χρείας ἡμῖν ἐπίδειξαι. Πάντως δὲ μεγάλην ἔχεις τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔσπῃν, ὅς ἐπ' οὐδενὸς καιροῦ καταλέλοιπέ σε καὶ πολλὰς ἔδωκέ σοι τῆς παρ' ἑαυτοῦ εὐμενείας τὰς ἀποδείξεις· μόνον ἐὰν θελήσῃς ὄλως διαναστῆναι πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν ἡμῶν καὶ τῇ παρούσῃ σοι δυνάμει χρήσασθαι εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν πολιτῶν βοήθειαν.

119

147. ΑΒΟΥΡΓΙΩ

Μῦθον ἐνόμιζον τέως τὰ τοῦ Ὀμήρου, ὅτε ἐπῆειν αὐτοῦ τὸ ἕτερον μέρος τῆς ποιήσεως, ἐν ᾧ τὰ Ὀδυσσεῶς πάθη μεταδιδάσκει. Ἄλλ' ἐκεῖνα τὰ μυθικὰ τέως καὶ ἄπιστα πάνν ἡμᾶς πιθανὰ νομίζειν ἐδίδαξεν ἢ περὶ τὸν πάντα ἄριστον Μάξιμον περιπέτεια. Καὶ γὰρ καὶ οὗτος ἄρχων ἐγένετο ἔθνος οὐ φαυλοτάτου, ὥσπερ ἐκεῖνος ὁ στρατηγὸς τῶν Κεφαλλήνων. Καὶ πολλὰ χρήματα ἄγων ἐκεῖνος γυμνὸς ἐπανῆλθε, καὶ τοῦτον οὕτως ἢ συμφορὰ διέθηκεν ὡς κινδυνεῦσαι ἐν ἀλλοτρίοις ῥάκεσιν ὀφθῆναι τοῖς οἰκείοις. Καὶ

Ἐπιστολὴ 147. Ἐγράφη τὸ 373 ὑπὲρ τοῦ πρώην διοικητοῦ Καππαδοκίας Μαξίμου. Ὁ Μάξιμος ἔπεσε θῦμα σκευωρίας καὶ ἔχασεν ὄχι μόνον τὸ ἀξίωμα του, ἀλλὰ καὶ τὴν περιουσίαν του. Ὁ Βασίλειος γράφει τώρα πρὸς

Ποίου λοιπὸν ἔργον εἶναι νὰ μᾶς δώσῃ χεῖρα βοηθείας; Εἰς ποῖον ἀρμόζει ν' ἀφήσῃ δάκρυον συμπαθείας δι' ἡμᾶς, ἂν ὄχι εἰς τὴν ἡμερότητά σου, ἂν ὄχι εἰς ἐσέ, ὁ ὁποῖος καὶ μαζί με ξένην πόλιν θὰ συνέπασχες, ἂν ὑπέφερε τοιαῦτα, πολὺ δὲ περισσότερον μαζί με αὐτὴν ποὺ σ' ἔφερεν εἰς τὴν ζωὴν; Ἐάν λοιπὸν ἔχῃς κάποιαν δύναμιν εἰς χεῖράς σου, νὰ τὴν δείξῃς τώρα εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασίν μας. Πάντως δὲ ἔχεις μεγάλην ἐνίσχυσιν ἀπὸ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ποτὲ δὲν σὲ ἐγκατέλειψε καὶ σοῦ προσέφερε πολλὰς ἀποδείξεις τῆς εὐμενείας του. Μόνον εἶναι ἀνάγκη νὰ λάβῃς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐπιδοθῆς με ὄλην σου τὴν καρδίαν εἰς τὴν φροντίδα ὑπὲρ ἡμῶν καὶ νὰ χρησιμοποιοῖς τὴν δύναμιν ποὺ ἔχεις εἰς τὴν βοήθειαν τῶν συμπολιτῶν σου.

119

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 147
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΒΟΥΡΓΙΟΝ

Μῦθον ἐθεωροῦσα ἕως τώρα τὰ ἀναφερόμενα ὑπὸ τοῦ Ὅμηρου, ὅταν ἐδιάβαζα τὸ δεύτερον βιβλίον τῆς ποιήσεώς του, εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφει τὰ παθήματα τοῦ Ὀδυσσεύς. Ἄλλ' ἐκεῖνα ποὺ ἕως τώρα ἐφαίνοντο μυθικὰ καὶ ἀπίστευτα μᾶς ἐδίδαξε νὰ τὰ θεωρῶμεν πολὺ πιθανὰ ἢ περιπέτεια ποὺ εὔρε τὸν εἰς ὄλα ἄξιον Μάξιμον. Διότι καὶ αὐτὸς ὑπῆρξεν ἀρχων ἑνὸς λαοῦ ὄχι ἀσημάντου, ὅπως ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτο ἀρχηγὸς τῶν Κεφαλλήνων. Καὶ ἐκεῖνος ἐπανῆλθεν γυμνός, ἂν καὶ εἶχε πάρει μαζί του πολὺν πλοῦτον· καὶ τοῦτον δὲ ἡ συμφορὰ ἔφερεν εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε νὰ κινδυνεῦῃ νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τοὺς συμπατριώτας του με ξένα ράκη. Καὶ ἔπαθον αὐτὰ τὰ δεινὰ, ἴσως διότι κάπου παρώργησεν ἐναντίον

τὸν φίλον Ἀβούργιον ζητῶν μεσολάβησιν του, τοῦλάχιστον δι' ἠθικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου.

ταῦτα πέπονθε Λαιστρυγόνας τάχα που ἐφ' ἑαυτὸν παροξύνας καὶ Σκύλλη περιπεσὼν ἐν γυναικείᾳ μορφῇ κυνεῖαν ἐχούσῃ ἀπανθρωπίαν καὶ ἀγριότητα. Ἐπεὶ οὖν μόλις αὐτῷ ὑπῆρξε τὸν ἀφυκτον τοῦτον διανήξασθαι κλύδωνα, σὲ δι' ἡμῶν ἱκετεύει ἀξιῶν αἰδεσθῆναι τὴν κοινὴν φύσιν καὶ ἐπὶ ταῖς παρ' ἀξίαν αὐτοῦ συμφοραῖς ἀλγήσαντα μὴ σιωπῇ κρύψαι τὰ κατ' αὐτόν, ἀλλὰ διαγγεῖλαι τοῖς ἐν δυνάμει, ὥστε μάλιστα μὲν καὶ γενέσθαι τινὰ αὐτῷ βοήθειαν πρὸς τὴν σκευωρηθεῖσαν ἐπήρεια, εἰ δὲ μή, δημοσιευθῆναι γοῦν τὴν προαίρεσιν τοῦ εἰς αὐτόν ἐμπαροινήσαντος. Ἀρκοῦσα γὰρ τῷ ἡδικημένῳ παραμυθία ἢ τῶν ἐπιβουλευσάντων αὐτῷ τῆς πονηρίας φανέρωσις.

120

178. ΑΒΟΥΡΓΙΩ

Πολλοὺς οἶδα πολλάκις συστήσας τῇ τιμιότητί σου καὶ γενόμενος ἐπὶ μεγίστων καιρῶν χρήσιμος ἰκανῶς τοῖς καταπονουμένοις. Οὐ μὴν τιμιώτερόν γε ἐμοὶ οὐδ' ὑπὲρ μειζόνων ἀγωνιζόμενον οἶδα πρότερον παραπέμπας τῇ κοσμιότητί σου τοῦ ποθεινοτάτου υἱοῦ Εὐσεβίου, τοῦ νῦν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐγχειρίζοντός σοι παρ' ἡμῶν. Ὅς ποταπῷ μὲν συμπέπλεκται πράγματι αὐτός, ἂν τύχη τινὸς καιροῦ, διηγήσεται σου τῇ σεμνότητι. Ἄ

1. Προφανῶς εἰς τὴν σκευωρίαν κατὰ τοῦ Μαξίμου ἦτο ἀναμιγμένη καὶ κάποια γυναικία, ἢ ὅποια παρομοιάζεται ἐδῶ μὲ τὴν Σκύλλαν.

Ἐπιστολὴ 178. Ἐγράφη τὸ 374, τὴν ἰδίαν ἐποχὴν μὲ τὴν ἐπιστολὴν

του τούς Λαιστρυγόνας καὶ ἐνέπεσεν εἰς Σκύλλαν, ἡ ὁποία εἰς γυναικείαν μορφήν ἔκρυπτε σκυλίσιαν ἀπανθρωπίαν καὶ ἀγριότητα¹.

Ἄφοῦ λοιπὸν μόλις κατώρθωσε νὰ διαπλεύσῃ αὐτὸν τὸν ἐπικίνδυνον κλύδωνα, σὲ ἱκετεύει διὰ μέσου ἡμῶν, παρακαλῶν νὰ λάβῃς ὑπ' ὄψιν τὴν κοινότητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ ἀπὸ πόνον διὰ τὰς συμφορὰς ποὺ ὑπέφερε χωρὶς νὰ τὸ ἀξίζη, νὰ μὴ τηρήσῃς σιωπὴν διὰ τὸ ζήτημά του, ἀλλὰ νὰ τὸ ἀνακοινώσῃς εἰς τοὺς ἐν ἔξουσίᾳ. Οὕτω θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ εὔρεθῇ κάποια βοήθεια ἔναντι τῆς εἰς βάρος του συρραφείσης σκευωρίας. Ἐάν δὲ αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατόν, ζητεῖ τουλάχιστον νὰ γίνῃ δημοσίᾳ γνωστὴ ἡ πρόθεσις τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος τοῦ ἐφέρθη μὲ μανιακὴν ἐχθρότητα. Διότι εἰς τὸν ἀδικημένον εἶναι ἀρκετὴ παραμυθία ἡ φανέρωσις τῆς πονηρίας τῶν ἐχθρῶν του.

120

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 178
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΒΟΥΡΓΙΟΝ

Γνωρίζω ὅτι πολλοὺς συνέστησα εἰς τὴν τιμιότητά σου καὶ ὅτι εἰς κρισιμωτάτας περιστάσεις ὑπῆρξα ἀρκετὰ χρήσιμος εἰς τοὺς καταπονουμένους. Ἄλλὰ δὲν γνωρίζω νὰ συνέστησα εἰς τὴν κοσμιότητά σου προηγουμένως κανένα ἀνθρώπον ποὺ εἶναι τιμιώτερος δι' ἐμέ ἢ ποὺ ἀγωνίζεται διὰ σπουδαιότερα πράγματα ἀπὸ τὸν ἀγαπητότατον υἱὸν Εὐσέβιον, ὁ ὁποῖος ἐγχειρίζει τώρα εἰς σέ αὐτὴν τὴν ἐπιστολήν μου.

Εἰς ποίαν μὲν δυσκολίαν ἔχει ἐμπλακῆ, θὰ διηγηθῇ εἰς τὴν σεμνότητά σου αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἐάν εὔρη τὴν εὐκαιρίαν. Ὅσα δὲ ταιριάζει νὰ λεχθοῦν ἀπὸ ἡμᾶς εἶναι τὰ ἑξῆς· δὲν εἶ-

177, ἀπευθυνομένην πρὸς τὸν Σωφρόνιον, καὶ διὰ τὸ ἴδιον θέμα. Συνιστᾷ τὸν ἱερέα Εὐσέβιον τὸν ὁποῖον ἐκεῖ μὲν ἀποκαλεῖ ἀδελφόν, ἐδῶ δὲ υἱόν.

δὲ παρ' ἡμῶν λεχθῆναι προσῆκε ταῦτά ἐστι· μὴ παρασυρῆναι τὸν ἄνδρα μηδέ, τῷ πολλοὺς πεφηνῆναι τοὺς ἐπὶ ταῖς χαλεπωτάταις πράξεσιν ἐαλωκότας, καὶ αὐτόν τι τῆς τῶν πολλῶν ὑπονοίας παραπολαῦσαι, ἀλλὰ τυχεῖν δικαστηρίου καὶ εἰς ἐξέτασιν αὐτοῦ τὸν βίον ἀχθῆναι. Ῥᾶστα γὰρ οὕτω καὶ ἡ συκοφαντία φανερὰ γενήσεται καὶ ὁ ἀνὴρ τυχὼν τῆς δικαιοτάτης προστασίας κῆρυξ ἔσται διηνεκῆς τῶν ὑπηργμῆνων αὐτῷ παρὰ τῆς σῆς ἡμερότητος.

121

196. ΑΒΟΥΡΓΙΩ

Διάπτειν σε ὡς τοὺς ἀστέρας, ἄλλοτε κατ' ἄλλο μέρος τῆς βαρβαρικῆς ἀνίσχοντα, νῦν μὲν σιτηρέσια τῷ στρατιωτικῷ παρέχοντα, νῦν δὲ βασιλεῖ φαινόμενον μετὰ λαμπροῦ τοῦ σχήματος, ἢ τῶν ἀγαθῶν ἄγγελος φήμη ἀγγέλλουσα ἡμῖν οὐ διαλείπει. Ἐδ-
 χόμεθα δὲ τῷ Θεῷ, κατὰ λόγον μὲν σοι προϊοῦσαν τὴν ἐπιχεί-
 ρησιν, ἐπὶ μέγα σε προσελθεῖν, καὶ φανῆναί ποτε τῇ πατρίδι, ἕως
 ἔσμεν ὑπὲρ γῆς καὶ τὸν ἄερα τοῦτον ἀνέλκομεν. Τοσοῦτον γὰρ
 μέτεστιν ἡμῖν τοῦ βίου ὅσον ἀναπνεῖν μόνον.

Ἐπιστολὴ 196. Ἐγράφη εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 375. Ὁ στρατηγὸς Ἀβούργιος αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἠσχολεῖτο κυρίως μὲ τὰς προμηθείας καὶ τὸν ἔφο-

ναι ὀρθόν νά ἀδικηθῆ ὁ ἄνθρωπος οὔτε, ἐπειδή συνελήφθησαν πολλοὶ διὰ φανεράν ἀνάμιξιν εἰς παρανόμους πράξεις, νά ἐπεκταθῆ καί εἰς αὐτόν ἡ ὑποψία διὰ τοὺς πολλούς· ἀλλὰ νά τοῦ δοθῆ εὐκαιρία νά κριθῆ καί νά ἐξετασθῆ ὁ βίος του. Διότι οὕτω καί ἡ συκοφαντία θά φανερωθῆ εὐκολώτατα καί ὁ ἄνθρωπος, ἀφοῦ τύχη τῆς δικαιοτάτης προστασίας, θά γίνῃ παντοτινὸς κῆρυξ τῶν ἐκ μέρους τῆς ἡμερότητός σου εὐεργεσιῶν του πρὸς αὐτόν.

121

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 196
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΒΟΥΡΓΙΟΝ

Ὅτι εἶσαι σὰν διάπτων ἀστήρ ἀνατέλλων ἄλλοτε εἰς τοῦτο καί ἄλλοτε εἰς ἐκεῖνο τὸ σημεῖον τῆς βαρβαρικῆς γῆς αὐτήν μὲν τὴν στιγμὴν προμηθεύων στρατιωτικὰ ἐφόδια, τὴν ἄλλην δὲ ἐμφανιζόμενος εἰς τὸν βασιλέα μὲ λαμπρὰν περιβολήν, αὐτὸ δὲν παύει νά μᾶς τὸ ἀναγγέλλῃ ἡ ἀγγελιαφόρος τῶν καλῶν εἰδήσεων φήμη. Εὐχόμεθα δὲ εἰς τὸν Θεόν, καθὼς τὸ ἔργον σου θά προωθῆται συμφώνως πρὸς τοὺς ὑπολογισμούς σου, νά φθάσῃς πολὺ πλησίον καί νά φανῆς κάποτε εἰς τὴν πατρίδα μας, ἕως ὅτου εἴμεθα ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καί εἰσπνέομεν τὸν ἀέρα τοῦτον. Διότι μετέχομεν τοῦ βίου τόσοσὸν ὀλίγον, ὥστε ἀπλῶς ν' ἀναπνέωμεν.

διασμὸν τοῦ στρατεύματος, ἀλλ' ἐπίσης καί μὲ τὰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὰ βάρβαρα φύλα. Ἡ κατάστασις τῆς ὑγείας τοῦ Βασιλείου εἶναι δεινὴ.

122

304. ΑΒΟΥΡΓΙΩ

Οὗτός ἐστιν ὑπὲρ οὗ καὶ πρότερον διελέχθην σοι διὰ τοῦ διακόνου. Ἐπειδὴ οὖν ἔχων ἦκε τὴν ἐπιστολὴν παρ' ἡμῶν, ἀπέλθοι ἔχων ἃ βούλεται παρὰ σοῦ.

123

84. ΗΓΕΜΟΝΙ

1. Σχεδὸν μὲν ἄπιστόν ἐστιν ὁ μέλλω γράφειν, γεγράφεται δὲ τῆς ἀληθείας ἕνεκεν, ὅτι, πᾶσαν ἔχων ἐπιθυμίαν, ὡς οἶόν τε ἦν, πικρότατα διαλέγεσθαί σου τῇ καλοκάγαθίᾳ, ἐπειδὴ εὖρον ταύτην τῶν γραμμᾶτων τὴν ἀφορμὴν, οὐκ ἐπέδραμον τῷ ἐρμαίῳ, ἀλλ' ἀπώκησα καὶ ἀνεδύην. Τὸ οὖν παράδοξον ἐν τούτῳ, ὅτι, ἄπερ ἠδύχομην ὑπάρξαι, ταῦτα γενόμενα οὐκ ἔδεχόμην. Αἴτιον δὲ ὅτι αἰσχύνομαι δοκεῖν μὴ φιλίας ἕνεκεν καθαρῶς, ἀλλὰ χρεῖαν τινὰ θεραπεύων ἐκάστοτε γράφειν. Ἀλλὰ με εἰσηλθεν ἐκεῖνο (ὁ καὶ σὲ βούλομαι διανοηθέντα μὴ τοι νομίζειν ἡμᾶς ἐμπορικῶς μᾶλλον

Ἐπιστολὴ 304. Εἶναι ὑπόδειγμα συντόμου συστατικοῦ σημειώματος, γραφέντος εἰς ἄγνωστον χρόνον καὶ ἀναφερομένου εἰς ἄγνωστον πρόσωπον, διὰ τὸ ὁποῖον ζητεῖται ἐξυπηρέτησις παρὰ τοῦ Ἀβουργίου.

Ἐπιστολὴ 84. Ἐγράφη τὸ 372 καὶ ἀπευθύνεται πρὸς «ἄρχοντα», πιθανῶς πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς Καππαδοκίας Ἡλίαν. Τὸ θέμα τῆς φαίνεται παράξενον εἰς τὸν σημερινὸν ἀναγνώστην. Εἰς κάθε ἐπαρχιακὴν πρωτεύουσαν ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην «βουλή», ἕνα εἶδος ἐπαρχιακοῦ συμβουλίου πολυμελοῦς. Τὰ μέλη τῆς διωρίζοντο ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα ἢ ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους του εἰς τὰς ἐπαρχίας κατόπιν εἰσηγήσεως τοῦ οἰκείου διοικητοῦ, ἐπιλεγόμενα, ὅπως εἶναι εὐλογον, μεταξύ τῶν ἐγκρίτων πολιτῶν.

122

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 304
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΒΟΥΡΓΙΟΝ

Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος περὶ τοῦ ὁποίου σοῦ ὠμίλησα διὰ μέσου τοῦ διακόνου. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔρχεται ἔχων ἐπιστολὴν ἀπὸ ἡμᾶς, ἃς ἀπέλθῃ ἔχων ὅσα θέλει ἀπὸ σέ.

123

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 84
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΙΟΙΚΗΤΗΝ

1. Αὐτὸ ποὺ πρόκειται νὰ γράψω εἶναι σχεδὸν ἀπίστευτον, ἀλλὰ χάριν τῆς ἀληθείας θὰ γραφῆ. Εἶναι δὲ τοῦτο· ὅτι, ἐνῶ ἔχω ὅλην τὴν ἐπιθυμίαν νὰ συνομιλῶ μετὰ τὴν καλοκαγαθίαν σου ὅσον τὸ δυνατὸν πυκνότερα, τῶρα ποὺ ἡῦρα αὐτὴν τὴν ἀφορμὴν νὰ σοῦ γράψω, δὲν ἐβιάσθην ν' ἀρπάσω τὸ τυχερόν, ἀλλ' ἐδίστασα καὶ ὠπισθοχώρησα. Τὸ παράδοξον λοιπὸν ἔγκειται εἰς τοῦτο, ὅτι ἐκεῖνο ποὺ ἠύχόμην νὰ μοῦ παρασχεθῆ, μόλις μοῦ ἐδόθη, δὲν τὸ ἐδέχθην. Τὸ δὲ αἴτιον εἶναι ὅτι ἐντρέπομαι νὰ φαίνωμαι ὅτι γράφω ὄχι ἀπὸ καθαρὰν φιλίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξυπηρετήσω κάθε φορὰν κάποιαν ἀνάγκην.

Ἄλλ' εἰς τὴν σκέψιν μου ἐπεκράτησεν ἡ ἄποψις (πρᾶγμα

Τὰ δὲ ἔργα τῶν ἦσαν μᾶλλον ταπεινά· μεταξύ ἄλλων συλλογὴ τῶν φόρων, ἐξεύρεσις τῶν χρημάτων διὰ τὸ σιτηρέσιον τῶν στρατιωτῶν καὶ τὰ παρόμοια. Δὲν ἦτο λοιπὸν τὸ ἀξίωμα αὐτὸ τόσο περιζήτητον.

Ἡ παροῦσα ἐπιστολὴ ἀναφέρεται εἰς τὴν περίπτωσιν ἐνὸς γέροντος, ὁ ὁποῖος λόγῳ ἡλικίας ἀπηλλάγη τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος. Ὁ διοικητὴς δὲ φανερῶς εἶναι ὅτι εἶχε διάφορον γνώμην καὶ ἐφρόντισε νὰ διορισθῆ βουλευτὴς ὁ τετραετής σχεδὸν ἐγγονός του, οὕτως ὥστε πάλιν ὁ γέρονς νὰ ὑπηρετῆ. Ὁ Βασίλειος φυσικὰ ζητεῖ μετὰ τὴν ἐπιστολὴν τὴν ὀριστικὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ γέροντος ἀπὸ τὸ βουλευτικὸν ἀξίωμα.

ἢ φιλικῶς ποιῆσθαι τὰς διαλέξεις), ὅτι χρή τι διάφορον ἔχειν τὰς τῶν ἀρχόντων προσήσεις παρὰ τοὺς ιδιώτας. Οὐ γὰρ ὁμοίως ἐντευκτέον ἡμῖν ἰατρῶ τε ἀνδρῶ καὶ τῶ τυχόντι, οὔτε ἀρχοντι δηλονότι καὶ ιδιώτῃ, ἀλλὰ πειρατέον τοῦ μὲν ἐκ τῆς τέχνης, τοῦ δὲ ἀπὸ τῆς ἐξουσίας ἀπολαύειν εἰς τὰ ἡμέτερα. Ὡσπερ οὖν τοῖς ἐν ἡλίῳ βαδίζουσιν ἔπεται πάντως ἡ σκιά, κἂν αὐτοὶ μὴ προέλωνται, οὕτω καὶ ταῖς πρὸς τοὺς ἀρχοντας ὁμιλίαις ἀκολουθεῖ τι καὶ παρεμπόρευμα, ἢ τῶν καμνόντων βοήθεια. Τὴν μὲν οὖν πρώτην αἰτίαν τῆς ἐπιστολῆς πληρούτω αὐτὸ τὸ προσειπεῖν σου τὴν μεγαλόνοιαν· ὅ, κἂν μηδεμία πρόφασις τῷ γράφειν προσῆ, ἀγαθὸν κεφάλαιον αὐτὸ χρή νομίζεσθαι. Προσείρησο τοίνυν ἡμῖν, ὦ ἄριστε, καὶ φυλάττω τῷ βίῳ παντί, ἀρχὰς ἐξ ἀρχῶν ἀμείβων καὶ ἄλλοτε ἄλλους ταῖς ἐπιστάσιαις εὐεργετῶν. Τοῦτο γὰρ ἐμοὶ τε ποιεῖν σὺνηθες καὶ σοι ὀφειλόμενον παρὰ τῶν καὶ κατὰ μικρὸν πεπειραμένων τῆς περὶ τὸ ἀρχεῖν σου ἀρετῆς.

2. Μετὰ δὲ τὴν εὐχὴν δέξαι καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ ἀθλοῦ γέροντος ἱκεσίαν, ὃν ἀφῆκε μὲν τῶν δημοσίων γράμμα βασιλικόν, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τοῦ βασιλέως αὐτὸ τὸ γῆρας ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ἀναγκαίαν ἀτέλειαν, ἐβεβαίωσας δὲ καὶ αὐτὸς τὴν ἄνωθεν χάριν αἰδοῖ τῆς φύσεως καὶ προμηθεΐα τῶν δημοσίων, ἐμοὶ δοκεῖν, ὡς ἂν μὴ ἀνθρώπῳ παρανοοῦντι διὰ τὸν χρόνον κινδυνεύει τι τῶν κοινῶν. Δι' ἑτέρας δὲ ὁδοῦ πάλιν πῶς αὐτὸν ἔλαθες, ὦ θαυμάσιε, παραγαγὼν εἰς τὸ μέσον; Τὸν γὰρ ὑποδοῦν αὐτοῦ, οὔπω τέταρτον ἔτος ἀπὸ γενέσεως ἄγοντα, κελεύσας τοῦ βουλευτηρίου μετέχειν,

τὸ ὁποῖον θέλω νὰ λάβῃς καὶ σὺ ὑπ' ὄψιν, ὥστε νὰ μὴ νομίζῃς ὅτι τὰς συνεντεύξεις μας κάμνομεν δι' ἐμπορικούς καὶ ὄχι διὰ φιλικούς λόγους), ὅτι πρέπει κάπως διαφορετικὰ ν' ἀπευθύνεται κανεὶς πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἀπὸ τοὺς ἰδιώτας. Διότι βέβαια δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ συζητῶμεν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον μ' ἓνα ἰατρὸν καὶ μ' ἓνα τυχαῖον ἄνθρωπον, οὔτε προφανῶς κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον μ' ἓνα ἄρχοντα καὶ μ' ἓνα ἰδιώτην· ἀντιθέτως μάλιστα πρέπει νὰ ἐπιχειρῶμεν νὰ κερδίσωμεν καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν μας κάτι ἀπὸ τὴν τέχνην τοῦ ἑνὸς καὶ ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἄλλου. Ὅπως λοιπὸν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι βαδίζουσι κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιον, τοὺς ἀκολουθεῖ ὅπωςδὴποτε ἡ σκιά των, ἔστω καὶ ἂν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι δὲν τὸ ἐπιθυμοῦν, οὕτως ἐπίσης τὰς συναναστροφὰς μὲ τοὺς ἄρχοντας ἀκολουθεῖ καὶ κάποια συναλλαγὴ, ἢ βοήθεια πρὸς τοὺς δυστυχεῖς.

Ὁ πρῶτος λοιπὸν σκοπὸς τῆς συντάξεως αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς ἄς καλυφθῇ ἀκριβῶς ἀπὸ τὸν χαιρετισμὸν μου πρὸς τὴν μεγαλοφροσύνην σου. Καὶ καμμία ἄλλη ἀφορμὴ νὰ μὴ ὑπάρχῃ διὰ γράψιμον, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα πρέπει καὶ μόνον τοῦ νὰ θεωρῆται σπουδαῖος λόγος. Δέξου λοιπὸν τοὺς χαιρετισμοὺς μας, ὧ ἄριστε, καὶ εἴθε εἰς ὅλον σου τὸν βίον νὰ διατηρῆσαι σῶος, μετατιθέμενος ἀπὸ ἀξίωμα εἰς ἀξίωμα καὶ εὐεργετῶν μὲ τὴν ἐξουσίαν σου κάθε φοράν ἄλλους. Τοῦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν συνηθίζω νὰ πράττω ἐγώ, ἀφ' ἑτέρου δὲ χρεωστεῖται εἰς ἐσὲ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἔστω καὶ μικρὰν πείραν τῆς ἰκανότητός σου εἰς τὴν διακυβέρνησιν.

2. Μετὰ δὲ τὴν εὐχὴν δέξου καὶ τὴν ἰκεσίαν ὑπὲρ τοῦ ἀθλίου τούτου γέροντος, τὸν ὁποῖον ἀφ' ἑνὸς μὲν βασιλικὸν διάταγμα ἀπήλλαξε τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας — μᾶλλον δὲ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν βασιλέα τοῦ ἔδωσαν ἀναγκαστικὴν ἀπαλλαγὴν αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ γεράματά του —, ἀφ' ἑτέρου δὲ σὺ ὁ ἴδιος ἐπεβεβαίωσες τὴν ὑψηλὴν χάριν ἀπὸ σέβας πρὸς τὴν φύσιν καὶ ἀπὸ φροντίδα διὰ τὰ δημόσια, ὅπως μοῦ φαίνεται, διὰ νὰ μὴ κινδυνεύσουν τὰ κοινὰ κατὰ τίποτε ἀπὸ ἓνα ἄνθρωπον τοῦ ὁποῖου ὁ νοῦς λόγῳ τῆς ἡλικίας ἔχει ἐξασθενήσει.

τί ἄλλο καὶ οὐχὶ τὸν πρεσβύτεν διὰ τοῦ ἐκγόνου πάλιν ἐξ ἀρχῆς παράγεις εἰς τὰ δημόσια; Ἄλλὰ νῦν ἱκετεύομεν ἀμφοτέρων σε λαβεῖν τῶν ἡλικιῶν οἶκτον καὶ ἀμφοτέρους ἀνεῖναι διὰ τὰ προσόντα ἑκατέρω ἕλεεινά. Ὁ μὲν γὰρ οὐκ εἶδε γονέας οὐδ' ἐγνώρισεν, ἀλλὰ δι' ἄλλοτριῶν χειρῶν εἰς τὸν βίον τοῦτον εἰσηλθεν, εὐθύς ἐκ σπαργάνων ἀμφοτέρων ὄρφανισθεὶς, ὁ δὲ τοσοῦτον ἐταμιεύθη τῷ βίῳ ὥς μηδὲν αὐτὸν εἶδος συμφορᾶς παρελθεῖν. Ἐπειδε μὲν γὰρ υἱοῦ τελευτὴν ἄωρον, εἶδε δὲ οἶκον ἔρημον διαδόχων, ὄψεται δὲ νῦν, ἐὰν μὴ τι αὐτὸς ἄξιον τῆς σεαυτοῦ φιλανθρωπίας διανοηθῆς, τὴν παραμυθίαν τῆς ἀπαιδίας ταύτην ἀφορμὴν αὐτῷ μυρίων γενησομένην κακῶν. Οὐ γὰρ δὴ πού τὸ παιδίον εἰς βουλευτὰς συντελέσει ἢ ἐκλέξει τὰς εἰσφορὰς ἢ στρατιώταις χορηγήσει τὸ σιτηρέσιον, ἀλλ' ἀνάγκη πάλιν τοῦ ἀθλίου γέροντος τὴν πολιὰν κατασχύνεσθαι. Δὸς οὖν χάριν καὶ τοῖς νόμοις ἀκόλουθον καὶ τῇ φύσει συμβαίνουσαν, τῷ μὲν προστάξας μέχρι τῆς τῶν ἀνδρῶν ἡλικίας συγχωρηθῆναι, τὸν δὲ ἐπὶ τῆς κλίνης ἀναμένειν τὸν θάνατον· πραγμάτων δὲ συνέχειαν καὶ τὸ τῆς ἀνάγκης ἀπαραίτητον ἄλλοι προβαλλέσθωσαν. Οὐ γὰρ δὴ τοῦ σοῦ τρόπου ἢ κακῶς πράττοντας περιδεῖν ἢ νόμων ὀλιγορῆσαι ἢ φίλοις μὴ εἶξαι καθικετεύουσι, κἂν τὰ ἐξ ἀνθρώπων σε περιεστήκει πράγματα.

1. Παρηγορία διὰ τὴν ἀπαιδίαν τοῦ γέροντος αὐτοῦ εἶναι ἢ παρουσία τοῦ ἐγγονοῦ.

Πῶς ὅμως σοῦ ἐξέφυγεν, ὦ θαυμάσιε, καὶ τὸν ἔφερες πάλιν εἰς τὴν μέσην ἀπὸ ἄλλον δρόμον; Διότι, ἀφοῦ διέταξες τὸν ἐγγονόν του, πού δὲν εἶναι ἀκόμη οὔτε τεσσάρων ἐτῶν, νὰ μετέχη τοῦ βουλευτηρίου, τί ἄλλο κάμεις παρὰ νὰ φέρης πάλιν ἐξ ἀρχῆς εἰς τὰ δημόσια πράγματα τὸν γέροντα διὰ μέσου τοῦ ἐγγονοῦ;

Ἄλλὰ τώρα σὲ ἱκετεύομεν νὰ εὐσπλαγχνισθῆς τὴν ἡλικίαν καὶ τῶν δύο καὶ ν' ἀπαλλάξης καὶ τοὺς δύο δι' ὅ,τι ἀξιολύπητον ἔχει ὁ καθένας. Διότι ὁ μὲν ἓνας δὲν γνωρίζει γονεῖς οὔτε ἐγνώρισεν, ἀλλὰ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν μὲ βοήθειαν ἀπὸ ξένα χέρια ὀρφανεύσας καὶ ἐκ τῶν δύο ἀπὸ τὰ σπάργανα. Ὁ δὲ ἄλλος ἔχει ζήσει τόσον πολλὰ χρόνια, ὥστε νὰ μὴ ἔχη διαφύγει κανένα εἶδος συμφορᾶς· διότι εἶδε τὸν πρόωρον θάνατον τοῦ υἱοῦ, εἶδε δὲ καὶ τὸ σπῆτι του ἔρημον ἀπὸ διαδόχους, θὰ ἴδῃ δὲ τώρα, ἂν ἐσὺ δὲν ἐπινοήσης κάποιαν διευθέτησιν ἀξίαν τῆς φιλανθρωπίας σου, ὅτι αὐτὴ ἢ παρηγορία διὰ τὴν ἀπαιδίαν του¹, θὰ τοῦ γίνῃ ἀφορμὴ μυρίων κακῶν. Διότι φυσικὰ δὲν θὰ ὑπολογισθῆ τὸ παιδί μεταξὺ τῶν βουλευτῶν οὔτε θὰ συλλέξῃ φόρους οὔτε θὰ χορηγήσῃ τὸ σιτηρέσιον εἰς στρατιώτας, ἀλλὰ θὰ χρειασθῆ νὰ ἐντροπιασθοῦν τ' ἄσπρα μαλλιά τοῦ ἀθλίου γέροντος.

Δῶσε λοιπὸν χάριν σύμφωνον καὶ μὲ τοὺς νόμους καὶ μὲ τὴν φύσιν, διατάσσω ὥστε τὸ μὲν παιδί ν' ἀπαλλαγῆ τῆς βουλευτικῆς ὑπηρεσίας, μέχρις ὅτου φθάσῃ εἰς τὴν ἀνδρικήν ἡλικίαν, ὁ δὲ γέρον νὰ περιμένῃ τὸν θάνατον εἰς τὴν κλίνην. Τὴν δὲ πίεσιν τῶν πραγμάτων καὶ τὸ ἀναπόφευκτον τῆς ἀνάγκης, ὅς τὰ προβάλλουν ἄλλοι. Διότι δὲν εἶναι τοῦ ἰδικοῦ σου χαρακτήρος ἢ νὰ παρίδῃς τοὺς κακοπαθοῦντας ἢ νὰ περιφρονήσῃς τοὺς νόμους ἢ νὰ μὴ καμφθῆς ἀπὸ φίλους πού σὲ καθικετεύουν, ἔστω καὶ ἂν αἱ σχετικαὶ μὲ τὴν ἐξεύρεσιν συνεργατῶν ὑποθέσεις εἶναι ἐπισωρευμένοι εἰς τὴν σκέψιν σου.

109. ΕΛΛΑΔΙΩ ΚΟΜΗΤΙ

Πάνυ παραιτούμενος δι' ὄχλου εἶναι τῇ χρηστότητί σου διὰ τὸ μέγεθος τῆς περὶ ὑμᾶς ἀρχῆς, ἵνα μὴ δόξω ἀμέτρως ἐμφορεῖσθαι τῆς φιλίας ὑμῶν, ὁμως ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν ἠσυχάζειν οὐκ ἐπιτρέπομαι. Τὴν γοῦν ἀδελφὴν τήνδε, καὶ πρὸς γένος ἡμῖν οὖσαν καὶ διὰ χηρείαν καταπονουμένην καὶ παιδὸς ὀρφανοῦ πραγμάτων φροντίζουσαν, ἐπεὶ εἶδον λοιπὸν ὑπὲρ δύναμιν ἀφορήτοις ἀνάγκαις συνεχομένην, κατελέησας καὶ παθῶν τὴν ψυχὴν ἔσπευσα παρακαλέσαι σε, ἵνα, εἴ τις δύναμις, τῷ ἀποσταλέντι παρ' αὐτῆς ἀνθρώπῳ καταξιώσης συμπρᾶξαι, πρὸς τὸ ὅπερ αὕτη παριοῦσα ὑπέσχετο ὑφ' ἡμῶν ἤδη τοῦτο αὐτὴν ἀποδοῦσαν τῆς εἰς τὸ πλεόν ἐπιηρείας ἀπαλλαγῆναι. Ὑπέσχετο γὰρ τὸ κεφάλαιον δοῦσα συγχωρεῖσθαι τοὺς τόκους. Νῦν τοίνυν οἱ φροντίζοντες αὐτῆς τῶν κληρονόμων μετὰ τὸ κεφάλαιον καὶ τὴν τῶν τόκων εἰσπραξίν ἐπιχειροῦσι ποιήσασθαι. Ὡς οὖν εἰδὼς ὅτι Κύριός ἐστιν ὁ τὰ τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν ἰδιοποιούμενος, οὕτω σπουδάσον χρήσασθαι ἑαυτὸν τῇ σπουδῇ τῇ ὑπὲρ τοῦ πράγματος ἐπ' ἐλπίδι τῆς παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μισθαποδοσίας. Οἶμαι γὰρ καὶ τὴν ἡμερότητα τοῦ θαυμασιωτάτου ἐπάρχου μαθοῦσαν ὅτι τὸ κεφάλαιον

Ἐπιστολὴ 109. Ἐγράφη ἴσως τὸ ἔτος 372 καὶ ἀναφέρεται εἰς τὸ θέμα τοῦ χρέους τῆς Ἰουλίττης. Ὁ Ἑλλάδιος ἦτο κόμης. Τὸν τίτλον αὐτὸν ἔφεραν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου οἱ ἀνώτατοι «συνοδοί» (comites) τοῦ αὐτοκράτορος, ἦτοι οἱ συγκλητικοί, οἱ στρατηγοὶ τοῦ ἐπιτελείου καὶ οἱ ἐπόπται διοικήσεως (βικάριοι). Ὁ Ἑλλάδιος, σπουδαία προσωπικότης τῆς Καππαδοκίας, ἦτο ἀκριβῶς ἐπόπτης διοικήσεως. Ὁ Ἑλλάδιος αὐτὸς δὲν πρέπει νὰ συγχέεται οὔτε μὲ τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου Ἑλλάδιον οὔτε μὲ τὸν διάδοχον τοῦ Βασιλείου εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπικὴν ἔδραν Ἑλλάδιον. Σχετικὴ μὲ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην

124

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 109
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΟΜΗΤΑ ΕΛΛΑΔΙΟΝ

Πολύ ἀποφεύγω νά ἐνοχλήσω τήν χρηστότητά σου λόγω τοῦ ὕψους τοῦ ἀξιώματός σου, διὰ νά μή φανῆ ὅτι χρησιμοποιοῦν χωρὶς μέτρον τήν φιλίαν σου, ἀλλ' αἱ ἀνάγκαι δέν μέ ἀφήνουν νά ἡσυχάσω. Τήν ἐπιφέρουσιν λοιπὸν ἀδελφὴν, ἡ ὁποία καὶ συγγενὴς μας εἶναι καὶ ἀπὸ χηρείαν ὑποφέρει καὶ φροντίζει διὰ τήν περιουσίαν τοῦ ὀρφανοῦ υἱοῦ της, ὅταν τήν εἶδα νά κατέχεται ἀπὸ δυσκολίας ἀφορήτους καὶ ὑπερβαινούσας τήν δύναμίν της, τήν ἐλυπήθη καὶ τήν ἐπόνεσεν ἡ ψυχὴ μου· διὰ τοῦτο ἔσπευσα νά σέ παρακαλέσω νά συνεργασθῆς, ἐάν τοῦτο εἶναι δυνατόν, μέ τὸν ἄνθρωπον ποῦ ἀπεστάλη ἀπὸ αὐτήν, πρὸς τὸν σκοπὸν ν' ἀπαλλαγῆ ἡ γυναῖκα αὐτῆ τῆς περαιτέρω ἐνοχλήσεως, ἀφοῦ ἔχει ἤδη πληρώσει ὅλα ὅσα συνεφώνησε προσωπικῶς ἐνώπιόν μας. Διότι πράγματι ἔλαβε τήν ὑπόσχεσιν ὅτι, ἐάν καταβάλῃ τὸ κεφάλαιον, θὰ τῆς χαρισθοῦν οἱ τόκοι.

Τώρα λοιπὸν οἱ ἔχοντες τήν ἐπιμέλειαν τῶν κληρονόμων αὐτῆς μετὰ τὸ κεφάλαιον ἐπιχειροῦν νά εἰσπράξουν καὶ τοὺς τόκους. Ἐπομένως, ἀφοῦ γνωρίζεις ὅτι ἐκεῖνος ποῦ ἀναλαμβάνει ὡς ἰδικάς του τὰς ὑποθέσεις τῶν χηρῶν καὶ τῶν ὀρφανῶν εἶναι ὁ Κύριος, φρόντισε νά χρησιμοποιοῦν ὅλον σου τὸν ζῆλον ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς μέ τήν ἐλπίδα τῆς ἀνταποδόσεως ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Διότι νομίζω ὅτι καὶ ὁ εὐγενὴς καὶ θαυμασιώτατος ἑπαρχος¹, ὅταν μάθη ὅτι τὸ κεφάλαιον ἔχει πληρωθῆ, θὰ αἰσθανθῆ συμπάθειαν διὰ τὸν ἔλεεινὸν καὶ ἄθλιον αὐτὸν οἶκον ποῦ ἔχει γονατίσει καὶ δέν ἐπαρκεῖ ν' ἀν-

εἶναι ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 107, ἀπευθυνομένη πρὸς τὴν ἰδίαν τὴν Ἰουλίτταν.

1. Πρόκειται περὶ ἀγνωστοῦ ἐπάρχου, περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται λόγος εἰς τὴν ἀμέσως ἀκολουθοῦσαν ἐπιστολὴν ὑπ' ἀριθμὸν 107.

ἐκτέτισται συμπαθήσειν τῷ ἔλεεινῷ λοιπὸν καὶ ἀθλίῳ οἴκῳ εἰς γόνυ κλιθέντι καὶ οὐκέτι ἀρκοῦντι ταῖς ἔξωθεν αὐτῷ ἐπαγομέναις ἐπηρείαις. Παρακαλῶ οὖν, καὶ τῇ ἀνάγκῃ σύγγνωθι δι' ἣν ὄχλησά σοι καὶ τῷ πράγματι σύμπραξον κατὰ τὴν δύναμιν, ἣν ἔδωκέ σοι ὁ Χριστὸς χρηστῷ καὶ ἀγαθῷ τὸν τρόπον ὄντι καὶ εἰς ἀγαθὸν οἷς ἔλαβες κεχρημένῳ.

125

107. ΙΟΥΛΙΤΤῆ ΕΛΕΥΘΕΡᾶ

Πάνυ ἠθύμησα τοῖς γράμμασιν ἐντυχῶν τῆς εὐγενείας σου, ὅτι σε πάλιν αἱ αὐταὶ περιέχουσιν ἀνάγκαι. Καὶ τί δεῖ ποιεῖν πρὸς ἀνθρώπους οὕτω παλίμβουλον ἐπιδεικνυμένους τὸ ἦθος καὶ ἄλλοτε ἄλλα λέγοντας καὶ ταῖς ἰδίαις ὁμολογίαις μὴ ἐμμένοντας; Εἰ γὰρ μετὰ τὰς ἐπ' ἐμοῦ καὶ τοῦ ἀπὸ ὑπάρχων ὑποσχέσεις, νῦν, ὡς μηδενὸς εἰρημένου, οὕτω στενοχωρεῖ τὴν προθεσίαν, ἔοικε παντελῶς ἀπηρυσθιακέναι πρὸς ἡμᾶς ὁ ἀνὴρ. Πλὴν ἀλλ' ἐπέστειλα αὐτῷ ἐντρέπων αὐτὸν καὶ ὑπομιμνήσκων τῶν αὐτοῦ ὑποσχέσεων. Ἐπέστειλα δὲ καὶ Ἑλλαδίῳ, τῷ οἰκείῳ τοῦ ἐπάρχου, ἵνα δι' αὐτοῦ διδαχθῇ τὰ κατὰ σέ ὁ ἑπαρχος. Αὐτὸς γὰρ μέχρι τοσοῦτου θαρροῦσαι δικαστῆ τοσοῦτω οὐκ ἐνόμισα ἐπιβάλλον εἶναί μοι, διὰ τὸ μηδέ πω περὶ ἰδιωτικοῦ πράγματος αὐτῷ ἐπεσταλκέναι καὶ ὑφορᾶσθαι κατάγνωσίν τινα, ὡς οἶδας, εὐκόλως τῶν μεγάλων ἀνδρῶν

*Επιστολή 107. Ἐγράφη ἴσως τὸ 372 χάριν τῆς Ἰουλίττης αὐτῆς, τὴν ὁποίαν ὁ ὀρισθεὶς ὡς ἐπιμελητὴς τοῦ τέκνου τῆς ἐξεβίαζεν. Ἐφοῦ τῆς ἐδάνεισε χρήματα, ἐζητοῦσε τὴν καταβολὴν τοῦ κεφαλαίου μαζί με ὑπερόγκους τόκους. Κατόπιν μεσολαβήσεως τοῦ Βασιλείου ὁ δανειστής ὑπεσχέθη ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ ἐνὸς πρώην ὑπάρχου, πρώην πρωθυπουργοῦ (praefectus praetorio), ὅτι θὰ παραχωρήσῃ μεγαλυτέραν προθεσίαν καταβολῆς

τεπεξέληθη εἰς τὰς κακοτυχίας, αἱ ὁποῖαι ἔρχονται ἀπ' ἔξω. Παρακαλῶ λοιπόν, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ μὲ συγχωρήσης πού εὐρέθην εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ σὲ ἐνοχλήσω, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ βοηθήσης εἰς τὴν ὑπόθεσιν κατὰ τὴν δύναμιν πού σοῦ ἔδωσεν ὁ Χριστός, διὰ τὸ ὅτι εἶσαι χρηστός καὶ ἀγαθὸς εἰς τοὺς τρόπους καὶ χρησιμοποιοεῖς εἰς ἀγαθὸν ὅσα ἔλαβες.

125

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 107
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΧΗΡΑΝ ΙΟΥΛΙΤΤΑΝ

Πολὺ ἔστενοχωρήθην πού, καθὼς εἶδα εἰς τὸ γράμμα τῆς εὐγενείας σου, σὲ βασανίζουν πάλιν αἱ ἴδιαι δυσκολίαι. Πῶς νὰ φερθῆ κανεὶς εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τόσον ἀσταθῆ χαρακτήρα, ὥστε κάθε φοράν νὰ λέγουν ἄλλα καὶ νὰ μὴ μένουν πιστοὶ εἰς τὸν λόγον των; Διότι, ἔαν μετὰ τὰς ὑποσχέσεις ἐνώπιον ἐμοῦ καὶ τοῦ πρώην ὑπάρχου πιέζη τώρα τόσον πολὺ τὴν προθεσίαν, σὰν νὰ μὴ ἔχη λεχθῆ τίποτε, ὁ ἄνθρωπος φαίνεται νὰ ἔχασεν ἀπέναντί μας κάθε ἴχνος ἐντροπῆς.

Πάντως τοῦ ἔγραφα ἐπιτιμητικῶς καὶ τοῦ ὑπενθύμισα τὰς ὑποσχέσεις του. Ἐγραφα δὲ καὶ εἰς τὸν Ἑλλάδιον, ὁ ὁποῖος εἶναι οἰκεῖος εἰς τὸν ἔπαρχον, διὰ νὰ μάθῃ ἀπὸ αὐτὸν ὁ ἔπαρχος περὶ τῆς ὑποθέσεώς σου. Δὲν ἐνόμισα δὲ σκοπίμον νὰ τολμήσω νὰ φθάσω ἐγὼ ὁ ἴδιος εἰς ἕνα τόσον ὑψηλὰ ἱστάμενον κριτήν, διότι δὲν τοῦ ἔγραφα ποτὲ δι' ἰδιωτικὸν ζήτημα καὶ διότι ἐφοβήθην ἀπόρριψιν τοῦ αἰτήματος, καθ' ὅσον, ὅπως γνωρίζεις, οἱ μεγάλοι ἄνδρες δυσαρεστοῦνται εὐκολα

τοῦ χρέους καὶ ὅτι, ἂν λάβῃ τὸ κεφάλαιον, θὰ παραιτηθῆ τῶν τόκων. Ἄλλὰ δὲν ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσιν καὶ τώρα ἀπαιτεῖ καὶ αὐτούς. Σχετικῆ εἶναι καὶ ἡ ἀνωτέρω δημοσιευθεῖσα ὑπ' ἀριθμὸν 109 ἐπιστολὴ πρὸς Ἑλλάδιον.

ἀγριαινότων πρὸς τὰ τοιαῦτα. Εἰ μέντοι τι ἔσται ὄφελος, ἔσται τοῦτο διὰ Ἑλλαδίου ἀνθρώπου καὶ χρηστοῦ καὶ περὶ ἡμᾶς διακειμένου καὶ Θεὸν φοβουμένου καὶ παρρησίαν ἀμύθητον ἔχοντος πρὸς τὸν ἄρχοντα. Δυνατὸς δὲ ὁ Ἅγιος διαγαγεῖν σε πάσης θλίψεως, μόνον ἐὰν ἀληθινῇ καὶ γνησίᾳ καρδίᾳ ἐπελίσωμεν ἐπ' αὐτόν.

126

274. ΙΜΕΡΙΩ ΜΑΓΙΣΤΡΩ

Ἡ πρὸς τὸν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν Ἦραν φιλία μου καὶ συνήθεια ὅτι ἐκ πάντων παιδὸς τὴν ἀρχὴν ἔλαβε καὶ μέχρι γήρως παρέμεινε τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι παντὸς ἄμεινον καὶ αὐτὸς ἐπίστασαι. Σχεδὸν γὰρ καὶ τὴν τῆς σῆς μεγαλοφυΐας ἀγάπην ἐξ ἐκείνου ἡμῖν ὁ Κύριος ἐχαρίσατο ἐξ ὅτου καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἡμῖν γνῶσιν προεξένησεν. Ἐπεὶ οὖν δεῖται τῆς παρὰ σοῦ προστασίας, παρακαλῶ σε καὶ καθικετεύω τῇ τε ἀρχαίᾳ περὶ ἡμᾶς διαθέσει χαριζόμενον καὶ τῇ νῦν κατασχούσῃ ἀνάγκῃ προσχόντα οὕτως οἰκειώσασθαι τὰ κατ' αὐτὸν πράγματα, ὥστε μηδεμιᾶς αὐτὸν ἐτέρας προστασίας δεηθῆναι, ἀλλ' ἐπανελθεῖν πρὸς ἡμᾶς πάντα καταπραξάμενον τὰ κατ' εὐχάς· ὥστε ταῖς πολλαῖς αἰς πεπόνθαμεν παρὰ σοῦ εὐεργεσίαις καὶ ταύτην ἡμᾶς ἔχειν συναριθμεῖν, ἧς οὐκ ἂν μεῖζονα ἑαυτοῖς οὐδὲ μᾶλλον ἡμῖν διαφέρουσιν εὐρίσκοντες οἰκειούμεθα.

Ἐπιστολὴ 274. Ἐγγραφή πρὸς τὸ τέλος τοῦ βίου τοῦ Βασιλείου. Συστατικὴ ὑπὲρ τοῦ Ἦρα.

διὰ παρομοίας ἐπεμβάσεις. Ἐάν πάντως πρόκηται νὰ προέλθῃ κάποια ὠφέλεια, αὐτὴ θὰ προέλθῃ ἀπὸ τὸν Ἑλλάδιον, ἀνθρώπου χρηστὸν καὶ φιλικῶς διατεθειμένον ἀπέναντί μας, φοβούμενον τὸν Θεὸν καὶ ἔχοντα πολὺ θάρρος ἀπέναντι τοῦ ἄρχοντος. Ὁ δὲ ἅγιος Θεὸς ἔχει τὴν δύναμιν νὰ σὲ ἐξαγάγῃ ἀπὸ κάθε θλίψιν, μόνον ἂν στηρίξωμεν εἰς αὐτὸν τὰς ἐλπίδας μας μὲ ἀληθινὴν καὶ γνησίαν καρδίαν.

126

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 274
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΓΙΣΤΡΟΝ ΙΜΕΡΙΟΝ

Γνωρίζεις καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον, ὅτι ἡ φιλία καὶ οἰκειότης μου πρὸς τὸν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν Ἦραν ἤρχισεν ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν καὶ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ διετηρήθη μέχρι γήρατος. Διότι καὶ τῆς μεγαλοφροσύνης σου τὴν ἀγάπην μᾶς ἐχάρισεν ὁ Κύριος τὴν ἰδίαν σχεδὸν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπροξένησε καὶ τὴν μετ' αὐτοῦ γνωριμίαν μας. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὸς ἔχει ἀνάγκην τῆς προστασίας σου, σὲ παρακαλῶ καὶ σὲ ἱκετεύω νὰ θεωρήσης σὰν ἰδικὰ σου τὰ ζητήματα ποὺ τὸν ἀπασχολοῦν χαριζόμενος εἰς τὴν παλαιάν σου συμπάθειαν πρὸς ἡμᾶς καὶ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν ἀνάγκην ποὺ μᾶς κατέχει τῶρα, ὥστε νὰ μὴ χρειασθῇ βοήθειαν ἀπὸ κανένα ἄλλον, ἀλλὰ νὰ ἐπανέλθῃ πρὸς ἡμᾶς, ἀφοῦ τελειώσῃ κατ' εὐχὴν τὰς ὑποθέσεις του.

Οὕτω μαζί μὲ τὰς πολλὰς εὐεργεσίας ποὺ ἐδέχθημεν ἀπὸ σὲ θὰ ἔχωμεν νὰ συναριθμῶμεν καὶ αὐτὴν τὴν ὁποίαν ἐκλαμβάνομεν ὡς τὴν μεγαλυτέραν δι' ἡμᾶς καὶ ὡς τὴν περισσότερον ἐνδιαφέρουσαν ἡμᾶς.

63. ΗΓΕΜΟΝΙ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

«Τὸν σοφὸν ἄνδρα, κὰν ἐκάς ναίη χθινοός, κὰν μήποτ' αὐτὸν ὄσσοις προσίδω, κρίνω φίλον», Εὐριπίδου ἐστὶ τοῦ τραγικοῦ λόγος. Ὡστε, εἰ, μήπω τῆς κατ' ὀφθαλμοὺς ἡμῖν συντυχίας τὴν γνῶσίν σου τῆς μεγαλοφυΐας χαρισαμένης, φαμὲν εἶναι φίλοι σου καὶ συνήθεις, μὴ κολακείαν εἶναι τὸν λόγον κρίνης. Εἵχομεν γὰρ φήμην πρόξενον τῆς φιλίας μεγαλοφῶνως τὰ σὰ πᾶσιν ἀνθρώποις συμβοῶσαν· ἀφ' οὗ μέντοι καὶ τῷ αἰδεσιμωτάτῳ Ἐλπιδίῳ συνετύχομεν, τοσοῦτόν σε ἐγνωρίσαμεν καὶ οὕτω κατ' ἄκρας ἐαλώκαμέν σου, ὡσανεὶ πολλὸν χρόνον συγγεγονότες καὶ διὰ μακροῦς τῆς πείρας τῶν ἐν σοὶ καλῶν τὴν γνῶσιν ἔχοντες. Οὐ γὰρ ἐπαύσατο ὁ ἀνὴρ ἕκαστα ἡμῖν τῶν περὶ σέ διηγούμενος· τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς ψυχῆς, τοῦ φρονήματος τὸ ἀνάστημα, τῶν τρόπων τὴν ἡμερότητα, ἐμπειρίαν πραγμάτων, σύνεσιν γνώμης, σεμνότητα βίου, φαιδρότητα κεκραμένην, λόγου δύναμιν, τὰ ἄλλα ὅσα αὐτὸς μὲν διὰ πολλῆς τῆς πρὸς ἡμᾶς ὀμιλίας ἀπηριθμήσατο, ἡμῖν δὲ γράφειν οὐκ ἦν δυνατόν, ἵνα μὴ ἔξω τοῦ μέτρου τὴν ἐπιστολὴν προαγάγωμεν. Πῶς οὖν οὐκ ἔμελλον ἀγαπᾶν τὸν τοιοῦτον; Πῶς γοῦν ἡδυνάμην ἔμαντοῦ κρατῆσαι πρὸς τὸ μὴ οὐχὶ καὶ ἐκβοῶν τὸ τῆς ψυχῆς ἔμαντοῦ πάθος διασημαίνειν; Δέχου τοίνυν τὴν προσ-

¹Επιστολή 63. Ἐγγραφή πιθανῶς τὸ 370 ἢ 371.

1. Ἀπόσπασμα ἀπὸ ἀγνωστον δράμα τοῦ Εὐριπίδου. Βλ. Nauck,

127

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 63
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΙΟΙΚΗΤΗΝ ΤΗΣ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

«Τὸν ἄνδρα τὸν σοφόν,
ὅσον μακρὰ κι' ἂν μένη,
ὅσον κι' ἂν ποτέ
μὲ τὰ μάτια μου δὲν βλέπω,
φίλον τὸν κρίνω».

Εἶναι λόγια τοῦ Εὐριπίδου τοῦ τραγικοῦ¹. Ὡστε, ἂν ἰσχυριζώμεθα ὅτι εἴμεθα φίλοι σου καὶ σύντροφοι, χωρὶς ἀκόμη μία προσωπικὴ συνάντησις νὰ μᾶς χαρίσῃ τὴν γνωριμίαν τῆς μεγαλοφροσύνης σου, μὴ θεωρήσῃς τὸν λόγον ὡς κολακείαν. Διότι εἶχαμεν πρόξενον τῆς φιλίας τὴν φήμην, ἣ ὁποῖα διακηρύσσει μεγαλοφώνως τὰς πράξεις σου εἰς ὄλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἄφ' ὅτου δὲ συνητήσαμεν καὶ τὸν αἰδεσιμώτατον Ἐλπιδίου, τόσον καλὰ σ' ἐγνωρίσαμεν καὶ τόσον πολὺ ἠχμαλωτίσθημεν ἀπὸ σέ, ὡσάν νὰ σέ εἶχαμεν συναναστραφῆ πολὺν χρόνον καὶ νὰ εἶχαμεν μακρὰν πείραν τῶν ἀγαθῶν σου προσόντων.

Διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔπαυσε νὰ μᾶς διηγῆται ἕνα πρὸς ἕνα τὰ προσόντα σου, τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς ψυχῆς, τὸ ὕψος τοῦ φρονήματος, τὴν ἡμερότητα τῶν τρόπων, τὴν σεμνότητα τοῦ βίου ποὺ εἶναι ποτισμένη μὲ φαιδρότητα, τὴν δύναμιν τοῦ λόγου, καὶ ὅλα τ' ἄλλα, τὰ ὁποῖα αὐτὸς μὲν ἀπηρίθμησεν εἰς ἡμᾶς κατὰ τὴν διάρκειαν μακρᾶς συνομιλίας μας, ἡμεῖς δὲ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γράψωμεν, διὰ νὰ μὴ φέρωμεν τὴν ἐπιστολὴν ἔξω ἀπὸ τὰ ἐπιστολικά μέτρα. Πῶς λοιπὸν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἀγαπῶ τοιοῦτον ἄνδρα; Πῶς τάχα θὰ ἠδυνάμην νὰ συγκρατήσω τὸν ἑαυτὸν μου καὶ νὰ μὴ φανερώσω δυνατὰ τὴν ψυχικὴν μου συγκίνησιν;

Trag. Graecorum Fragmenta, ἀρ. 902. Ἄντι «σοφόν» πάντως τὸ ἀπόσπασμα ἔχει «ἔσθλόν», δηλαδὴ ἀγαθόν.

ηγορίαν, ὦ θαυμάσιε, ἐκ φιλίας ἀληθινῆς καὶ ἀδόλου σοι προσα-
γομένην πόρρω γὰρ θωπείας δουλοπρεποῦς τὰ ἡμέτερα· καὶ ἔχε
ἡμᾶς τῷ καταλόγῳ τῶν σεαυτοῦ φίλων ἐναριθμίους γράμμασι
συνεχέσι σαυτὸν τε δεικνὺς καὶ παραμυθούμενος τὴν ἀπόλειπιν.

Δέχου λοιπὸν τὸν χαιρετισμὸν, ὃ θαυμάσιε, προσφερόμενον ἀπὸ φιλίαν ἀληθινὴν καὶ ἄδολον — διότι ἡ ἰδική μας συμπεριφορὰ πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τὴν δουλοπρεπῆ κολακείαν—καὶ ἔχε μας ἐγγεγραμμένους εἰς τὸν κατάλογον τῶν φίλων σου καὶ γράφε συχνὰ διὰ νὰ δεικνύης εἰς ἡμᾶς τὸν ἑαυτὸν σου καὶ νὰ μᾶς παρηγορῆς διὰ τὴν στέρησιν.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ
ΠΡΟΣ ΦΙΛΟΥΣ ΚΑΘΗΓΗΤΑΣ ΤΗΣ ΡΗΤΟΡΙΚΗΣ

Καθηγητής τῆς ρητορικῆς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Βασίλειος δι' ἐν ἡ δύο ἔτη (356 — 358), ἠσθάνετο ἐξαιρετικὴν χαρὰν εἰς κάθε εὐκαιρίαν ἐπικοινωνίας μὲ παλαιούς διδασκάλους καὶ συναδέλφους, μὲ «σοφιστάς», ὅπως ἐλέγοντο τότε οἱ διδάσκοντες ρητορικὴν καὶ δίκαιον, ἢ καὶ μὲ ἀπλοῦς «ρήτορας», ὅπως ἐλέγοντο οἱ δικηγόροι. Καὶ ἡ χαρὰ ἦτο ἴση εἴτε περὶ Χριστιανῶν εἴτε περὶ Ἑθνικῶν ἐπρόκειτο.

Ἐδῶ παρουσιάζομεν πρώτην μίαν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἀγνωστον ρήτορα Ὠριγένην (ὑπ' ἀριθμὸν 17), ὁ ὁποῖος ἐτόλμησε ν' ἀνορθώσῃ τὸ ἀνάστημά του ἐναντίον τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὅταν αὐτὸς ἤρχισε διωγμὸν κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Εἶναι φιλικὴ καὶ συγχαρητήριος διὰ τὸ θάρρος καὶ τὴν προσφορὰν του.

Ἐρχονται ἔπειτα δύο ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν καθηγητὴν Λεόντιον (ὑπ' ἀριθμὸν 20 καὶ 21). Παραπονεῖται, ὅπως πάντοτε σχεδὸν εἰς παρομοίας περιστάσεις, ὅτι δὲν τοῦ γράφει συχνὰ καὶ τοῦ στέλλει τὸ περίφημον σύγγραμμά του Ἀνατρεπτικὸς τοῦ Ἀπολογητικοῦ τοῦ Εὐνομίου. Τὸ βιβλίον τοῦτο, γραφὲν κατὰ τοῦ αἰρετικοῦ Εὐνομίου, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Χριστὸς ὡς κτίσμα εἶναι ἀνόμιος ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐγράφη τὸ 364 καὶ θὰ ἐχρησίμευεν εἰς τὸν Λεόντιον διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ ἄλλη ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Λεόντιον εἶναι ὀλίγον παράδοξος, διότι παρουσιάζει κάποιον Ἰουλιανὸν παραπονούμενον ὅτι, ἐνῶ γράφει πρὸς τὸν Βασίλειον, δὲν λαμβάνει ἀπαντήσεις, καὶ ἔπειτα στρέφει πάλιν τὸν λόγον εἰς δεύτερον πρόσωπον, εἰς τὸ «σύ». Φαίνεται λοιπὸν πιθανὸν ὅτι ὁ Λεόντιος, πρὶν βαπτισθῆναι, ἐλέγετο Ἰουλιανὸς

καί με αὐτὸ τὸ ὄνομα τὸν εἶχε συνηθίσει ὁ Βασίλειος. Μία ἄλλη δὲ ἐπιστολὴ (ὑπ' ἀριθμὸν 35) ἀπευθύνεται πρὸς ἄγνωστον ἀξιωματοῦχον, μᾶλλον φορολογικὸν ὑπάλληλον, με παράκλησιν νὰ μὴ αὐξήθῃ ὁ ἐπὶ τῆς περιουσίας ἐνὸς Λεοντίου φόρος. Αὐτὸς ὁ Λεόντιος παρουσιάζεται ὡς ἰδιοκτῆτης ἀγρῶν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποκλείει νὰ πρόκηται περὶ τοῦ σοφιστοῦ, ἂν καὶ δὲν εἶναι βέβαιον.

Ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Μαρτινιανὸν (ὑπ' ἀριθμὸν 74) ἔχει ὡς ἀντικείμενον μίαν σοβαρωτάτην ὑπόθεσιν. Ὁ αὐτοκράτωρ Οὐάλης τὸ 371 ἐχώρισε τὴν ἐπαρχίαν τῆς Καππαδοκίας εἰς δύο διὰ πολλοὺς λόγους, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ κυριώτεροι εἶναι δύο. Πρῶτον ὅτι ἡ Καππαδοκία ἦτο ἐκτεταμένη, ἴση περίπου με τὴν σημερινὴν χερσαίαν Ἑλλάδα. Ὁ Οὐάλης ἤθελε μικροτέρας ἐπαρχίας, ὥστε οἱ τοπικοὶ διοικηταὶ νὰ μὴ ἀποκτοῦν πολλὴν δύναμιν, οἱ φόροι νὰ συλλέγωνται εὐκολώτερα καὶ ἡ διοίκησις νὰ εἶναι περισσότερον ἀποτελεσματικὴ. Ἐπὶ πλέον ἐδῶ ἐζήτουσε νὰ μειώσῃ τὴν δύναμιν τοῦ Βασιλείου με τὸ νὰ ἀφαιρέσῃ τὸ ἥμισυ τῆς ἐπαρχίας του. Ἄλλ' ἡ ἐνέργεια προεκάλεσε σάλον, διότι τὸ ὑπαλληλικὸν προσωπικὸν τῆς ἐπαρχίας ἔπρεπε νὰ χωρισθῇ εἰς δύο μέρη καὶ τὸ ἓνα νὰ μεταβῇ εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσαν, τὸ ἄσημον χωρίον Ποδανδός, ὅπως ἐπίσης καὶ τὰ μέλη τῆς βουλῆς ποῦ ἦσαν ἐντόπιοι. Διότι ἡ Ποδανδός δὲν εἶχεν ἀρκετοὺς κατοίκους, ὥστε νὰ σχηματίσῃ «πόλιν», με ὅλα τὰ τότε παρεπόμενά της, ἐκλογικὸν σῶμα, βουλὴν καὶ τὰ παρόμοια. Ἡ μετακίνησις προεκάλεσε οἰκονομικὴν καθίζησιν τῆς Καισαρείας, χωρὶς νὰ ὀδηγήσῃ τόσον γρήγορα εἰς ἀνθησιν τὴν Ποδανδόν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἄλλωστε συνετέλεσεν ὥστε μετ' ὀλίγον ἡ πρωτεύουσα τῆς δευτέρας ἐπαρχίας νὰ μεταφερθῇ εἰς τὴν πόλιν τῶν Τυάνων ποῦ ἦτο καὶ ἐκκλησιαστικὴ πρωτεύουσα. Αὐτὴν τὴν κατάστασιν διεκτραγωδεῖ με κάποιαν ὑπερβολὴν θρήνου ὁ Βασίλειος πρὸς τὸν Μαρτινιανόν, καθηγητὴν τῆς ρητορικῆς ἢ φιλολογίας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔχοντα ἐπαφὴν με τὰ ἀνάκτορα.

Ἀκολουθοῦν τέλος μερικὰ δείγματα ἀπὸ τὴν περίφημον ἀλληλογραφίαν με τὸν Λιβάνιον, τὸν μεγαλύτερον ρητοροδιδάσκαλον κατὰ τὸν 4ον μ.Χ. αἰῶνα, ὁ ὁποῖος ἐδίδαξεν εἰς τὴν Νικομήδειαν,

τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὰς Ἀθήνας καὶ ἐπὶ μακρότερον χρόνον εἰς τὴν πατρίδα του Ἀντιόχειαν. Εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν πόλιν εἶχε μαθητὴν τὸν Ἰωάννην Χρυσόστομον, ἐνῶ ἐπίσης καὶ ὁ Βασίλειος εἶχε μαθητεύσει πλησίον του, ἴσως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Λιβάνιος παρ' ὅλον ὅτι εἶχε μαθητὰς τόσοσ διασημοὺς Χριστιανοὺς καὶ παρ' ὅλον ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἐπικρατοῦσε πλέον παντοῦ, ἔμεινε προσηλωμένος εἰς τὴν παλαιὰν θρησκείαν μέχρι τέλους. Ἦτο νεοπλατωνιστὴς, ἀν καὶ δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐμβαθύνῃ πολὺ εἰς τὰ φιλοσοφικὰ προβλήματα, καὶ εἶχεν ἐπηρεάσει σοβαρὰ τὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανόν. Ἡ γνησιότης τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Βασιλείου μὲ τὸν Λιβάνιον (ἐπιστολαὶ 335 ἕως 359) ἀμφισβητεῖται ἀπὸ πολλοὺς. Βέβαια θὰ ἦτο δυνατὸν μερικοὶ μεταγενέστεροὶ Χριστιανοὶ μαθηταὶ νὰ κατασκευάσουν ἐπιστολάς χάριν ἀσκήσεως, ἀλλ' εἶναι ἀπίθανον νὰ ἔπλασαν τόσας πολλὰς. Μερικαὶ εἶναι μᾶλλον γνήσιαι καὶ ἀπὸ αὐτὰς δημοσιεύομεν ἐδῶ τέσσαρας, δύο ἀπὸ κάθε πλευρὰν (ὑπ' ἀριθμὸν 337, 338, 339, 340). Εἶναι διηνηθισμένα μὲ ὅλα τὰ εὐρήματα τῆς σοφιστικῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τόσοσ αὐταὶ ὅσον καὶ αἱ ὑπόλοιποι.

17. ΩΡΙΓΕΝΕΙ

Καὶ ἀκουόμενος εὐφραίνεις καὶ ἀναγινωσκόμενος δι' ὧν γράφεις ἐνεργεστέρας ἡμῖν παρέχεις εὐφροσύνας. Καὶ χάρις πολλὴ τῷ ἀγαθῷ Θεῷ τῷ μηδὲν ἐλαττωθῆναι ποιήσαντι τὴν ἀλήθειαν ἐν τῇ προδοσίᾳ τῶν δῆθεν ὑπερκρατούντων, ἀλλὰ δι' ὑμῶν τὴν συνηγορίαν τοῦ λόγου τῆς εὐσεβείας ἀναπληρώσαντι. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν, ὡς τὸ κώνειον ἢ τὸ ἀκόνιτον καὶ εἴ τις ἄλλη ἀνδροφόνος βοτάνη, πρὸς ὀλίγον ἀνθήσαντες ταχὺ ἀποξηρανθήσονται. Ὑμῖν δὲ ἀνθρὸν καὶ αἰεὶ νέον ὁ Κύριος τὸν μισθὸν τὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ λαληθέντων παρέξει. Ἄνθ' ὧν καὶ παράσχοι ὑμῖν ὁ Κύριος πᾶσαν εὐθηνίαν οἴκου καὶ εἰς παῖδας παίδων τὴν εὐλογίαν διαβιβάσαι. Τὰ δὲ εὐγενέστατα παιδιά, τοὺς ἐναργεῖς τῆς σῆς χρηστότητος χαρακτῆρας, εἶδον ἠδέως καὶ περιεπτυσάμην καὶ εὐχομαι αὐτοῖς ὅσα ἂν αὐτὸς ὁ πατὴρ εὖξῃ.

Ἐπιστολὴ 17. Ἐγράφη κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰουλιανοῦ (361 — 363). Εἰς τὴν Καππαδοκίαν ἀνεδείχθη τότε ὁ Ὁριγένης αὐτός, ὁ ὁποῖος

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 17
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΩΡΙΓΕΝΗΝ

Καὶ ἀκουόμενος μᾶς εὐφραίνεις καὶ ἀναγινωσκόμενος μᾶς προσφέρεις ἐντονωτέραν εὐφροσύνην. Ὅφειλεται δὲ μεγάλη χάρις εἰς τὸν ἀγαθὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἔκαμεν ὥστε νὰ μὴ ἐλαττωθῆ ἡ ἀλήθεια λόγῳ τῆς προδοσίας τῶν δῆθεν ἀνωτάτων ἀρχόντων, ἀλλ' ἀνεπλήρωσε μὲ σᾶς τὴν συνηγορίαν ὑπὲρ τοῦ λόγου τῆς εὐσεβείας. Ἐκεῖνοι λοιπόν, ἀνθήσαντες ἐπ' ὀλίγον ὡσάν τὸ κώνειον καὶ τὸ ἀκόνιτον καὶ κάθε ἄλλο παρόμοιον δηλητηριῶδες βότανον, γρήγορα θὰ μαραθοῦν· εἰς σᾶς δὲ θὰ παράσχη ὁ Κύριος ἀνθηρὸν καὶ πάντοτε νέον μισθὸν δι' ὅσα ἐκηρύξατε ὑπὲρ αὐτοῦ.

Χάριν αὐτῶν λοιπόν εἶθε νὰ παράσχη ὁ Κύριος κάθε εὐημερίαν εἰς τὸν οἶκόν σας καὶ νὰ διαβιβάσῃ τὴν εὐλογίαν εἰς τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν σας. Μ' εὐχαρίστησιν εἶδα τὰ εὐγενέστατα τέκνα, τὰς ζωντανὰς εἰκόνας τῆς ἀγαθότητός σου, καὶ τὰ ἐνηγκαλίστην. Τοὺς εὐχομαι ὅσα θὰ ἠύχετο ὁ ἴδιος ὁ πατέρας των.

ἐτόλμησε νὰ ὑπερασπισθῆ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν μὲ ὀμίλιας καὶ συγγράμματα. Ὁ Βασίλειος τὸν συγχάριρει διὰ τοῦτο.

20. ΛΕΟΝΤΙΩ ΣΟΦΙΣΤῆ

Χρόνια μὲν σοι καὶ τὰ παρ' ἡμῶν γράμματα· οὐ μὴν χρονιώτερα τῶν αὐτόθεν, καὶ ταῦτα πολλῶν καὶ συνεχῶν ἐπιδημησάντων ἡμῖν ἀπὸ τῆς ὑμετέρας· οἷς εἰ πᾶσιν ἐφεξῆς γράμματα ἐπετίθει, οὐδὲν ἦν τὸ κωλύον αὐτῷ σοι δοκεῖν συνεῖναι ἡμᾶς καὶ οἰονεὶ παρόντας καὶ συνόντας ἀπολαύειν, οὕτω συνεχῆς ἦν τὸ πλήθος τῶν πρὸς ἡμᾶς ἀφικνουμένων. Ἄλλὰ τί οὐκ ἐπιστέλλεις; Καίτοιγε οὐδὲν ἔργον σοφιστῆ ἢ τὸ γράφειν μᾶλλον δέ, εἰ καὶ τῆς χειρὸς ἔχεις ἀργῶς, οὐδὲ γράφειν δεήσει· ἄλλος γὰρ σοι διακονήσει. Γλώττης δὲ χρεῖα μόνης, ἢ, κἂν ἡμῖν μὴ διαλέγηται, ἀλλ' ἐνὶ γε πάντως τῶν συνόντων λαλήσει· κἂν μηδεὶς παρῆ, ἐφ' ἑαυτῆς διαλέξεται· σιωπήσει δὲ οὐδαμῶς, σοφιστικῆ τε οὕσα καὶ ἀττική, οὐ μᾶλλον γε ἢ αἱ ἀηδόνες, ὅταν τὸ ἔαρ αὐτὰς πρὸς ὠδὴν ἀναστήσῃ. Ἡμῖν μὲν γὰρ τὸ πυκνὸν τῆς ἀσχολίας τοῦτο ἐν ᾧ νῦν ἔσμεν, κἂν παραίτησιν ἐνέγκοι τυχὸν πρὸς τὴν ἔνδειαν τῶν γραμμάτων, καὶ τὸ οἰονεὶ ἐρρηπῶσθαι λοιπὸν τῆ κατακορία πρὸς ἰδιωτισμὸν ὄκνον εἰκότως ἐμποιεῖ προσφθέγγεσθαι ὑμᾶς τοὺς σοφιστάς, οἷ, εἰ μὴ τι ἄξιον τῆς ὑμετέρας αὐτῶν σοφίας ἀκούσεσθε, δυσχερανεῖτε καὶ οὐκ ἀνέξεσθε. Σὲ δὲ που τὸ ἐναντίον εἰκὸς ἐπὶ πάσης προφάσεως δημοσιεύειν σαντοῦ τὴν φωνήν, ἐπιτήδειον

Ἐπιστολὴ 20. Ἐγράφη τὸ 364 ὀλίγον μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς συντάξεως τοῦ ἔργου Ἀνατρεπτικός τοῦ Ἀπολογητικοῦ τοῦ Εὐνομίου. Ὁ Λεόντιος εἶναι χριστιανὸς σοφιστής, δηλαδὴ καθηγητὴς τῆς ρητορικῆς, καὶ φίλος τοῦ Βασιλείου, ἴσως ἀπὸ τὰ φοιτητικὰ των χρόνια. Ὁ ἀποστολεὺς τὸν παρακινεῖ νὰ τοῦ γράφῃ τακτικώτερα. Φαίνεται ὅτι κύριος σκοπὸς τῆς ἐπιστολῆς εἶναι νὰ συνοδεύσῃ καταλλήλως τὸ ἀποστελλόμενον εἰς τὸν Λεόντιον ἀνωτέρω σύγγραμμα.

129

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 20
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΟΦΙΣΤΗΝ ΛΕΟΝΤΙΟΝ

Εἶναι βέβαια καὶ τὰ ἀπὸ ἡμᾶς στελλόμενα γράμματα ἀραιά, ἀλλ' ὄχι ἀραιότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἔρχονται ἀπὸ αὐτοῦ· καὶ τοῦτο μάλιστα συμβαίνει παρ' ὅλον ὅτι πολλοὶ ταξιδιῶται ἔρχονται συνεχῶς ἀπὸ τὸν τόπον σας πρὸς ἐδῶ. Ἔρχονται τόσοι πολλοί, ὥστε, ἐὰν ἐνεπιστεύεσο εἰς ὅλους κατὰ σειράν ἀπὸ ἓνα γράμμα, τίποτε δὲν θὰ μᾶς ἠμπόδιζε νὰ ἔχωμεν τὴν ψευδαίσθησιν ὅτι εὕρισκόμεθα μαζί μ' ἐσὲ καὶ ὅτι σὲ ἀπολαμβάνομεν σάν νὰ εἴμεθα παρόντες καὶ συνόντες· τόσον συνεχῆς εἶναι τὸ πλῆθος τῶν πρὸς ἡμᾶς ἐρχομένων.

Διατί λοιπὸν δὲν στέλλεις; Παρ' ὅλον ὅτι ἓνας σοφιστῆς δὲν ἔχει νὰ κάμῃ τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ γράφῃ. Μᾶλλον δέ, ἐὰν τὸ χέρι σου εἶναι ἀργόν, δὲν εἶναι ἀναγκαῖον οὔτε νὰ γράφῃς, διότι θὰ σὲ ἐξυπηρετήσῃ ἄλλος. Γλῶσσα δὲ μόνον χρειάζεται, ἢ ὅποια, καὶ ἂν δὲν συνομιλῇ μὲ ἡμᾶς, ἀσφαλῶς θὰ ὁμιλῇ μὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς παρόντας, καὶ ἂν δὲν εἶναι κανεὶς παρών, θὰ συνομιλῇ μὲ ἑαυτήν. Ἄλλὰ πάντως δὲν θὰ τηρήσῃ σιωπὴν, ἀφοῦ καὶ σοφιστικὴ καὶ ἀττικὴ εἶναι· δὲν θὰ σιωπήσῃ βέβαια περισσότερο ἀπὸ τὰ ἀηδόνια, ὅταν τὰ παρακινήσῃ εἰς μελωδίαν ἢ ἄνοιξις.

Εἰς ἡμᾶς φυσικά, τοῦτο τὸ πλῆθος ἀσχολιῶν, εἰς τὰς ὁποίας εἴμεθα τώρα ἐμπεπλεγμένοι, θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ φέρῃ καὶ κάποιαν δικαιολογίαν διὰ τὴν βραδυκινήσιαν εἰς τὸ γράψιμον ἐπιστολῶν. Ἐξ ἄλλου τὸ γεγονός ὅτι τὸ ὕφος μας ἔχει χάσει τὴν λαμπρότητά του, λόγῳ τῆς συνεχοῦς ἐξοικειώσεως μὲ τὴν καθομιλουμένην, εἶναι φυσικὸν νὰ μᾶς καθιστᾷ διστακτικούς εἰς τὸ ν' ἀπευθυνόμεθα πρὸς σᾶς τοὺς σοφιστὰς οἱ ὅποιοι, ἂν ἀκούσετε κάτι ἀνάξιον τῆς σοφίας σας, θὰ στενοχωρηθῆτε καὶ δὲν θὰ τὸ ἀνεχθῆτε. Ἀντιθέτως δὲ σὺ εἶναι φυσικὸν νὰ ἐπωφελῆσαι κάθε εὐκαιρίας διὰ νὰ δημοσιεύῃς τοὺς λόγους σου, ἐφ' ὅσον εἰς τὸν λόγον εἶσαι ὁ δοκιμώτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἕλλη-

ὄντα εἰπεῖν ὧν αὐτὸς οἶδα Ἑλλήνων. Οἶδα γάρ, ὡς οἶμαι, τοὺς ὀνομαστοτάτους τῶν ἐν ὑμῖν. Ὡστε οὐδεμίᾳ παραίτησις σιωπῶντι. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Ἀπέστειλα δὲ καὶ τὰ πρὸς Εὐνόμιον ἃ εἴτε παιδιᾶν χρῆ καλεῖν, εἴτε μικρῶ παιδιᾶς σπουδαιότερα, αὐτῷ σοι κρίνειν παρήμι, δς πρὸς μὲν τὰ οἰκεῖα σαυτοῦ οὐκέτι, οἶμαι, χρήσεις, πρὸς δὲ τῶν ἐνδιαστροφῶν τοὺς ἐντυγχάνοντας οὐκ ἀγενές σοι ὄπλον ἔσσεσθαι προσδοκῶ, οὐ τῇ δυνάμει τοῦ συντάγματος καταπιστεύοντες τοσοῦτον, ἀλλ' ἀκριβῶς γνωρίζοντες ἀπὸ ὀλίγων ἀφορμῶν ἐπὶ πολλά σε ὄντα εὐρετικόν. Ἐὰν δέ τί σοι καὶ ἀσθενέστερον ἔχειν τῆς χρείας καταφανῆ, μὴ κατοκνήσης ἐλέγξει. Τούτῳ γὰρ μάλιστα φίλος κόλακος διενήνοχε, τῷ τὸν μὲν πρὸς ἡδονὴν ὀμιλεῖν, τὸν δὲ μηδὲ τῶν λυπούντων ἀπέχεσθαι.

130

21. ΛΕΟΝΤΙΩ ΣΟΦΙΣΤῆ

Ἔοικέ τι τῆς κοινῆς καταστάσεως καὶ εἰς τὰ ἑαυτοῦ πράγματα ὁ χρηστός Ἰουλιανὸς ἀπολαύειν. Ἀπαιτεῖται γὰρ καὶ αὐτὸς καὶ ἐγκαλεῖται σφοδρῶς, ἐπειδὴ πάντα νῦν ἀπαιτουμένων καὶ ἐγκαλουμένων γέμει. Πλήν ὅσον οὐκ εἰσφορῶν ἐλλείμματα,

Ἐπιστολὴ 21. Ἐγράφη πιθανῶς γύρω εἰς τὰ 365. Φέρει τὴν ἐπιγραφὴν «Λεοντίῳ σοφιστῆ», ἐνῶ εἰς τὸ κείμενον φαίνεται νὰ ἀπευθύνεται πρὸς κάποιον Ἰουλιανὸν σοφιστὴν. Ἡ διαφορὰ ἴσως νὰ ἐρμηνευθῆ κατὰ δύο τρόπους. Ὁ ἀποδέκτης ἢ εἶχε τὸ ὄνομα Ἰουλιανὸς πρὸ τῆς βαπτίσεως καὶ

νας, πού ἐγὼ γνωρίζω. Γνωρίζω δέ, ὅπως πιστεύω, τοὺς ὀνομαστοτάτους μεταξύ σας. Ὡστε, ἂν σιωπᾶς, δὲν ὑπάρχει καμμία δικαιολογία.

Ἄρκετὰ εἶναι τὰ λεχθέντα ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο.

Σοῦ ἀπέστειλα δὲ καὶ τὰ βιβλία πού συνέταξα Πρὸς Εὐνόμιον. Ἄν αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ χαρακτηρίσῃ κανεὶς ὡς παίγνιον ἢ ὡς κάπως σπουδαιότερα ἀπὸ παίγνιον, τὸ ἀφήνω νὰ τὸ κρίνῃς ἐσύ. Φυσικὰ διὰ μὲν τὸν ἑαυτὸν σου δὲν τὰ χρειάζεσαι πλέον, νομίζω, ἀλλ' ἐλπίζω ὅτι θὰ σοῦ χρησιμεύσουν ὡς κατάλληλον ὄπλον διὰ τοὺς διεστραμμένους πού τυχὸν θὰ συναντᾶς· καὶ τὸ λέγομεν αὐτό, ὄχι τόσο διότι πιστεύομεν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ συγγράμματος, ἀλλὰ διότι γνωρίζομεν καλὰ ὅτι εἶσαι εὐρετικὸς καὶ ἱκανὸς νὰ προχωρήσῃς εἰς πολλά, ὅταν ἐκκινήσῃς ἀπὸ μικρὰς ἀφορμᾶς. Ἐὰν δὲ κάποιος ἀπὸ τὰ ἐπιχειρήματα σοῦ φανῇ ἀσθενέστερον ἀπὸ ὅσον ἀπαιτεῖται, μὴ διστάσῃς νὰ τὸ ἐλέγξῃς. Διότι κατὰ τοῦτο διαφέρει κυρίως ὁ φίλος ἀπὸ τὸν κόλακα, κατὰ τὸ ὅτι ὁ μὲν ἕνας ὁμιλεῖ διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ, ὁ δὲ ἄλλος δὲν παραλείπει οὔτε ἐκεῖνα πού προκαλοῦν λύπην.

130

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 21 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΟΦΙΣΤΗΝ ΛΕΟΝΤΙΟΝ

Φαίνεται ὅτι ὁ ἀγαθὸς Ἰουλιανὸς ἐπωφελεῖται ἐκ τῆς γενικῆς καταστάσεως χάριν τῶν προσωπικῶν του θεμάτων. Διότι ζητεῖ καὶ αὐτὸς πληρωμὰς καὶ ἀπευθύνει σφοδρὰς κατηγορίας, ἐπειδὴ εἰς τὰ χρόνια μας ὅλος ὁ κόσμος εἶναι γεμᾶτος ἀν-

Λεόντιος μετ' αὐτήν, διὸ ὁ Βασίλειος εἰς τὸ κείμενον ἀναφέρει τὸ ὄνομα μὲ τὸ ὁποῖον τὸν ἐγνώριζεν ἀπὸ παιδί· ἢ ἐλέγετο Ἰουλιανὸς καὶ τὸ ὄνομά του μετεβλήθη εἰς Λεόντιος, ἀπὸ τοὺς ἀντιγραφεῖς κατ' ἐπίδρασιν τῆς προηγουμένης ἐπιστολῆς ὑπ' ἀριθμὸν 20.

ἀλλ' ἐπιστολῶν. Καίτοι πόθεν αὐτῷ ἐλλέλειπται ἀγνοῶ. Ἔδωκε γὰρ αἰεὶ ἐπιστολήν, τὴν δὲ ἐκομίσατο. Εἰ μὴ τί που καὶ παρὰ σοὶ ἢ πολυθρύλητος αὕτη τετραπλῆ προτετίμηται. Οὐδὲ γὰρ οἱ Πυθαγόρειοι τοσοῦτον προετίμησαν τὴν τετρακτὸν ὅσον οἱ νῦν ἐκλέγοντες τὰ δημόσια τὴν τετραπλῆν. Καίτοιγε ἴσως τὸ ἐναντίον εἰκὸς ἦν, σοφιστὴν ὄντα καὶ εὐποροῦντα λόγων τοσοῦτων, αὐτὸν ἡμῖν εἰς τὴν τῶν τετραπλασίων ἔκτισιν ὑποκεισθαι. Καὶ μὴ οἷον ταῦτα δυσχεραίνοντας ἡμᾶς γράφειν. Χαίρω γὰρ σου καὶ ταῖς μέμψεσιν, ἐπειδὴ τοῖς καλοῖς φασὶ πάντα μετὰ τῆς τοῦ καλοῦ προσθήκης γίνεσθαι, ὥστε καὶ λύπας αὐτοῖς καὶ ὀργὰς ἐπιπρέπειν. Ἦδιον γοῦν ἂν τις ἴδοι ὀργιζόμενον τὸν ἀγαπώμενον ἢ θεραπεύοντα ἕτερον. Μήποτε οὖν ἀνῆς ἐγκαλῶν τὰ τοιαῦτα. Γράμματα γὰρ που ἔσται αὐτὰ τὰ ἐγκλήματα, ὧν ἐμοὶ οὐδὲν ἄκουσμα τιμιώτερον οὐδὲ πλείονα φέρον τὴν ἡδονήν.

131

35. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΛΕΟΝΤΙΟΥ

Περὶ πολλῶν μὲν ὡς διαφερόντων μοι ἐπέστειλά σοι, περὶ πλειόνων δὲ καὶ ἐπιστελῶ. Οὔτε γὰρ τοὺς δεομένους ἐπιλιπεῖν δυνατόν, οὔτε ἡμᾶς ἀρνεῖσθαι τὴν χάριν οἷόν τε. Οὐ μὴν ἐστὶ τις

1. Ὁλόκληρον τὸ ἀρχικὸν τμήμα τῆς ἐπιστολῆς στρέφεται γύρω ἀπὸ τὴν φορολογικὴν νομοθεσίαν τῆς ἐποχῆς καὶ πρῶτον εἰς τὴν «ἀπαίτησιν» τῶν καθυστερουμένων φόρων. Ὁ Βασίλειος λέγει ὅτι ὁ Ἰουλιανὸς (Λεόντιος) ἀπαιτεῖ, κατ' ἐπίδρασιν τῶν φορολόγων, καθυστερημένας ἐπιστολάς.

2. Τὸ δεῦτερον σημεῖον ἀπὸ τὴν φορολογικὴν νομοθεσίαν εἰς τὸ ὅποιον ἀναφέρεται εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Οὐάλεντος ἐπιβληθεῖσα ὑποχρέωσις καταβολῆς τοῦ τετραπλασίου ποσοῦ δι' ἀπόκρυψιν φορολογητέων εισοδημάτων. Παίζων ὁ Βασίλειος παραβάλλει ταύτην μετὰ τὴν φιλοσοφικὴν τετρακτὸν τῶν Πυθαγορείων ($1+2+3+4=10$), ἡ ὅποια ἐσημαίνει τὸν τέλειον ἀριθμὸν.

θρώπους πού απαιτοῦν καὶ κατηγοροῦν. Αὐτὸς ὅμως ἀπαιτεῖ ὄχι καθυστερημένας εἰσφοράς, ἀλλὰ καθυστερημένας ἐπιστολάς¹. Καὶ ὅμως ἐγὼ ἀγνοῶ πῶς συμβαίνει νὰ ἔχη λάβει ἔλλιπεις· διότι κάθε φοράν πού ἔδωσεν ἐπιστολήν, ἔλαβεν ἐπιστολήν. Ἐκτὸς ἐάν καὶ σὺ προτιμᾷς τὴν πολυθρύλητον τετραπλῆν. Διότι οὔτε οἱ Πυθαγόρειοι προετίμησαν τόσον πολὺ τὴν τετρακτὺν ὅσον οἱ σημερινοὶ δημόσιοι λειτουργοὶ τὴν τετραπλῆν. Ἄν καὶ τὸ ἀντίθετον θὰ ἦτο ἴσως φυσικόν, δηλαδή, ἐφ' ὅσον εἶσαι σοφιστὴς καὶ τόσον πλοῦσιος εἰς λόγους, σὺ ὁ ἴδιος νὰ ὑπόκησαι εἰς πληρωμὴν τῶν τετραπλασίων².

Μὴ νομίσης ὅμως ὅτι γράφομεν ταῦτα ἀπὸ στενοχωρίαν. Χαίρω μάλιστα ἀκόμη καὶ διὰ τὰς μομφὰς σου, διότι, καθὼς λέγουν, «τῶν καλῶν ἀνθρώπων ὅλαι αἱ πράξεις ἐκτελοῦνται μὲ προσθήκην τοῦ καλοῦ», ὥστε ἐπιτρέπονται εἰς αὐτοὺς καὶ λύπαι καὶ ὄργαι. Περισσότερον δὲ εὐχάριστα θὰ ἔβλεπε κανεὶς τὸν ἀγαπώμενον νὰ ὀργίζεται παρὰ νὰ δίδῃ τὴν ἀγάπην του εἰς ἄλλον. Μὴ παύσης λοιπὸν ποτέ ν' ἀπευθύνῃς τοιαύτας κατηγορίας. Διότι εἰς τὸ κάτω κάτω αἱ κατηγοραὶ αὐταὶ θὰ ἔχουν τὴν μορφήν γραμμάτων· καὶ ἀπὸ αὐτὰ δὲν ὑπάρχει δι' ἐμὲ τίποτε πολυτιμότερον καὶ εὐχαριστότερον.

131

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 35
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΛΕΟΝΤΙΟΥ

Σοῦ ἔχω γράψει ἕως τώρα διὰ πολλοὺς ἀνθρώπους, περὶ τῶν ὁποίων ἐνδιαφέρομαι, θὰ σοῦ γράψω δὲ εἰς τὸ μέλλον δι' ἀκόμη περισσοτέρους. Διότι οὔτε οἱ ἔχοντες ἀνάγκην εἶναι

¹Ἐπιστολὴ 35. Ἐγρᾶφη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου καὶ ἀπευθύνεται πρὸς ἀγνωστον ἔφορον μὲ παράκλησιν νὰ μὴ αὐξηθῇ ὁ ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ Λεοντίου φόρος. Ἄν ὁ Λεόντιος εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν φίλον τοῦ Βασιλείου σοφιστὴν Λεόντιον δὲν εἶναι βέβαιον, οὔτε ἀποκλείεται.

οικειότερός μοι, οὔτε μᾶλλον ἀναπαῦσαι με ἐφ' οἷς ἂν εὖ τι πάθοι δυνάμενος, τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀδελφοῦ Λεοντίου· οὐδὲ τὴν οἰκίαν οὕτω διᾶθες ὡς ἂν εἰ αὐτὸν ἐμὲ καταλάβοις, μὴ ἐν τῇ πενίᾳ ταύτῃ ἐν ἣ νῦν εἰμι σὺν Θεῷ, ἀλλ' ἐμπορίας τινὸς ἐπειλημμένον καὶ ἀγροῦς κεκτημένον. Δῆλον γὰρ ὅτι οὐκ ἂν ἐποίησάς με πένητα, ἀλλ' ἐφύλαξας ἂν τὰ παρόντα ἢ ἐπέτεινας τὴν ἐμπορίαν. Τοῦτο οὖν ποιῆσαι σε καὶ ἐν τῇ προειρημένῃ μοι οἰκίᾳ τοῦ ἀνδρὸς παρακαλοῦμεν. Μισθὸς δέ σοι ὑπὲρ πάντων ὁ συνήθης παρ' ἐμοῦ, εὐχὴ πρὸς τὸν ἅγιον Θεὸν ὑπὲρ ὧν κάμνεις, καλὸς τε καὶ ἀγαθὸς ὧν καὶ προλαμβάνων τὰς αἰτήσεις τῶν δεομένων.

132

74. MARTINIANΩ

1. Ἐμὲ τί οἶει, πόσου ποτ' ἂν τιμῆσασθαι τὸ εἰς ταυτὸν ποθ' ἡμᾶς ἀλλήλοις ἐλθεῖν καὶ ἐπὶ πλεῖόν σοι συγγενέσθαι ὥστε πάντων ἀπολαῦσαι τῶν ἐν σοὶ καλῶν; Καὶ γάρ, εἰ μέγα πρὸς μαρτυρίαν παιδεύσεως τὸ πολλῶν ἀνθρώπων ἰδεῖν ἄστεα καὶ νόον

1. Ὡς οἶκος ἐδῶ, καθὼς καὶ εἰς ἄλλας ἐπιστολάς, θεωρεῖται ὀλόκληρος ἡ περιουσιακὴ κατάστασις μιᾶς οἰκογενείας, ἐν προκειμένῳ δὲ τοῦ Λεοντίου.

Ἐπιστολὴ 74. Ἐγράφη τὸν Δεκέμβριον τοῦ 371. Ὁ αὐτοκράτωρ Οὐάλης πρὸ ὀλίγου εἶχε διαχωρίσει τὴν Καππαδοκίαν εἰς δύο ἐπαρχίας. Ἦτο βεβαίως πολὺ ἐκτεταμένη ἡ περιοχὴ αὐτή, ἀλλ' ὁ Οὐάλης προφανῶς ἤθελε μὲ τὸ μέτρον αὐτὸ νὰ μειώσῃ τὴν ἰσχύν τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων αὐτῆς. Ὡς φιλαρειανὸς δέ, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ὑπήγαγεν εἰς τὴν Δευτέραν Καππαδοκίαν, οὕτως ὥστε καὶ ἐκκλησιαστικῶς τοῦ-

δυνατὸν νὰ τελειώσουν οὔτε ἡμεῖς ἐπιτρέπεται ν' ἀρνηθῶμεν τὴν χάριν.

Πάντως δὲν ὑπάρχει κανεὶς ἄλλος οἰκειότερος εἰς ἐμέ, κανεὶς ἄλλος ποὺ θὰ ἠδύνατο νὰ μὲ ἀναπαύσῃ περισσότερο, ἐὰν εὐεργετηθῆ κατὰ κάποιον τρόπον, ἀπὸ τὸν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν Λεόντιον. Τακτοποίησε τὸν οἶκόν του¹ σὰν νὰ συναντοῦσες ἐμὲ τὸν ἴδιον, ὄχι βέβαια εἰς αὐτὴν τὴν πτώχειαν ποὺ σὺν Θεῷ εἶμαι τώρα, ἀλλὰ κάπως εὐπορον καὶ ἰδιοκτήτην ἀγρῶν. Εἶναι δηλαδὴ φανερόν ὅτι δὲν θὰ μ' ἔκαμες πτωχόν, ἀλλ' ἢ θὰ μοῦ διεφύλασσε τὴν ὑπάρχουσαν περιουσίαν ἢ θὰ μοῦ ἠΰξανε τὴν εὐπορίαν. Τοῦτο λοιπὸν παρακαλοῦμεν νὰ κάμῃς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ προαναφερθέντος οἴκου. Ἄμοιβή δὲ δι' ὅλα αὐτὰ θὰ σοῦ δοθῆ ἀπὸ ἐμέ ἢ συνηθισμένη, ἢ προσευχή πρὸς τὸν ἅγιον Θεὸν δι' ὅσα κοπιᾶζεις, διότι εἶσαι καλὸς καὶ ἀγαθός, καὶ προλαμβάνεις τὰς αἰτήσεις τῶν ἐχόντων ἀνάγκην.

132

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 74
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΟΝ

1. Πόσον νομίζεις ὅτι θὰ ἐκτιμῶσα ἐγὼ τὸ νὰ συναντηθῶμεν κάποτε καὶ νὰ σὲ συναναστραφῶ ἐπὶ μακρότερον χρόνον, ὥστε ν' ἀπολαύσω ὅλα τὰ ἀγαθὰ σου προσόντα; Διότι, ἐὰν εἶναι σπουδαῖον δεῖγμα μορφώσεως τὸ νὰ ἔχη ἴδει κανεὶς

το ν' ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὀρθοδόξου μητροπολίτου Καππαδοκίας Βασιλείου. Ὁ Βασίλειος γράφει ἀμέσως εἰς τὸν Μαρτινιανόν, ὅπως καὶ εἰς ἄλλας προσωπικότητας, νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα, διὰ ν' ἀνακληθῆ ἡ ἀπόφασις. Ὁ Μαρτινιανός, ἂν κρίνωμεν ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους τοῦ Βασιλείου διὰ τὴν μόρφωσίν του καὶ τὰς ἀναφορὰς τῆς ἐπιστολῆς εἰς κλασικοὺς Ἑλληνας συγγραφεῖς, ἦτο καθηγητὴς τῆς φιλολογίας ἢ τῆς ρητορικῆς. Ἐζοῦσε προφανῶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

γνώναι, τοῦτο οἶμαι δι' ὀλίγον χαρίζεσθαι τὴν σὴν ὀμίλιαν. Τί γὰρ διαφέρει πολλοὺς ἰδεῖν κατὰ μέρος ἢ ἓνα τὸν πάντων ὁμοῦ τὴν πείραν ἀναδεξάμενον; Μᾶλλον δὲ ἐγὼ καὶ πλεῖστον ἂν ἔχειν εἴποιμι τὸ διάφορον ὅσα ἀταλαίπωρον τὴν γνώσιν τῶν καλῶν προξενεῖ καὶ καθαρὰν τῆς πρὸς τὸ χεῖρον ἐπιμιξίας συνάγει τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρετῆς. Εἴτε γὰρ πρᾶξις ἀρίστη, εἴτε λόγος μνήμης ἄξιος, εἴτε πολιτεῖαι ἀνδρῶν ὑπερπεφυκότων τοὺς ἄλλους, πάντα σου τῷ ταμείῳ τῆς ψυχῆς ἐναπόκειται. Ὡστε οὐκ εἰς ἐνιαυτὸν μόνον, ὡς ὁ Ἀλκίνοος τοῦ Ὀδυσσεώς, ἀλλ' εἰς πάντα μου τὸν βίον ἐδξαίμην ἂν σου ἀκούειν, καὶ μακρὸν ἂν μοι γενέσθαι τούτου γε ἔνεκα τοῦτον, καὶ ταῦτα δυσχερῶς πρὸς αὐτὸν διακείμενος. Τί δήποτ' οὖν ἐπιστέλλω νῦν, παρεῖναι δέον; Ὅτι με κάμνουσα ἢ πατρὶς ἐπέγει πρὸς ἑαυτήν. Οἷα γὰρ πέπονθεν οὐκ ἀγνοεῖς, ὧ ἄριστε· ὅτι Πενθέως τρόπον Μαινάδες ὄντως τινές, δαίμονες, αὐτὴν διεσπάσαντο. Διαιροῦσι γὰρ αὐτὴν καὶ ἐπιδιαιροῦσιν, ὥσπερ οἱ κακοὶ τῶν ἰατρῶν χαλεπώτερα τὰ ἔλκη ποιῶντες τῇ παρ' ἑαυτῶν ἀπειρία. Ἐπεὶ οὖν κέκμηκε κατατεμνομένη, λείπεται αὐτὴν θεραπεύειν ὡς ἀρρωστοῦσαν. Ἐπέστειλαν οὖν ἐπείγοντες ἡμᾶς οἱ πολῖται, καὶ ἀνάγκη ἀπαντᾶν, οὐχ ὡς τι ὄφελος ἐσομένους τοῖς πράγμασιν, ἀλλὰ τὴν ἐκ τῆς ἀπολείψεως μέμψιν ἐκκλίνοντας. Οἶσθα γὰρ ὡς εὐκολοὶ μὲν ἐλπίσαι οἱ ἀμηχανοῦντες, εὐκολοὶ δέ που καὶ καταμέμψασθαι, ἐπὶ τὸ παρεθὲν αἰεὶ τρέποντες τὰς αἰτίας.

2. Καίτοι ἔγωγε καὶ αὐτοῦ τούτου ἔνεκεν ἐδεόμην σοι συνελθεῖν καὶ δοῦναι γνώμην, μᾶλλον δὲ παρακαλέσαι, ἐνθυμηθῆναι τι νεανικὸν καὶ πρέπον τῷ σεαυτοῦ φρονήματι καὶ εἰς γόνυ κλιθεῖσαν τὴν πατρίδα ἡμῶν μὴ περιδεῖν, ἀλλὰ καταλαβόντα

«πολλῶν ἀνθρώπων ἄστεα» καὶ νὰ γνωρίση τὸν «νόον»¹, νομίζω ὅτι τοῦτο ἤμπορεῖ νὰ τὸ χαρίση καὶ μόνη ἡ δι' ὀλίγον χρόνον συνομιλία μ' ἐσέ. Πράγματι, τί διαφέρει τὸ νὰ ἴδη κανεὶς πολλοὺς χωριστὰ ἢ ἓνα ὁ ὁποῖος ἔχει συγκεντρώσει εἰς ἑαυτὸν τὴν πείραν ὄλων μαζί; Θὰ ἔλεγα δὲ μᾶλλον ὅτι πολὺ κέρδος θὰ ἔφεραν ὅσα καθιστοῦν τὴν γνῶσιν τῶν καλῶν ἄκοπον καὶ διαλέγουν τὰ παραδείγματα τῆς ἀρετῆς καθαρὰ χωρὶς ἀνάμιξιν μὲ τὴν κακίαν. Διότι ὅλα εἶναι ἀποθηκευμένα εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ψυχῆς σου, εἴτε περὶ ἀρίστης πράξεως πρόκειται εἴτε περὶ ἀξιομνημονεύτου λόγου εἴτε περὶ βίου ἀνδρῶν ποὺ ἔχουν ξεπεράσει ὅλους τοὺς ἄλλους εἰς φυσικὰ προσόντα. Ὡστε θὰ ηὐχόμην νὰ σὲ ἀκούω ὄχι μόνον δι' ἓν ἔτος, ὅπως ὁ Ἀλκίνοος προκειμένου περὶ τοῦ Ὀδυσσέως, ἀλλὰ δι' ὄλον μου τὸν βίον, καὶ μάλιστα οὗτος νὰ γίνῃ μακρὸς ἀκριβῶς δι' αὐτὸν τὸν λόγον, μολοντί εἶμαι ἀπογοητευμένος ἀπὸ αὐτόν.

Διατί λοιπὸν σοῦ γράφω τῶρα, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ σ' ἐπισκεφθῶ; Διότι ἡ πατρίς ὑποφέρουσα μὲ κρατεῖ ἐπειγόντως κοντά της. Ἀσφαλῶς δὲν ἀγνοεῖς τί ἔπαθεν, ὡ ἄριστε· ὅτι πραγματικαὶ Μαινάδες, δαίμονες, τὴν διέσπασαν σὰν τὸν Πενθέα. Διότι τὴν διαιροῦν καὶ τὴν ξαναδιαيروῦν, σὰν ἀδόκιμοι ἰατροί, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν ἀπειρίαν των καθιστοῦν χειρότερας τὰς πληγὰς. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀπὸ τὸν διαμελισμὸν ἠσθένησε, χρειάζεται νὰ τὴν θεραπεύσωμεν ὡς ἄρρωστον. Μᾶς ἔγραψαν λοιπὸν οἱ πολῖται ζητοῦντες ἐπειγόντως τὴν βοήθειάν μας· καὶ εἶναι ἀνάγκη ν' ἀνταποκριθῶμεν εἰς τὴν πρόσκλησιν, ὄχι διότι ἐλπίζομεν ὅτι ἤμποροῦμεν νὰ βοηθήσωμεν εἰς μεταβολὴν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ διὰ ν' ἀποφύγωμεν τὴν μομφὴν τῆς παραλείψεως βοήθειας. Γνωρίζεις δὲ πόσον εὐκολὰ ἐλπίζουν οἱ εὕρισκόμενοι εἰς στενοχωρίαν, ἐπίσης δὲ πόσον εὐκολὰ κατηγοροῦν κατευθύνοντες τὴν κατηγορίαν πρὸς ὅ,τι παρελείφθη.

2. Αὐτὸς δὲ ἀκριβῶς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἠθελα νὰ σὲ συναντήσω καὶ νὰ σοῦ ἀνακοινώσω τὰς σκέψεις μου, μᾶλλον δὲ νὰ σὲ παρακαλέσω, νὰ ἐπινοήσης κάτι ἐντυπωσιακὸν καὶ ἀρμόζον εἰς τὸ φρόνημά σου, καὶ νὰ μὴ παραβλέψῃς τὴν

τὸ στρατόπεδον εἰπεῖν μετὰ παρρησίας τῆς σῆς, μήτοι νομίζουσιν αὐτοὺς δύο κεκτηθῆσθαι ἀντὶ μιᾶς ἐπαρχίας· οὐ γὰρ ἐξ ἄλλης τινὸς οἰκουμένης ἐπεισήγαγον τὴν ἐτέραν, ἀλλὰ παραπλήσιόν τι πεποιθήκασιν ὥσπερ ἂν εἴ τις ἵππον ἢ βοῦν κεκτημένος, εἶτα διχῆ διελὼν, δύο νομίζοι ἔχειν ἄνθ' ἑνός· οὔτε γὰρ δύο ἐποίησε καὶ τὸν ἕνα διέφθειρεν· εἰπεῖν δὲ καὶ τοῖς παραδυναστεύουσι μὴ τοῦτον αὔξειν τὸν τρόπον τὴν βασιλείαν, οὐ γὰρ ἐν ἀριθμῶ εἶναι τὴν δύναμιν, ἀλλ' ἐν τοῖς πράγμασιν, ἐπεὶ νῦν γε ἡγούμεθα τοὺς μὲν ἀγνοῖα τῆς ἀληθείας ἴσως, τοὺς δὲ τῷ μὴ βούλεσθαι λυπεῖν τοῖς ῥήμασι, τοὺς δὲ καὶ οὐ μέλον αὐτοῖς, περιορᾶν τὰ γινόμενα. Εἰ μὲν οὖν ἦν δυνατὸν αὐτὸν ἐλθεῖν πρὸς βασιλέα, τοῦτο κράτιστον μὲν τοῖς πράγμασι, πρέπον δὲ σου τῇ καλῇ τοῦ βίου προαιρέσει. Εἰ δὲ βαρὺ ἄλλως καὶ διὰ τὴν ὥραν τοῦ ἔτους καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν, ὡς αὐτὸς ἔφη, σύντροφον ἔχουσαν ἐν ἑαυτῇ τὸν ὄκνον, ἀλλὰ τό γε ἐπιστεῖλαι πόνος οὐδεὶς. "Ὡστε τὴν ἀπὸ τῶν γραμμάτων βοήθειαν χαρισάμενος τῇ πατρίδι πρῶτον μὲν σαντῶ συνειδήσεις μηδὲν τῶν εἰς δύναμιν ἡκόντων ἐλλειλοῖπότι, ἔπειτα μέντοι καὶ τοῖς κάμνουσιν, αὐτῷ τῷ φαίνεσθαι συναλγῶν, ἀρκοῦσαν δώσεις παραμυθίαν. Ἄλλ' εἴθε γὰρ ἦν οἷόν τε αὐτὸν ἐπιστάντα τοῖς πράγμασιν ὄψει λαβεῖν τὰ σκυθρωπά. Οὔτω γὰρ ἂν ἴσως ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐναργείας τῶν ὀρωμένων συγκινηθεὶς ἀφήκᾳς τινα φωνὴν πρέπουσαν καὶ τῇ σῇ μεγαλονοίᾳ καὶ τῇ κατηφείᾳ τῆς πόλεως. Σὺ δὲ ἄλλ' ἡμῖν διηγούμενοις μὴ ἀπιστήσης." *Ἡ ὅτι Σιμωνίδου ὄντως ἢ τινος τοιοῦτου μελοποιοῦ ἐδεόμεθα, ἐναργῶς εἰδότης ἐπιστενάζειν τοῖς πάθεισι; Καίτοι τί λέγω Σιμωνίδην, δέον*

2. Τὴν βασιλικὴν αὐλὴν ὁ Βασίλειος ὀνομάζει συνθήτως στρατόπεδον εἰς τὰς ἐπιστολάς του, δεδομένου ὅτι οἱ αὐτοκράτορες εἰς τὸν στρατὸν ἀνεκκρύσσοντο τότε καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνάμεσα εἰς τὸν στρατὸν ἐξοῦσαν. Εἰδικῶς ὁ Οὐάλης ἐλάχιστον χρόνον διέμεινε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

πατρίδα μας πού ἔχει γονατίσει, ἀλλὰ μεταβαίνων εἰς τὴν αὐ-
 λὴν ² νὰ εἴπῃς εἰς αὐτοὺς μὲ παρρησίαν νὰ μὴ νομίζουσιν ὅτι μὲ
 τὴν διαίρεσιν θ' ἀποκτήσουσιν δύο ἐπαρχίας ἀντὶ μιᾶς. Διότι
 δὲν εἰσήγαγον ἐδῶ τὴν ἄλλην ἐπαρχίαν ἀπὸ κάποιαν ξένην
 περιοχὴν, ἀλλ' ἔκαμαν κάτι παραπλήσιον μ' ἐκείνον πού ἔχει
 ἓνα ἵππον ἢ βοῦν καί, ἀφοῦ τὸν διασπάσῃ, νομίζει ἔπειτα ὅτι
 ἔχει δύο ἀντὶ ἐνός· ἐνῶ οὔτε δύο κατεσκεύασεν, ἀλλὰ καὶ τὸν
 ἓνα κατέστρεψε. Νὰ εἴπῃς δὲ εἰς τοὺς συμβούλους τοῦ βασιλέως
 νὰ μὴ προσπαθοῦν ν' αὐξήσουν τὸ βασίλειον μ' αὐτὸν τὸν τρό-
 πον, διότι ἡ δύναμις δὲν ἔγκειται εἰς τὸν ἀριθμὸν ἀλλ' εἰς τὰ
 πράγματα. Τοῦτο δὲ ἔχει πολλὴν σημασίαν, ἐπειδὴ ἔχομεν
 τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τώρα παραβλέπουσιν τὰ γινόμενα, ἄλλοι
 διότι ἴσως ἀγνοοῦν τὴν ἀλήθειαν, ἄλλοι διότι δὲν θέλουσιν νὰ
 λυποῦν μὲ τὰ λόγια καὶ ἄλλοι διότι δὲν ἐνδιαφέρονται δι' αὐ-
 τὰ.

Λοιπόν, ἐὰν μὲν ἠμπορῆς νὰ ἐπισκεφθῆς ὁ ἴδιος τὸν βασι-
 λέα, τοῦτο θὰ ἦτο τὸ καλύτερον διὰ τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὸ πρέ-
 πον διὰ τὸν εὐγενῆ χαρακτῆρά σου. Ἐὰν δὲ τοῦτο εἶναι βαρὺ,
 καὶ δι' ἄλλους λόγους καὶ διὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἔτους καὶ διὰ τὴν
 ἡλικίαν σου, ἢ ὁποῖα, ὅπως εἶπες ὁ ἴδιος ἔχει σύντροφον τὴν
 ὀκνηρίαν, πάντως τὸ νὰ γράψῃς δὲν φέρει κανένα κόπον. Ὡσ-
 τε, χαρίζων εἰς τὴν πατρίδα τὴν βοήθειάν σου μὲ τὰ γράμματα,
 πρῶτον μὲν θὰ ἔχῃς ἡσυχον τὴν συνειδησίμ σου ὅτι δὲν παρέ-
 λειψες τίποτε ἀπὸ ὅσα ἦσαν εἰς τὸ χέρι σου, ἔπειτα δὲ καὶ εἰς
 τοὺς ὑποφέροντας θὰ δώσης ἀρκετὴν παρηγορίαν μὲ αὐτὴν
 ἀκριβῶς τὴν ἐπίδειξιν συμπαθείας.

Ἄλλ' εἴθε νὰ ἠμποροῦσες νὰ παρουσιασθῆς ὁ ἴδιος ἐπὶ
 τόπου, διὰ νὰ ἴδῃς μὲ τὰ μάτια σου αὐτὴν τὴν μελαγχολικὴν
 κατάστασιν. Διότι ἴσως, συγκινημένος ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωηρό-
 τητα τῶν βλεπομένων, θ' ἄφηνες κάποιαν φωνὴν ἀρμόζουσαν
 καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν σου μεγαλοφυΐαν καὶ εἰς τὴν κατήφειαν τῆς
 πόλεως. Ἀλλὰ πάντως νὰ μὴ δυσπιστήσης εἰς ὅσα διηγούμεθα
 ἐδῶ. Ἡ μήπως πραγματικὰ χρειαζόμεθα κάποιον Σιμωνίδην
 ἢ ἄλλον ἰσάξιον μελοποιὸν πού γνωρίζει νὰ στενάζῃ ἐντόνως

Αισχύλον εἰπεῖν ἢ εἰ δὴ τις ἕτερος παραπλησίως ἐκείνῳ συμφορᾶς μέγεθος ἐναργῶς διαθέμενος μεγαλοφώνως ᾠδύρατο;

3. Σύλλογοι μὲν γὰρ ἐκείνοι καὶ λόγοι, αἱ κατ' ἀγορᾶν συντυχίαι τῶν ἐλλογίμων ἀνδρῶν καὶ ὅσα πρότερον ἐποίησε τὴν ἡμετέραν ὀνομαστὴν πόλιν ἡμᾶς ἐπιλελοίπασιν. Ὡστε τῶν περὶ παιδείαν καὶ λόγους ἦττον ἂν φανεῖν νῦν τις ἐμβάλων τῇ ἀγορᾷ ἢ Ἀθήνησι πρότερον οἱ ἀτιμίαν κατεγνωσμένοι ἢ τὰς χεῖρας ὄντες μὴ καθαροί. Ἀντεισῆκται δὲ τούτοις Σκυθῶν τινῶν ἢ Μασσαγετῶν ἀμουσία. Μία δὲ φωνὴ ἀπαιτούντων καὶ ἀπαιτουμένων καὶ ξαινομένων ταῖς μᾶστιξι. Στοαὶ δ' ἐκατέρωθεν σκυθρωπὸν ἐπηχοῦσαι ὅλον οἰκίαν δοκοῦσιν ἀφιέναι φωνὴν τοῖς γενομένοις ἐπιστενάζουσαι. Γυμνάσια δὲ κεκλεισμένα καὶ νύκτας ἀλαμπεῖς οὐκ εἴ ἡμᾶς λογίζεσθαι ἢ περὶ τοῦ ζῆν ἀγωνία. Κίνδυνος γὰρ οὐχ ὁ τυχόν, τῶν κρατούντων ὑφαιρεθέντων, ὥσπερ ἐρείσμασι πεσοῦσι συγκατενεχθῆναι τὰ πάντα. Καὶ τίς ἂν λόγος τῶν κακῶν τῶν ἡμετέρων ἐφίκοιτο; Οἱ μὲν οἴχονται φεύγοντες, μέρος τῆς βουλῆς ἡμῶν, οὐδὲ τὸ φαυλότατον, τὴν ἀειφυγίαν Ποδανδοῦ προτιμήσαντες. Ὅταν δὲ Ποδανδὸν εἶπω, τὸν Καιάδαν με οἴου λέγειν τὸν Λακωνικὸν ἢ εἰ πού τῆς οἰκουμένης εἶδες βάραθρον αὐτοφυές, ἃ δὴ καὶ Χαρώνειά τισι προσαγορεύειν αὐτομά-

3. Ἡ ἀκολουθοῦσα τραγικὴ περιγραφή τῆς καταστάσεως εἰς τὴν Καισάρειαν, μετὰ τὸν διαμελισμὸν τῆς ἐπαρχίας, πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀναφερομένη περισσότερον εἰς τὸ μέλλον παρά εἰς τὸ παρὸν. Χρόνος ὀλίγων ἐβδομάδων δὲν εἶναι ἀρκετός, διὰ νὰ μεταβάλλῃ μίαν ἀκμαίαν πόλιν εἰς θλιβερὸν συνοικισμὸν. Ὁ φόβος τοῦ Βασιλείου διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐπιπτώσεις τοῦ διαμελισμοῦ προεκάλεσε τὴν ἀνησυχίαν του καὶ διὰ τὰς κοινωνικὰς ἐπιπτώσεις. Ἡ νέα ἐπαρχία ἐκκλησιαστικῶς ὑπήχθη ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Τυάνων, ἀναβιβασθέντα εἰς μητροπολίτην, τοῦτο δὲ προεκάλεσε ζητήματα μεταξὺ Καισαρείας καὶ Τυάνων, μεταξὺ Βασιλείου καὶ Ἀνθίου. Φυσικὰ εἰς τὴν ὑπερβολὴν τῆς διηγήσεως συνετέλεσαν καὶ λόγοι συναισθηματικοί.

4. Πρωτεύουσα τῆς Δευτέρας Καππαδοκίας ὠρίσθη ἡ Ποδανδός, πο-

διὰ τὰ παθήματα; Μᾶλλον δὲ διατί λέγω τὸν Σιμωνίδην, ἐνῶ πρέπει ν' ἀναφέρω τὸν Αἰσχύλον ἢ ὁποιοῦνδήποτε ἄλλον συνθέσαντα εἰς λόγον παρόμοιον μὲ ἐκείνου εἰς δύναμιν κάποιαν τρομεράν συμφορὰν καὶ θρηνήσαντα μεγαλοφώνως³;

3. Διότι ἐκείναι αἱ συναθροίσεις καὶ οἱ λόγοι, αἱ συναντήσεις τῶν διανοουμένων εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ὅσα ἄλλα καθιστοῦσαν ὀνομαστήν τὴν πόλιν μας ἄλλοτε, ὅλα αὐτὰ ἔχουν σταματήσει. Ὡστε σπανιότερα ἐμφανίζεται σήμερα εἰς τὴν ἀγορὰν μας κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὴν παιδείαν καὶ τὸν λόγον, παρ' ὅσον ἐνεφανίζοντο ἄλλοτε εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ καταδικασμένοι εἰς ἀτίμωσιν ἢ οἱ ἔχοντες ἀκάθαρτα χέρια. Καὶ ἀντ' αὐτῶν ἔχει εἰσαχθῆ ἡ ἀπαιδευσία τῶν Σκυθῶν καὶ τῶν Μασσαγετῶν. Ἐνας δὲ μόνον θόρυβος ἀκούεται, ἡ φωνὴ ἀνθρώπων ποὺ παζαρεύουν ἐμπορεύματα καὶ ἀνθρώπων ποὺ κτυποῦνται μὲ μαστίγια. Αἱ δὲ στοαὶ καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς ἀντηχοῦσαι θλιβερώς φαίνονται σὰν νὰ ἐκβάλλουν ἰδικὴν τῶν φωνήν, ἀναστενάζουσαι διὰ τὰ γινόμενα. Τὰ δὲ κλεισμένα γυμνάσια καὶ τὰς ἀφωτίστους νύκτας δὲν μᾶς ἀφήνει ἡ ἀγωνία διὰ τὴν ζωὴν οὔτε νὰ τὰ σκεφθῶμεν. Διότι δὲν εἶναι μικρὸς ὁ κίνδυνος, ἀφοῦ οἱ κρατικοὶ λειτουργοὶ μετεκινήθησαν, νὰ κρημνισθοῦν τὰ πάντα σὰν νὰ ἔπεσαν τὰ θεμέλιά των.

Ποῖος λόγος ἤμπορεῖ πράγματι νὰ περιγράψῃ τὴν δυστυχίαν μας; Μερικοὶ ἔχουν ἐξορισθῆ, μέρος τῆς τοπικῆς βουλῆς, ὄχι τὸ χειρότερον, προτιμήσαντες τὴν ἰσόβιον ἐξορίαν εἰς τὴν Ποδανδόν⁴. Ὅταν δὲ λέγω Ποδανδόν, νὰ φαντασθῆς ὅτι ἐννοῶ ἕνα εἶδος λακωνικοῦ Καιάδα⁵ ἢ ἄλλο φυσικὸν βάραθρον τὸ ὁποῖον ἔτυχε νὰ ἴδῃς εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς οἰκουμένης, σὰν αὐτὰ ποὺ μερικοὶ χαρακτηρίζουν ἐνστικτωδῶς ὡς Χαράωνεια⁶,

λίχνη εἰς τὰ σύνορα πρὸς τὴν Κιλικίαν ἢ ὁποία περιγράφεται ὡς ἐλεεινὸν χωρίον εἰς τὴν ἐπιστολήν. Βραδύτερον ὡς πρωτεύουσά της ὠρίσθησαν τὰ Τύανα.

5. Εἶναι τὸ γνωστὸν βάραθρον εἰς τὸν Ταῦγετον.

6. Βάραθρον τοῦ Χάρωντος ἢ Χάρωνος, ὑπηρέτου τοῦ θανάτου.

τως ἐπῆλθεν, ἀέρα νοσοποιὸν ἀναπνέοντα. Τοιούτῳ τινὶ εἰκόσ νόμισον καὶ τὸ Ποδανδοῦ κακόν. Τριῶν τοίνυν μοιρῶν, οἳ μὲν φεύγουσιν αὐταῖς γυναιξὶ καὶ ἐστίας ἀπαναστάντες· οἳ δὲ ἀπάγονται ὡσπερ αἰχμάλωτοι, οἳ πλεῖστοι τῶν ἐν τῇ πόλει ἄριστοι, ἐλευθέρων φίλοις θέαμα, ἐχθροῖς δὲ εὐχρῆν ἐκπληροῦντες, εἰ δὴ τις γέγονεν ὄλως τοσοῦτον ἡμῖν ἐπαρασάμενος. Τριτάτῃ δὲ πού μοῖρα λέλειπται. Οὗτοι δὲ τὴν τε ἀπόλειψιν τῶν συνήθων οὐ φέρουτες καὶ ἅμα τῆς χρείας ἀτονώτεροι ἀπελεγχόμενοι πρὸς αὐτὸ τὸ ζῆν ἀπειρήκασιν. Ταῦτά σε φανερὰ ποιῆσαι πᾶσι παρακαλοῦμεν τῇ σεαυτοῦ φωνῇ καὶ τῇ σεαυτοῦ παρηρσίᾳ τῇ δικαίᾳ, ἣν ἔχεις ἀπὸ τοῦ βίου, ἐκεῖνο σαφῶς προειπόντα ὅτι, ἐὰν μὴ ταχὺ μεταβουλεύσωνται, οὐδ' ἔξουσιν, εἰς οὓς τὴν φιλανθρωπίαν ἐνδείξονται. Ἡ γὰρ ἐγένου τι ὄφελος τοῖς κοινοῖς ἢ τό γε τοῦ Σόλωνος πεποικηκῶς ἔσει, ὅς τοῖς ἀπολειφθεῖσι τῶν πολιτῶν ἀμύνειν οὐκ ἔχων, τῆς ἀκροπόλεως ἤδη κατεχομένης, τὰ ὄπλα ἐνδὺς πρὸ τῶν θυρῶν ἐκαθέζετο, εὐδηλος ὢν τῷ σχήματι τοῖς γινομένοις μὴ συντιθέμενος. Ἐκεῖνο δ' ἀκριβῶς οἶδα, ὅτι, καὶ εἰ τίς σου νῦν τὴν γνώμην μὴ ἀποδέχοιτο, μικρὸν ὕστερον εὐνοίας τε ὁμοῦ καὶ συνέσεως τὴν μεγίστην δόξαν προσθήσει, ὅταν ἴδῃ τὰ πράγματα κατὰ τὴν πρόρρησιν ἀπαντήσαντα.

7. Ἡ πολιτικὴ τάξις κάθε ἐπαρχιακῆς πρωτεύουσας εἰς τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὅποτε αἱ ἐπαρχίαι εἶχαν τεραστίαν ἔκτασιν, ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς κυβερνήτας, τοὺς ἀνωτέρους κρατικούς λειτουργούς, τὰ μέλη τῆς πολυαριθμοῦ βουλῆς κ.λ.π. Τὸ μεγαλύτερον μέρος

διότι ἀποπνέουν νοσογόνον ἀέρα. Κάτι τέτοιο νὰ σκεφθῆς ὅτι εἶναι καὶ τὸ κακὸν τῆς Ποδανδοῦ⁷. Λοιπόν, ἂν διακρίνωμεν τοὺς πολιτικούς παράγοντας εἰς τρεῖς μοῖρας, ἄλλοι μὲν φεύγουν μόνοι των εἰς ἔξοριαν, ἀπομακρυνόμενοι μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰς ἐστίαις των, ἄλλοι δὲ ἀπάγονται σὰν αἰχμάλωτοι, οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρίστων κατοίκων τῆς πόλεως, ἔλεινόν εἰς τοὺς φίλους θέαμα, ἱκανοποίησις δὲ τῆς εὐχῆς τῶν ἐχθρῶν, ἔαν συνέβη ποτὲ νὰ μᾶς ἔχουν δώσει τόσον τρομερὰν κατάραν· ἡ δὲ τρίτη μοῖρα μένει ἐδῶ. Αὐτοὶ δὲ οἱ τελευταῖοι, ἀνίκανοι νὰ ὑπομείνουν τὴν ἐγκατάλειψιν ἀπὸ τοὺς γνωρίμους καὶ συγχρόνως ἀνίσχυροι νὰ προσαρμοσθοῦν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς καταστάσεως, ἔχουν ἀπελπισθῆ διὰ τὴν ζωὴν των.

Αὐτὰ σὲ παρακαλοῦμεν νὰ καταστήσης εἰς ὅλους γνωστὰ μὲ τὴν φωνὴν σου καὶ μὲ τὴν δικαίαν παρρησίαν σου, τὴν ὁποῖαν ἔχεις λόγῳ τῆς πολιτείας σου, διακηρύσσω σαφῶς τοῦτο, ὅτι, ἔαν δὲν ἀλλάξουν τυχὸν ἀπόφασιν, δὲν θὰ ἔχουν εἰς ποῖον νὰ δείξουν τὴν φιλανθρωπίαν. Οὕτω δέ, ἢ θὰ φέρης κάποιον ὄφελος εἰς τὰ κοινὰ ἢ θὰ κάμης ὅ,τι ὁ Σόλων, ὁ ὁποῖος, ὅταν κατελήφθη ἡ ἀκρόπολις⁸, μὴ δυνάμενος νὰ ὑπερασπισθῆ τοὺς ἐγκαταλελειμένους συμπολίτας, ἐφόρεσε τὴν πανοπλίαν του καὶ ἐκάθισε πρὸ τῆς πύλης, δηλώνων μὲ τὴν συμβολικὴν αὐτὴν ἐμφάνισιν ὅτι δὲν ἦτο σύμφωνος μὲ τὰ γινόμενα. Γνωρίζω δὲ μὲ βεβαιότητα ἐκεῖνο, ὅτι καὶ ἂν κανεὶς δὲν δεχθῆ τὴν γνώμην σου τώρα, ὀλίγον ἀργότερα, ὅταν ἴδῃ τὰ γεγονότα νὰ βαδίζουν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν πού θὰ προείπη, θὰ σοῦ ἀναγνωρίσῃ τὴν μεγίστην δόξαν δι' ἀγαθοεργίαν καὶ σύνεσιν.

τῆς τάξεως αὐτῆς μετεφέρθη οικειοθελῶς ἢ ὑποχρεωτικῶς ἀπὸ τὴν Καισάρειαν εἰς τὴν Ποδανδόν, τὴν πρωτεύουσαν τῆς νέας ἐπαρχίας.

8. Ἀναφορὰ εἰς τὴν κατάληψιν τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου, συγγενοῦς τοῦ Σόλωνος, τὸ 561 π.Χ.

133

337. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΙΒΑΝΙΩ

Ἴδού σοι καὶ ἕτερος ἦκει Καππαδόκης υἱὸς ἐμός καὶ αὐτός· πάντα γὰρ ἡμῖν εἰσποιεῖ τὸ σχῆμα τοῦτο ἐν ᾧ νῦν ἐσμεν. Ὡστε κατὰ γε τοῦτο ἀδελφὸς ἂν εἴη τοῦ προλαβόντος καὶ τῆς αὐτῆς σπουδῆς ἄξιος ἐμοὶ τε τῷ πατρὶ καὶ σοὶ τῷ διδασκάλῳ, εἴπερ τι πλεον ὄλως δυνατὸν ἔχειν τοὺς παρ' ἡμῶν ἐρχομένους. Τοῦτο δὲ λέγω οὐχ ὡς οὐκ ἂν τῆς σῆς λογιότητος πλεον τι τοῖς παλαιοῖς τῶν ἐταίρων χαριζομένης, ἀλλ' ὡς ἀφθόνου πᾶσι τῆς ὠφελείας σου προκειμένης. Ἀρκοῦν δ' ἂν εἴη τῷ νεανίσκῳ πρὸ τῆς ἐκ τοῦ χρόνου πείρας ἐν τοῖς οἰκειοῖς τετάχθαι· ὃν ἀποπέμψαι ἡμῖν ἄξιον τῶν τε ἡμετέρων εὐχῶν καὶ τῆς σαντοῦ δόξης ἦν ἔχεις ἐν τοῖς λόγοις. Ἐπάγεται δὲ καὶ ἠλικιώτην τὴν ἴσην ἔχοντα περὶ τοὺς λόγους σπουδῆν, εὐπατρίδην καὶ αὐτὸν καὶ ἡμῖν οἰκεῖον, ὃν μηδὲν ἔλαττον ἔξειν πιστευόμεν, κἂν πλεῖστον τῶν ἄλλων τοῖς χρήμασιν ἀπολείποιτο.

134

338. ΛΙΒΑΝΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΩ

Οἶδα ὅτι πολλάκις τοῦτο γράφεις, τὸ αἰδού σοι καὶ ἕτερος

Ἐπιστολὴ 337. Ἐγρᾶφῃ καθ' ὃν χρόνον ὁ Βασίλειος ἦτο πρεσβύτερος. Συνιστᾷ δύο νεαροὺς Καππαδόκας, ἀποστελλομένους διὰ νὰ φοιτήσουν πλησίον τοῦ Λιβανίου εἰς τὴν Ἀντιόχειαν.

1. «Καὶ ἕτερος ἦκει Καππαδόκης» κατήντησε παροιμιώδης ἔκφρασις ἀπὸ τὴν ἐδῶ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου χρῆσιν.

2. Τοῦτον συνιστοῦσε μὲ ἄλλην προηγουμένην ἐπιστολὴν.

3. Ὁ Βασίλειος θέλει νὰ ὑποδείξῃ μὲ αὐτὰ εἰς τὸν Λιβάνιον νὰ μὴ καθορίσῃ ὑψηλὰ διδασκτρα διὰ τὸν δευτέρον αὐτὸν φοιτητὴν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν

133

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 337
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΙΒΑΝΙΟΝ

Ἴδου καὶ ἕτερος Καππαδόκης¹ σοῦ ἔρχεται, υἱὸς ἰδικὸς μου καὶ αὐτός· διότι τὸ σχῆμα ποῦ φέρομεν τώρα καθιστᾷ παιδιὰ μας ἐξ υἰοθεσίας ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ὡστε κατὰ τοῦτο μὲν θὰ ἦτο ἀδελφὸς τοῦ προηγηθέντος², καὶ ἄξιος τῆς ἰδίας φροντίδος καὶ εἰς ἐμὲ τὸν πατέρα καὶ εἰς σὲ τὸν διδάσκαλον, ἐὰν βεβαίως εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχουν καθόλου ὁποιοιδήποτε προνόμιον οἱ ἀπὸ ἡμᾶς ἐρχόμενοι αὐτοῦ. Λέγω δὲ τοῦτο, ὄχι διότι ἔχω τὴν ιδεάν ὅτι ἡ λογιότης σου δὲν δεικνύει περισσοτέραν εὐνοίαν πρὸς τοὺς παλαιούς σου ἐταίρους, ἀλλὰ διότι γνωρίζω ὅτι ἡ βοήθειά σου προσφέρεται ἀφθόνως εἰς ὅλους.

Θὰ ἦτο δὲ ἀρκετὸν διὰ τὸν νεαρόν, πρὶν δοκιμασθῆ διὰ τοῦ χρόνου, νὰ ταχθῆ μετὰ τῶν οἰκείων μαθητῶν σου. Ἀσφαλῶς δὲ θὰ τὸν ἀποστείλῃς εἰς ἡμᾶς ἄξιον καὶ τῶν ἰδικῶν μας εὐχῶν καὶ τῆς ἰδικῆς σου φήμης εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ λόγου.

Φέρει δὲ μαζί του καὶ ἓνα συνηλικιώτην, ὁ ὅποιος ἔχει τὸν ἴδιον ζῆλον διὰ τὴν ρητορείαν, εὐπατρίδην καὶ αὐτὸν καὶ συγγενῆ ἡμῶν. Πιστεύομεν ὅτι θὰ τὸν δεχθῆς μὲ ὄχι ὀλιγωτέραν κλωσύνην, ἔστω καὶ ἂν ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομικῆς ὑπολείπεται πολὺ τῶν ἄλλων μαθητῶν σου³.

134

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 338
ΛΙΒΑΝΙΟΣ ΠΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ

Γνωρίζω ὅτι θὰ γράψῃς πολλὰς φορές τὴν πρότασιν,

ἐκείνην τὰ διδασκτρα εἰς τὰς ἀνωτάτας σχολὰς ἦσαν ὑπέρογκα, διότι αὐταὶ ἦσαν ἰδιωτικά.

¹ Ἐπιστολὴ 338. Εἶναι ἀπάντησις τοῦ Λιβανίου πρὸς τὴν προηγουμένην ὑπ' ἀριθμὸν 337 ἐπιστολὴν τοῦ Βασιλείου.

ἤκει Καππαδόκης». Πολλοὺς γάρ, οἶμαι, πέμπεις αἰὲν καὶ πανταχοῦ τοῖς κατ' ἐμοῦ χρώμενος ἐγκωμίους, τούτῳ τε αὐτῷ καὶ πατέρας κινῶν καὶ παῖδας. Ἄλλ' ὃ γε ἐγένετο περὶ τὴν ἐπιστολήν σου τὴν καλὴν οὐ καλὸν σιωπήσαι. Παρεκάθητό μοι τῶν ἐν ἀρχῇ γεγενημένων ἄλλοι τε οὐκ ὀλίγοι καὶ ὁ πάντα ἄριστος Ἀλύπιος, Ἰεροκλέους ἀνεπιὸς ἐκείνου. Ὡς οὖν ἔδοσαν οἱ φέροντες τὴν ἐπιστολήν, σιγῇ διὰ πάσης ἔλθων, «νενικήμεθα), ἔφην μειδιῶν ἅμα καὶ χαίρων. «Καὶ τίνα σὺ νενίκησαι νίκη», ἤροντο, «καὶ πῶς οὐκ ἀλγεῖς νενικημένος»; («Ἐν κάλλει μὲν»), ἔφη, «ἐπιστολῶν νενίκημαι, Βασίλειος δὲ κεκράτηκε. Φίλος δὲ ὁ ἀνὴρ καὶ διὰ τοῦτο εὐφραίνομαι). Ταῦτα εἰπόντος ἐμοῦ παρ' αὐτῶν μαθεῖν ἤβουλήθησαν τῶν γραμμάτων τὴν νίκην. Καὶ ἀνεγίνωσκε μὲν ὁ Ἀλύπιος, ἤκουον δὲ οἱ παρόντες, ψῆφος δὲ ἠνέχθη μὴδὲν με ἐπεῦσθαι. Καὶ τὰ γράμματα ἔχων ὁ ἀναγνοὺς ἐξήει δείξων, οἶμαι, καὶ ἄλλοις καὶ μόλις ἀπέδωκε. Γράφε τοίνυν παραπλήσια καὶ νικά' τουτὶ γάρ ἐστιν ἐμὲ νικᾶν. Καλῶς δὲ κάκεινο εἰκάσεις ὡς οὐ χρήμασι μετρεῖται τὰ παρ' ἡμῶν, ἀλλ' ἀρκεῖ τῷ μὴ δυναμένῳ δοῦναι τὸ βουλευθῆναι λαβεῖν. Κἂν γὰρ αἰσθωμαί τινα ἐν πενίᾳ λόγων ἐρῶντα, πρὸ τῶν πλουτούντων οὗτος. Καίτοι οὐ τοιούτων πεπειρώμεθα διδασκάλων, ἀλλ' οὐδὲν κωλύει ταύτη γενεῖν βελτίονας. Μηδεὶς οὖν πένης ὀκνεῖτω δεῦρο βαδίζειν, εἰ ἐν ἐκείνῳ κέκτηται μόνον, τὸ ἐπίστασθαι πονεῖν.

«ίδου σοι καὶ ἕτερος ἦκει Καππαδόκης». Διότι, νομίζω, θὰ στείλης πολλοὺς, ἀφοῦ πλέκεις διαρκῶς ἐγκώμια ἐναντίον μου, μὲ τὰ ὁποῖα ξεσηκώνεις πατέρασ καὶ παιδιὰ.

Πάντως δὲν εἶναι σωστὸν ν' ἀποσιωπήσω τί συνέβη μὲ τὴν καλὴν ἐπιστολὴν σου. Ἐκάθηντο πλησίον ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς λαβόντας πολιτικά ἀξιώματα, μαζί δὲ μὲ αὐτοὺς ὁ καθ' ὅλα ἄριστος Ἄλύπιος, ἀνεπιὸς ἐκείνου τοῦ περιφήμου Ἱεροκλέους. Μόλις λοιπὸν μοῦ ἔδωσαν τὴν ἐπιστολὴν οἱ κομισταί, ἀφοῦ τὴν ἀνέγνωσα ὀλόκληρον σιωπηλῶς, εἶπα, «ἐνικήθημεν», χαμογελῶν καὶ χαίρων συγχρόνως. Ἠρώτησαν, «τί εἶδους ἦτταν ὑπέστης; καὶ πῶς δὲν στενοχωρεῖσαι, ἀφοῦ εἶσαι νικημένος;». Ἀπήντησα· «εἰς κάλλος ἐπιστολῶν ἔχω νικηθῆ, ἔχει δὲ νικήσει ὁ Βασίλειος. Εἶναι δὲ φίλος ὁ ἄνθρωπος καὶ διὰ τοῦτο εὐφραίνομαι». Ἀφοῦ δὲ εἶπα ταῦτα, ἠθέλησαν νὰ διαπιστώσουν τὴν νίκην ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ γράμμα. Καὶ τὸ ἀνέγνωσε μὲν ὁ Ἄλύπιος, τὸ ἤκουαν δὲ οἱ παρόντες, ἡ δὲ ψῆφος ποὺ ἐδόθη ἦτο ὅτι δὲν εἶχα καθόλου ψευσθῆ. Καὶ ὁ ἀναγνώσας ἐξῆλθε κρατῶν τὸ γράμμα διὰ νὰ τὸ δείξῃ, νομίζω, καὶ εἰς ἄλλους, καὶ μοῦ τὸ ἐπέστρεψε μὲ δυσκολίαν. Γράφε λοιπὸν παρόμοια, καὶ νικά· διότι τοῦτο σημαίνει ὅτι νικῶ ἐγώ.

Καλῶς δὲ εἰκάζεις καὶ ἐκεῖνο, ὅτι αἱ διδασκαλικαὶ ὑπηρεσίαι μου δὲν μετροῦνται μὲ χρήματα, ἀλλ' ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἠμπορεῖ νὰ δώσῃ ἀρκεῖ νὰ θέλῃ νὰ λάβῃ. Διότι ὁσάκις ἀντιλαμβάνομαι κάποιον πτωχὸν νὰ ἔχῃ τὸν ἔρωτα τῆς μαθήσεως, αὐτὸν τὸν τοποθετῶ πρὶν ἀπὸ τοὺς πλουσίους. Ἄν καὶ ἡμεῖς δὲν ἐπετύχαμεν τοιούτους διδασκάλους, τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ εἴμεθα καλύτερα ἀπὸ ἐκείνους, τούλάχιστον ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο. Κανεὶς πτωχὸς λοιπὸν ἂς μὴ διστάσῃ νὰ βαδίσῃ πρὸς τὰ ἐδῶ, ἐὰν ἔχῃ ἐκεῖνο τὸ μοναδικὸν προσόν, τὸ νὰ γνωρίζῃ νὰ κοπιάζῃ.

339. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΙΒΑΝΙΩ

Τί οὐκ ἂν εἶποι σοφιστῆς ἀνὴρ, καὶ σοφιστῆς τοιοῦτος, ὃ γε ἴδιον εἶναι τῆς τέχνης ὁμολογεῖται καὶ τὰ μεγάλα μικρὰ ποιεῖν, ὅποτε βούλεται, καὶ τοῖς μικροῖς περιτιθέναι μέγεθος; Ὁποῖον δὴ τι καὶ περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξω. Τὴν γὰρ ἐπιστολὴν ἐκείνην τὴν ὑπῶσαν, ὡς ἂν ὑμεῖς οἱ περὶ τοὺς λόγους τρυφῶντες εἴποιτε, οὐδὲν οὔσαν τῆς ἐν ταῖς χερσὶ σου ταύτης ἀνεκτοτέραν, τοσοῦτον ἤρας τῷ λόγῳ ὡς ἠττηθῆναι δῆθεν αὐτῆς καὶ ἡμῖν τῶν πρωτείων τοῦ γράφειν παραχωρεῖν, ὅμοιον ποιῶν ταῖς τῶν πατέρων παιδιαῖς, ὅταν ταῖς παρ' ἑαυτῶν νίκαις παρέχωσι τοῖς παισὶν ἐναβρῶνεσθαι, οὔτε ἑαυτοὺς τι ζημιοῦντες καὶ τῶν παίδων τρέφοντες τὸ φιλότιμον. Τῷ ὄντι δὲ καὶ ἀμύθητον ὄσην ἠδονὴν εἶχεν ὁ λόγος ἐν τῇ πρὸς ἡμᾶς παιδιᾷ, οἷον Πολυδάμαντος τινος ἢ Μίλωνος παγκρατίου ἢ πάλης ἀγωνίαν παραιτουμένου τὴν πρὸς ἐμὲ αὐτόν· πολλὰ γὰρ περισκεψάμενος οὐδὲν εὖρον εὐσθενείας ὑπόδειγμα, ὥστε τοὺς τὰς ὑπερβολὰς τῶν λόγων ἐπιζητοῦντας ἐνταῦθά σε μᾶλλον ἀγασθαι τῆς δυνάμεως, οὕτω δυνηθέντα ταῖς παιδιαῖς πρὸς ἡμᾶς καταβῆναι, ἢ εἰ τὸν βάρβαρον ἤγες ὑπὲρ τὸν Ἄθω πλέοντα. Ἄλλ' ἡμεῖς μὲν, ὃ θαυμάσιε, Μω-

Ἐπιστολὴ 339. Νέα ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Λιβάνιον, ἀνταπαντητικὴ εἰς τὴν ἐπιστολὴν 338 (τοῦ Λιβανίου) καὶ συστατικὴ.

1. Ὁ Βασίλειος ὑπαινίσσεται τὴν ἀσθενικὴν του κρᾶσιν, ἡ ὁποία θά καθιστοῦσε γελοῖαν τὴν ἐνδεχομένην ἀποχώρησιν τῶν διασῆμων Ὀλυμπιονικῶν καὶ πυθιονικῶν Πολυδάμαντος καὶ Μίλωνος ἐνώπιόν του.

2. Ὁ Βασίλειος θέλει νὰ εἴπη ὅτι περισσότερο θαυμάζεται ὁ Λιβάνιος ἀπὸ αὐτὸν τὸν ὑπερβολικὸν του ἰσχυρισμόν, ὅτι αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Βασιλείου εἶναι ἀνώτεροι τῶν ἰδικῶν του, παρ' ὅσον ἔαν ἔφερε τὸν Ξέρξην νὰ πλῆ με

135

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 339
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΙΒΑΝΙΟΝ

Τί δὲν θὰ ἔλεγεν ἓνας σοφιστής, καὶ μάλιστα σοφιστῆς τοιαύτης ἀξίας, ποῦ ἡ τέχνη του κατὰ κοινήν ὁμολογίαν ἔχει τὴν ἰδιότητα καὶ τὰ μεγάλα νὰ τὰ κάμη μικρά, ὅταν θέλῃ, καὶ τὰ μικρά νὰ τὰ μεγαλοποιῇ; Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔδειξες καὶ εἰς τὴν περίπτωσίν μου. Διότι ἐκείνην τὴν ρυπαρὰν ἐπιστολὴν μου, ὅπως θὰ ἔλέγατε σεῖς οἱ διατρίβοντες εἰς τὸν πλοῦτον τῆς ρητορείας, ἡ ὁποία δὲν ἦτο κατὰ τίποτε περισσότερο ὑποφερτὴ ἀπὸ τὴν παροῦσαν ποῦ κρατεῖς εἰς χεῖράς σου, τόσον ἐξύψωσες μὲ τὸν λόγον, ὥστε νὰ ἔχῃς δῆθεν νικηθῆ ἀπὸ αὐτὴν καὶ νὰ παραχωρῆς εἰς ἡμᾶς τὰ πρωτεῖα τῆς συγγραφῆς. Κάμεις κάτι παρόμοιον μὲ τὰ παιγνίδια τῶν πατέρων, ὅταν ἀφήνουν τὰ παιδιὰ των νὰ ὑπερηφανεύωνται διὰ τὰς νίκας ποῦ τοὺς διευκολύνουν νὰ κερδίσουν εἰς βᾶρος των καλλιεργοῦντες τὴν φιλοτιμίαν τῶν παιδιῶν, χωρὶς αὐτοὶ νὰ ζημιώνωνται εἰς τίποτε.

Πράγματι δὲ ὁ λόγος ποῦ ἐχρησιμοποίησατε εἰς τὸ παιγνίδι μὲ ἡμᾶς εἶχε μίαν ἀπερίγραπτον ἡδονήν. Ἦτο σὰν νὰ ἐγκατέλειπεν ἀγῶνα πάλης ἡ παγκρατίου μὲ ἐμὲ ἓνας Πολυδάμας ἢ ἓνας Μίλων¹. Διότι, ἀφοῦ ἐξήτασα μὲ πολλὴν προσοχὴν τὰς ἐπιστολάς σου, δὲν ἠῦρα κανένα δεῖγμα ἀσθενείας εἰς αὐτάς. Ὡστε ἐκεῖνοι ποῦ ζητοῦν ὑπερβολὰς τῶν λόγων σὲ θαυμάζουν δι' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν δύναμιν, ὅτι δηλαδὴ μὲ τὰ παιγνίδια ἡδυνήθης νὰ κατεβῆς εἰς τὸ ἰδικόν μας ἐπίπεδον περισσότερο ἀπὸ ὅσον ἂν ἀνεβίβαζες τὸν βάρβαρον νὰ πλῆῃ ἐπάνω εἰς τὸν Ἄθωνα².

Ἄλλ' ἡμεῖς μὲν, ὧ θαυμάσιε, συναναστρεφόμεθα μὲ τὸν Μω-

τὸν στόλον τὴν κορυφὴν τοῦ Ἄθωνος (ἐνῶ αὐτὸς ἐπλευσε διὰ τῆς διανοίγεισης διώρυγος).

σει καὶ Ἡλία καὶ τοῖς οὕτω μακαρίοις ἀνδράσι σύνεσμεν ἐκ τῆς βαρβάρου φωνῆς διαλεγόμενοις ἡμῖν τὰ ἑαυτῶν, καὶ τὰ παρ' ἐκείνων φθεγγόμεθα, νοῦν μὲν ἀληθῆ, λέξιν δὲ ἀμαθῆ, ὡς αὐτὰ ταῦτα δηλοῖ. Εἰ γὰρ τι καὶ ἡμεν παρ' ὑμῶν διδαχθέντες, ὑπὸ τοῦ χρόνου ἐπελαθόμεθα. Αὐτὸς δὲ ἐπίστελλε ἡμῖν ἄλλας ὑποθέσεις ἐπιστολῶν ποιούμενος, αἱ καὶ σὲ δείξουσι καὶ ἡμᾶς οὐκ ἐλέγξουσι. Τὸν υἱὸν Ἀνυσίου ἤδη σοι προσήγαγον ὡς ἑμαυτοῦ υἱόν. Εἰ δὲ ἐμός ἐστι παῖς, τοῦ πατρός ἐστι τὸ παιδίον, πένης ἐκ πένητος. Γνώριμον δὲ τὸ λεγόμενον ἀνδρὶ σοφῷ καὶ σοφιστῇ.

136

340. ΛΙΒΑΝΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΩ

Εἰ πάνυ πολὺν χρόνον ἐσκόπεις πῶς ἂν ἄριστα συνείποις τοῖς περὶ τῶν σῶν γραμμάτων ἡμετέροις γραμμασιν, οὐκ ἂν ἄμεινον τοῦτό μοι ποιῆσαι ἐδόκεις ἢ τοιαῦτα γράφων ὅποια νῦν ἔγραψας. Καλεῖς γάρ με σοφιστήν, τοῦ τοιούτου δὲ εἶναι φῆς τὸ δύνασθαι τὰ μικρὰ μεγάλα ποιεῖν, τὰ δ' αὖ μεγάλα μικρὰ. Καὶ δὴ τὴν ἐμὴν ἐπιστολὴν βεβουλήσθαι φῆς δεῖξαι τὴν σὴν καλὴν οὐκ οὖσαν καλὴν, εἶναί τε οὐδὲν ἤς νῦν ἔπεμψας βελτίω, ὅλως τε οὐδεμίαν εἶναι παρὰ σοὶ λόγων δύναμιν, τῶν μὲν νῦν ὄντων ἐν

3. Ἐννοεῖ ὅτι ὁ «σοφὸς καὶ σοφιστής» Λιβάνιος θὰ ὀρίσῃ ἐλάχιστα διδάκτρα διὰ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀνυσίου, τὸν πένητα, ἢ θὰ τὸν δεχθῆ ἔντελῶς δωρεάν. Ὁ Ἀνύσιος ἴσως εἶναι ὁ πατὴρ τοῦ μαθητοῦ, ὁ ὅποιος ἀναφέρεται

υσῆν καὶ τὸν Ἥλιον καὶ ἄλλους παρομοίους μακαρίους ἄνδρας, οἱ ὅποιοι ἀνακοινώνουν εἰς ἡμᾶς τὰς σκέψεις των μετὰ τὴν βάρβαρον φωνὴν καὶ ἐκφέρομεν ἐκεῖνα τὰ ὅποια λαμβάνομεν ἀπὸ αὐτούς, κατὰ μὲν τὴν ἔννοιαν ἀληθινά, κατὰ δὲ τὴν λογοτεχνικὴν μορφήν ἀμαθῆ, ὅπως ἀποδεικνύει καὶ τὸ παρὸν γράμμα. Διότι, καὶ ἂν εἶχαμεν μάθει κάτι ἀπὸ σᾶς, τὸ ἐξεχάσαμεν μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ χρόνου.

Σὺ δὲ γράφε εἰς ἡμᾶς λαμβάνων ἄλλα θέματα διὰ τὰς ἐπιστολάς σου, τὰ ὅποια καὶ σὲ θὰ ἐπιδείξουν καὶ ἡμᾶς δὲν θὰ ἐκθέσουν.

Τὸν υἱὸν τοῦ Ἀνυσίου σοῦ συνέστησα ἤδη ὡς ἰδικόν μου υἱόν. Ἐὰν δὲ εἶναι ἰδικόν μου παιδί, εἶναι παιδί τοῦ πατρός, πένης ἐκ πένητος. Καὶ ὅ,τι λέγω εἶναι ἀντιληπτὸν ἀπὸ ἀνδρασοφόν καὶ σοφιστήν³.

136

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 340
ΛΙΒΑΝΙΟΣ ΠΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ

Ἐὰν ἐσκέπτεσο πάρα πολὺν χρόνον πῶς ν' ἀπαντήσης εἰς τὸ περὶ τοῦ γράμματός σου γράμμα μου, δὲν νομίζω ὅτι θὰ ἠδύνασο νὰ τὸ κάμης καλύτερα ἀπὸ ὅσον τὸ ἔκαμες τώρα, γράφων τοιαῦτα πράγματα, ὅσα ἔγραψες τώρα. Διότι με ὀνομάζεις σοφιστήν, λέγεις δὲ ὅτι προσὸν τοῦ τοιούτου ἀνθρώπου εἶναι νὰ δύναται νὰ μεγαλοποιῆ τὰ μικρὰ καὶ νὰ μικροποιῆ τὰ μεγάλα. Λέγεις δὲ χαρακτηριστικῶς ὅτι ἡ ἐπιστολή μου ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ δείξῃ τὴν ἰδικὴν σου ὡς καλήν, ἐνῶ δὲν ἦτο καλή, ὅτι δὲν εἶναι κατὰ τίποτε καλύτερα αὐτῆς τὴν

εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς 337. Ὑπαινίσσεται ὁ Βασίλειος καὶ τὴν ἰδικὴν του πτωχείαν.

³Επιστολή 340. Συνέχισις τῆς ἰδίας ἀλληλογραφίας, ἀπάντησις τοῦ Λιβανίου εἰς τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 339 ἐπιστολὴν τοῦ Βασιλείου.

χερσὶ βιβλίων τοῦτο οὐ ποιούντων, ὧν δὲ εἶχες πρότερον λόγων
 ἐξερονηκότων. Καὶ ταῦτα πείθειν ἐπιχειρῶν οὕτω καλὴν καὶ ταύ-
 την ἦν λέγεις κακῶς εἰργάσω τὴν ἐπιστολήν, ὥσθ' οἱ παρόντες
 ἡμῖν οὐκ εἶχον μὴ πηδᾶν ἀναγινωσκομένης. Ἐθαύμασα οὖν ὅτι
 ταύτη τὴν προτέραν καθελεῖν ἐπιχειρήσας τῷ φάναι ταύτη τὴν προ-
 τέραν εἰσκένοι ταύτη τὴν προτέραν ἐκόσμησας. Ἐχρῆν δὲ ἄρα τὸν
 τοῦτο βουλόμενον χείρονα ποιῆσαι ταύτην ἐπὶ διαβολῇ τῆς πρόσθεν.
 Ἄλλ' οὐκ ἦν, οἶμαι, σὸν ἀδικῆσαι τὴν ἀλήθειαν. Ἠδίκητο δ' ἂν
 γράφοντος ἐξεπίτηδες φαυλότερα καὶ οὐ χρωμένον τοῖς οὔσι. Τοῦ
 αὐτοῦ τοίνυν ἂν εἴη τὸ μῆτε ψέγειν ἢ δίκαιον ἐπαινεῖν, ἵνα μὴ σε
 τὸ πρᾶγμα φέρον εἰς σοφιστὰς ἐμβάλη πειρώμενον ταπεινὰ τὰ μεγά-
 λα ποιεῖν. Βιβλίων μὲν οὖν ὧν φῆς εἶναι χείρω μὲν τὴν λέξιν, ἀ-
 μείνω δὲ τὴν διάνοιαν, ἔχου καὶ οὐδεὶς κωλύει. Τῶν δὲ ἡμετέρων
 μὲν ἀεί, σῶν δὲ πρότερον, αἱ ῥίζαι μένουσί τε καὶ μενοῦσιν ἕως
 ἂν ἦς, καὶ οὐδεὶς μῆποτε αὐτὰς ἐκτέμοι χρόνος, οὐδ' ἂν ἤκιστα
 ἄρδῃς.

ὅποιαν ἔστειλες τώρα καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει εἰς σὲ καμμία δύναμις λόγων, διότι τὰ μὲν βιβλία πού ἔχεις τώρα εἰς χεῖράς σου δὲν προσφέρουν τοιαύτην ἰκανότητα, ὅσην δὲ εἶχες προηγουμένως ἐξηφανίσθη. Καὶ μάλιστα, ἐπιχειρῶν νὰ πείσης ἡμᾶς ὅτι καὶ τὴν παροῦσαν ἐπιστολήν σου, περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖς ὑποτιμητικῶς, τὴν συνέταξες τόσον ὠραίαν, ὥστε οἱ παρόντες μαζί μας δὲν ἠδύναντο νὰ μὴ ἀναπηδοῦν ὅταν ἀνεγινώσκετο. Ἐθαύμασα λοιπὸν ὅτι, ἐνῶ ἐπεχείρησες μὲ αὐτὴν νὰ καθαιρέσης τὴν προηγουμένην, λέγων ὅτι ἐκείνη ὁμοιάζει μὲ αὐτὴν, ἐστήριξες μὲ αὐτὴν τὴν προηγουμένην.

Ἐπομένως ἐκεῖνος πού ἤθελε κάτι τέτοιον ἔπρεπε νὰ συνθέσῃ αὐτὴν χειρότεραν, διὰ νὰ ὑποβιβάσῃ τὴν ἀξίαν τῆς προηγουμένης. Ἄλλὰ νομίζω ὅτι δὲν εἶναι ταιριαστὸν εἰς τὸν χαρακτήρᾳ σου ν' ἀδικήσης τὴν ἀλήθειαν. Θὰ εἶχε δὲ ἀδικηθῆ, ἂν ἔγραφες ἕξ ἐπίτηδες χειρότερα καὶ δὲν ἐχρησιμοποιοῦσες τὰς πραγματικὰς δυνάμεις σου. Εἰς τὸν τοιοῦτον λοιπὸν ἄνδρα θὰ ἐταίριαζεν ἐπίσης τὸ νὰ μὴ ψέγῃ ὅσα εἶναι δίκαιον νὰ ἐπαινῆ, διὰ νὰ μὴ σὲ μεταφέρῃ εἰς τὰς τάξεις τῶν σοφιστῶν αὐτῆ ἢ ἐνέργεια προσπαθοῦντα νὰ παραστήσης ταπεινὰ τὰ μεγάλα.

Λοιπὸν βιβλία, τὰ ὅποια ὅπως λέγεις ἔχουν χειρότερον μὲν τὸ ὕφος καλύτερον δὲ τὸ νόημα, ἔχε, καὶ κανεὶς δὲν σὲ ἐμποδίζει. Ἄλλὰ τῆς παιδείας ἢ ὁποία ἦτο ἀνέκαθεν ἰδική μου, καὶ ἰδική σου κάποτε, αἱ ρίζαι μένουν καὶ θὰ μένουν ἕως ὅτου ὑπάρχεις καὶ κανεὶς χρόνος δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ τὰς ἀποσπάσῃ, ἀκόμη καὶ ἂν ἐλάχιστα τὰς ποτίζῃς.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΠΡΟΣ ΔΙΑΦΟΡΟΥΣ ΦΙΛΟΥΣ

Πρέπει νὰ ἦσαν πολυάριθμοι αἱ πρὸς φίλους ἐπιστολαὶ τοῦ Βασιλείου, δεδομένου ὅτι οὗτος ἐτιμοῦσε τὴν φιλίαν ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ ἀποτελεσματικώτερα μέσα ψυχικῆς καὶ κοινωνικῆς καλλι-εργείας. Ὅσαι σῶζονται ἕως σήμερα εἶναι γεμᾶται τρυφερότητα, ἀγάπην, εὐφυολογίαν, καὶ ἀποτελοῦν θαυμάσια προϊόντα τοῦ χριστιανικοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

Εἶναι περιττὸν ἴσως νὰ σημειωθῇ ὅτι πρὸς φίλους ἀπευθύνονται καὶ πάρα πολλαὶ ἀπὸ τὰς δημοσιευθείσας εἰς προηγούμενας σελίδας ἐπιστολὰς τοῦ Βασιλείου, καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς στενοτάτους τῶν φίλων. Ἐδῶ περιλαμβάνονται ὅσαι δὲν εὑρίσκαν χῶρον ἐκεῖ.

Μερικαὶ ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Ὀλύμπιον, πλούσιον εὐσεβῆ καὶ φιλόανθρωπον Νεοκαισαρέα, ὁ ὁποῖος ἐπανειλημμένως εἶχε συμπαρασταθῆ εἰς τὸν Βασίλειον καὶ τοῦ ἐπεδείκνυε τὴν ἀγάπην του μ' εὐγενεῖς χειρονομίας. Κάποτε τοῦ ἔστειλεν, εἰς τὸ ἐρημητήριον τοῦ Πόντου, ὠρισμένα δῶρα, γλυκίσματα ἴσως καὶ ἄλλα τρόφιμα. Καὶ αὐτὸς τοῦ ἀπαντᾷ παίζων μὲ ἐξαιρετικὴν τέχνην· «τί κάνεις, θαυμάσιε φίλε, πού μοῦ διώχνεις τὴν συγκάτοικόν μου πτωχείαν;» (ἐπιστολὴ 4).

Φαίνεται ὁμοίως ὅτι ὁ Ὀλύμπιος, ἀπησχολημένος μὲ τὰς ἐργασίας εἰς τὸ ἀγρόκτημά του, ἴσως δὲ καὶ δισταζὼν νὰ γράφῃ πρὸς ἓνα λόγιον, ὅπως ὁ Βασίλειος, δὲν ἤτο τακτικὸς εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν του. Εἰς μίαν περίστασιν, ἐποχὴν χειμῶνος, ὁ Βασίλειος τοῦ ὑπενθυμίζει ὅτι τοῦ χειμῶνος, κατὰ τὸν ὁποῖον αἱ ἄλλαι ἀσχολίαι εἶναι πολὺ περιωρισμένα, καρποὶ εἶναι οἱ λόγοι· ἐπομένως ἔχει καὶ αὐτὸς καιρὸν καὶ χρέος νὰ τοῦ γράφῃ (ἐπιστολὴ 13).

Ἄλλὰ τὰ γράμματα τοῦ Ὀλυμπίου ἦσαν πάλιν πολὺ σύντομα καὶ ὅσον ἐπροχωροῦσεν ὁ καιρὸς ἐγίνοντο συντομώτερα, ἕως ὅτου διεκόπησαν. Τότε ὁ Βασίλειος τοῦ ἔγραψεν ὅτι φυσικὰ προτιμᾷ τὰ λακωνικά του γράμματα, ἀπὸ τὴν σιωπὴν του (ἐπιστολὴ 12). Πολὺ μεταγενεστέρα εἶναι ἢ ὑπ' ἀριθμὸν 211 ἐπιστολὴ.

Μὲ τὸν Ἀντίπατρον, διοικητὴν τῆς Καππαδοκίας, ὁ Βασίλειος εἶχε στενὸν δεσμόν, ὅπως φανερώνει ἡ παρατιθεμένη ἀλληλογραφία των. Ὅταν κάποτε ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ διοικητής, ποὺ ὅπως φαίνεται ἦτο ἐπίσης ἀδυνάτου κράσεως, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος, ἐθεράπευσε τὴν ἀνορεξίαν του τρώγων κράμβην, δηλαδὴ λάχανο τουρσί, τοῦ ἔγραψεν ὅτι, παρὰ τὸν ἰσχυρισμὸν τῆς παροιμίας ὅτι «δύο φορὲς κραμβολάχανο σημαίνει θάνατον», θ' ἀρχίσῃ νὰ τρώγῃ καὶ αὐτὸς τὸ ἴδιον, ἀφοῦ αὐτὸ ἐθεράπευσε τὸν ἄρχοντα. Καὶ ὁ Ἀντίπατρος τοῦ ἀπήντησε νὰ μὴ διστάζῃ νὰ τρώγῃ τὸ ἀδίκως λοιδορούμενον λαχανικὸν (ἐπιστολαὶ 186, 187). Εἰς τὴν ἄλλην ἐπιστολὴν (137) παρακαλεῖ τὸν Ἀντίπατρον νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν προστατευομένην του Παλλαδίαν.

Μὲ τὸν ἀρχίατρον Εὐστάθιον πρέπει νὰ εἶχε συχνὴν ἀλληλογραφίαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς στενοχωρίας τοῦ Βασιλείου ἀπὸ τὰς ἐναντίον του ἐνεργείας τοῦ Εὐσταθίου Σεβαστείας ὁ ἀρχίατρος τοῦ συνέστησε νὰ ἐφαρμόσῃ ἱατρικὴν μέθοδον· ν' ἀποκόψῃ τὸ σάπιον μέλος μὲ ἐγχειρίδιον. Καὶ ὁ Βασίλειος τοῦ ἀπήντησεν εἰς αὐτὸ ὅτι ἡ ἱατρικὴ συμβουλὴ ἐπῆγε χαμένη, ἀφοῦ ὁ Σεβαστείας ἀπέκοψε μόνος του ἑαυτόν, ἀπεκόπη δηλαδὴ ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας (ἐπιστολὴ 151).

Εἰς τὸν ἄλλον ἀρχίατρον, τὸν Μελέτιον, περιγράφει μὲ μελανὰ χρώματα τὴν βαρυτάτην ἀσθένειάν του κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 375 (ἐπιστολὴ 193). Καὶ τοῦ ὑπόσχεται ὅτι, ἂν ἐπιζήσῃ, θὰ τὸν ἐπισκεφθῇ εἰς τὴν ἀπομακρυσμένην διαμονήν του, διὰ ν' ἀγκαλιάσῃ τὸ ἀγαπημένον του πρόσωπον. Εἰς τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν ἀναφέρεται καὶ ἡ ἐπιστολὴ πρὸς Ζώϊλον (ἐπιστολὴ 194).

Γεμᾶται χάριν εἶναι μία σειρὰ ἀπὸ συντόμους ἐπιστολάς ποῦ ἔχουν μορφήν μικρῶν σημειωμάτων. Ὁ Φαλέριος τοῦ εἶχε στείλει ψάρια ἀπὸ τὸν ποταμόν, καὶ αὐτὸς τὰ ἀπῆλαυσε μὲ εὐχα-

ρίστησιν· ἀλλὰ τοῦ παρατηρεῖ ὅτι προτιμᾷ τὰ γράμματά του ἀπὸ τὰ δῶρά του· λοιπόν, λέγει, «ἐπίστελλε μᾶλλον ἢ ἀπόστελλε» (ἐπιστολή 329).

Ἡ πρὸς τὸν πρῶην ὕπατον Βίκτωρα ἐπιστολή εἶναι εὐχαριστήριος διὰ τὸ ὅτι τὸν ἐνθυμεῖται ἀκόμη καὶ τοῦ γράφει (ἐπιστολή 153), αἱ δὲ δύο προτελευταῖαι δεικνύουν τὸν διακαῆ πόθον τοῦ Βασιλείου νὰ ἐπικοινωνῇ μὲ φίλους καὶ γνωρίμους ἀδιακῶπως, καὶ τὴν στενοχωρίαν του, ὅταν αὐτοὶ σιωποῦν (ἐπιστολαὶ 330, 332).

Ὁ Ἰουλιανός, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται ἡ ἐπιστολή 293, εἶναι ὅλως ἄγνωστος.

4. ΟΛΥΜΠΙΩ

Οἶα ποιεῖς, ὦ θαυμάσιε, τὴν φίλην ἡμῖν πενίαν καὶ φιλοσοφίας τροφὸν τῆς ἐσχατιᾶς ἀπελαύνων; Οἶμαι γὰρ ἂν σε καὶ ἐξούλης γραφὴν ὑπ' αὐτῆς φεύγειν, εἴ τις αὐτῇ προσγένοιτο λόγος, ὅτι τούτῳ μὲν συνοικεῖν εἰλόμην ἐγώ, νῦν μὲν τὸν Ζήνωνα ἐπαινοῦντι, ὃς ναυαγίῳ πάντα ἀποβαλὼν οὐδὲν ἀγενὲς ἐφθέγγετο, ἀλλ' «Εὐγε, εἶπεν, ὦ Τύχη, συνελαύνεις ἡμᾶς εἰς τὸ τριβώνιον»· νῦν δὲ τὸν Κλεάνθη, μισθῷ ὕδωρ τοῦ φρέατος ἀπαντλοῦντα, ὅθεν αὐτὸς τε διέζη καὶ τοῖς διδασκάλοις μισθοὺς ὑπετέλει. Τὸν δὲ Διογένη οὐδὲ ἐπαύσατό ποτε θαυμάζων, τοῖς παρὰ τῆς φύσεως μόνοις ἀρκεῖσθαι φιλοτιμούμενον, ὡς καὶ τὸ κισσύβιον ἀπορριῦναι, ἐπειδήπερ παρὰ παιδὸς ἐδιδάχθη κοίλαις ταῖς χερσὶν ἐγκύπτων πίνειν. Ταῦτα ἂν σοὶ καὶ τὰ τοιαῦτα ἢ σύνοικος ἡμῖν πενία μέμφαιτο, ταῖς μεγαλοδωρεαῖς ἐξοικισθεῖσα νῦν, προσθεῖη

Ἐπιστολὴ 4. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς μονάσεως εἰς τὸν Πόντον. Ὁ Ὀλύμπιος ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς πλουσίους κατοίκους τῆς Καισαρείας, εὐσεβὴς καὶ φιλάνθρωπος, ὅπως ἐλέχθη εἰς τὰ εἰσαγωγικά. Ὑπεστήριξε τὸν Βασίλειον ἐπανελημμένως εἰς τὰς δυσκόλους στιγμὰς τῆς σταδιοδρομίας του. Τώρα ὁ Βασίλειος, τὸ 360 ἢ 361, μονάζει εἰς τὸν Πόντον καὶ φυσικὰ ζῆ πτωχικά, ἀφοῦ ἔχει διαθέσει τὴν πατρικὴν περιουσίαν, εἰς φιλάνθρωπικούς σκοπούς. Ὁ φίλος του τοῦ στέλλει ἀπὸ τὴν πόλιν τρόφιμα, ἴσως καὶ ἄλλα πράγματα, αὐτὸς δὲ τοῦ ἀπαντᾷ ὅτι μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν κάμνει ἕξωσιν τῆς συγκατοικοῦ του πτωχείας.

1. Τρίβων ἢ τριβώνιον ἦτο τὸ εἰδικὸν ἔνδυμα τῶν φιλοσόφων καὶ διδασκάλων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 4
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΟΛΥΜΠΙΟΝ

Τί σκοπόν ἔχεις, θαυμάσιε κύριε, πού ἀπομακρύνεις ἀπό τὸ καταφύγιόν μου τὴν φίλην μου πτωχείαν, τὴν τροφὸν τῆς φιλοσοφίας; Νομίζω ὅτι, ἂν αὐτὴ εἶχε τὸ χάρισμα τοῦ λόγου, θὰ σὲ ἐμήνυε διὰ βιαίαν ἔξωσιν, λέγουσα ὅτι «ἐγὼ ἐδιάλεξα νὰ συγκατοικήσω μὲ τὸν Βασίλειον, διότι αὐτὸς ἐπαινεῖ ἄλλοτε μὲν τὸν Ζήνωννα, ὁ ὁποῖος ἐνῶ ἔχασε τὰ πάντα εἰς ναυάγιον, δὲν ἐξέφερε κανένα λόγον ἀγενῆ, ἀλλ' εἶπεν· “εὖγε, ὦ τύχη, πού μᾶς ὁδηγεῖς εἰς τὸ φιλοσοφικὸν τριβώνιον”¹, ἄλλοτε δὲ τὸν Κλεάνθη, ὁ ὁποῖος ἀντλοῦσε μὲ ἡμερομισθιον νερὸ ἀπὸ τὸ πηγᾶδι, διὰ νὰ ζῆ ὁ ἴδιος καὶ διὰ νὰ δίδῃ εἰς τοὺς διδασκάλους τὰ διδασκτρα². Τὸν δὲ Διογένην ποτὲ δὲν ἔπαυσε νὰ τὸν θαυμάζῃ, πού ἤρκειτο νὰ ἱκανοποιητῆται μόνον εἰς τὰ δῶρα τῆς φύσεως, μέχρι σημείου ὥστε νὰ ρίψῃ τὸ κύπελλον του, διότι ἐδιδάχθη ἀπὸ ἓνα παιδί νὰ πίνῃ σκυμμένος μὲ τὰ ἀπλόχερά του».

Αὐτὰ καὶ ἄλλα παρόμοια θὰ σὲ κατηγοροῦσεν ἢ συγκάτοικός μας πενία, πού μὲ τὰς μεγαλοδωρίας σου τῆς ἔκαμες ἔξωσιν. Θὰ ἠδύνατο δὲ νὰ προσθέσῃ ἐναντίον μου καὶ μίαν ἀπειλήν, περίπου σὰν αὐτὴν· «ἂν σὲ ξαναπιάσω ἐδῶ, θ' ἀποδείξω

2. Ὁ Ζήνων, καταγόμενος ἀπὸ τὸ Κίτιον τῆς Κύπρου, ἐγκατεστάθη εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅταν τὸ ἐμπορικὸν του πλοῖον ἐναυάγησε καὶ κατεστράφη μαζί μὲ τὸ φορτίον, καὶ ἤρχισε νὰ φιλοσοφῆ. Εἶναι εἰσηγητὴς τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος τῶν Στωικῶν. Ὁ μαθητὴς του Κλεάνθης ἐργάζετο τὴν νύκτα εἰς τὰ φρέατα καὶ ἐξ αἰτίας τούτου ἐπωνομάζετο Φρεάντλης. Οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι κατὰ κανόνα ἀπεστρέφοντο τὸν πλοῦτον, ἰδίως οἱ Στωικοὶ καὶ πολὺ περισσότερον οἱ Κυνικοὶ, ὅπως ὁ Διογένης.

δὲ καὶ ἀπειλήν τινα, ὅτι: «Εἴ σε ἐνταῦθα πάλιν λάβοιμι, σικελικὴν ἢ ἰταλιῶτιν τρουφὴν ἀποδείξω τὰ πρότερα· οὕτω σε ἀκριβῶς τοῖς παρ' ἐμαυτῆς ἀμνοῦμαι». Καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα, ἤσθη δὲ ἀκούσας ἤρχθαι σε τῆς θεραπείας ἤδη, καὶ εἶχομαί σε ὄνασθαι αὐτῆς. Πρέποι δ' ἂν τῇ ἱερᾷ σου ψυχῇ ἄλυτος ὑπηρεσία σώματος.

138

13. ΟΛΥΜΠΙΩ

Ὡσπερ τῶν ἄλλων ὠρίμων ἕκαστον ἐν τῇ οἰκείᾳ ὥρᾳ ἀπαντᾷ, ἐν ἡρὶ μὲν τὰ ἄνθη, ἐν θέρει δὲ οἱ ἀστάχνες, τῷ δὲ μετοπῶρῳ τὸ μῆλον, οὕτω χειμῶνος καρπὸς εἰσιν οἱ λόγοι.

139

12. ΟΛΥΜΠΙΩ

Ἐγγραφες ἡμῖν πρότερον μὲν ὀλίγα, νῦν δὲ οὐδ' ὀλίγα, καὶ ἔοικεν ἢ βραχυλογία προλοῦσα τῷ χρόνῳ παντελῆς γίνεσθαι ἀφωνία. Ἐπᾶνελθε τοίνυν ἐπὶ τὸ ἔθος, ὥς οὐκ ἔτι σοι μεμψόμεθα λακωνίζοντι πρὸς ἡμᾶς διὰ γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ γράμματα, σύμβολα ὄντα τῆς μεγάλης σου διαθέσεως, πολλοῦ ἄξια ποιησόμεθα. Μόνον ἐπίστελλε ἡμῖν.

3. Οἱ Ἕλληνες τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἰταλίας ἐξοῦσαν μὲ μεγαλυτέραν πολυτέλειαν ἀπὸ τούς τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Παροιμιώδης δὲ ἦτο ἡ πολυτέλεια τῆς Συβάρεως.

Ἐπιστολὴ 13. Ἐγρᾶφῃ ἴσως ἀπὸ τὸ ἐρημητήριον τοῦ Πόντου τὸ 361.

ὅτι ἡ προηγουμένη σου διαβίωσις ἦτο σικελιωτικὴ ἢ ἰταλιωτικὴ πολυτέλεια³. Τέτοιαν ἐκδίκησιν θὰ σοῦ προσφέρω μὲ τὸν τρόπον ποῦ ἐγὼ ξεύρω».

Ἄρκετὰ εἶναι ὅσα ἔγραψα δι' αὐτά. Ἡὐχαριστήθην δὲ ποῦ ἤκουσα ὅτι ἔχεις ἤδη ἀρχίσει τὴν θεραπείαν καὶ εὐχομαι νὰ σὲ ὠφελήσῃ. Πράγματι δὲ εἰς τὴν ἱεράν σου ψυχὴν ἀρμόζει ἄλυτος ὑπηρεσία σώματος.

138

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 13
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΟΛΥΜΠΙΟΝ

Ὅπως τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ἐποχιακὰ προϊόντα ἔρχεται τὴν ἐποχὴν του, τὰ μὲν ἄνθη τὴν ἀνοιξιν, τὸ θέρος τὰ στάχυα, τὸ δὲ φθινόπωρον τὰ μήλα, ἔτσι καὶ τοῦ χειμῶνος καρπὸς εἶναι οἱ λόγοι.

139

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 12
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΟΛΥΜΠΙΟΝ

*Ἄλλοτε μᾶς ἔγραφες ὀλίγα, τώρα δὲ οὔτε ὀλίγα. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἡ βραχυλογία σου, σὺν τῷ χρόνῳ προοδεύουσα, θὰ καταντήσῃ εἰς τελείαν ἀφωνίαν. Γύρισε λοιπὸν πάλιν εἰς τὴν συνήθειάν σου, διότι εἰς τὸ ἐξῆς δὲν πρόκειται νὰ σὲ μεμφῶμεν πού λακωνίζεις μὲ τὰ πρὸς ἡμᾶς γράμματά σου· ἀντιθέτως καὶ τὰ μικρὰ γράμματα, ποῦ εἶναι σύμβολα τῆς μεγάλης σου διαθέσεως, θὰ τὰ ἐκτιμῶμεν πάρα πολύ. Μόνον νὰ μᾶς γράψῃς.

³Ὁ Βασίλειος θέλει νὰ εἴπῃ πρὸς τὸν Ὀλύμπιον ὅτι τώρα τὸν χειμῶνα μὲ τὰς ὀλιγωτέρας ἀσχολίας, ἄς γράφῃ κάπως περισσότερα.

Ἐπιστολὴ 12. Ἐγράφη ἴσως ἐπίσης ἀπὸ τὸ ἐρημητήριον τοῦ Πόντου τὸ 361, ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἐπιστολὴν 13.

140

211. ΟΛΥΜΠΙΩ

Καὶ τοῖς γράμμασιν ἐντυχὼν τῆς τιμιότητός σου ἡδίων ἔ-
 μαυτοῦ καὶ εὐθυμότερος ἐγενόμην, καὶ τοῖς ποθεινοτάτοις υἱέ-
 σιν εἰς ὀμιλίαν ἐλθὼν αὐτόν σε ἔδοξα καθορᾶν. Οἱ πάνν μου τὴν
 ψυχὴν κεκακωμένην παραλαβόντες οὕτω διέθηκαν ὥστε ἐπιλα-
 θέσθαι με τοῦ παρ' ὑμῖν κωνείου, δ οἱ ὄνειροπόλοι καὶ ὄνειροκά-
 πηλοι εἰς τὴν τῶν ἐκμισθωσαμένων αὐτοὺς χάριν καθ' ἡμῶν πε-
 ριφέρουσιν. Ἐπιστολὰς δὲ τὰς μὲν ἔπεμψα, τὰς δὲ καὶ εἰς ὕστερον
 δώσομεν, ἐὰν ἐθέλης. Μόνον εἴη τι ὄφελος παρ' αὐτῶν τοῖς λαμ-
 βάνουσιν.

141

186. ΑΝΤΙΠΑΤΡΩ ΗΓΕΜΟΝΙ

Ὡς καλῆ ἢ φιλοσοφία τὰ τε ἄλλα καὶ ὅτι οὐδὲ ἰατρεύεσθαι
 πολυτελεῶς τοῖς τροφίμοις αὐτῆς ἐπιτρέπει, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ καὶ ὄ-
 ψον ἐστὶ παρ' αὐτῆ καὶ πρὸς ὑγίειαν ἄρκει! Τὰς γάρ τοι ὀρέξεις
 ἀποκαμούσας, ὡς ἐπυθόμην, κράμβαις ἐν ὄξει ταριχευθείσαις

Ἐπιστολὴ 211. Ἐγρᾶφὴ τὸ 375. Εἰς τὴν Νεοκαισάρειαν εἶχαν ἐξυφανθῆ
 δηλητηριώδεις συκοφανταίαι ἐναντίον τῆς ἀκεραιότητος τῆς πίστεως τοῦ
 Βασιλείου ἐκ μέρους τοῦ ἐπισκόπου Ἀταρβίου καὶ ἄλλων καὶ περιεφέροντο
 εἰς τοὺς ἀπλοϊκοὺς ὡς κώνειον. Αἱ ἐπιστολαί, περὶ τῶν ὁποίων ὀμιλεῖ ὁ Βα-
 σίλειος, εἶχαν ζητηθῆ ἀπὸ τὸν Ὀλύμπιον, διὰ νὰ διασκεδασθῆ ἡ δημιουρ-
 γηθεῖσα δυσμενὴς ἐντύπωσις.

Ἐπιστολὴ 186. Ἐγρᾶφὴ τὸ 374 καὶ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν διοικητὴν

140

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 211
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΟΛΥΜΠΙΟΝ

Ὅταν ἐδιάβασα τὸ γράμμα τῆς τιμιότητός σου, ἔγινα περισσότερο χαρούμενος καὶ εὐθυμος ἀπὸ ὅσον συνήθως ἐπιτρέπει ἡ διάθεσίς μου, καὶ ὅταν συνήντησα τοὺς πολὺ ἀγαπητοὺς υἱούς σου, ἐνόμισα ὅτι ἔβλεπα σὲ τὸν ἴδιον. Μάλιστα παραλαβόντες τὴν ψυχὴν μου πολὺ ταλαιπωρημένην τῆς ἔδωσαν τοιαύτην διάθεσιν, ὥστε νὰ λησμονήσω τὸ κῶνειον, τὸ ὁποῖον οἱ ὄνειροπόλοι καὶ οἱ ὄνειροκάπηλοι τοῦ τόπου σας περιφέρουν ἐναντίον ἡμῶν χάριν τῶν ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι τοὺς ἔχουν ἐκμισθώσει. Ὡς πρὸς δὲ τὰς ἐπιστολάς, μερικὰς ἔστειλα ἤδη καὶ μερικὰς θὰ δώσω ἀργότερα, ἐὰν θέλῃς. Μόνον εὐχομαι νὰ προέλθῃ ἀπὸ αὐτάς κάποιον ὄφελος εἰς τοὺς λαμβάνοντας.

141

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 186
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΙΟΙΚΗΤΗΝ ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΝ

Πόσον καλὴ εἶναι ἡ φιλοσοφία¹, καὶ δι' ἄλλα προσόντα τῆς, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν ἐπιτρέπει εἰς τοὺς τροφίμους τῆς οὔτε νὰ ἰατρεύωνται πολυτελῶς, ἀντιθέτως μάλιστα εἰς αὐτὴν τὸ ἴδιον πρᾶγμα εἶναι φαγητόν καὶ συγχρόνως συντελεῖ καὶ εἰς τὴν ἀνάκτησιν τῆς υγείας! Διότι ὅπως ἐπληροφορήθην ἀπέκτησες πάλιν τὴν χαμένην ὄρεξίν σου μὲ κραμβολάχανα ταριχευμένα², τὰ ὁποῖα ἐγὼ ἄλλοτε δὲν ἀνειχόμεν καὶ λόγῳ τῆς

Καππαδοκίας Ἀντίπατρον μετὰ τὴν πληροφορίαν ὅτι οὗτος ἐθεράπευσε τὴν ἀνορεξίαν του μὲ κραμβολάχανα.

1. Ὁ ὄρος φιλοσοφία ἐδῶ ἐκλαμβάνεται ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς πρακτικῆς σοφίας.

2. Λάχανο τουρσί.

ἀνεκαλέσω, ἃς ἐγὼ πρότερον μὲν ἐδυσχέρανον καὶ διὰ τὴν παροιμίαν καὶ ὅτι ὑπόμνημα ἦσαν τῆς συντροφου πενίας. Νῦν δέ μοι δοκῶ καὶ ἑμαυτὸν μεταπίσειν καὶ τῆς παροιμίας καταγελάσασθαι ὀρῶν αὐτὴν οὕτως ἀγαθὴν κουροτρόφον, ἢ τὸν ἄρχοντα ἡμῶν εἰς ἀκμὴν ἐπανήγαγε. Καὶ οὐδὲν εἶναι τοῦ λοιποῦ κατ' αὐτὴν ἠγγήσομαι, οὐχ ὅπως τὸν ὀμηρικὸν λωτόν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἀμβροσίαν ἐκείνην, ἣτις ποτ' ἄρα ἦν, ἢ τοὺς Ὀλυμπίους χορτάζουσα.

142

187. ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΩ

«Δις κράμβη θάνατος», ἢ βάσκανός φησι παροιμία. Ἐγὼ δὲ πολλάκις αἰτήσας ἅπαξ ἀποθανοῦμαι, πάντως δὲ καὶ μὴ αἰτήσας. Εἰ δὲ πάντως, μὴ κατόκνει ἐσθίειν ὄφον ἡδύ, μάτην ὑπὸ τῆς παροιμίας λουδορηθέν.

143

137. ΑΝΤΙΠΑΤΡΩ ΗΓΕΜΟΝΙ

Νῦν μοι δοκῶ μάλιστα ἐπαισθάνεσθαι τῆς ζημίας ἣν ὑπομένω διὰ τὸ ἀρρωστεῖν, ὅποτε ἀνδρὸς τοιούτου τὴν πατρίδα ἡ-

3. Ἡ παροιμία ἔλεγεν ὅτι, ἂν φάγη κανεὶς κραμβολάχανον δύο φορές, θὰ ἀποθάνῃ· «δις κράμβη, θάνατος».

Ἐπιστολὴ 187. Εἶναι ἐπιστολὴ τοῦ Ἀντιπάτρου, ἀπάντησις πρὸς τὴν ἀνωτέρω τοῦ Βασιλείου, στηριζομένη εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν παροιμίαν. Συνιστᾷ εἰς τὸν Βασίλειον νὰ τρώγῃ καὶ αὐτὸς κραμβολάχανα.

γνωστῆς παροιμίας³ καὶ λόγῳ τοῦ ὅτι ὑπενθυμίζουν τὴν σύντροφον πτωχείαν.

Τώρα ὁμως ἔχω τὴν γνώμην ὅτι καὶ τὸν ἑαυτὸν μου θὰ μεταπίσω καὶ τὴν παροιμίαν θὰ διαψεύσω, διότι βλέπω ὅτι τὸ κραιμολάχανον εἶναι τόσον ἀγαθὴ παιδοτρόφος, ἀφοῦ καὶ τὸν ἄρχοντά μας ἐπανάφερον εἰς ἀκμὴν. Καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τίποτε δὲν θὰ ὑπολογίσω ἐμπρὸς εἰς αὐτό, ὄχι ἀπλῶς τὸν ὀμηρικὸν λωτόν, ἀλλ' οὔτε ἐκείνην τὴν ἀμβροσίαν ποῦ ἔτρεφε τοὺς θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου.

142

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 187
ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΣ ΠΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ

«Δύο φορὰς κράμβη, θάνατος», λέγει ἡ φθονερά παροιμία. Ἐγὼ δέ, ἂν καὶ ἐζήτησα τὸν θάνατον πολλάκις, μίαν φορὰν θ' ἀποθάνω. Ἀσφαλῶς δέ, ἐπίσης καὶ ἂν δὲν τὸν ζητήσω. Ἀφοῦ δὲ οὕτως ἢ ἄλλως θὰ συμβῆ, μὴ δισταζῆς νὰ τρώγῃς νόστιμον ὀρεκτικόν, ἀδίκως λοιδορούμενον ἀπὸ τὴν παροιμίαν.

143

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 137
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΙΟΙΚΗΤΗΝ ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΝ

Μοῦ φαίνεται ὅτι τώρα περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην φορὰν αἰσθάνομαι τὴν ζημίαν ποῦ ὑφίσταμαι ἀπὸ τὴν ἀρρώστειαν μου, τώρα ὁπότε, ἐνῶ κυβερνᾷ τόσον ἄξιος ἀνὴρ τὴν

³Ἐπιστολὴ 137. Ἐγράφη τὸ 373 ἀπὸ ἐρημικὴν τοποθεσίαν, ὅπου ὁ Βασίλειος, βαρύτερα ἀσθενής, ὑπεβάλλετο εἰς θερμόλουτρα. Εἶναι μεσολαβητικὴ ὑπὲρ τῆς συγγενοῦς του Παλλαδίας.

μῶν ἐφέποντος αὐτὸς ἀπεινὰ διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ σώματος ἀναγκάζομαι. Μῆνα γὰρ ὄλον ἤδη προσκαθέζομαι τῇ ἐκ τῶν ἀτοφνῶς θερμῶν ὑδάτων θεραπεία, ὡς δὴ τι ὄφελος ἐντεῦθεν ἔξω. *Εοικα δὲ διακενῆς πονεῖν ἐπὶ τῆς ἐρημίας ἢ καὶ γέλωτος τοῖς πολλοῖς ἄξιος εἶναι φαίνεσθαι, μηδὲ τῆς παροιμίας ἀκούων τῆς οὐδὲν ἀπὸ θερμῶν ὄφελος εἶναι τοῖς τεθνηκόσι λεγοῦσης. Διόπερ καὶ οὕτως ἔχων βοῦλομαι πάντα παρεῖς καταλαβεῖν σου τὴν σεμνοπρέπειαν, ὥστε τῶν ἐν σοὶ καλῶν ἀπολαβεῖν καὶ τὰ κατὰ τὸν οἶκον τὸν ἑμαντοῦ πράγματα διὰ τῆς σῆς ὀρθότητος εὐπρεπῶς διαθέσθαι. *Εμὸς γάρ ἐστιν ἴδιος ὁ τῆς σεμνοτάτης μητρὸς ἡμῶν Παλλαδίας οἶκος, ἣν οὐ μόνον ἢ τοῦ γένους οἰκειότης ἡμῖν συνάπτει, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ τρόπου δεξιὸν ἀντὶ μητρὸς ἡμῖν εἶναι πεποίηκεν. *Ἐπεὶ οὖν κεκίνηταί τις ταραχὴ περὶ τὸν οἶκον αὐτῆς, ἀξιοῦμέν σου τὴν μεγαλόνοιαν μικρὸν ὑπερθέσθαι τὴν ἐξέτασιν καὶ ἀναμεῖναι ἡμῶν τὴν παρουσίαν, οὐχ ὥστε διαφθαρεῖναι τὸ δίκαιον (μυριάκις γὰρ ἂν ἀποθανεῖν ἐλοίμην ἢ τοιαύτην αἰτῆσαι χάριν παρὰ δικαστοῦ φίλου τοῖς νόμοις καὶ τῷ δικαίῳ), ἀλλ' ὥστε ἂ οὐκ εὐπρεπὲς ἐμοὶ γράφειν, ταῦτα ἀπὸ στόματος ἀπαγγέλλοντός μου μαθεῖν. Οὕτω γὰρ οὔτε αὐτὸς τῆς ἀληθείας διαμαρτήσῃ οὔτε ἡμεῖς πεισόμεθά τι τῶν ἀβουλήτων. Δέομαι οὖν, τοῦ προσώπου ἐν ἀσφαλείᾳ ὄντος καὶ κατεχομένου παρὰ τῆς τάξεως, ἀνεπαχθῆ ταύτην χάριν καὶ ἀνεπίφθονον ἡμῖν καταθέσθαι.

1. Δὲν φαίνεται ποῖος ἦτο ἀκριβῶς ὁ θόρυβος πού εἶχεν ἐγερθῆ σχετικῶς μὲ τὴν οἰκίαν τῆς Παλλαδίας.

πατρίδα μας, ἐγὼ ἀναγκάζομαι ν' ἀπουσιάζω διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ σώματός μου. Διότι ἐπὶ ὀλόκληρον ἤδη μῆνα ὑποβάλλομαι εἰς θεραπείαν μὲ φυσικῶς θερμὰ λουτρά, ἐλπίζων νὰ εὕρω μὲ αὐτὰ κάποιαν ἀνακούφισιν. Φαίνεται ὅμως ὅτι ματαιῶς κοπιάζω εἰς τὴν ἐρημίαν ἢ, ἀκόμη χειρότερα, ὅτι εἰς τοὺς πολλοὺς ἐμφανίζομαι καὶ γελοῖος, ἀφοῦ δὲν θέλω ν' ἀκούσω οὔτε τὴν παροιμίαν ποῦ λέγει ὅτι «τὰ θερμὰ λουτρά εἶναι ἄχρηστα διὰ τοὺς νεκροὺς».

Διὰ τοῦτο, παρ' ὄλην αὐτὴν τὴν κατάντιαν μου, ἐπιθυμῶ νὰ τ' ἀφήσω ὅλα καὶ νὰ ἔλθω εἰς τὴν ἐξοχότητά σου, ὥστε ν' ἀπολαύσω τὰ ἀγαθὰ σου καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς ὀρθοφροσύνης σου νὰ δυνηθῶ νὰ ρυθμίσω εὐπρεπῶς τὰς ὑποθέσεις τοῦ οἴκου μου. Διότι ἰδικός μου εἶναι ὁ οἶκος τῆς σεμνοτάτης μητρὸς ἡμῶν Παλλαδίας, τὴν ὁποίαν ὄχι μόνον σχέσις συγγενείας συνδέει μὲ ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ ἡ εὐγένεια τοῦ χαρακτήρος ἔχει τοποθετήσει εἰς τὴν θέσιν μητρὸς ἡμῶν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔχει κινηθῆ κάποιος θόρυβος σχετικῶς μὲ τὴν οἰκίαν της¹, παρακαλοῦμεν τὴν μεγαλοφροσύνην σας ν' ἀναβάλῃ δι' ὀλίγον τὴν κρίσιν καὶ νὰ περιμένη τὴν παρουσίαν ἡμῶν, ὄχι διὰ νὰ παραβιασθῆ τὸ δίκαιον (διότι θὰ ἐπιπροτιμοῦσα μυρίας φορὰς ν' ἀποθάνω παρὰ νὰ ζητήσω τοιαύτην χάριν ἀπὸ δικαστὴν ὁ ὁποῖος εἶναι πιστὸς εἰς τοὺς νόμους καὶ τὸ δίκαιον), ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃς προφορικῶς ἀπὸ τὸ στόμα μου ὅσα δὲν εἶναι εὐπρεπὲς νὰ γράψω. Οὕτω δὲ οὔτε σύ θὰ ἀστοχηῆσῃς ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν οὔτε ἡμεῖς θὰ πάθωμεν τίποτε ἀπευκταῖον.

Παρακαλῶ λοιπὸν, ἀφοῦ τὸ περὶ οὗ πρόκειται πρόσωπον εἶναι ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ κρατεῖται ἀπὸ τὴν ἀστυνομίαν², νὰ μᾶς παραχωρήσετε αὐτὸ τὸ εὐεργέτημα, τὸ ὁποῖον οὔτε βάρος οὔτε φθόνον προκαλεῖ.

2. Προφανῶς πρόκειται διὰ τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον προεκάλεσε τὴν ἐν λόγῳ ταραχήν.

151. ΕΥΣΤΑΘΙΩ ΑΡΧΙΑΤΡΩ

Εἴ τι ὄφελος ἡμετέρων γραμμάτων, μηδένα χρόνον διαλίπης ἐπιστέλλων ἡμῖν καὶ διεγείρων ἡμᾶς πρὸς τὸ γράφειν. Ἄδτοί μὲν γὰρ προδήλως ἠδίους γινόμεθα ἐντυγχάνοντες ἐπιστολαῖς συννετῶν ἀνδρῶν ἀγαπῶντων τὸν Κύριον. Εἰ δὲ καὶ αὐτοὶ τι ἄξιον σπουδῆς εὐρίσκετε παρ' ἡμῖν, ὑμέτερον εἰδέναί τῶν ἐντυγχανόντων. Εἰ μὲν οὖν μὴ ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἀσχολιῶν ἀπηγόμεθα, οὐκ ἂν τῆς ἐκ τοῦ γράφειν συνεχῶς εὐφροσύνης ἀπειχόμεθα. Ὑμεῖς δέ, οἷς ἐλάττους αἱ φροντίδες, δσάκις ἂν οἶόν τε ἦ, κινεῖτε ἡμᾶς τοῖς γράμμασι. Καὶ γὰρ τὰ φρεατὰ φασιν ἀντλούμενα βελτίω γίνεσθαι. Ἐοίκασι δέ σου αἱ ἐξ ἰατρικῆς παραινέσεις εἰς πάρεργον χωρεῖν, οὐχ ἡμῶν ἐπαγόντων τὸν σίδηρον, ἀλλ' ἑαυτοῖς ἐκπιπτόντων τῶν ἀπαχρειουμένων. Ὁ μὲν οὖν τοῦ Στωικοῦ λόγος· («Ἐπειδή, φησί, μὴ γίνεται τὰ πράγματα ὡς βουλόμεθα, ὡς ἂν γίνηται βουλόμεθα»). Ἐγὼ δὲ τοῖς μὲν πράγμασι τὴν γνώμην συγκατατίθεσθαι οὐ καταδέχομαι, τὸ δὲ ἀβουλήτως τινὰ ποιεῖν τι τῶν ἀναγκαίων οὐκ ἀποδοκιμάζω. Οὔτε γὰρ ὑμῖν τοῖς ἰατροῖς τὸ καλεῖν τὸν ἄρρωστον ἢ ἄλλως ποιεῖν ἀλγεῖν βουλητόν, ἀλλ' οὖν καταδέχεσθε πολλάκις τῇ δυσχερείᾳ τοῦ πάθους ἐπόμενοι· οὔτε οἱ πλείοντες ἐκουσίως ἐκβάλλουσι τὰ ἀγώγυμα, ἀλλ', ὥστε διαφυγεῖν τὰ νανάγια, ὑφίστανται τὴν ἐκβο-

*Ἐπιστολὴ 151. Ἐγράφη τὸ θέρος τοῦ 373 μετὰ τὴν πλήρη διακοπὴν σχέσεων τοῦ ἐπισκόπου Σεβαστείας Εὐσταθίου μετὰ τὸν Βασίλειον καὶ μετὰ τοὺς Ὀρθοδόξους γενικῶς.

1. Ὁ Βασίλειος ἐννοεῖ ὅτι δὲν ἐχρειάσθη νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς συμβουλὰς τοῦ ἱατροῦ Εὐσταθίου περὶ ἀποκοπῆς τοῦ σάπιου μέλους τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας μετὰ χειρουργικὴν μάχαιραν, περὶ ἀφορισμοῦ δηλαδὴ τοῦ

144

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 151
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΡΧΙΑΤΡΟΝ ΕΥΣΤΑΘΙΟΝ

Ἐάν ὑπάρχη καμμία ὠφέλεια ἀπὸ τὰ γράμματά μας, νὰ μὴ παύσης ποτὲ νὰ μᾶς στέλλης καὶ οὕτω νὰ μᾶς παρακινήσῃς εἰς τὸ γράψιμον. Διότι ἡμεῖς μὲν ἀσφαλῶς γινόμεθα εὐτυχέστεροι, ὅταν διαβάζωμεν ἐπιστολὰς ἀνδρῶν συνετῶν οἱ ὅποιοι ἀγαποῦν τὸν Κύριον· ἐάν δὲ καὶ σεῖς ἐπίσης εὐρίσκετε εἰς τὰς ἰδικὰς μας κάτι τὸ ἄξιον ἐνδιαφέροντος, αὐτὸ ἤμπορεῖ νὰ τὸ εἰπῆτε σεῖς πού τὰς διαβάζετε. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ἐάν δὲν μᾶς ἀπεμάκρυνε τὸ πλῆθος τῶν ἀσχολιῶν, δὲν θὰ ἐστερούμεθα τῆς χαρᾶς πού προέρχεται ἀπὸ τὸ νὰ γράφωμεν συνεχῶς. Σεῖς δέ, πού ἔχετε ὀλιγωτέρας φροντίδας, νὰ μᾶς παρακινήτε μὲ τὰ γράμματα ὅσον ἤμπορεῖτε συχνότερα. Διότι, καθὼς λέγουν, καὶ τὰ πηγὰδια γίνονται καλύτερα ἀντλούμενα.

Φαίνεται πάντως ὅτι αἱ ἰατρικαὶ σου συμβουλαὶ ἐπῆγαν χαμέναι, διότι δὲν χρησιμοποιοῦμεν ἡμεῖς τὸ μαχαίρι, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, πού εἶναι ἀρρωστοὶ, ἐπιπίπτουν ἐναντίον ἑαυτῶν¹.

Λοιπὸν ὑπάρχει μὲν ἓνα στωικὸν ρητὸν πού λέγει· «ἐπειδὴ τὰ πράγματα δὲν γίνονται ὅπως τὰ θέλομεν, διὰ τοῦτο τὰ θέλομεν ὅπως γίνονται». Ἐγὼ ὅμως ὡς πρὸς τὰ πράγματα δὲν δέχομαι νὰ συμφωνήσω, ἂν καὶ δὲν ἀποδοκιμάζω τὸ νὰ κάμουν μερικοὶ ἄνθρωποι ἀθελήτως κάτι ἀναγκαῖον. Διότι οὔτε εἰς σᾶς τοὺς ἰατροὺς εἶναι βουλευτὸν τὸ νὰ καυτηριάζετε τὸν ἄρρωστον ἢ νὰ τὸν ὑποβάλλετε εἰς ἄλλου εἶδους πόνον, ἀλλὰ πολλὰκις τὸ ἐπιτρέπετε προσαρμολόμενοι εἰς τὴν δυσχέρειαν τοῦ πάθους· οὔτε ὅσοι ταξιδεύουν μὲ πλοῖον πετοῦν ἐκουσίως τὰ φορτία, ἀλλ' ὑποβάλλονται εἰς τὴν ἀπόρριψιν, διὰ ν' ἀπο-

Εὐσταθίου Σεβαστείας καὶ τῶν ὁπαδῶν του. Καὶ δὲν ἐχρειάσθη, διότι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἀπέκοψαν ἑαυτοὺς τῆς Ἐκκλησίας.

λήν τὸν ἐν πενία βίον τοῦ ἀποθανεῖν προτιμῶντες. Ὡστε καὶ ἡμᾶς οἷον ἀλγεινῶς μὲν καὶ μετὰ μυρῶν ὀδυρμῶν φέρειν τὸν χωρισμὸν τῶν ἀφισταμένων, φέρειν δ' οὖν ὁμῶς, ἐπειδὴ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐπ' αὐτὸν ἐλπίδος οὐδὲν τοῖς τῆς ἀληθείας ἐρασταῖς προτιμότερον.

145

193. ΜΕΛΕΤΙΩ ΑΡΧΙΑΤΡΩ

Ἡμῖν οὐδ' ὅσον ταῖς γεράνοις ὑπάρχει τὰ δυσχερῆ τοῦ χειμῶνος διαφεύγειν, ἀλλ' ἔνεκεν μὲν τοῦ προιδέσθαι τὸ μέλλον οὐδὲν ἴσως χεῖρους τῶν γεράνων ἐσμέν, τῷ δὲ κατὰ τὸν βίον αὐτεξουσίῳ τοσοῦτον τῶν ὀρνίθων ἀπολιμπανόμεθα ὅσον καὶ τοῦ πέτεσθαι δύνασθαι μικροῦ δεῖν. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀσχολίαι μέτινες τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων κατέσχον, ἔπειτα δὲ πυρετοὶ συνεχεῖς καὶ λάβροι οὕτω μου τὸ σῶμα κατεδαπάνησαν, ὥστε ἐφάνη τι καὶ ἐμοῦ λεπτότερον, αὐτὸς ἐγὼ ἐμαντοῦ. Εἶτα τεταρταίων προσβολαὶ πρὸς πλεῖον ἢ εἴκοσι διαρκέσασαι κύκλους. Νυνὶ δὲ, ὅτε δοκῶ τῶν πυρετῶν ἀπηλλάχθαι, οὕτως ὑπὸ τῆς ἀδυναμίας διάκειμαι ὥστε μηδὲν ἐν τούτῳ ἀποδεῖν ἀραχνίον. Ὅθεν μοι πᾶσα μὲν ὁδὸς ἄβατος, πᾶσα δὲ πνεύματος προσβολὴ πλείονα φέρει τὸν κίνδυνον ἢ αἱ τρικυμῖαι τοῖς πλέουσιν. Ἀνάγκη τοίνυν ὑπὸ δωματίῳ κεκρῦφθαι καὶ ἀναμένειν τὸ ἔαρ, ἔάνπερ

2. Ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ αἰρετικοῦ Εὐσταθίου ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν εἶναι σὰν ἐλάφρυνσις τοῦ φορτίου ἐνὸς πλοίου κατὰ τὴν διάρκειαν τρικυμίας· μολονότι μειώνει τὸν πλοῦτον, δηλαδὴ τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, ἀποτρέπει τὸ ναυάγιον.

Ἐπιστολὴ 193. Ἐγράφη τὸν χειμῶνα τοῦ 374 — 375, περισσότερον

φύγουν τὰ ναυάγια προτιμῶντες νὰ ζήσουν πτωχικὰ παρὰ ν' ἀποθάνουν². Νὰ εἶσαι λοιπὸν βέβαιος ὅτι καὶ ἡμεῖς μὲ πόνον καὶ ἄφθονον θρήνον ὑποφέρομεν τὸν χωρισμὸν ἀπὸ τοὺς παρεκκλίνοντας τῆς ὀρθῆς πίστεως, ἀλλὰ τὸν ὑποφέρομεν. Διότι, διὰ τοὺς ἔραστὰς τῆς ἀληθείας δὲν εἶναι τίποτε προτιμότερον ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τὴν εἰς αὐτὸν ἐλπίδα.

145

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 193
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΡΧΙΑΤΡΟΝ ΜΕΛΕΤΙΟΝ

Δὲν εἴμεθα τόσον ἱκανοὶ νὰ διαφύγωμεν τὰς ταλαιπωρίας τοῦ χειμῶνος, ὅσον εἶναι οἱ γερανοί, ἂν καὶ δὲν ὑστεροῦμεν καθόλου ἔναντι τῶν γερανῶν εἰς τὸ νὰ προΐδωμεν τὸ μέλλον. Ἄλλ' ὅμως ὡς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ βίου ἀπέχομεν τόσον πολὺ ἀπὸ αὐτὰ τὰ πτηνά, ὅσον σχεδὸν ἀπέχομεν καὶ εἰς τὴν ἱκανότητα νὰ πετῶμεν.

Πράγματι κατὰ πρῶτον μὲν μὲ συνεκράτησαν μερικαὶ ἀσχολίαι εἰς βιοτικὰς ὑποθέσεις· ἔπειτα δὲ συνεχῶς καὶ βίαιοι πυρετοὶ μοῦ κατέφαγαν τὸ σῶμα τόσον πολὺ, ὥστε παρουσιάσθη καὶ κάτι λεπτότερον ἀπὸ ἐμέ, ἐγὼ ὁ ἴδιος λεπτότερος ἑμαυτοῦ. Ἐπειτα ἦλθαν προσβολαὶ τεταρταίων πυρετῶν ποὺ διήρκεσαν περισσότερον ἀπὸ εἴκοσι κύκλους. Τώρα δὲ πού φαίνεται ὅτι ἀπηλλάγην ἀπὸ τοὺς πυρετοὺς εἶμαι εἰς τοιοῦτον κατάντημα ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν, ὥστε νὰ μὴ διαφέρω οὔτε ἀπὸ ἕνα ἴστων ἀράχνης. Διὰ τοῦτο κάθε δρόμος εἶναι δι' ἐμὲ ἀδιάβατος καὶ κάθε φύσημα ἀνέμου φέρει μεγαλύτερον κίνδυνον παρ' ὅσον αἱ τρικυμῖαι εἰς τοὺς πλέοντας.

Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη νὰ μένωμεν κρυμμένοι μέσα εἰς τὸ

συγκεκριμένως ἴσως τὸν Φεβρουάριον τοῦ 375. Ὁ Βασίλειος κατατρύχεται ἀπὸ πλέγμα ἀσθενειῶν, τῶν ὁποίων τὰ συμπτώματα περιγράφει λεπτομερῶς εἰς τὸν φίλον του ἱατρόν.

διαρκέσαι πρὸς αὐτὸ δυνηθῶμεν, ἀλλὰ μὴ προδιαμάρτωμεν ὑπὸ τοῦ κακοῦ τοῦ τοῖς σπλάγχνοις ἐνιδρυμένου. Ἐὰν δὲ διασώσῃ ἡμᾶς ὁ Κύριος τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ χειρὶ, ἀσμενέστατα μὲν τὴν ἐσχατιᾶν ὑμῶν καταληφόμεθα, ἀσμενέστατα δὲ σὲ τὴν φίλην ἡμῖν κεφαλὴν περιπτυσσόμεθα. Μόνον εὐχον πρὸς τὸ συμφέρον τῇ ψυχῇ τὴν ζωὴν ἡμῶν οἰκονομεῖσθαι.

146

194. ΖΩΙΛΩ

Οἶα ποιεῖς, ὦ θαυμάσιε, προλαμβάνων ἡμᾶς εἰς τὸ τῆς ταπεινώσεως μέτρον; Ὅς γε τοιοῦτος ὢν τὴν παιδευσιν καὶ οὕτως εἰδῶς ἐπιστέλλειν, ὡς δημοῖ τὰ γράμματα, ὅμως ἀξιοῖς, ὡς ἐπὶ τολμηροτέρῳ τινὶ ἐγχειρήσει καὶ ὑπερβαινούσῃ σου τὴν ἀξίαν συγγνώμης παρ' ἡμῶν τυγχάνειν. Ἀλλὰ τῆς εἰρωνείας ταύτης ἀφέμενος ἐπίστελλε ἡμῖν διὰ πάσης προφάσεως. Εἴτε γὰρ ἡμῖν λόγων μέτεστιν, ἥδιστα λογίου ἀνδρὸς γράμμασιν ἐντευξόμεθα· εἴτε καὶ τὸ τῆς ἀγάπης καλὸν ὅσον ἐστὶ παρὰ τῆς Γραφῆς πεπαιδευόμεθα, τοῦ παντός ἀξίαν τιθέμεθα ἀνδρὸς ἀγαπῶντος ἡμᾶς ὁμιλίαν. Εἴη δέ σε γράφειν ἃ εὐχόμεθ' ἄ σοι ἀγαθὰ, ὑγιείαν σώματος καὶ εὐθηνίαν οἴκου παντός. Τὰ δὲ ἡμέτερα μηδὲν ἀνεκτότερα γίνωσκε τῆς συνηθείας εἶναι. Ἀρκεῖ δὲ τοσοῦτον εἰπεῖν καὶ ἐνδείξασθαι σοι τοῦ σώματος ἡμῶν τὴν ἀσθένειαν.

Ἐπιστολὴ 194. Φιλικὴ ἐπιστολή, γραφείσα εἰς τὰς ἀρχάς τοῦ 375. Ὁ Βασίλειος ὑποφέρει τρομερὰ ἀπὸ τῆς ἀσθένειαν ποῦ περιγράφει εἰς τὴν ἐπιστολὴν 193 πρὸς τὸν ἀρχίατρον Μελέτιον.

δωμάτιον καὶ νὰ περιμένωμεν τὴν ἀνοιξιν, ἂν δυνηθῶμεν νὰ ἐπιζήσωμεν ἕως τότε καὶ δὲν ὑποκύψωμεν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν ποῦ φωλιάζει εἰς τὰ σπλάγχνα μας. Ἐὰν δὲ ὁ Κύριος μᾶς διασώσῃ μετὸ δυνατὸν χέρι του, θὰ δοκιμάσωμεν ἐξαιρετικὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἔλθωμεν εἰς τὴν ἀπομακρυσμένην περιοχὴν σας καὶ ἐξ ἴσου μεγάλην εὐχαρίστησιν νὰ ἀγκαλιάσωμεν σέ, τὸ ἀγαπημένον μας πρόσωπον. Μόνον νὰ εὐχεσαι νὰ τακτοποιηθοῦν τὰ τῆς ζωῆς μας πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ψυχῆς μας.

146

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 194
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΖΩΙΛΟΝ

Τί κάμεις, ὦ θαυμάσιε φίλε, ποῦ προσπαθεῖς νὰ μᾶς ξεπεράσῃς εἰς τὸν βαθμὸν ταπεινώσεως; Ἐνῶ κατέχεις τόσον δαψιλῆ παιδείυσιν καὶ ἔχεις τὴν ἱκανότητα νὰ συντάσῃς τόσον ἐκλεκτὰς ἐπιστολάς, ὅπως δεικνύει τὸ γράμμα σου, ὅμως ζητεῖς νὰ σέ συγχωρήσωμεν, σὰν νὰ ἐπεχείρησες κάτι ποῦ ὑπερβαίνει τὴν ἀξίαν σου. Ἄλλ' ἄφησε αὐτάς τὰς εἰρωνικὰς δικαιολογίας καὶ γράφε μας μετὰ κάθε εὐκαιρίαν. Διότι, ἐὰν μετέχωμεν ρητορείας, τότε μετὰ πολλὴν εὐχαρίστησιν θὰ διαβάσωμεν γράμματα ἑνὸς εὐφραδοῦς ἀνδρός· ἐὰν δὲ ἔχωμεν διδαχθῆ ἀπὸ τὴν Γραφὴν πόσον σπουδαῖον εἶναι τὸ καλὸν τῆς ἀγάπης, τότε θεωροῦμεν καθ' ὅλα ἀξιόλογον τὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ ἀνδρα ποῦ μᾶς ἀγαπᾷ. Καὶ εἴθε νὰ μᾶς γράφῃς διὰ τὰ ἀγαθὰ ποῦ σοῦ εὐχόμεθα, ὑγείαν σώματος καὶ εὐτυχίαν ὀλοκλήρου τοῦ οἴκου.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἰδικὴν μας κατάστασιν, μάθε ὅτι δὲν εἶναι καθόλου περισσότερον ἀνεκτὴ ἀπὸ ὅσον συνήθως εἶναι. Ἄρκει νὰ εἴπωμεν μόνον αὐτό, διὰ νὰ σοῦ ἐνδείξωμεν τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματος. Διότι ὡς πρὸς τὴν βαρεῖαν ἀσθένειαν ποῦ μᾶς συνέχει τῶρα, δὲν εἶναι εὐκόλον οὔτε ἡμεῖς νὰ τὴν περιγράψωμεν μετὰ λόγους οὔτε σὺ νὰ πεισθῆς ἐμπειρικῶς, ἐὰν εἰς τὴν ἰδικὴν μας

Τὴν γὰρ νῦν κατέχουσαν ἡμᾶς εἰς τὸ ἀρρωστεῖν ὑπερβολὴν οὐτε λόγῳ ἐνδείξασθαι ῥᾶδιον οὐτε ἔργῳ πεισθῆναι, εἶπερ ἐκείνων ὦν αὐτὸς ἦδεις εὐρέθη τι πλεῖον παρ' ἡμῖν εἰς ἀρρωστίαν. Θεοῦ δὲ τοῦ ἀγαθοῦ ἔργον δοῦναι ἡμῖν δύναμιν πρὸς τὸ ἐν ὑπομονῇ φέρειν τὰς ἐπὶ συμφέροντι ἡμῖν ἐπαγομένης εἰς τὸ σῶμα πληγὰς παρὰ τοῦ εὐεργετοῦντος ἡμᾶς Κυρίου.

147

329. ΦΑΛΕΡΙΩ

Πάνν ἡδέως ἐτέρφθην τοῖς ποταμίοις ἰχθύσι, μνησικακήσας αὐτῶν τὴν φυγὴν ἣν ἔφυγον ὑποδραμόντες τὴν σκέπην τὴν ἐκ τοῦ κρούους. Ἰχθύων δὲ ἡμῖν τιμιώτερά σου τὰ γράμματα. Ὡστε ἐπίστελλε μᾶλλον ἢ ἀπόστελλε. Εἰ δὲ ἡδιόν σοι σιωπᾶν, σὺ δὲ ἄλλ' εὐχόμενος ὑπὲρ ἡμῶν μὴ διαλείπης.

148

153. ΒΙΚΤΩΡΙ ΑΠΟ ΥΠΑΤΩΝ

Ὅσακις ἂν ἡμῖν ὑπάρξῃ γράμμασιν ἐντυχεῖν τῆς κοσμιότητός σου, τοσαυτάκις χάριν ὁμολογοῦμεν τῷ Θεῷ, ὅτι διαμένεις καὶ μεμνημένος ἡμῶν καὶ ὑπ' οὐδεμιᾶς διαβολῆς τὴν ἀγά-

Ἐπιστολὴ 329. Ἐγράφη πιθανῶς πρὸ τῆς ἀρχιερατείας. Ὁ φίλος Φαλέριος ἔστειλεν εἰς τὸν Βασίλειον ποταμίσι ψάρια. Αὐτὸς δὲ εὐχαριστῶν ἀναφέρεται εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν, ἐνῶ ἔψαρευαν μαζὶ οἱ δύο, τὰ ψάρια τοὺς ἐξέφυγαν κάτω ἀπὸ τὸν πάγον τοῦ ποταμοῦ, ἀσφαλῶς τοῦ Ἰριδος εἰς τὸν Πόντον. Ἀλλὰ πάντως ἀντὶ ἀποστολῶν ζητεῖ ἀπὸ τὸν φίλον ἐπιστολάς.

ἀρρώστειαν ὑπάρχει κάτι πού ὑπερβαίνει ὅσα ἔχεις γνωρίσει σχετικῶς σὺ ὁ ἴδιος.

Εἶναι δὲ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἔργον νὰ μᾶς δώσῃ δύναμιν, διὰ νὰ βαστάζωμεν μὲ ὑπομονὴν τὰς πρὸς τὸ συμφέρον μας ἐπιφερομένας εἰς τὸ σῶμα πληγὰς ἀπὸ τὸν εὐεργετοῦντα ἡμᾶς Κύριον.

147

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 329
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΦΑΛΕΡΙΟΝ

Μὲ ἰδιαιτέραν εὐχαρίστησιν ἀπήλαυσα τὰ ποταμίσια ψάρια, ἐνθυμούμενος μὲ μνησικακίαν τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον μᾶς εἶχαν διαφύγει κάτω ἀπὸ τὴν σκέπην τοῦ πάγου.

Ἄλλὰ δι' ἡμᾶς πολυτιμότερα εἶναι τὰ γράμματά σου ἀπὸ τὰ ψάρια. Ὡστε ἐπίστελλε μᾶλλον παρά ἀπόστελλε. Ἐὰν δὲ σοῦ εἶναι περισσότερο εὐχάριστον νὰ σιωπᾶς, πάντως μὴ παραλείπῃς νὰ προσεύχῃσαι δι' ἡμᾶς.

148

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 153
ΠΡΟΣ ΒΙΚΤΩΡΑ ΠΡΩΗΝ ΥΠΑΤΟΝ

Ὅσας φορὰς συμβαίνει νὰ λάβωμεν γράμμα ἀπὸ τὴν κοσμιότητά σου, ἄλλας τόσας φορὰς ὁμολογοῦμεν χάριν εἰς τὸν Θεόν, ὅτι συνεχίζεις νὰ μᾶς ἐνθυμῆσαι καὶ δὲν ἐλαττώνεις τὴν ἀγάπην σου πρὸς ἡμᾶς ἐξ αἰτίας ὅποιασδήποτε διαβολῆς·

Ἐπιστολὴ 153. Ἐγρᾶφῃ πιθανῶς τὸ 373 πρὸς τὸν γνωστὸν στρατηγὸν καὶ πρῶην ὑπάτον Βίκτωρα. Ἡ ἀγάπη καὶ ἐκτίμησις τοῦ Βασιλείου πρὸς τοὺς φίλους καὶ γνωστοὺς δὲν αὐξομειώνεται κατὰ τὴν ἀνοδὸν αὐτῶν εἰς ὑψηλὰ ἀξιώματα ἢ κάθοδόν των ἀπὸ αὐτά.

πην ἐλαττων ἦν ἀπαξ κρίσει τῇ ὀρθοτάτῃ ἢ συνηθείᾳ χρηστῇ ἀναλαβεῖν κατεδέξω. Εὐχόμεθα οὖν τῷ ἀγίῳ Θεῷ καὶ σέ διαμεῖναι ἐν τῇ ὁμοίᾳ πρὸς ἡμᾶς διαθέσει καὶ ἡμᾶς ἀξίους εἶναι τῆς παρὰ σοῦ τιμῆς ἢν τιμᾶς ἡμᾶς διὰ τοῦ γραμματος.

149

330. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ

“Οτι σε φιλῶ, οἷς ἐπιστέλλω μάθε. “Οτι με μισεῖς, οἷς σιωπᾶς ἔγνω. Γράφε δὲ κἂν τοῦ λοιποῦ, καλάμῳ καὶ μέλανι καὶ βραχεῖ χάρτῃ φιλοῦντας φιλῶν.

150

332. ΑΛΛΗ ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ

Ἐν γνώρισμα τοῦ ζῆν ὁ λόγος. Πῶς δὲ σὺ ὑπὲρ γῆς εἶναι νομισθείης μηδέποτε φθεγξάμενος; Ἄλλ’ ἀπῶσαι τὴν σιωπὴν σου γράψας ἡμῖν καὶ ἐφανίσας σεαυτὸν ὅτιπερ ζῆς.

Ἐπιστολή 330. Ἐγράφη πρὸς ἄγνωστον πρόσωπον καὶ εἰς ἄγνωστον ἐποχὴν. Ὑπόδειγμα συντομίας καὶ λογοπαιδιᾶς.

Ἐπιστολή 332. Ἐγράφη πρὸς ἄγνωστον πρόσωπον καὶ εἰς ἄγνωστον

δὲν ἐλαττώσεις τὴν ἀγάπην ποῦ κατεδέχθης ἅπαξ διαπαντὸς νὰ ἀναπτύξης δι' ἡμᾶς, εἴτε ἀπὸ ὀρθὴν κρίσιν εἴτε ἀπὸ ἀγαθὴν συνήθειαν.

Εὐχόμεθα λοιπὸν εἰς τὸν ἅγιον Θεὸν καὶ σὺ νὰ μείνης μετὴν ἰδίαν διάθεσιν πρὸς ἡμᾶς καὶ ἡμεῖς νὰ διατηρούμεθα ἄξιοι τῆς ἐκ μέρους σου τιμῆς, τὴν ὁποῖαν δεικνύεις πρὸς ἡμᾶς μετὰ τὸ γράμμα σου.

149

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 330
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ

Ὅτι σὲ ἀγαπῶ, μάθε το ἀπὸ τὰς ἐπιστολάς ποῦ σοῦ γράφω. Ὅτι μὲ μισεῖς, τὸ γνωρίζω ἀπὸ τὴν σιωπὴν ποῦ τηρεῖς. Ἀλλὰ τοῦλάχιστον γράφε εἰς τὸ μέλλον με πέναν καὶ μελάνην εἰς ἓνα κομμάτι χαρτί, ἀγαπῶν τοὺς ἀγαπῶντας.

150

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 332
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ

Ἐνα ἀπὸ τὰ γνωρίσματα τῆς ζωῆς εἶναι ὁ λόγος. Πῶς λοιπὸν ἐσὺ θὰ ἠμποροῦσες νὰ νομισθῆς ὅτι εὕρισκεσαι ἐπάνω ἀπὸ τὴν γῆν, ἀφοῦ δὲν προφέρεις ποτὲ λόγους; Ἐπομένως παραμέρισε τὴν σιωπὴν γράφων εἰς ἡμᾶς καὶ παρουσιάζων τὸν ἑαυτὸν σου, διὰ νὰ δείξης ὅτι τοῦλάχιστον ζῆς.

χρόνον. Ἐξοικονίζει καὶ αὐτὴ ὄλον τὸν πόθον τοῦ Βασιλείου νὰ ἐπικοινωνῇ μετὰ τοὺς φίλους.

293. ΙΟΥΛΙΑΝΩ

Πῶς σοι τὸν ἐν τῷ μέσῳ τοῦτον χρόνον τὸ σῶμα ἔσχεν, εἰ καθαρῶς ἀπέλαβες τῆς χειρὸς τὴν ἐνέργειαν; Πῶς δὲ τὰ λοιπὰ τοῦ βίου πράγματα, εἰ κατὰ γνώμην χωρεῖ σοι, ὡσπερ εὐχόμεθα καὶ ὡς ἔστιν ὀφειλόμενον τῇ σῆ προαιρέσει; Καὶ γὰρ οἷς μὲν εὐκόλος πρὸς μεταβολὴν ἢ διάνοια τούτοις οὐδὲν ἀπεικὸς καὶ τὸν βίον εἶναι μὴ τεταγμένον· οἷς δὲ πεπηγυῖα ἢ γνώμη καὶ αἰεὶ ἐστῶσα καὶ ἡ αὐτῆ, τούτοις ἀκόλουθον συμφώνως τῇ προαιρέσει τὴν ζωὴν διεξάγειν. Τῷ ὄντι γὰρ κυβερνήτῃ μὲν οὐκ ἐφίεται γαλήνην ποιεῖν ὅτε βούλεται· ἡμῖν δὲ ἀκύμονα ἑαυτοῖς καθιστᾶν τὸν βίον καὶ πάνυ ῥάδιον, εἰὰν τοὺς ἔνδοθεν ἐκ τῶν παθῶν ἐπιισταμένους ἡμῖν θορύβους κατασιγάσωμεν καὶ τῶν ἔξωθεν προσπιπτόντων ὑψηλοτέρα τὴν γνώμην καταστησώμεθα. Καὶ γὰρ οὔτε ζημίαι οὔτε ἀρρωστίαί οὔτε αἱ λοιπαὶ δυσχέρειαι τοῦ βίου ἀφρονταὶ τοῦ σπουδαίου, ἕως ἂν ἔχη τὴν διάνοιαν Θεῷ συμπορευομένην καὶ τὸ μέλλον ἀποσκοποῦσαν καὶ τῆς χαμόθεν ἐγειρομένης ζᾶλης κούφως καὶ εὐσταλῶς ὑπεραίρουσαν. Ἐπεὶ οἱ γε σφοδρῶς ταῖς τοῦ βίου μερίμναις κατειλημμένοι, οἷον ὄρνιθες πολύσαρκοι εἰκῆ τὸ πτερόν ἔχοντες, κάτω που σύρονται μετὰ τῶν βοσκημάτων. Σὲ δὲ τοσοῦτον μὲν ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἰδεῖν ἐπετράπημεν ὅσον οἱ ἐν πελάγει ἀλλήλους παραμειβόμενοι. Πλήν ἀλλ', ἐπειδὴ καὶ ἐξ ὄνουχος ἔστιν ὄλον γνωρίζαι τὸν λέοντα, ἐκ βραχείας τῆς πείρας ἠγούμεθά σε ἰκανῶς ἐγνωκέναι. Ὅθεν καὶ

¹Ἐπιστολὴ 293. Καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦτου εἶναι ἀγνωστον καὶ ὁ χρόνος τῆς συντάξεως τῆς ἐπιστολῆς δὲν δύναται νὰ καθορισθῇ,

151

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 293
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΟΥΛΙΑΝΟΝ

Πῶς ἐπῆγεν ἡ σωματικὴ σου κατάστασις κατὰ τὸ διάστημα πού ἐμεσολάβησεν; Ἀνέκτησες τελείως τὴν κίνησιν τῆς χειρός; Πῶς πηγαίνουν αἱ ἄλλαι βιοτικαὶ ὑποθέσεις σου; Προχωροῦν κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν σου, ὅπως εὐχόμεθα καὶ ὅπως ἀρμόζει εἰς τὴν προαίρεσίν σου; Διότι εἰς ἐκείνους τῶν ὁποίων ἡ διάνοια εἶναι εὐκολος εἰς τὰς μεταβολὰς δὲν εἶναι καθόλου ἀφύσικον καὶ ὁ βίος νὰ εἶναι ἄτακτος· εἰς ἐκείνους δὲ τῶν ὁποίων ἡ γνώμη εἶναι σταθερὰ καὶ διαπαντὸς ἡ ἰδία εἶναι ἐπόμενον ἡ ζωὴ νὰ διεξάγεται συμφώνως πρὸς τὴν προαίρεσιν. Πράγματι δὲ ἐνῶ ὁ πλοίαρχος δὲν ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν του τὸ νὰ προκαλῆ ὅποτε θέλει γαλήνην, εἰς ἡμᾶς εἶναι πολὺ εὐκολον νὰ καταστήσωμεν τὸν βίον ἀκύμαντον, ἐὰν κατασιγάσωμεν τοὺς θορύβους πού ἐγείρονται ἐσωτερικῶς ἀπὸ τὰ πάθη καὶ καταστήσωμεν τὴν βούλησίν μας ἰσχυροτέραν ἀπὸ ἐκείνους πού εἰσέρχονται ἔξωθεν. Διότι οὔτε ἀπώλειαι οὔτε ἀρρώστειαι οὔτε αἱ ἄλλαι δυσχέρειαι τοῦ βίου πρόκειται νὰ θίξουν τὸν ἐνάρετον, ἐφ' ὅσον χρόνον ἡ διάνοιά του συμπορεύεται μὲ τὸν Θεόν, προσβλέπει εἰς τὸ μέλλον καὶ ὑπερπηδᾷ ἑλαφρὰ καὶ σταθερὰ τὴν τρικυμίαν πού ἐκκινεῖ ἀπὸ χάμω. Διότι οἱ προσδεδεμένοι σφιγκτὰ εἰς τὰς μερίμνας τοῦ βίου, σὰν πολὺσαρκα πτηνὰ πού εἰς μάτην φέρουν πτέρυγας, σύρονται κάπου πρὸς τὰ κάτω μαζί μὲ τὰ βοσκήματα.

Σὲ δὲ τόσοσιν ὀλίγον μᾶς ἐπέτρεψαν αἱ ἐνοχλήσεις νὰ σὲ ἴδωμεν, ὅσον δύνανται νὰ ἴδουν ἀλλήλους οἱ ἀνταγωνιζόμενοι εἰς τὸ πέλαγος κολυμβηταί. Ἄλλὰ πάντως, ἐπειδὴ εἶναι δυνατὸν ν' ἀναγνωρίσῃ κανεὶς ὀλόκληρον τὸν λέοντα καὶ μόνον ἀπὸ τὸν ὄνουχα, καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὴν μικρὰν γνωριμίαν νομίζομεν

ἐν καὶ δύνανται νὰ τοποθετηθῆ εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀρχιερατείας. Ἡ γνωριμία τῶν δύο ἀνδρῶν δὲν ἦτο πολὺ στενὴ.

μέγα ποιούμεθα τὸ ἐν λόγῳ σε τὸ καθ' ἡμᾶς τίθεσθαι καὶ μὴ ἀ-
πεῖναί σου τῆς διανοίας, ἀλλὰ διηνεκῶς σοι συνεῖναι διὰ τῆς
μνήμης. Δεῖγμα δὲ μνήμης τὸ γράφειν ὅπερ ὄσω ἂν συνεχέ-
στερον ποιῆς, τοσοῦτω πλέον ἡμῖν χαριεῖ.

ὅτι σέ ἔχομεν γνωρίσει ἀρκετά. Διὰ τοῦτο θεωροῦμεν σπουδαῖον πρᾶγμα τὸ ὅτι δίδεις προσοχὴν εἰς τὰς ὑποθέσεις μας καὶ ὅτι δὲν εἴμεθα ἀπόντες ἀπὸ τὴν σκέψιν σου, ἀλλὰ διαρκῶς εἰς τὴν μνήμην σου. Δεῖγμα δὲ τῆς ἐνθυμήσεως εἶναι τὰ γράμματα. Ὅσον δὲ συχνότερα γράφεις, τόσον περισσότερον μᾶς χαροποιεῖς.

ΙΕ'

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΜΕΣΙΤΕΥΤΙΚΑΙ ΚΑΙ ΣΥΣΤΑΤΙΚΑΙ

Εἰς τὴν ὁμάδα αὐτὴν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Βασιλείου κατὰ πρῶτον μὲν περιλαμβάνομεν πέντε ἐπωνύμους ἐπιστολάς.

Αἱ δύο ἀπὸ αὐτὰς ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Ἡσύχιον. Μὲ τὴν πρώτην μάλιστα ὁ Βασίλειος, ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας ἤδη, συνάπτει φιλίαν πρὸς τὸν Ἡσύχιον (ἐπιστολὴ 64). Ἡ δευτέρα (ἐπιστολὴ 72) εἶναι μεσολαβητικὴ καὶ ἀναφέρεται εἰς τὸ ἴδιον θέμα μὲ τὴν ἐπιστολὴν 73 πρὸς τὸν Καλλισθένην. Εἶναι δὲ αἱ τελευταῖαι καλὸν δεῖγμα τοῦ ἀποτελεσματικοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Βασίλειος ἀντεμετώπιζε καὶ τὰς ἰδιωτικὰς ὑποθέσεις τῶν μελῶν τοῦ ποιμνίου του, μὴ ἀρκοῦμενος νὰ γράψῃ μίαν ἀπλὴν κατὰ παράκλησιν ἐπιστολὴν, ἀλλὰ κινῶν καὶ ἄλλα πρόσωπα πρὸς μεσολάβησιν ὑπὲρ ἐπιλύσεως αὐτῶν καὶ ἀφιερῶνων ὁ ἴδιος πολὺν χρόνον εἰς διαπραγματεύσεις καὶ παραινήσεις. Ὁ Καλλισθένης εἶχεν ἐξυβρισθῆ ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας τοῦ Εὐστοχίου εἰς μίαν περιοχὴν ἀπέχουσαν πολὺ τῆς Καισαρείας, ὅπου πιθανῶς ὁ πρῶτος εἰργάζετο ὡς ἐργολάβος δημοσίων ἔργων καὶ ὅπου ἐπίσης πιθανῶς ἦτο τὸ κτῆμα τοῦ δευτέρου. Ὁ Καλλισθένης ἐξεδήλωσε τὴν πρόθεσιν νὰ ἐφαρμόσῃ σκληρὰ μέτρα κατὰ τῶν ὑπηρετῶν συμφώνως πρὸς τὸ τότε ἰσχύον ἀκόμη αὐστηρὸν περὶ δούλων ἐθιμικὸν δίκαιον. Ὁ Βασίλειος ἐπεμβαίνει, γράφων ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸν φίλον του Ἡσύχιον, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ τοῦ προσβληθέντος φίλος, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸν ἴδιον τὸν Καλλισθένην, εἰς ἀπάντησιν ἐπιστολῆς ποὺ τοῦ ἔστειλεν αὐτὸς κατόπιν προφανῶς μεσολαβήσεως καὶ τοῦ Ἡσυχίου. Καὶ ἀφοῦ ἀναγνωρίζει τὸ δίκαιον τῆς ἀγανακτήσεως τοῦ ἀνδρός, ζητεῖ μὲ τρόπον ἰδιαίτερος λεπτόν, ἀλλὰ συγχρόνως

καὶ σταθερόν, νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον, ὡς πνευματικὸν ποιμένα, νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἀρμόζουσαν τιμωρίαν εἰς τοὺς ὑπηρέτας, ἡ ὁποία φυσικὰ θὰ εἶναι ἐκκλησιαστικὴ σωφρονιστικὴ.

Ἡ πρὸς τὸν Οὐαλεριανὸν ἐπιστολὴ (278) εἶναι δεῖγμα τοῦ ἀπαραμίλλου τρόπου διαποιμάνσεως τὸν ὁποῖον ἀκολουθοῦσεν ὁ Βασίλειος, ὁ ὁποῖος δὲν ἄφηγε τίποτε νὰ μείνῃ ἔξω τοῦ ἐνδιαφέροντός του, ἀκόμη καὶ ἂν ἐπρόκειτο περὶ λεπτομερειακοῦ ζητήματος. Πνιγμένοι εἰς τὰς ἀσχολίας του μὲ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς Ἐκκλησίας, προσφέρεται, χωρὶς νὰ ὀχληθῇ μάλιστα, νὰ ἐνεργήσῃ ὡς μεσολαβητῆς εἰς μίαν διαφορὰν ποῦ εἶχεν ὁ Οὐαλεριανὸς μὲ ἀνθρώπους τῆς Καισαρείας.

Ἡ τελευταία ἐπιστολὴ αὐτῆς τῆς σειρᾶς (ἐπιστολὴ 116) ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Φιρμίνον, προφανῶς κατὰ παράκλησιν τῶν γονέων του. Οὗτος εἶχεν ἐγκαταλείψει παλαιότερα σχέδιά του νὰ μονάσῃ, διὰ ν' ἀκολουθήσῃ στρατιωτικὸν στάδιον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐστενοχώρησε πολὺ τοὺς γονεῖς του. Τὸν προτρέπει λοιπὸν ὁ Βασίλειος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα, διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὰ κοινὰ τῆς πόλεως, ὅπως πολλοὶ ἄλλοι ἐκπρόσωποι τῆς οἰκογενείας του.

Ἀτελείωτοι εἶναι αἱ οἰκονομικαὶ ἀνάγκαι τῶν ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα εἰς παλαιότερας ἐποχάς, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ κρατικὴ κοινωνικὴ πρόνοια ἦτο σχεδὸν ἀνύπαρκτος καὶ ἡ ἐν γένει κρατικὴ ὀργάνωσις ἐνεφάνιζε σοβαρὰς ἐλλείψεις.

Παρουσιάζομεν ἐπίσης εἰς τὴν ὁμάδα αὐτὴν μίαν σειρὰν ἐπιστολῶν τοῦ Βασιλείου πρὸς κρατικούς λειτουργούς, τῶν ὁποίων τὰ ὄνοματὰ δὲν διετηρήθησαν εἰς τὴν χειρόγραφον παράδοσιν, προφανῶς διότι εἶχαν προσκομισθῆ εἰς τοὺς παραλήπτας ἀπὸ τοὺς ἐνδιαφερομένους. Ἀναφέρονται εἰς οἰκονομικὰς διευκολύνσεις εἴτε ὑπὲρ κοινωφελῶν ἰδρυμάτων εἴτε ὑπὲρ ἀτόμων, συγγενῶν, φίλων, γνωρίμων. Διακρίνει κανεὶς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀλληλογραφίαν τὰ χαρακτηριστικὰ ἐκεῖνα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας, διὰ τὰ ὁποῖα ἡ ὀρθόδοξος συνειδήσις διετήρησεν ἕως σήμερα εἰς τὴν μνήμην της τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ὡς τοῦ φιλανθρώπου προστάτου τῶν πτωχῶν.

Ἡ πρώτη (ἐπιστολὴ 88) εἶναι ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα, διό-

τι παριστάνει τὸν Βασίλειον εἰς ἓνα σπάνιον ρόλον. Οἱ κάτοικοι τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἰς ἐκεῖνα τὰ πρῶτα βήματα τῆς κατέβαλλαν τοὺς ὀριζομένους φόρους εἰσοδήματος ἀναλόγως πρὸς τὰ περιουσιακά των στοιχεῖα. Πέραν αὐτῶν αἱ πόλεις ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ διαθέτουν κατ' ἔτος τὰ ἀπαραίτητα χρηματικά ποσά διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ στρατοῦ τῆς περιοχῆς των, καθὼς καὶ δι' ἄλλα τοπικά ἔξοδα τοῦ κράτους. Τὴν φροντίδα αὐτὴν ἀνελάμβανε συνήθως ἡ τοπικὴ βουλὴ μαζί μὲ τοὺς κρατικούς ἀξιωματούχους, ἀλλ' ἐδῶ ἔχει ἀνατεθῆ εἰς τὸν Βασίλειον, ὁ ὁποῖος συνεκέντρωσε τὸ σχετικὸν χρηματικὸν ποσόν, ἀλλὰ μὲ μικρὸν ἔλλειμμα. Διὰ τοῦτο ζητεῖ τώρα παράτασιν τῆς προθεσμίας καταθέσεως τοῦ ποσοῦ, οὕτως ὥστε νὰ κατορθώσῃ νὰ συγκεντρώσῃ καὶ τὸ ὑπόλοιπον.

Αἱ δύο ἐπόμεναι ἐπιστολαὶ (ὑπ' ἀριθμὸν 142 καὶ 143) ἀπευθύνονται πρὸς τοὺς δύο νομεραρίους τῆς ἐπαρχίας, δηλαδὴ πρὸς τοὺς δύο ὑπολογιστάς τοῦ φόρου, καὶ ζητεῖ ἀπαλλαγὴν ἐκ τῆς φορολογίας τῶν πτωχοτροφείων, τὰ ὁποῖα ἐσυντηροῦσαν οἱ χωρεπίσκοποι τῆς περιοχῆς.

Δύο ἐπιστολάς (ὑπ' ἀριθμὸν 36 καὶ 313) ἀπευθύνει πρὸς φορολογικούς ὑπαλλήλους μὲ τὴν παράκλησιν νὰ μὴ ἀυξήθῃ ἢ νὰ μειωθῇ ὁ φόρος ὠρισμένων προσώπων. Μὴ καθοριζομένην ἐνίσχυσιν ζητεῖ οὗτος δι' ἄλλα πρόσωπα μὲ τὰς ἐπιστολάς ὑπ' ἀριθμὸν 314, 315, 317, 318 καὶ 319.

Τὴν ἐπιστολὴν 286 ἀπευθύνει πρὸς ἀρχιφύλακα, δηλαδὴ πρὸς ὑπάλληλον ὁ ὁποῖος ἔργον εἶχε τὴν κράτησιν τῶν συλλαμβανομένων δι' ἀδίκημα πολιτῶν, τὴν ἀνάκρισιν αὐτῶν, τὴν παραπομπὴν εἰς δίκην καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως. Τὰ ὄργανα τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως εἶχαν συλλάβει μερικούς ἀπατεῶνας, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν διάρκειαν πανηγύρεως εἶχαν κλέψει ἐνδύματα πτωχῶν ἑορταστῶν. Ὁ Βασίλειος ἀνέφερε κατὰ καθῆκον εἰς τὸν ἀρχιφύλακα τὰ τῆς συλλήψεως καὶ ἀπέστειλεν εἰς αὐτὸν τὰ κλοπιμαῖα, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιστολῆς του αὐτῆς παρακαλεῖ νὰ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτὸν νὰ σωφρονίσῃ τοὺς κλέπτας κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικούς κανονισμούς.

Ἡ τελευταία ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἐπιστολάς (ὑπ' ἀριθμὸν 331) εἶναι διαφορετικὴ εἰς τὸν τόνον· διότι δὲν ζητεῖ βοήθειαν, ἀλλ' ἐπιτιμᾷ κάποιον ὑφιστάμενον ἢ κατώτερον δημόσιον λειτουργῶν διὰ τὴν σιωπὴν τοῦ ἔναντι αἰτήματος, τὸ ὁποῖον εἶχε προβάλει ἐνωρίτερον ὁ Βασίλειος.

64. ΗΣΥΧΙΩ

Ἐμὲ πολλὰ μὲν ἦν καὶ ἐξ ἀρχῆς τὰ συνάπτοντά σου τῇ τιμότητι· ὅ τε περὶ λόγους κοινὸς ἔρως, πολλαχοῦ παρὰ τῶν πεπειραμένων περιφερόμενος, ἢ τε πρὸς τὸν θαυμάσιον ἄνδρα Τερέντιον ἡμῖν ἐκ παλαιοῦ φιλία. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ πάντα ἄριστος καὶ πάσης ἡμῖν οἰκειότητος ὄνομα ἐκπληρῶν, ὁ αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς Ἐλπίδιος, εἰς λόγους ἀφίκετο καὶ ἕκαστα τῶν ἐν σοὶ καλῶν διηγῆσατο, δυνατώτατος δέ, εἴπερ τις ἄλλος, καὶ ἀρετὴν ἀνθρώπου καταμαθεῖν καὶ παραστήσαι ταύτην τῷ λόγῳ, τοσοῦτον ἡμῖν τὸν ἐπὶ σοὶ πόθον ἐξέκανσεν ὥστε εὐχεσθαι ἡμᾶς ἐπιστῆναί σε ποτε τῇ παλαιᾷ ἐστίᾳ ἡμῶν, ἵνα μὴ ἀκοῆ μόνον, ἀλλὰ καὶ πείρα τῶν ἐν σοὶ καλῶν ἀπολαύσωμεν.

72. ΗΣΥΧΙΩ

Οἶδά σου καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην καὶ τὴν περὶ τὰ καλὰ σπουδὴν· διόπερ χροῖζων δυσωπῆσαι τὸν ποθεινότατον υἱὸν Καλ-

Ἐπιστολὴ 64. Ἐγρᾶφη πιθανῶς τὸ 371, δεύτερον ἔτος τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου. Ὁ Βασίλειος ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμίαν καὶ προσωπικῆς γνωριμίας μὲ τὸν Ἡσύχιον, ὁ ὁποῖος ἦτο σημαίνουσα προσωπικότης τῆς Καισαρείας. Ὁ μνημονευόμενος Τερέντιος εἶναι ὁ γνωστὸς στρατηγὸς καὶ κόμης τοῦ Βυζαντίου, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐστάλησαν ἀρκεταὶ ἐπιστολαί.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 64
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΣΥΧΙΟΝ

Πολλά ἦσαν ἐκεῖνα ποῦ με συνέδεαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν με τὴν τιμιότητά σου, ὅπως εἶναι ὁ κοινὸς ἔρωσ πρὸς τὰ γράμματα, τὸν ὁποῖον διακηρύσσουν παντοῦ ὅσοι σὲ γνωρίζουν προσωπικῶς, καὶ ἡ παλαιὰ μας φιλία πρὸς τὸν θαυμάσιον ἄνδρα Τερέντιον. Ὅταν δὲ καὶ ὁ κατὰ πάντα ἄριστος καὶ ἄξιος τοῦ τίτλου τοῦ φίλου ἡμῶν αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς Ἑλπίδιος συνεζήτησε με ἡμᾶς καὶ περιέγραψε λεπτομερῶς τὰ εὐγενῆ προσόντα σου (εἶναι δὲ ἱκανώτερος ἀπὸ κάθε ἄλλον εἰς τὸ νὰ διακρίνη τὴν ἀρετὴν ἀνθρώπου καὶ νὰ τὴν χαρακτηρίζη διὰ τοῦ λόγου), ἦναψε μέσα μας τόσον ζωηρὸν πόθον διὰ σέ, ὥστε νὰ εὐχόμεθα νὰ ἔλθῃς κάποτε εἰς αὐτὴν τὴν παλαιὰν ἐστίαν μας, διὰ νὰ μὴ σὲ ἀκούωμεν μόνον, ἀλλὰ ν' ἀπολαύσωμεν τὰ εὐγενικά σου προσόντα καὶ με προσωπικὴν γνωριμίαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 72
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΣΥΧΙΟΝ

Γνωρίζω τὴν ἀγάπην σου πρὸς ἡμᾶς καὶ τὸν ζῆλον διὰ τὰ καλὰ ἔργα. Διὰ τοῦτο, ἐπιθυμῶν νὰ δώσω ἱκανοποίησιν

Ἐπιστολὴ 72. Ἐγρᾶφη πιθανῶς τὴν ἴδιαν περίπου ἐποχὴν, τὸ 371. Εἶναι ἐπιστολὴ μεσολαβητικὴ, δείγμα τοῦ τρόπου με τὸν ὁποῖον ὁ πολυάσχολος ἀρχιεπίσκοπος ἐφρόντιζε καὶ διὰ τὰ ἀτομικὰ θέματα τῶν μελῶν τοῦ ποιμνίου του. Σχετικὴ εἶναι καὶ ἡ ἐπομένῃ ἐπιστολὴ 73.

λισθένην ἡγησάμην, εἰ κοινωνόν σε λάβοιμι τῆς φροντίδος, ῥᾶον κατορθώσῃν τὸ σπουδαζόμενον. Δελύπηται ὁ ἀνὴρ κατὰ τοῦ λογιωτάτου Εὐστοχίου, καὶ λελύπηται δικαίαν λύπην. Ἐγκαλεῖ αὐτοῦ τοῖς οἰκέταις θράσος κατ' αὐτοῦ καὶ ἀπόνοιαν. Τοῦτον ἀξιούμεν παρακληθῆναι, ἀρκεσθέντα τῷ φόβῳ ὃν ἐφόβησεν αὐτούς τε τοὺς θρασυνομένους καὶ τοὺς τούτων δεσπότας, καταλύσαι τὴν φιλονικίαν δόντα τὴν χάριν. Οὕτω γὰρ ἀμφοτέρα ὑπάρχει καὶ τὸ παρὰ ἀνθρώποις σεμνὸν καὶ τὸ παρὰ Θεῷ εὐδόκιμον, ἐὰν τῷ φόβῳ θελήσῃ τὸ μακροθύμον ἀναμίξει. Αὐτός τε οὖν, εἴ τίς σοι προὔπαρχει φιλία πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ συνήθεια, αἵτησον παρ' αὐτοῦ τὴν χάριν ταύτην, καί, οὓς ἐὰν γινῶς ἐν τῇ πόλει δυναμένους αὐτὸν δυσωπῆσαι, κοινωνοὺς λάβε τῆς φροντίδος εἰπὼν αὐτοῖς, ὅτι τὸ γινόμενον ἔμοι μάλιστα κεχαρισμένον ἔσται. Καὶ ἀπόπεμψαι τὸν συνδιάκονον πράξαντα ὧν ἕνεκεν ἀπεστάλη. Αἰσχύνομαι γάρ, καταφρονόντων πρὸς με τῶν ἀνθρώπων, μὴ δυνηθῆναι αὐτοῖς γενέσθαι τι χρήσιμον.

154

73. ΚΑΛΛΙΣΘΕΝΕΙ

1. Ἠὐχαρίστησα τῷ Θεῷ τοῖς γράμμασιν ἐντοχῶν τῆς εὐ-

Ἐπιστολή 73. Ἐγράφη τὸ 371 ὀλίγον μετὰ τὴν προηγουμένην ἐπιστολήν 72. Ὁ Βασίλειος εἶχε γράψει ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς προσβολῆς ἐκ μέρους τῶν ὑπηρετῶν (δούλων) τοῦ Εὐστοχίου εἰς βάρος τοῦ Καλλισθένου τόσον πρὸς τὸν Ἡσύχιον, κοινὸν φίλον αὐτοῦ καὶ τοῦ τελευταίου, ὅσον καὶ πρὸς τὸν ἴδιον τὸν Καλλισθένην. Ὁ τελευταῖος ἀπήντησεν εἰς τὸν Βασίλειον κάπως μετριοπαθῶς, ἀλλὰ πάντως ἐπέμεινε νὰ τιμωρήσῃ ὁ ἴδιος τοὺς

εἰς τὸν ἀγαπητὸν υἱὸν Καλλισθένην, ἐνόμισα ὅτι θὰ ἐπιτύχω εὐκολώτερα τὸ ἐπιδιωκόμενον, ἐὰν προσλάβω καὶ σὲ ὡς μέτοχον τῆς φροντίδος. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει θυμῶσει ἐναντίον τοῦ λογιωτάτου Εὐστοχίου καὶ ὁ θυμὸς του εἶναι δικαιολογημένος. Κατηγορεῖ τοὺς ὑπηρέτας τοῦ Εὐστοχίου ὅτι τοῦ συμπεριφέρθησαν μὲ θράσος καὶ μανίαν. Τὸν παρακαλοῦμεν λοιπὸν νὰ σταματήσει τὴν φιλονικίαν καὶ νὰ δώσει συγγνώμην, ἀρκούμενος εἰς τὸν φόβον ποὺ ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς ἰδίους τοὺς ἀποθρασυνθέντας, καθὼς καὶ εἰς τοὺς κυρίους των. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ κερδίση δύο πράγματα, ἥτοι μεταξύ τῶν ἀνθρώπων σεβασμὸν καὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ εὐδοκίμησιν, ἐὰν θελήσῃ ν' ἀναμίξῃ εἰς τὸν ἐκφοβισμόν τὴν μακροθυμίαν.

Ἐσὺ λοιπὸν, ἐὰν ἔχῃς σταθερὰν φιλίαν καὶ οἰκειότητα μὲ τὸν ἄνδρα, ζήτησέ του αὐτὴν τὴν χάριν, καὶ ἂν γνωρίζῃς εἰς τὴν πόλιν ἄλλους ἀνθρώπους ποὺ εἶναι εἰς θέσιν νὰ κατασιγάσουν τὸν θυμὸν του, πάρε τους κοινωνοὺς τῆς φροντίδος, λέγων εἰς αὐτοὺς ὅτι ἡ ἐνέργειά των αὐτὴ θὰ εἶναι πρὸς χάριν μου.

Καὶ στείλε πάλιν ὀπίσω τὸν συνδιάκονον, ἀφοῦ τελειώσῃ τὸ ἔργον διὰ τὸ ὅποῖον ἐστάλη. Διότι ἐντρέπομαι, ἐφ' ὅσον οἱ ἄνθρωποι κατέφυγαν εἰς ἐμέ, νὰ μὴ ἡμπορέσω νὰ τοὺς φανῶ χρήσιμος.

154

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 73
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΑΛΛΙΣΘΕΝΗΝ

1. Ἠὐχαρίστησα τὸν Θεὸν ποὺ ἔλαβα γράμμα τῆς εὐγε-

δούλους κατὰ τὰ νόμιμα, διότι εἶχεν ὀρκισθῆ περὶ τούτου. Ὁ Βασίλειος προσπαθεῖ μὲ θαυμάσιον τρόπον, ἄλλοτε ἐπαινῶν καὶ ἄλλοτε ὑποδεικνύων, ν' ἀπαλύνη περισσότερον τὴν ὀργὴν του. Ζητεῖ δὲ ν' ἀνατεθῇ εἰς αὐτὸν ὡς ἐπίσκοπον ἢ ἐπιβολὴ ἐκκλησιαστικοῦ ἐπιτιμίου εἰς τοὺς ὑπηρέτας ἀντὶ ὁποιασδήποτε ἄλλης ἐκδικήσεως. Θὰ ἦτο παράδοξον, ἂν ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ δὲν ἐπετύγχανε τοῦ σκοποῦ της.

γενείας σου, πρῶτον μὲν ὅτι ἀνδρὸς τιμᾶν ἡμᾶς προαιρουμένου ἀφίκετό μοι προσηγορία (καὶ γὰρ πολλοῦ μὲν ἀξίαν τιθέμεθα τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν τὴν συντυχίαν), δεύτερον δὲ εἰς εὐφροσύνην, τὸ μνήμης ἀγαθῆς τυγχάνειν. Σύμβολον δὲ μνήμης γράμματα, ἅπερ ἐπειδὴ ἐδεξάμην καὶ κατέμαθον τὸν ἐν αὐτοῖς νοῦν, ἐθαύμασα ὅπως τῷ ὄντι κατὰ τὴν πάντων ὑπόληψιν πατρικὴν ἡμῖν ἀπένειμας τὴν αἰδῶ. Τὸ γὰρ φλεγμαίνοντα καὶ ὠργισμένον καὶ ὀρμήσαντα πρὸς τὴν τῶν λελυπηκότων ἄμυναν παραλῦσαι μὲν τὸ πολὺ τῆς σφοδρότητος, ἡμᾶς δὲ τοῦ πράγματος κυρίους ποιήσασθαι, ἔδωκεν ἡμῖν εὐφρανθῆναι ὡς ἐπὶ τέκνω πνευματικῷ. Ἐντὶ οὖν τούτων τί ἄλλο λειπόμενόν ἐστιν ἢ εὐχεσθαί σοι τὰ ἀγαθὰ; Φίλοις μὲν σε ἡδιστον εἶναι, ἐχθροῖς δὲ φοβερόν, πᾶσι δὲ ὁμοίως αἰδέσιμον, ἵνα καὶ οἱ τῶν προσηκόντων τι ἐλλειποῖτες, αἰσθησιν λαβόντες τῆς ἐν σοὶ πραότητος, ἑαυτῶν καθάψωνται ὅτι εἰς τοιοῦτόν σε ὄντα ἐξήμαρτον.

2. Ἐπειδὴ δὲ προσέταξας τοὺς οἰκέτας ἐπὶ τὸν τόπον ἐν ᾧ τὴν ἀταξίαν ἐπεδείξαντο διαχθῆναι, ἀξιῶ τὸν σκοπὸν μαθεῖν καθ' ὃν ἐπιζητεῖ τοῦτο ἢ χρηστότης σου. Εἰ μὲν γὰρ αὐτὸς παρέσει, καὶ αὐτὸς εἰσπράξει τῶν τετολμημένων τὴν δίκην, παρέσονται μὲν οἱ παῖδες. Τί γὰρ ἄλλο δεῖ γενέσθαι, εἰ τοῦτό σοι κέκριται; Πλὴν ἀλλ' ἡμεῖς οὐκ οἶδαμεν ποίαν ἔτι χάριν εἰληφότες ἐσόμεθα, ἔάνπερ μὴ ἐξαρκέσωμεν ἐξελέσθαι τοὺς παῖδας τῆς τιμωρίας. Εἰ δὲ αὐτόν σε ἢ ἐπὶ τῆς λεωφόρου ἀσχολία καθέξει, τίς ὁ ὑποδεχόμενος ἐκεῖ τοὺς ἀνθρώπους; Τίς δὲ ὁ μέλλων αὐτοὺς

1. Ἡ φράσις «ἀσχολία εἰς τὴν λεωφόρον» σημαίνει ἴσως ὅτι ὁ Καλλισθένης ἦτο ἐργολάβος δημοσίων ἔργων καὶ εἰδικώτερα κατασκευαστὴς τῆς κεντρικῆς λεωφόρου τῆς Καππαδοκίας. Οὕτως ἐξηγεῖται καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἢ εἰς βᾶρος του προσβολῆ συνέβη μακρὰν τῆς Καισαρείας. Ἐκτὸς ἐάν ἦτο ἐπιθεωρητὴς δημοσίων ἔργων.

νείας σου· πρῶτον μὲν διότι μοῦ ἤλθε χαιρετισμὸς ἀπὸ ἀνδρα-
 πού ἔχει τὴν διάθεσιν νὰ μὲ τιμήσῃ — δίδομεν δὲ πολλὴν ση-
 μασίαν εἰς τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς ἀρίστους ἀνδρας — καὶ δεύ-
 τερον διότι μοῦ προκαλεῖ εὐχαρίστησιν τὸ νὰ μ' ἐνθυμοῦνται
 ἐπ' ἀγαθῶ. Σύμβολον δὲ τῆς μνήμης εἶναι τὸ γράμμα. Μόλις
 δὲ ἔλαβα τὸ γράμμα καὶ ἀντελήφθην τὸν σκοπὸν του, ἐθαύμασα
 τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἀπένειμες τὸν κατὰ γενικὴν ἐκτίμησιν
 ὀφειλόμενον πρὸς τοὺς πατέρας σεβασμὸν. Τὸ ὅτι ἕνας ἀνθρω-
 πος, φλογισμένος ἀπὸ τὴν ὀργὴν καὶ ἔτοιμος νὰ ὀρμήσῃ πρὸς
 ἐκδίκησιν ἐναντίον ἐκείνων πού τὸν προσέβαλαν, ἐγκατέ-
 λειψε τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἐπιθετικότητός του καὶ κατέστησεν
 ἡμᾶς διαιτητὰς τῆς διαφορᾶς, μᾶς ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν νὰ εὐ-
 φρανθῶμεν διὰ τὴν συμπεριφορὰν του ὡς πνευματικοῦ τέκνου.
 Ἐναντι τούτων λοιπόν, τί ἄλλο ὑπολείπεται ἀπὸ τὸ νὰ σοῦ
 εὐχηθῶ τὰ ἀγαθὰ; Εἶθε νὰ εἶσαι γλυκύτατος εἰς τοὺς φίλους,
 φοβερῶτατος δὲ εἰς τοὺς ἐχθρούς, εἰς ὄλους δὲ ἐξ ἴσου σεβαστός,
 οὕτως ὥστε καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι παρέλειψαν τὸ ἀπέναντί σου
 καθήκόν των, ἀντιλαμβανόμενοι τὴν πραότητα τοῦ χαρακτή-
 ρός σου, νὰ ψέξουν τοὺς ἑαυτοὺς των διὰ τὸ ὅτι προσέβαλαν
 ἀνδρα τοιαύτης ἀξίας.

2. Ἐπειδὴ ὅμως παρήγγειλες νὰ ὀδηγηθοῦν οἱ ὑπηρέται
 εἰς τὸν τόπον ὅπου ἐπέδειξαν ἀπέναντί σου τὴν ἀταξίαν, ἔχω
 τὴν ἀξίωσιν νὰ μάθω, διὰ ποῖον σκοπὸν ζητεῖ τοῦτο ἡ χρηστό-
 της σου. Ἐὰν μὲν παραστῆς ἐκεῖ σὺ ὁ ἴδιος καὶ ἐπιβάλης σὺ ὁ
 ἴδιος τὴν τιμωρίαν διὰ τὴν αὐθάδειάν των, βεβαίως θὰ ἔλθουν
 οἱ ὑπηρέται. Διότι, τί ἄλλο ἢμπορεῖ νὰ γίνῃ, ἐὰν οὕτως ἔχῃς
 ἀποφασίσῃ; Ἄλλ' εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ἡμεῖς δὲν γνωρίζο-
 μεν, ποῖαν χάριν θὰ ἔχωμεν δεχθῆ ἐκ μέρους σου, ἐὰν τὸ κῦ-
 ρός μας δὲν εἶναι ἀρκετὸν διὰ ν' ἀπαλλάξῃ τοὺς ὑπηρέτας ἀπὸ
 τὴν τιμωρίαν. Ἐὰν δὲ αἱ ἀσχολίαι σου εἰς τὴν λεωφόρον¹ ἐμ-
 ποδίσουν σὲ τὸν ἴδιον, ποῖος θὰ ὑποδεχθῆ ἐκεῖ τοὺς ἀνθρώπους;
 Ποῖος δὲ πρόκειται νὰ τοὺς τιμωρήσῃ ἀντί σοῦ; Ἐὰν πάντως
 εἶναι ἀπόφασίς σου νὰ ἐμφανισθοῦν ἐνώπιόν σου, καὶ εἶσαι
 ἀμετακίνητος ἀπὸ αὐτὴν, δῶσε τοῦλάχιστον ἐντολήν ἢ παρου-

ἀντὶ σοῦ ἀμύνεσθαι; Ἄλλ' εἰ δοκεῖ σοι ἔλθειν αὐτοὺς εἰς ὄψιν καὶ τοῦτο πάντως κέκριται, μέχρι Σασίμων κέλευσον γενέσθαι αὐτῶν τὴν παράστασιν καὶ αὐτοῦ δεῖξον σεαυτοῦ τὸ πρᾶον τοῦ ἠθους καὶ μεγαλόθυμον. Λαβῶν γὰρ ὑποχειρίους τοὺς παροξύναντας, καὶ ἐν τούτῳ τὸ ἀκαταφρόνητον τῆς σεαυτοῦ ἀξίας ἐπιδειξάμενος, ἄφες αὐτοὺς ἀβλαβεῖς, ὡς ἐν τοῖς προτέροις γράμμασι παρεκαλέσαμεν, ἡμῖν μὲν διδούς τὴν χάριν, παρὰ δὲ Θεοῦ τὴν ἐφ' οἷς ποιεῖς ἀντίδοσιν ἐκδεχόμενος.

3. Καὶ ταῦτα λέγω οὐχ ὡς οὕτως ὀφείλοντος τελεσθῆναι τοῦ πράγματος, ἀλλὰ συνενδιδούς τῇ ὁρμῇ σου, καὶ φοβούμενος μή τι ὑπολείπηται ἀπειτον τοῦ θυμοῦ, καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν φλεγμαινόντων ὀφθαλμῶν καὶ τὰ ἀπαλώτατα τῶν βοηθημάτων ὀδυνηρὰ φαίνεται, οὕτω καὶ νῦν ὁ ἡμέτερος λόγος ἐξαγριάνη σε μᾶλλον ἢ καταστείλῃ. Ἐπεὶ τὸ εὐπρεπέστατον ἦν καὶ σοὶ μέγιστον κόσμον ἐνεγκεῖν δυνάμενον καὶ ἐμοὶ ἀρκοῦν πρὸς τοὺς ἐμαντοῦ φίλους καὶ ἡλικιώτας εἰς σεμνολόγημα, τὸ ἡμῖν ἐπιτραπῆναι τὴν ἐκδίκησιν. Πάντως δὲ εἰ καὶ ὁμώμοσταί σοι δοῦναι αὐτοὺς εἰς τιμωρίαν κατὰ τοὺς νόμους, οὔτε ἢ παρ' ἡμῶν ἐπιτίμησις ἐλάττων ἐστὶν εἰς ἐκδίκησιν, οὔτε ὁ θεῖος νόμος ἀτιμότερος τῶν ἐμπολιτενομένων τῷ βίῳ νομίμων. Ἄλλ' ἦν δυνατὸν αὐτοὺς ἐνταῦθα ἐπιστραφέντας τοῖς ἡμετέροις νομίμοις, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς τὴν ἐλπίδα ἔχεις τῆς σωτηρίας, καὶ σὲ τῆς ἐπὶ τῷ ὄρκῳ ἀνάγκης ἐλευθερῶσαι, καὶ αὐτοὺς σύμμετρον τοῖς ἡμαρτημένοις ἐκπληρῶσαι τὴν δίκην. Ἄλλὰ πάλιν μακρὰν ποιῶ τὴν ἐπιστολήν. Ὑ-

2. Ἡ κεντρικὴ λεωφόρος τῆς Κατταδοκίας διήρχετο διὰ τῶν Σασίμων. Τὸ ἐπεισόδιον εἶχε συμβῆ προφανῶς πέραν τῶν Σασίμων. Ὁ Βασίλειος παρακαλεῖ νὰ μὴ ὀδηγηθοῦν ἀκριβῶς εἰς τὸν τόπον οἱ ὑπηρέται, ἀλλὰ ν' ἀπολυθοῦν σῶοι εἰς τὰ Σάσιμα.

3. Ὁ Εὐστόχιος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνῆκαν οἱ ὑπηρέται, ἦτο προφανῶς

σία των νὰ πραγματοποιηθῆ μέχρι τῶν Σασίμων² καὶ ἐκεῖ δεῖξε τὴν πραότητα τοῦ ἡθους καὶ τὴν μεγαλοψυχίαν σου. Ἄφοῦ δηλαδὴ λάβης εἰς τὴν ἐξουσίαν σου τοὺς ἀνθρώπους πού σε ἐξώργισαν καὶ δείξης κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅτι ἡ ἀξιόπρέπειά σου δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητος, ἄφησέ τους ἀβλαβεῖς, ὅπως σε παρεκαλέσαμεν μὲ τὸ προηγούμενον γράμμα, εἰς ἐμὲ μὲν δίδων τὴν χάριν αὐτήν, ἀπὸ τὸν Θεὸν δὲ λαμβάνων τὴν ἀμοιβὴν δι' ὅσα πράττεις.

3. Λέγω δὲ αὐτά, ὄχι διότι οὕτω πρέπει νὰ ρυθμισθῆ τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ διότι εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ φανῶ ὑποχωρητικὸς ἔμπρὸς εἰς τὴν ὀρμὴν σου, ἀπὸ φόβον μήπως μέρος τοῦ θυμοῦ σου μείνῃ ἀχώνευτον καὶ μήπως, καθὼς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς οἱ ὅποιοι πάσχουν ἀπὸ φλεγμονὴν καὶ τὰ ἀπαλώτατα ἐπιθέματα φαίνονται ὀδυνηρά, οὕτω καὶ ἐδῶ ὁ λόγος μας σε ἀγριεῦση περισσότερο ἀντὶ νὰ σε ἡρεμήσῃ. Διότι ἡ εὐπρεπεστάτη λύσις, αὐτὴ πού θὰ ἠδύνατο νὰ φέρῃ καὶ εἰς σε τὸ πολυτιμότεον κόσμημα καὶ εἰς ἐμὲ ἑπαρκῆ τιμὴν ἔμπρὸς εἰς τοὺς φίλους καὶ συνηλικιώτας μου³, θὰ ἦτο τὸ νὰ ἀναθέσῃ τὴν ἐκδίκησιν εἰς ἡμᾶς. Πάντως δέ, μολονότι ἔχεις ὀρκισθῆ νὰ ἐπιβάλλῃς ὁ ἴδιος τὴν τιμωρίαν κατὰ τοὺς νόμους, οὔτε ἡ ἀπὸ ἡμᾶς ἐπιτίμησις εἶναι μικροτέρας ἀποτελεσματικότητος πρὸς ἐπιβολὴν τῆς δικαιοσύνης οὔτε ὁ θεῖος νόμος εἶναι μικροτέρας τιμῆς ἀπὸ τὰ ἔθιμα πού ἐφαρμόζονται εἰς τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων.

Θὰ ἦτο λοιπὸν δυνατόν, ἀφοῦ τιμωρηθοῦν ἐδῶ σύμφωνα μὲ τοὺς ἰδικούς μας κανόνας, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ σὺ στηρίζεις τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας, καὶ σε νὰ ἀπαλλάξουν τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ ὄρκου καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι νὰ λάβουν τιμωρίαν σύμμετρον μὲ τὰ κρίματά των.

Ἄλλὰ πάλιν καθιστῶ ἐκτενῆ τὴν ἐπιστολήν. Τὸ πράττω

συνηλικιώτης τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, πιθανῶς δὲ καὶ φίλος αὐτοῦ, ἂν κρίνωμεν ἀπὸ τὸ παρὸν χωρίον.

πὸ γὰρ τοῦ σφόδρα σπουδάζειν πιθανὸς σοι γενέσθαι οὐδὲν τῶν εἰς διάνοιαν ἐρχομένων ἀποσιωπῆσαι ἀνέχομαι φοβούμενος μὴ παρὰ τοῦτο ἀπρακτὸς μοι ἢ αἴτησις γένηται, ἔλλιπῶς μου τὴν διδασκαλίαν ποιησαμένου. Ἄλλ', ὧ τιμιώτατον καὶ γνήσιον θρέμμα τῆς Ἐκκλησίας, βεβαίωσον καὶ ἐμοὶ τὰς ἐλπίδας, ὅς ἔχω νῦν ἐπὶ σοί, καὶ τὰς πάντων συμφώνως περὶ τῆς σῆς ἐμμελείας καὶ πραότητος μαρτυρίας, καὶ ἐπίστειλον τῷ στρατιώτῃ ἀπαλλαγῆναι ἡμῶν ἐν τάχει, ὅς νῦν γε οὐδὲν ἐπαχθείας οὐδὲ ὕβρεως ἐλλέλοιπε, μᾶλλον αἰρούμενός σε μὴ λυπῆσαι ἢ πάντας ἡμᾶς οἰκείους ἔχειν καὶ φίλους.

155

278. ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΩ

Ἐγὼ τὴν εὐγένειάν σου καὶ κατὰ τὴν Ὀρφανήνην γενόμενος ἐπεθύμουν ἰδεῖν. Προσεδόκων γὰρ σε ἐν Κορσαγαίνοις διάγοντα μὴ ὀκνήσαι πρὸς ἡμᾶς διαβῆναι ἐν Ἀτταγαίνοις τελοῦντας σύνοδον. Ἐπεὶ δὲ ἐκείνης διήμερον τῆς συνόδου, ἐπεθύμουν ἰ-

4. Ἡ τελευταία αὕτη περίοδος εἶναι ἀκατανόητος. Τί ζητεῖ ὁ στρατιώτης ἐδῶ; Δύο ἐξηγήσεις ὑπάρχουν. Ἡ τὸ τμήμα αὐτὸ παρεισέφησεν ἀπὸ ἄλλας ἐπιστολάς λόγῳ συγχύσεως τῶν ἀντιγραφῶν, ἢ ὁ Καλλισθένης, ὡς ἐπιθεωρητὴς δημοσίων ἔργων, διέθετε δι' ἀσφάλειάν του μερικὸς στρατιώτας — ἂν καὶ αὐτοὶ δὲν ἐπρόλαβαν τὴν προσβολὴν περὶ τῆς ὁποίας ὁ λόγος — ἔστειλε δὲ ἓνα ἀπὸ αὐτοῦς εἰς τὸν Βασίλειον εἰς ἐξυπηρέτησίν του καὶ εἰς ἔνδειξιν ἀφοσιώσεως.

Ἐπιστολὴ 278. Γραμμένη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου τοῦ Βασιλείου μαρτυρεῖ ἰδιαιτέραν λεπτότητα καὶ εὐγένειαν. Ὁ Οὐαλεριανὸς ζῆ εἰς τὰ Κορσαγαῖνα τοῦ Πόντου, ὁ δὲ Βασίλειος ἔχει ἐπισκεφθῆ τὴν περιοχὴν Ὀρφανήνης τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας, ἐλπίζων νὰ συγκροτήσῃ σύνοδον εἰς τὴν πο-

δὲ διότι μὲ τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν ποὺ ἔχω νὰ σὲ πείσω δὲν ἠμπορῶ ν' ἀποσιωπήσω τίποτε ἀπὸ ὅσα ἔρχονται εἰς τὴν διάνοιάν μου, φοβούμενος μήπως ἄλλοιῶς μείνη ἄκαρπος ἡ αἵτησίς μου, ἂν δηλαδὴ παρουσιάσω ἑλλιπῶς τὰ ἐπιχειρήματά μου.

Ἄλλὰ, ὡ τιμιώτατον καὶ γνήσιον θρέμμα τῆς Ἐκκλησίας, ἐπιβεβαίωσε καὶ σὺ τὰς ἐλπίδας ποὺ ἔχω τώρα εἰς σὲ καὶ τὰς ὁμοφώνους μαρτυρίας ὄλων περὶ τῆς εὐγενείας καὶ πραότητός σου. Ἐπὶ πλεόν δῶσε ἐντολήν εἰς τὸν στρατιώτην ν' ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ ἡμᾶς γρήγορα, διότι ἕως τώρα ἀπεδείχθη ἐνοχλητικὸς καὶ ἀγενής, προτιμῶν μᾶλλον νὰ μὴ λυπηθῆ ἔσὲ παρά νὰ ἔχη ὄλους ἡμᾶς ἀφωσιωμένους φίλους⁴.

155

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 278
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟΝ

Ἐπιθυμοῦσα νὰ ἴδω τὴν εὐγένειάν σου, ὅταν εὐρισκόμην εἰς τὴν Ὁρφανήνην. Διότι ἠλπίζα ὅτι, ἀφοῦ ζῆς εἰς τὰ Κορσάγαινα, δὲν θὰ ἐδίσταζες νὰ περάσης πρὸς ἡμᾶς εἰς τὰ Ἀττάγαινα, ὅπου εἶχαμεν προγραμματίσει τὴν συγκρότησιν συνόδου. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐπέτυχα τὴν σύγκλησιν τῆς συνόδου αὐτῆς, εἶχα τὴν ἐπιθυμίαν νὰ σᾶς ἴδω εἰς τὸ ὄρος· διότι τὸ γε-

λίχνην Ἀττάγαινα. Ὅταν ἀποτυγχάνη, μεταβαίνει εἰς κώμην καλουμένην Εὐησος καὶ εὐρισκομένην εἰς ὄρεινὴν περιοχὴν. Τὸ χωρίον τοῦ Οὐαλεριανοῦ δὲν εἶναι πολὺ μακρὰ. Βλέπομεν τὸν ἀρχιεπίσκοπον Καισαρείας νὰ διασχίζη τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὸν Πόντον, ὑπὸ συνθήκας πολιτικῆς δυσμενείας, μὲ τὴν ἐπιδίωξιν νὰ συγκροτήσῃ σύνοδον διὰ τὰ μεγάλα ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας· καί, ἄρρωστος καθὼς εἶναι πάντοτε καὶ πνιγμένος εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς ἑδρας του καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐνθυμεῖται ὅτι κάπου ἐκεῖ εὐρίσκεται ὁ Οὐαλεριανὸς καὶ ὅτι αὐτὸς ἔχει κάποιαν ἐκκρεμῆ ὑπόθεσιν εἰς τὴν Καισαρείαν ποὺ χρειάζεται ρύθμισιν, ἴσως κάποιον χρέος ἢ κάτι παρόμοιον. Ὁ Βασίλειος ἦτο μέγας καὶ εἰς τὰ μικρὰ ἀκόμη.

δειν ἐν τῷ ὄρει. Πάλιν γὰρ ἐκεῖ ἡ Εὐῆσος, πλησίον οὖσα, τὴν ἐλπίδα τῆς συντυχίας ἐπέτεινε. Ὡς δὲ ἀμφοτέρων διήμαρτον, ἤλθον ἐπὶ τὸ γράφειν, ἵνα καταξιώσης με καταλαβεῖν, ὁμοῦ μὲν τὸ εἰκὸς ποιῶν νέος φοιτῶν παρὰ γέροντι, ὁμοῦ δὲ καὶ διὰ τῆς συντυχίας δεχόμενός τινα παρ' ἡμῶν συμβουλὴν διὰ τὸ εἶναι σοι πράγματα πρὸς τινὰς τῶν ἐν Καισαρείᾳ τὰ δεόμενα τῆς ἡμετέρας μεσιτείας πρὸς τὴν διόρθωσιν. Ἐὰν οὖν ἀνεπαχθῆς ἦ, μὴ κατοκνήσης ἡμᾶς καταλαβεῖν.

156

116. ΦΙΡΜΙΝΩ

Καὶ σπάνιά σου τὰ γράμματα καὶ μικρὰ ταῦτα, ἢ ὄκνω τοῦ γράφειν ἢ ἄλλως τὸν ἐκ τοῦ πλήθους κόρον διαφεύγειν οἰκονομουῦντος ἢ που καὶ πρὸς βραχυλογίαν ἑαυτὸν συνθείζοντος. Ἡμῖν μέντοι οὐδὲν ἐξαρκεῖ, ἀλλὰ κἂν ὑπερβάλλῃ τῷ πλήθει, τῆς ἐπιθυμίας ἐστὶν ἐλάττω, διὰ τὸ βούλεσθαι πάνθ' ἕκαστα μανθάνειν περὶ σοῦ πῶς μὲν σοι τὸ σῶμα ἔχει, ὅπως δὲ σοι τὰ τῆς ἀσκήσεως, καὶ πότερον ἐπιμένεις τοῖς ἐξ ἀρχῆς ἐγνωσμένοις ἢ τί καὶ μετεβουλεύσω

1. Ὑπονοεῖ τὸν ἑαυτὸν του, ὁ ὁποῖος ἂν καὶ ἦτο νέος κατὰ τὴν ἡλικίαν, ὅμως ἠσθάνετο γέροντος λόγῳ τῶν ἀσθενειῶν καὶ κακουχιῶν τοῦ σώματος του.

Ἐπιστολὴ 116. Ἰσως ἐγράφη τὸ 372. Ὁ Φιρμίνος εἶχεν ἐπιδοθῆ εἰς ἀσκητικὸν βίον, τὸν ὁποῖον ὅμως ἐγκατέλειπεν ἔπειτα, διὰ ν' ἀκολουθήσῃ τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, ὅπως ὁ ἐκ πατρὸς πάππος του Βρεττανίος. Ὁ Βασίλειος τοῦ γράφει διὰ νὰ τὸν ἀποτρέψῃ ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν καὶ ἐκφράζει τὴν γνώμην ὅτι τὸ νὰ καταλάβῃ ὁ νέος αὐτὸς ἡγετικὴν θέσιν εἰς τὴν πατρίδα του, τὴν Καισαρείαν, ὅπως ὁ πατήρ του καὶ σειρά ἄλλη προγόνων

γονός ὅτι ἡ Εὐησος εἶναι ἐκεῖ πλησίον ἐπέτεινε πάλιν τὴν ἐλπίδα τῆς συναντήσεως. Ὅταν δὲ ἀπέτυχα καὶ εἰς τὰ δύο, κατέληξα εἰς τὴν ἐπιστολήν, διὰ νὰ σοῦ ζητήσω νὰ καταξιώσης νὰ μὲ ἐπισκεφθῆς, ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ πράξης τὸ πρέπον ὡς νέος ποῦ ἐπισκέπτεται ἕνα γέροντα¹, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ δεχθῆς κατὰ τὴν συνάντησιν κάποιαν συμβουλήν ἀπὸ ἡμᾶς, ἐφ' ὅσον ἔχεις ἐκκρεμότηας μὲ μερικοὺς ἀνθρώπους τῆς Καισαρείας, αἱ ὁποῖαι χρειάζονται τὴν μεσολάβησίν μας διὰ νὰ διορθωθοῦν. Ἐὰν λοιπὸν δὲν σοῦ κάμη κόπον, μὴ διστάσης νὰ μᾶς ἐπισκεφθῆς.

156

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 116
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΦΙΡΜΙΝΟΝ

Τὰ γράμματά σου εἶναι ὄχι μόνον σπάνια, ἀλλὰ καὶ σύντομα, εἴτε διότι εἶσαι ὀκνηρὸς εἰς τὸ γράψιμον εἴτε δι' ἄλλον λόγον, ὅπως θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι ἐνδεχομένη ἐπιθυμία σου ν' ἀποφεύγης τὸν κόρον ἀπὸ τὸ πλῆθος ἢ πιθανὴ συνήθειά σου εἰς τὴν βραχυλογίαν. Πάντως δι' ἡμᾶς δὲν εἶναι ἀρκετά, ἀντιθέτως μάλιστα, καὶ εἰς ὑπερβολικὸν ἀκόμη πλῆθος ἂν φθάσουν, θὰ εἶναι ὀλιγώτερα τῆς ἐπιθυμίας ἡμῶν, διότι θέλομεν νὰ μαθάνωμεν τὸ καθετὶ διὰ σέ, πῶς εἶναι ἡ πνευματικὴ σου ὑγεία, πῶς πηγαίνει ὁ ἀσκητισμὸς σου καὶ κατὰ πόσον ἐπι-

του, εἶναι εἰς τὴν γραμμὴν τῆς οἰκογενειακῆς παραδόσεως καὶ πολὺ τιμητικώτερον. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ἀσφαλῶς δὲν ἐκφράζει τὰς προσωπικὰς ἀπόψεις τοῦ Βασιλείου, ὁ ὁποῖος δὲν θεωρεῖ ὑποτιμητικὸν τὸ στρατιωτικὸν στάδιον γενικῶς καὶ ὁ ὁποῖος ὑπερηφανεύεται διὰ τοὺς στρατιωτικοὺς φίλους του ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ μέχρι τοῦ ἀπλοῦ στρατιώτου. Πολλὰ ἀπὸ τὰς σωζομένας ἐπιστολάς του ἀπευθύνονται πρὸς στρατιωτικούς. Προφανῶς οἱ γονεῖς τοῦ νέου τὸν παρεκάλεσαν νὰ ἐπέμβῃ διὰ νὰ ἔλθῃ ὁ υἱὸς των πλησίον των, καὶ αὐτῶν αἱ γυνῶμαι ἐκφράζονται ἐνταῦθα.

πρὸς τὰ συμπίπτοντα τὴν γνώμην μεταθέμενος. Εἰ μὲν οὖν ὁ αὐτὸς διέμεινας σεαυτῷ, οὐκ ἂν πλήθος γραμμάτων ἐπεζητοῦμεν, ἀλλ' ἤρκει ἡμῖν τοσοῦτον· («Ὁ δεῖνα τῷ δεῖνι ὑγιαίνειν ἡμᾶς ἴσθι καὶ ἔρρωσο»). Ἐπεὶ δὲ ἀκούομεν ἃ καὶ λέγειν αἰσχυρόμεθα, καταλιπόντα σε τὴν τῶν μακαρίων προγόνων τάξιν ἐπὶ τὸν πρὸς πατρὸς πάππον αὐτομολεῖν καὶ Βρεττάνιον σπουδάζειν γενέσθαι ἀντὶ Φιρμίνου, ἐπιζητοῦμεν αὐτὰ ταῦτα ἀκοῦσαι καὶ τοὺς λογισμοὺς μαθεῖν καθ' οὓς ἐπὶ ταύτην ἔλθειν τοῦ βίου τὴν ὁδὸν ἐπήχθης. Ἄλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς ἀπεισιώπησας αἰδοῖ τοῦ βουλευμάτος, ἡμεῖς σε παρακαλοῦμεν μῆτε βουλευέσθαι αἰσχύνῃς ἄξια καί, εἴ τι ὑπέδραμέ σου τὸν νοῦν, ἀπελάσαντα τοῦτο τῆς διανοίας σεαυτοῦ γενέσθαι πάλιν καὶ μακρὰ χείρειν εἰπόντα στρατεία καὶ ὄπλοις καὶ ταῖς ἐπὶ στρατοπέδου ταλαιπωρίαις καταλαβεῖν τὴν πατρίδα, ἀρκοῦν πρὸς ἀσφάλειαν βίου καὶ πρὸς πᾶσαν περιφάνειαν τὸ ἐξ ἴσου τοῖς προγόνους κρατῆσαι τῆς πόλεως ἡγησάμενον· ὅπερ ἀπόνως σοι παραγενήσεσθαι πεπιστεύκαμεν πρὸς τε τὴν ἐκ φύσεως ἐπιτηδειότητα ἀφορῶντες καὶ πρὸς τὴν ἐρημίαν τῶν ἐνισταμένων. Εἴτε οὖν μὴ γέγονεν ἐξ ἀρχῆς ἢ γνώμη εἴτε γενομένη πάλιν ἐκβέβληται, γνώρισον ἡμῖν ἐν τάχει εἰ δέ, ὃ μὴ γένοιτο, τὰ αὐτὰ μένει βουλευμάτα, αὐτάγγελτος ἡμῖν ἡκέτω ἢ συμφορά, γραμμάτων δὲ οὐ δεόμεθα.

1. Δὲν εἶναι σαφὲς ἂν Φιρμίνος ἐλέγετο ἐπίσης ὁ πατὴρ ἢ ὁ ἐκ μητρὸς πάππος τοῦ Φιρμίνου. Τὸ δεῦτερον εἶναι πιθανώτερον.

2. Ἀπὸ τὰ ἐδῶ λεγόμενα συνάγεται ὅτι ὁ μὲν Βρεττάνιος ἦτο ἑπηλύς εἰς τὴν Καισάρειαν, ἐνῶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ ἦτο ἐντοπία. Ἐξ αὐτῆς οἱ πρόγονοι τοῦ Φιρμίνου κατεῖχον σπουδαίας πολιτικὰς θέσεις εἰς τὴν Καπ-

μένεις εἰς τὰς ἀρχικὰς σου ἀποφάσεις ἢ ἡλλαξες γνώμην συμμορφούμενος πρὸς τὰς περιστάσεις.

Ἐὰν βέβαια ἔμεινες ὁ ἴδιος, δὲν θὰ ἀπαιτούσαμεν ἔκτενῃ γράμματα, ἀλλὰ θὰ μᾶς ἀρκοῦσε τόσον μόνον· «ὁ δεῖνα πρὸς τὸν δεῖνα, γνώριζε ὅτι ὑγιαίνομεν, καὶ χαίρετε». Ἐπειδὴ ὁμως ἀκούομεν πράγματα, τὰ ὅποια ἐντρεπόμεθα καὶ ν' ἀναφέρωμεν, ὅτι δηλαδὴ ἐγκαταλείψας τὰς τάξεις τῶν μακαριστῶν προγόνων σου αὐτομολεῖς πρὸς τὸν ἐκ πατρὸς πάππον καὶ φιλοδοξεῖς νὰ γίνῃς Βρεττάνιος ἀντὶ Φιρμίνου¹, ζητοῦμεν νὰ ἀκούσωμεν αὐτὰ ἀκριβῶς καὶ νὰ μάθωμεν τοὺς συλλογισμοὺς ποὺ σέ ὠδήγησαν ν' ἀκολουθήσῃς αὐτὴν τὴν ὁδὸν τοῦ βίου.

Ἐπειδὴ ὁμως ἐσὺ ἀπὸ ἐντροπὴν διὰ τὴν ἀπόφασίν σου ἐτήρησες σιωπὴν, σέ παρακαλοῦμεν ἡμεῖς οὔτε κἂν νὰ σκέπτεσαι πράγματα ποὺ προκαλοῦν ἐντροπὴν καὶ, ἂν ἔχη εἰσέλθει τέτοια σκέψις εἰς τὸν νοῦν σου, νὰ τὴν διώξῃς πάλιν ἀπὸ τὴν διάνοιαν καὶ νὰ γυρίσῃς πάλιν εἰς τὸν ἑαυτὸν σου καὶ, ἀφοῦ ἀποχαιρετίσῃς τὸ στρατιωτικὸν καὶ τὰ ὄπλα καὶ τὰς ταλαιπωρίας τοῦ στρατοπέδου, νὰ ἐπιστρέψῃς εἰς τὴν πατρίδα σου θεωρῶν ἀρκετὸν διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ βίου σου καὶ διὰ κάθε διάκρισιν εἰς αὐτὸν τὸ νὰ κατέχῃς ἡγετικὴν θέσιν εἰς τὴν πόλιν σου, ὅπως καὶ οἱ πρόγονοί σου. Πιστεύομεν δὲ ὅτι ἀκόπως θὰ ἐπιτύχῃς εἰς τοῦτο, ὑπολογίζοντες ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἐκ φύσεως ἐπιτηδειότητά σου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἀπουσίαν ἀντιπάλων².

Εἴτε λοιπὸν δὲν ἔλαβες τέτοιαν ἀπόφασιν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἴτε τὴν ἔλαβες μὲν ἀλλὰ τὴν ἀπέρριψες πάλιν, γνώρισέ μας γρήγορα. Ἐὰν δέ, ὃ μὴ γένοιτο, διατηρῆς τὰς ἰδίας ἀποφάσεις, τότε ἄς μᾶς ἔλθῃ αὐτεπαγγέλτως ἢ συμφορὰ· τότε δὲν χρειάζομεθα γράμματα.

παδοκίαν. Ὁ Βασίλειος, ἐκφράζων τὰς γνώμας τῶν γονέων τοῦ Φιρμίνου, τοῦ ζητεῖ νὰ ἀκολουθήσῃ πολιτικὸν στάδιον καὶ ὄχι νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, ὅπως θὰ ἤρμοζεν εἰς ἓνα ἀρχιεπίσκοπον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

88. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΕΠΙ ΑΠΑΙΤΗΤΗ ΧΡΗΜΑΤΩΝ

Τὴν δυσκολίαν τῆς συγκομιδῆς τοῦ πραγματευτικοῦ χρυσίου πάντων μάλιστα ἢ σὴ τιμιότης κατέμαθε, καὶ τῆς πενίας ἡμῶν οὐδένα μάρτυρα τοιοῦτον ἔχομεν οἷον σέ, ὃς ἐκ τῆς μεγάλης φιλανθρωπίας καὶ συνέπαθες ἡμῖν καὶ συμπεριηρέχθης μέχρι τοῦ παρόντος τὰ δυνατά, οὐδαμοῦ τὸ πρᾶον τῆς ἑαυτοῦ τῶν τρόπων καταστάσεως ἐκ τῆς τῶν ἄνωθεν ἐπικειμένων ταραχῆς παρακινήσας. Ἐπεὶ οὖν ὑπολείπεται ἡμῖν ἐκ τοῦ παντός σταθμοῦ ὀλίγον ἔτι χρυσίον καὶ τοῦτο ἀνάγκη ἐκ τοῦ ἐράνου, εἰς ὃν προετρεψάμεθα πᾶσαν τὴν πόλιν, συγκομισθῆναι, παρακαλοῦμέν σου τὴν ἡμερότητα μικρόν τι ἐκτεῖναι ἡμῖν τὴν προθεσίαν, πρὸς τὸ καὶ τοὺς ἔξω τῆς πόλεως ὑπομνησθῆναι. Ἐν ἀγροῖς γάρ ἐστι τὸ πολὺ τῶν ἐν τέλει, ὡς οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοεῖς. Ἐὰν μὲν οὖν ἦ δυνατόν παρὰ τοσάσδε λίτρας ἐκπεμφθῆναι, τοσοῦτον γὰρ ἡμῖν ὑπολέλειπται, τοῦτο γενέσθαι παρακαλοῦμέν σε, κάκεινο ἐπαποσταλήσεται ὑστερον· ἐὰν δὲ πᾶσα ἦ ἀνάγκη ἀθρόον αὐτὸ παραπεμφθῆναι τοῖς θησαυροῖς, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἠξιώσαμεν, πλατυτέραν ἡμῖν γενέσθαι τὴν προθεσίαν.

Ἐπιστολὴ 88. Ἐγράφη πιθανῶς τὸ 372. Πλὴν τῶν χρημάτων τὰ ὁποῖα κάθε πολίτης κατέβαλεν εἰς τὸ κράτος ὡς φόρον εἰσοδήματος κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ ὕψος τῆς περιουσίας αὐτοῦ, ἐπεβάλλοντο ἐπίσης καὶ εἰδικαὶ φορολογίαι, ἰδίως διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ στρατοῦ. Τὴν φροντίδα διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ καθοριζομένου κατὰ πόλιν ποσοῦ ὑπὸ τῶν ἐφόρων εἶχαν οἱ βουλευταὶ συνήθως, ἀλλὰ βλέπομεν εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν τὸ βᾶρος τῆς γενικῆς ἐποπτείας ν' ἀναλαμβάνη ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βα-

157

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 88
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝ ΤΑΜΙΑΝ

Τὴν δυσκολίαν τῆς συγκεντρώσεως τοῦ ἔρανικοῦ χρυσίου γνωρίζει καλύτερα ἀπὸ ὅλους ἢ τιμιότης σου· καὶ τῆς πτωχείας ἡμῶν δὲν ἔχομεν κανένα ἄλλον μάρτυρα σὰν ἐσέ, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν μεγάλην φιλανθρωπίαν καὶ συνέπαθες με ἡμᾶς καὶ ἕως τώρα ἐπέδειξες ἀπέναντί μας κάθε δυνατὴν ἀνοχήν, χωρὶς ποτέ νὰ μεταβάλης τὴν πραότητα τῶν τρόπων σου λόγῳ τῆς ταραχῆς, πού προκαλεῖται ἀπὸ τὴν πίεσιν τῶν προϊσταμένων σου.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀπὸ τὸ σύνολον τοῦ καθωρισμένου ποσοῦ ὑπολείπεται ὀλίγον ἀκόμη χρυσίον, τοῦτο δὲ εἶναι ἀνάγκη νὰ συλλεγῆ ἀπὸ τὸν ἔρανον εἰς τὸν ὁποῖον προετρέψαμεν ὅλην τὴν πόλιν, παρακαλοῦμεν τὴν ἡμερότητά σου νὰ παρατείνῃ τὴν προθεσίαν, ὥστε νὰ εἰδοποιηθοῦν καὶ ὅσοι εἶναι ἐκτὸς τῆς πόλεως. Διότι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν ἀρχουσαν τάξιν εἶναι εἰς τὰς ἀγροικίας¹, ὅπως δὲν ἀγνοεῖς οὔτε σύ. Ἐὰν λοιπὸν εἶναι ἐπιτρεπτόν νὰ σταλῆ τὸ χρῆμα μὲ ἔλλειμμα τόσας λίτρας — διότι τόσον μόνον μᾶς ὑπολείπεται² — σὲ παρακαλοῦμεν νὰ γίνῃ δεκτόν, ἔπειτα δὲ θὰ σταλῆ καὶ τὸ ὑπόλοιπον. Ἐὰν δὲ εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον νὰ διαβιβασθῆ εἰς τὸ ταμεῖον ὅλον ἐφ' ἅπαξ, παρακαλοῦμεν ὅ,τι ἐζητήσαμεν εἰς τὴν ἀρχήν, δηλαδὴ πρὸς χάριν μας νὰ ἐπεκταθῆ ἡ προθεσμία.

σίλειος, ὁ ὁποῖος καὶ παρακαλεῖ νὰ παραταθῆ ἡ προθεσμία καταθέσεως, διὰ νὰ ὀλοκληρωθῆ ἡ συγκέντρωσις τοῦ ποσοῦ.

1. Ὅπως εἶναι φυσικόν, ὁ μεταξὺ τῶν γαιοκτημόνων αὐτῶν ἔρανος θὰ ἀπέδιδε τὰ ἀναγκαῖα πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ποσοῦ.

2. Δὲν ἀναφέρεται ἡ ποσότης τῶν λιτρῶν πού ὑπελείποντο, εἴτε διότι κάποτε ἐξέπεσεν ὁ ἀριθμὸς κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν εἴτε διότι εἰς τὸ ἀντίγραφον πού εἶχε κρατήσῃ ὁ Βασίλειος δὲν εἶχε σημειωθῆ, ἐν ἀναμονῇ τοῦ ἀκριβοῦς ὑπολογισμοῦ.

142. ΝΟΥΜΕΡΑΡΙΩ ΕΠΑΡΧΙΩΝ

Συνήγαγον μὲν πάντας ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ μακαρίου μάρτυρος Ἐὐφυλίου τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν τοὺς χωρεπισκόπους, ὥστε γνωρίμους ποιῆσαι τῇ τιμότητί σου. Ἐπεὶ δὲ ἀπελείφθης, διὰ γραμμάτων αὐτοῦ ἀναγκαῖόν ἐστι προσαχθῆναί σου τῇ τελειότητι. Γνώριζε τοίνυν τὸν ἀδελφὸν τόνδε ἄξιον ὄντα τοῦ πιστεύεσθαι παρὰ τῆς σῆς φρονήσεως διὰ τὸν φόβον τοῦ Κυρίου. Καὶ ἄπερ ἂν τῶν πτωχῶν ἔνεκεν ἀναφέρῃ σου τῇ ἀγαθῇ προαιρέσει καταξίωσον ὡς ἀληθεύοντι πείθεσθαι καὶ τὴν δυνατὴν ἐπικουρίαν παρέχεσθαι τοῖς καταπονουμένοις. Καταξιώσεις δὲ δηλονότι καὶ πτωχοτροφίαν τῆς συμμορίας τῆς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκέψασθαι καὶ πάντη ἀνεῖναι τῆς συντελείας. Τοῦτο γὰρ ἤδη καὶ τῷ ἑταίρῳ σου συνήρесе τὴν μικρὰν κτῆσιν τῶν πενήτων ἀλειτούργητον καταστήσαι.

143. ΕΤΕΡΩ ΝΟΥΜΕΡΑΡΙΩ

Εἰ μὲν αὐτῷ μοι δυνατὸν ἦν συμπαρεῖναι τῇ τιμότητί σου, δι' ἑμαντοῦ ἂν πάντως ἀνήνεγκα περὶ ὧν ἐβουλόμην καὶ προέστην τῶν καταπονουμένων. Ἐπεὶ δὲ με ἀρρωστία σώματος καὶ ἀσχολίαι

Ἐπιστολὴ 142. Ἐγράφη τὸ 373 μὲ σκοπὸν νὰ ζητήσῃ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν φορολογίαν τοῦ πτωχοτροφείου ἐνὸς τῶν χωρεπισκόπων τῆς περιοχῆς Καισαρείας. Εἰς κάθε ἐπαρχίαν τῆς αὐτοκρατορίας ὑπηρετοῦσαν τότε δύο νομεράριοι, ἔχοντες ὡς ἔργον κυρίως τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ φορολογητέου εἰσοδήματος τῶν πολιτικῶν. Ἐντὸς τῶν δικαιωμάτων των ἦτο

158

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 142
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗΝ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ

Συνήθροισα εἰς τὴν πανήγυριν τοῦ μακαρίου μάρτυρος Εὐψυχίου ὅλους τοὺς ἀδελφούς μας χωρεπισκόπους, ὥστε νὰ τοὺς συστήσω εἰς τὴν τιμιότητά σου. Ἐπειδὴ δὲ ἀπουσίασες, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ συστηθοῦν εἰς τὴν τελειότητά σου μὲ γράμματα. Γνώριζε λοιπὸν ὅτι ὁ ἐπιφέρων τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν ἀδελφὸς εἶναι ἄξιος νὰ τοῦ ἔχη ἐμπιστοσύνην ἢ φρόνησιν σου λόγῳ τοῦ φόβου του πρὸς τὸν Κύριον. Καὶ εἰς αὐτὰ ποῦ πρόκειται ν' ἀναφέρῃ εἰς τὴν ἀγαθὴν σου προαίρεσιν περὶ τῶν πτωχῶν, ἀξίζει νὰ τὸν πιστεύσῃς ὡς λέγοντα τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ τοῦ χορηγήσῃς κάθε δυνατὴν βοήθειαν χάριν τῶν ταλαιπωρουμένων. Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ καταξιώσῃς νὰ ἐπισκεφθῇς τὸ πτωχοτροφεῖον τῆς ὑπ' αὐτὸν περιοχῆς καὶ νὰ τὸ ἐξαιρέσῃς τελείως ἀπὸ τὴν φορολογίαν. Διότι καὶ εἰς τὸν συνάδελφόν σου ἐφάνη ὀρθὸν ν' ἀφήσῃ ἐκτὸς ὑπολογισμοῦ τὴν μικρὰν περιουσίαν τῶν πτωχῶν.

159

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 143
ΠΡΟΣ ΑΛΛΟΝ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗΝ

Ἐὰν μοῦ ἦτο δυνατὸν νὰ ἔλθω προσωπικῶς εἰς τὴν τιμιότητά σου, θὰ σοῦ ἔλεγα προφορικῶς ὅσα ἤθελα καὶ θὰ ὑπερησπιζόμεν τὰ συμφέροντα τῶν ταλαιπωρημένων ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ ἀρρώστεια τοῦ σώματος καὶ αἱ ἀσχολίαι μὲ τὰς

νὰ ἐξαιροῦν τῆς φορολογίας τὰ εἰσοδήματα τῶν φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων.

Ἐπιστολὴ 143. Ἐγράφη πιθανῶς τὸ 373, πρὸς τὸν δεύτερον ὑπολογιστὴν, νομεράριον, τῆς Καππαδοκίας, ὑπὲρ τῆς ἐνισχύσεως τοῦ πτωχοτροφείου ἐνδὸς ἄλλου χωρεπισκόπου.

πραγμάτων ἀφέλκουσιν, ἀντ' ἔμαντοῦ σοι τὸν ἀδελφὸν τόνδε τὸν χωρεπίσκοπον συνίστημι, ὥστε σε αὐτῷ γνησίως προσσχόντα χρήσασθαι συμβούλῳ ὡς φιλαλήθως καὶ ἐμφρόνως δυναμένῳ συμβουλευῆσαι περὶ τῶν πραγμάτων. Τὸ γὰρ πτωχοτροφεῖον τὸ παρ' αὐτοῦ οἰκονομοῦμενον ἐπειδὴν καταξιώσης θεάσασθαι (ὄφει γάρ, εὖ οἶδα, καὶ οὐ παραδραμῆ, ἐπειδὴ οὐδὲ ἄπειρος εἶ τοῦ ἔργου, ἀλλ', ὡς ὁ δεῖνά μοι ἀνήνεγκεν, ἐν τῶν ἐν τῇ Ἀμασειᾷ ἐξ ὧν ἔδωκέ σοι ὁ Κύριος διατρέφεις), ἐπειδὴν οὖν ἴδης καὶ τοῦτο, πάντα αὐτῷ παρέξῃ τὰ ἐπιζητούμενα. Ἦδη γάρ μοι καὶ ὁ ἐταῖρός σου κατεπηγγείλατο φιланθρωπίαν τινὰ περὶ τὰ πτωχοτροφεῖα. Τοῦτο δὲ λέγω, οὐχ ἵνα ἄλλον αὐτὸς μιμήσῃ (σὲ γὰρ εἰκὸς ἑτέροις εἶναι τῶν καλῶν ἡγεμόνα), ἀλλ' ἵνα γνῶς ὅτι δὴ περὶ αὐτῶν τούτων καὶ ἄλλοι ἡμᾶς ἐδυσώπησαν.

160

36. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΕΠΙ ΕΠΙΚΟΥΡΙΑ

Ὁ πρεσβύτερος τοῦ χωρίου τοῦδε οἶμαι ὅτι πάλαι ἔγνωσται τῇ εὐγενείᾳ σου ὅτι ἐστὶν ἐμοὶ σύντροφος. Τί οὖν ἄλλο δεῖ με εἰπεῖν πρὸς τὸ δυσωπησαί σου τὴν χρηστότητα οἰκείως αὐτὸν ἰ-

1. Φαίνεται ὅτι ὁ πρῶτος νομεράριος εἶχε δώσει εὐνοϊκὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ αἴτημα ποῦ διατυπώνεται εἰς τὴν ἐπιστολὴν 142, ἐκτὸς ἂν πρόκειται περὶ ἄλλης περιπτώσεως, ἐφ' ὅσον τὰ παρόμοια αἰτήματα τοῦ Βασιλείου ἦσαν πολλά.

Ἐπιστολή 36. Ἀπευθύνεται πρὸς μὴ κατονομαζόμενον φορολογικόν

ὑποθέσεις μου μ' ἐμποδίζουν νὰ τὸ κάμω, ἀντὶ ἐπισκέψεώς μου σοῦ συνιστῶ τὸν ἐπιφέροντα ἀδελφὸν χωρεπίσκοπον, ὥστε, ἂν τὸν ἀκούσης μὲ εἰλικρινῆ προσοχήν, νὰ τὸν χρησιμοποιήσης ὡς σύμβουλον, διότι εἶναι εἰς θέσιν νὰ σὲ συμβουλευῆσθαι διὰ τὰ πρακτέα μὲ φιλαλήθειαν καὶ φρόνησιν.

Ἐὰν λοιπὸν καταξιώσης νὰ ἐπιθεωρήσης τὸ πτωχοτροφεῖον πού διευθύνεται ἀπὸ αὐτὸν (γνωρίζω δὲ καλὰ ὅτι θὰ τὸ ἴδῃς καὶ δὲν θὰ τὸ παραβλέψῃς, ἀφοῦ ἄλλωστε δὲν εἶσαι καὶ κανένας ἄπειρος εἰς παρόμοια ἔργα· ἀντιθέτως μάλιστα, ὅπως μοῦ ἀνέφερε κάποιος, συντηρεῖς ἓνα παρόμοιον ἴδρυμα ἀπὸ τὰ λειτουργοῦντα εἰς τὴν Ἀμάσειαν, μὲ τὰ μέσα πού σοῦ ἀνέθεσεν ὁ Κύριος), ὅταν λοιπὸν ἴδῃς καὶ αὐτό, θὰ χορηγήσης εἰς αὐτὸ ὅλα τὰ αἰτούμενα.

Ἦδη δὲ καὶ ὁ συνάδελφός σου¹ ἔχει ὑποσχεθῆναι κάποιαν εὐεργετικὴν χειρονομίαν ὡς πρὸς τὰ πτωχοτροφεῖα. Λέγω δὲ τοῦτο, ὅχι διὰ νὰ μιμηθῆς ἐσὺ ἄλλον (διότι εὐλογον εἶναι νὰ εἶσαι ἐσὺ ὑπόδειγμα διὰ τὰ καλὰ ἔργα εἰς ἄλλους), ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίζῃς ὅτι σχετικῶς μὲ τὰ ἴδια αὐτὰ ζητήματα καὶ ἄλλοι εἰσήκουσαν τὸ αἴτημά μας.

160

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 36 ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΡΟΣ ΕΦΟΡΟΝ ΔΙ' ΕΝΙΣΧΥΣΙΝ

Γνωρίζεις, νομίζω, ἀπὸ πολὺν καιρὸν ἢ εὐγένειά σου, ὅτι ὁ πρεσβύτερος τοῦ χωρίου τούτου εἶναι σύντροφός μου¹. Τί ἄλλο λοιπὸν ἤμπορῶ νὰ εἶπω, διὰ νὰ πείσω τὴν χρηστότητα σου νὰ τὸν ἴδῃς μὲ οἰκειότητα καὶ νὰ τὸν βοηθήσῃς εἰς τὴν

ὑπάλληλον, διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν διατήρησιν τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως φίλου πρεσβυτέρου εἰς τὰ παλαιὰ ἐπίπεδα.

1. Ἡ λέξις σύντροφος χρησιμοποιεῖται ἐδῶ εἰς τὴν κυριολεξίαν της πιθανῶς. Πρόκειται δηλαδὴ περὶ τοῦ υἱοῦ γυναικὸς ἢ ὁποῖα εἶχε θηλάσει ἢ ἀναθρέψει τὸν Βασίλειον ὡς τροφός.

δεῖν καὶ βοηθῆσαι αὐτῷ εἰς τὰ πράγματα; Εἰ μὲν γὰρ ἐμὲ ἀγαπᾷς, ὥσπερ οὖν ἀγαπᾷς, δηλονότι καὶ οὗς ἀντ' ἐμαντοῦ ἔχω ἀναπαῦσαι πάση δυνάμει προαιρεῖ. Τί οὖν ἐστὶν ὁ παρακαλῶ; Φυλαχθῆναι αὐτῷ τὴν παλαιὰν ἀπογραφὴν. Καὶ γὰρ καὶ κάμνει οὐ μετρίως ἡμῖν ὑπηρετῶν πρὸς τὸν βίον, διὰ τὸ ἡμᾶς, ὡς αὐτὸς ἐπίστασαι, μηδὲν κεκτηῆσθαι ἴδιον, ἀλλὰ τοῖς τῶν φίλων καὶ συγγενῶν ἀρκεῖσθαι. Ὡς οὖν ἐμὸν οἶκον, μᾶλλον δὲ ὡς ἑαυτοῦ, οὕτω θέασαι τὸν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦδε, καὶ ἀντὶ τῆς εἰς αὐτὸν εὐποιίας παρέξει Θεὸς καὶ σοὶ καὶ οἴκῳ καὶ γένει παντί σου τὴν συνήθειαν. Γίνωσκε δέ μοι πάνυ ἐπιμελὲς εἶναι μηδὲν ἐκ τῆς ἐξισώσεως ἐπηρεασθῆναι τὸν ἄνθρωπον.

161

313. ΚΗΝΣΙΤΟΡΙ

Οὐκ ἔστι πόρρωθεν ἰδεῖν τὰς οἰκονομίας τὰς τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὑπὸ μικροψυχίας οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὸ ἐν ποσὶν ἀποβλέπομεν καὶ πολλάκις ἐπὶ ἀγαθὸν πέρας ἀγόμενοι δυσχεραίνομεν, ἀνεχομένου ἡμῶν τῆς ἀμαθίας τοῦ πάντα ἐν τῇ ἑαυτοῦ σοφίᾳ διοικοῦντος Δεσπότη. Μέμνησαι γὰρ δὴ πού ὅσον ἐδυσχεράναμεν τότε πρὸς τὴν ἐπιτεθεῖσαν ἡμῖν φροντίδα, ὅσους παρελάβομεν τῶν φίλων εἰς τὸ δι' αὐτῶν ἀπόσασθαι τὴν ἐπήρειαν. Οὕτω γὰρ ὠνομάζομεν τὸ

2. Ἡ νέα ἐκτίμησις θὰ ἐπέβαλε προφανῶς μεγαλύτεραν ἐπιβάρυνσιν τοῦ εισοδήματος τοῦ πρεσβυτέρου.

Ἐπιστολὴ 313. Μεσιτευτικὴ ἐπιστολή, γραφεῖσα κατὰ τὴν ἐποχὴν πού ὁ Βασίλειος ἦτο ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας, ὑπὲρ τῆς μειώσεως τοῦ φό-

ὑπόθεσίν του; Ἐὰν πράγματι ἀγαπᾷς ἐμέ, ὅπως με ἀγαπᾷς βέβαια, εἶναι φανερόν ὅτι θὰ ἔχῃς τὴν διάθεσιν ν' ἀνακουφίσῃς με κάθε μέσον καὶ ὅσους θεωρῶ σάν τὸν ἑαυτὸν μου.

Τί εἶναι λοιπὸν τῶρα αὐτὸ πού ζητῶ; Νὰ παραμείνῃ δι' αὐτὸν ἡ παλαιὰ φορολογικὴ ἀπογραφή². Διότι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς κοπιᾷζει ὄχι ὀλίγον, διὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰς ἀνάγκας μας, ἀφοῦ, ὅπως γνωρίζεις, ἐγὼ δὲν ἔχω ἰδικὴν μου περιουσίαν, ἀλλ' ἀρκούμαι εἰς ὅσα μοῦ προμηθεύουν οἱ φίλοι καὶ συγγενεῖς. Πρέπει λοιπὸν ν' ἀντικρύσῃς τὸν οἶκον τοῦ ἀδελφοῦ μου αὐτοῦ σάν ἰδικόν μου, μᾶλλον δὲ σάν ἰδικόν σου. Καὶ ἔναντι τῆς πρὸς αὐτὸν εὐεργεσίας σου θὰ παράσχη ὁ Θεὸς καὶ εἰς σέ καὶ εἰς τὸν οἶκόν σου καὶ εἰς τὴν οἰκογένειάν σου ὀλόκληρον τὴν συνηθισμένην βοήθειαν.

Γνωρίζε δὲ ὅτι εἶναι ἰδιαιτέρον τὸ ἐνδιαφέρον μου νὰ μὴ ἐπηρεασθῇ κατὰ τίποτε δυσμενῶς ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν νέαν ἐκτίμησιν.

161

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 313
ΠΡΟΣ ΕΦΟΡΟΝ

Δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ἴδῃ κανεὶς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ μακρυνά, διότι ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ μικροψυχίαν ἀποβλέπομεν εἰς ὅσα εἶναι ἐμπρὸς εἰς τὰ πόδια μας καὶ πολλάκις, ἐνῶ ὀδηγοῦμεθα εἰς ἀγαθὸν τέλος, στενοχωρούμεθα, ὁ δὲ Δεσπότης, ὁ ρυθμίζων τὰ πάντα μετὰ τὴν σοφίαν του, ἀνέχεται τὴν ἀμάθειάν μας. Διότι ἐνθυμεῖσαι ἀσφαλῶς πόσον ἐστενοχωρήθημεν τότε ἀπὸ τὴν φροντίδα πού μᾶς εἶχεν ἀνατεθῆ, πόσους φίλους εἶχαμεν ἐπικαλεσθῆ, διὰ ν' ἀπωθῆσωμεν μετὰ τὴν μεσολάβησίν των τὴν ἐπιβάρυνσιν¹. Ἔτσι ἐχαρκτηρίζαμεν τὸ πρᾶγμα.

ρου εἰσοδήματος ἑνὸς φίλου ἀρχοντος. Ὁ μὴ ὀνομαζόμενος ἔφορος ὑπηρέτοῦσεν εἰς τὴν Γαλατίαν, ὅπου προφανῶς ἐζοῦσε καὶ ὁ φίλος τοῦ Βασιλείου.

1. Δὲν εἶναι γνωστὸν περὶ ποίας περιπτώσεως ὀμιλεῖ ἐδῶ ὁ Βασιλείος.

πράγμα. Ἄλλὰ νῦν ὁρᾷς ὅποια τὰ παρόντα. Παρέσχε γάρ σοι ὁ Θεὸς ἀφορμὴν τοῦ τὴν καλοκάγαθίαν τῶν τρόπων εἰς φανερόν ἀγαγεῖν καὶ παντὶ τῷ ἐφεξῆς βίῳ ἀγαθῆς μνήμης ἀφορμὰς ἐναφείναι. Ὅποια γὰρ ἂν ᾤσιν αἱ ἀποτιμήσεις αὐται, τοιαύτη καὶ ἡ ἐπ' αὐταῖς μνήμη παρὰ τῶν ἐπιγινομένων διασώζεσθαι πέφυκεν. Ὅτι δὲ οὐδὲ εὐχομένοις Γαλάταις ὑπῆρξεν ἂν φιλανθρωποτέρου ἤθους ἐπιτυχεῖν, ἀκριβῶς ἐγὼ πέπεισμαι. Ἐχω δὲ οὐ Γαλάτας μακαρίζειν τῆς σῆς ἐπιστασίας μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἑαυτόν. Ἔστι γὰρ κάμοι οἶκος ἐν Γαλατία καὶ οἶκων γε ὁ λαμπρότατος σὺν Θεῷ, εἰς ὃν εἰ τύχοιμι παρὰ σοῦ τινος βοηθείας (τεύξομαι δὲ ἕως ἂν ἡ φίλια τὴν οἰκίαν ἰσχὺν ἔχη), μεγάλην εἶσομαι τῷ Θεῷ τὴν χάριν. Εἰ οὖν τις λόγος παρὰ τῇ σῇ τιμιότητι τῆς ἐμῆς φιλίας, ὁμολογουμένην τινὰ ὀφέλειαν παρασχέσθαι τῷ οἴκῳ τοῦ θαυμασιωτάτου ἄρχοντος Σουλπικίου ἡμῶν ἕνεκεν παρακλήθητι, ὥστε ὑφελεῖν τι τῆς νῦν οὔσης ἀπογραφῆς μάλιστα μὲν ἀξιόλογον καὶ τῆς σῆς μεγαλονοίας ἄξιον, προσθήσω δὲ ὅτι καὶ τῆς ἡμετέρας πρεσβείας τῶν ἀγαπώντων σε. Εἰ δὲ μή, ἀλλ' ὅσον οἷ τε καιροὶ συγχωροῦσι καὶ ἡ τῶν πραγμάτων ἐπιδέχεται φύσις, πάντως δὲ ὑφελεῖν καὶ μὴ ἔασαι ἐπὶ τῆς ταυτότητος, ὥστε ἡμᾶς μυρίων ὧν ἔχομεν παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἄρχοντος εὐεργεσιῶν μίαν χάριν ταύτην διὰ τῆς σῆς σεμνότητος ἀντεκτίσαι.

Ἄλλὰ τῶρα γνωρίζεις ποία εἶναι ἡ παροῦσα κατάστασις. Ὁ δὲ Θεὸς σοῦ ἔδωσε τὴν εὐχέριαν νὰ ἐπιδείξης τὴν καλοκαγαθίαν τῶν τρόπων καὶ ν' ἀφήσης διὰ τὸν μετέπειτα χρόνον ἀφορμὰς δι' ἀγαθὴν μνήμην. Διότι ὅποια εἶναι αἱ ἀποτιμήσεις τῶν φόρων, τοιαῦται εἶναι καὶ αἱ δι' αὐτάς μνήμαι, αἱ ὅποια φυσικὰ διασώζονται εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Ἐγὼ μάλιστα εἶμαι ἀπολύτως πεπεισμένος, ὅτι, καὶ νὰ τὸ ἠῦχοντο οἱ Γαλάται, δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀποκτήσουν ἔφορον μὲ φιλανθρωπότερον ἦθος. Ἡμπορῶ δὲ ὄχι μόνον τοὺς Γαλάτας νὰ μακαρίζω διὰ τὴν ἐκ μέρους σου προστάσιαν των, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν μου.

Διότι ἔχω καὶ ἐγὼ οἶκον εἰς τὴν Γαλατίαν, καὶ μάλιστα σὺν Θεῷ τὸν λαμπρότερον τῶν οἴκων, διὰ τὸν ὅποιον ἂν ἐπιτύχω κάποιαν βοήθειαν ἀπὸ σέ — θὰ ἐπιτύχω δὲ ἐφ' ὅσον ἡ φιλία θὰ ἔξη τὴν κανονικὴν τῆς ἰσχύος — θὰ χρεωστῶ εἰς τὸν Θεὸν μεγάλην εὐγνωμοσύνην.

Ἐάν λοιπὸν ὑπολογίζῃ κάπως τὴν φιλίαν μου ἢ τιμότης σου, ἔχε τὴν καλωσύνην νὰ παράσχῃς πρὸς χάριν μας κάποιαν ἀξιόλογον βοήθειαν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θαυμασιωτάτου ἄρχοντος Σουλπικίου, ὥστε ν' ἀφαιρεθῇ ἓνα ποσὸν ἀπὸ τὴν παροῦσαν ἐκτίμησιν, καὶ μάλιστα σημαντικὸν καὶ ἄξιον τῆς μεγαλοψυχίας σου, θὰ προσέθετα δὲ καὶ ἄξιον τῆς μεσιτεύσεως ἡμῶν, οἱ ὅποιοι σὲ ἀγαπῶμεν· ἀλλ' ἂν αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον, ἔστω τόσον ὅσον ἡ περίστασις ἐπιτρέπει καὶ ἡ φύσις τῶν πραγμάτων ἐπιδέχεται· πάντως ν' ἀφαιρέσῃς κάτι καὶ νὰ μὴ ἀφήσῃς τὸ ἴδιον ποσὸν φόρου. Οὕτως, ἔναντι τῶν μυρίων εὐεργεσιῶν, τὰς ὁποίας ἔχομεν δεχθῆ ἀπὸ τὸν ἀγαθὸν ἄρχοντα, θὰ δυνηθῶμεν νὰ τοῦ ἀνταποδώσωμεν τὴν μοναδικὴν αὐτὴν χάριν διὰ τῆς σεμνότητός σου.

162

314. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΕΠΙ ΙΚΕΤῆ

Καὶ πῶς ἔμελλον ἐγὼ γραμμάτων οἰκείαν ἀφορμὴν παρόψεσθαι καὶ μὴ προσερεῖν τὴν σὴν τιμιότητα τοῦδε πρὸς ὑμᾶς ἀφικνουμένου; Ὅς ἐξήρκει μὲν καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ εἰπεῖν τὰ ἡμέτερα καὶ τὴν τῆς ἐπιστολῆς πληρῶσαι χρεῖαν, ἠβουλήθη δὲ καὶ γραμμάτων διάκονος γενέσθαι διὰ τὸ σφόδρα ἡμᾶς ἀγαπᾶν καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς προσκεῖσθαι ἡμῖν. Παντὶ τρόπῳ καὶ τὰ ὑμέτερα ῥήματα ἐπιχομίζεσθαι βούλεται καὶ ὑμῖν διακονεῖσθαι. Ἐδώκαμεν οὖν αὐτῷ τὴν ἐπιστολὴν δι' ἧς πρῶτον μὲν ὑμῖν εὐχόμεθα πάντα τὰ ἀγαθὰ ἃ τε ὁ βίος οὗτος ἔχει καὶ ὅσα τὸν ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις μακαρισμὸν ἀποκείμενον φυλάσσει, ἔπειτα καὶ δεόμεθα Θεοῦ τοῦ ἁγίου οἰκονομηθῆναι δεύτερον ἡμῖν τὴν συντυχίαν ὑμῶν, ἕως ἔσμεν ὑπὲρ γῆς. Τὴν δὲ εἰς τὸν προειρημένον ἀδελφὸν ἀγάπην ὅτι πολυπλασιάσεις ἡμῶν ἕνεκεν οὐκ ἀμφιβάλλω. Ὡστε παρακληθῆτι ἔργῳ αὐτῷ παρασχέσθαι τὴν πεῖραν.

163

315. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΣΥΓΓΕΝΟΥΣ

Πάνν πεπεισμένος μηδὲν διαμαρτήσεσθαι περὶ ὧν ἂν μετὰ τοῦ δικαίου παρακαλέσω τὴν τιμιότητά σου, προθύμως ἦλθον ἐπὶ τὸ

¹Ἐπιστολὴ 314. Προφανῶς ἐγράφη κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου, ἀλλὰ τὰ περιστατικά αὐτῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διευκρινισθοῦν λόγῳ τῆς ἀνωθυμίας τοῦ παραλήπτου καὶ τοῦ κομιστοῦ.

162

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 314
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΜΕΣΙΤΕΥΤΙΚΗ

Πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ παραβλέψω ἐγὼ κατάλληλον εὐκαιρίαν γράμματος καὶ νὰ παραλείψω νὰ χαιρετίσω τὴν τιμιότητά σας, τῶρα ποὺ ἔρχεται πλησίον σας ὁ ἐπιφέρων τὴν ἐπιστολήν; Αὐτὸς θὰ ἦτο ἱκανὸς νὰ διηγηθῆ καὶ μόνος του τὰ τῆς καταστάσεώς μας καὶ ν' ἀναπληρώσῃ τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιστολῆς, ἀλλ' ἠθέλησε νὰ γίνῃ καὶ κοιμιστὴς γράμματος, διότι μᾶς ἀγαπᾷ ὑπερβολικὰ καὶ εἶναι ἀφωσιωμένος εἰς ἡμᾶς μὲ ὅλην του τὴν ψυχὴν. Θέλει δὲ μὲ κάθε τρόπον νὰ φέρῃ ὀπίσω καὶ τὴν ἰδικὴν σας ἀπάντησιν καὶ νὰ ἐξυπηρετήσῃ καὶ σᾶς.

Ἐδώσαμεν λοιπὸν εἰς αὐτὸν τὴν ἐπιστολήν αὐτήν, μὲ τὴν ὁποίαν πρῶτον μὲν σᾶς εὐχόμεθα ὅλα τὰ ἀγαθὰ, ὅσα ἔχει ὁ παρῶν βίος καὶ ὅσα εἶναι ταμιευμένα καὶ φυλάσσουν τὸν μακαρισμὸν ποὺ περιέχεται εἰς τὰς ἐπαγγελίας. Ἐπειτα παρακαλοῦμεν τὸν ἅγιον Θεὸν νὰ ἐξασφαλισθῆ μία δευτέρα μεταξύ μας συνάντησις, ἕως ὅτου εἴμεθα ἀκόμη ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Ὅτι δὲ θὰ πολλαπλασιάσῃς χάριν ἡμῶν τὴν πρὸς τὸν προειρημένον ἀδελφὸν ἀγάπην, δὲν ἀμφιβάλλω. Δέξου λοιπὸν νὰ παράσχῃς εἰς αὐτὸν τὴν ἀπόδειξιν δι' ἔργων.

163

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 315
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΣΥΓΓΕΝΟΥΣ

Ἐπειδὴ εἶμαι ἀπολύτως πεπεισμένος ὅτι δὲν θ' ἀποτύχω εἰς ὅσα δίκαια παρακαλέσω τὴν τιμιότητά σου, μὲ προθυμίαν

Ἐπιστολή 315. Γραμμένη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου μεσιτεύει ὑπὲρ συγγενοῦς γυναικὸς, ἣ ὁποία ἐπροστάτευεν ὄρφανὰ παιδιὰ. Τὰ παιδιὰ ἴσως ἦσαν ἰδικὰ τῆς.

δοῦναι τὴν ἐπιστολὴν τῇ κοσμιωτάτῃ τῆδε ὀρφανῶν προεστῶση καὶ οἰκίαν οἰκούσῃ ὕδρας τινὸς πολυκεφάλου χαλεπωτέραν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις ὑπάρχει ἡμῖν τὸ καὶ οἰκείως ἔχειν ἀλλήλοις κατὰ γένος. Διὸ παρακαλοῦμέν σου τὴν εὐγένειαν καὶ ἡμᾶς τιμῶντα καὶ τῷ πάπῳ τῶν ὀρφανῶν τὴν ὀφειλομένην ἀποσώζοντα τιμὴν παρασχέσθαι τινὰ βοήθειαν, ὥστε φορητὴν τοῦ λοιποῦ τὴν κτήσιν αὐτοῖς καταστήσαι.

164

317. ANEPIΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΕΝΔΕΟΥΣ

Σπανίας ἡμῖν τὰς πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα κατασκευάζει ἐπιστολὰς τὸ σπάνιον τῶν ἀντόθεν ἀποκρίσεων. Δεῖγμα γὰρ ποιούμεθα ὄχλον ἡμῶν τὸ γράμμα φέρειν τῇ τιμιότητί σου τὸ μὴ δέχεσθαι ἐφ' οἷς ἂν ἐκάστοτε γράφωμεν τὰς ἀποκρίσεις. Πάλιν δὲ εἰς ἑτέραν μεθίστησι διάνοιαν ἢ ἔννοια τοῦ πλήθους τῶν περὶ σὲ πραγμάτων καὶ συγγνώμην ἔχομεν τῷ τσαῦτα διὰ χειρὸς ἔχοντι ἐπιλανθανομένῳ ἡμῶν, ὧν οὐδὲ εἰ πᾶσα ἦν σχολὴ καὶ ἡσυχία διὰ τὸ ταπεινὸν τοῦ βίου μεμνηῆσθαι ῥάδιον. Σὲ μὲν οὖν ὁ Ἅγιος καὶ ἐπὶ μείζονα τῆς περιφανείας ἀγάγοι καὶ τῇ παρούσῃ λαμπρότητι συντηρήσοι τῇ ἑαυτοῦ χάριτι. Ἡμεῖς δὲ πᾶσαν πρόφασιν ἀμειβόμεθα γράμμασιν, οὐχ ἡκιστα δὲ τὴν παροῦσαν διὰ τόνδε ὄν καὶ παρακατατιθέμεθά σοι καὶ ἀξιοῦμεν λαβεῖν τινὰ αὐτὸν τῆς τῶν γραμμάτων ἡμῶν διακονίας αἰσθησιν.

Ἐπιστολὴ 317. Τὸ συστατικὸν αὐτὸ γράμμα προέρχεται μᾶλλον ἀπὸ τῆν περίοδον τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Βασιλείου ὡς πρεσβυτέρου.

ἤλθα εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ δώσω τὴν ἐπιστολὴν εἰς αὐτὴν τὴν κοσμιωτάτην κυρίαν, ἡ ὁποία προστατεύει ὄρφανὰ καὶ κατοικεῖ εἰς οἰκίαν χειροτέραν ἀπὸ πολυκέφαλον ὕδραν. Πέραν δὲ ὄλων αὐτῶν ὑπάρχει καὶ τὸ γεγονός ὅτι συνδεόμεθα μεταξὺ μας διὰ συγγενείας.

Διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν τὴν εὐγένειάν σου νὰ τῆς προσφέρῃς κάποιαν βοήθειαν, ἀφ' ἐνὸς μὲν τιμῶν ἡμᾶς, ἀφ' ἑτέρου δὲ σεβόμενος τὴν ὀφειλομένην εἰς τὸν πάππον τῶν ὀρφανῶν τιμὴν, οὕτως ὥστε νὰ καταστήσῃς ὑποφερτὴν εἰς τὸ ἐξῆς τὴν συντήρησιν τῶν ὀρφανῶν.

164

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 317

ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΠΤΩΧΟΥ

Ἡ σπάνις τῶν ἀπὸ αὐτοῦ ἐρχομένων ἀποκρίσεων καθιστᾷ σπανίας καὶ τὰς ἰδικάς μας ἐπιστολάς πρὸς τὴν τιμιότητά σου. Διότι τὸ νὰ μὴ λαμβάνωμεν ἀποκρίσεις δι' ὅσα γράφομεν κάθε φοράν, τὸ θεωροῦμεν ὡς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι τὸ γράμμα μας φέρει ἐνόχλησιν εἰς τὴν τιμιότητά σου. Ἀλλὰ πάλιν ἡ σκέψις ὅτι εἶναι μέγα τὸ πλῆθος τῶν ζητημάτων ποῦ ἀντιμετωπίζεις μᾶς κάμνει ν' ἀλλάξωμεν γνώμην. Συγχωροῦμεν λοιπὸν τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἔχων ἐνώπιόν του τόσας ἀσχολίας λησμονεῖ ἡμᾶς τοὺς ὁποίους, καὶ πλήρησχόλην καὶ ἡσυχίαν ἂν εἶχε κανεῖς, δὲν θὰ ἦτο εὐκόλον λόγῳ τῆς ταπεινότητος τοῦ βίου νὰ μᾶς ἐνθυμῆται.

Πάντως σὲ μὲν εἶθε ὁ ἅγιος Θεὸς νὰ ὀδηγήσῃ εἰς μεγαλύτεραν ἐπισημότητα καὶ νὰ διαφυλάξῃ μὲ τὴν χάριν του εἰς τὴν παροῦσαν λαμπρότητα· ἡμεῖς δὲ ἐπωφελοῦμεθα κάθε εὐκαιρίας διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν γραμμάτων, ὅχι δὲ ὀλιγώτερον τὴν παροῦσαν χάριν τοῦ ἐπιφέροντος, τὸν ὁποῖον ἀναθέτομεν εἰς τὴν προστασίαν σου καὶ παρακαλοῦμεν νὰ λάβῃ κάποιον δεῖγμα εἰς ἀναγνώρισιν τῆς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν μεταφορὰν τοῦ γράμματος ἡμῶν.

165

318. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΠΑΤΡΙΩΤΟΥ

Τοὺς ἐκ τῆς πατρίδος ἡμῶν ἀφικομένους συνίστησί σοι αὐτὸ τὸ τῆς πατρίδος δίκαιον, εἰ καὶ διὰ τῆ τοῦ τρόπου χρηστότητι πάντας ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ ἄγεις πρόνοιαν τοὺς δπωσοῦν δεομένους τινὸς ἀντιλήψεως. Καὶ τὸν ἐργειρίζοντα τοίνυν τὴν ἐπιστολὴν τῆ κοσμιότητι σου, τὸν υἱὸν τοῦδε δέξαι καὶ ὡς πατριώτην καὶ ὡς δεόμενον ἀντιλήψεως καὶ ὡς παρ' ἡμῶν συνιστάμενόν σοι· καὶ ἐκ πάντων τούτων ἐν αὐτῷ ὑπαρξάτω, τυχεῖν τῆς ἐνδεχομένης παρὰ σοῦ βοηθείας εἰς τὰ προκείμενα. Δῆλον δὲ διὰ τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις αἱ ἀνταποδόσεις, οὐ παρ' ἡμῶν τῶν μικρῶν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Κυρίου τοῦ τὰς ἀγαθὰς προαιρέσεις ἀμειβομένον.

166

319. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΞΕΝΟΥ

Κατὰ πόδας τῆς ἀναχωρήσεώς σου ἐπέστη ἡμῖν ὁ υἱὸς οὗτος ὁ τὴν ἐπιστολὴν σοι ταύτην ἀποδιδούς, χρεῖαν ἔχων, ὡς ἀνὴρ ἐν ἀλλοδαπῇ διάγων, πάσης τῆς παρὰ τῶν Χριστιανῶν ὀφειλομένης τοῖς ξένοις παραμυθίας. Τὸ μὲν οὖν πρᾶγμα οὗτός σοι ἐναργέστερον

Ἐπιστολὴ 318. Τὸ συστατικὸν αὐτὸ γράμμα ἐγράφη πιθανῶς καθ' ὃν χρόνον ὁ Βασίλειος ὑπηρετοῦσεν ὡς πρεσβύτερος. Ἀπευθύνεται πρὸς συμπατριώτην ἀξιωματοῦχον, ὁ ὅποιος προφανῶς ἐζούσε μακρὰν τῆς Καππαδοκίας καὶ ζητεῖ ἐνίσχυσιν δι' ἄλλον συμπατριώτην, τὸν ὅποιον ὁ ἀποστολεὺς ὀνομάζει πνευματικὸν υἱόν.

165

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 318
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΣΥΜΠΑΤΡΙΩΤΟΥ

Τοὺς ἐρχομένους αὐτοῦ ἀπὸ τὴν πατρίδα μας συνιστοῦν καὶ μόνα των τὰ δικαιώματα τῆς πατρίδος, μολονότι σὺ εἶσαι τόσον χρηστὸς εἰς τοὺς τρόπους, ὥστε θέτεις ὑπὸ τὴν πρόνοιάν σου ὅλους τοὺς ἔχοντας κάποιαν ἀνάγκην βοηθείας. Δέξου λοιπὸν καὶ τὸν προσκομίζοντα τὴν ἐπιστολὴν εἰς τὴν κοσμιότητά σου, υἱὸν τοῦ γράφοντος, καὶ ὡς συμπατριώτην καὶ ὡς ἔχοντα ἀνάγκην βοηθείας καὶ ὡς συνιστώμενον ἀπὸ ἡμᾶς εἰς σέ· ἐπίσης δὲ δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ἅς τοῦ δοθῆ αὐτῆ ἢ μία χάρις· νὰ ἐπιτύχη κάθε δυνατὴν βοήθειαν ἀπὸ σέ διὰ τὸ ζήτημα ποὺ τὸν ἀπασχολεῖ. Εἶναι δὲ φανερόν ὅτι αἱ ἀνταποδόσεις διὰ τ' ἀγαθὰ ἔργα δὲν πραγματοποιοῦνται ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς μικροὺς, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος ἀνταμείβει τὰς ἀγαθὰς προαιρέσεις.

166

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 319
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΞΕΝΟΥ

Μετὰ τὴν ἀναχώρησίν σου ἐνεφανίσθη εἰς ἡμᾶς κατὰ πόδας ὁ υἱὸς αὐτός, ὁ ὁποῖος σοῦ παραδίδει τὴν παρούσαν ἐπιστολὴν καί, σὰν ἄνθρωπος ποὺ ζῆ εἰς τὴν ξένην, ἔχει ἀνάγκην κάθε δυνατῆς ἐνισχύσεως ποὺ ὀφείλεται ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς πρὸς τοὺς ξένους. Καὶ τὴν μὲν ὑπόθεσίν του θὰ σοῦ διηγηθῆ λεπτομερέστερον αὐτὸς ὁ ἴδιος, τὴν δὲ βοήθειαν θὰ παράσχῃς ἐσὺ κατὰ τὴν δυνάμιν σου καὶ κατὰ τὴν ἀπαίτησιν τῆς ὑπο-

*Ἐπιστολὴ 319. Συστατικὴ ἐπιστολὴ πρὸς σημαῖνον πρόσωπον ὑπὲρ ἐξυπηρητήσεως ἐνὸς ξένου, τὸν ὁποῖον ὁ Βασίλειος ἀποκαλεῖ υἱόν.

διηγῆσεται, τὴν δὲ βοήθειαν αὐτὸς παρέξεις τῆν σοι κατὰ δύναμιν καὶ ἀναγκαίαν τοῖς προκειμένοις. Ἐὰν μὲν οὖν παρῆ ὁ ἡγεμὼν, αὐτὸς ξεναγήσεις πρὸς αὐτὸν δηλονότι, ἐπεὶ διὰ τῶν πολιτευομένων παρέξεις αὐτῷ τὰ σπουδαζόμενα. Οὐ γὰρ μικρῶς μοι μέλει τὸ πάντα αὐτὸν κατὰ γνώμην πράξαντα ἐπανελθεῖν.

167

286. ΚΟΜΕΝΤΑΡΗΣΙΩ

Ἐπειδὴ τινες ἐν τῇ συνόδῳ τῆδε συνελήφθησαν τῶν τὰ πονηρὰ ἐργαζομένων καὶ κλεπτόντων παρὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἱμάτια εὐτελεῖ πτωχῶν ἀνθρώπων οὓς ἐνδύειν μᾶλλον ἐχρῆν ἢ ἀποδύειν, συνελάβοντο μὲν αὐτοὺς οἱ τῆς εὐταξίας ἐπιμελόμενοι τῆς ἐκκλησιαστικῆς, νομίσας δὲ αὐτῷ σοι διαφέρειν ὡς τὰ δημόσια πράττοντι τὴν τῶν τοιούτων ὑποδοχὴν, ἐπέστειλά σοι γνωρίζων ὅτι τὰ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἁμαρτανόμενα ὑφ' ἡμῶν προσήκει τῆς πρεπούσης τυγχάνειν διορθώσεως, δικαστὰς δὲ περὶ τούτων μὴ παρενοχλεῖσθαι. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ σῦλα αὐτῶν, ἃ δηλοῖ τὸ παρὰ σοὶ κείμενον καὶ ἢ ἐπὶ πάντων τῶν παρόντων γενομένη ἀντιγραφῆ, ὑποδεχθῆναι προσέταξα καὶ τὰ μὲν ταμιευθῆναι τοῖς

Ἐπιστολὴ 286. Ἐγράφη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου. Κατὰ τὴν διάρκειαν πανηγύρεως με μεγάλην κοσμοσυρροήν (προφανῶς τῆς τοῦ μάρτυρος Εὐψυχίου, ἑορταζομένης τὴν 7ην Σεπτεμβρίου) μερικοὶ λωποδῦται ἀφήρσαν ἱμάτια ἐκκλησιαζομένων, πτωχῶν κατὰ τὸ πλεῖστον. Τὰ ὄργανα τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως τοὺς συνέλαβαν, ὁ δὲ Βασίλειος ἀπέστειλε τὰ κλοπιμαῖα, συνοδευόμενα ἀπὸ πρακτικὸν ἀναγραφῆς, εἰς τὸν κομενταρήσιον, τὸν ἀρχιφύλακα δηλαδὴ. Ὁ κομενταρήσιος εἶχε τὴν εὐθύνην τῆς κρατήσεως τῶν συλλαμβανομένων, τῆς προσαγωγῆς αὐτῶν εἰς τὸ δικαστήριον, τῆς τηρήσεως τῶν πρακτικῶν τῆς δίκης καὶ τῆς ἐπὶ

θέσεως. Ἐάν λοιπὸν εἶναι αὐτοῦ ὁ διοικητής, φυσικὰ θὰ τὸν παρουσιάσῃς ἐσὺ πρὸς αὐτόν, διότι μόνον διὰ τῶν κυβερνητικῶν θὰ δυνηθῆς νὰ τοῦ προσφέρῃς τὰ αἰτούμενα. Ἐνδιαφέρομαι πάντως πάρα πολὺ νὰ ἐπανέλθῃ ἔχων πραγματοποιημένους τοὺς σκοποὺς του σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν του.

167

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 286
ΠΡΟΣ ΑΡΧΙΦΥΛΑΚΑ

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παρουσίας πανηγύρεως συνελήφθησαν μερικοὶ ἀπατεῶνες, πού παρὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἔκλεψαν ἐνδύματα πτωχῶν ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους μᾶλλον ἔπρεπε νὰ ἐνδύουν παρὰ νὰ ἐκδύουν. Τούτους βεβαίως συνέλαβαν τὰ ὄργανα τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, ἐγὼ δὲ νομίσας ὅτι σὲ ἐνδιαφέρει ἡ κράτησις τοιούτων προσώπων, διότι σὺ ἔχεις τὴν εὐθύνην τῆς δημοσίας τάξεως, σοῦ ἔγραψα, διὰ νὰ σοῦ γνωστοποιήσω ὅτι τὰ ἐντὸς τῶν Ἐκκλησιῶν παραπτώματα ἀρμόζει νὰ λαμβάνουν τὴν πρέπουσαν διόρθωσιν ἀπὸ ἡμᾶς καὶ νὰ μὴ παρενοχλοῦνται δι' αὐτὰ οἱ δικασταί.

Διὰ τοῦτο καὶ τὰ κλοπιμαῖα αὐτῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι σημειωμένα εἰς τὸ κείμενον πού εὐρίσκεται εἰς χεῖράς σου καὶ εἰς τὸ ἀντίγραφον πού ἔγινε παρουσίᾳ ὄλων, παρήγγειλα νὰ παραδοθῶν εἰς σέ, καὶ ἄλλα μὲν νὰ φυλαχθῶν διὰ τοὺς κατόχους των πού πρόκειται νὰ ἐμφανισθῶν εἰς τὸ μέλλον, ἄλλα δὲ νὰ δοθῶν εἰς τοὺς ἐμφανισθέντας ἤδη κατόχους. Παρήγγειλα δὲ

τῶν φυλακῶν ἐποπτείας. Μὲ τὴν παρούσαν ἐπιστολὴν ὁ Βασίλειος ζητεῖ νὰ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτόν νὰ χρησιμοποιήσῃ ἐκκλησιαστικὰ ἐπιτίμια σωφρονισμοῦ εἰς βάρος τῶν λωποδυτῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀποτελεσματικώτερα. Γνωρίζων ὁμως τὴν δύναμιν τῶν νόμων, ἐπιλέγει ὅτι δὲν θὰ εἶχεν ἀντίρρησην νὰ γίνῃ ἀναφορὰ πρὸς τὸν κόμητα τῆς περιοχῆς, ὁ ὁποῖος εἶχε καὶ τὰ ἀνώτατα δικαστικὰ καθήκοντα.

ἐπερχομένοις, τὰ δὲ διαδοθῆναι τοῖς παροῦσι· τοὺς δὲ ἀνθρώπους ἐπιστρέφαι ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου, οὗς οἶμαι ἐν τῷ ὄνοματι τοῦ Θεοῦ βελτίους ποιήσειν πρὸς τὸ ἐφεξῆς. Ἄ γὰρ αἱ τῶν δικαστηρίων πληγαὶ οὐκ ἐργάζονται, ταῦτα ἔγνωμεν πολλάκις τὰ φοβερὰ κρίματα τοῦ Κυρίου κατορθοῦντα. Εἰ δὲ δοκεῖ σοι καὶ περὶ τούτων ἀνενεγκεῖν τῷ κόμητι, τοσοῦτον θαρροῦμεν τοῖς δικαίοις καὶ τῇ τοῦ ἀνδρὸς ὀρθότητι ὅτι ἐπιτρέπομέν σοι ποιεῖν ὃ βούλει.

168

331. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ

Μάταιόν ἐστι δις περὶ τῶν αὐτῶν ἐπιστέλλειν. Ἡ γὰρ φύσιν οὐκ ἔχει διορθώσεως τὸ πρᾶγμα καὶ μάτην ἡμῖν ἐνοχλοῦσιν οἱ προσιόντες, ἢ οἱ δεχόμενοι τὰς ἐπιστολάς παρορῶσιν ἡμῶν καὶ οὕτω ματαιοφρονοῦμεν τοῖς καταφρονηταῖς ἐπιστέλλοντες. Ἐπεὶ οὖν ἤδη περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐδέξω γράμματα, ἠναγκάσθημεν δὲ καὶ δεύτερον ἐπιστεῖλαι, ἢ διόρθωσαι, εἴ σοι δύναμις, ἢ γνώρισον ἡμῖν τὴν αἰτίαν δι' ἣν πάλαι οὐ γέγονε τὰ προστεταγμένα.

1. Ὁ κόμης ἦτο ἀνώτατος στρατιωτικὸς ἀξιωματοῦχος, ὑπηρετῶν εἰς τὰς πρὸς τὰ σύνορα περιοχάς. Ὑπῆρχαν τρεῖς κόμητες κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὸ ἀνατολικὸν κράτος, α) Ἀνατολῆς καὶ Αἰγύπτου, β) Μοισίας καὶ Σκυθίας καὶ Πόντου, γ) Ἰλλυρικοῦ. Ὁ κόμης ἦτο κατὰ τινὰ τρόπον ἐκπρόσωπος τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν περιοχὴν του καὶ πλὴν τῶν διοικητικῶν εἶχε καὶ δικαστικὰ καθήκοντα.

Ἐπιστολὴ 331. Εἶναι διαμαρτυρία πρὸς ὑφιστάμενον τοῦ Βασιλείου

οί συλληφθέντες νὰ σωφρονισθοῦν ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου, διότι νομίζω ὅτι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου θὰ τοὺς καταστήσω καλυτέρους εἰς τὸ ἔξῃς. Διότι ὅσα δὲν δύνανται νὰ ἐπιτελέσουν τὰ κτυπήματα τῶν δικαστηρίων, ἔχομεν βεβαιωθῆ ὅτι ταῦτα ἐπιτυχάνουν αἱ φοβεραὶ κρίσεις τοῦ Κυρίου. Ἐὰν δὲ φρονῆς ὅτι καὶ δι' αὐτοὺς πρέπει νὰ γίνῃ ἀναφορὰ εἰς τὸν κόμητα¹, ἔχομεν τόσῃν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ὀρθὴν κρίσιν τοῦ ἀνδρός, ὥστε σοῦ ἐπιτρέπομεν νὰ πράξῃς ὅ,τι ἐπιθυμεῖς.

168

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 331 ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ

Εἶναι μάταιον νὰ γράφω δύο φορές διὰ τὸ ἴδιον ζήτημα. Διότι ἢ τὸ πρᾶγμα εἶναι τοιαύτης φύσεως, ὥστε νὰ μὴ ἐπιδέχεται διόρθωσιν καὶ ματαίως μᾶς ἐνοχλοῦν ὅσοι μᾶς πλησιάζουν, ἢ οἱ δεχόμενοι τὰς ἐπιστολάς ἡμῶν μᾶς περιφρονοῦν, καὶ φυσικὰ ματαιοπονοῦμεν γράφοντες εἰς τοὺς καταφρονητάς. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἐδέχθης ἤδη γράμμα διὰ τὸ ἴδιον ζήτημα, ἠναγκάσθημεν δὲ καὶ διὰ δευτέραν φοράν νὰ γράψωμεν, ἢ ρύθμισε τὸ ζήτημα, ἂν ἠμπορῆς, ἢ γνώρισέ μας τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἐπραγματοποιήθησαν τὰ παραγγελθέντα τόσον καιρὸν τώρα.

ἢ πρὸς κρατικὸν ἀξιωματοῦχον χαμηλοῦ βαθμοῦ διὰ τὴν παράλειψιν ἱκανοποιήσεως ζητηθείσης ὑπὲρ τρίτου ἐξυπηρητήσεως ἢ γνωστοποιήσεως τῶν λόγων ἀδυναμίας ἱκανοποιήσεως αὐτῆς. Ὁ Βασίλειος παρουσιάζεται πολὺ σκληρὸς καὶ ἀπαιτητικὸς ἐδῶ, διὰ λόγους τοὺς ὁποίους δὲν γνωρίζομεν.

ΙΣΤ΄

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΑΙ

Δὲν ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ συνήθεια τῆς ἀποστολῆς συμβατικῶν συλλυπητηρίων πρὸς τοὺς οἰκείους ἀποθνησκόντων προσώπων. Ἡ μετεῖχε κανεὶς ὀλοψύχως εἰς τὸν πόνον τῶν φίλων τοῦ ἢ τὸν ἀγνοῦσε. Καὶ σπανίως συνέβαινε τὸ τελευταῖον.

Πολὺ περισσότερον ἤρμοζεν ἡ συμμετοχὴ εἰς τὸν πόνον εἰς μίαν τρυφερὰν καὶ εἰλικρινῆ καρδίαν ὡσὰν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Ἐξεχωρίσαμεν τρεῖς ἐπιστολάς τοῦ ἀπὸ τὸ εἶδος αὐτό, αἱ ὁποῖαι δεικνύουν πόσον χρόνον καὶ πόσῃ σκέψῃ ἀφιέρωνεν εἰς τὴν συμπαραστάσιν τῶν θλιμμένων προσώπων ποῦ ἔχασαν ἰδικούς των, συζύγους ἢ παιδιὰ.

Ἡ πρώτη (ἐπιστολὴ 6) προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀσκητικοῦ σταδίου τοῦ Βασιλείου εἰς τὸ ἐρημητήριον τοῦ Πόντου καὶ ἀπευθύνεται πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ Νεκταρίου. Τὸ ζεῦγος εἶχε χάσει υἷόν, ὁ δὲ Βασίλειος ἔγραψε τότε ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Νεκτάριον, ἀλλ' ἡ εὐγένεια τῶν αἰσθημάτων του δὲν τοῦ επέτρεπε νὰ παραλείψῃ νὰ γράψῃ ἰδιαιτέρως καὶ πρὸς τὴν μητέρα, ἡ ὁποία αἰσθάνεται βαθύτερα τὸ κτύπημα ἀπὸ τοιαύτην ἀπώλειαν.

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ μὲ βεβαιότητα, ἂν ὁ Νεκτάριος αὐτὸς εἶναι ὁ ἀπὸ λαϊκοῦ ἐκλεγείς εἰς ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως τὸ 381, ἀλλ' εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι περὶ αὐτοῦ πρόκειται. Ὁ Βασίλειος ἐκφράζει κατ' ἀρχὴν τὴν ὀλοψύχον συμμετοχὴν του εἰς τὴν θλίψιν τῆς κυρίας αὐτῆς, τὴν ὁποῖαν δικαιολογεῖ πλήρως. Ἄλλ' ἐν συνεχείᾳ προσφέρει τὴν παρηγορίαν. Ποῖος δύναται νὰ ἐξιχνιάσῃ τὰς βουλάς τοῦ Κυρίου; Ἡ προσευχὴ θεραπεύει κάθε πληγὴν.

Ἡ δευτέρα ἀπὸ τὰς ἐπιστολάς αὐτάς (269) προέρχεται ἀπὸ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς ζωῆς τοῦ Βασιλείου, τὸ 378, καὶ ἀπευθύνεται πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ στρατηγοῦ Ἀρινθαίου ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ. Ἦτο λαμπρὸς ἀξιωματικός, τιμηθεὶς καὶ μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπάτου, ὁ δὲ Βασίλειος δὲν φείδεται λόγων διὰ νὰ ἐξάρῃ τὴν ἀξίαν του. Εἶχε δὲ καὶ τὸν πρόσθετον λόγον διὰ νὰ τὸν ἐκτιμᾷ, τὸ ὅτι ἐπροστάτευε τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ δὲν ἐδίσταζε νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἀντίθεσίν του πρὸς τὴν φιλαρειανικὴν πολιτικὴν τοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος. Παρηγορίαν τῆς χήρας γυναικὸς εὕρισκε ὅτι θὰ ἀποτελέσῃ τὸ ν' ἀξιωθῇ μὲ τὴν ἀρετὴν τῆς νὰ καταλάβῃ ὁμοίον μὲ τὸν σύζυγόν της τόπον ἀναπαύσεως.

Ἡ τρίτη ἐπιστολὴ (ὑπ' ἀριθμὸν 300) ἀπευθύνεται πρὸς μὴ κατονομαζόμενον πατέρα, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ ἔστειλε τὸν υἱὸν του νὰ σπουδάσῃ εἰς μακρυνὴν πόλιν, τὸν ἐδέχθη σιωπῶντα τὴν αἰώνιαν σιωπὴν. Ὁ Βασίλειος ἐπισημαίνει ὅτι ὁ μὲν ἀποθανὼν υἱὸς ἀπέφυγεν ἐνδεχόμενα δεινὰ τοῦ βίου, ἐνῶ οἱ γονεῖς του δικαίως ποιοῦν διὰ τὴν ἀπώλειαν. Ἀλλ' ἀρκετὴ παρηγορία εἶναι ὅτι ἔφυγε λευκὸς καὶ ἀγνὸς ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτήν.

6. ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΜΟΖΥΓΟΝ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ

1. Ἐμελλον ἀποσιωπᾶν πρὸς τὴν κοσμιότητά σου, λογιζόμενος ὅτι, ὡσπερ ὀφθαλμῶ φλεγμαίνοντι καὶ τὸ ἀπαλώτατον τῶν παρηγορημάτων ἀνίαν ἐμποιεῖ, οὕτω καὶ ψυχῇ ὑπὸ θλίψεως βαρείας κεκακωμένη, κἂν πολλῆν παράκλησιν φέρη, ὁ λόγος ὀχληρὸς πως εἶναι δοκεῖ, ἐν τῇ περιωδυνίᾳ προσφερόμενος. Ἐπεὶ δέ με εἰσηλθεν ὅτι πρὸς Χριστιανὴν μοι ὁ λόγος ἔσται πάσαι πεπαιδευμένην τὰ θεῖα καὶ ἐμπαράσκειον οὖσαν πρὸς τὰ ἀνθρώπινα, οὐκ ἐνόμισα δίκαιον εἶναι παραλιπεῖν τὸ ἐπιβάλλον μοι. Οἶδα ποταπὰ τῶν μητέρων τὰ σπλάγγνα, καί, ὅταν ἰδίως τὸ σὸν περὶ πάντας χρηστὸν καὶ ἡμερον ἐνθυμηθῶ, λογίζομαι πόσῃν εἰκὸς ἐπὶ τοῖς παροῦσιν εἶναι τὴν ἀλγηδόνα. Παῖδα ἐξημιώθης δὲν περιόντα μὲν ἐμακάρισαν πᾶσαι μητέρες καὶ ἠῤῥξαντο τοὺς ἑαυτῶν τοιούτους εἶναι, ἀποθανόντα δὲ ἐστέναξαν, ὡς ἐκάστη τὸν ἑαυτῆς γῆ κατακρύψασα. Ἐκείνου ὁ θάνατος πληγὴ ἐγένετο πατριδῶν δύο, τῆς τε ἡμετέρας καὶ τῆς Κιλικίων. Ἐκείνῳ τὸ μέγα καὶ περι-

Ἐπιστολὴ 6. Ἐξοχος παρηγορητικὴ ἐπιστολή, γραμμὴν πρὶν ἀκόμη ἱερῶθῃ ὁ Βασίλειος, ἴσως ἀπὸ τὸ ἐρημητήριον τοῦ Πόντου. Ὁ Νεκτᾶριος καὶ ἡ σύζυγός του εἶχαν χάσει υἱὸν καὶ ὁ Βασίλειος ἔγραψε χωριστὰς ἐπιστολάς καὶ εἰς τοὺς δύο. Ὁ Νεκτᾶριος αὐτὸς εἶναι πιθανώτατα ὁ μετέπειτα ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, ὁ διαδεχθεὶς τὸν Γρηγόριον Θεολόγον εἰς τὴν ἔδραν καὶ λαβὼν ἔπειτα διάδοχον τὸν Ἰωάννην Χρυσόστομον (381 — 397).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 6 ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΥΖΥΓΟΝ ΤΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ

1. Ἐσκόπευα νὰ σιωπήσω ἀπέναντι τῆς κοσμιότητος σου σκεπτόμενος ὅτι, ὅπως εἰς ὄφθαλμόν, ὁ ὁποῖος πάσχει ἀπὸ φλεγμονήν, καὶ τὸ ἀπαλώτερον ἐπίθεμα προκαλεῖ ἐρεθισμόν, οὕτω καὶ εἰς τὴν ψυχὴν, ἡ ὁποία ἔχει κτυπηθῆ ἀπὸ βαρεῖαν θλίψιν, ὁ λόγος, ὄσπην παρηγορίαν καὶ ἂν τῆς φέρη, φαίνεται κάπως νὰ τὴν ἐνοχλῆ, ὅταν προσφέρεται τὴν ὥραν τῆς ἀγωνίας. Ἐπειδὴ ὁμως ἐσκέφθην ὅτι πρόκειται περὶ Χριστιανῆς ἐκπαιδευμένης εἰς τὰ θεῖα ἀπὸ πολὺν καιρὸν καὶ πεπειραμένης εἰς τὰ ἀνθρώπινα, δὲν ἐνόμισα ὅτι θὰ ἦτο ὀρθὸν νὰ παραλείψω τὸ καθῆκόν μου.

Γνωρίζω ποῖα εἶναι τὰ σπλάγχνα τῶν μητέρων καί, ὅταν ἰδίως ἐνθυμηθῶ τοὺς ἰδικούς σου καλοὺς καὶ ἡμέρους τρόπους πρὸς ὄλους, λογαριάζω πόσον μέγας πρέπει νὰ εἶναι ὁ πόνος διὰ τὴν παροῦσαν συμφορὰν. Ἐχασες υἷόν, τὸν ὁποῖον ἐμακάριζαν ὄλαι αἱ μητέρες, ὅσον ἐζούσε, καὶ ἠύχοντο τέτοιοι νὰ εἶναι καὶ οἱ ἰδικοὶ των, ὅταν δὲ ἀπέθανεν, ἔκλαυσαν σὰν νὰ εἶχε θάψει κάθε μία τὸν ἰδικόν της. Ὁ θάνατος ἐκείνου ὑπῆρξε πλῆγμα εἰς δύο πατρίδας¹, τὴν ἰδικὴν μας καὶ τὴν τῶν Κιλι-

1. Ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς γονεῖς ἦτο ἀπὸ τὴν Κιλικίαν, πράγματι δὲ ὁ Νεκτάριος ὁ μετέπειτα ἀρχιεπίσκοπος ἦτο ἀπὸ τὴν Ταρσὸν τῆς Κιλικίας. Προφανῶς ἡ μητέρα κατήγετο ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν. Ὅθεν ἡ ἔκφρασις ὅτι ὁ θάνατος τοῦ παιδιοῦ ἔπληξε δύο πατρίδας. Ὁ Βασίλειος συνήνητησε τὸ ζεῦγος πιθανῶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ Νεκτάριος ἐδικηγοροῦσε καὶ ὅπου ὁ Βασίλειος εἶχε μεταβῆ τὸ 360 πρὸς συμμετοχὴν εἰς συγκληθεῖσαν ἐκεῖ σύνοδον.

φανές γένος συγκατέπεσεν, ὡσπερ ἐρείσματος ὑφαιρεθέντος κατασεισθέν. Ὡ συνάντημα πονηροῦ δαίμονος, πόσον ἰσχυσας κακὸν ἐξεργάσασθαι! Ὡ γῆ, τοιοῦτον ἀναγκασθεῖσα ὑποδέξασθαι πάθος! Ἐφριξε τάχα καὶ ὁ ἥλιος, εἴ τις αἰσθησις αὐτῷ, τὸ σκυθρωπὸν ἐκεῖνο θέαμα. Καὶ τί ἂν τις τοσοῦτον εἴποι, ὅσον ἡ ἀμηχανία τῆς ψυχῆς ὑποβάλλει;

2. Ἄλλ' οὐ γὰρ ἀπρονόητα τὰ ἡμέτερα, ὡς μεμαθήκαμεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ὅτι οὐδὲ στρουθίον πίπτει ἄνευ θελήματος τοῦ Πατρὸς ἡμῶν, ὥστε, εἴ τι γέγονε, θελήματι γέγονε τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς. Τῷ δὲ βουλήματι τοῦ Θεοῦ τίς ἀνθέστηκε; Καταδεξώμεθα τὸ συμβάν· δυσανασχετοῦντες γὰρ οὐτε τὸ γενόμενον διορθοῦμεθα καὶ ἑαυτοὺς προσαπὸλλυμεν. Μὴ κατηγορήσωμεν τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θεοῦ. Ἀμαθεῖς ἐσμεν ὥστε τὰ ἄρρητα αὐτοῦ κρίματα δοκιμάζειν. Νῦν σου λαμβάνει τὴν δοκιμὴν ὁ Κύριος τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης. Νῦν πάρεστί σοι καιρὸς διὰ τῆς ὑπομονῆς τὴν μερίδα τῶν μαρτύρων λαβεῖν. Ἡ τῶν Μακκαβαίων μήτηρ ἑπτὰ παιδῶν εἶδε θάνατον καὶ οὐκ ἐστέναξεν οὐδὲ ἀφῆκεν ἀγενὲς δάκρυον, ἀλλ' εὐχαριστοῦσα τῷ Θεῷ ὅτι ἐβλεπεν αὐτοὺς πρὸς τὴν καὶ σιδήρῳ καὶ ταῖς χαλεπωτάταις αἰκίαις τῶν δεσμῶν τῆς σαρκὸς λυομένους, εὐδόκιμος μὲν παρὰ Θεῷ, αἰδιμὸς δὲ παρὰ ἀνθρώποις ἐκρίθη. Μέγα τὸ πάθος, φημί κἀγώ, ἀλλὰ μεγάλοι καὶ οἱ παρὰ τοῦ Κυρίου μισθοὶ τοῖς ὑπομένουσιν ἀποκείμενοι. Ὅτε ἐγένου μήτηρ καὶ εἶδες τὸν παῖδα καὶ ἠὲ χαρίστησας τῷ Θεῷ, ἦδεις πάντως ὅτι θνητὴ οὐσα θνητὸν ἐγέννησας. Τί οὖν παράδοξον, εἰ ἀπέθανεν ὁ θνητός; Ἄλλὰ λυπεῖ ἡμᾶς τὸ παρὰ καιρὸν. Ἄδηλον εἰ μὴ εὐκαιρον τοῦτο, ἐπειδὴ ἡμεῖς ἐκλέγεσθαι τὰ συμφέροντα ταῖς ψυ-

2. Φαίνεται ὅτι ὁ Νεκτᾶριος δὲν εἶχεν ἄλλα ἄρρενα τέκνα, οὕτω δὲ μὲ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ του τὸ εὐγενὲς γένος του ἔπαυε νὰ ἔχη συνέχειαν.

κων. Μ' ἐκείνον μαζί ἔπεσε τὸ μέγα καὶ ἔνδοξον γένος², κατέρρευσε σὰν νὰ μετεκινήθη ἡ βάσις του. Ὡ συναπάντημα πονηροῦ δαίμονος, πόσον τρομερὸν κακὸν κατώρθωσες νὰ προκαλέσης! Ὡ γῆ, πού ἦναγκάσθης νὰ ὑποφέρης ἕνα πάθος σὰν αὐτό! Καὶ ὁ ἥλιος ἀσφαλῶς θὰ ἔφριττεν, ἂν εἶχεν αἴσθησιν, ἔμπρὸς εἰς ἐκεῖνο τὸ σκυθρωπὸν θέαμα. Καὶ τί ἡμπορεῖ νὰ εἶπη κανεὶς πού νὰ ἐκφράζη ὅσα ἡ ἀπελπισία τῆς ψυχῆς τοῦ ὑποβάλλει νὰ εἶπη;

2. Ἀλλά, ὅπως ἐδιδάχθημεν ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον, τὰ ὅσα μᾶς συμβαίνουν δὲν εἶναι ἄνευ τῆς καθοδηγήσεως τῆς προνοίας, διότι οὔτε σπουργίτης δὲν πίπτει χωρὶς τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς ἡμῶν. Ὡστε ὅ,τι ἔγινεν ἔγινε μὲ τὸ θέλημα τοῦ κτίστου ἡμῶν. Εἰς τὸ βούλημα δὲ τοῦ Θεοῦ ποῖος ἡμπορεῖ ν' ἀντισταθῆ; Ἄς δεχθῶμεν λοιπὸν τὸ συμβάν· διότι μὲ τὴν δυσανασχέτησιν οὔτε τὸ γενόμενον διορθώνομεν καὶ ἐπὶ πλέον καταστρέφομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας. Ἄς μὴ κατηγορήσωμεν τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, διότι εἴμεθα πολὺ ἀμαθεῖς, διὰ νὰ ἐλέγχωμεν τὰς ἀνεκφράστους κρίσεις αὐτοῦ. Τώρα ὁ Κύριος δοκιμάζει τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην σου. Τώρα ἔχεις τὴν εὐκαιρίαν νὰ λάβῃς διὰ τῆς ὑπομονῆς τὴν μερίδα τῶν μαρτύρων. Ἡ μητέρα τῶν Μακκαβαίων εἶδε τὸν θάνατον ἑπτὰ παιδιῶν καὶ δὲν ἐστέναξεν, οὔτε ἔχυσεν ἀγενὲς δάκρυον, ἀλλὰ λόγῳ τῶν εὐχαριστιῶν τῆς πρὸς τὸν Θεόν, τὴν ὥραν πού τοὺς ἔβλεπε ν' ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς σαρκὸς μὲ πῦρ καὶ σίδηρον καὶ σκληρὰ βασανιστήρια, ἐκρίθη ἀπὸ μὲν τὸν Θεὸν εὐδόκιμος, ἀπὸ δὲ τοὺς ἀνθρώπους ἀοίδιμος. Μεγάλῃ ἢ συμφορᾷ, τὸ ὁμολογῶ καὶ ἐγώ· ἀλλὰ μεγάλοι καὶ οἱ μισθοὶ πού ἀπόκεινται ἀπὸ τὸν Κύριον εἰς τοὺς ὑπομένοντας.

Ὅταν ἔγινες μητέρα καὶ εἶδες τὸ παιδί σου καὶ ἠὐχαρίστησες τὸν Θεόν, ἐγνώριζες πάντως ὅτι εἶσαι θνητὴ καὶ ἐγέννησες θνητόν. Τί τὸ παράδοξον λοιπὸν, πού ὁ θνητὸς ἀπέθανεν; Ἀλλὰ μᾶς λυπεῖ ὅτι τοῦτο συνέβη προῶρως. Εἶναι ἄγνωστον, ἂν τοῦτο δὲν εἶναι εὐκαιρον, διότι ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν νὰ ἐκλέγωμεν τὰ συμφέροντα εἰς τὰς ψυχὰς καὶ νὰ ὀρίζομεν προ-

χαῖς καὶ ὀρίζειν προθεσμίας ἀνθρωπίνῃ ζωῇ οὐκ ἐπιστάμεθα. Περίβλεψαι τὸν κόσμον ἅπαντα ἐν ᾧ κατοικεῖς, καὶ ἐννόησον ὅτι πάντα θνητὰ τὰ ὀρώμενα καὶ πάντα φθορᾷ ὑποκείμενα. Ἀνάβλεψον πρὸς τὸν οὐρανόν· καὶ οὗτος ποτε λυθήσεται· πρὸς τὸν ἥλιον· οὐδὲ οὗτος διαμενεῖ. Οἱ ἀστέρες σύμπαντες, ζῶα χερσαῖα καὶ ἔνυδρα, τὰ περὶ γῆν κάλλη, αὐτὴ ἡ γῆ, πάντα φθαρτά, πάντα μικρὸν ὕστερον οὐκ ἐσόμενα. Ἡ τούτων ἔννοια παραμυθία ἔστω τοῦ συμβεβηκότος. Μὴ καθ' ἑαυτὸ μέτρει τὸ πάθος· ἀφόρητον γὰρ οὕτω φανεῖται σοι· ἀλλὰ τοῖς ἀνθρωπίνους πᾶσι συγκρίνουσα, ἐντεῦθεν εὐρήσεις αὐτοῦ τὴν παραμυθίαν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ ἐκεῖνο εἰπεῖν ἰσχυρὸν ἔχω, φεῖσαι τοῦ ὁμοζύγου· ἀλλήλοις γίνεσθε παραμυθία· μὴ ποιήσης αὐτῷ χαλεπωτέραν τὴν συμφορὰν, τῷ πάθει ἑαυτὴν ἀναλίσκουσα. Ὅλως δὲ οὐκ οἶμαι λόγον ἐξαρκεῖν εἰς παράκλησιν, ἀλλ' ἐδῆξῃς ἡγοῦμαι χρεῖαν εἶναι πρὸς τὰ παρόντα. Εἶδομαι οὖν αὐτὸν τὸν Κύριον, τῇ ἀφάτῳ αὐτοῦ δυνάμει ἐφαπάμενόν σου τῆς καρδίας, ἐμποιῆσαι φῶς τῇ ψυχῇ σου διὰ τῶν ἀγαθῶν λογισμῶν, ἵν' οἴκοθεν ἔχῃς τῆς παραμυθίας τὰς ἀφορμάς.

170

269. ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΜΟΖΥΓΟΝ ΑΡΙΝΘΑΙΟΥ
ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ

1. Τὸ μὲν ἀκόλουθον ἦν καὶ ὀφειλόμενόν σου τῇ διαθέσει αὐτοῦς ἡμᾶς παρεῖναι καὶ συμμετέχειν τῶν γινομένων. Οὕτω γὰρ

Ἐπιστολὴ 269. Ἐγράφη τὸ 378. Ὁ Ἀρινθαῖος ἦτο διαπρεπὴς ἀξιωματικὸς τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ καὶ διεκρίθη εἰς τοὺς πολέμους ἐπανειλημμένως. Ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἡ ἀποτελεσματικὴ του ἐπέμβρασις, ἀνευ δια-

θεσμίας εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν. Στρέψε τὰ μάτια σου γύρω εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὅπου κατοικεῖς, καὶ θὰ κατανοήσης ὅτι ὅλα τὰ βλεπόμενα εἶναι θνητὰ καὶ ὅτι ὑπόκεινται ὅλα εἰς τὴν φθοράν. Κύτταξε ἐπάνω εἰς τὸν οὐρανόν· κάποτε θὰ διαλυθῇ καὶ αὐτός. Πρὸς τὸν ἥλιον· οὔτε αὐτός θὰ παραμείνῃ. Οἱ ἀστέρες ὅλοι, τὰ ζῶα τῆς ξηρᾶς καὶ τῶν ὑδάτων, αἱ ὠραιότητες τῆς γῆς, ἡ ἰδία ἡ γῆ, ὅλα εἶναι φθαρτά, ὅλα δὲν θὰ ὑπάρχουν ὀλίγον ἄργότερα.

Ἄς εἶναι λοιπὸν ἡ περὶ τούτων σκέψις παρηγορία διὰ τὸ συμβάν. Μὴ μετρᾶς τὸ πάθος καθ' ἑαυτό, διότι τότε θὰ σοῦ φανῇ ἀφόρητον· ἀλλά, ἂν τὸ συγκρίνης μὲ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, τότε θὰ εὐρησ δι' αὐτὸ παρηγορίαν. Ἐπάνω δὲ ἀπὸ ὅλα ἔχω νὰ εἶπω ἐκεῖνο τὸ σπουδαῖον, λυπήσου τὸν σύζυγον· νὰ γίνετε παραμυθία ὁ ἓνας εἰς τὸν ἄλλον· μὴ τοῦ κάμης σκληροτέραν τὴν συμφορὰν μὲ τὸ νὰ διαλύης τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τὸ πένθος. Γενικῶς δὲν νομίζω ὅτι ὑπάρχει λόγος ποῦ εἶναι ἄρκετὸς διὰ νὰ δώσῃ παρηγορίαν, ἀλλὰ πιστεύω ὅτι διὰ τὴν παροῦσαν λύπην ἀπαιτεῖται προσευχή.

Εὐχομαι λοιπὸν ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἐγγίζων τὴν καρδίαν σου κατὰ τὴν ἀνέκφραστον δύναμίν του νὰ ἀνάψῃ τὸ φῶς εἰς τὴν ψυχὴν σου διὰ τῶν ἀγαθῶν λογισμῶν, ὥστε νὰ ἔχῃς ἀπὸ μέσα σου τὰς πηγὰς τῆς παραμυθίας.

170

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 269
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΥΖΥΓΟΝ ΤΟΥ ΑΡΙΝΘΑΙΟΥ

1. Τὸ μὲν πρέπον καὶ ὀφειλόμενον εἰς τὴν κατάστασίν σου ἦτο νὰ παρευρισκόμεθα ἡμεῖς οἱ ἴδιοι καὶ νὰ μετείχαμεν τῶν

ταγῆς τοῦ αὐτοκράτορος, εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Γόθων τὸ 355, ἡ ὁποία μετέτρεψεν ἀπειλουμένην ἦταν εἰς νίκην. Τὸ 372 διετέλεσεν ὑπάτος. Ἀπέθανε τὸ 378, ὀλίγους μῆνας πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Βασιλείου.

ἂν ἑαυτῶν τε τὴν λύπην κατεπραθναμεν καὶ τῇ σῆ σεμνότητι τὸ τῆς παρακλήσεως εἰκὸς ἀπεπληρώσαμεν. Ἐπεὶ δὲ οὐκέτι μου φέρει τὸ σῶμα τὰς μακροτέρας κινήσεις, ἐπὶ τὴν διὰ τοῦ γράμματος ἦλθον ὀμίλιαν, ὡς ἂν μὴ παντάπασι δόξαιμεν ἄλλοτρίως ἔχειν πρὸς τὰ συμβάντα. Τίς μὲν οὖν τὸν ἄνδρα ἐκείνιον οὐκ ἐστέναξε; Τίς δὲ οὕτω λίθινος τὴν καρδίαν ὡς μὴ θερμὸν ἐπ' αὐτῷ ἀφείναι δάκρυον; Ἐμὲ δὲ καὶ διαφερόντως κατηφείας ἐπλήρωσε τὰς τε ἰδίας περὶ ἐμὲ τιμὰς τοῦ ἀνδρὸς λογιζόμενον καὶ τὴν κοινὴν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ προστασίαν. Ἄλλ' ὅμως ἐλογισάμεθα ὅτι ἄνθρωπος ὢν καὶ λειτουργήσας τῷ βίῳ τούτῳ τὰ ἐπιβάλλοντα τοῖς καθήκουσι χρόνοις πάλιν ὑπὸ τοῦ οἰκονομοῦντος τὰ ἡμέτερα Θεοῦ προσελήφθη. Ἄ καὶ τὴν σὴν φρόνησιν ἐνθυμουμένην πρῶως ἔχειν τὸ συμβᾶν παρακαλοῦμεν καί, ὡς οἶόν τε, μετρίως φέρειν τὴν συμφορὰν. Ἰκανὸς μὲν οὖν καὶ ὁ χρόνος μαλάξαι τὴν καρδίαν σου καὶ τὴν πάροδον δοῦναι τοῖς λογισμοῖς· ἀλλ' ὅμως ὑποπτον ἡμῖν ἐστὶ τὸ ἄγαν σου φίλανδρον καὶ περὶ πάντας χρηστὸν, μὴ ποτε ἐκδοτον δῶς σεαυτὴν τῷ πάθει δι' ἀπαλότητα ἡθῶν βαθεῖαν τὴν πληγὴν δεξαμένη τῆς λύπης. Πάντοτε μὲν οὖν χρήσιμον τὸ τῶν Γραφῶν διδασκάλιον, μάλιστα δὲ ἐπὶ τῶν τοιούτων καιρῶν. Μνήσθητι τοίνυν τῆς τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς ἀποφάσεως, δι' ἣν πάντες ἐκ τῆς γῆς φύντες πάλιν εἰς γῆν ὑποστρέφομεν, καὶ οὐδεὶς οὕτω μέγας ὥστε βελτίων φανῆναι τῆς διαλύσεως.

2. Καλῶς μὲν οὖν καὶ μέγας ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος καὶ ἐφάμιλλος τῇ ῥώμῃ τοῦ σώματος τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν, φημὶ κἀγώ, οὕμενον ἔχων ὑπερβολὴν εἰς ἑκάτερον· ἀλλ' ὅμως ἄνθρωπος καὶ

1. Ὁ Ἄρινθαῖος ἦτο φίλος τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς στρατηγούς οἱ ὅποιοι τὸ 378, ἐκπροσωπούμενοι ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ, ἐπέτιμησαν τὸν Οὐάλεντα διὰ τὴν ἐχθρικήν του στάσιν κατὰ τῶν Ὁρθοδόξων.

2. Γεν. 3,19.

γινομένων. Διότι οὕτω καὶ τὴν ἰδικήν μας λύπην θὰ κατεπραῦ-
ναμεν καὶ τὸ καθήκον τῆς παρηγορίας πρὸς τὴν κοσμιότητά
σου θὰ ἐξεπληρώναμεν. Ἐπειδὴ ὁμως τὸ σῶμά μου δὲν ἠμπορεῖ
πλέον ν' ἀνεχθῆ τὰς μακρυνὰς κινήσεις, κατεφύγαμεν εἰς τὴν διὰ
τοῦ γράμματος συνομιλίαν, διὰ νὰ μὴ φανῶμεν ὅτι εἴμεθα τε-
λείως ἀδιάφοροι πρὸς τὰ συμβάντα.

Βεβαίως ποῖος δὲν ἐστέναξε διὰ τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον; Καὶ
ποῖος ἔχει τόσον λιθινὴν καρδίαν, ὥστε νὰ μὴ ἀφήσῃ δι' αὐτὸν
θερμὰ δάκρυα; Ἐγὼ μάλιστα κατελήφθην ἀπὸ περισσοτέ-
ραν κατήφειαν, καθὼς ἔλαβα ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς εἰδικὰς τιμὰς
τοῦ ἀνδρὸς πρὸς ἐμὲ καὶ τὴν παντοειδῆ πρὸς τὰς Ἐκκλησίας
προστασίαν του¹. Ἄλλ' ὁμως ἐσκέφθημεν ὅτι, ἀφοῦ εἶναι ἄν-
θρωπος καὶ ἐξεπλήρωσεν εἰς τὸν βίον τοῦτον τὰ καθήκοντά
του, προσελήφθη πάλιν ἀπὸ τὸν κατευθύνοντα τὴν τύχην μας
Θεὸν εἰς τὸν κατάλληλον χρόνον. Αὐτὰ εἶναι πού παρακαλοῦ-
μεν τὴν φρόνησίν σου νὰ ἐνθυμῆται, ὥστε νὰ διατηρήσῃ τὴν
γαλήνην της διὰ τὸ συμβάν καί, κατὰ τὸ δυνατόν, νὰ βαστάσῃ
μὲ ψυχραιμίαν τὴν συμφορὰν. Βεβαίως ὁ χρόνος εἶναι ἱκανὸς
νὰ μαλάξῃ τὴν καρδίαν σου καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐπικράτησιν
τῆς λογικῆς. Ἄλλ' ἡ ὑπερβολικὴ ἀγάπη σου πρὸς τὸν ἄνδρα
σου, καὶ ἡ πρὸς ὅλους καλωσύνη σου ἄλλωστε, μᾶς προκαλεῖ
τὴν ὑποψίαν μήπως παραδοθῆς εἰς τὴν ἀπελπίσιαν, ἀφοῦ
λόγω τῆς λεπτότητος τῶν συναισθημάτων σου ἐδέχθης τό-
σον βαθειὰ τὴν πληγὴν τῆς λύπης.

Λοιπὸν ἡ διδασκαλία τῶν Γραφῶν εἶναι πάντοτε χρήσι-
μος, μάλιστα δὲ εἰς τὰς τοιαύτας περιστάσεις. Νὰ ἐνθυμῆσαι
λοιπὸν τὴν ἀπόφασιν τοῦ δημιουργοῦ ἡμῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν
ὅλοι ὅσοι προήλθαμεν ἀπὸ τὴν γῆν πάλιν εἰς τὴν γῆν ἐπιστρέ-
φομεν² καὶ κανεὶς δὲν εἶναι τόσον μέγας, ὥστε νὰ φανῆ κυρίαρχος
τῆς διαλύσεως.

2. Ἐπομένως ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος ἄνθρωπος ἦτο καλὸς
καὶ μέγας, καὶ εἶχε τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς ἐφάμιλλον μὲ τὴν ἀν-
δρείαν τοῦ σώματος, τὸ παραδέχομαι καὶ ἐγώ, καὶ μάλιστα
ὑπερέβαλλεν ὅλους καὶ εἰς τὰ δύο. Ἄλλὰ παρὰ ταῦτα ἦτο ἀν-

τέθνηκεν ὡς Ἀδάμ, ὡς Ἀβελ, ὡς Νῶε, ὡς Ἀβραάμ, ὡς Μωσῆς, ὡς ὄντινα ἂν εἴποις τῶν τῆς αὐτῆς φύσεως μετεχόντων. Μὴ οὖν, ἐπειδὴ ἀφηρέθημεν αὐτόν, ἀγανακτῶμεν, ἀλλ', ὅτι τὴν ἀρχὴν συν-
 ωκῆσαμεν, χάριν ἔχωμεν τῷ συζεύξαντι. Τὸ μὲν γὰρ στερηθῆναι ἀνδρὸς κοινόν σοι πρὸς τὰς ἄλλας γυναῖκας, ἐπὶ δὲ τοιαύτῃ συν-
 οικήσει οὐκ οἶμαι ἄλλην γυναικῶν τὰ ἴσα ἔχειν σεμνύνεσθαι. Ἐν γὰρ τῷ ὄντι ὑπόδειγμα τῆς ἀνθρωπείας φύσεως τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον
 ὁ δημιουργήσας ἡμᾶς ἔκτισεν, ὥστε πάντες μὲν ὀφθαλμοὶ πρὸς
 αὐτὸν ἐφέροντο, πᾶσα δὲ γλῶσσα τὰ κατ' αὐτὸν διεξήει, γραφεῖς
 δὲ καὶ πλάσται τῆς ἀξίας ἀπελιμπάνοντο, ἱστορικοὶ δὲ ἄνδρες
 τὰ κατὰ τοὺς πολέμους ἀνδραγαθήματα διηγοῦμενοι πρὸς τὴν
 τῶν μύθων ἐκπίπτουσιν ἀπιστίαν. Ὅθεν οὐδὲ πιστεῦειν ἠνείχοντο
 οἱ πολλοὶ τῇ φήμῃ τὴν σκυθρωπὴν ἐκείνην ἀγγελίαν περιαιρού-
 ση, οὐδὲ καταδέχεσθαι ὅλως ὅτι τέθνηκεν Ἀριωθαῖος. Ἀλλ' ὅμως
 πέπονθεν ἃ καὶ οὐρανῷ καὶ γῆ καὶ ἡλίῳ συμβήσεται. Οἴχεται
 καταλύσας λαμπρῶς μὴ ὑπὸ γήρωσ καμφθεῖς, μὴ καθυφεῖς τι
 τῆς περιφανείας· μέγας μὲν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, μέγας δὲ ἐν τῷ
 μέλλοντι, μηδὲν ἐκ τῆς παρούσης λαμπρότητος πρὸς τὴν ἐλπιζο-
 μένην δόξαν ζημιωθείς διὰ τὸ πᾶσαν κηλῖδα τῆς ψυχῆς πρὸς αὐ-
 ταῖς ταῖς ἐξόδοις τοῦ βίου τῷ λουτρῷ τῆς παλιγγενεσίας ἀποκαθή-
 ρασθαι. Ὡν αὐτὴ πρόξενος αὐτῷ καὶ συνεργὸς γενομένη, μεγίστην
 ἔχε τὴν παραμυθίαν, καὶ μετὰ θες τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν παρόντων
 ἐπὶ τὴν τῶν μελλόντων μέριμναν, ὥστε καταξιωθῆναι δι' ἔργων
 ἀγαθῶν τὸν ὅμοιον αὐτῷ τῆς ἀναπαύσεως τόπον καταλαβεῖν.
 Φείδου μητρὸς γηραιᾶς, φείδου θυγατρὸς νεαρᾶς, αἷς μόνη πρὸς

θρωπος καὶ φυσικὰ ἀπέθανεν, ὅπως ὁ Ἀδάμ, ὅπως ὁ Ἄβελ, ὅπως ὁ Νῶε, ὅπως ὁ Ἀβραάμ, ὅπως ὁ Μωυσῆς, ὅπως ὅποιοσδήποτε ἄλλος τὸν ὅποιον εἶναι δυνατὸν νὰ μνημονεύσης ἀπὸ τοὺς μετασχόντας τῆς ἰδίας φύσεως. Ἄς μὴ ἀγανακτῶμεν λοιπὸν ποὺ τὸν ἐστερήθημεν, ἀλλ' ἀντιθέτως διὰ τὸν λόγον ὅτι κατ' ἀρχὴν συνεζήσαμεν μὲ αὐτὸν ὡς χρεωστῶμεν εὐγνωμοσύνην πρὸς αὐτὸν ποὺ μᾶς συνέζευξε. Διότι τὸ νὰ στερηθῆς τοῦ ἀνδρὸς εἶναι κοινὴ τύχη σου μὲ τὰς ἄλλας γυναῖκας, διὰ τὴν τοιαύτην ὁμως συμβίωσίν σου δὲν νομίζω ὅτι δικαιούται νὰ ὑπερηφανεύεται ἄλλη γυναῖκα ἐξ ἴσου μ' ἐσέ.

Διότι πράγματι ὁ κτίστης μας ἐδημιούργησε τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον ὡς μοναδικὸν ὑπόδειγμα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὥστε ὅλοι οἱ ὀφθαλμοὶ ἐστρέφοντο πρὸς αὐτὸν καὶ κάθε γλῶσσα διηγεῖτο τὰ ἔργα του. Οἱ ζωγράφοι καὶ οἱ γλύπται ὑπελείποντο τῆς ἀξίας του, οἱ δὲ ἱστορικοί, ὅταν διηγῶνται τὰ ἀνδραγαθήματά του εἰς τοὺς πολέμους, προχωροῦν εἰς τὸν χῶρον τῶν ἀπιστεῦτων μύθων. Διὰ τοῦτο οἱ πολλοὶ δὲν ἠδύναντο οὔτε νὰ πιστεύσουν τὴν θλιβερὰν ἐκείνην εἶδησιν ποὺ ἐκυκλοφόρησεν οὔτε νὰ καταδεχθοῦν κἂν νὰ τὴν ἀκούσουν, ὅτι ἀπέθανεν ὁ Ἀρινθαῖος. Ἄλλ' ὁμως ἔπαθεν ὅσα θὰ συμβοῦν ἀκόμη καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν ἥλιον καὶ τὴν γῆν.

Ἀπεδήμησε μὲ λαμπρὸν θάνατον, χωρὶς νὰ ἔχη καμφοθῆ ἀπὸ γῆρας χωρὶς νὰ ἔχη στερηθῆ τίποτε ἀπὸ τὴν δόξαν του, μέγας εἰς τὸν παρόντα βίον καὶ μέγας εἰς τὸν μέλλοντα, χωρὶς νὰ ἔχη χάσει τίποτε ἀπὸ τὴν παροῦσαν λαμπρότητα ἐν ὄψει τῆς ἐλπιζομένης δόξης, διότι εἶχε καθαρῶς κάθε κηλίδα τῆς ψυχῆς του μὲ τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἀπὸ τὸν βίον. Τὸ γεγονός δέ, ὅτι σὺ ἔγινες πρόξενος καὶ συνεργὸς εἰς τοῦτο, φέρει μεγίστην παρηγορίαν.

Μετᾶφερε τώρα τὴν ψυχὴν σου ἀπὸ τὰ παρόντα εἰς τὴν φροντίδα τῶν μελλόντων, ὥστε νὰ καταξιωθῆς δι' ἀγαθῶν ἔργων νὰ καταλάβῃς τὸν ὁμοιον μὲ αὐτὸν τόπον ἀναπαύσεως. Νὰ φεισθῆς τῆς γηραιᾶς μητρός, νὰ φεισθῆς τῆς νεαρᾶς θυγατρὸς, εἰς τὰς ὁποίας ἔχεις μείνει ἢ μοναδικὴ παρηγορία. Γίνε ὑπόδει-

παραμυθίαν λέλειπαι. Γενοῦ ὑπόδειγμα ἀνδρείας ταῖς λοιπαῖς γυναιξὶ καὶ οὕτω τὸ πάθος μέτρησον ὡς μήτε ἐκβαλεῖν τῆς καρδίας μήτε καταποθῆναι ὑπὸ τῆς λύπης. Ἐπὶ πᾶσι πρὸς τὸν μέγαν τῆς ὑπομονῆς μισθὸν ἀπόβλεπον, τὸν παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἀνταποδόσει τῶν βεβιωμένων ἡμῖν ἐπηγγελμένον.

171

300. ΠΑΤΡΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ

Ἐπειδὴ ἐν δευτέρᾳ τάξει πατέρων ἔθετο ἡμᾶς ὁ Κύριος τοῖς Χριστιανοῖς, τῶν παιδῶν ἡμῖν τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων τὴν διὰ τῆς εὐσεβείας μόρφωσιν ἐπιτρέψας, τὸ συμβὰν περὶ τὸν μακάριον υἱὸν σου πάθος καὶ ἡμέτερον ἴδιον ἐλογισάμεθα καὶ ἐπεστενάξαμεν αὐτοῦ τῇ ἀωρίᾳ τοῦ χωρισμοῦ, συμπαθόντες μάλιστα σοὶ καὶ ὑπολογισάμενοι ἡλίκον ἔσται τῆς οὐδύνης τὸ βάρος πατρὶ τῷ κατὰ φύσιν, ὅπου γε ἡμῖν τοῖς κατὰ τὴν ἐντολὴν ὠκειωμένοις τοσοῦτον τῆς καρδίας τὸ κατηφές ἐνεγένετο. Ἐπ' ἐκείνῳ μὲν γὰρ οὐδὲν ἔδει σκυθρωπὸν οὔτε παθεῖν οὔτε φθέγγεσθαι, ἐλεεινοὶ δὲ οἱ τῶν ἐπ' αὐτῷ ἐλπίδων διαμαρτόντες. Καὶ τῷ ὄντι πολλῶν δακρῶν καὶ στεναγμῶν ἄξιον, ἐκπέμψαντες παῖδα ἐν αὐτῷ τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας ἐπὶ λόγων ἄσκησιν ὑποδέξασθαι σιωπῶντα τὴν μακρὰν ταύτην καὶ ἀπενκτὴν σιωπὴν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὡς ἀνθρώπους ἡμᾶς εὐθὺς ἐκίνησε καὶ δάκρυον ἐξεχέσαμεν προπετὲς καὶ στεναγμὸν ἀφήκαμεν ἐκ μέσης τῆς καρδίας ἀπαιδευτον, τοῦ πάθους ἀθρόως οἶόν τινος νεφέλης τὸν λογισμὸν ἡμῶν περισχόντος. Ἐπεὶ δὲ ἡμῶν αὐτῶν ἐγενόμεθα καὶ διεβλέψαμεν τῷ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῷ πρὸς

Ἐπιστολὴ 300. Παραμυθητικὴ πρὸς πατέρα διὰ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ του, νεαροῦ φοιτητοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε σταλῆ διὰ νὰ σπουδάσῃ, ἀλλὰ μετεκομίσθη νεκρός. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ ὁ χρόνος συντάξεως τῆς ἐπιστολῆς ταύτης.

γμα ἀνδρείας εἰς τὰς ἄλλας γυναῖκας καὶ ρύθμισε τὴν λύπην σου κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε οὔτε νὰ τὴν ἐκβάλης ἀπὸ τὴν καρδίαν οὔτε νὰ καταποθῆς ἀπὸ αὐτὴν.

Καὶ τέλος ρίψε τὰ βλέμματά σου πρὸς τὸν μέγαν μισθὸν τῆς ὑπομονῆς, τὸν ὁποῖον ἔχει ὑποσχεθῆ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς ἀνταπόδοσιν τῶν πράξεών μας εἰς τὸν βίον.

171

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 300
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΦΟΙΤΗΤΟΥ

Ἐφ' ὅσον ὁ Κύριος μᾶς ἐτοποθέτησεν εἰς δευτέραν τάξιν πατέρων διὰ τοὺς Χριστιανούς, ἀναθέσας εἰς ἡμᾶς τὴν διὰ τῆς εὐσεβείας μόρφωσιν τῶν παιδιῶν τῶν πιστευόντων εἰς αὐτόν, θεωροῦμεν τὴν συμφορὰν ποὺ ἔπληξε τὸν μακαρίτην υἱὸν σου ὡς ἰδικὴν μας καὶ ἐθρηνήσαμεν διὰ τὸν πρόωρον χωρισμὸν τοῦ συμπάσχοντες βαθύτατα μὲ σέ. Ἄντελήφθημεν δὲ πόσον μέγα εἶναι τὸ βάρος τῆς ὀδύνης εἰς τὸν κατὰ φύσιν πατέρα, ἀφοῦ καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς κατὰ τὴν ἐντολὴν συγγενεῖς ἢ κατῆφεια τῆς καρδίας ὑπῆρξε τόσον βαθεῖα. Δι' ἐκεῖνον μὲν βεβαίως δὲν ἔπρεπεν οὔτε νὰ αἰσθανώμεθα λύπην οὔτε νὰ ἐκδηλώνωμεν λύπην, ἀλλ' αὐτοὶ τῶν ὁποίων αἱ ἐλπίδες ποὺ ἐστήριζαν εἰς ἐκεῖνον διεψεύσθησαν εἶναι ἀξιολύπητοι. Καὶ πράγματι εἶναι ἄξιοι πολλῶν δακρῶν καὶ στεναγμῶν αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι, ἐνῶ ἔστειλαν υἱὸν εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του διὰ νὰ διανύσῃ τὰς σπουδὰς του, τὸν ἐδέχθησαν σιωπῶντα ἐκείνην τὴν μακρὰν καὶ ἀπευκταίαν σιωπὴν.

Ἄλλὰ φυσικὰ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ὡς ἀνθρώπους μᾶς συνεκίνησεν εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ ἐχύσαμεν ἄφθονα δάκρυα καὶ ἀφήσαμεν ἀσυγκράτητον στεναγμὸν ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδίας μας, διότι τὸ πάθος κατέλαβεν ἀποτόμως σὰν νεφέλη τὸν λογισμὸν μας. Ὅταν ὁμως ἤλθουμεν εἰς ἑαυτοὺς καὶ μὲ τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ψυχῆς ἀπεβλέψαμεν πρὸς τὴν φύσιν τῶν ἀνθρωπίνων,

τὴν φύσιν τῶν ἀνθρωπίνων, τῷ μὲν Κυρίῳ ἀπελογησάμεθα ἐφ' οἷς κατὰ συναρπαγὴν ἢ ψυχὴ ἡμῶν διετέθη πρὸς τὸ συμβάν, ἐαυτοὺς δὲ ἐνουθετήσαμεν μετρίως φέρειν ταῦτα ἐκ τῆς παλαιᾶς τοῦ Θεοῦ ἀποφάσεως συγκληρωθέντα τῇ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων. Οἴχεται παῖς αὐτὸ τῆς ἡλικίας ἄγων τὸ βιώσιμον, διαπρέπων ἐν χοροῖς ὀμηλικῶν, ποθεινὸς διδασκάλους, ἀπὸ ψιλῆς τῆς ἐντεύξεως εἰς εὐνοίαν δυνάμενος καὶ τὸν ἀγριώτατον ἐπισπάσασθαι, δξὸς ἐν μαθήμασι, πρῶτος τὸ ἦθος, ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν κατεσταλμένος, καὶ πλείω τούτων εἰπὼν ἐλάττω ἂν τις εἴποι τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ὅμως ἄνθρωπος παρ' ἀνθρώπου γεννηθεῖς. Τί τοίνυν λογίζεσθαι τὸν πατέρα τοῦ τοιούτου προσῆκε; Τί ἄλλο γε ἢ ἀναμνησθῆναι τοῦ ἑαυτοῦ πατρὸς ὅτι τέθνηκε; Τί οὖν θαναμαστόν, ἐκ θνητοῦ γεννηθέντα θνητοῦ γενέσθαι πατέρα; Τὸ δὲ πρὸ ὥρας καὶ πρὶν κορεσθῆναι τοῦ βίου καὶ πρὶν εἰς μέτρον ἡλικίας ἐλθεῖν καὶ φανῆναι τοῖς ἀνθρώποις καὶ διαδοχὴν τοῦ γένους καταλιπεῖν, ταῦτα οὐκ αὐξήσις τοῦ πάθους, ὡς ἑμαυτὸν πείθω, ἀλλὰ παραμυθία τοῦ γεγονότος ἐστίν. Εὐχαριστεῖσθαι ὀφείλει τοῦ Θεοῦ ἢ διάταξις, ὅτι μὴ κατέλιπεν ἐπὶ γῆς ὄρφανὰ τέκνα, ὅτι μὴ γυναῖκα χήραν θλίψει μακροῦ ἔκδοτον ἀφήκεν ἢ ἀνδρὶ ἐτέρῳ συνοικῆσουσαν καὶ τῶν προτέρων γάμων καταμελήσουσαν. Τὸ δὲ ὅτι οὐ παρετάθη τῷ βίῳ τούτῳ ἢ ζωῇ τοῦ παιδός, τίς οὕτως ἀγνώμων ὡς μὴ τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τοῦτο νομίζειν εἶναι; Ἡ γὰρ ἐπὶ πλείων ἐνταῦθα διατριβὴ πλειόνων κακῶν ἐστὶν ἀφορμὴ. Οὐκ ἐποίησε κακόν, οὐκ ἔγραψε δόλον τῷ πλησίον, οὐκ εἰς ἀνάγκην ἦλθε πατρίας μιγῆναι πονηρευομένων, οὐκ ἐνεπλάκη τοῖς κατ'

εἰς μὲν τὸν Κύριον ἀπελογήθημεν διὰ τὴν στάσιν ποῦ ἔλαβεν ἡ ψυχὴ μας ἔναντι τοῦ συμβάντος συναρπασθεῖσα, τὸν δὲ ἑαυτὸν μας ἐνουθετήσαμεν νὰ ὑποφέρῃ μὲ μετριοπάθειαν τοιαῦτα γεγονότα, διότι ἔχουν συγκληρωθῆ με τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς παλαιᾶς ἀποφάσεως τοῦ Θεοῦ.

Ἐφυγε παιδί ἀκόμη, εἰς ἡλικίαν ποῦ ἀξίζει περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλην νὰ ζῆ κανεῖς, διαπρέπον εἰς τοὺς δμίλους τῶν συνομηλίκων, ἀγαπητὸς εἰς τοὺς διδασκάλους, δυνάμενος καὶ τὸν ἀγριώτατον ἄνθρωπον νὰ ἐλύσῃ εἰς φιλίαν μὲ μίαν ἀπλήν συνάντησιν, ὀξύνοος εἰς τὰ μαθήματα, πρᾶος εἰς τὸ ἦθος, συνεσταλμένος περισσότερο ἀπὸ ὅσον ἡ ἡλικία του δικαιολογεῖ. Καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ἂν ἔλεγε κανεῖς, θὰ ἔλεγεν ὀλιγώτερα τῆς ἀληθείας. Ἄλλ' ὁμως ἦτο ἄνθρωπος γεννημένος ἀπὸ ἄνθρωπον. Τί λοιπὸν ἀρμόζει νὰ σκέπτεται ὁ πατέρας τέτοιου παιδιοῦ; Τί ἄλλο παρὰ νὰ ἐνθυμηθῆ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἰδικὸς του πατέρας ἐπίσης ἀπέθανεν; Ἐπομένως τί περίεργον εἶναι, ἀφοῦ ἐγεννήθη ἀπὸ θνητὸν πατέρα, νὰ γίνῃ πατέρας θνητοῦ;

Τὸ ὅτι δὲ ἀπέθανε πρόωρα καὶ πρὶν χορτάσῃ τὴν ζωὴν καὶ πρὶν ἔλθῃ εἰς τὸ πλήρες μέτρον τῆς ἡλικίας καὶ φανῆ εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀφήσῃ διαδόχους εἰς τὴν οἰκογένειάν του, αὐτὰ δὲν ἀποτελοῦν αἴτιον αὐξήσεως τοῦ πάθους, ὅπως εἶμαι πεπεισμένος, ἀλλὰ παραμυθίαν διὰ τὸ συμβάν. Ἡ διάταξις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀξία εὐχαριστιῶν, διότι ὁ νέος δὲν ἐγκατέλειπεν ἐπὶ τῆς γῆς ὀρφανὰ τέκνα, δὲν ἄφησε γυναῖκα χήραν ποῦ θὰ παραδοθῆ εἰς μακροχρόνιον θλίψιν ἢ θὰ συζήσῃ μὲ ἄλλον ἄνδρα, παραμελοῦσα τὰ ἀπὸ τὸν προηγούμενον ἄνδρα παιδιὰ της. Τὸ γεγονὸς δὲ ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ δὲν παρετάθη περισσότερο εἰς τὸν βίον τοῦτον, ποῖος εἶναι τόσον ἀγνώμων ὥστε νὰ μὴ τὸ θεωρῆ ὡς τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν; Διότι ἡ ἐδῶ ἐπὶ μακρότερον χρόνον διατριβὴ εἶναι ἀφορμὴ περισσοτέρων κακῶν. Δὲν διέπραξε κακόν, δὲν ἐμηχανεύθη δόλον κατὰ τοῦ πλησίον, δὲν ἤλθεν εἰς ἀνάγκην ν' ἀναμιχθῆ εἰς δμίλους πονηρῶν ἀνθρώπων, δὲν ἐνεπλάκῃ εἰς τὰς κακίας τῆς ἀγορᾶς, δὲν ὑπεβλήθη εἰς τὴν ἀνάγκην ποῦ προκαλεῖ ἁμαρτήματα,

ἀγορᾶν κακοῖς, οὐχ ὑπέμεινεν ἀνάγκην ἁμαρτημάτων, οὐ ψεύ-
δος, οὐκ ἀγνωμοσύνην, οὐ πλεονεξίαν, οὐ φιληδονίαν, οὐ τὰ τῆς
σαρκὸς πάθη, ὅσα ταῖς ἀναγώγοις ψυχαῖς ἐγγίνεσθαι πέφυκεν·
οὐδεμιᾶ τούτων κηλίδι τὴν ψυχὴν ἀπῆλθε κατεστιγμένος, ἀλλὰ
καθαρὸς ἀνεχώρησε πρὸς τὴν ἀμείνω λῆξιν. Οὐ γῆ κατέκρυψε
τὸν ἀγαπητόν, ἀλλ' οὐρανὸς ὑπεδέξατο. Θεὸς ὁ τὰ ἡμέτερα οἰ-
κονομῶν, ὁ τὰς τῶν χρόνων ὀρθοθεσίας ἐκάστῳ νομοθετῶν, ὁ ἀγα-
γὼν εἰς τὴν ζωὴν ταύτην, αὐτὸς καὶ μετέστησεν. *Ἐχομεν διδα-
σκάλιον ἐν ταῖς ὑπερβολαῖς τῶν συμφορῶν τὴν περιβόητον ἐκεί-
νην φωνὴν τοῦ μεγάλου Ἰώβ· («Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφεί-
λετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο. Εἴη τὸ ὄνομα Κυ-
ρίου ἐδόξηται εἰς τοὺς αἰῶνας»).

εἰς ψεῦδος, εἰς ἀγνωμοσύνην, εἰς πλεονεξίαν, εἰς φιληδονίαν, εἰς τὰ πάθη τῆς σαρκός, ὅσα ἐκ φύσεως γεννῶνται εἰς τὰς ἀναγώγους ψυχάς. Ἀπῆλθε χωρὶς νὰ ἔχη τὴν ψυχὴν κατεστιγμένην μὲ καμμίαν κηλίδα, ἀλλ' ἀνεχώρησε πρὸς τὸν ἀνώτερον προορισμὸν καθαρὸς.

Δὲν κατέκρυψεν ἡ γῆ τὸν ἀγαπητόν, ἀλλὰ τὸν ὑπεδέχθη ὁ οὐρανός. Ὁ Θεὸς ποὺ οἰκονομεῖ τὸν βίον μας, ποὺ καθορίζει διὰ τὸν καθένα τὰ χρονικὰ ὅρια ποὺ τὸν ἔφεραν εἰς τὴν ζωὴν ταύτην, αὐτὸς τὸν μετέστησεν.

Ἔχομεν ὡς μάθημα διὰ τὰς ὑπερβολικὰς συμφορὰς τὴν περιβόητον ἐκείνην φωνὴν τοῦ μεγάλου Ἰώβ· «ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο. Εἶη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας»¹.

ΙΑ'

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΑΙ

Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ εἴδους αὐτοῦ εἶναι ποικίλαι. Ἐξ αὐτῶν ἐπιλέγομεν πρῶτον μίαν σειρὰν ἐπιστολῶν ἀπευθυνομένων εἰς μοναχοὺς. Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Βασιλείου ἐπεκτείνεται καὶ εἰς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἐπεδίδοντο εἰς ἀσκησιν ἐκτὸς τῶν ἰδικῶν του ἀδελφοτήτων. Δύο γνωστοὶ του μοναχοί, ὁ Μακάριος καὶ ὁ Ἰωάννης, οἱ ὅποιοι ὑφίσταντο κάποιαν πίεσιν καὶ ἴσως ἐδιώκοντο ἀπὸ ἀρειανοῦς ἄρχοντας, λαμβάνουν ἐνθάρρυνσιν ἐκ μέρους του (ἐπιστολὴ 18).

Αἱ θυγατέρες τοῦ στρατηγοῦ καὶ κόμητος Τερεντίου, μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Βασίλειος εἶχε στενοὺς δεσμοὺς καὶ συχνὴν ἀλληλογραφίαν, ὑπηρετοῦσαν ὡς διακόνισσαι εἰς τὰ Σαμόσατα. Εἰς ἐπιστολήν του πρὸς αὐτάς (ὑπ' ἀριθμὸν 105) ἐκφράζει τὴν λύπην του πού ἐνῶ εἶχε προγραμματίσει νὰ τὰς ἴδῃ κατὰ μίαν ἐπίσκεψίν του εἰς τὰ Σαμόσατα, τὸ 372, δὲν τὸ κατώρθωσε δι' ἄγνωστον λόγον, δίδει δὲ εἰς αὐτάς παραινέσεις καὶ συνάπτει σύντομον ἔκθεσιν πίστεως, προφανῶς διότι ὑπωπτεύετο ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ παρασυρθοῦν ἀπὸ αἰρετικούς.

Ὁ μοναχὸς Θεόδωρος ἦτο προϊστάμενος ἀδελφότητος, ἴσως εἰς τὸ παλαιὸν κτῆμα τοῦ Βασιλείου εἰς τὸν Πόντον, ἂν κρίνωμεν ἀπὸ τὴν ἰδιαίτεραν ἀγάπην τὴν ὁποίαν, ὅπως μαρτυρεῖται εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολήν (ὑπ' ἀριθμὸν 124), τρέφει καὶ πρὸς τὸν ἴδιον καὶ πρὸς τὴν ἀδελφότητα. Μέλη αὐτῆς τὸν ἐπεσκέφθησαν καὶ τοῦ ἐφάνη σὰν νὰ ἔβλεπεν εἰς τὸ πρόσωπόν των τὸν ἴδιον τὸν Θεόδωρον.

Ὁ μοναχὸς Οὐρβίκιος ἔγραψε πρὸς τὸν Βασίλειον, ἂν καὶ μὲ πολὺν δισταγμὸν λόγῳ τῆς ἀποστάσεως τοῦ ἀξιώματος. Οὗτος

τοῦ ἀπαντᾶ συγκαίρων αὐτὸν διὰ τὴν ἀπόφασίν του καὶ προτρέπων νὰ συνεχίζη τὸ γράψιμον ἀδιστακτως, διότι τὴν τιμὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον δὲν δίδει ἡ θέσις, ἀλλ' ἡ ἀρετὴ καὶ ὁ σεβασμὸς του εἰς τὸν Θεόν. Καὶ τὸν συμβουλεύει νὰ φροντίσῃ νὰ ἐλέγξῃ μερικὰς κακοδόξους ἀπολιναριστικὰς δοξασίας, αἱ ὁποῖαι εἶχαν εἰσχωρήσει εἰς τὸ περιβάλλον του (ἐπιστολὴ 262).

Εἰς τὰς ὑπολοίπους ἐπιστολάς τῆς κατηγορίας αὐτῆς παρακινεῖ μὲ διπλωματικὸν τρόπον ἕνα πατέρα, χῆρον προφανῶς, τοῦ ὁποίου τὰ τέκνα εἶχε δεχθῆ εἰς ἀκρόασιν, νὰ ἐπιδοθῆ εἰς τὴν μοναχικὴν ἀσκησιν (ὑπ' ἀριθμὸν 11) καὶ συνιστᾶ κάποιον ὑποψήφιον μοναχὸν εἰς προϊστάμενον ἀδελφότητος (ὑπ' ἀριθμὸν 249). Δύναται εἰς αὐτάς νὰ προστεθῆ καὶ ἡ πρὸς Φῆστον καὶ Μάγνον ἐπιστολὴ (ὑπ' ἀριθμὸν 294), δύο παλαιοὺς μαθητὰς του, εἰς τοὺς ὁποίους δίδει ἠθικὰς παραινέσεις.

Δημοσιεύομεν ἔπειτα ἐδῶ μίαν ομάδα ἀπὸ ἐπιστολάς ἀπευθυνομένης πρὸς γυναῖκας χήρας. Μία ἀπὸ αὐτάς (ἐπιστολὴ 10) μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Βασίλειος εἶχεν ἐλκύσει τὸν υἱὸν χήρας γυναικὸς εἰς τὸν μοναχικὸν βίον καὶ τῶρα θὰ τὸν χρησιμοποίησῃ, κατὰ τὸ γνωστὸν θηρευτικὸν τέχνασμα, διὰ νὰ προσελκύσῃ καὶ ἐκείνην. Ἐχρειάζετο πολλοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ ἔργα του ὁ Βασίλειος.

Διὰ τῆς ἐπιστολῆς 174 δίδονται συμβουλαὶ εἰς γυναῖκα, κατόπιν αἰτήσεώς της, βλέπομεν δὲ εἰς αὐτὴν πόσον προσεκτικὰ καὶ κατὰ πόδας παρακολουθοῦσαν τὰς κινήσεις τοῦ Βασιλείου οἱ ἔχθροί του.

Εἰς μίαν ἄλλην (ἐπιστολὴ 296) δικαιολογεῖ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τὸ γεγονός ὅτι ἐχρησιμοποίησε τὰς ἡμίονους γυναικὸς ἐπὶ περισσότερον ἀπὸ τὸν συμφωνηθέντα χρόνον, προφανῶς διὰ τὴν μεταφορὰν ὑλικῶν πού ἀπητοῦντο εἰς τὴν οἰκοδόμησιν τῶν ἐγκαταστάσεων τῆς φιλανθρωπικῆς πόλεως Βασιλειάδος.

Συμβουλευτικαὶ εἶναι ἐπίσης τρεῖς ἄλλαι ἐπιστολαί, καθεμία μὲ τὸν ἰδικὸν της χρωματισμόν. Εἰς τὴν πρώτην ἀπὸ αὐτάς (ἐπιστολὴ 106) ὁ Βασίλειος ἐκφράζει τὴν χαρὰν του πρὸς τὸν στρατιωτικόν, τὸν ὁποῖον ἐγνώρισεν εἰς ἕνα ταξίδι του μὲ σκοπὸν νὰ στηρίξῃ

τὸ χριστιανικόν του φρόνημα. Ἡ δευτέρα 276 ἀπευθύνεται πρὸς τὸν εἰδωλόατρον Ἀρμάτιον, τοῦ ὁποῦ ὁμώνυμος υἱὸς εἶχεν ἀσπασθῆ τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Ὁ Βασίλειος τὸν καλεῖ, ὅχι ἀπλῶς νὰ μὴ ἀντιδράσῃ εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν μιμηθῆ, ἀσπαζόμενος καὶ αὐτὸς τὴν ἀληθινὴν πίστιν. Συγχαρητήριος καὶ συμβουλευτικὴ εἶναι καὶ ἡ ἐπομένη ἐπιστολὴ (ὑπ' ἀριθμὸν 292), ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν Παλλάδιον ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς βαπτίσεως αὐτοῦ.

Αἱ δύο τελευταῖαι ἐπιστολαὶ αὐτῆς τῆς σειρᾶς δίδουν χαριτωμένας συμβουλὰς ἀναμίκτους μὲ ἐπιτίμησιν πρὸς δύο καλλιγράφους, οἱ ὅποιοι δὲν ἐπιτελοῦσαν ἐπιτυχῶς τὸ ἔργον των (ὑπ' ἀριθμὸν 333 καὶ 334). Ὁ Βασίλειος, ὅπως βλέπομεν εἰς ἄλλας ἐπιστολάς του εἶχε πολὺ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν καλλιγραφίαν, ἀπαραίτητον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὅποτε ὅλα τὰ συγγράμματα ἐκυκλοφοροῦσαν χειρογράφως. Εἶχε συστήσει ἓνα εἶδος καλλιγραφικῆς σχολῆς.

18. ΜΑΚΑΡΙΩ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΗ

Οὔτε γεωργούς οἱ κατὰ γεωργίαν ξενίζουσι πόνοι, οὔτε ναύταις ὁ κατὰ θάλασσαν χειμῶν ἀπροσδόκητος, οὔτε τοῖς μισθαροῦσιν ὁ θερινὸς ἰδρῶς παράδοξος, οὔτε μὴν τοῖς εὐσεβῶς ζῆν ἔλομένοις ἢ κατὰ τὸν ἐνεστῶτα κόσμον θλίψις ἀμελέτητος. Ἐκάστω τῶν εἰρημένων οἰκειὸς καὶ γνώριμος τοῖς μειοῦσι συνέξενκται πόνος, οὐ δι' ἑαυτὸν αἰρετός, ἀλλὰ δι' ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν προσδοκωμένων. Ἐλπίδες γάρ, πάντα τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον συνέχουσαι καὶ συγκροτοῦσαι, τὴν ἐφ' ἑκάστω τούτων παραμυθοῦνται δυσκολίαν. Τῶν μὲν οὖν ὑπὲρ γῆς καρπῶν ἢ τῶν κατὰ γῆν πονούντων οἱ μὲν παντάπασιν ἐφεύσθησαν τῶν ἐλπίδων, μέχρι μόνης φαντασίας τὴν ἀπόλαυσιν ἔχοντες, οἷς δὲ καὶ κατὰ γνώμην ἐκβῆναι συνέβη τὸ τέλος δευτέρας ἐδέησε πάλιν ἐλπίδος, παραδραμούσης καὶ μαρανθείσης ἐν τάχει τῆς προτέρας. Μόνοις δὲ τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας καμοῦσιν οὐ ψεῦδος ἠφάνισε τὰς ἐλπίδας, οὐ τέλος ἐλυμήνατο τοῖς ἄθλοις, βεβαίας καὶ μονίμου διαδεχομένης τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας. Μὴ τοίνυν ὑμᾶς ταραττέτω διαβολὴ ψευδῆς, μηδὲ φοβείτω τῶν κρατούντων ἀπειλή· μὴ γέλωσ λυπείτω καὶ ὕβρις τῶν

Ἐπιστολὴ 18. Ὁ Μακάριος καὶ ὁ Ἰωάννης ἦσαν, ὅπως φαίνεται, μοναχοί. Διεβάλλοντο καὶ ἐδιώκοντο ὑπὸ πολιτικῶν ἀρχόντων ἴσως κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουλιανοῦ (361 — 363), ἂν καὶ δὲν ἀποκλείεται νὰ πρόκηται περὶ διώξεως ἐκ μέρους τῶν Ἀρειανῶν ἐπὶ Οὐάλεντος (364 — 378). Διὰ τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς ὁ Βασίλειος ἐπιζητεῖ νὰ στηρίξῃ τὸ φρόνημά των.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 18
ΠΡΟΣ ΜΑΚΑΡΙΟΝ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΗΝ

Ούτε τούς γεωργούς ξενίζουν οί κόπτοι διά τήν καλλιέργειαν οὔτε διά τούς ναύτας εἶναι ἀπροσδόκητος ἡ θαλασσινή τρικυμία οὔτε εἰς τούς ἐργάτας εἶναι παράδοξος ὁ ἰδρώς, οὔτε βεβαίως εἰς τούς ἐκλέξαντας τήν εὐσεβῆ ζωὴν εἶναι ἐκτός προοπτικῆς αἱ θλίψεις εἰς τὸν παρόντα κόσμον. Ἄλλὰ μὲ καθένα ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἐπαγγέλματα συνδέεται κόπος οἰκείος καὶ γνώριμος εἰς τούς μετόχους των, τὸν ὅποιον κόπον ἐκλέγουν οὔτοι ὄχι δι' αὐτὸν καθ' ἑαυτὸν, ἀλλὰ διά τήν ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν ποῦ ἀναμένουν. Διότι αἱ ἐλπίδες ποῦ συνέχουν καὶ συναρμόζουν ὅλον τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων, δίδουν παρηγορίαν διά τὰς δυσκολίας αἱ ὁποῖαι ὀρθώνονται εἰς καθένα ἀπὸ αὐτούς.

Βέβαια ἀπὸ ἐκείνους ποῦ κοπιάζουν διά τούς καρπούς τῆς γῆς ἢ διά τὰ ἐπίγεια πράγματα, ἄλλοι μὲν διαψεύδονται τελείως εἰς τὰς ἐλπίδας των καὶ ἀπολαύουν τὰ ἐλπιζόμενα μόνον κατὰ τήν φαντασίαν των, καὶ ἐκεῖνοι δέ, ποῦ συνέβη τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἔργων των ν' ἀποβοῦν κατὰ τὰς ἐπιθυμίας των, χρειάζονται πάλιν καὶ ἄλλην ἐλπίδα, διότι ἡ πρώτη φεύγει καὶ μαραίνεται γρήγορα. Μόνον δέ ἐκείνων ποῦ κοπιάζουν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας δὲν ἀφανίζει τὰς ἐλπίδας τὸ ψεῦδος, δὲν καταστρέφει τὸ ἀποτέλεσμα τούς ἀθλους, διότι τοὺς δέχεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σταθερὰ καὶ μόνιμος.

Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ὁ λόγος τῆς ἀληθείας ἀγωνίζεται εἰς τὸ πλευρόν μας, νὰ μὴ σᾶς ταράσῃ καμμία ψευδολόγος διαβολή, καὶ νὰ μὴ σᾶς φοβίζει καμμία ἀπειλή τῶν ἰσχυρῶν· νὰ μὴ σᾶς λυποῦν γέλωτες καὶ ὑβρεῖς τῶν γνωρίμων, μήτε κατάκρισις

γνωρίμων, μηδὲ κατάγνωσις παρὰ τῶν κήδεσθαι προσποιουμένων, ισχυρότατον πρὸς ἀπάτην δέλεαρ προβαλομένων, παραινέσεως προσποίησιν, ἕως ἂν ὁ τῆς ἀληθείας ἡμῖν συναγωνίζηται λόγος. Ἐπιμαχέσθω δὲ τοῖς πᾶσι λογισμὸς ὀρθός, σύμμαχον παρακαλῶν γενέσθαι αὐτῷ τὸν τῆς εὐσεβείας διδάσκαλον, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, δι' ὃν καὶ τὸ κακοπαθεῖν ἡδὺν καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος.

173

105. ΔΙΑΚΟΝΟΙΣ ΘΥΓΑΤΡΑΣΙ
ΤΕΡΕΝΤΙΟΥ ΚΟΜΗΤΟΣ

Ἐγὼ καὶ Σαμοσάτις ἐπιστάς προσεδόκησα συντεύξεσθαι τῇ κοσμιότητι ὑμῶν καί, ἐπειδὴ διήμαρτον τῆς συντυχίας, οὐ μετρίως ἤνεγκα τὴν ζημίαν λογιζόμενος πότε ἢ ἐμοὶ δυνατόν πάλιν πλησιάσαι τοῖς καθ' ὑμᾶς χωρίοις ἢ ὑμῖν αἰρετόν τὴν ἡμετέραν καταλαβεῖν. Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν κείσθω ἐν τῷ θελήματι τοῦ Κυρίου. Τὸ δὲ νῦν ἔχον, ἐπειδὴ εὖρον τὸν υἱὸν Σωφρόνιον πρὸς ὑμᾶς ἐξορμῶντα, ἡδέως αὐτῷ τὴν ἐπιστολὴν ἐπέθηκα ταύτην, προσηγορίαν ὑμῖν κομίζουσαν καὶ τὴν ἡμετέραν γνώμην δηλοῦσαν, ὅτι οὐ διαλιμπάνομεν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι μεμνημένοι ὑμῶν καὶ εὐχαριστοῦντες ὑπὲρ ὑμῶν τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθῆς ῥίζης ἀγαθὰ βλαστήματά ἐστε, ἔγκαρπα τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις καὶ τῷ ὄντι ὡς κρῖνα ἐν μέσῳ ἀκανθῶν. Τὸ γὰρ ὑπὸ τσαύτης διαστροφῆς τῶν παραφθειρόντων τὸν λόγον τῆς ἀληθείας περικυκλουμένας μὴ ἐνδοῦναι πρὸς τὰς

1. Βλ. Φιλ. 1, 21, «ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος».

Ἐπιστολὴ 105. Παρὰ τὸν φόβον ὡς πρὸς τὴν ὑγείαν του λόγῳ προηγηθείσης ταλαιπωρίας, ὁ Βασίλειος ἐπεσκέφθη τὸν Εὐσέβιον Σαμοσάτων τὸ

ἀπὸ ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι προσποιοῦνται ὅτι φροντίζουν καὶ σᾶς προσφέρουν πρὸς ἑξαπάτησιν ὡς ἰσχυρότατον δέλεαρ τὴν προσποιητὴν παραίνεσιν. Ἄς ἀντιμάχεται ἐναντίον ὅλων αὐτῶν ὁ ὀρθὸς λογισμὸς, παρακαλῶν νὰ γίνῃ σύμμαχος καὶ βοηθὸς τοῦ ὁ διδάσκαλος τῆς εὐσεβείας, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, διὰ τὸν ὅποιον καὶ ἡ κακοπάθεια εἶναι γλυκεῖα καὶ ὁ θάνατος εἶναι κέρδος¹.

173

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 105
ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΑΣ ΘΥΓΑΤΕΡΑΣ
ΤΟΥ ΚΟΜΗΤΟΣ ΤΕΡΕΝΤΙΟΥ

Ὅταν ἐπεσκέφθην τὰ Σαμόσατα ἠλπιζα νὰ συναντήσω τὴν κοσμιότητά σας· καὶ ὅταν δὲν ἐπέτυχα τὴν συνάντησιν, ἔφερα βαρέως τὴν ζημίαν, σκεπτόμενος πότε θὰ ἦτο ἢ εἰς ἐμὲ δυνατὸν νὰ πλησιάσω πάλιν τὴν περιοχὴν σας ἢ εἰς σᾶς ἐπιθυμητὸν νὰ ἐπισκεφθῆτε τὴν ἰδικὴν μας πατρίδα. Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν ἄς τὰ ἀφήσωμεν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου.

Πρὸς τὸ παρὸν δέ, ἀφοῦ ἠῦρα τὸν υἱὸν Σωφρόνιον νὰ ἐκκινήσῃ πρὸς τὴν περιοχὴν σας, εὐχαρίστως τοῦ ἐνεπιστεύθη τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, μεταφέρουσιν εἰς σᾶς χαιρετισμὸν καὶ δηλώνουσιν τὴν σκέψιν μας, ὅτι δηλαδὴ δὲν παραλείπομεν μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ νὰ σᾶς μνημονεύωμεν καὶ νὰ εὐχαριστοῦμεν πρὸς χάριν σας τὸν Κύριον, διότι εἴσθε ἀγαθὰ βλαστήματα ἀγαθῆς ρίζης, καρποφόρα εἰς ἀγαθὰ ἔργα καὶ πραγματικῶς σὰν κρῖνα ἀνάμεσα εἰς ἀκάνθας. Διότι τὸ νὰ μὴ ὑποχωρῆτε εἰς τὰς πλάνας, ἐνῶ εἴσθε περικυκλωμένοι ἀπὸ τὴν διαστροφὴν ἀνθρώπων οἱ ὅποιοι διαφθείρουν τὸν λόγον τῆς

φθινόπωρον τοῦ 372. Αἱ διακόνισσαι πρὸς τὰς ὁποίας γράφει, εἶναι θυγατέρες τοῦ στρατηγοῦ Τερεντίου, ὀρθοδόξου Χριστιανοῦ καὶ παρὰ ταῦτα ἐμπίστου τοῦ αὐτοκράτορος.

ἀπάτας, μηδὲ τὸ ἀποστολικὸν τῆς πίστεως κήρυγμα καταλιπούσας πρὸς τὴν νῦν ἐπιπολάζουσαν καινοτομίαν μετατεθῆναι, πῶς οὐκ μεγάλης μὲν πρὸς τὸν Θεὸν εὐχαριστίας ἄξιον, μεγάλους δὲ ὑμῖν ἐπαίνους δικαιοτάτα προξενεῖ; Εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα πεπιστεύκατε· μὴ προδῶτε ταύτην τὴν παρακαταθήκην. Πατέρα τὴν πάντων ἀρχήν· Υἱὸν Μονογενῆ, ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα, ἀληθινὸν Θεόν, τέλειον ἐκ τελείου, εἰκόνα ζῶσαν, ὅλον δεικνύοντα ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα· Πνεῦμα Ἅγιον, ἐκ Θεοῦ ὑπάρχον, τὴν πηγὴν τῆς ἀγιότητος, δύναμιν ζωῆς παρεκτικὴν, χάριν τελειοποιόν, δι' οὗ ὁπίσθηται ἄνθρωπος καὶ ἀπαθανατίζεται τὸ θνητόν, συνημμένον Πατρὶ καὶ Υἱῷ κατὰ πάντα, ἐν δόξῃ καὶ ἐν ἀιδιότητι, ἐν δυνάμει καὶ βασιλείᾳ, ἐν δεσποτείᾳ καὶ θεότητι, ὡς καὶ ἡ τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος παράδοσις μαρτυρεῖ. Οἱ δὲ κτίσμα λέγοντες ἢ τὸν Υἱὸν ἢ τὸ Πνεῦμα ἢ ὅλως αὐτὸ εἰς τὴν λειτουργικὴν καὶ δουλικὴν κατάγοντες τάξιν μακρὰν εἰσι τῆς ἀληθείας, ὧν φεύγειν προσήκει τὰς κοινωνίας καὶ ἐκτρέπεσθαι τοὺς λόγους ὡς δηλητήρια ὄντα ψυχῶν. Ἐὰν δέ ποτε δῶ ἡμῖν ὁ Κύριος γενέσθαι κατὰ ταῦτόν, πλατύτερον ὑμῖν τοὺς περὶ τῆς πίστεως ἐκθησόμεθα λόγους, ὥστε μετ' ἀποδείξεων γραφικῶν καὶ τὸ τῆς ἀληθείας ἰσχυρὸν καὶ τὸ σαθρὸν τῆς αἱρέσεως ὑμᾶς ἐπιγνῶναι.

1. Ἐννοεῖ τὸν ἀρειανισμόν, καὶ ἰδίως τὰς δύο ἐπικρατούσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συντάξεως τῆς ἐπιστολῆς ταύτης μορφάς του, ἴητοι τὸν εὐνομιανισμόν (τῶν Ἄνομοίων) καὶ τὴν πνευματομαχίαν.

2. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἀκολουθεῖ μία σύντομος ἐκθεσις πίστεως πρὸς στερέωσιν τῆς πίστεως τῶν διακονισσῶν.

ἀληθείας, καὶ τὸ νὰ μὴ μετατίθεσθε εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν τῶρα νεωτεριστικὴν διδασκαλίαν¹, ἐγκαταλείψουσαι τὸ ἀποστολικὸν κήρυγμα, πῶς νὰ μὴ θεωρῆται ἄξιον μεγάλης εὐχαριστίας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ μὴ προξενῆ δικαιοτάτα μεγάλους ἐπαίνους πρὸς σᾶς;

Εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα ἔχετε πιστεύσει². Μὴ προδώσετε αὐτὴν τὴν παρακαταθήκην. Πατέρα, τὴν ἀρχὴν τῶν πάντων· Υἱὸν μονογενῆ, γεννηθέντα ἀπὸ αὐτόν, ἀληθινὸν Θεόν, τέλειον ἐκ τελείου, εἰκόνα ζωντανῆν, δεικνύοντα μέσα του ὁλόκληρον τὸν Πατέρα· Πνεῦμα Ἅγιον, ἔχον τὴν ὑπαρξιν ἀπὸ τὸν Θεόν, τὴν πηγὴν τῆς ἀγιότητος, δύναμιν ποῦ παρέχει ζωὴν, χάριν τελειοποιόν, αὐτὸ διὰ τοῦ ὁποίου υἰοθετεῖται ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀπαθανατίζεται τὸ θνητόν, συνημμένον μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν κατὰ πάντα εἰς δόξαν καὶ αἰδιότητα, εἰς δύναμιν καὶ βασιλείαν, εἰς δεσποτείαν καὶ θεότητα, ὅπως μαρτυρεῖ καὶ ἡ παράδοσις τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος³.

Ὅσοι δὲ λέγουν κτίσμα ἢ τὸν Υἱὸν ἢ τὸ Πνεῦμα ἢ ἐντελῶς ὑποβιβάζουν αὐτὸ εἰς τὴν λειτουργικὴν καὶ ὑπηρετικὴν τάξιν, εἶναι μακρὰν τῆς ἀληθείας· πρέπει δὲ ν' ἀποφεύγωμεν τὴν κοινωनीαν μὲ αὐτοὺς καὶ ν' ἀπορρίπτωμεν τοὺς λόγους ὡς πραγματικά δηλητήρια τῶν ψυχῶν. Ἐὰν δὲ κάποτε δώσῃ ὁ Κύριος νὰ συναντηθῶμεν, θὰ σᾶς ἐκθέσωμεν εὐρύτερον τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς πίστεως, ὥστε νὰ ἀναγνωρίζετε τὸ ἰσχυρὸν τῆς πίστεως καὶ τὸ σαθρὸν τῆς αἰρέσεως μὲ ἀποδείξεις βιβλικὰς.

3. Θέλει νὰ εἴπῃ «ὅπως μαρτυρεῖ ἡ τέλεσις τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος». Ἡ βάπτισις, ὡς γνωστόν, τελεῖται «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

124. ΘΕΟΔΩΡΩ

Λέγουσί τινες τοὺς ἐαλωκότας τῷ πάθει τοῦ ἔρωτος, ὅταν κατὰ τινα βιαιοτέραν ἀνάγκην τῶν ποθουμένων ἀπάγωνται, εἰ πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς ἀγαπηθείσης μορφῆς ἀποβλέπειαν, τὸ σφοδρὸν ἀναπαύειν τοῦ πάθους διὰ τῆς ἐν ὀφθαλμοῖς ἀπολαύσεως. Εἰ μὲν οὖν ἀληθῆ ταῦτα ἢ μή, λέγειν οὐκ ἔχω· ὁ δέ μοι πρὸς τὴν σὴν συμβέβηκεν ἀγαθότητα οὐ πόρρω τῶν εἰρημένων ἐστίν. Ἐπειδὴ γὰρ γέγονέ τις διάθεσις ἐμοὶ πρὸς τὴν ἱερὰν καὶ ἄδολόν σου ψυχὴν, ἴν' οὕτως εἴπω, ἐρωτική, τὸ δὲ ἀπολαύειν τῶν ποθουμένων, ὡς οὐδὲ ἄλλο τι τῶν ἀγαθῶν, οὐκ ἐν εὐκολίᾳ ἡμῖν ἐστι διὰ τὴν ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν ἐναντίωσιν, ἐνόμισα εἰκόνα τῆς ἀγαθότητός σου ἐναργεστάτην ἐν τῇ τῶν εὐλαβεστάτων ἀδελφῶν ἡμῶν παρουσίᾳ ἐωρακέναι. Καὶ γὰρ εἰ δίχα τούτων συνέβη τῇ σῇ με περιτυχεῖν γνησιότητι, ἐλογισάμην ἂν ἐν σοὶ κἀκείνους ἐωρακέναι, διότι τῆς ἀγάπης, λέγω, τοσοῦτον ἐν ἐκάστῳ ὑμῶν τὸ μέτρον ἐστὶν ὡς ἐπίσης τὴν περὶ τοῦ πλείονος ἐκάστῳ φιλονικίαν ἐμφαίνεσθαι. Ἐπὶ τούτοις ἠὲ χαρίστησα τῷ ἀγίῳ Θεῷ καὶ εὐχομαι, εἴπερ ἔτι ὑπολείπεται τις χρόνος ζωῆς, γενέσθαι μοι διὰ σοῦ τὴν ζωὴν ἡδεῖαν, ὡς, τό γε νῦν, ἄθλιον πρᾶγμα τὸ ζῆν καὶ φευκτὸν εἶναι ἠγοῦμαι τῆς τῶν φιλιτάτων συνουσίας κεχωρισμένον. Οὐ γὰρ ἐστὶ, κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν, ἐφ' ᾧ τις ἂν εὐθυμήσειε τῶν ἀληθῶς ἀγαπῶντων διεξευγμένος.

Ἐπιστολὴ 124. Ἐγρᾶφη τὸ 373 πρὸς Θεόδωρον, ὁ ὁποῖος προφανῶς ἦτο προϊστάμενος μοναστικῆς ἀδελφότητος. Ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖον ὁμιλεῖ ἐδῶ ὁ Βασίλειος δεικνύει ὅτι ἡ ἀδελφότης αὐτῆ τοῦ ἦτο πολὺ γνωστὴ ἀπὸ καιρὸν καὶ πολὺ ἀγαπητὴ. Καὶ ὁ προϊστάμενός της ἦτο στενότατος φίλος του. Ἴσως ἦτο ἐγκατεστημένη εἰς τὸ παλαιὸν μοναστικὸν καταφύγι-

174

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 124
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΟΔΩΡΟΝ

Λέγουν ὅτι οἱ αἰχμάλωτοι τοῦ ἐρωτικοῦ πάθους, ὅταν δι' ἀναπόφευκτον ἀνάγκην χωρίζονται ἀπὸ τοὺς ἀγαπημένους, ἂν κυττάξουν πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς ἀγαπημένης μορφῆς, ἀναπαύουν τὴν σφοδρότητα τοῦ πάθους μὲ τὴν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἀπόλαυσιν. Ἐὰν δὲ αὐτὰ εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἀληθῆ, δὲν ἠμπορῶ ἐγὼ νὰ εἶπω. Ἐκεῖνο πάντως ποὺ συμβαίνει εἰς ἐμὲ ὡς πρὸς τὴν ἀγαθότητά σου δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὰ λεχθέντα.

Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ διάθεσις τὴν ὁποῖαν ἔχω διὰ τὴν ἱεράν καὶ ἄδολον ψυχὴν σου εἶναι οὕτως εἰπεῖν ἐρωτική, ἀλλὰ τὸ ν' ἀπολαύσωμεν τὸ περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο ποθούμενον ἀγαθὸν δὲν μᾶς εἶναι εὐκόλον λόγῳ τῆς ἐναντιώσεως τῶν ἁμαρτιῶν μας, ἐνόμισα ὅτι εἶδα ἐναργεστάτην εἰκόνα τῆς ἀγαθότητός σου εἰς τὴν παρουσίαν τῶν εὐλαβεστάτων ἀδελφῶν ἡμῶν. Καὶ ἐὰν ἐπίσης συνέβαινε νὰ συναντήσω τὴν γνησιότητά σου χωριστὰ ἀπὸ αὐτοῦς, θὰ ἐνόμιζα ὅτι εἰς σὲ εἶδα καὶ ἐκείνους. Διότι, λέγω, τῆς ἀγάπης ὁ βαθμὸς εἶναι τόσον μέγας εἰς τὸν καθένα σας, ὥστε νὰ συναγωνίζεσθε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον μὲ τὸν ἴδιον ζῆλον διὰ νὰ τὴν καταστήσετε μεγαλύτεραν.

Δι' αὐτὰ ηὐχαρίστησα τὸν ἅγιον Θεόν καὶ εὐχομαι, ἐὰν μοῦ ὑπολείπεται ἀκόμη κάποιος χρόνος ζωῆς, νὰ γίνῃ ἡ ζωὴ μου γλυκεῖα διὰ σοῦ, διότι πρὸς τὸ παρὸν θεωρῶ τὴν ζωὴν ὡς κάτι ἄθλιον καὶ φευκτόν, ἐφ' ὅσον εἶμαι χωρισμένος ἀπὸ φιλτάτους. Διότι κατὰ τὴν κρίσιν μου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὐθυμήσῃ κανεὶς, ὅταν εἶναι χωρισμένος ἀπὸ τοὺς ἀληθῶς ἀγαπῶντας αὐτόν.

ον τοῦ Βασιλείου, εἰς Ἀνήσους τοῦ Πόντου, καὶ ἀπετελεῖτο ἀπὸ παλαιούς μαθητὰς του.

262. ΟΥΡΒΙΚΙΩ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ

1. Καλῶς ἐποίησας ἐπιστείλας ἡμῖν· ἐδειξας γὰρ οὐ μικρὸν τὸν καρπὸν τῆς ἀγάπης, καὶ συνεχῶς ποιεῖ τοῦτο. Μὴ μέντοι νομίσῃς ἀπολογίας σοι δεῖν, ὅταν ἡμῖν ἐπιστέλλῃς. Γνωρίζομεν γὰρ ἑαυτοὺς καὶ οἶδαμεν ὅτι παντὶ ἀνθρώπῳ πρὸς πάντα ὁμοτιμία ἐστὶ κατὰ τὴν φύσιν· ὑπεροχαὶ δὲ ἐν ἡμῖν οὐ κατὰ γένος οὐδὲ κατὰ περιουσίαν χρημάτων οὐδὲ κατὰ τὴν τοῦ σώματος κατασκευήν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ φόβου τοῦ πρὸς τὸν Θεόν. "Ὡστε τί κωλύει σε πλεῖον φοβούμενον τὸν Δεσπότην μείζονα ἡμῶν εἶναι κατ' αὐτὸ τοῦτο; Συνεχῶς οὖν ἡμῖν ἐπίστελλε καὶ γνώριζε πῶς ἡ περὶ σέ ἀδελφότης, τίνες τῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς καθ' ὑμᾶς ὑγιαίνουσιν, ἵνα εἰδῶμεν οἷς χρῆ γράφειν καὶ τίσιν ἐπαναπαύεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ἀκούω τινὰς εἶναι τοὺς τὸ εὐθὲς περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου δόγμα ἐν διαστρόφοις ὑπολήψεσι παραχαράσσοντας, παρακαλῶ αὐτοὺς διὰ τῆς σῆς ἀγάπης ἀποσχέσθαι τῆς ἀτόπου ἐκείνης ἐννοίας ἣν ἔχειν τινὲς ἡμῖν καταγγέλλονται, ὡς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς σάρκα τραπέντος καὶ οὐχὶ προσλαβόντος διὰ τῆς Μαρίας τὸ τοῦ Ἀδάμ φύραμα, ἀλλ' αὐτοῦ τῆ οἰκεία θεότητι εἰς τὴν ὑλικὴν φύσιν μεταβληθέντος.

2. Τοῦτο δὲ τὸ ἄτοπον ἐλέγξει καὶ πάνν ῥάδιον. Ἄλλ' ἐπειδὴ αὐτόθεν ἔχει τὸ ἐναογὲς ἢ βλασφημία, νομίζω τῷ φοβουμένῳ

*Ἐπιστολὴ 262. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ, γραφείσα τὸ 377, δεικνύει ὅλον τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Γράφει πρὸς τὸν Οὐρβίκιον, προφανῶς προϊστάμενον μοναχικῆς κοινότητος, εἰς ἀπάντησιν ἐπιστολῆς του, νά ἐπικοινωνῇ ἀφόβως καὶ ἐλευθέρως μαζί του, διότι ἡ ὑπεροχὴ τῶν ἀνθρώπων κρίνεται μόνον ἐπὶ τῆ βάσει τοῦ φόβου των ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ταυτοχρόνως δὲ φροντίζει μὲ λεπτότητα ν' ἀπαλείψῃ μερικὰς αἰρετικὰς

175

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 262
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΟΝΑΧΟΝ ΟΥΡΒΙΚΙΟΝ

1. Καλῶς ἔκαμες καὶ μᾶς ἔγραψες, διότι μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἔδειξες εἰς ὄχι μικρὸν βαθμὸν τὸν καρπὸν τῆς ἀγάπης· καὶ νὰ πράττης τοῦτο συνεχῶς. Νὰ μὴ νομίζης πάντως ὅτι χρειάζεσαι δικαιολογίαν, ὅταν μᾶς γράφης. Διότι ἔχομεν συναίσθησιν ἑαυτῶν καὶ γνωρίζομεν ὅτι κατὰ τὴν φύσιν κάθε ἀνθρώπος ἔχει ἰσότητα τιμῆς πρὸς ὅλους τοὺς ἄλλους, αἱ δὲ μεταξὺ ἡμῶν ἀνωτερότητες δὲν βασιζονται εἰς τὴν καταγωγὴν οὔτε εἰς τὴν χρηματικὴν περιουσίαν οὔτε εἰς τὸ σωματικὸν παράστημα, ἀλλ' εἰς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ φόβου πρὸς τὸν Θεόν. Ὡστε, ἀφοῦ σέβεσαι τὸν Κύριον περισσότερον, τί σ' ἐμποδίζει νὰ εἶσαι ἀνώτερος ἀπὸ ἡμᾶς κατὰ τοῦτο; Γράφε μας λοιπὸν συνεχῶς καὶ γνώριζε μας πῶς εἶναι ἡ γύρω σου ἀδελφότης καὶ ποῖοι ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν σας εἶναι ὑγιεῖς εἰς τὴν πίστιν, διὰ νὰ γνωρίζωμεν εἰς ποίους πρέπει νὰ γράψωμεν καὶ εἰς ποίους νὰ στηριζώμεθα.

Ἐπειδὴ δὲ ἀκούω ὅτι ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ παραχαράσσουν τὸ ὀρθὸν δόγμα περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου μὲ διαστρόφους ἀντιλήψεις, τοὺς παρακαλῶ διὰ μέσου τῆς ἀγάπης σου νὰ φυλαχθοῦν ἀπὸ τὴν ἄτοπον ἐκείνην ἄποψιν, τὴν ὁποίαν ἔχουν μερικοὶ, ὅπως μᾶς κατηγγέλθη, ὅτι δῆθεν ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς μετετράπη εἰς σάρκα καὶ δὲν προσέλαβε τὸ φύραμα τοῦ Ἀδάμ διὰ τῆς ἀγίας Μαρίας, ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἴδιος μετεβλήθη εἰς τὴν ὑλικὴν φύσιν¹.

2. Τοῦτο δὲ τὸ ἄτοπον εἶναι πολὺ εὐκόλον νὰ ἐλεγχθῆ. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ βλασφημία εἶναι ὀφθαλμοφανής, νομίζω ὅτι

ἀντιλήψεις, αἱ ὁποῖαι ἐκυκλοφοροῦσαν εἰς τὸ περιβάλλον τοῦ Οὐρβικίου καὶ ἴσως ἐγίνοντο δεκταὶ καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιον.

1. Ἡ ἀντιλήψις ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δὲν ἔλαβεν ἀνθρώπινον σῶμα, ἀλλ' ὁ ἴδιος μετετράπη εἰς ἀνθρώπον ἢ ἔφερεν ἓνα εἶδος οὐρανοῦ σώματος, ἀποδίδεται ἀπὸ τὸν Βασίλειον εἰς τὸν Ἀπολινάριον.

τὸν Κύριον ἀρκεῖν καὶ μόνην τὴν ὑπόμνησιν. Εἰ γὰρ ἐτρόπη, καὶ ἠλλοιώθη. Τοῦτο δὲ ἀπείη καὶ λέγειν καὶ ἐννοεῖν τοῦ Θεοῦ εἰπόντος· «Ἐγὼ εἶμι καὶ οὐκ ἠλλοίωμαι». Ἐπειτα πῶς εἰς ἡμᾶς διέβη ἡ τῆς ἐνανθρωπήσεως ὠφέλεια, εἰ μὴ τὸ ἡμέτερον σῶμα τῇ θεότητι συναφθὲν κρεῖττον ἐγένετο τῆς τοῦ θανάτου ἐπικρατείας; Οὐ γὰρ τραπεῖς οἰκεῖον ὑπεστήσατο σῶμα, ὅπερ παχυνθείσης αὐτῷ τῆς θεϊκῆς φύσεως ὑπέστη. Πῶς δὲ ἡ ἀπερίληπτος θεότης εἰς μικροῦ σώματος ὄγκον περιεγράφη, εἴπερ ἐτρόπη πᾶσα ἡ τοῦ Μονογενοῦς φύσις; Ἄλλὰ τοῦτο μὲν οὐδένα ἠγοῦμαι νοῦν ἔχοντα καὶ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ κεκτημένον πάσχειν τὸ ἀρρώστημα. Ἐπειδὴ δὲ ἦλθεν εἰς ἐμέ ἡ φήμη, ὅτι τινὲς τῶν μετὰ τῆς ἀγάπης σου ἐν τῇ ἀσθενείᾳ ταύτῃ τῶν λογισμῶν εἰσίν, ἀναγκαῖον ἠγησάμην μὴ ψιλὴν ποιήσασθαι τὴν πρόσρησιν, ἀλλὰ τι ἔχειν τὴν ἐπιστολὴν ἡμῶν τοιοῦτον δὲ δύναται καὶ οἰκοδομῆσαι τὰς ψυχὰς τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον. Ταῦτα οὖν παρακαλοῦμεν διορθώσεώς τε τυχεῖν ἐκκλησιαστικῆς καὶ τῆς πρὸς τοὺς αἵρετικοὺς κοινωνίας ὑμᾶς ἀπέχεσθαι, εἰδότες ὅτι τὸ ἐν τούτοις ἀδιαφορεῖν τὴν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ παρησίαν ἡμῶν ἀφαιρεῖται.

2. Βλ. Μαλαχ. 3, 5 ἐ., «διότι ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν καὶ οὐκ ἠλλοίωμαι».

διὰ τὸν φοβούμενον τὸν Κύριον ἀρκεῖ καὶ μόνη ἡ ὑπόμνησις. Διότι, ἐὰν μετετράπη, ἐπίσης καὶ μετεβλήθη. Τοῦτο δὲ ἄς εἶναι μακρυνὰ ἀπὸ τὸν λόγον καὶ ἀπὸ τὴν σκέψιν μας, ἀφοῦ ὁ Θεὸς εἶπεν, «ἐγὼ εἶμαι καὶ δὲν ἔχω ἀλλάξει»².

Ἐπειτα πῶς διέβη εἰς ἡμᾶς ἡ ὠφέλεια τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἐὰν τὸ σῶμά μας δὲν ἔγινεν ἀνώτερον ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ θανάτου, διὰ τῆς συνάψεώς του μετὰ τὴν θεότητα; Διότι ἀσφαλῶς μὲ τὸ νὰ τραπηῖ δὲν κατεσκεύασεν ἰδικόν του σῶμα, τὸ ὅποιον ἔλαβεν ὑπόστασιν διὰ παχύνσεως τρόπον τινὰ θεϊκῆς φύσεως. Πῶς δὲ ἐξ ἄλλου ἢ ἀπερίληπτος θεότης περιωρίσθη εἰς ὄγκον μικροῦ σώματος, ἐὰν μετετράπη ὁλόκληρος ἡ φύσις τοῦ Μονογενοῦς;

Ἄλλὰ βεβαίως δὲν νομίζω ὅτι μπορεῖ νὰ πάσχη ἀπὸ τοιαύτην ἀσθένειαν ὅποιοσδήποτε ἔχει νοῦν καὶ κατέχει τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἦλθεν εἰς ἐμὲ ἡ φήμη ὅτι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς διαμένοντας μαζί μετὰ τὴν ἀγάπην σου εὐρίσκονται εἰς τοιαύτην ἀσθένειαν λογισμῶν, ἐθεώρησα ἀναγκαῖον νὰ μὴ σοῦ στείλω ἓνα ξηρὸν χαιρετισμὸν, ἀλλὰ νὰ περιλάβω εἰς τὴν ἐπιστολὴν κάτι ποῦ ἡμπορεῖ νὰ οἰκοδομήσῃ τὰς ψυχὰς τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον.

Συνεπῶς παρακαλοῦμεν νὰ ὑποβληθοῦν εἰς ἐκκλησιαστικὴν διόρθωσιν αὐταὶ αἱ γνώμαι καὶ νὰ ἀπέχετε τῆς κοινωνίας μετὰ τοὺς αἵρετικούς, γνωρίζοντες ὅτι τὸ ν' ἀδιαφορῶμεν εἰς αὐτὰ ἀφαιρεῖ τὴν ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ παρρησίαν ἡμῶν.

11. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΕΠΙ ΦΙΛΩ

Τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τὴν ἁγίαν ἡμέραν συνδιαγαγόντες τοῖς τέκνοις ἡμῶν καὶ ὄντως τελείαν ἑορτὴν ἑορτάσαντες τῷ Κυρίῳ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτῶν περὶ τὸν Θεὸν ἀγάπην, προεπέμφαμεν μεθ' ὑγείας πρὸς τὴν σὴν εὐγένειαν εὐχόμενοι τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ καὶ αὐτοῖς δοθῆναι εἰρηνικὸν ἄγγελον βοηθὸν καὶ σύμπορον, καὶ σὲ παρ' αὐτῶν καταληφθῆναι ἐν ὑγείᾳ καὶ πάσῃ εἰρηνικῇ καταστάσει, ἵνα ὅπουπερ ἂν ἦτε, δουλεύοντες τῷ Κυρίῳ καὶ εὐχαριστοῦντες αὐτῷ, εὐφραίνητε ἡμᾶς ἕως ἔσμεν ἐν τῷ κόσμῳ ἀκοῦοντας τὰ παρ' ὑμῶν. Ἐὰν δὲ παράσχη ὁ Ἅγιος θᾶττόν σε τῶν φροντίδων τούτων ἀπαλλαγῆναι, παρακαλοῦμέν σε μηδὲν προτιμῆσαι τῆς παρ' ἡμῖν διαγωγῆς. Οἴμαι γὰρ μὴ εἰσεῖν σε τοὺς οὕτως ἀγαπῶντας καὶ ἀντιποιουμένους τῆς παρ' ὑμῖν φιλίας. Ἔως οὖν ἂν οἰκονομῇ ὁ Ἅγιος τὸν χωρισμὸν τοῦτον, διὰ πάσης προφάσεως παραμυθεῖσθαι ἡμᾶς γράμμασι καταξίου.

249. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΕΠΙ ΑΝΔΡΙ ΕΥΛΑΒΕΙ

Συγχαίρω τῷ ἀδελφῷ τῷδε καὶ τῶν ἐνταῦθα θορόβων ἀπαλ-

Ἐπιστολή 11. Ἐγράφη εἰς ἀγνωστον χρόνον, πιθανῶς πρὸ τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου, ἴσως καθ' ὃν χρόνον ὑπηρετοῦσεν ὡς πρεσβύτερος εἰς τὴν Καισάρειαν. Τὸ πρόσωπον τοῦ παραλήπτου δὲν διειρηθήθῃ εἰς τὴν χειρόγραφον παράδοσιν. Ὁ Βασίλειος, ἀφοῦ ἐδέχθη τὰ τέκνα τοῦ

176

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 11
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΡΟΣ ΦΙΛΟΝ

Ἐφοῦ μέ τήν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐπεράσαμεν τήν ἀγίαν ἡμέραν μαζί μέ τά τέκνα ἡμῶν καί ἐωρτάσαμεν μίαν πράγματι τελείαν ἑορτήν εἰς τόν Κύριον, λόγω τῆς ἐξαιρέτου ἀγάπης των πρὸς τόν Θεόν, τὰ προεπέμψαμεν ὑγιῆ πρὸς τήν εὐγένειάν σου· εὐχόμεθα εἰς τόν φιλόανθρωπον Θεόν, εἰς αὐτούς μέν νά δοθῆ εἰρηνικός ἄγγελος ὡς βοηθός καί συνοδός, σέ δέ νά εὔρουν εἰς ὑγείαν καί εἰς εἰρηνικήν ἀπό κάθε πλευράν κατάρτασιν, ὥστε, ὅπου καί νά εἴσθε, ὑπηρετοῦντες τόν Κύριον καί εὐχαριστοῦντες αὐτόν, νά μᾶς χαροποιῆτε, ἕως ὅτου εἴμεθα εἰς τόν κόσμον τοῦτον, καθὼς θά ἀκούωμεν τὰ νέα σας.

Ἐάν δέ δώση ὁ ἅγιος Θεός ν' ἀπαλλαγῆς γρήγορα ἀπό τὰς φροντίδας πού ἔχεις τώρα, σέ παρακαλοῦμεν νά μή προτιμήσης τίποτε ἄλλο ἀπό τήν διαμονήν σου μαζί μέ ἡμᾶς. Διότι νομίζω ὅτι δέν θά εὔρης ἀνθρώπους πού νά σέ ἀγαποῦν καί νά ἐκτιμοῦν τήν φιλίαν σου τόσον πολύ. Ἔως ὅτου λοιπόν ὁ ἅγιος Θεός διατάσσει αὐτόν τόν χωρισμόν, καταξίωνε νά μᾶς παρηγορῆς μέ γράμματα εἰς κάθε παρουσιαζομένην εὐκαιρίαν.

177

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 249
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΧΑΡΙΝ ΕΥΛΑΒΟΥΣ ΑΝΔΡΟΣ

Συγχαίρω τόν ἐπιφέροντα τήν ἐπιστολήν ἀδελφόν καί

φίλου του αὐτοῦ εἰς ἐπίσκεψιν, προσκαλεῖ τώρα τόν ἴδιον νά διαμείνῃ μαζί του μονίμως.

Ἐπιστολή 249. Εἶναι συστατικόν γράμμα, προφανῶς πρὸς ἕνα προϊστάμενον μοναχικῆς ἀδελφότητος ὑπὲρ προσώπου, τὸ ὁποῖον καταφεύγει πρὸς αὐτόν δι' ἄσκησιν.

λασσομένω και τὴν σὴν ἐδλάβειαν καταλαμβάνοντι. Ἄγαθὸν γὰρ αὐτῷ ἐφόδιον πρὸς τὸν ἐφεξῆς αἰῶνα τὴν μετὰ τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον ἀγαθὴν διαγωγὴν ἐξελέξατο. Ὅν και παρατιθέμεθά σου τῇ τιμότητι και παρακαλῶ δι' αὐτοῦ εὐχεσθαι ὑπὲρ τῆς ἐλεινηῆς ἡμῶν ζωῆς, ἵνα ὀυσθέντες τῶν πειρασμῶν τούτων ἀρξώμεθα δουλεύειν τῷ Κυρίῳ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον.

178

294. ΦΗΣΤΩ ΚΑΙ ΜΑΓΝΩ

Πρέπει μὲν που και πατράσι παιδῶν ἰδίων πρόνοια και γεωργοῖς φυτῶν ἢ σπερμάτων ἐπιμέλεια και διδασκάλοις μαθητῶν φροντίς, μάλιστα δταν δι' εὐφυΐαν βελτίους ἐφ' ἑαυτοῖς ὑποφαίνουσι τὰς ἐλπίδας. Χαίρει γὰρ πόνῳ και γεωργὸς ἀδουνομένων αὐτῷ τῶν ἀσταχῶν ἢ τῶν φυτῶν ἀξαναομένων, εὐφραίνουσι δὲ και μαθηται διδασκάλους και παῖδες πατέρας, οἱ μὲν πρὸς ἀρετὴν, οἱ δὲ πρὸς ἀξῆσιν ἐπιδιδόντες. Ἡμεῖς δὲ τοσοῦτον μείζονα μὲν ἐφ' ὑμῖν ἔχομεν τὴν φροντίδα, κρείττονα δὲ τὴν ἐλπίδα, ὅσον εὐσέβεια πάσης μὲν τέχνης, πάντων δὲ ζῶων ὁμοῦ και καρπῶν ἔστιν ἀμείνων, ἣν ἐν ἀπαλαῖς ἔτι και καθαραῖς ταῖς ὑμετέραις ψυχαῖς ῥιζωθεῖσαν ὑφ' ἡμῶν και τραφεῖσαν ἰδεῖν εὐχόμεθα και προελθοῦσαν εἰς ἀκμὴν τελείαν και εἰς καρποὺς ὠραίους, συλλαμβανομένης ἡμῶν ταῖς εὐχαῖς τῆς ὑμετέρας φιλομαθείας. Εἰ γὰρ ἴστε και τὴν ἡμετέραν εἰς ὑμᾶς εὐνοίαν και τὴν τοῦ Θεοῦ συνερ-

¹Ἐπιστολὴ 294. Ἄπευθύνεται πρὸς δύο μαθητὰς τοῦ Βασιλείου. Πιθανῶς προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Βασιλείου ὡς πρεσβυτέρου εἰς τὴν Καισάρειαν, ὁπότε τὸ μεταξὺ τῶν νέων ἔργον του ὑπῆρξεν ἐξόχως καρποφόρον.

διότι ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τοὺς ἐδῶ θορυβούς καὶ διότι ἐπισκέπτεται τὴν εὐλάβειάν σου. Διότι ἐξέλεξε δι' ἑαυτὸν ἀγαθὸν ἐφόδιον πρὸς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, τὴν ἀγαθὴν διαβίωσιν μαζί μὲ τοὺς φοβουμένους τὸν Κύριον. Τοῦτον συνιστῶμεν εἰς τὴν τιμιότητά σου καὶ παρακαλοῦμεν δι' αὐτοῦ νὰ εὐχεσῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ζωῆς ἡμῶν, ὥστε λυτρωμένοι ἀπὸ τοὺς πειρασμούς τούτους, νὰ ἀρχίσωμεν νὰ ὑπηρετῶμεν τὸν Κύριον κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον.

178

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 294 ΠΡΟΣ ΦΗΣΤΟΝ ΚΑΙ ΜΑΓΝΟΝ

Ἄσφαλῶς χρέος τῶν πατέρων εἶναι ἡ πρόνοια διὰ τὰ παιδιὰ των, τῶν γεωργῶν ἢ ἐπιμέλεια τῶν φυτῶν ἢ σπερμάτων καὶ τῶν διδασκάλων ἢ φροντίς διὰ τοὺς μαθητάς, ἰδίως ὅταν λόγῳ τῆς εὐφυΐας των παρέχουν ἐλπίδα καλυτέρων ἐπιτευγμάτων. Διότι καὶ ὁ κοπιᾶζων γεωργὸς χαίρει, καθὼς τοῦ ὠριμάζουσαν τὰ στάχυα ἢ αὐξάνουσαν τὰ φυτὰ, εὐφραίνουσαν δὲ καὶ οἱ μαθηταὶ τοὺς διδασκάλους καὶ οἱ παῖδες τοὺς πατέρας, καθὼς προκόπτουσαν οἱ μὲν πρῶτοι εἰς τὴν ἀρετὴν, οἱ δὲ δεῦτεροι εἰς τὴν σωματικὴν διάπλασιν. Ἡμεῖς δὲ ἔχομεν διὰ σᾶς τόσον μεγαλυτέραν τὴν φροντίδα καὶ τόσον καλυτέραν τὴν ἐλπίδα, ὅσον ἡ εὐσέβεια εἶναι ἀνωτέρα κάθε τέχνης καὶ ὄλων μαζί τῶν ζώων καὶ τῶν καρπῶν.

Αὐτὴν τὴν εὐσέβειαν ποὺ ἐρριζώθη ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὰς ἀπαλὰς καὶ καθαρὰς ψυχὰς σας, εὐχόμεθα νὰ ἴδωμεν τρεφομένην καὶ προκόπτουσαν εἰς τελείαν ἀνθησιν καὶ εἰς ὠραίαν καρποφορίαν, μὲ τὴν φιλομάθειάν σας βοηθουμένην ἀπὸ τὰς εὐχὰς σας. Διότι γνωρίζετε καλῶς ὅτι καὶ ἡ ἰδική μας πρὸς σᾶς εὐνοία καὶ ἡ συνεργία τοῦ Θεοῦ ἔχουν ἐναποθηκευθῆ εἰς τὰς συνειδήσεις σας, καὶ ὅταν αὐταὶ κατευθύνωνται πρὸς τὸ ὀρθόν, ὁ ἀγαθὸς Θεός, εἴτε προσκαλούμενος εἴτε ἀπρόσκλη-

γίαν ταῖς ὑμετέραις ἐναποκεῖσθαι γνώμαις, ὧν πρὸς τὸ δέον εὐ-
 θνομένων, Θεός τε συνεργὸς καλούμενος παρέσται καὶ ἄκλητος
 καὶ πᾶς φιλόθεος ἄνθρωπος πρὸς διδασκαλίαν αὐτεπάγγελτος.
 Ἄνίκητος γὰρ ἢ προθυμία τῶν διδάσκειν τι χρήσιμον δυναμένων,
 ὅταν αἱ τῶν μαθητῶν ψυχὰι πάσης καθαρεύωσιν ἀντιτυπίας.
 Οὐκοῦν οὐδὲ σώματος κωλύει χωρισμός, τοῦ δημιουργήσαντος
 ἡμᾶς δι' ὑπερβολὴν σοφίας καὶ φιλανθρωπίας μὴ συμπεριορίσαντος
 τοῖς σώμασι τὴν διάνοιαν μήτε μὴν τῇ γλώττῃ τῶν λόγων τὴν
 δύναμιν, δόντος δέ τι πλεῖον καὶ ἀπὸ τοῦ χρόνου τοῖς ὠφελεῖν
 δυναμένοις, ὡς μὴ μόνον τοῖς μακρὰν διεστηκόσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ
 τοῖς λίαν ὀψιγόνοις παραπέμπειν δύνασθαι τὴν διδασκαλίαν. Καὶ
 τοῦτον ἡμῖν ἢ πείρα πιστοῦται τὸν λόγον, ἐπεὶ περ οἱ τε πολλοῖς
 πρότερον ἔτεσι γενόμενοι διδάσκουσι τοὺς νέους σωζομένης ἐν
 γράμμασι τῆς διδασκαλίας, ἡμεῖς τε κεχωρισμένοι τοσοῦτον τοῖς
 σώμασι τῇ διανοίᾳ σύνεσμεν αἰεὶ καὶ προσομιλοῦμεν ῥαδίως, τῆς
 διδασκαλίας οὔτε ὑπὸ γῆς οὔτε ὑπὸ θαλάσσης κωλυομένης, εἰ
 τίς ἐστὶν ὑμῖν τῶν ἰδίων ψυχῶν φροντίς.

179

10. ΠΡΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΑΝ

Τέχνη τίς ἐστὶ περιστερῶν θηρευτικῆ τοιαύτη. Ὅταν μιᾶς
 ἐγκρατεῖς γένωνται οἱ τὰ τοιαῦτα σπουδάζοντες χειροῆθη τε ταύ-

Ἐπιστολή 10. Ἄφοῦ εἴλκυσε τὸν υἱὸν εἰς τὸ κοινόβιον τοῦ ὁ Βασίλειος, ἐπιχειρεῖ τώρα νὰ ἐλκύσῃ δι' αὐτοῦ καὶ τὴν χήραν μητέρα του. Δὲν εἶναι

τος, θὰ εἶναι παρών, ὅπως ἐπίσης καὶ κάθε φιλόθεος ἄνθρωπος θὰ εἶναι αὐτόκλητος εἰς τὸ νὰ προσφέρῃ διδασκαλίαν. Διότι ἡ προθυμία ἐκείνων ποὺ ἡμποροῦν νὰ διδάξουν κάτι χρήσιμον εἶναι ἀκατανίκητος, ὅταν αἱ ψυχαὶ τῶν μανθανόντων εἶναι καθωρισμέναι ἀπὸ κάθε ἀντενέργειαν.

Ἐξ ἄλλου ὁ χωρισμὸς κατὰ τὰ σώματα δὲν ἐμποδίζει καθόλου, ἐφ' ὅσον ὁ δημιουργήσας ἡμᾶς ἀπὸ ὑπερβολικὴν σοφίαν καὶ φιλανθρωπίαν δὲν περιώρισε τὴν διάνοιαν μέσα εἰς τὰ ὄρια τῶν σωμάτων οὔτε τὴν δύναμιν τῶν λόγων εἰς μόνην. τὴν γλῶσσαν, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως χρονικῆς ἔδωσε κάτι περισσότερο εἰς τοὺς δυναμένους νὰ ὠφελοῦν, ἀφοῦ ὄχι μόνον εἰς τοὺς τοπικῶς ἀπομακρυσμένους ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πολὺ μεταγενεστέρους δύνανται νὰ παραδώσουν τὴν διαδοχὴν των.

Τὸν λόγον μας αὐτὸν ἐπιβεβαιώνει ἡ πείρα, διότι καὶ οἱ κατὰ μακρὰ ἔτη προγενέστεροι διδάσκουν τοὺς νέους, μὲ τὴν εἰς τὰ συγγράμματά των διασωζομένην σοφίαν των, καὶ ἡμεῖς οἱ κατὰ τὰ σώματα χωρισμένοι ἀπὸ τόσον μεγάλην ἀπόστασιν, εἴμεθα πάντοτε ἠνωμένοι κατὰ τὴν διάνοιαν καὶ συζητοῦμεν εὐκολα, ἀφοῦ ἡ διδασκαλία οὔτε ἀπὸ τὴν γῆν οὔτε ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἐμποδίζεται, ἐὰν λαμβάνετε φροντίδα περὶ τῶν ψυχῶν σας.

179

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 10 ΠΡΟΣ ΧΗΡΑΝ

Ἐπὶ τῆς ἐξῆς θεωρητικὸν τέχνασμα διὰ τὰς περισσότεράς· ὅταν οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὰ τοιαῦτα συλλάβουν μίαν

γνωστὸν πότε ἐγράφη ἡ ἐπιστολή. Ὅταν ὑπηρετοῦσεν ὡς πρεσβύτερος εἰς τὴν Καισάρειαν, εἶχε βεβαίως μοναχικὴν κοινότητα, καὶ ὅταν ἐποίμαινε τὴν ἐπαρχίαν ὡς ἐπίσκοπος ἐχρειάζετο πολλοὺς καὶ πολλὰς εἰς τὸ φιλανθρωπικόν του ἔργον.

την καὶ ὁμόσιτον ἑαυτοῖς ἀπεργάσονται, τότε μύρω τὰς πτέρυγας αὐτῆς χρίσαντες ἔωσι συναγελασθῆναι ταῖς ἔξωθεν. Ἡ δὲ τοῦ μύρου ἐκείνου εὐωδία τὴν αὐτόνομον ἐκείνην ἀγέλην κτήμα ποιεῖται τῷ κεκτημένῳ τὴν τιθασόν. Πρὸς γὰρ τὰς εὐπνοῦσας καὶ αἱ λοιπαὶ συνεφέπονται τε καὶ εἰσοικίζονται. Τί δὲ βουλόμενος ἐντεῦθεν ἄρχομαι τοῦ γράμματος; Ὅτι λαβὼν τὸν υἱὸν Διονύσιον, τόν ποτε Διομήδην, καὶ τῷ θείῳ μύρω τὰς τῆς ψυχῆς αὐτοῦ πτέρυγας διαχρίσας ἐξέπεμψα πρὸς τὴν σὴν σεμνοπρέπειαν, ὥστε καὶ σὲ αὐτὴν συναναπτῆναι αὐτῷ καὶ καταλαβεῖν τὴν καλιὰν ἣν παρ' ἡμῖν ἐπήξατο ὁ προειρημένος. Ἐὰν οὖν ταῦτα ἴδω ἐπὶ τῆς ἐμῆς ζωῆς καὶ τὴν σὴν σεμνοπρέπειαν πρὸς τὸν ὑψηλὸν βίον μεταθεμένην, πολλῶν προσώπων ἀξίων τοῦ Θεοῦ δεηθῆσομαι τὴν κεχρεωστημένην τιμὴν ἀποπληρῶσαι αὐτῷ.

180

174. ΠΡΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΑΝ

Ἐγὼ καὶ πάνν βουλόμενος συνεχῶς ἐπιστέλλειν τῇ εὐγενεῖα ὑμῶν ἐπέσχον ἑμαυτὸν αἰεὶ, μήπως δόξω τινὰς πειρασμοὺς ὑμῖν ἐπεγεῖρειν διὰ τοὺς φιλέχθρους πρὸς ἡμᾶς διακειμένους καί, ὡς ἀκούω, μέχρι καὶ τούτων τὴν ἔχθραν ἐλαύνοντας, ὥστε πολυπραγμονεῖν εἴ ποὺ τις καὶ γράμμα ἡμέτερον δέχοιτο. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὴ, καλῶς

1. Ἐννοεῖ ὅτι θὰ ἐχρειάζετο νὰ ζήση πολλὰς φορὰς διὰ νὰ πληρώσῃ τὸ χρέος εἰς τὸν Θεόν, χρέος ἐκ τῆς προσχωρήσεως εἰς ἀδελφότητά του τῆς γυναικὸς ἐκείνης.

καὶ τὴν ἐξημερώσουν μέχρι σημείου νὰ στέκεται εἰς τὰ χέρια των καὶ νὰ τρώγῃ μαζί των, τότε ἀλείφουν τὰς πτέρυγας τῆς με μύρον καὶ τὴν ἀφήνουν νὰ συναγελασθῆ με τὰς περισσότερὰς ποῦ εἶναι ἕξω. Αὐτὴ δὲ ἡ εὐωδία τοῦ μύρου καθιστᾷ ὄλην ἐκείνην τὴν ἀγρίαν ἀγέλην κτῆμα τοῦ κατόχου τῆς τιθασειμένης περισσότερᾶς· διότι ἀκολουθοῦν καὶ αἱ ἄλλαι τὰς εὐωδιαζούσας καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸ κλουβί.

Πρὸς ποῖον σκοπὸν ἀρχίζω τὸ γράμμα μου με αὐτὴν τὴν διήγησιν; Διὰ τὸ ὅτι λαβὼν τὸν υἱὸν σου Διονύσιον, τὸν ἄλλοτε λεγόμενον Διομήδην, καὶ ἀλείψας τὰς πτέρυγας τῆς ψυχῆς του με τὸ θεῖον μύρον, τὸν ἔστειλα πρὸς τὴν σεμνοπρέπειάν σου, ὥστε νὰ πετάξῃς καὶ σὺ μαζί του καὶ νὰ φθάσῃς εἰς τὴν φωλεάν ποῦ κατεσκεύασεν αὐτὸς πλησίον μας. Ἐὰν λοιπὸν ἴδω τοῦτο, ὅσον καιρὸν ζῶ, ἐὰν ἴδω τὴν σεμνοπρέπειάν σου νὰ μετατίθεται εἰς τὸν ὑψηλὸν βίον, θὰ χρειασθῶ ν' ἀποκτήσω πολλὰ πρόσωπα ἄξια τοῦ Θεοῦ¹, διὰ ν' ἀποπληρώσω εἰς αὐτὸν τὴν τιμὴν ποῦ θὰ τοῦ χρεωστῶ.

180

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 174
ΠΡΟΣ ΧΗΡΑΝ

Ἄν καὶ πάρα πολὺ ἠθέλα νὰ γράφω συνεχῶς εἰς τὴν εὐγένειάν σας, πάντοτε τὸ ἀπέφευγα, μὴ τυχὸν φανῶ ὅτι σᾶς προκαλῶ ζητήματα, λόγῳ τῶν ἀνθρώπων οἱ ὅποιοι διάκεινται ἐχθρικῶς πρὸς ἡμᾶς καί, ὅπως ἀκούω ὠθοῦν τὴν ἐχθραν μέχρι τοῦ σημείου νὰ πολυεξετάζουν ἀκόμη καὶ ἂν κανεὶς λαμβάνῃ γράμμα μας. Ἐπειδὴ δὲ σὺ, καλῶς πράττουσα, ἤρχισες τὴν ἀλληλογραφίαν καὶ μᾶς ἔγραψες, διὰ νὰ μᾶς ἀνακοι-

¹Ἐπιστολὴ 174. Ἐγράφη ἴσως τὸ 374 πρὸς ἄγνωστον καὶ αὐτὴ γυναῖκα, τὴν ὁποίαν ὁ Βασίλειος ἐγνώριζε πολὺ καλά, ἴσως διότι ἦτο μακρυνὴ συγγενὴς του.

ποιούσα, κατήρξας τοῦ γράμματος καὶ ἐπέστειλας ἡμῖν ἃ ἔχρην
 περὶ τῶν κατὰ τὴν ψυχὴν σου πραγμάτων ἀνακοινουμένη, προε-
 τράπην εἰς τὸ ἀντεπιστεῖλαι, ὁμοῦ μὲν τὰ ἐν τῷ παρελθόντι ἐλ-
 λειφθέντα ἐπανορθούμενος, ὁμοῦ δὲ καὶ πρὸς τὰ ἐπεσταλμένα
 παρὰ τῆς σῆς εὐγενείας ἀποκρινόμενος. Ὅτι μακαρία ἐστὶ ἡ νυ-
 κτὸς καὶ ἡμέρας μηδεμίαν ἄλλην μέριμναν στρέφουσα ἢ πῶς, ἐπὶ
 τῆς μεγάλης ἡμέρας καθ' ἣν πᾶσα ἡ κτίσις περιστήσεται τὸν Κρι-
 τὴν τὰς εὐθύνas τῶν πεπραγμένων ἀποδιδούσα, καὶ αὐτὴ δυνηθῆ
 κούφως ἀποθέσθαι τὸν λόγον τῶν βεβιωμένων. Ὁ γὰρ ἐκείνην
 τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν πρὸ ὀφθαλμῶν τιθέμενος καὶ αἰεὶ μελετῶν
 τὴν ἐπὶ τοῦ ἀπαραλογίστου κριτηρίου ἀπολογία, ὁ τοιοῦτος ἢ
 οὐδὲν ἢ παντελῶς ἐλάχιστα ἀμαρτήσεται, διότι τὸ ἀμαρτάνειν ἡμῖν
 κατὰ ἀπουσίαν τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ γίνεται. Οἷς δ' ἂν ἐναργῆς παρῆ
 τῶν ἀπειλουμένων ἢ προσδοκία, οὐδένα καιρὸν δώσει τοῖς τοιού-
 τοις ὁ σύννοικος φόβος εἰς ἀβουλήτους πράξεις ἢ ἐνθυμήσεις ἐκ-
 πεσεῖν. Καὶ μέμνησο τοίνυν τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχε τὸν αὐτοῦ φόβον ἐν τῇ
 καρδίᾳ καὶ πάντας εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν εὐχῶν παραλαμβάνε.
 Μεγάλη γὰρ καὶ ἡ τῶν δυναμένων δυσωπεῖν τὸν Θεὸν βοήθεια.
 Καὶ μὴ διαλίπης ταῦτα ποιούσα. Καὶ γὰρ καὶ ζῶσιν ἡμῖν τὴν ἐν
 τῇ σαρκὶ ταύτῃ ζωὴν ἀγαθὴ βοηθὸς ἢ προσευχὴ καὶ ἀπερχομένοις
 ἐντεῦθεν ἐφόδιον διαρκές πρὸς τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα. Ὡσπερ
 δὲ ἡ φροντὶς πραγμάτων ἐστὶν ἀγαθόν, οὕτω πάλιν ἡ ἀθυμία καὶ ἡ
 ἀπόγνωσις καὶ τὸ δυσελπίστως ἔχειν πρὸς σωτηρίαν τῶν βλαπτόν-
 των ἐστὶ τὴν ψυχὴν. Ἐπέλιψε τοίνυν τῇ ἀγαθότητι τοῦ Θεοῦ
 καὶ ἐκδέχου αὐτοῦ τὴν ἀντίληψιν γινώσκουσα ὅτι, ἐὰν καλῶς καὶ

νώσης ὅσα ἔπρεπε σχετικῶς μὲ τὰ προβλήματα τῆς ψυχῆς σου, παρεκινήθην νὰ σοῦ ἀπαντήσω, ὥστε νὰ ἐπιτύχω καὶ τὰ δύο, ἅφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἐπανορθώσω ὅ,τι παρέλειψα εἰς τὸν παρελθόντα χρόνον, ἅφ' ἑτέρου δὲ ν' ἀποκριθῶ εἰς τὰ γραφέντα ἀπὸ τὴν εὐγένειάν σου.

Τὸ ὅτι μακαρία εἶναι ἡ ψυχὴ, ἡ ὁποία νύκτα καὶ ἡμέραν δὲν ἔχει ἄλλην μέριμναν παρὰ πῶς κατὰ τὴν μεγάλην ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν ὅλη ἡ κτίσις θὰ σταθῇ ἐμπρὸς εἰς τὸν κριτὴν, διὰ ν' ἀποδώσῃ λόγον περὶ τῶν ἔργων τῆς, θὰ δυνηθῇ καὶ αὐτὴ εὐκόλα νὰ ἐνεργήσῃ τὸν ἀπολογισμὸν περὶ τοῦ βίου τῆς.

Διότι, ὅποιος ἔχει ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἐκείνου τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν καὶ πάντοτε μελετᾷ τὴν ἀπολογία-αν τοῦ ἐμπρὸς εἰς τὸ δικαστήριον ποῦ δὲν ἠμπορεῖ νὰ πλανηθῇ, αὐτὸς ἢ καθόλου ἢ ἐλάχιστα θὰ ἁμαρτήσῃ, διότι τὸ ἁμαρτάνειν προέρχεται ἀπὸ ἀπουσίαν τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ἡμᾶς. Εἰς ὅσους δὲ εἶναι ζωηρὰ ἡ ἀναμονὴ τῶν ἀπειλουμένων τιμωριῶν, ὁ ἐνοικῶν εἰς αὐτοὺς φόβος δὲν θὰ τοὺς δώσῃ εὐκαιρίαν νὰ περιπέσουν εἰς ἀπροσέκτους πράξεις ἢ σκέψεις.

Ἐπομένως καὶ νὰ σκέπτεσαι τὸν Θεὸν καὶ νὰ ἔχῃς τὸν φόβον αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν καὶ νὰ προσκαλῆς ὅλους νὰ μετάσχουν τῶν προσευχῶν σου. Διότι εἶναι μεγάλη ἡ βοήθεια καὶ ἀπὸ ὅσους δύνανται νὰ κινήσουν τὸν Θεὸν μὲ τὰς ἰκεσίας των. Νὰ πράττῃς λοιπὸν αὐτὰ χωρὶς παράλειψιν. Διότι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σαρκικὴν ζωὴν ἔαν ζῶμεν, ἡ προσευχὴ θὰ εἶναι ἀγαθὴ βοηθός, καὶ ὅταν φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ, θὰ εἶναι διαρκὲς ἐφόδιον εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα. Ὅπως δὲ ἡ φροντίς εἶναι πρᾶγμα ἀγαθόν, οὕτω πάλιν ἡ ἀθυμία καὶ ἡ ἀπόγνωσις καὶ ἡ ἀπελπισία ὡς πρὸς τὴν σωτηρίαν εἶναι πράγματα ποῦ βλάπτουν τὴν ψυχὴν. Νὰ ἐλπίζῃς λοιπὸν εἰς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ προσδοκᾷς τὴν ἐνίσχυσίν του, γνωρίζουσα ὅτι, ἔαν ἐπιστρέψωμεν εἰς αὐτὸν καλῶς καὶ εἰλικρινῶς, ὄχι

γνησίως πρὸς αὐτὸν ἐπιστραφῶμεν, οὐ μόνον οὐκ ἀπορρίψει ἡμᾶς εἰς τὸ παντελές, ἀλλ' ἔτι λαλούντων ἡμῶν τὰ ῥήματα τῆς προσευχῆς ἔρει· («Ἴδου πάρεμι»).

181

296. ΕΛΕΥΘΕΡΑ

Στοχαζόμενοί σου τῆς περὶ ἡμᾶς διαθέσεως καὶ ἦν ἔχεις περὶ τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου σπουδὴν ἐπιγινώσκοντες κατεθαυρήσαμεν ὡς θυγατρὸς πρώην καὶ ταῖς ἡμιόνις ἐπὶ πλεῖον ἐχρησάμεθα πεφεισμένως μὲν ὡς ἡμετέραις χρώμενοι, παρετεινάμεν δ' οὖν ὁμῶς αὐτῶν τὴν ὑπηρεσίαν. Ταῦτα οὖν ἔδει ἐπισταλῆναί σου τῇ σεμνότητι, ὥστε εἰδέναι ὅτι ἀπόδειξις ἐστὶ διαθέσεως τὸ γινόμενον. Ὅμοῦ δὲ καὶ ὑπομιμνήσκομεν διὰ τοῦ γράμματος τὴν κοσμιότητά σου μεμνησθαι τοῦ Κυρίου καὶ τὴν ἔξοδον τὴν ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου πρὸ ὀφθαλμῶν ποιουμένην αἰετὸν βίον ἑαυτῆς ῥυθμίζειν πρὸς ἀπολογίαν τοῦ ἀπαραλογίστου Κριτοῦ, ἵνα γένηταί σοι παρηρησία ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις ἔμπροσθεν τοῦ τὰ κρυπτά τῶν καρδιῶν ἡμῶν ἀποκαλύπτειν μέλλοντος ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ. Τὴν εὐγενεστάτην θυγατέρα ἀσπαζόμεθα διὰ σοῦ, καὶ παρακαλῶ ἐν τῇ μελέτῃ τῶν λογίων τοῦ Κυρίου διάγειν αὐτήν, ἵνα ἐκτρέφῃται ὑπὸ τῆς ἀγαθῆς διδασκαλίας τὴν ψυχὴν καὶ ἐπιδιδῶ πρὸς αὐξήσιν καὶ μέγεθος ἢ διάνοια αὐτῆς μᾶλλον ἢ τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς φύσεως.

*Ἐπιστολὴ 296. Ἐγράφη ἴσως τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Βασίλειος ἀνήγειρε τὰς οἰκοδομὰς τῶν φιλανθρωπικῶν τοῦ ἰδρυμάτων (371 — 373), ὁπότε ἐζητοῦσε ἀπὸ κάθε κατεύθυνσιν κάθε εἶδους βοήθειαν. Μεταξὺ

μόνον δὲν θὰ μᾶς ἀπορρίψη τελείως, ἀλλὰ θὰ μᾶς εἶπη, ἐν ὅσῳ ἀκόμη ἡμεῖς προφέρομεν τὰ λόγια τῆς προσευχῆς, «Ἴδού, εἶμαι παρών».

181

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 296
ΠΡΟΣ ΧΗΡΑΝ

Στηριζόμενοι εἰς τὴν πρὸς ἡμᾶς διάθεσίν σου καὶ γνωρίζοντες τὸν ζῆλον ποῦ ἔχεις διὰ τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου, ἐλάβαμεν τελευταίως τὸ θάρρος νὰ σοῦ φερθῶμεν ὡς εἰς θυγατέρα καὶ ἐχρησιμοποίησαμεν τὰς ἡμιόλους σου μὲ προσοχὴν σὰν νὰ ἦσαν ἰδικαί μας, ἀλλὰ πάντως παρετείναμεν τὸν χρόνον τῆς ὑπηρεσίας των εἰς ἡμᾶς. Αὐτὸ δὲ ἔπρεπε νὰ ἀναφερθῆ εἰς τὴν σεμνότητά σου, ὥστε νὰ γνωρίζῃς ὅτι τὸ γενόμενον εἶναι ἀπόδειξις τῆς πρὸς σὲ διαθέσεως ἡμῶν.

Συγχρόνως δὲ ὑπενθυμίζομεν διὰ τοῦ γράμματος νὰ ἐνθυμῆται τὸν Κύριον ἢ κοσμιότης σου καὶ ἔχουσα πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸν ἔξοδον νὰ ρυθμίζῃ τὸν βίον της μὲ κατεύθυνσιν τὴν ἐνώπιον τοῦ μὴ ἔξαπτατώμενου κριτοῦ ἀπολογίαν, ὥστε ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ σου ἔργα ν' ἀποκτήσῃς παρρησίαν ἐμπρὸς εἰς τὸν μέλλοντα ν' ἀποκαλύψῃ τὰ κρυπτὰ τῶν καρδιῶν ἡμῶν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπισκέψεώς του.

Τὴν εὐγενεστάτην θυγατέρα χαιρετίζω διὰ σοῦ καὶ τὴν παρακαλῶ ν' ἀσχολῆται μὲ τὴν μελέτην τῶν λογίων τοῦ Κυρίου, διὰ νὰ τρέφῃ τὴν ψυχὴν της μὲ τὴν ἀγαθὴν διδασκαλίαν καὶ νὰ προκόπτῃ εἰς αὐξήσιν καὶ μέγεθος περισσότερον ἢ διάνοιά της ἀπὸ ὅσον τὸ σῶμα της διὰ τῆς ἐνεργείας τῆς φύσεως.

ἄλλων ἐχρησιμοποιοῦσεν εὐγενῶς καὶ δωρεάν προσφερόμενα ὑποζύγια διὰ τὴν μεταφορὰν οἰκοδομησίων ὑλικῶν.

106. ΣΤΡΑΤΙΩΤΗ

Ἐπεὶ πολλῶν ἔχοντες εὐχαριστεῖν τῷ Κυρίῳ, ὧν καὶ ἠξιώθημεν παρ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐπιδημίας ἡμῶν, μέγιστον ἀγαθὸν ἐκρίναμεν τὴν γνῶσιν τῆς σῆς τιμιότητος, τὴν παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότητος παρασχεθεῖσαν ἡμῖν. Ἐγνωμεν γάρ ἄνδρα δεικνύντα ὅτι καὶ ἐν τῷ στρατιωτικῷ βίῳ δυνατὸν τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης τὸ τέλειον διασῶσαι, καὶ ὅτι οὐκ ἐν τῇ περιβολῇ τῆς ἐσθῆτος, ἀλλ' ἐν τῇ διαθέσει τῆς ψυχῆς ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει χαρακτηρίζεσθαι. Καὶ τότε οὖν μετὰ πάσης ἐπιθυμίας συννετόχομέν σοι καὶ νῦν, δσάκις ἂν εἰς μνήμην ἔλθωμεν, μεγίστης ἀπολαύομεν εὐφροσύνης. Ἄνδρῖζου τοίνυν καὶ ἰσχυε καὶ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην τρέφειν καὶ πολυπλασιάζειν αἰεὶ σπούδαζε, ἵνα σοι καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν παρ' αὐτοῦ χορηγία ἐπὶ μείζον προίη. Ὅτι δὲ καὶ ἡμῶν μέμνησαι οὐδεμιᾶς ἐτέρας ἀποδείξεως προσδεόμεθα, τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων ἔχοντες μαρτυρίαν.

276. ΑΡΜΑΤΙΩ ΤΩ ΜΕΓΑΛΩ

Καὶ κοινὸς πάντων ἀνθρώπων νόμος κοινὸς πατέρας ποιεῖ

Ἐπιστολή 106. Ἐγράφη ὕστερα ἀπὸ ἓνα ταξίδι, ἴσως τὸ 372. Ὁ ἀποδέκτης ἀποκαλεῖται «στρατιώτης», ἀλλ' ἡ λέξις σημαίνει ἐδῶ «στρατιωτικός»: πρόκειται δηλαδή περὶ ἀξιωματικοῦ κατωτέρου κάπως βαθμοῦ.

1. Ἀφήσαμεν ἀμετάφραστον τὴν ὠραίαν αὐτὴν φράσιν, ἡ ὁποία σημαίνει «γίνε ἰσχυρὸς καὶ ἀνδρεῖος».

Ἐπιστολή 276. Προέρχεται ἀσφαλῶς ἀπὸ τὴν περίοδον τῆς ἀρχιερα-

182

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 106
ΠΡΟΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΝ

Ἀνάμεσα εἰς πολλὰς εὐεργεσίας, διὰ τὰς ὁποίας ἔχομεν λόγους νὰ εὐχαριστῶμεν τὸν Κύριον, διότι μᾶς ἠξίωσεν αὐτῶν κατὰ τὸ ταξίδι μας, ὡς τὸ μεγαλύτερον ἀγαθὸν ἔθεωρήσαμεν τὴν γνωριμίαν τῆς τιμιότητός σου, ἣ ὁποία μᾶς ἐχαρίσθη ἀπὸ τὸν ἀγαθὸν Δεσπότην. Διότι ἐγνωρίσαμεν ἄνδρα ποῦ δεικνύει ὅτι καὶ εἰς τὸν στρατιωτικὸν βίον δύναται νὰ διασώσῃ τὸ τέλειον τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης καὶ ὅτι ὁ Χριστιανὸς δὲν πρέπει νὰ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς ἐνδυμασίας ἀλλ' ἀπὸ τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς.

Καὶ τότε λοιπὸν σὲ συναντήσαμεν μὲ πολλὴν χαρὰν καὶ τώρα, ὁσάκις σὲ ἐνθυμούμεθα, αἰσθανόμεθα μεγίστην εὐφροσύνην. Ἀνδρίζου λοιπὸν καὶ ἴσχυε¹, καὶ φρόντιζε νὰ τρέφῃς καὶ νὰ πολλαπλασιάζῃς πάντοτε τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην, οὕτως ὥστε νὰ καθίσταται πλουσιωτέρα καὶ ἡ παρ' αὐτοῦ χορηγία τῶν ἀγαθῶν. Διὰ τὸ ὅτι δὲ ἐνθυμεῖσαι καὶ ἡμᾶς, δὲν χρειάζομεθα καμμίαν ἄλλην ἀπόδειξιν, διότι ἔχομεν μαρτυρίαν ἀπὸ τὰ πράγματα.

183

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 276
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΝ ΑΡΜΑΤΙΟΝ

Ὁ μὲν κοινὸς εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους νόμος τοὺς πρεσ-

τείας τοῦ Βασιλείου. Ὁ Ἀρμάτιος, ὁ ἀρχαιότερος, εἶναι εἰδωλολάτρης, ἐνῶ ὁ υἱὸς του, Ἀρμάτιος καὶ αὐτὸς λεγόμενος προφανῶς, ἐγινε Χριστιανός. Εἶναι φυσικὸν νὰ δυσηρεστήθῃ σοβαρῶς ὁ πατέρας. Ὁ Βασίλειος μεσολαβεῖ πρὸς κατασίγασιν τῆς ὀργῆς τούτου διὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ υἱοῦ καὶ προσπαθεῖ μὲ λεπτότητα νὰ τὸν προτρέψῃ ν' ἀκολουθήσῃ τὸ παράδειγμα τοῦ υἱοῦ.

τοὺς ἐν ἡλικίᾳ πρεσβύτας, καὶ ἡμέτερος δὲ τῶν Χριστιανῶν ἴδιος
 τοὺς γέροντας ἡμᾶς ἐν γονέων τάξει καθίστησι τοῖς τηλικούτοις.
 Ὡστε μὴ περιττόν με ἠγήσῃ μηδὲ ἔξω τῶν ἀναγκαίων περιεργά-
 ζεσθαι, εἰ ὑπὲρ τοῦ παιδὸς ἐγὼ πρεσβεύω τοῦ σοῦ πρὸς σέ.
 Οὐ τὴν μὲν ἐν τοῖς ἄλλοις ὑπακοὴν ἀξιοῦμέν σε ἀπαιτεῖν· ὑπεύθυνος
 γάρ ἐστιν εἰς τὸ σῶμα καὶ τῷ νόμῳ τῆς φύσεως καὶ τῷ πολιτικῷ
 τούτῳ καθ' ὃν οἰκονομοῦμεθα. Τὴν μέντοι ψυχὴν, ὡς ἐκ θειοτέ-
 ρων ἔχων ἤκεν, ἄλλῳ νομίζειν ὑποκειῖσθαι προσῆκον καὶ Θεῷ
 ὀφείλεσθαι παρ' αὐτῆς χρεὰ τὰ πάντων χρεῶν πρεσβύτατα. Ἐπεὶ
 οὖν τὸν Θεὸν τὸν ἡμέτερον τῶν Χριστιανῶν, τὸν ἀληθινόν, πρὸ τῶν
 παρ' ἡμῖν πολλῶν καὶ δι' ὑλικῶν συμβόλων θεραπευομένων προ-
 εἴλετο, μὴ δυσχεραίνειν αὐτῷ, μᾶλλον δὲ καὶ θαυμάζειν τῆς ψυ-
 χῆς τὸ γενναῖον, ὅτι καὶ φόβου καὶ θεραπείας πατρικῆς προτιμώ-
 τερον ἔθετο διὰ τῆς ἀληθοῦς ἐπιγνώσεως καὶ τοῦ κατ' ἀρετὴν
 βίου οἰκειωθῆναι Θεῷ. Δυσωπήσει μὲν οὖν σε καὶ αὐτὴ ἡ φύσις
 καὶ τὸ τοῦ τρόπου πρᾶον περὶ πάντας καὶ ἡμερον οὐδὲ πρὸς ὀλί-
 γον ἐπιτρέψαι σοὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ λύπην. Πάντως δὲ οὐδὲ τὴν ἡμε-
 τέραν ἀτιμάσεις πρεσβείαν, μᾶλλον δὲ τὴν τῆς σῆς πόλεως δι'
 ἡμῶν πληρουμένην, οἷ τῷ περὶ σέ φίλτρῳ καὶ τῷ πάντα σοὶ εὐ-
 χεσθαι τὰ καλὰ καὶ σὲ αὐτὸν οἶονταί Χριστιανὸν ὑποδέξασθαι·
 οὕτως αὐτοὺς περιχαρεῖς διέθηκε φήμη ἀθρόως ἐμπεσοῦσα τῇ
 πόλει.

βυτέρους εἰς τὴν ἡλικίαν καθιστᾷ κοινούς πατέρας, ὁ δὲ ἰδι-
αίτερος νόμος ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν τοποθετεῖ ἡμᾶς τοὺς γέ-
ροντας εἰς τὴν τάξιν γονέων διὰ τοὺς νεωτέρους τὴν ἡλικί-
αν. Ὡστε νὰ μὴ με θεωρήσης ὡς ἀναρμόδιον καὶ ὡς ἀναμι-
γνύομενον εἰς ξένας ὑποθέσεις, ὅταν μεσολαβῶ ἐγὼ ὑπὲρ τοῦ
παιδιοῦ σου πρὸς σέ. Μολονότι κρίνομεν ὀρθὸν ν' ἀπαιτῆς
ὑπακοὴν εἰς ὅλα τὰ ἄλλα θέματα — διότι εἶναι ὑπεύθυνος εἰς
σέ κατὰ τὰ σωματικά συμφώνως καὶ πρὸς τὸν φυσικὸν καὶ
πρὸς τὸν πολιτικὸν νόμον βάσει τοῦ ὁποίου κυβερνώμεθα —,
ἀλλὰ πάντως πρέπει νὰ νομίζωμεν ὅτι ἡ ψυχὴ, τὴν ὁποίαν
ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον ἔφερεν ἀπὸ κάποιαν θειοτέραν πη-
γὴν, ὑπόκειται εἰς ἄλλον νόμον καὶ ὅτι ἔχει ἀπέναντι τοῦ Θε-
οῦ καθήκοντα ποῦ κρατοῦν προτεραιότητα ἀπέναντι ὄλων
τῶν ἄλλης φύσεως καθηκόντων.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἐδιάλεξε τὸν ἰδικὸν μας Θεὸν τῶν Χριστι-
ανῶν, τὸν ἀληθινόν, ἀντὶ τῶν πολλῶν ἰδικῶν σας θεῶν ποῦ
λατρεῦνται μὲ ὑλικά μέσα, μὴ θυμῶννης ἐναντίον του, μᾶλλον
δὲ νὰ θαυμάζης τὴν γενναιότητα τῆς ψυχῆς του, καθ' ὅτι ἔθε-
σεν ὑπεράνω τοῦ φόβου καὶ τῆς πειθαρχίας εἰς τὸν πατέρα
του τὴν προσέγγισιν εἰς τὸν Θεὸν διὰ τῆς ἀληθοῦς ἐπιγνώ-
σεως καὶ τοῦ ἐναρέτου βίου. Ἄλλωστε καὶ ἡ φύσις ἡ ἰδία καὶ
ἡ πραότης καὶ ἡμερότης τοῦ χαρακτῆρός σου εἰς ὅλα θὰ σέ
παρακινήσουν νὰ μὴ ἐπιτρέψης εἰς τὸν ἑαυτὸν σου οὔτε τὸν
παραμικρὸν θυμὸν ἐναντίον του.

Τέλος δὲ ἐλπίζομεν ὅτι δὲν θὰ περιφρονήσης οὔτε τὴν ἰ-
δικὴν μας μεσολάβησιν, ἢ μᾶλλον τὴν μεσιτείαν τῆς πόλεώς
σου πραγματοποιουμένην διὰ μέσου ἡμῶν, τῆς ὁποίας οἱ πο-
λίται, μὲ τὴν ἀγάπην των πρὸς σέ καὶ μὲ τὰς πρὸς σέ εὐχὰς των
διὰ πᾶν ἀγαθόν, νομίζουν ὅτι ἔχουν ὑποδεχθῆ καὶ σέ τὸν ἴ-
διον ὡς Χριστιανόν. Τόσον περιχαρεῖς τοὺς κατέστησε σχε-
τικῇ φήμῃ διαδοθεῖσα ἐξαφνικὰ εἰς τὴν πόλιν.

292. ΠΑΛΛΑΔΙΩ

Τὸ ἡμισυ τῆς ἐπιθυμίας ἡμῶν ἐξεπλήρωσεν ὁ ἅγιος Θεὸς οἰκονομήσας τὴν συντυχίαν τῆς κοσμιωτάτης ἀδελφῆς ἡμῶν τῆς συμβίου σου. Ἀνατὸς δὲ παρασχεῖν καὶ τὸ λειπόμενον, ὥστε ἰδόντας ἡμᾶς καὶ τὴν σὴν εὐγένειαν τελείαν ἀποδοῦναι τῷ Θεῷ τὴν χάριν. Ἐν πολλῇ γάρ ἐσμεν ἐπιθυμία, μάλιστα νῦν ὅτε ἠκούσαμεν τετιμῆσθαι σε τῇ μεγάλῃ τιμῇ, τῷ ἀθανάτῳ ἐνδύματι ὁ περισχὸν ἡμῶν τὴν ἀνθρωπότητα τὸν ἐν τῇ σαρκὶ θάνατον ἐξηφάνισε καὶ κατεπόθη τὸ θνητὸν ἐν τῷ τῆς ἀφθαρσίας ἐνδύματι. Ἐπειδὴ οὖν οἰκεῖον μὲν σε αὐτῷ ὁ Κύριος διὰ τῆς χάριτος ἐποίησεν, ἡλλοτρίωσε δὲ πάσης τῆς ἁμαρτίας, ἤνοιξε δὲ βασιλείαν οὐρανῶν καὶ ὁδοὺς τὰς ἀπαγούσας πρὸς τὴν ἐκεῖ μακαριότητα ὑπέδειξε, παρακαλοῦμέν σε ἄνδρα τοσοῦτον φρονήσει τῶν λοιπῶν ὑπερέχοντα λελογισμένως τὴν χάριν δέξασθαι καὶ πιστὸν φύλακα γενέσθαι τοῦ θησαυροῦ πάσῃ ἐπιμελείᾳ τηροῦντα τῆς βασιλικῆς παρακαταθήκης τὴν φυλακὴν, ἵνα ἄσυλον τὴν σφραγίδα διασωσάμενος παραστῆς τῷ Κυρίῳ ἐκλάμπων ἐν τῇ λαμπρότητι τῶν ἁγίων, μηδένα σπῖλον ἢ ῥυτίδα ἐπιβάλλον τῷ καθαρῷ τῆς ἀφθαρσίας ἐνδύματι, ἀλλ' ἐν πᾶσι τοῖς μέλεσι τὸν ἁγιασμὸν διασώζων ὡς Χριστὸν ἐνδυσάμενος. («Ὅσοι γάρ, φησίν, εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε»). Ἔστω οὖν πάντα τὰ μέλη ἅγια, ὥστε πρέποντα εἶναι σκέπεσθαι τῷ ἁγίῳ καὶ φωτεινῷ περιβλήματι.

¹Ἐπιστολὴ 292. Εἶναι συγχαρητήριον γράμμα πρὸς τὸν νεοβαπτισθέντα Παλλάδιον, σταλὲν πιθανῶς εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀρχιερατικοῦ σταδίου

184

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 292
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΛΛΑΔΙΟΝ

Τὸ ἡμῖς τῆς ἐπιθυμίας ἡμῶν τὸ ἱκανοποίησεν ὁ ἅγιος Θεός, ρυθμίσας τὰ πράγματα κατὰ τρόπον ὥστε νὰ συναντηθῶ μὲ τὴν κοσμιωτάτην ἀδελφὴν ἡμῶν, τὴν σύζυγόν σου. Εἶναι δὲ δυνατὸς εἰς τὸ νὰ παράσχη καὶ τὸ ὑπόλοιπον, ὥστε, ἀφοῦ ἴδωμεν καὶ τὴν εὐγένειάν σου, ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὸν Θεὸν πλήρη εὐχαριστίαν. Διότι ἔχομεν πολλὴν ἐπιθυμίαν, μάλιστα τώρα, ὁπότε ἠκούσαμεν ὅτι ἔχεις τιμηθῆ μὲ τὴν μεγάλην τιμὴν, τὸ ἀθάνατον ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον, ὅταν περιβάλλῃ τὴν ἀνθρωπότητα ἐξαφανίζει τὸν εἰς τὴν σάρκα θάνατον καὶ τὸ θνητὸν καταπίνεται ἀπὸ τὸ ἔνδυμα τῆς ἀφθαρσίας.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Κύριος σέ ἔκαμεν οἰκεῖον εἰς ἑαυτὸν μὲ τὴν χάριν, σοῦ ἤνοιξε δὲ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ τὰς ὁδοὺς ποῦ ὀδηγοῦν πρὸς τὴν ἐκεῖ μακαριότητα, σέ παρακαλοῦμεν, ὡς ἄνδρα ποῦ ὑπερέχει τόσον πολὺ τῶν ἄλλων εἰς φρόνησιν, νὰ δεχθῆς τὴν χάριν μὲ ὀρθοφροσύνην καὶ νὰ γίνῃς πιστὸς φύλαξ τοῦ θησαυροῦ, φρουρῶν τὴν βασιλικὴν παρακαταθήκην μὲ ὄλην τὴν ἐπιμέλειαν, οὕτως ὥστε φυλάσσωμεν ἀπαραβίαστον τὴν σφραγίδα νὰ παρουσιασθῆς εἰς τὸν Κύριον ἀκτινοβολῶν μὲ τὴν λαμπρότητα τῶν ἁγίων, χωρὶς νὰ ἔχῃς βάλει κανένα σπῖλον ἢ καμμίαν ρυτίδα εἰς τὸ καθαρὸν ἔνδυμα τῆς ἀφθαρσίας, ἀλλὰ διασώζων τὸν ἁγιασμόν εἰς ὅλα τὰ μέλη, ὡς ἐνδυθεὶς τὸν Χριστόν. Διότι «ὄσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε»¹. Ἄς εἶναι λοιπὸν ὅλα τὰ μέλη ἅγια, ὥστε νὰ ἀρμόζῃ νὰ σκεπάζωνται μὲ τὸ ἅγιον καὶ φωτεινὸν ἔνδυμα.

τοῦ Βασιλείου. Ἡ σύζυγος τοῦ Παλλαδίου, ἡ ὁποία μόλις εἶχεν ἐπισκεφθῆ τὸν Βασίλειον, ἦτο πιθανῶς ἤδη Χριστιανή.

1. Γαλ. 3, 27.

333. ΝΟΤΑΡΙΩ

Οἱ λόγοι τὴν φύσιν ὑπόπτερον ἔχουσι. Διὰ τοῦτο σημείων χρῆζουσιν, ἵνα ἱπταμένων αὐτῶν λάβῃ τὸ τάχος ὁ γράφων. Σὺ οὖν, ὦ παῖ, τὰ χαράγματα τέλεια ποίει καὶ τοὺς τόπους ἀκολουθῶς κατάστιζε. Ἐν γὰρ μικροῦ πλάνῃ πολὺς ἡμάρτηται λόγος, τῇ δὲ ἐπιμελείᾳ τοῦ γράφοντος κατορθοῦται τὸ λεγόμενον.

334. ΠΡΟΣ ΚΑΛΛΙΓΡΑΦΟΝ

Ὅρθὰ γράφε καὶ χρῶ τοῖς στίχοις ὀρθῶς καὶ μήτε αἰωρεῖσθω πρὸς ὕψος ἢ χειρὶ μήτε φερέσθω κατὰ κρημνῶν. Μηδὲ βιάζου τὸν κάλαμον λοξὰ βαδίζειν ὥσπερ τὸν παρ' Αἰσώπῳ καρκίνον, ἀλλ' εὐθὺ χῶρει ὥσπερ ἐπὶ στάθμῃς βαδίζων τεκτονικῆς, ἢ πανταχοῦ φυλάττει τὸ ἴσον καὶ πᾶν ἀναιρεῖ τὸ ἀνώμαλον. Τὸ γὰρ λοξὸν ἀπρεπές, τὸ δὲ εὐθὺ τερπνὸν τοῖς ὀρῶσιν, οὐκ ἔῶν ἀνανεῦναι καὶ κατανεῦναι, ὥσπερ τὰ κηλώνεια, τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀναγινωσκόντων· ὁποῖόν τι κάμοι συμβέβηκε τοῖς γράμμασιν ἐντυχόντι τοῖς σοῖς. Τῶν γὰρ στίχων κειμένων κλιμακηδόν, ἤνικα ἔδει με-

¹Ἐπιστολὴ 333. Δίδονται δι' αὐτῆς συμβουλαι πρὸς ἕνα γραφέα νὰ γράφῃ προσεκτικὰ καὶ χωρὶς λάθῃ.

²Ἐπιστολὴ 334. Περιέχει παρατηρήσεις τοῦ Βασιλείου πρὸς «καλλιγράφον», ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο καθόλου καλλιγράφος.

185

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 333
ΠΡΟΣ ΓΡΑΦΕΑ

Οί λόγοι ἔχουν πτερωτὴν φύσιν. Διὰ τοῦτο χρειάζονται σημάδια, ὥστε, καθὼς αὐτοὶ πετοῦν, ὁ γράφων νὰ προλαμβάνη τὴν ταχύτητά των. Ἐσὺ λοιπόν, παιδί μου, νὰ κάμης τέλεια τὰ χαράγματα καὶ νὰ στίξης τὰς προτάσεις κατὰ τὸ νόημα. Διότι ἓνας σπουδαῖος λόγος δι' ἓνα μικρὸν λάθος ἠμπορεῖ ν' ἀποτύχη τοῦ σκοποῦ του, ἐνῶ μὲ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ γραφέως ἐπιτυγχάνεται τὸ λεγόμενον.

186

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 334
ΠΡΟΣ ΚΑΛΛΙΓΡΑΦΟΝ

Νὰ γράφῃς ὀρθὰ καὶ νὰ χρησιμοποιοῦς τοὺς στίχους ὀρθὰ· καὶ τὸ χέρι οὔτε πρὸς τὸ ὕψος νὰ ἀνεβαίνει οὔτε κατὰ κρημνῶν νὰ φέρεται. Νὰ μὴ βιάζῃς τὴν πένναν νὰ βαδίζῃ λοξά, σὰν ὁ καρκίνος εἰς τὸν μῦθον τοῦ Αἰσώπου¹, ἀλλὰ νὰ προχωρῇ ἴσια, σὰν νὰ βαδίζῃς μὲ τεκτονικὴν στάθμην, ἣ ὁποία διατηρεῖ παντοῦ ἴσιαν γραμμὴν καὶ ἐξαφανίζει κάθε ἀνωμαλίαν. Διότι τὸ λοξὸν εἶναι ἄσχημον, τὸ δὲ εὐθὺ εἶναι τερπνὸν εἰς τοὺς βλέποντας, καθὼς δὲν ὑποχρεώνει τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀναγνωστῶν νὰ κινοῦνται ἄνω καὶ κάτω σὰν οἱ κουβάδες εἰς τὸ μαγγανοπήγαδο. Αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς ἐμέ, καθὼς ἀνεγίνωσκα τὰ γράμματά σου. Διότι καθὼς οἱ στίχοι ἦσαν κλιμακωτοί, ὅταν ἔπρεπε νὰ μεταβῶ ἀπὸ τὸν ἓνα εἰς τὸν ἄλλον, ἦτο ἀνάγκη νὰ σηκῶσω τὰ μάτια μου πρὸς τὸ ἄκρον τοῦ ἐπομέ-

1. Εἶναι γνωστὸς ὁ μῦθος τῆς καβουρίνας ἣ ὁποία συνεβούλευε τὸ τέκνον της νὰ προχωρῇ ἴσια καὶ ὄχι στραβά, ἐκεῖνο δὲ τότε ἐζήτησεν ἀπὸ αὐτὴν νὰ προχωρήσῃ πρῶτη, διὰ ν' ἀκολουθήσῃ τὸ παράδειγμά της!

ταβαίνειν ἐφ' ἕτερον ἀφ' ἑτέρου, ἀνάγκη ἦν ἐξορθοῦν πρὸς τὸ τέλος τοῦ προσιόντος. Ἐν ᾧ μηδαμοῦ φαινομένης τῆς ἀκολουθίας ἀνατρέχειν ἔδει πάλιν καὶ τὴν τάξιν ἐπιζητεῖν ἀναποδίξοντα καὶ παρεπόμενον τῷ ἀῦλακι, καθάπερ τὸν Θησέα τῷ μίτῳ τῆς Ἀριάδνης φασί. Γράφε τοίνυν ὀρθῶς καὶ μὴ πλάνα τὸν νοῦν τῷ πλαγιῷ καὶ λοξῷ τῶν γραφομένων.

2. Διὰ τὰ ἐξέληθ' ἀπὸ τὸν κρητικὸν λαβύρινθον ὁ Θησεύς, ἐχρησιμοποίησε τὸν μίτον πού τοῦ ἔδωσεν ἡ Ἀριάδνη, τὸ κουβάρι μὲ τὴν κλωστήν.

νου στίχου. Ἐπειδὴ ὁμως δὲν ἐφαίνετο καθόλου ἡ συνέχεια εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ, ἔπρεπε νὰ γυρίσω πάλιν ὀπίσω διὰ ν' ἀναζητήσω τὴν ὀρθὴν σειρὰν ἀνιχνεύων τὰ βήματά μου καὶ ἀκολουθῶν τὸ αὐλάκι, ὅπως λέγουν ὅτι ἔκαμεν ὁ Θησεὺς μὲ τὸν μίτον τῆς Ἀριάδνης².

Νὰ γράφης λοιπὸν ὀρθῶς καὶ νὰ μὴ συγχύζης τὸν νοῦν τοῦ ἀναγνώστου μὲ τὴν πλαγίαν καὶ λοξὴν γραφήν.

ΠΙΝΑΚΕΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΑΣ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ
κατὰ τὰς ἐκδόσεις Υ. Courtonne καὶ παροῦσαν.

Α' Κατὰ τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν

Ἀριθμοὶς κατὰ παροῦσαν ἐκδοσιν	Ἀντιστοιχία εἰς ἔκδοσιν Courtonne	Σελίς	Ἀριθμοὶς κατὰ παροῦσαν ἐκδοσιν	Ἀντιστοιχία εἰς ἔκδοσιν Courtonne	Σελίς	Ἀριθμοὶς κατὰ παροῦσαν ἐκδοσιν	Ἀντιστοιχία εἰς ἔκδοσιν Courtonne	Σελίς
71	70	14	110	281	202	149	330	302
72	90	18	111	32	202	150	332	302
73	91	22	112	76	208	151	293	304
74	242	26	113	96	210	152	64	312
75	243	30	114	177	214	153	72	312
76	263	42	115	192	216	154	73	314
77	197	52	116	272	216	155	278	320
78	79	64	117	33	222	156	116	322
79	223	66	118	75	224	157	88	326
80	245	84	119	147	226	158	142	328
81	250	88	120	178	228	159	143	328
82	49	96	121	196	230	160	36	330
83	62	96	122	304	232	161	313	332
84	65	98	123	84	232	162	314	336
85	207	102	124	109	238	163	315	336
86	81	114	125	107	240	164	317	338
87	99	118	126	274	242	165	318	340
88	121	128	127	63	244	166	319	340
89	130	130	128	17	252	167	286	342
90	195	134	129	20	254	168	331	344
91	229	136	130	21	256	169	6	348
92	228	140	131	35	258	170	269	352
93	246	142	132	74	260	171	300	358
94	247	144	133	337	270	172	18	368
95	205	146	134	338	270	173	105	370
96	206	148	135	339	274	174	124	374
97	118	154	136	340	276	175	262	376
98	134	154	137	4	284	176	11	380
99	31	156	138	13	286	177	249	380
100	154	158	139	12	286	178	294	382
101	164	162	140	211	288	179	10	384
102	135	166	141	186	288	180	174	386
103	94	176	142	187	290	181	296	290
104	54	180	143	137	290	182	106	392
105	291	184	144	151	294	183	276	392
106	170	188	145	193	296	184	292	396
107	110	196	146	194	298	185	333	398
108	279	198	147	329	300	186	334	398
109	280	200	148	153	300			

Β' Κατά την έκδοσιν τοῦ Υ. Courtonne

Ἀριθμοὶς κατὰ ἐκδοσιν Courtonne	Ἀντιστοιχία εἰς παροῦσαν ἐκδοσιν	Σελίς	Ἀριθμοὶς κατὰ ἐκδοσιν Courtonne	Ἀντιστοιχία εἰς παροῦσαν ἐκδοσιν	Σελίς	Ἀριθμοὶς κατὰ ἐκδοσιν Courtonne	Ἀντιστοιχία εἰς παροῦσαν ἐκδοσιν	Σελίς
4	137	284	109	124	238	246	93	142
6	169	348	110	107	196	247	94	144
10	179	384	116	156	322	249	177	380
11	176	380	118	97	154	250	81	88
12	139	286	121	88	128	262	175	376
13	138	286	124	174	374	263	76	42
17	128	252	130	89	130	269	170	352
18	172	368	134	98	154	272	116	216
20	129	254	135	102	166	274	126	242
21	130	256	137	143	290	276	283	392
31	99	156	142	158	328	278	155	320
32	111	202	143	159	328	279	108	198
33	117	222	147	119	226	280	109	200
35	131	258	151	144	294	281	110	202
36	160	330	153	148	300	286	167	342
49	82	96	154	100	158	291	105	184
54	104	180	164	101	162	292	184	396
62	83	96	170	106	188	293	151	304
63	127	244	174	180	386	294	178	382
64	152	312	177	114	214	296	181	390
65	84	98	178	120	228	300	171	358
70	71	14	186	141	288	304	122	232
72	153	312	187	142	290	313	161	332
73	154	314	192	115	216	314	162	336
74	132	260	193	145	296	315	163	336
75	118	224	194	146	298	317	164	338
76	112	208	195	90	134	318	165	340
79	78	64	196	121	230	319	166	340
81	86	114	197	77	52	329	147	300
84	123	232	205	95	146	330	149	302
88	157	326	206	96	148	331	168	344
90	72	18	207	85	102	332	150	302
91	73	22	211	140	288	333	185	398
94	103	176	223	79	66	334	186	398
96	113	210	228	92	140	337	133	270
99	87	118	229	91	136	338	134	270
105	173	370	242	74	26	339	135	274
106	182	392	243	75	30	340	136	276
107	125	240	245	80	84			

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

[Εἰς τὰ παρόντα εὐρετήρια λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ἀρίθμησις τῶν ἐπιστολῶν κατὰ τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν, δηλαδὴ ἐκείνη ἡ ὁποία σημειῶνεται ὑπεράνω τῆς ἐπιγραφῆς ἐκάστης ἐπιστολῆς (καὶ ὄχι παραπλευρώς)].

1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις			Ἄμωσ		
3	19	170,1	1	1	77,1
			8	10	75,2
Ψαλμοὶ			Μαλαχίας		
5	7	85,4			
25	8	83,1	3	5	175,2
37	15	79,1			
50 κεφ.		85,3			
68	21	74,1			
112	6	82,1	42	14	79,1
123	2 - 4	79,1	49	15	75,3
	4	79,1			
145	8	93,1			
			Ἱερεμίας		
	Ἰώβ		5	4	79,1
1	21	171,1	9	1	75,4
			13	23	89,1
Παροιμίαι			Ἱεζεκιήλ		
40	19	76,4			
25	25	73,1	18	20	79,5
Ἐκκλησιαστής			Δανιήλ		
3	7	79,1	3	10	75,2
12	12	76,4	3	38 (Μετ. Θεοδ.)	75,2

Ματθαῖος

Ρωμαίους

5	4	85,2	8	18	75,3
	22	85,4	9	19	169,2
	23	85,4	12	12	96,1
	24	85,4		19	89,2
	34	85,4			
	37	85,4			
7	3	85,4			
8	26	73,1	2	6	79,2
10	29	169,2	9	27	85,2
12	34	77,1	11	4	85,4
13	7	85,2		7	85,4
	22	85,2	12	21	75,1
16	24	85,2		26	74,1
19	21	79,2	13	4	89,2
23	24	85,4		5	84,1
24	12	73,1		7	84,1
				8	84,1

Κορινθίους Α'

Μάρκος

Κορινθίους Β'

4	7	85,2	1	6	74,3
	18	85,2	4	10	79,3 85,2
5	4	85,2	5	10	77,2
8	34	85,2	13	1	87,2

Λουκάς

Γαλάτας

1	52	93,1	1	12	77,1
8	7	85,2	3	27	184,1
	14	85,2	5	18	79,6
9	23	85,2		24	85,2

Ίωάννης

Έφεσίους

8	44	79,4	3	16	79,1
13	35	100,1	4	13	79,1
			6	4	167,1

Πράξεις

Φιλιππησίους

20	29	72,2	1	21	172,1
----	----	------	---	----	-------

2	1	72,2		Τιμόθεον Α'	
3	8	77,1			
			3	15	75,4
Κολασσαεῖς					
				Ἑβραίους	
1	24	75,3			
3	12	76,1	12	14	104,1
Θεσσαλονικεῖς Α'					
				Πέτρου Β'	
4	13	83,1	3	12	169,2

2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

[Τὰ ἐντὸς παρενθέσεων, ὀνόματα καὶ ἀριθμοί, ἀνήκουν εἰς τὰς εἰσαγωγὰς καὶ τὰ σχόλια, παραπέμπουν δὲ εἰς σελίδας. Τὰ ὑπόλοιπα ἀνήκουν εἰς τὸ κείμενον καὶ παραπέμπουν εἰς τὰς παραγράφους αὐτοῦ].

Α

(ἀββᾶς 129).

Ἄβελ 170,2.

(Ἄβούργιος 194· 222· 224· 227· 230· 232).

Ἄβραάμ 170,2.

ἄγγελος 121,1· 176,1.

Ἄγιος 100,1· 125,1· 164,1· 176,1.

Ἄγκυρα 76,3· (91).

Ἄδὰμ 170,2· 175,1.

ἀδελφότης, —ες 71,1· 75,5· 76,4· 79,5· 102,2· 175,1· (365· 366· 374· 386· ἀδελφότητες μοναχικαὶ 72· 374· 381).

Ἄετιος 79,5· (80).

Ἄθανάσιος 100,1· (9· 10· 14· 160).

Ἀθῆναι 132,3 (71· 203· 251· 269· 285).

Ἀθηναῖοι 105,1.

Ἄθως 135,1 (275).

(Αἰγαῖον 152).

Αἰγύπτιοι 85,3.

Αἴγυπτος 71,1· 79,2· 85,2· (109· 344).

ἀιδιότης 173,1.

Αἰθίοψ 89,1.

(Αἶμος 145).

(αἰρεσιάρχης 104).

αἵρεσις 71,1· 72,2· 73,1· 75,3· 76,2· 76,3· 76,5· 79,3· 79,5· 89,1· 101,2· 173,1· (24· 72· 76· αἵρεσις ἀρειανικὴ 15· αἵρεσις νεστοριανικὴ 153).

αἰρετικὴ δυσσέβεια 75,4.

αἰρετικός, —οι 74,2· 76,3· 79,5· 81,1· 89,2· 101,2· (12· 99· 132· 174· 249· 296· 365· αἰρετικαὶ ἀντιλήψεις 376).

Αἰσχύλος 132,2.

Αἴσωπος 186,1.

- ('Ακάκιος 10).
 (ἀκολουθία τοῦ ὄρθρου 108).
 (ἀκόλουθοι 182).
 'Ακτίακος 116,1· (217).
 ('Ακυλήια 24).
 'Αλεξάνδρεια 76,3· 79,2· (10).
 'Αλέξανδρος 103,1· 116,3·
 ('Αλέξανδρος 222).
 ἀλήθεια 173,1.
 'Αλκίνοος 132,1.
 'Αλύπιος 134,1.
 ("Αλυς 98).
 ἀμαρτήματα 171,1.
 ἀμαρτία, —αι 75,1· 75,3· 76,4·
 79,5· 85,4· 87,1· 94,1· 101,2·
 116,3· 174,1· 184,1.
 'Αμάσεια 159,1· (146).
 ('Αμβρόσιος Μεδιολάνων 9· 12·
 52· 54).
 'Αμώς 77,1· (53).
 (ἀναγνώσται 182).
 ἀνάπαυσις 170,2.
 ἀνάστασις 76,4.
 'Ανατολή 71,1· 73,1· 75,1· 76,2·
 76,5· (9· 10· 11· 12· 14·
 15· 18· 27· 61· 110· 128·
 344).
 (ἀνατολικοὶ 11· 42·).
 ('Ανατρεπτικός τοῦ 'Απολογητι-
 κοῦ τοῦ Εὐνομίου 249· 254).
 "Ανθιμος Τυάνων 88,1· (94· 128·
 129· 266).
 ("Ανησοὶ 375).
 ('Ανόμοιοι 61· 80· 249· 372).
 ἀνταποδόσεις 165,1.
 (ἀντιαρειανικὸς ἀγὼν 54· 196).
 ('Αντιόχεια 9· 10· 11· 12· 15· 50·
 153· 166· 251· 270).
 ('Αντίπατρος 282· 289· 290).
 (ἀντιρρητική 113).
 (ἀντιφωνία 110).
 (ἀντιφωνική ψαλμωδία 108).
 'Ανούσιος 135,1· (276).
 ἀπιστία 170,2.
 ἀποδείξεις γραφικαὶ 173,1.
 'Απολινάριος Λαοδικείας 76,4· (12·
 42· 66· 76· 81· 82· 377).
 (ἀπολιναριστής 62).
 (ἀπολιναριστικαὶ δοξασταὶ 366).
 ἀπολογία 180,1· 181,1.
 ἀπόστολος, —οὶ 77,1· 89,2.
 "Αραβες 85,3.
 ἀρειανός, —οὶ 76,2· (9· 10· 12·
 26· 29· 41· 86· 90· 92· 95·
 98· 103· 145· 166· 167· 365·
 368)· ἀρειανὴ μανία 77,1·
 (ἀρειανικὴ ἐξουσία 9· ἀρει-
 ανικὴ ἔρις 162· ἀρειανικὴ
 πολιτεία 98· ἀρειανικὸς 170·
 ἀρειανισμὸς 22· 61· 90· 93·
 136· 193· 372).
 "Αρειος 71,1· 72,2· 73,1· 74,2·
 76,3· 79,5· 89,1· (46· 72·
 80).
 'Αριάδνη 186,1· (400).
 'Αρινθαῖος 170,2· (347· 352· 354).
 'Αριστοτέλης 102,1.
 ('Αρχάδιος 92· 96).
 ('Αρμάτιος 367· 393).
 'Αρμενία 87,3· 92,1· (60· 61· 62·
 63· 94· 119· 120· 126· 167·
 321). 'Αρμενία Μικρὰ 76,3·
 90,1· (118· 123· 128· 135·
 140· 320· 'Αρμενία Βυ-
 ζαντινὴ 93).
 'Αρμένιοι 92,1·
 (ἀρχιεπισκοπικὴ ἔδρα 203· 238·
 ἀρχιεπισκοπικὸς θρόνος 176).
 (ἀρχιεπίσκοπος 9· 12· 72· 152·
 158· 171· 174· 175· 193·

194· 282· 308· 309· 313·
 321· 325· 326· 332· 346·
 348· 349· 366).
 (ἀρχιερατεία 184· 185· 259· 300·
 305· 312· 336· 337· 342·
 380· 392 — 393).
 (ἀρχιερατικὸν στάδιον 396).
 (ἀρχιφύλαξ 310· 342).
 (*Ἀσία 12· 60· 91· 102· 162).
 ἄσκησις 156,1· (365· 381).
 ἀσκητής, —αι 85,1· (102).
 (ἀσκητικὸς βίος 60· 322· 346· βλ.
 μοναχικὸς βίος).
 (ἀσκητισμὸς 60).
 (*Ἀσχόλιος Θεσσαλονίκης 152· 153·
 158· 160· 162· 163· 165).
 (*Ἀτάρβιος Νεοκαισαρείας 92· 98·
 99· 102· 103· 104· 111· 112·
 113· 288).
 *Ἀττάγαινα 155,1· (321).
 (Ἀυξέντιος Καππαδόκης 10· 24).
 (ἀφορισμὸς 294).

B

(βάπτισις 256· 367· 373).
 βάπτισμα 73,1· 75,4· (βάπτισμα
 εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς
 καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου
 Πνεύματος 373).
 βασιλεία 173,1· βασιλεία οὐρανῶν
 85,4· 172,1· 184,1.
 (βασιλείας 366).
 (Βίκτωρ 283· 301).
 βλασφημία 175,2· βλασφημία κα-
 τὰ τοῦ Μονογενοῦς 76,3.
 (βουλευταὶ 326).
 βουλευτήριον 123,2.
 βουλή 132,3· (232· 250· 268).
 Βρεττανίος 156,1· (322· 324).
 (Βυζάντιον 222· 312).

Γ

Γαλάτης, —αι 85,1· 161,1.
 Γαλατία 81,1· 161,1· (91· 333).
 Γαλλία 75,1· (11).
 (Γαλλιηνὸς 165).
 γάμος 85,2.
 Γελάσιος 89,1.
 (Γεώργιος ἀρειαν. ἐπίσκ. Ἰαλεξ. 9).
 Γήτασα 87,1· 87,3· (119).
 (Γλυκέριος διάκονος 175· 188).
 γνώσις τοῦ Χριστοῦ 75,3.
 (Γότθοι 12· 145· 152· 164· 165·
 353).
 (Γρατιανὸς 9· 32· 33).
 Γραφή 105,1· 146,1· 170,1· Ψαλ-
 μοὶ 85,1· (110)· Ἐκκλησια-
 στής 79,1· Εὐαγγέλιον 75,2·
 79,2· 81,1· 95,1· 169,2·
 177,1.
 (γραφεὺς 398).
 Γρηγόριος Θεολόγος 111,1· 117,1·
 (71· 194· 195· 202· 203·
 204· 205· 206· 222· 223·
 238· 348).
 Γρηγόριος Νύσσης 79,5.
 (Γρηγόριος (πατὴρ Γρηγ. Θεολ.)
 205).
 Γρηγόριος θαυματουργὸς 85,4·
 (110· 112· 113).

Δ

(Δαβὶδ 53).
 δαίμονες 132,1.
 (Δάμασος Ρώμης 11· 14· 19· 43).
 δεσποτεία 173,1.
 Δεσπότης 77,1· 77,2· 94,1· 101,2·
 107,1· 175,1· 182,1.
 (Δημήτριος (ἄγιος) 152).

(Δημοσθένης 65· 91· 94· 136· 144· 145).

διάβολος 73,1.

διακονία 77,2.

(διακονίσσαι 118· 365· 371· 372).

διάκονος, —οι 75,2· 104,1· 111,1· 116,1· 116,2· 122,1· (10· 18· 22· 32· 188· 217).

(Διάνιος Καισαρείας 116).

διδάγματα 75,2· 79,3· διδάγματα άσεβών 85,1· διδάγματα πονηρά 85,1.

διδασκαλία 75,3· 75,4· 76,5· 84,1· 85,1· 89,1· 178,1· 181,1· (61· 72· 104· διδασκαλία τριαδική 25· διδασκαλία περί Πνεύματος 80)· διδασκαλία πατέρων 73,1· 101,2· διδασκαλία πνευματική 96,1.

διδασκάλιον 170,1· 171,1.

διδάσκαλος, —οι 75,2· 79,2· 85,2· 93,1· 133,1· 134,1· 137,1· 171,1· 172,1· 178,1· (249· 284).

(δικηγόροι 249).

Διογένης 137,1· (285).

Διόδωρος 87,3· (153· 166· 167· 168· 170).

Διονύσιος ἡ Διομήδης 179,1.

Διονύσιος Μεδιολάνων 77,2· (12· 53· 54· 58).

Διονύσιος Ρώμης 71,1· (16).

δόγμα, —τα 76,2· 76,5· 79,1· 79,2· 79,3· 89,1· δόγμα τῆς ἐνανθρωπήσεως 175,1· (δόγμα Νικαίας 50)· δόγμα εὐαγγελικόν 76,4· (δόγμα τριαδολογικόν 168· δόγμα χριστολογικόν 168)· δόγματα πατέρων 72,2· δόγμα Ἀρείου

76,3· δόγμα Μαρκέλλου 76,5· δόγματα πονηρά 85,1.

(δογματική 113).

δοκιμή 169,2.

(δοκίμιον 66).

(Δονατισται 132).

δοξολογικός τύπος 63).

(Δούναβις 164).

δύναμις 173,1.

(Δύσις 9· 10· 11· 15· 18· 22· 27· 42· 61· 86· 94· 128).

(Δυτικοί 10· 11· 12· 24· 27· 28· 32· 50· 87).

Δωρόθεος 75,5· (10· 11· 12· 22· 26· 32· 42· 43).

E

(έθνικοί 249).

(ειδωλολάτρης, —αι 113· 165· 393).

εικών ζωσα 173,1.

(Ἐκδικίος 98).

(Ἐκθεσις πίστεως 113· 365).

Ἐκκλησία, —αι 71,1· 72,1· 72,2· 74,1· 74,2· 74,3· 75,3· 75,4·

75,5· 76,1· 76,3· 76,4· 76,5·

79,3· 81,1· 83,1· 85,1· 86,1·

87,1· 87,2· 87,3· 87,4· 88,1·

91,1· 92,1· 94,1· 96,1· 100,1·

101,2· 103,1· 104,1· 112,1·

154,3· 167,1· 175,1· (9· 15·

52· 92· 108· 155· 162· 165·

174· 188· 194· 202· 203·

282· 294· 295· 296· 309·

321)· Ἐκκλησία, —αι τοῦ

Θεοῦ 71,1· 75,1· 76,5· 79,4·

85,3· 95,1· 101,1· 104,1·

170,1· Ἐκκλησίαι Χριστοῦ

77,1· Ἐκκλησίαι τοῦ Κυρίου

ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ 84,1·

- 92,1· Ἐκκλησίαι Ἀνατολῆς 74,3· (9· 128· 153· Ἐκκλησίαι Δύσεως 9· 33).
- ἐκκλησιαστικά 167,1· 175,1· (174· 260· 310· 342· ἐκκλησιαστικά ἐπιτίμια 315· 343· ἐκκλησιαστικοὶ ἡγέται 110· 158)· ἐκκλησιαστικοὶ θεσμοὶ 89,2· (ἐκκλησιαστικά κέντρα 12· ἐκκλησιαστικὴ πρωτεύουσα 123· 250· ἐκκλησιαστικὴ σωφρονιστικὴ 309· ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ 118· ἐκκλησιαστικά πράγματα 153).
- (ἐκχριστιάνισις 110).
- Ἐλευσίνιος 78,1.
- Ἐλλάδιος κόμης Καισαρείας 110,1· 125,1· (194· 195· 202· 203· 238· 241).
- (Ἐλλάδιος (ἀνεψιὸς Γρηγ. Θεολ.) 202· 238).
- (Ἐλλάς 250· 286).
- Ἐλληνες 129,1· (261· 286).
- (ἑλληνικὸς πολιτισμὸς 225).
- Ἐλπίδιος 127,1· 152,1· (95· 146· 149).
- ἐλπίς 74,1· 76,5· 144,1· 171,1.
- ἐνανθρώπησις 175,2.
- ἐνέργεια χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος 101,2.
- (ἐνιαῖον τοῦ Θεοῦ 113).
- ἐνοια περὶ Θεοῦ 79,3.
- ἐντολαὶ Κυρίου 85,4.
- ἐνωσις Ἐκκλησιῶν 84,1.
- (Ἐξαήμερος 13).
- (ἔξελληνισμὸς 225).
- ἐξομολόγησις 85,3.
- ἐπαγγελίαι 162,1.
- ἐπίγνωσις τῆς ἀληθείας 75,4.
- (ἐπίνοια 113).
- (ἐπίσκοπεῖον 174).
- ἐπίσκοπὴ 72,1· 76,3· (93· 128· 135).
- (ἐπίσκοπικαὶ ἔδραι 54· 94· 96· 158· ἐπίσκοπικὸν σῶμα 11· ἐπίσκοπικὸν μέγαρον 176).
- ἐπίσκοπος, —οὶ 72,1· 75,1· 75,2· 76,3· 77,2· 79,5· 81,1· 87,1· 87,2· 87,3· 88,1· 90,1· 92,1· 95,1· 104,1· 111,1· 117,1· (9· 10· 11· 12· 19· 24· 27· 32· 46· 50· 52· 53· 61· 62· 76· 85· 86· 90· 91· 92· 93· 94· 97· 98· 114· 116· 119· 120· 129· 130· 131· 137· 140· 141· 144· 146· 148· 165· 171· 193· 204· 205· 223· 266· 288· 294· 315· 385· ὀρθόδοξοὶ ἐπίσκοποι 40· 50· 92· 128· 136· βοηθὸς ἐπίσκοπος 93· 114· 175· δυτικοὶ ἐπίσκοποι 18· 26· 30· 31· ἀρειανὸς ἐπίσκοπος 10· 84· φιλαρειανὸς ἐπίσκοπος 146).
- ἐρανος 157,1· (327).
- (ἐρημητήριον 281· 286· 287· 346· 348).
- Ἐρμολόγιος Καισαρείας 76,3· 86,1· (115· 116· 117).
- Εὐαγγέλιον Χριστοῦ 74,2· 77,1· 95,1· Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας 75,3.
- (Εὐάγγριος πρεσβ. Ἀντιοχείας 11).
- (Εὐδὸξιος 10).
- (Εὐζώιος Ἀντιοχείας 9· 85· 90).
- Εὐθυσος 155,1· (321).
- εὐκτήριοι οἴκοι 101,2· 103,1· οἴκοι προσευχῶν 74,2· 75,2· 85,3.

(εὐνομμανισμὸς 372).
 Εὐνόμιος 129,1· (90· 249).
 Εὐριπίδης 127,1· (244).
 (Εὐσέβιος Βερκέλλης 11).
 Εὐσέβιος Κωνσταντινουπόλεως
 76,3.
 (Εὐσέβιος Νικομηδείας 46).
 (Εὐσέβιος Σαμοσάτων 12· 26· 30·
 62· 370).
 Εὐσέβιος (Ιερεὺς) 114,1· 120,1·
 (195· 214· 229).
 (Εὐσεβωνᾶς 152).
 Εὐσινόη 79,5· (61· 131).
 (Εὐστάθιος Ἀρμενίας 125).
 Εὐστάθιος Σεβαστείας 76,3· 87,1·
 87,2· 87,3· 89,1· (12· 42·
 47· 60· 61· 63· 66· 67· 72·
 74· 75· 80· 81· 84· 85· 86·
 87· 88· 89· 90· 91· 93· 94·
 120· 122· 124· 125· 129·
 130· 131· 136· 144· 146·
 282· 294· 295· 296).
 (Εὐστάθιος ἀρχίατρος 282· 294).
 Εὐστόχιος 153,1· (308· 314· 318).
 Εὐτυχής 101,2· (165).
 Εὐφήμιος 100,1· (160).
 Εὐφράτης 85,3.
 Εὐφρόνιος Κολωνίας 92,1· (94·
 135· 137· 139· 140· 141·
 144).
 εὐχή, —αι 72,2· 73,1· 87,1· 113,1·
 123,2· 126,1· 131,1· 132,
 3· 133,1· 178,1· (111· εὐχή
 βαπτίσματος 25· εὐχαί χρι-
 στιανικαί 110).
 Εὐψύχιος (ἄγιος) 158,1· (342).
 (ἔφορος, —οι 259· 326· 333).

Z

Zήνων 137,1· (285)

(ζητήματα θεολογικά 13· ζητή-
 ματα ἑρμηνευτικά 13)
 (Ζωίλος 282).

H

Ἡλίας 135,1· (174· 176· 194·
 195· 210· 232).
 ἡμέρα μεγάλη 180,1· ἡμέρα ἐπι-
 σκοπῆς 181,1.
 (ἡμιαρειανὸς 61· 63· 85· 93).
 Ἡρα 126,1· (242).
 Ἡράκλεια 79,5.
 (Ἡσύχιος 308· 312· 314).
 Ἡσαίας 79,1.

Θ

θάνατος 75,2· 169,2· 175,2· 184,1·
 (267· 349· 350· 353· 358).
 (Θεοδόσιος 153).
 Θεόδοτος Νικοπόλεως 87,1· 87,2·
 87,3· (61· 62· 93· 94· 119·
 120· 122· 124· 130· 136·
 139).
 (Θεόδωρος Μοψουεστίας 168).
 (Θεόδωρος μοναχὸς 365· 374).
 θεολογία 76,4.
 (θεολογικὴ σχολὴ 153· 166).
 (θεολόγος 153· 166).
 Θεὸς 72,1· 73,1· 74,1· 74,3· 75,4·
 75,5· 76,4· 77,1· 78,1· 79,2·
 79,3· 79,4· 79,6· 83,1· 84,1·
 85,1· 85,2· 85,4· 87,4· 91,1·
 91,2· 93,1· 101,2· 105,1·
 106,1· 109,1· 111,1· 113,1·
 116,3· 118,1· 121,1· 124,1·
 125,1· 126,1· 128,1· 131,1·
 144,1· 148,1· 151,1· 153,1·
 154,2· 160,1· 161,1· 162,1·
 167,1· 169,2· 170,1· 171,1·

173,1· 174,1· 175,1· 176,1·
 179,1· 180,1· 182,1· 183,1·
 184,1· (104· 112· 113· 193·
 366· 376· 386).
 θεότης 173,1· 175,1· 175,2· (θεότης
 τοῦ Υἱοῦ 63· θεότης τοῦ
 Πνεύματος 61· 63).
 (Θεσσαλονίκη 65· 158· 161· 164).
 (Θεόφιλος Ἐλευθερουπόλεως ἢ Κα-
 σταβάλων 60· 61· 85· 87·
 131).
 Θεόφιλος Κλιξ 89,1.
 Θεόφραστος 102,1.
 Θεβαῖοι 85,3· (109).
 (Θηβαῖς 109).
 Θεσεύς 186,1· (400).
 Θρασύμαχος 102,1.
 (θηρησκεία χριστιανική 253).
 θυσίαι 76,4.

I

(Ἰβηρία 118).
 (Ἰδρύματα 174· 309· 329· 390).
 (Ἰεράρχαι 63).
 Ἰερέυς, —εῖς 94,1· (194· 195·
 206· 214· 229).
 Ἰεροκλῆς 134,1.
 Ἰεροσόλυμα 76,4.
 (Ἰερόνυμος 22).
 Ἰλλυρικόν 71,1· (344).
 (Ἰμέριος 195).
 (Ἰνδικτός 184).
 (Ἰννοκέντιος 93· 114).
 (Ἰοβῆνος 154).
 Ἰουδαῖοι 76,4.
 Ἰουδαϊσμός 76,5.
 Ἰουλιανός 130,1· (9· 249· 251·
 252· 368).
 (Ἰουλιανός σοφιστής 256)

(Ἰουλιανός τις 283· 304).
 (Ἰούλιος Α' 48).
 (Ἰουλίττα 238· 239).
 Ἰππίας 102,1.
 Ἴρις 79,5· (67· 300).
 Ἱστορικοὶ 170,2.
 Ἰστρος 101,1.
 Ἰταλία 75,1· (11· 286· Βόρειος
 Ἰταλία 13· 24· 52).
 (Ἰωάννης μοναχός 365· 368).
 Ἰωάννης Χρυσόστομος 153· 166·
 251· 348· 349).
 Ἰώβ 79,1· 171,1.
 (Ἰωνία 61).

K

(καθηγητῆς τῆς ρητορικῆς 249·
 250· 254· 261).
 Καιάδας 132,3.
 Καισάρεια Καππαδοκίας 75,1· 79,5
 155,1· (9· 72· 116· 152· 161·
 174· 176· 178· 193· 202·
 203· 208· 211· 212· 220·
 224· 250· 266· 269· 284·
 308· 309· 312· 316· 321·
 322· 324· 328· 332· 380·
 382· 385).
 (Καισάρεια Παλαιστίνης 10).
 Καισαρεύς 71,1· (194· 209).
 Καισάριος 111,1· (194· 195· 204·
 205· 223).
 (καλλιγράφος 398).
 Καλλισθένης 153,1· (308· 314·
 316· 320).
 κανόνες 86,1· 104,1.
 (κανονισμοὶ 180).
 Καππαδόκης, —αι 102,2· 133,1·
 134,1· (24· 161· 165· 173·
 194· 203· 220· 224· 270).

- Καππαδοκία 75,1· (12· 16· 53· 54· 61· 92· 98· 102· 116· 118· 128· 129· 165· 173· 174· 176· 194· 195· 208· 210· 222· 224· 226· 232· 238· 250· 252· 260· 261· 282· 289· 316· 318· 324· 325· 329· 340· 349· δευτέρα Καππαδοκία 260· 266· Βόρειος Καππαδοξία 92).
- καρπὸς Πνεύματος 84,1. (Καρτέριος 166).
- καύχημα τοῦ σταυροῦ 72,2.
- Κεφαλλῆνοι 119,1.
- κήμεναι 72,2· 73,1· 173,1· (165).
- Κίλικες 169,1.
- Κιλικία 89,1· (61· 85· 130· 131· 137· 267· 349).
- (Κίτιον τῆς Κύπρου 285).
- Κλεάνθης 137,1· (285).
- (κληρικός, —οὶ 61· 63· 111· 132· 138· 156· 176· 180· 182· ἀρειανίζοντες κληρικοί 125).
- (κληρονομία 206).
- κλήρος 75,2· 81,1. (κοινόβιον 384· κοινόβια μοναστήρια 109).
- (κοινότητες τῆς Ἐκκλησίας 110).
- κοινωνία αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ 91,1.
- κοινωνία, —αι 71,1· 76,2· 76,5· 79,2· 79,3· 79,6· 79,7· 80,1· 81,1· 84,1· 87,1· 87,3· 87,4· 89,1· 173,1· (11· 14· 61· 130· 146)· κοινωνία πνεύματος 72,1· 85,4· κοινωνία τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων 75,2· κοινωνία πίστεως 100,1· κοινωνία τῶν εὐχῶν 180,1· κοινωνία αἵρε-
- τικῶν 175,2· κοινωνία μυστηρίων 75,4.
- κοινωνὸς τῆς θείας καὶ μακαρίας φύσεως 75,4.
- Κολωνία 90,1· 91,2· (94· 138· 140· 144).
- (Κολωνιάται 94).
- Κομανική 96,1. (κομενταρήσιος 342).
- Κορσάγαινα 155,1· (320).
- (κρατικὸς λειτουργὸς 64· 192· 220· 268· 309· δημόσιος λειτουργὸς 311).
- κρίματα 167,1· 169,1· 169,2.
- κρίσις 169,2.
- κριτής 101,1· 180,1· 181,1.
- κτίσμα 173,1· (249· 285).
- Κύριλλος Ἀρμενίας 87,4.
- Κύριος 72,1· 72,2· 73,1· 74,1· 75,1· 75,2· 75,3· 76,1· 77,1· 77,2· 81,1· 82,1· 85,1· 85,2· 85,4· 86,1· 87,4· 90,1· 91,1· 93,1· 95,1· 96,1· 97,1· 100,1· 101,1· 101,2· 111,1· 114,1· 115,1· 124,1· 126,1· 128,1· 144,1· 145,1· 146,1· 158,1· 159,1· 165,1· 167,1· 169,2· 170,2· 171,1· 172,1· 173,1· 175,2· 177,1· 181,1· 182,1· 184,1· (346).
- Κωνσταντινούπολις 76,3· (10· 46· 54· 65· 209· 250· 251· 261· 264· 346· 348· 349).
- (Κωνσταντῖος 9· 10· 47).
- (Κωνσταντῖνος Μέγας 184· 238).

Λ

- Λαιστρυγόνες 119,1.
- Λάμπσακος 79,5· (87).

(Λαοδικαία 76).
 (λειτουργία 111)· λειτουργία θυ-
 σιαστηρίου 104,1.
 Λεόντιος σοφιστής ἢ Ἰουλιανὸς
 131,1· (249· 250· 254· 256·
 257· 258· 259· 260).
 (Λιβάνιος 250· 251· 270· 271· 274·
 276· 277).
 Λιβέριος Ρώμης 76,3· (9· 48· 61·
 86· 131).
 Λίβυς, —ες 85,1· 85,3.
 (Λούκιφερ Καλάρεως 50).
 (Λυκία 61).

M

(Μάγνος 366).
 μαθηταὶ τοῦ Κυρίου 75,4· 100, 1·
 (158).
 μαινάδες 132,1.
 Μακκαβαῖοι 169,2.
 (Μακάριος μοναχὸς 365· 368).
 μακαρισμὸς 162,1.
 Μακρίνα 79,3· (110).
 Μάξιμος 119,1· (195· 226· 228).
 Μαρία 175,1.
 Μάρκελλος 76,5· 85,1· (10· 50·
 93· 104· 112).
 (Μαρτινιανὸς 224· 250· 261).
 μάρτυς, —ες 101,1· (152· 162·
 164· μάρτυς Θεσσαλονικεὺς
 163).
 Μασσαγέται 132,3.
 (Μασσαλιανοὶ 175).
 (Μεδιόλανα 10· 12· 52· 54· 65).
 Μελέτιος Ἀντιοχείας 87,3· 95,1·
 (10· 11· 12· 26· 50· 62·
 94· 119· 128).
 (Μελέτιος ἀρχίατρος 282· 298).

Μελιτηνὴ 76,3· (94).
 Μεμνόνιος 116,2· (220).
 Μέση 85,2.
 Μεσοποταμία 79,2.
 μετάνοια 85,3· 85,4.
 (μητρόπολις 102).
 (μητροπολίτης 266· μητροπολί-
 τῆς ὀρθόδοξος 261).
 Μίλων 135,1· (274).
 μισθαποδοσία 124,1.
 μισθὸς 128,1· 169,2· μισθὸς ὑπο-
 μωνῆς 170,2.
 Μονογενὴς 75,4.
 (Μόδεστος 64· 118· 192· 193·
 196· 197· 199· 200· 202).
 (Μοισία 344).
 (μοναρχία 104· 113).
 (μοναρχιανιλίζουσαι ἀντιλήψεις 112·
 μοναρχιανικαὶ ἀπόψεις 113).
 (μοναρχιανισμὸς 10· 50).
 (μοναρχιανοὶ 99).
 (μόνασις 284).
 (μοναχικὴ ἀσκησις 366).
 (μοναχικὴ, —αὶ κοινότης, —ες 110·
 376· 385).
 (μοναχικὸς βίος 60· 63· 66· 103·
 108· 325· 366· μοναχικοὶ
 ἡγέται 129).
 (μοναχισμὸς 109).
 (μοναχὸς, —οὶ 155· 158· 206· 365·
 366· 368).
 Μωυσῆς 86,1· 135,1· 170,2·

N

(Ναζιανζὸς 205).
 (Νεκτάριος 346· 348· 349· 350).
 (Νεοκαισάρεια 92· 93· 98· 102·
 110· 112· 195· 281· 288).
 (Νεοκαισαρεῖς 110).

(νεοπλατωνιστής 251).
 (Νεστόριος Κωνσταντινουπόλεως 169).
 Νίκαια 73,1.
 (Νικομήδεια 250).
 Νικόπολις 87,1· 87,3· 92,1· (62· 94· 119· 125· 135· 136· 140· 142· 144).
 (Νικοπολίται 94· 137).
 νομική λατρεία 76,4.
 νόμος 183,1· θεῖος νόμος 154,3.
 (νουμεράριος, —οι 310· 328· 329· 330).
 Νῶε 170,2.

Ε

(Ξέρξης 274).

Ο

Ὁδύσεια 132,1.
 Ὁδυσσεύς 119,1· 132,1.
 οἰκέται 153,1· 154,2.
 οἰκονομίαι Θεοῦ 161,1.
 οἶκος Κυρίου 82,1.
 οἰκουμένη 75,1· 75,3· 76,4· 101,2· 118,1· (225)· οἰκουμένης βάρθρον 132,3.
 Ὀλύμπιοι 141,1.
 (Ὀλύμπιος 281· 282· 284· 287· 288).
 Ὅμηρος 119,1.
 ὁμολογία 72,2· 79,7· 87,2· (11)· ὁμολογία πίστεως 76,3· (62· 86· ὀρθόδοξος ὁμολογία 67· 84).
 (ὁμολογιακαὶ προτάσεις 130).
 (Ὅμοιοι 9).
 (Ὅμοιουσισανοὶ 61).
 ὁμοούσιος 72,2· 76,3· (46).

ὁμοτίμως 72,2.
 ὄνομα Χριστοῦ 85,4· 128,1.
 ὀρθοδοξία 72,2· (12· 22· 27· 61· 62· 81· 153· 249· 321· 347· 354).
 (ὀρθόδοξος, —οι 9· 10· 12· 14· 15· 29· 33· 61· 63· 67· 76· 86· 94· 102· 118· 120· 142· 144· 145· 153· 166· 168· 294· 354· ὀρθόδοξος Χριστιανός 371· ὀρθόδοξοὶ ἀπόψεις 62· 170· ὀρθόδοξος μερὶς 137· ὀρθόδοξον μέτωπον 147· ὀρθόδοξος συνείδησις 309).

Ὁρφάνηνη 155,1· (320).
 (Ὁρβίκιος μοναχὸς 365· 376· 377).
 (Ὁυαλεντινιανὸς Α' 9· 15· 33· 61· 86).
 (Ὁυαλεριανὸς Ἀκυληίας 11· 22· 24· 309· 320· 321).
 (Ὁυάλης 15· 26· 28· 33· 61· 62· 84· 86· 93· 118· 174· 178· 193· 196· 250· 258· 260· 264· 347· 354· 368).
 (Ὁύλφ(ι)ας 165).
 (Ὁῦννοι 145).

Π

πάθη Χριστοῦ 75,3.
 Παλαιστίνη 79,2· 85,2· (85).
 Παλαιστινοὶ 85,3.
 παλιγγενεσίας λουτρὸν 170,2.
 Παλλαδία 143,1· (282· 291· 292).
 (Παλλάδιος 367· 396· 397).
 (Παμφυλία 61).
 πάπας 88,1· (129).
 παραδόσεις ἀποστολικαὶ 72,2· παραδόσεις πατρικαὶ 75,2· πα-

- ράδοσις βαπτίσματος 173,1·
 (παράδοσις χειρόγραφος 309·
 380).
 παρακαταθήκη 74,3· 173,1· 184,1.
 Παράκλητος 76,5.
 παραμυθία 169,2· 170,2· 171,1.
 (παρατάξεις χριστιανικαί 61)
 παρθενία 85,2.
 (Παρνασσεῖς 92· 98).
 (Παρνασσός 92· 97).
 πατέρες 71,1· 72,1· 76,3· 77,1·
 104,1.
 Πατήρ 72,2· 75,4· 173,1· (25· 63·
 80· 104· 113· 249).
 (Πατρόφιλος Αἰγῶν 60· 88· 89·
 91).
 Παυλῖνος 76,5· (10· 11· 12· 15·
 42 - 43· 50).
 (Παῦλος ἀπόστολος 153).
 (Πεισίστρατος 269).
 Πενθεὺς 132, 1.
 περιτμηθῆσεσθαι 76,4.
 (Πέτρος Ἀλεξανδρείας 12).
 (Πέτρος Σεβαστείας 63).
 πηγὴ τῆς ἀγιότητος 173, 1.
 πίστις 71,1· 72,1· 73,1· 74,3·
 75,4· 75,5· 76,3· 77,2· 79,
 5· 79,7· 85,4· 86,1· 87,2·
 87,3· 89,1· 101,1· 101,2·
 173,1· (63· 67· 93· 288·
 372)· πίστις εἰς Θεὸν 77,
 1· 79,3· (πίστις ὀρθόδοξος
 112· πίστις χριστιανικὴ
 367).
 (Περὶ πίστεως 13).
 πλάνη 76,2· 185,1· (60).
 Πλάτων 102,1.
 (Πλούταρχος 222).
 Πνεῦμα Ἅγιον 72,2· 75,4· 77,1·
 79,6· 83,1· 85,4· 101,1·
 101,2· 173,1· (13· 25· 63·
 104· 110· 172).
 πνεύματα τῆς πονηρίας 74,1·
 75,4. (Περὶ Πνεύματος ἁ-
 γίου 13).
 (πνευματομαχία 372).
 πνευματομάχοι 76,3.
 Ποδανδὸς 118,1· 132,3· (250·
 266· 269).
 (ποιμενάρχης 178).
 Ποιμένιος 87,2· 91,1· (94· 136).
 ποιμῆν, —ες 72,2· 75,2· 91,2· (22·
 139· 309).
 ποίμνιον, —α 72,2· 75,2· 76,2·
 77,1· 83,1· 86,1· 94,1· (130·
 308· 313).
 πολιτεία κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον 85,2.
 Πολυδάμας 135,1· (274).
 πολυθεῖα 75,4.
 Πόντος 105,1· (65· 91· 92· 94·
 95· 102· 110· 136· 144· 146·
 281· 284· 285· 286· 300·
 320· 321· 344· 346· 365·
 375).
 πρεσβυτέριον 85,1.
 πρεσβύτερος, —οι 72,2· 75,2· 87,2·
 104,1· 106,1· 160,1· (11·
 12· 43· 61· 94· 128· 153·
 158· 175· 270· 331· 332·
 338· 340· 380· 382· 385).
 (προβλήματα θεολογικά 62).
 προσδοκία 180,1.
 προσευχή, —αί 73,1· 75,3· 79,5·
 85,3· 85,4· 87,2· 91,2· 93,1·
 99,1· 101,2· 180,1· (109·
 111· 156· 175· 346).
 (πρόσωπον, —α 104· 112· 113).
 προφήτης 77, 1· 79,1· (53).
 Πρωταγόρας 102,1.
 Πυθαγόρειοι 130,1· (259).

P

(ρητορική 249).
 (ρητοροδιδάσκαλος 250).
 (Ρώμη 9· 10· 11· 12· 15· 27· 30·
 32· 47· 48· 54· 61· 128·
 131).

Σ

(Σάββας 164).
 σαββατίζειν 76,4.
 (σαβελλιανὰ φρονήματα 99).
 (σαβελλιανικός μοναρχιανισμός 93).
 (σαβελλιανιστής 81).
 Σαβέλλιος 79,6· 85,1· (50· 104).
 Σαβίνος 72,1· 73,1· (10· 18· 22).
 Σαγκκίσιμος 88,1· (11· 12· 26·
 42· 43· 94· 128).
 Σαμόσατα 173,1· (118· 365).
 σάρκωσις 76,4.
 Σάσιμα 154,2· (318).
 Σάταλα 87,3· 87,4· (94· 118· 119·
 123).
 σατανᾶς 85,2.
 Σεβάστεια 81,1· 87,2· (62· 63·
 129· 130 - 131· 282).
 Σελεύκεια 76,3.
 (Σικελία 286).
 Σιλουανὸς Ταρσοῦ 79,4· (61· 78·
 85· 131).
 Σιμωνίδης 132,2.
 (Σκυθία 344).
 Σκῦθοι 132,3· (16).
 Σκύλλα 119,1· (228).
 Σόλων 132,3· (269).
 Σουλπίκιος 161,1.
 σοφιστής, —αι 129,1· 130,1· 135,1·
 136,1· (249· 250· 254).
 Στρατήγιος 80,1· 81,1.
 Στωικός, —οὶ 144,1· (285).

(Σύβαρις 286).
 (συλλογή 14· 153).
 σύλλογος 76,3.
 σύμβολον, —α 79,6· (11· 61· 93·
 117). (σύμβολον τῆς Νικαίας
 61· 131· σύμβολον ὀρθοδόξου
 63· (σύμβολον τοῦ Σιρμιου 9).
 συμβουλίαι τοῦ Πνεύματος 91,1.
 συμπρεσβύτερος, —οὶ 75,5· 76,1·
 87,3· 88,1· 95,1.
 συνάφεια 75,1. συνάφεια πνεύματος
 74,1. συνάφεια πνευματική
 100,1.
 συνδιάκονος 72,1· 72,2· 73,1· 153,1
 συνεργία 72,2· 87,1· συνεργία Θε-
 οῦ 178,1· συνεργία πνεύμα-
 τος 78,1.
 σύνοδος, —οὶ 86,1· 87,2· 89,1·
 155,1· 158,1· 167,1· (12·
 91· 93· 95· 102· 131· 147·
 320· 321· 349· σύνοδος τῆς
 Νικαίας 116 - 117· Β' Οὐ-
 κουμενική σύνοδος 12· ἀρει-
 ανική σύνοδος τῆς Ἀγκύρας
 (358) 46· σύνοδος Κωνσταν-
 τίνουπόλεως (360) 47· σύνο-
 δος Λαμφάκου (364) 61·
 86· 131· σύνοδος Σελευκείας
 (359) 46· σύνοδος Τυάνων
 76,3· (σύνοδος Ρώμης 12·
 σύνοδοι ἀντιαιρετικαὶ 24).
 Συρία 79,4· Συρία Κοίλη 79,2.
 Σύροι 85,3.
 (σχισματικοὶ 15).
 σῶμα 75,1· σῶμα τῆς Ἐκκλησίας
 76,2· (ἀνθρώπινον σῶμα 377·
 οὐράνιον σῶμα 377).
 Σωφρόνιος 173,1· (194· 195· 203·
 204· 208· 214· 216· 220·
 221· 222· 224· 229).

Τ

τάγμα Ιερατικών 104,1· τάγμα τῶν
 μοναστῶν 106,1.
 (Ταρσός 153· 167· 349).
 (Ταῦγετος 267).
 Ταῦρος 107,1· (193· 198).
 τέλειος 173,1
 Τερέντιος 152,1· (11· 93· 118·
 119· 312· 365· 371).
 τετρακτῆς 130,1· (258).
 Τιμόθεος χωρεπίσκοπος 175).
 (Τραϊανός 354).
 (Τρέβηρα 65).
 (τριαδικαὶ ὑποστάσεις 112).
 (τριαδικὸν πρόβλημα 47).
 (τριαδολογικὸν πρόβλημα 153).
 Τριάς 72,2· 73,1· 75,4.
 (Τύανα 128· 129· 250· 266· 267).
 Τυανεῖς 108, 1.

Υ

Υἱός 72,2· 75,4· 75,5· 173,1·
 (25· 63· 80· 104· 113· 377).
 Ὑμῆτιος 116,2· (220).
 (Ὑπάτιος 152· 156).
 (ὑπηρέται 308· 309· 314· 315· 318).
 (ὑποδιάκονοι 182).
 (ὑπολογισταὶ 310).
 ὑπόστασις, -εις 76,5· 85,4· (104·
 112· 113).
 (Ὑψις 98).

Φ

(Φαλέριος 282· 300).
 Φαῦστος 88,1· (63· 94· 128).
 (Φῆστος 366).
 (φιλαρειανικὴ πολιτικὴ 347).
 (φιλαρειανός, —οὶ 15· 64· 84· 94·
 118· 130· 196· 260).

(φιλορθόδοξος 86).
 φίλος 116,2.
 φιλοσοφία 141,1· (289).
 (φιλόσοφοι 285).
 Φιρμῖνος 156,1· (309· 322· 324·
 325).
 (Φιρμῖνος (πάππος τοῦ Φιρμίνου
 324).
 Φοίνικες 85,3
 (φορολογία, —αι 198· 199· 310·
 326· 328· 329).
 (φορολογικὴ νομοθεσία 258· φο-
 ρολογικὸς ἐπόπτης 220· φο-
 ρολογικὸς ἔφορος 202· φο-
 ρολογικὸς ὑπάλληλος 250·
 330 - 331).
 (φορολόγοι 258).
 (φόρος, —οι 250· 258· 259· 310·
 326· 331 - 332).
 (Φρεάντλης 285).
 (φρόνημα χριστιανικὸν 367)·
 φρόνημα σαρκὸς 85,2.
 (Φρόντων 94· 136· 144).
 φύσις 75,4· θεϊκὴ φύσις 175,2.
 (θεία φύσις τοῦ Χριστοῦ 153)·
 φύσις τοῦ Μονογενοῦς 175,2·
 (ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ Χρι-
 στοῦ 153).

Χ

Χαλκηδών 79,5.
 χάρις τελειοποιὸς 173,1.
 (χάρισμα θεραπευτικὸν 152).
 (Χάρων 267).
 Χαρώνεια 132,3
 (χειρόγραφα 14· 205).
 χειροτονία 76,3· 76,5· 88,1· (11·
 50· 53· 62· 63· 93· 128).
 Χριστιανῆ 169,1· (397).

(χριστιανικός άνθρωπισμός 281).

χριστιανισμός 76,5· (165· 249· 251).

Χριστιανός, — οι 74,3· 75,2· 76,4·
82,2· 101,1· 102,1· 103,1·
111,1· 113,1· 166,1· 171,1·
182,1· 183,1· (22· 118· 165·
166· 249· 251· 254· 393).

Χριστός 71,1· 72,2· 74,1· 74,3·
75,3· 76,2· 77,1· 77,2· 79,3·
82,2· 84,1· 86,1· 101,2·
124,1· 175,2· 184,1· (112·
249).

χωρεπίσκοπος, — οι 104,1· 158,1·
159,1· (175· 180· 185· 310·
328· 329).

Ψ

ψυχή, — αι 71,1· 72,1· 73,1· 74,3·
75,2· 75,3· 78,1· 79,2· 79,3·
80,1· 85,1· 85,4· 86,1· 89,1·
101,1· 105,1· 113,1· 124,1·
127,1· 132,1· 137,1· 140,1·
169,1· 169,2· 170,2· 171,1·
173,1· 175,2· 178,1· 179,1·
180,1· 181,1· 182,1· 183,1.

Ω

ώρα 180,1
(Ὁριγένης 110).
(Ὁριγένης ρήτωρ 249· 252).

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ἐπιστολαὶ πρὸς Δυτικούς ἐπισκόπους.	σελ. 9
71. Ἐπιστολὴ 70 ἀνεπίγραφος περὶ συνόδου	» 14
72. Ἐπιστολὴ 90 πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Δύσεως.	» 18
73. Ἐπιστολὴ 91 πρὸς Οὐαλεριανὸν ἐπίσκοπον Ἰλλυριῶν.	» 22
74. Ἐπιστολὴ 242 πρὸς τοὺς Δυτικούς ἐπισκόπους.	» 26
75. Ἐπιστολὴ 243 πρὸς Ἱταλοὺς καὶ Γάλλους ἐπισκόπους.	» 30
76. Ἐπιστολὴ 263 πρὸς τοὺς Δυτικούς.	» 42
77. Ἐπιστολὴ 197 πρὸς Ἀμβρόσιον ἐπίσκοπον Μεδιολάνου	» 52
Ἐπιστολαὶ πρὸς Εὐστάθιον Σεβαστείας	» 60
78. Ἐπιστολὴ 79 πρὸς Εὐστάθιον ἐπίσκοπον Σεβαστείας.	» 64
79. Ἐπιστολὴ 223 πρὸς Εὐστάθιον Σεβαστηγῶν	» 66
80. Ἐπιστολὴ 245 πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Θεόφιλον.	» 84
81. Ἐπιστολὴ 250 πρὸς Πατρόφιλον ἐπίσκοπον Αἰγῶν	» 88
Ἐπιστολαὶ ἐπὶ θεμάτων Ἐκκλησιῶν Πόντου καὶ Ἀρμενίας.	» 92
82. Ἐπιστολὴ 49 πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἀρχάδιον	» 96
83. Ἐπιστολὴ 62 πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Παρνασσοῦ	» 96
84. Ἐπιστολὴ 65 πρὸς τὸν Ἀτάρβιον.	» 98
85. Ἐπιστολὴ 207 πρὸς τοὺς κληρικούς τῆς Νεοκαισαρείας	» 102
86. Ἐπιστολὴ 81 πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἰννοκέντιον	» 114
87. Ἐπιστολὴ 99 πρὸς τὸν κόμητα Τερέντιον.	» 118
88. Ἐπιστολὴ 121 πρὸς Θεόδοτον ἐπίσκοπον Νικοπόλεως	» 128
89. Ἐπιστολὴ 130 πρὸς Θεόδοτον ἐπίσκοπον Νικοπόλεως	» 130
90. Ἐπιστολὴ 195 πρὸς Εὐφρόνιον ἐπίσκοπον Κολωνίας.	» 134
91. Ἐπιστολὴ 229 πρὸς τοὺς κληρικούς τῆς Νικοπόλεως	» 136
92. Ἐπιστολὴ 228 πρὸς τοὺς ἀξιωματούχους τῆς Κολωνίας	» 140
93. Ἐπιστολὴ 246 πρὸς τοὺς Νικοπολίτας	» 142
94. Ἐπιστολὴ 247 πρὸς τοὺς Νικοπολίτας	» 144
95. Ἐπιστολὴ 205 πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἐλπίδιον	» 146
96. Ἐπιστολὴ 206 πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἐλπίδιον.	» 148
Ἐπιστολαὶ πρὸς διαφόρους κληρικούς.	» 152
97. Ἐπιστολὴ 118 πρὸς Ἰοβῆνον ἐπίσκοπον Πέρρης	» 154
98. Ἐπιστολὴ 134 πρὸς τὸν πρεσβύτερον Παιόνιον.	» 154

99.	'Επιστολή	31	πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Εὐσεβωνᾶν.	»	156
100.	'Επιστολή	154	πρὸς Ἀσχόλιον ἐπίσκοπον Θεσσαλονίκης.	»	158
101.	'Επιστολή	164	πρὸς Ἀσχόλιον ἐπίσκοπον Θεσσαλονίκης.	»	162
102.	'Επιστολή	135	πρὸς Διδώρον πρεσβύτερον Ἀντιοχείας.	»	166
ΙΑ'	'Επιστολαὶ σχετικαὶ μεθ' ἑαυτὰς τῆς ἐπισκοπῆς του.			»	174
103.	'Επιστολή	94	πρὸς Ἡλίαν διοικητὴν τῆς ἐπαρχίας.	»	176
104.	'Επιστολή	54	πρὸς τοὺς χωρεπισκόπους.	»	180
105.	'Επιστολή	291	πρὸς τὸν χωρεπίσκοπον Τιμόθεον.	»	184
106.	'Επιστολή	170	πρὸς τὸν Γλυκέριον.	»	188
ΙΒ'	'Επιστολαὶ πρὸς πολιτικοὺς ἀρχοντας.			»	192
107.	'Επιστολή	110	πρὸς τὸν ὑπαρχον Μόδεστον.	»	196
108.	'Επιστολή	279	πρὸς τὸν ὑπαρχον Μόδεστον.	»	198
109.	'Επιστολή	280	πρὸς τὸν ὑπαρχον Μόδεστον.	»	200
110.	'Επιστολή	281	πρὸς τὸν ὑπαρχον Μόδεστον.	»	202
111.	'Επιστολή	32	πρὸς τὸν μάγιστρον Σωφρόνιον.	»	202
112.	'Επιστολή	76	πρὸς τὸν μάγιστρον Σωφρόνιον.	»	208
113.	'Επιστολή	96	πρὸς τὸν μάγιστρον Σωφρόνιον.	»	210
114.	'Επιστολή	177	πρὸς τὸν μάγιστρον Σωφρόνιον.	»	214
115.	'Επιστολή	192	πρὸς τὸν μάγιστρον Σωφρόνιον.	»	216
116.	'Επιστολή	272	πρὸς τὸν μάγιστρον Σωφρόνιον.	»	216
117.	'Επιστολή	33	πρὸς τὸν Ἀβούργιον.	»	222
118.	'Επιστολή	75	πρὸς τὸν Ἀβούργιον.	»	224
119.	'Επιστολή	147	πρὸς τὸν Ἀβούργιον.	»	226
120.	'Επιστολή	178	πρὸς τὸν Ἀβούργιον.	»	228
121.	'Επιστολή	196	πρὸς τὸν Ἀβούργιον.	»	230
122.	'Επιστολή	304	πρὸς τὸν Ἀβούργιον.	»	232
123.	'Επιστολή	84	πρὸς τὸν διοικητὴν.	»	232
124.	'Επιστολή	109	πρὸς τὸν κόμητα Ἑλλάδιον.	»	238
125.	'Επιστολή	107	πρὸς τὴν χήραν Ἰουλίτταν.	»	240
126.	'Επιστολή	274	πρὸς τὸν μάγιστρον Ἰμέριον.	»	242
127.	'Επιστολή	63	πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς Νεοκαισαρείας.	»	244
ΙΓ'	'Επιστολαὶ πρὸς φίλους καθηγητὰς τῆς ρητορικῆς.			»	249
128.	'Επιστολή	17	πρὸς τὸν Ὠριγένην.	»	252
129.	'Επιστολή	20	πρὸς τὸν σοφιστὴν Λεόντιον.	»	254
130.	'Επιστολή	21	πρὸς τὸν σοφιστὴν Λεόντιον.	»	256
131.	'Επιστολή	35	ἀνεπίγραφος ὑπὲρ Λεοντίου.	»	258
132.	'Επιστολή	74	πρὸς τὸν Μαρτινιανόν.	»	260
133.	'Επιστολή	337	πρὸς τὸν Λιβάνιον.	»	270
134.	'Επιστολή	338	Λιβάνιος πρὸς Βασίλειον.	»	270

135.	'Επιστολή 339 πρὸς τὸν Λιβάνιον	»	274
136.	'Επιστολή 340 Λιβάνιος πρὸς Βασίλειον	»	276
ΙΔ'	'Επιστολαὶ πρὸς διαφόρους φίλους	»	281
137.	'Επιστολή 4 πρὸς τὸν Ὀλύμπιον	»	284
138.	'Επιστολή 13 πρὸς τὸν Ὀλύμπιον	»	286
139.	'Επιστολή 12 πρὸς τὸν Ὀλύμπιον	»	286
140.	'Επιστολή 211 πρὸς τὸν Ὀλύμπιον	»	288
141.	'Επιστολή 186 πρὸς τὸν διοικητὴν Ἀντίπατρον	»	288
142.	'Επιστολή 187 Ἀντίπατρος πρὸς Βασίλειον	»	290
143.	'Επιστολή 137 πρὸς τὸν διοικητὴν Ἀντίπατρον	»	290
144.	'Επιστολή 151 πρὸς τὸν ἀρχίατρον Εὐστάθιον	»	294
145.	'Επιστολή 193 πρὸς τὸν ἀρχίατρον Μελέτιον.	»	296
146.	'Επιστολή 194 πρὸς τὸν Ζώϊλον.	»	298
147.	'Επιστολή 329 πρὸς τὸν Φαλέριον	»	300
148.	'Επιστολή 153 πρὸς Βίκτωρα πρῶην ὑπατον.	»	300
149.	'Επιστολή 330 ἀνεπίγραφος	»	302
150.	'Επιστολή 332 ἀνεπίγραφος	»	302
151.	'Επιστολή 293 πρὸς τὸν Ἰουλιανὸν	»	304
ΙΕ'	'Επιστολαὶ μεσιτευτικαὶ καὶ συστατικαὶ	»	308
152.	'Επιστολή 64 πρὸς τὸν Ἡσύχιον	»	312
153.	'Επιστολή 72 πρὸς τὸν Ἡσύχιον	»	312
154.	'Επιστολή 73 πρὸς τὸν Καλλισθένην	»	314
155.	'Επιστολή 278 πρὸς τὸν Οὐαλεριανὸν.	»	320
156.	'Επιστολή 116 πρὸς τὸν Φιρμῖνον	»	322
157.	'Επιστολή 88 ἀνεπίγραφος πρὸς δημόσιον ταμίαν	»	326
158.	'Επιστολή 142 πρὸς τὸν ὑπολογιστὴν τῆς ἐπαρχίας	»	328
159.	'Επιστολή 143 πρὸς ἄλλον ὑπολογιστὴν.	»	328
160.	'Επιστολή 36 ἀνεπίγραφος πρὸς ἔφορον δι' ἐνίσχυσιν	»	330
161.	'Επιστολή 313 πρὸς ἔφορον	»	332
162.	'Επιστολή 314 ἀνεπίγραφος μεσιτευτικὴ	»	336
163.	'Επιστολή 315 ἀνεπίγραφος ὑπὲρ συγγενοῦς	»	336
164.	'Επιστολή 317 ἀνεπίγραφος ὑπὲρ πτωχοῦ	»	338
165.	'Επιστολή 318 ἀνεπίγραφος ὑπὲρ συμπατριώτου	»	340
166.	'Επιστολή 319 ἀνεπίγραφος ὑπὲρ ξένου	»	340
167.	'Επιστολή 286 πρὸς ἀρχιφύλακα	»	342
168.	'Επιστολή 331 ἀνεπίγραφος	»	344
ΙΣΤ'	'Επιστολαὶ παραμυθητικαὶ	»	346
169.	'Επιστολή 6 πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ Νεκταρίου	»	348
170.	'Επιστολή 269 πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ Ἀρινθαίου	»	352

171. Ἐπιστολὴ 300 πρὸς τὸν πατέρα φοιτητοῦ »	358
Ἐπιστολαὶ συμβουλευτικαὶ »	365
172. Ἐπιστολὴ 18 πρὸς Μακάριον καὶ Ἰωάννην »	368
173. Ἐπιστολὴ 105 πρὸς τὰς διακονίσσας θυγατέρας Τερεντίου »	370
174. Ἐπιστολὴ 124 πρὸς τὸν Θεόδωρον »	374
175. Ἐπιστολὴ 262 πρὸς τὸν μοναχὸν Οὐρβίκιον »	376
176. Ἐπιστολὴ 11 ἀνεπίγραφος πρὸς φίλον »	380
177. Ἐπιστολὴ 249 ἀνεπίγραφος χάριν εὐλαβοῦς ἀνδρὸς . . . »	380
178. Ἐπιστολὴ 294 πρὸς Φῆστον καὶ Μάγνον »	382
179. Ἐπιστολὴ 10 πρὸς χήραν »	384
180. Ἐπιστολὴ 174 πρὸς χήραν »	286
181. Ἐπιστολὴ 296 πρὸς χήραν »	390
182. Ἐπιστολὴ 106 πρὸς στρατιώτην »	392
183. Ἐπιστολὴ 276 πρὸς τὸν μεγαλύτερον Ἀρμάτιον »	392
184. Ἐπιστολὴ 292 πρὸς τὸν Παλλάδιον »	396
185. Ἐπιστολὴ 333 πρὸς γραφέα »	398
186. Ἐπιστολὴ 334 πρὸς καλλιγράφον »	398
Πίνακες ἀντιστοιχίας ἐπιστολῶν »	402
Ἐδρετήρια »	404
1. Ἐδρετήριο χωρίων Γραφῆς »	404
2. Ἐδρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων »	406
Πίναξ περιεχομένων »	420